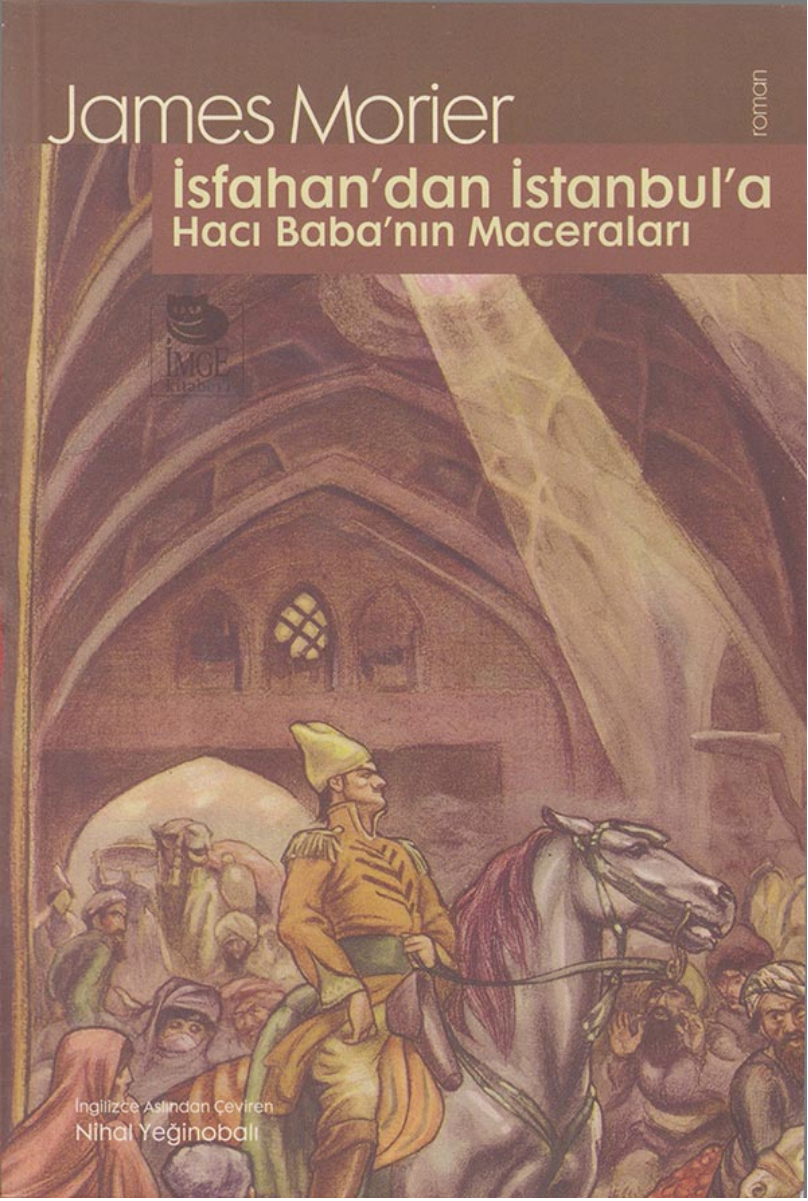
James Morier

roman

İsfahan'dan İstanbul'a
Hacı Baba'nın Maceraları

İngilizce Aslından Çeviren
Nihal Yeğinobalı

James Morier, 1780 yılında İzmir'de doğdu. Amcası Amiral William Waldegrave'in yönlendirmesiyle diplomasi mesleğine atıldı. Mısır ve İstanbul'da görev yaptıktan sonra 1810-1816 yılları arasında İngiltere temsilcisi olarak İran sarayında çalıştı. Diplomatik görevi sırasında edindiği izlenimlere ve gezi gözlemlerine dayanan Doğu hayatı ve alışkanlıkları hakkındaki bilgisini pek çok eser yazarak ortaya koydu. Batılıların Doğu ile ilgili düşüncelerini uzun süre etkileyen *Hacı Baba'nın Maceraları* ona daha ilk baştan ün kazandırdı. Morier, 23 Mart 1849'da İngiltere'de öldü.

Morier'in Eserleri:

- *A Journey Through Persia, Armenia And Asia Minor To Constantinople* (1812)
- *A Second Journey Through Persia To Constantinople* (1818)
- *The Adventures Of Hajji Baba Of Ispahan* (1824; İsfahan'dan İstanbul'a Hacı Baba'nın Maceraları)
- *The Adventures Of Hajji Baba Of Ispahan – in England* (1828)
- *Zohrab The Hostage* (1832)
- *Ayesha The Maid Of Kars* (1834)
- *The Mirza* (1841)

Nihal Yeğinobalı, Manisa'da doğdu. Orta ve lise öğrenimini Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nde tamamladıktan sonra çeviri yapmaya başladı. *Genç Kızlar* adlı ilk romanı ise Vincent Ewing takma adıyla 1950'de yayımlandı. Daha sonra Amerika'ya gitti. New York Eyalet Üniversitesi'nde edebiyat öğrenimi gördü. Yurda döndükten sonra çeviri yapmaya devam etti. Charles Dickens, Jane Austen, Manuel Puig ve Iris Murdock gibi yazarların çevirmeni olarak tanındı. Yeğinobalı, sayısız klasik ve çağdaş edebiyatçıyı, romanları ve öyküleriyle dilimize kazandırarak tanıtan usta bir çevirmen ve yazardır.

Yeğinobalı'nın Eserleri:

- *Mazi Kalbimde Bir Yaradır* (Roman)
- *Genç Kızlar* (Roman)
- *Sitem* (Roman)
- *Belki Defne* (Roman)
- *Cumhuriyet Çocuğu* (Anı)

Yeğinobalı'nın İmge Kitabevi Yayınları'ndaki çevirileri:

- *İsfahan'dan İstanbul'a Hacı Baba'nın Maceraları* (İmge Kitabevi Yayınları, 2006)
- *Gurur Dünyası* (İmge Kitabevi Yayınları, 2006)

James Morier

İsfahan'dan İstanbul'a
Hacı Baba'nın Maceraları

Çeviren
Nihal Yeğinobalı

İMGE
kitabevi

İmge Kitabevi Yayınları
Genel Yayın Yönetmeni
Şebnem Çiler Tabakçı

ISBN 975-533-489-0

Özgün Adı
The Adventures of Hajji Baba of Ispahan, 1824

© İmge Kitabevi Yayınları, 2006

Tüm hakları saklıdır.
Yayıncı izni olmadan, kısmen de olsa
fotokopi, film vb. elektronik ve mekanik
yöntemlerle çoğaltılamaz.

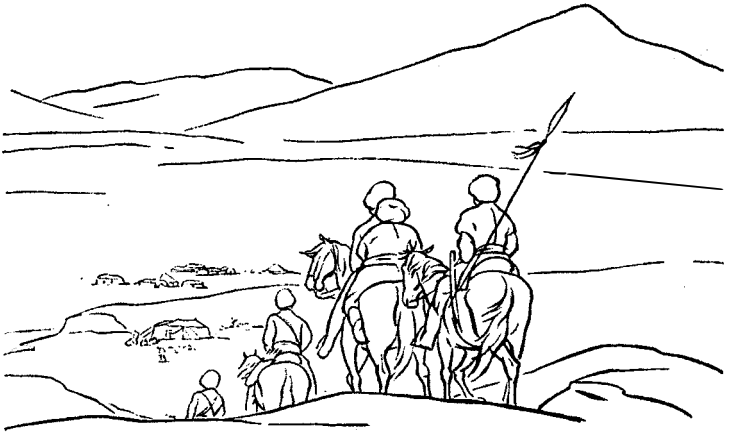
İmge Kitabevi Yayınları'nda
1. Baskı: Ekim 2006

Kapak
Murat Özkoyuncu

Dizgi
Yalçın Ateş

Baskı ve Cilt
Pelin Ofset Tipo Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Mithatpaşa Cad. No: 62/4 Kızılay-Ankara
Tel: (312) 418 70 93-94 • Faks: 418 10 46
www.pelinofset.com.tr

İmge Kitabevi
Yayıncılık Paz. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Konur Sok. No: 3 Kızılay 06650 Ankara
Tel: (312) 419 46 10-11 • Faks: (312) 425 29 87
İnternet: www.imge.com.tr • E-Posta: imge@imge.com.tr

İçindekiler

1 Hacı Baba'nın Doğuşu ve Eğitimi 11
2 Hacı Baba Seyahate Çıkıyor
Türkmenlerle Karşılaşıp Esir Düşmesi 14
3 Hacı Baba Kimlerin Eline Düşüyor ve
Usturaları Nasıl İşine Yarıyor 21
4 Hacı Baba'nın Efendisinin Parasını Türkmenlerin
Elinden Kurtarmak İçin Gösterdiği Kurnazlık ve
Parayı Saklaması 24
5 Hacı Baba Canını Kurtarmak İçin Eşkıya Oluyor ve
Doğduğu Kentte Soygunculuk Yapıyor 28
6 Türkmenlerin Aldığı Üç Esir ile Kervansarayda
Ele Geçirilen Ganimetler Üstüne 37
7 Hacı Baba İyilik Gösteriyor Şair Askerin Tarihçesi 42
8 Hacı Baba Türkmenlerin Elinden Kaçıyor
Yağmurdan Kaçarken Doluya Tutulmanın Manası 47
9 Hacı Baba Çaresizlikten Saka Oluyor 54

10 Hacı Baba Bir Firardan Sonra
Gezgin Tütün Satıcısı Oluyor 58
11 Derviş Sefer ile Öteki İki Dervişin Serüvenleri 62
12 Hacı Baba Sahtekârlığın Bu Dünyada Bile Cezasız
Kalmadığını Görüyor Yeni Planlar Kuruyor 76
13 Hacı Baba Meşhed'den Ayrılıyor Sırtı İyi Oluyor ve
Ders Verici Bir Hikâye Anlatıyor 80
14 Hacı Baba'nın Rastladığı Adam ve
Bu Tesadüfün Sonuçları 86
15 Hacı Baba Tahran'a Varıyor ve
Şairin Evine Gidiyor 90
16 Hacı Baba Gelecekle İlgili Planlar Kuruyor ve
Bir Kavgaya Karışıyor 93
17 Hacı Baba Yeni Giysiler Ediniyor, Hamama
Gidiyor ve Yepyeni Bir İnsan Olup Çıkıyor 98
18 Şair Esaretten Dönüyor
Bunun Hacı Baba Üzerindeki Etkileri 102
19 Hacı Baba Şah'ın Hizmetine Giriyor
Hekim Hesabına Yaptığı İlk İş 106
20 Hacı Baba Hekimlerin İkisini de
Aldatmayı Başarıyor Birinden Bir Hap
Öbüründen de Bir Altın Koparıyor 111
21 Hacı Baba, İran Şahı'nın Nasıl İlaç İçtiğini Anlatıyor . 116
22 Hacı Baba, Hekimden Maaş İstiyor
Hekimin Bu İsteği Nasıl Karşıladığının Tafsilatı 121
23 Hacı Baba Âşık Oluyor 124
24 Güzel Zeynep, Hekimin Hareminde
Nasıl Vakit Geçirdiğini Anlatıyor 127
25 Âşıklar Tekrar Buluşup Pek Mutlu Oluyorlar
Hacı Baba Şarkı Okuyor 133
26 Kürt Cariye Güzel Zeynep'in Maceraları 140
27 Hekimbaşının Şah'ı Konuk Etmek İçin Yaptığı
Hazırlıklar ve Açılan Büyük Saray Kapısı 158

28 Şah'ın Karşılanışına, Şah'a Verilen Armağana ve Mecliste Konuşulanlara Dair 163
29 Şölenin Tafsilatı Hacı Baba'nın Mutluluğunu Yıkan Bir Olay Oluyor 170
30 Hacı Baba Rakip Olarak Bizzat Şah'ı Karşısında Buluyor ve Güzel Sevgilisini Kaptırıyor 175
31 Zeynep'in Gidişi Hacı Baba Ansızın Hekimlik Yapmak Zorunda Kalıyor 178
32 Hacı Hükümet Nezdinde Bir İşe Giriyor Cellat Oluyor 182
33 Hacı Baba, Şah'la Birlikte Ordugâh Yerine Gidiyor ve Mesleğine İlişkin Bilgiler Ediniyor 189
34 Görevi Başında Hacı Baba İranlıların İstibdadına Numune Oluyor 195
35 Yüz Çevirmiş Gibi Görünen Talih Aslında Hacı Baba'ya Gülümsüyor ve Onu Nasakçıbaşının Naip Yardımcılığına Yükseltiyor 204
36 Hacı Baba Cellat Olduğu Halde Yufka Yüreklilik Ediyor Felaketzede Bir Genç Erkek ve Kadınla Karşılaşıyor 208
37 Ermeni Yusuf ile Karısı Meryem'in Hikâyesi 214
38 Biraz Önce Anlatılan Hikâyenin Sonu ve Hacı Baba'nın Aldığı Karar 242
39 Ermeni Yusuf Hacı Baba'nın Güvenine Layık Olduğunu İspat Ediyor 245
40 Hacı Baba Amirlerine Hareketlerinin Hesabını Veriyor ve Mağdurların Dostu Olduğunu Kanıtlıyor 249
41 Ruslara Karşı Yapılan Bir Saldırıyı Anlatıyor ve Amirinin Korkaklığını Olduğu Gibi Ortaya Vuruyor 258
42 Hacı Baba, Şah'ın Kampına Gidiyor ve Büyük Çapta Yalan Söylemeye İlişkin Bir Misal Veriyor 264

43 Hacı Baba Tüyler Ürpertici Bir Hikâye Anlatıyor Olayın Sonucu Onu Müthiş Bir Mutsuzluğa Gömüyor 267
44 Rastladığı Eski Bir Dost Hacı Baba'yı Neşelendiriyor İyi Bir Öğüt Vererek Onu Tehlikelerden Koruyor 277
45 Hacı Baba Türbeye Sığınıyor Orada Meraklı Bir Hikâye Onun Hüzünlü Düşüncelerini Dağıtıyor 285
Pişmiş Başın Hikâyesi 291
46 Hacı Baba Evliya Oluyor ve İran'ın En Ünlü Din Adamıyla Sohbet Ediyor 313
47 Hacı Baba, Arkadaşları Tarafından Soyuluyor 321
48 Hacı Baba, İsfahan'a, Baba Evine Gidiyor ve Ölüm Döşeğindeki Babasının Gözlerini Kapatıyor ... 328
49 Hacı Baba Bulunamayan Bir Mirasa Konuyor Bu Konudaki Kuşkuları 338
50 Hacı Baba'nın Mirasını Bulmak İçin Aldığı Önlemler ve Falcı Tiz Negah'ın Kişiliği 344
51 Falcının Kayıpları Bulmaktaki Başarısı ve Hacı Baba'nın Bu Konuda Aldığı Karar 350
52 Hacı Baba Annesini Terk Ediyor ve Ünlü Bir Fıkıh Adamının Yanına Kâtip Olarak Giriyor 355
53 Nadan Molla Para Kazanmak ve İnsanları Mutlu Etmek İçin Kurduğu Yeni Tasarıyı Anlatıyor 361
54 Hacı Baba İzdivaç Tellalı Oluyor Tuttuğu Kayıtlara Dair 366
55 Hacı Baba'nın Ölü Sanarken Karşılaştığı Adama ve Vesile Olduğu Evliliğe Dair 370
56 Nadan Molla'nın, Hırs Yüzünden Hem Kendini Hem de Müritlerini Nasıl Mahva Sürüklediğini Anlatıyor 376
57 Hacı Baba'nın Hamamda Başına Bir Macera Geliyor ve Bu, Onu Mucize Kabilinden Ümitsizliğin Dehşetinden Kurtarıyor 382

58 Tehlikeli Gibi Görünmekle Birlikte
Sonu Şimdilik İyi Biten Maceraların Sonu 387
59 Hacı Baba Pek Dürüst Davranıyor
Nadan Molla'nın Hayatı ve Maceraları..... 392
60 Hacı ile Molla, Hassas Durumlarına Uygun
Planlar Kuruyorlar Düzenbazlar Arasında
Güven Olamayacağının Kanıtı..... 405
61 Hacı Baba'yı Bekleyen Cezaya Nadan Çarpılıyor ve
Hacı Baba Hep Yaya Gezmeye Karar Veriyor..... 410
62 Hacı Baba Hamamdaki Macerasının Garip Bir
Sonuç Verdiğini Öğreniyor ve Suçluluğun
Bütün Acısını Hissediyor..... 413
63 Hacı Baba Yakalanıyorsa da Talihi Sayesinde
Gene Kurtuluyor 420
64 Hacı Baba, Bağdat'a Varıyor İlk Efendisiyle
Karşılaşıyor ve Ticarete Başlıyor..... 424
65 Hacı Baba Tütün Çubukları Alıyor ve
Eski Efendisinin Kızının Kalbinde
Ümitsiz Bir Aşk Uyandırıyor 429
66 Hacı Baba Bir Tacir Olup Bağdat'tan Ayrılıyor ve
İstanbul'a Giden Bir Kervana Katılıyor..... 432
67 Hacı Baba Bir Emirin Dul Karısının
Gönlünü Fethediyor..... 436
68 Hacı Baba Dilber Şekerleb ile Tanışıyor
Ona İrat Bağlıyor ve Onun Kocası Oluyor..... 442
69 Hacı Baba Çubuk Satıcısı İken Zengin Bir Ağa
Olup Çıkıyor, Ama Sahte Kimlik Takınmanın
Bütün Zorluklarını Yaşıyor..... 447
70 Hacı Baba Nispet Yapacağım Derken Kendi
Kuyusunu Kazıyor ve Karısıyla Kavga Ediyor..... 451
71 Sahtekârlığı Meydana Çıkan Hacı Baba
Karısını Kaybediyor ve Gene Yollara Düşüyor 454

72 Sokaktaki Bir Olay Hacı Baba'nın Gamını Dağıtıyor Hacı Baba Avunmak İçin İhtiyar Osman'a Başvuruyor 460
73 Hacı Baba Düşmanlarından Öç Almaya Uğraşırken Mirza Firuz'un Kişiliğinde Yabana Atılmaz Bir Dost Kazanıyor 464
74 Hacı Baba'nın Elçiye Yardımı Dokunuyor ve Elçi Ona Bazı Sırlarını Açıyor 468
75 Hacı Baba'nın Siyaset Hayatına İlk Atılışı ve Efendisine Ettiği Hizmet 472
76 Hacı Baba, Avrupa'nın Tarihçesini Yazıyor ve Elçiyle Birlikte İran'a Dönüyor 480
77 Sarayda Bir Frenk İmparatorunun Kabul Töreni Anlatılıyor 486
78 Sadrazamın Gözünü Çeken Hacı Onun En Büyük Hırsını Tatmin Etmesine Yardım Ediyor 490
79 Hacı Baba'nın Nüfuzunu Ne Türlü Kullandığı ve Gene Nasıl Sadrazamın Gözüne Girdiği Üstüne 496
80 Talihsizlik Hacı Baba'nın Yakasını Bırakıyor Hacı Baba Doğduğu Şehre Ayrıldığı Zamankinden Daha Büyük Bir Adam Olarak Dönüyor 500

1

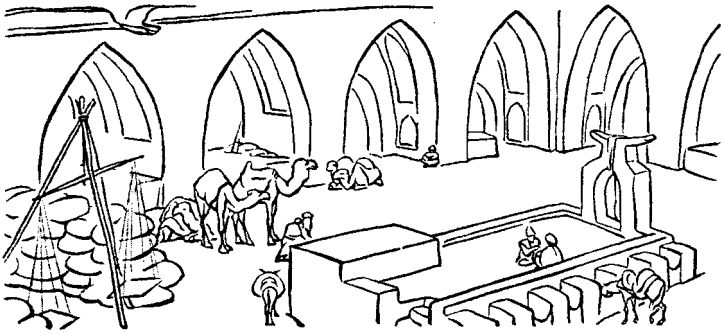
Hacı Baba'nın Doğuşu ve Eğitimi

Babam Kerbelalı Hasan, İsfahan'ın en ünlü berberlerinden biriydi. On yedi yaşındayken dükkânının yakınında oturan bir tüccarın kızını almış. Ama çocukları olmadığı için bu evlilik onu mutlu etmemiş, o da karısını ihmal etmeye başlamış. Ustura kullanmaktaki becerisi ona yabana atılmaz bir şöhretten başka, bilhassa tüccarların arasından o kadar çok müşteri sağlamış ki yirmi yıllık bir çalışmadan sonra babam haremine bir ikinci zevce ilave edebilecek durumda olduğunu görmüş. Bunun üzerine zengin bir faizcinin kızını almayı başarmış. Babam eskiden beri faizcinin kafasını kazımak konusunda öyle başarı gösterirmiş ki adam kızını babama hiç güçlük çıkarmadan vermiş. Hem ilk karısının takazalarından ve kıskançlığından bir süre için kurtulmak hem de (sahte para yapıp sahici diye piyasaya sürmesiyle tanınmış olmasına rağmen evliyalık taslayan) kayınpederinin gözüne girmek için babam, Hazreti Hüse-

yin'in Kerbela'daki kabrini ziyarete karar vermiş. Yeni karısını da yanına almış ve bu kadın yolculuk sırasında beni dünyaya getirmiş. Hac yolculuğundan önce babam sadece "Berber Hasan" diye tanınırmış. Ama ondan sonra ölünceye kadar kendisine Kerbelalı unvanı bahşedilmiş. Bana da, beni daima şımartan annemi memnun etmek için, "Hacı" denmiş. Bu sıfatı ömrüm boyunca taşıdım ve bu sayede çok kere hiç de beklemediğim halde büyük saygı gördüm. Çünkü aslında bu şerefli unvan, Hazreti Muhammed'in Mekke'deki kabrini ziyaret edenlerden başka pek az kimseye bahşedilir.

Yokluğunda dükkânını başçırağına emanet etmiş olan babam dönüşte daha fazla gayretle işe sarılmış. Seyahati sayesinde mümin bir Müslüman olarak adı çıktığı için ünü, tacirleri olduğu kadar din adamlarını da dükkânına çekerdi. Büyüyünce berber olmama karar verildiğinden belki de öğrenimim namaz surelerini sökmeye yetecek kadar okuma öğrenmekten ileriye geçmeyecekti. Ama bitişikteki caminin medresesinde ders veren bir Molla benimle ilgilendi. Babam (iyi bir din adamı şöhretini korumak için) Molla'yı haftada bir, kendi deyimiyle, Allah'ın takdirinden başka karşılık beklemeden tıraş ederdi. Mübarek din adamı da bu iyiliği, bana okuma yazma öğretmek suretiyle öderdi. Onun gözetimi altında öyle ilerleme kaydettim ki bir iki yıl içinde Kuran'ı söktüm ve okunaklı bir yazı yazmaya başladım. Okula gitmediğim zamanlar dükkâna devam eder ve mesleğim için gereken şeyleri öğrenirdim. Müşteriler pek fazla bastırdığı zaman babam katırcıların ve devecilerin kafalarında elimi denememe izin verirdi ve benim ilk denemelerim bazen bu biçarelere pek pahalıya mal olurdu.

On altı yaşına vardığım zaman berberlikte mi yoksa öğrencilikte mi daha ustaydım bilemiyorum. Kafa tıraş etmek, kulak temizlemek ve sakal düzeltmekten başka hamamda

adam yıkamak ve uğmak konusundaki ustalığımla da ünlüydüm. Hindistan, Keşmir ve Türkiye'de uygulanan ayrı ayrı uğma ve baş yıkama tarzlarını benden daha iyi anlayan bulunamazdı ve mafsalları çatlatıp vuruşlarımla ortalığı çınlatmakta kendime has bir yöntemim vardı.

Hocanın sayesinde konuşmalarımı Sadi ve Hafız'dan alınmış, tam yerinde mısralarla süsleyip canlandırabilecek kadar edebiyat öğrenmiştim. Bu yeteneğime ek olarak sesimin de güzel olması, kafalarını veya vücutlarını ustalığıma teslim eden müşterilerin benden çok hoşlanmalarını sağlıyordu. Kısacası, zevk ve keyif ehli müşteriler arasında Hacı Baba'nın pek gözde olduğunu söylersem kendimi övmüş olmam.

Babamın dükkânı kentin en büyük ve en kalabalık kervansarayının civarında olduğu için yerli tüccarlar kadar yabancı ülkelerden gelen tüccarların da uğrağıydı. Bunların, oğlunun hazırcevaplık ve nükteleri sayesinde geçirdikleri hoşça vakitlere karşılık olarak babama olağan ücretten daha fazlasını verdikleri de görülmedik bir şey değildi. İçlerinden biri, Bağdatlı bir tacir, benden o kadar hoşlanıyordu ki beni daha tecrübeli olan babama bile tercih ederek her zaman hizmetini benim görmemi istiyordu. Çat pat Türkçe bildiğim için kendisiyle Türkçe konuşmamda

ısrar ediyor ve gezdiği muhtelif şehirlerin güzelliklerini anlatarak o kadar merakımı çekiyordu ki çok geçmeden ben de gezip yer görmek için büyük bir arzu duymaya başladım. Tacir o zamanlar hesaplarını tutacak birisini istiyordu. Ben de berberlik ve kâtiplik meziyetlerini şahsımda birleştirmiş olduğum için bana, hizmetine gireyim diye çekici önerilerde bulunmaya başladı ki onunla gitmeye karar verdim ve bu kararımı derhal babama söyledim. Babam beni kaybetmeyi hiç istemiyordu. Tehlikeli ve kararsız bir iş uğruna emin bir mesleği bırakmayayım diye beni ikna etmeye çalıştı. Ama tacirin önerilerinin ne kadar parlak olduğunu ve benim de günlerden bir gün ticaret hayatına atılmamın pek de olanaksız olmadığını anlayınca beni alıkoymaktan vazgeçti. Ve nihayet onun hayır duasıyla birlikte bir takım da yeni usturasını aldım.

Geleceğimin parlaklığı, annemin benden ayrılacağı için duyduğu üzüntüyü ve benim selametim için duyduğu kaygıları asla hafifletmiyordu. Sonra annem bir Sünni'nin emrinde hayata atılmayı da hayra yormuyordu. Bununla birlikte annelik şefkatinin bir nişanesi olarak bana bir kese kırık bisküvi ve küçük bir teneke kutu içinde kıymetli bir merhem verdi. Bu merhemin bütün yaralara, ağrı sızılara iyi geldiğini söylüyordu. Bundan sonra da bu kadar uğursuz koşullar altında başlanan bu yolculuktan selametle dönmemi sağlamak için evden yüzümü kapıya dönerek çıkmamı tembih etti.

2
Hacı Baba Seyahate Çıkıyor Türkmenlerle Karşılaşıp Esir Düşmesi

Efendim Osman Ağa, Meşhed'e gidiyordu. Bu yolculuğun gayesi sonradan İstanbul'a götürülüp satılmak üzere Buhara pöstekileri satın almaktı. Koca kafalı, büyük, sünger bu-

runlu, gür, kara sakallı, kısa boylu ve tıknaz bir adam tasavvur edin... İşte yol arkadaşım. Namazını hiç kaçırmayan, dinine bağlı bir Müslüman'dı ve en soğuk havalarda bile çoraplarını çıkarıp abdest almayı ihmal etmezdi. Aynı zamanda büyük bir Şii düşmanıydı da; ne var ki İran'da kaldığı sürede bu duygusunu kendine saklamayı daha uygun bulurdu. En büyük hırsı para sevgisiydi; parasının emin bir yerde saklı olduğuna güven getirmeden yatmazdı. Beri yandan rahatına da düşkündü, durmadan tütün içer, çok yemek yiyip şarap içen birini gördü mü sonsuza dek cehennemde yanmalarını dileyerek lanet okurdu, ama kendisi de gizli gizli şarap içerdi.

Kervan ilkbaharda toplanacaktı. Biz de yolculuk için hazırlıklarımızı yapmaya başladık. Efendim kendisi için ayağına çabuk, sağlam bir katır, benim için de bir at satın aldı. Bu atın üzerinde benden başka efendimin nargilesi, bir mangal, küçük bir tulum, kömür ve benim çamaşırlarım duracaktı. Yemeğimizi pişirip halıları seren ve hayvanların yüklerini indirip bindiren zenci köle bir başka katıra binecekti. Bu katıra yataklarımız, halılarımız ve mutfak eşyamız da yüklenecekti. Efendimin giyeceklerini ve yol için gerekli bütün diğer eşyasını içeren iki bavulu taşıyacak olan bir üçüncü katır, donanımımızı tamamlıyordu.

Yola çıkmazdan bir gün önce, ihtiyat ehli bir adam olan Osman, ağır sarığının içindeki pamuğun arasına elli altın dikmek önlemine başvurdu (ki bunu benden başka kimse bilmiyordu). Bunlar herhangi bir kaza olasılığında işimize yarayacaktı. Paranın alışverişte kullanılacak olan bölümü de ufak, beyaz meşin torbalara dikilerek bavulların en ortasına konmuştu.

Yola çıkmak üzere hazırlanan kervan yaklaşık beş yüz katırla at ve iki yüz deveden oluşuyordu. Bunların çoğu Kuzey İran'a gidecek mallarla yüklüydü. Kervanda tacirlerden, tacirlerin uşaklarından ve devecilerden ibaret yüz elli kadar

da adam vardı. Bunlardan başka Meşhed'deki İmam Rıza kabrini ziyarete giden hacılardan oluşma küçük bir kafile de kervana katıldı ve bu yolculuğa kutsal bir hava verdi ki diğer yolcular bundan sevinçle yararlanmaya başladılar. Çünkü halıcılık gibi saygın bir amaçla yolculuk yapanların ne kadar saygı gördüklerini bilirsiniz.

Bu tür seyahatlerde herkes silahlanır. Silah atıldığı zaman başını çeviren ve kılıç çekildiğini görünce benzi atan efendim de şimdi sırtına çapraz olarak koca bir karabina ve beline eğri bir kılıç asıp meydana çıktı. Kuşağından da bir çift kocaman tabanca çıkıyordu. Beden yüzeyinin geriye kalan kısmı da hartuç kutuları, barut kapları, sopalar vs. ile kaplanmış gibiydi. Ben de tepeden tırnağa silahlanmıştım. Yalnızca efendimin üzerindekilere ek olarak elimde koca bir de mızrak taşımak onuruna ermiştim. Zenci kölenin ise yarım bir kılıcı ile bir tüfeği vardı.

Sabahleyin gün ağarırken İsfahan'ın kuzeyindeki dış mahallelerden yola çıktık. Başımızda hacıların çavuşları vardı. Görevleri hacılar için yatacak yer bulmak, alınacak erzakın fiyatıyla yolculuk saatlerini saptamak ve anlaşmazlıkları çözümlemek olan bu görevliler yola çıkışımızı avazları çıktığı kadar bağırarak ve bakırdan yapılma davullarını çalarak ilan ediyorlardı. Çok geçmeden yol arkadaşlarımızla tanıştık. Hepsi de silahlanmışlardı, ama savaşçı donanımlarına karşın çok mülayim insanlara benziyorlardı. Manzaranın yeniliği ve değişikliği beni mest ediyordu. Bu yüzden atımı koşturup şaha kaldırmaktan kendimi alamı-

yordum. Gelgelelim bu, efendimi sinirlendiriyordu. Tacir nihayet oldukça aksi bir sesle, böyle zamansız binicilik numaralarıyla yorulursa atımın seyahatin sonuna kadar dayanamayacağını aklımda tutmam için beni uyardı. Çok geçmeden kendimi bütün kafileye sevdirdim. Daha günün yolculuğu sona ermeden birçoğunun kafasını tıraş etmiş bulunuyordum. Efendime gelince, kendisine büyük iyiliğim dokundu dersem abartmış olmam. Çünkü nihayet katırdan indiği zaman, hamamda öğrenmiş olduğum becerilerimin birçoğunu uyguladım ve onu bir güzel yuğurup uğarak her yanı tutulmuş olan bedenini rahat ettirdim.

Yolumuza hiçbir engel çıkmaksızın Tahran'a gittik ve orada katırlarımızı dinlendirip sayımızı artırmak için on gün kaldık. Yolculuğun tehlikeli aşaması henüz bizi bekliyordu. Çünkü İran Şahı'yla savaş halinde olan bir Türkmen kabilesinin kervan yoluna dadandığı biliniyordu. Türkmenler kısa bir süre önce bir kervana saldırıp malları yağma etmiş, kervandakileri de esir almışlardı. Türkmenler üzerine anlatılan ürkünç hikâyeler öyleydi ki kervandakilerin birçoğu, özellikle de efendim, Meşhed'e gitmekten korkuyorlardı. Ama İstanbul'da pöstekilere verilen muazzam paralarla ilgili olarak duydukları Osman Ağa'nın gene aklını çeldi ve efendim her şeye karşın bir korku yüzünden bu kâr olasılığını elden kaçırmamaya karar verdi.

Bir çavuş, Tahran ve yöresinde çoktandır bizim gelmemizi bekleyerek yolcu toplayıp durmaktaydı. Biz şehre girer girmez bu çavuş sayısı belirsiz, büyük bir kafileyle bize katılacağını bildirdi. Karşımıza çıkacak olan tehlikeleri düşünerek bu takviye kuvvetine şükretmemiz gerektiğini söyledi. Kendisi Tahran-Meşhed yolu üzerinde herkesçe tanınan bir şahsiyetti ve cesaretiyle ünlüydü. Bu ününü, yol kenarında ölü bulduğu bir Türkmen'in başını keserek kazanmıştı. Uzun boylu, geniş omuzlu olduğu için görünüşü son derece etkileyiciydi; kemikli çenesinin ucunda

sakal niyetine bitmiş birkaç dik kılla süslü yanık, esmer bir yüzü vardı. Göğsündeki demirden zırh, başındaki zincir pelerinli miğfer, belindeki eğri kılıç, kucağındaki tabancalar, sırtına astığı kalkanı ve elindeki uzun mızrakla her türlü tehlikeye meydan okur gibiydi. Yiğitliğiyle öyle övünüyor, Türkmenlerden öylesine burun kıvırarak söz ediyordu ki efendim yoluna bizzat onun koruması altında devam etmeye karar verdi. Nevruz bayramından bir hafta sonra kervanımız yola çıkmaya hazırlanmış bulunuyordu. Cuma günü büyük camide namazımızı kıldıktan sonra Şeyh Abdül Azim köyüne gittik ve ertesi gün buradan hep birlikte yola çıktık.

Gözü oyalayıp yüreği ferahlatacak hiçbir yanı olmayan kavruk, sıkıcı bir arazi üzerinde ağır ağır yürüyerek ilerliyorduk. Köylere yaklaştığımız veya yolda yolculara rastladığımız zaman rehberlerimiz yüksek, tiz seslerle Allah'a ve peygamberlere dualar ederek eğerlerinde asılı duran davulları meşin sopalarla çalıyorlardı. Konuşmalarımız daha çok Türkmenler üzerineydi. Türkmenlerin müthiş birer düşman olduğunu hepimiz kabul etmekle birlikte, bizim sayısal çokluğumuza ve görünüşümüze hiçbir şeyin karşı koyamayacağını umarak ve tekrar tekrar, "Allah aşkına, o köpekler kim oluyor ki bize saldırmaya kalkışıyorlar?" diye bağırarak kendi kendimizi avutmayı başarıyorduk. Herkes kendi cesaretiyle övünüyordu. Hele efendim, dişleri korkudan resmen birbirine vura vura, saldırıya uğradığımızda neler yapacağını böbürlenerek anlatıp duruyordu. Onu duyanlar da ömründe Türkmenleri kesip biçmekten başka bir iş yapmadığını sanırlardı. Onun böbürlenmelerini duyan ve kervanın tek kahramanı olmak isteyen kıskanç çavuş ise bağıra bağıra, "Kimse Türkmenleri görmeden haklarında fikir yürütemez!" diyordu. Sonra bıyıklarını burarak, "Aslan yiyen aslandan başka da kimse onların pençesinden sağ kurtulmamıştır," diye ekliyordu. "Sadi,

'Birçok genç, fil kadar güçlü olmalarına rağmen savaş günü gelip çatınca korkudan atlarının üzengilerini parçalar' demiş; ne kadar doğru!"

Osman Ağa'nın saldırıya uğradığımız takdirde canını kurtarmak ve diğerlerinden daha iyi muamele görmek için başlıca ümidi Sünni olmasıydı. Bunu belirtmek için kavuğunun çevresine yeşil bir muslin şal sardı ve kendine bir emir süsü verdi. Emir diye peygamberimizin soyundan gelenlere denir ki üstüne bindiği katırın Hazreti Muhammed ile ne kadar akrabalığı varsa Osman Ağa'nın da ancak o kadar akrabalığı olduğunu okuyucu kestirebilir.

Böylece beş altı gün yol gitmiştik ki çavuş son derece önemli bir haber verenlerin ciddi tavrıyla, Türkmenlerin, kervanları bekleyerek pusuya yattıkları yere yaklaştığımızı söyledi. Toplu bir şekilde ilerlememizi, saldırıya uğradığımız takdirde karşı koymaya hazırlanmamızı tavsiye etti. Efendimin ilk işi de tüfeğini, kılıcını ve tabancalarını yük katırlarından birinin üstüne bağlamak oldu. Ondan sonra bağırsaklarının hastalandığından şikâyet etmeye başladı ve çatışmaya girişmek niyetlerini bir yana bırakarak cüppesine sarındı. Yüzünde son derece acılı bir ifadeyle tespih çekmeye ve durup durup "Estağfurullah" diye dua okumaya koyuldu: Böylece hazırlanarak kendini kaderin eline teslim etti. Tehlikeden korunmak konusunda en çok kervan çavuşuna güvenir gibiydi. Çavuş ise tehlikeye karşı kayıtsız olmasının nedenleri arasında, kollarına dolamış olduğu sayısız tılsım ve muskaları gösteriyor, bunların Türkmen oklarına yollarını şaşırtacağını çekinmeden ileri sürüyordu.

İki taraflı kılıçlara benzeyen bu adamla kervan yolcularının en cesurlarından bir ikisi öncü kolu olarak biraz ilerimizden gidiyorlar, cesaretlerini yitirmemek için de ara sıra atlarını dörtnala sürüp mızraklarını sallayarak havayı deşiyorlardı.

Nihayet o kadar korktuğumuz başımıza geldi. Birkaç silah sesi duyduk, sonra kulaklarımıza vahşi ve korkunç bağrışlar geldi. Hepimiz korku içinde duraladık. Sonra ortak bir güdüye uyarcasına bütün hayvanlar ve insanlar, uzakta bir atmaca gören bir sürü küçük kuş misali, bir araya toplandık, sımsıkı bir kütle meydana getirdik. Ama bir Türkmen güruhunun üzerimize doğru geldiğini görünce manzara hemen değişiverdi. Bazıları kaçıştı. Aralarında efendim de olduğu halde bazıları, el ve ayaklarından can çekilerek kendilerini müthiş bir korkuya terk ettiler ve "Allahım! Bittik! Mahvolduk! Canımız elden gitti!" diye bağrışmaya başladılar. Katırcılar yükleri çözüp indirerek hayvanlarını uzaklaştırdılar. Yaklaşan düşmanların attıkları oklardan bir yağmur, amacı gerçekleştirdi: Hepimiz onların eline düştük. Bunun gibi daha nice dövüş görmüş geçirmiş olan çavuş daha ilk karşılaşmada kaçıp gitmişti. O günden sonra onu bir daha ne gördük ne de onun adını işittik. Saldırganlar da çok geçmeden ortaya yayılıp kalmış olan malların gereğine bakmaya başladılar.

Efendim iki balya arasına büzülüp saklanmıştı. Ama son derece korkunç ve vahşi görünüşlü, iri yarı bir Türkmen onu keşfetti. Önce Osman Ağa'yı dengin bir parçası sanarak sırtına attı. O zaman Osman Ağa, tespih böcekleri gibi açıldı ve duyduğu korkuları en acıklı yalvarmalarla dile getirmeye başladı. Hazreti Ömer'i övüp Ali'yi yerin dibine batırarak Türkmen'in kalbini yumuşatmaya çalışıyordu; ama boşuna. Türkmen aman dinlemiyordu. Rengine saygı gösterdiği için sarığını almadıysa da diğer bakımlardan efendimi tamamen soydu. Sırtında gömleğiyle donundan başka bir şey bırakmadığı gibi onun rahat şalvarıyla cüppesini gözlerinin önünde kendisi giydi. Sırtımdakiler alınmaya değer şeyler olmadığından bana ilişen olmadı. Ustura kutuma da el sürmediler ki bu, beni çok memnun etti.

Yağma işini bitiren Türkmenler esirleri aralarında paylaştılar. Gözlerimizi bağlayıp her birimizi bir atlının terki-

sine verdiler. Bütün gün bu şekilde yol aldıktan sonra geceleyin sessiz bir vadide dinlendik. Ertesi sabah çevremizi görmemize izin verilince kendimizi yalnızca Türkmenlerin bildikleri yollarda bulduk.

Dağlık arazinin pek ayak yürümemiş yabanıl yollarından geçerek sonunda geniş bir ovaya vardık. Bu ova öylesine uçsuz bucaksızdı ki dünyanın öbür ucuna kadar uzanır gibiydi, üstü de düşmanlarımızın kara çadırları ve sayısız sürüleriyle kaplıydı.

3
Hacı Baba Kimlerin Eline Düşüyor ve Usturaları Nasıl İşine Yarıyor

Türkmenlerin yapmış oldukları esir bölüşümü Osman Ağa ile benim aynı efendinin eline düşmemiz bakımından hayırlı olmuştu. Efendimiz daha önceden de sözünü ettiğim şu korkunç eşkıyaydı. Adı Aslan Sultan'dı, epeyce büyük bir kampın beyiydi. Dağdan ovaya indikten hemen sonra onun konak yerine ulaştık. Çadırları derin bir uçurumun kıyısına kurulmuştu. Uçurumun dibinde yöredeki sıra dağlardan akıp gelen bir ırmak vardı. Önde sığır ve koyun sürüleriyle kaynaşan yeşil çayırlıklar göz alabildiğine uzanıyordu. Öbür felaket ise arkadaşlarımız ülkenin daha uzak taraflarına götürülmüş, bu yörede oturan çeşitli Türkmen kabileleri arasına dağıtılmışlardı.

Konak yerine vardığımızda bütün kabile bize bakmak için sökün etti. Zafer kazanmış olan kabile reisi "hoş geldin" nidalarıyla karşılanırken yabancı olduğumuzu sezen ve havlayarak çevremizi saran bir sürü kocaman çoban köpeği az daha bizi yiyorlardı. Efendimin yeşil şallı sarığı şimdiye kadar ona bir derece saygı sağlamıştı. Ama reisin karısı, yani Banu, sarığı görür görmez sahip olmak için büyük bir isteğe kapıldı ve böylece Osman Ağa'nın başında, içine elli

altın dikilmiş olan kavuğundan başka bir şey kalmadı. Kavukta da bir başka kadının gözü kaldı. Kadın pamuklu kavuğun, devesinin sırtını sürten semerin altına koymak için pek uygun olduğunu söylüyordu. Böylece kavuk da Osman Ağa'nın başından alındı ve öteki mallarla birlikte çadırın bir köşesine atıldı. Efendim servetinin bu en son kalıntısını elden kaçırmamak için ne yaptıysa yararı olmadı. Kavuğunun yerine ona eski bir pösteki kalpak verdiler.

Efendime dağlarda otlamaya giden develeri gütmek görevi verildi. Şişman ve kalıpsız olduğu için kaçmasından nasıl olsa korkuları yoktu. Bana gelince, benim çadırlardan ayrılmama izin verilmiyordu. Şimdilik, tereyağı yapılacak ayranların konduğu tulumları çalkalamakla görevlendirilmiştim.

Soygunun zaferini kutlamak için bey bütün kabileye şölen verdi. Koca bir kazan dolusu pirinç kaynatıldı, bütün olarak iki koyun kızartıldı. Dolay çadırlarda yaşayan ve bizim beyin akrabaları olup kervanımızın soyulmasında hazır bulunmuş olan erkekler bir çadıra toplandılar, kadınlar da bir başka çadıra. Pilavla koyunlar erkeklere verildikten sonra kalanı kadınlara gönderildi. Onlardan arta kalanlar sığırtmaçlara verildi, onlar da doyasıya yedikten sonra kemiklerle artıkları köpeklerle bize getirildi. Ben esir düştüğümden beri hiç yemek yüzü görmemiş olduğum için bize düşecek payı sabırsızlıkla beklerken kadınlardan biri bana gizlice işaret etti. Beni bir çadırın arkasına çekerek önüme içinde bir parça koyun kuyruğu olan bir tabak pilav koydu ve bunu, talihsizliğime acıdığı için reisin karısının gönderdiğini, bana cesaretimi yitirmememi söylediğini bildirdi. Sonra benim bir şey söylememi beklemeden çabucak uzaklaştı.

Erkekler bütün günü içip serüvenlerini anlatmakla, kadınlar da şarkı söyleyip tef çalmakla geçirdiler. Zavallı efendimle bana da sefil durumumuzu kara kara düşünmek

düştü. Biraz önce gördüğüm ayrıcalık hayal gücümü işletmeye başlamış ve durumumun pek de öyle tamamen ümitsiz olmadığını düşünmeme neden olmuştu. Ama efendimi neşelendirmek için harcadığım çabalar boşa gidiyordu. Çünkü Osman Ağa bahtının karalığına yanarak feryat etmekten bir türlü vazgeçmiyordu. Bütün gerçek Müslümanların felaket karşısında değişmez sığınakları olan "Allah Kerim" sözünü ona anımsattım.

"Allah Kerim! Allah Kerim! demek senin için iyi, hoş!" diye karşılık verdi. "Çünkü nasıl olsa yitirecek bir şeyin yok. Oysa ben mahvoldum."

En büyük üzüntüsü pöstekilerden elde edeceği kârı elden kaçırmış olmasıydı. Bütün vaktini bu kaybının ne kadar olduğunu en son meteliğine kadar hesap etmekle geçiriyordu. Ne var ki az sonra ayrılmamız alnımıza yazılmış. Ertesi gün onu elli devenin yanına katarak dağlara gönderdiler. Aslan Sultan müthiş tehditler savuruyor ve develerden biri bile kaybolursa efendimin burnuyla kulaklarının da elden gideceğini söylüyordu. Hayvanlardan birisi ölecek olursa bedeli, efendimin ailesinden istenecek olan fidyeye eklenecekti. Kendisine karşı duyduğum sevginin son bir nişanesi olarak efendimi bir deve semeri üzerine oturttum ve ilerideki kaynağın suyu, bir parça sabun ve servetimizin mahvından kurtarabildiğim usturamla kendisini bütün kabilenin gözü önünde tıraş ettim. Ustalığımla mesleğimi böyle gözler önüne sermenin geleceğim için çok yararlı olabileceğimi anlamam uzun sürmedi. Kaşıyacak kafası olan herkes tıraş olmak isteği belirtti ve ünüm az zamanda Aslan Sultan'ın kulağına kadar gitti. Kabile reisi beni yanına çağırttı ve kendi üzerinde, hiç zaman yitirmeden sanatımı uygulamamı buyurdu. Az sonra birçok kılıç yarasının izlerini taşıyan koca bir kafa üzerinde eyleme geçtim. Saçlarının, belki de koyunlarını kırpan aletle kırpılmasına alışık olan ve kafatasının taşra berberle-

ri elinde yaralanıp berelenmesinden daha büyük lüks bilmeyen kabile reisi, benim elimin altında cennete girmiş gibi oldu. Hoşnutluğunu ve beğenisini açıkça belirtip benim için fidye falan istemeyeceğini bildirerek beni derhal özel berberliğine atadı. Bu durum karşısında neler hissettiğimi tahmin etmeyi okuyucuya bırakıyorum. Eğilip yeri ve efendimin dizlerini büyük bir minnet ve saygı ifadesiyle öperken, bana gösterilen güvenin sonradan sağlayabileceği serbestlikten yararlanarak ilk fırsatta kaçmaya karar verdim. Aslan Sultan'ın yanına sık sık girip çıktığım için çok geçmeden onu kendime adamakıllı bağladım. Beni hâlâ sıkı göz hapsi altında bulunduruyorlardı. Ama ben bu iğrenç esaretten kurtulmak için uygulanabilir bulduğum tasarılar kurmaya başlamıştım bile. Bu yüzden, durumun sıkıntı ve sefaletini başka esirlerden daha az hissediyordum.

4

Hacı Baba'nın Efendisinin Parasını Türkmenlerin Elinden Kurtarmak İçin Gösterdiği Kurnazlık ve Parayı Saklaması

Firar planlarımı uygulamak için aklıma koyduğum en birinci amaçlardan biri, efendimin kavuğunun pamukları arasına dikilmiş olan altınları ele geçirmekti. Ama kavuk kadınlar çadırının bir köşesine atılmıştı. Buraya benim girmem yasaktı, kuşku çekmeden amacıma ulaşabilmem için büyük kurnazlık göstermem gerekiyordu. Bizim kabilede ve komşu kabileler arasında iyi bir berber olarak isim yapmıştım, erkekler arasında pek gözdeydim. Efendimin Banu'sunun benimle daha yakın ahbap olmayı istediğine beni inandıran birçok sebep vardı. Ama ne o ne de başka herhangi bir kadın benim berberliğimden yararlanacakları için ilişkimiz ancak baygın bakışmalar, onun bana ara sıra

gösterdiği iyilikler ve benim bunlara karşılık belirttiğim minnet ve saygıdan ibaretti. Ne var ki buradakiler, İran'da berberlerin aynı zamanda cerrah olduklarını; tıraş etmek, hamamda masaj yapmak dışında kan almayı, diş çekmeyi ve çıkıkçılık yapmayı da bildiklerini öğrenmişlerdi. Bir süre sonra Banu Hanım kan aldırmak istediğini belirtti ve kendisine bu hizmette bulunup bulunamayacağımı sormak için bana bir elçi gönderdi. Hemen bir çakı bulunursa en bilgili meslek erbabı kadar ustalıkla kan alabileceğimi söyledim. Alet bulundu ve yıldızların biliminden yarım yamalak anlayan bir kabile büyüğü, gezegenlerin ertesi sabah böyle bir ameliyata uygun bir duruma gireceklerini bildirdi. Yıldızların bu uğurlu saatinde beni kadınların çadırına aldılar. Burada Banu'nun yerdeki halının üzerine oturmuş büyük bir sabırsızlıkla beklemekte olduğunu gördüm. Benim gibi toy bir gencin içinde sıcak duygular yaratacak bir kadın değildi. Birincisi, öyle şişman ve kalıpsızdı ki (İran'da bize güzel diye bellettikleri narin çizgilerden nasıl da farklı!) ona bakınca iğrendim. Sonra Aslan Sultan'dan da öyle korkuyordum ki Banu'nun vuslatına ersem bile her an kulaklarımı yitirmek korkusu içinde yaşayacağım kesindi. Her neyse, kendisi beni pek süzdü, yanındakiler de benimle çok ilgilendiler ve bana insandan daha yüksek bir yaratık gözüyle baktıkları için hepsi de nabızlarını yoklatmak istediler. Banu'nun kanını almak için gereken hazırlıkları yaparken bir yandan da ele geçirmek istediğim şeyi görebilmek ümidiyle çadırı gözden geçiriyordum. Birdenbire, yapmakta olduğum işi amacım için de kullanabileceğimi düşündüm. Derhal hastanın nabzını yeniden saymak istediğimi belirttim. Nabzı, derin düşünceli bir tavırla saydım ve çok bozuk olduğunu söyledim. Alacağımız kanın yere akmaması gerektiğini, sonradan daha rahat uygulayabilmem için bir kabın içine akıtılmasının daha iyi olacağını söyledim. Bu tuhaf önerim karşısında kadınlar hemen velveleyi bastılar. Ama

alışılmış yoldan ayrılmam Banu'nun yalnızca, benim üstün yeteneğime olan inancını pekiştirmeye yaradı. Ne var ki şimdi ortaya bir sorun çıkmıştı. Türkmenlerin kap kacakları zaten az olduğu için herhangi bir kabı ebediyen kirletecek bir işte kullanarak feda edemezlerdi. Kapları birer birer saydılar. Hepsi de atılamayacak kadar kıymetliydi. Ben doğrudan konuya gelip gelmemekte tereddüt ediyordum ki Banu'nun aklına tulumdan yapılma eski bir su bardağı geldi. Kadınlardan birine, bunu çadırın köşesindeki eşya yığınının arasından arayıp bulmasını söyledi. Ben tulumdan bardağı çadırın kapısına doğru tutup elimdeki çakıyla dikiş yerlerine işaret ederek:

"Kesinlikle işe yaramaz," dedim ve bu arada dikişlerden bir kısmını kesmeyi de başardım. Bunun üzerine Banu, "O ihtiyar emirin takkesi nerede?" diye bağırdı. İkinci kadın, "O benim!" diye karşılık verdi. "Semerin altına koyacağım!"

Öteki öfkeyle, "Senin mi!" diye haykırdı. "Allah birdir. Ben bu haremin Banu'su değil miyim? Takkeyi bana vereceksin."

İkinci kadın, "Vermeyeceğim işte!" diye diretti.

Bunun üzerine bir kargaşa çıktı. Gürültü o kadar arttı ve öyle tehlikeli bir hal aldı ki Aslan Sultan'ın kulağına gidecek diye ödüm koptu. Çünkü Aslan Sultan'ın, kavgayı yatıştırmak için kavgaya neden olan şeyi alıp gitmesi pek olasıydı. Neyse ki müneccim araya girdi. İkinci kadına, Banu'nun başına bir şey gelirse günahını onun çekeceğini söyledi de kadın kavuk üzerindeki haklarından vazgeçmeye razı oldu. Böylece ben de hastamın kanını almaya hazırlandım. Ama çakıyı, kanının içine akacağı kavuğu ve etrafındakilerin kaygı dolu çehrelerini görünce Banu korktu, beni işe başlamaktan men etti. Bunca zahmetten sonra paraları kaybedeceğim diye korktuğumdan, bilge bir ifade takınarak kadının nabzını saydım ve kan aldırmayı red-

detmesinin bir işe yaramayacağını, çünkü kanının alınmasının alnına yazılmış olduğunu, dünya kurulurken emir buyrulan bir şeye hiçbir şeyin engel olamayacağını hem kendisinin hem de herkesin herhalde gayet iyi bildiklerini söyledim. Buna verecek yanıt yoktu. Allah'ın emirlerine karşı geldiği takdirde büyük bir günah işleyeceğinde herkes hemfikir olduğu için Banu çıplak kolunu uzattı ve kanının alınmasına cesaretle boyun eğdi. Kan kavuğa akıtıldı. Ameliyat bittiği zaman kavuğun çadırlardan biraz uzak bir yere götürülmesini ve yanına benden başka kimsenin yaklaşmamasını emrettim. Kan almanın hasta üzerinde yapacağı iyi ya da kötü etkilerden büyük kısmının, bedenden aktıktan sonra kanın başına gelenlere bağlı olduğunu söyledim. Gece olup herkes uyuyuncaya kadar bekledim. Büyük bir heyecanla astarı yırttım ve pamukların içinde elli altını bularak sevindim. Altınları derhal orada bir yere sakladım, sonra bir çukur kazarak kavuğu da gömdüm. Sabahleyin de Banu'ya, çadırların çevresinde kurt gezindiğini gördüğümden, kanının başına bir uğursuzluk gelir diye korkup kavuğuyla birlikte gömdüğümü söyledim. Bu açıklama onu tatmin etmiş gibiydi. Yaptığım hizmetin karşılığı olarak bana kendi eliyle hazırlanmış bir yemek gönderdi: Bütün kızartılarak içi üzüm ve pirinçle doldurulmuş bir kuzu dolması ve bir kâse ayran.

İtiraf etmek gerek ki elli altına sahip olduğum zaman zavallı sabık efendim aklıma geldi. Ben nispeten lüks bir hayat sürerken o dağlarda, develerin arasında sefalet çekiyordu. Altınları ona geri vermeye yarı karar verir gibi oldum. Sonra yavaş yavaş başka türlü düşünmeye başladım. Kendi kendime, "Benim zekâm ve kurnazlığım olmasaydı bu para sonsuza dek kaybolacaktı," dedim. "Öyleyse bu para benim değil de kimin? Şimdi bu parayı Osman Ağa'ya verecek olsam hiçbir işine yaramaz. Hatta bire karşı yüz ihtimalle altınları onun elinden alırlar. Onun için şimdilik

para bende kalsın daha iyi. Hem parayı kaybetmek onun kaderiymiş, yeniden ele geçirmek de benim alnıma yazılmış."

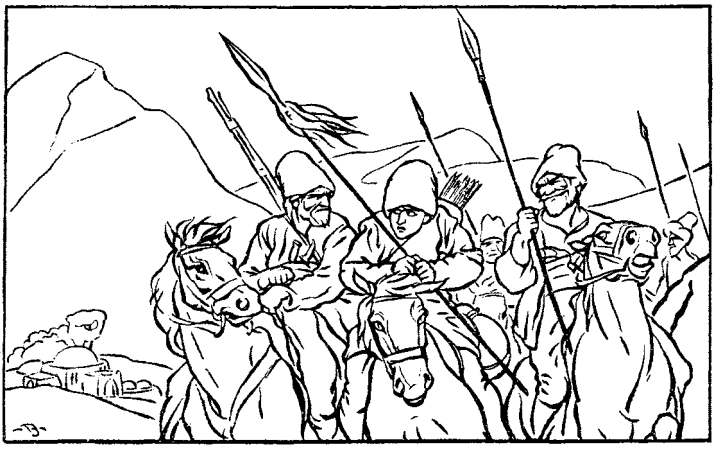
Bu düşünceler bütün düğümleri çözdü, ben de kendi kendime, elli altının yasal sahibi gözüyle bakmaya başladım. Bu parayı hiçbir yasanın benim elimden alamayacağını düşünüyordum. Bu arada kızarmış kuzu dolmasının yarısını dağa giden bir sığırtmaçla Osman Ağa'ya göndermeye karar verdim. Çocuk kuzu dolmasını yolda yemeyeceğine söz verdi. Gerçi onun sözüne pek inandığım yoktu, ama elli altın meselesinden sonra vicdanımı rahat tutmak ihtiyacını duyuyordum.

"Zenginliğimi felaket arkadaşımla paylaşmam gerek," diye düşündüm. "Bundan daha azını yapmak bana yakışmaz!"

Ama heyhat! Çocuk daha konak yerini çeviren derin uçurumu geçmemişti ki eti ağzına götürdüğünü gördüm. Ve daha gözden kaybolmadan bütün kemikleri sıyırdığı kanısına vardım. Aramızdaki mesafe büyük olduğuna göre onun arkasından koşmaya kalkışmak abes olurdu. Onun için yalnızca arkasından bir taş atmak ve lanet okumakla yetindim, ama bunların ikisi de hedefe ulaşmadı.

5
Hacı Baba Canını Kurtarmak İçin Eşkıya Oluyor ve Doğduğu Kentte Soygunculuk Yapıyor

Bir yıldan beri Türkmenlerin elindeydim. Bu süre içinde efendimin tam anlamıyla güvenini kazanmıştım. Kendisi kabile meselelerinde olduğu kadar bütün kişisel işlerinde de bana danışıyordu. Artık benim güvenilir bir kişi olduğuma inanmıştı. Bunun için İran'a yapılacak bir soygun seferinde

kendisine eşlik etmeme en sonunda izin verdi. Elime kaçmak için iyi bir fırsat çıkar diye umduğumdan, soygunculuğa çıkarken beni de yanına almasını hep rica etmekteydim. Bu zamana kadar konak yerinden ve etraftaki çayırlardan daha öteye gitmeme izin çıkmamıştı. Zaten bizi İran'dan ayıran büyük Tuz Çölü'nün yollarını hiç bilmediğimden kaçmaya yeltenmenin tamamen boşuna olacağını biliyordum. Çünkü benden önce kaçmaya kalkışan birçok esir ya ölmüşler ya da gene efendilerine dönmüşlerdi. Efendileri de onlara karşı elbette eskisinden çok daha zalim davranmışlardı. Onun için şimdi geçeceğimiz yolları inceleyecek fırsat çıktı diye seviniyordum. Bu kez kaçamasam bile bir dahaki sefere kaçmaya yeltenmekten beni hiçbir şeyin alıkoyamayacağına azmetmiştim. Türkmenler önemli baskınlarını çoğunlukla ilkbaharda yaparlar. Çünkü o zaman atları için yollarda bol ot ve ovalarda bol ekin bulunur. Sonra ilkbaharda, yolda yağma edecek kervanlara rastlayacaklarından da emindirler. İlkbahar yaklaşmış olduğundan Aslan, kabilesinin büyüklerini, onbaşılarıyla yüzbaşılarını, soygun ile yağmada usta olan bütün yiğitleri topladı ve İran'ın ta göbeğine kadar inmeyi önerdi. Amaçları İsfahan'a gidip gecele-

yin herkes yatınca kente girmek ve en zengin tacirlerin uğrağı olan kervansarayı yağma etmekti. Büyük Tuz Çölü'nü geçerken bize bizzat efendim rehberlik edecekti, çünkü onun deneyimi ve o yöreye dair bildikleri diğerlerinin hepsinden daha çoktu. Efendim kabile büyüklerine, İsfahan'ın sokak ve pazarlarını benden daha iyi bilen kimse olmadığını söyledi ve kente girdikten sonra kafileye benim rehberlik yapmamı önerdi. Buna birçoğu itiraz ettiler. Bir yabancıya, hem de soymaya gittiğimiz yerin yerlisi olan bir yabancıya güvenmenin ihtiyatsızlık olacağını ve benim ilk fırsatta kaçmaya kalkışacağımı söylüyorlardı. Nihayet bir sürü tartışmadan sonra İsfahan'da benim rehberlik yapmama karar verildi. İki yanımda iki Türkmen gidecek ve hareketlerimde en ufak bir hile belirtisi görülür görülmez beni öldüreceklerdi. Bu sorun halledildikten sonra Türkmenler atlarını talim ettirmeye başladılar. Bana da yarışlarda iki kez kazanmış olan ünlü bir at tahsis edildi ve Türkmen giysileri verildi. Sırtıma koyun postundan bir ceket, başıma pöstekiden bir kalpak, belime bir kılıç, arkama yayla ok ve elime ağır bir mızrak verdiler. Bu mızrağın başı, gereğine göre takılıyor ya da çıkarılıyordu. Atımın arkasına bir torba ot ve durduğumuz zaman hayvanı bağlayacak birkaç ip asılmıştı. Erzak olarak yanıma bir sürü yufka ve yarım düzine lop yumurta almıştım. Bundan sonrası için de kadere ve açlığa karşı dayanıklı olmama güveniyordum. İlk esir düştüğümden beri elime ilk geçen şeyi yastık yapıp yerde yattığım için çetin ve zor yaşama adamakıllı alışmış bulunuyordum. Bu yüzden yatak eksikliğini yoksunluk saymıyordum. Yol arkadaşlarım da be-

nim kadar dayanıklıydılar. Bedensel yorgunluğa dayanıklılık bakımından belki de dünyanın bütün milletlerine taş çıkartabilirlerdi.

Yola çıkmazdan önce elli altını gömdüğüm yerden çıkarıp kuşağımın içine dikkatle saklamayı ihmal etmedim. Üzüntüden kendini yiyip iskelete dönmüş olan sabık efendime de fırsat bulursam arkadaşlarına onun kurtuluş parasını verdirtmek için elimden geleni yapacağımı vaat ettim. Zavallıcık, "Beni kurtarmayı kimsecik istemez," diyordu. "Oğlum malıma konduğuna sevinir, karım da yeni koca alacağına sevinir. Onun için bence artık ümit kalmadı. Senden tek ricam var. İstanbul'da koyun pöstekilerinin kaça satıldığını soruver."

Altınlar konusunda vicdanımla bir kez daha savaştım. Altınları geri verse miydim acaba? Ama kendime saklamam efendim için bile daha yararlı olmayacak mıydı? Bu firar fırsatından yararlanabilmek için belki biraz paraya ihtiyacım olacaktı... Efendimin de kurtuluş için tek ümidi benim aracılığım değil miydi? Bütün bunları hesaba katınca altınları kuşağımın içinde bıraktım.

Müneccimbaşı yola çıkmamız için uğurlu saati saptamıştı. Akşam olurken atlarımıza bindik. Kafilemiz lider seçilen Aslan Sultan ile yirmi erkekten oluşuyordu ki bu yirmi erkeğe ben de dahildim. Yol arkadaşlarım kabilenin en seçme erkekleri ve hepsi de deneyimli cengâverlerdi. Sürat ve kuvvetleri haklı olarak bütün Asya'da nam salmış bulunan fevkalade atlara binmişlerdi. Tepeden tırnağa silahlı olarak ay ışığında atlarımızı sürerken pek korkunç bir çete oluşturduğumuzun farkındaydım. Bana gelince, Allah'ın beni eşkıya olayım diye yaratmadığını düşünüyordum. Gerçi bu zor durumda görünüşü kurtarmak konusunda kimseden geri kalmayacağımı biliyordum. Hatta

galiba rolümü o kadar mükemmel oynadım ki efendim de, arkadaşları da benim bir ikinci Rüstem* olduğuma inandılar. Ama ben cesaretimin deneneceği anı düşündükçe dehşet içinde kalıyordum.

Kıpçak Dağları'nın etrafını çeviren dağların üstündeki ormanlardan geçerken önderimiz Aslan'ın gösterdiği ustalık beni hayrette bırakıyordu. Uçurumların ve dik yamaçların tehlikesi benim gibi deneyimsiz bir seyyah için dehşet verici bir şeydi. Ama yol arkadaşlarım her yerde atlarının maharetinden emin olarak kaygısızca ilerliyorlardı. Dağlardan inince İran'ın kurak ovalarına girdik. Burada Aslan Sultan'ın ülkenin toprak yapısı hakkındaki bilgisi yine dikkatimi çekti. Frenk denizcileri uzaktan görünen karaları nasıl derhal tanırlarsa o da önümüze her çıkan tepeyi daha ufukta görünür görünmez biliyordu. Ama asıl zekâ üstünlüğünü yollardaki hayvan izlerinden sonuç çıkarmakta gösteriyordu. Bu izleri yapan hayvanların ne tür yolculara ait olduğunu, nereden gelip nereye gittiklerini, düşman mı dost mu, yüklü mü yüksüz mü olduklarını ve sayılarını son derece büyük bir isabetle tahmin edebiliyordu.

Ülkemin meskûn yerlerinde mümkün mertebe ihtiyatla ilerliyor, gündüzün gizlenip gece yol alıyorduk. Büyük Tuz Çölü'ne varmazdan önce ziyaret ettiğimiz son göçebe aşiretin konak yerinde yem ve yiyecek tedarikimizi yeniledik. Ve büyük Tuz Çölü'ne vardığımız zaman da atlarımızı dayanabilecekleri en son hızla sürmeye başladık. Nihayet 120 parasang** kadar yol gittikten sonra kendimizi İsfahan dolaylarında bulduk. Zahmetlerimizin ödülünü almak ve benim cesaretimi sınamak saati sonunda gelip çatmıştı. Ar-

---

* İran tarihinin meşhur kahramanı. *Şehname*'de bir kuvvet ve yiğitlik timsali olarak anılır ve İsfendiyar ile yaptığı iki gün süren kılıç dövüşü pek meşhurdur.

** 1 parasang yaklaşık 6 kilometredir.

kadaşlarımın hazırladıkları baskın planını duyunca kalbim neredeyse duracak gibi oldu.

Eşkıyanın niyeti kente benim çok iyi bildiğim nöbetçisiz yolların birinden girmek, gece yarısı da dosdoğru Büyük Kervansaray'a gitmekti. Yılın bu mevsiminde tacirler alışverişlerini yapmak için ellerinde hazır parayla orada toplandıklarından bir sürü zengini bir arada bulacağımız kesindir. Bulabildiğimiz parayı derhal alıp kaçıracak ve sonra mümkünse her birimiz bir tacir yakalayıp bağlayacaktık. Şehrin soygundan haberi olmazdan önce bizim yola çıkmamız gerekti. Bu plan bana o kadar tehlikeli, başarıya ulaşması o kadar imkânsız göründü ki böyle bir şeye kalkışmayalım diye fikir yürüttüm. Gelgelelim efendim en azimli ve kesin tavrını takınarak, "Hacı, gözlerini aç, bu iş çocuk oyunu değil!" dedi. "Sakal-ı Şerif'in adına yemin ederim ki doğru durmazsan başını yakarım. Bundan önceki işlerimizi pekâlâ başardık da bunu niçin başaramayacakmışız?"

Sonra bana yanından ayrılmamamı buyurdu, öbür yanıma da bir haydut koydu. İkisi de en ufak bir kaytarmaya kalkışırsam beni şişleyeceklerine yemin ettiler. Bunun üzerine üçümüz öne geçtik. İsfahan'ı iyi tanıdığımdan şehrin etrafındaki harabelerin arasından kolaylıkla geçtik ve gecenin o saatinde tamamen ıssız olan iç sokaklara geldik. Hedefe yaklaştığımız zaman, şehrin en mamur ve meskûn yerlerinde bile sık sık rastlanan harap evlerden birinin kemeri altında durduk. Atlarımızdan indik, onları yere çaktığımız kazıklara bağlayarak başlarına adamlarımızdan ikisini bıraktık. Her ihtimale karşı İsfahan'ın 5 parasang dışındaki ıssız bir vadiyi buluşma yeri olarak kararlaştırdık. Herhangi bir olay çıkarsa oraya kaçacaktık. Atlarımızdan inince hep birlikte, hiç ses çıkarmadan ilerlemeye başladık. Pazar yerinde polis memurlarının nöbet beklediğini biliyordum. Onun için oralardan mümkün mertebe uzak

durarak, yan sokaklar yoluyla kervansarayın kapısına ulaştık. Burada her santimini ezbere bildiğim bir yer vardı, yani babamın berber dükkânı. Kervansarayın kapısının herhalde kilitli olacağını bildiğim için kafileyi durdurdum ve bir taş alıp kapıya vurarak kapıcıya seslendim:

"Ali Muhammet, aç kapıyı, aç!" dedim. "Kervan geldi." Yarı uykuda yarı uyanık olan kapıcı kapıyı açacağına ilişkin hiçbir belirti göstermeden, "Hangi kervan?" diye sordu. "Bağdat'tan gelen kervan."

"Bağdat'tan gelen kervan mı? Yahu o daha dün geldi. Sen benimle alay mı ediyorsun?"

Çıkmaza girdiğimi görünce kendi adımı kullanmak zorunda kaldım.

"Ne münasebet!" dedim. "Ben Hacı Baba'yım, Berber Kerbelalı Hasan'ın oğlu... Hacı Bağdatlı tacir Osman Ağa ile birlikte gitmiştim. Hana müşteri getirdim. Bahşişimi isterim."

Kapıcı, "Ne o, Hacı mı?" dedi. "Beni ne güzel tıraş ederdin! Seni çok aradık oğlum. Safa geldin."

Böyle diyerek büyük kapının sürgülerini açmaya başladı. Kapı gıcırdayarak açılınca ayağında donundan başka bir şey olmayan ufak tefek, ihtiyar bir adam göründü. Elinde demirden bir fener vardı. Bu fenerin etrafa serptiği ışık, hanın tacirler ve tacirlerin mallarıyla dolu olduğunu göstermeye yetti.

Bizimkilerden biri hemen kapıcının üstüne atıldı, biz de hep birlikte içeriye dalıp işe koyulduk. Bu tür baskınlarda usta oldukları için arkadaşlarım yağma için nereye gidileceğini çok iyi biliyorlardı. Çok geçmeden bulabildikleri bütün altın ve gümüşleri ele geçirmişlerdi. Ama asıl amaçları en zengin tüccarlardan iki üç tanesini esir almaktı. Çünkü bunlar için isteyecekleri fidye onlara bir başka kazanç kaynağı olacaktı. Ortalık velveleye verilmeden önce haydutlar üç adam yakalamış bulunuyorlardı. İşlemeli

yastıklar, güzel yataklar üstünde, ipek yorganlar altında yattıkları için bunların iyi para getireceğini tahmin etmişlerdi. Zavallıla ı, el ve ayaklarını kendi usullerince bağlayıp zorla dışarıya çıkardılar ve en iyi süvarilerin terkisine oturttular. Bu süvariler derhal olay yerinden uzaklaşarak buluşma yerine doğru yol aldılar.

Kervansarayı ve çoğunlukla en zengin tacirlerin kaldığı odaları gayet iyi bildiğimden nerede para bulunacağını da biliyordum. Bu odalardan birine (sabık efendimin bir zamanlar kaldığı oda) hiç ses çıkarmamaya çalışarak girdim. Tüccarlar paralarını ekseri küçük kutularda saklarlar. Bu kutuyu bulunca hemen alıp dışarıya çıktım. Kutunun içinde ağır bir kese olduğunu görünce bendeki sevinci tasavvur edebilirsiniz. Keseyi hemen koynuma koydum, ama ortalık karanlık olduğundan içindekilerin hangi cins maden olduğunu bilemiyordum tabii.

Biz işlerimizi bitirinceye kadar şehir baskından haberdar olmuştu. Kervansaray'ın içindekilerin hemen hepsi, uşaklar, seyisler, katırcılar, baskının farkına varır varmaz dama çıkmışlardı. Şimdi de yöre halkı sürüler halinde, ne yapacaklarını pek bilemeyerek sökün ediyorlardı. Onlardan sonra polis komiseri ile polisler geldiler. Onlar da

Kervansaray'ın damına çıktılar. Ama bunlar düşmanı kaçırmak için hiçbir şey yapmıyor, yalnızca:

"Vur! Tut! Gebert!" diye bağırarak velveleyi artırıyorlardı.

Rasgele birkaç el silah atıldı. Neyse ki karanlığın ve genel kargaşanın sayesinde önemli bir kazaya uğramadan kaçıp gitmeyi başardık.

Baskın sırasında kaç kez içimden, bu gözü kanlı çeteyi bırakarak onlar gidinceye kadar bir köşede saklanmak gelmişti. Ama kendi kendime şöyle bir fikir yürütmüştüm: Kaçmayı başarsam bile kıyafetim nasıl olsa beni ele verecekti. Ve daha kim olduğumu anlatmaya fırsat kalmadan halkın öfkesine kurban gideceğim kesindi. Çünkü halkın gazaba gelince neler yaptığına birkaç kez tanık olmuştum. Babamın dükkânı önünde duruyordum, buralarda geçirdiğim mutlu günlerin hatırası zihnimde canlanmıştı. Tam ne yapacağımı bilemeyerek kendi kendime düşünüyordum ki birisi kolumu kavradı. Arkama dönünce Aslan Sultan'ın öfkeli yüzüyle karşılaştım. Aşiret beyi eğer gösterdiği güvene layık olduğumu ispat etmezsem beni hemen öldüreceğini söyledi. Ben de cesaretimi göstermek için derhal, koşarak kaçan bir İranlının üzerine atıldım ve onu yere yıkarak, sessizce teslim olmadığı takdirde öldüreceğimi söyledim. Adam her zamanki gibi feryat etmeye başladı:

"Hazreti Hüseyin aşkına, babanın ruhu için, Hazreti Ömer adına yalvarırım bırak beni!" O zaman birden adamın sesini tanıdım. Bu ses, babamın sesinden başkası olamazdı! Belli ki babam olayı haber alınca dükkânındaki malları kurtarmak için yatağından kalkıp gelmişti. Oysa malları beş altı havlu, bir kutu ustura, sabun ve bir de halıdan ibaretti. Onu tanır tanımaz sıkıca yapışmış olduğum sakalını bıraktım. Biz İranlılar büyüklerimize çok hürmet ederiz. Onun için elini öpüp karşısında el pençe divan durmak istedim, ama hayatım tehlikedeydi. Bu yüzden onunla

boğuşmayı sürdürüp onu pataklar gibi yaptım. Ama aslında yanı başında duran bir katır semerini pataklıyordum. Bu arada babamın kendi kendine, "Ah, şimdi Hacı burada olsaydı, bana böyle davranmalarına izin vermezdi," diye söylendiğini duydum. Bu sözler beni öylesine etkiledi ki onu derhal bıraktım ve etraftaki Türkmenlere Türkçe olarak, "İşimize yaramaz; fakir berberin biri," diye bağırdım. Sonra başka hiçbir tarafa bakmadan olay yerini terk edip atıma binerek dörtnala şehirden uzaklaştım.

6
Türkmenlerin Aldığı Üç Esir ile Kervansarayda Ele Geçirilen Ganimetler Üstüne

Kararlaştırdığımız yere varınca atlarımızdan indik, hem onları dinlendirmek hem de gecenin yorgunluğundan sonra toparlanmak için biraz durakladık. İçimizden biri, kaçarken bir de koyun çalmayı ihmal etmemişti. Koyun derhal gereğine bakılarak kızarmaya hazır duruma getirildi. Et ufak ufak parçalara bölünüp bir şişe geçirildi, etraftan bulabildiğimiz dal parçaları ve hayvan gübresiyle yaktığımız ağır bir ateşin üzerinde kızartıldı. Bu nefis kebabı hepimiz kapışa kapışa yedik.

Bundan sonra sıra aldığımız esirlerin değerini saptamaya geldi. Esirlerden biri keskin bakışlı, seyrek sakallı, yanakları çökmüş, ince uzun, elli yaşlarında bir adamdı. Ayağında ipek bir don, sırtında ipek bir gömlek vardı. Öteki esir orta yaşlı, geniş yüzlü, kısa, toparlak bir adamdı. Göğsü düğmeli koyu renk bir mintan giymişti, resmi bir görevliye benziyordu. Üçüncüsü kaba saba görünüşlü, güçlü, sağlam yapılı, iri ve kıllı bir adamdı. Bu, ötekilerden daha da çok direnmiş olduğu için daha sıkı bağlanmıştı.

Yemeğimizi bitirip artıklarımızı da esirlerimize dağıttıktan sonra onları karşımıza çağırdık. Zengin kılığına Türkmenlerin en çok ümit bağladıkları uzun boylu, ince adam ilk olarak sorguya çekildi. İçimizde benden başka Farsça konuşan olmadığı için ben çevirmenlik yapıyordum. Aslan Sultan, "Sen kimsin ve nesin?" diye sordu esire.

Esir gayet alçak bir sesle, "Sizin kendi iyiliğiniz için söylemek isterim ki ben bir hiçim, yoksul bir adam," diye karşılık verdi.

"Mesleğin nedir?"

"Şairim ve emrinizdeyim. Elimden başka ne gelir?" Türkmenlerin en cahillerinden biri, "Şair mi?" diye bağırdı. "Ne işe yarar o?"

Aslan Sultan öfkeyle, "Hiç!" diye bağırdı. "On para etmez. Şairler her zaman yoksuldurlar, başkalarından sızdırabildikleriyle geçinirler. Şair için kim fidye parası öder ki?" sonra ekledi: "Ama mademki o kadar yoksulsun nasıl oluyor da giyimin bu kadar düzgün?"

Şair, "Bunlar bir şeref kıyafetinin parçalarıdır," diye yanıtladı. "Geçenlerde kendisi için bir övgü şiiri yazmam dolayısıyla Şiraz Prensi vermişti."

Bunun üzerine onun sırtındakileri aldılar ve yerine koyun derisinden bir cüppe verdiler. Sonra sıra kısa boylu adama geldi. Aslan Sultan, "Sen kimsin?" diye sordu. "Mesleğin nedir?"

Adam, "Yoksul bir kadıyım," diye yanıtladı.

Bey, "Yoksulsan öyle mükellef yatakta işin neydi?" diye sordu. "Seni köpekoğlu köpek, yalan söylersen kelleni uçururum! Zengin olduğunu itiraf et bakayım! Bütün kadılar zengindir. Kendilerini en fazla para verene satarlar."

Esir, "Galadun kadısıyım," diye anlattı. "Temsil ettiğim bir köyün vergi sorununu halletmek için vali beni İsfahan'a çağırmıştı."

Aslan, "Vergi parası nerede?" dedi.

Kadı, "Valiye, verecek param yok demeye gelmiştim zaten," diye karşılık verdi. "Çekirgeler bütün hasadı mahvettiler, sonra da kuraklık oldu."

Birisi, "Öyleyse bu da beş para etmez!" dedi.

Bey, "Iyi bir kadıysa çok para getirir," dedi. "Çünkü köylüler onu kaybetmek istemezler. Ama kötü bir kadıysa bir dinar bile çoktur. Alıkoyalım. Değeri belki de tacirlerden fazladır. Şimdi bakalım öteki adamdan ne kazanabileceğiz?"

Ondan sonra kaba saba görünüşlü adamı çağırdılar. Aslan Sultan gene, "Kimsin?" diye sordu.

Adam somurtarak aksi aksi, "Feraşım,"* dedi.

Bütün Türkmenler bir ağızdan, "Feraş mı!" diye bağırdılar. İçlerinden biri, "Feraş ha! Yalan söylüyor!" dedi. Sonra esire, "O güzel yatakta ne işin vardı?" diye sordu.

Adam, "Yatak benim değildi ki, efendimindi," diye yanıtladı.

Hepsi birden, "Yalan! Yalan!" diye bağırdılar. "Mutlaka tüccardır... Tüccarsın işte! İtiraf et yoksa seni gebertiriz!"

Adamcağız boş yere sadece halı serici bir uşak olduğunu iddia edip durdu, ama kimse inanmadı. Feraş dört bir yandan öyle çok sille tokat yedi ki sonunda can havliyle, "Tüccarım" diye bağırmak zorunda kaldı.

Ama ben adamın kılık kıyafetinden tacir olamayacağını, dediklerinin doğru olduğunu anlamıştım. Bizimkilere onun hiç para etmeyeceğini söyledim, salıvermelerini tavsiye ettim. Bu kez de bana bin türlü lanet okudular, vatandaşlarımdan yana çıktığım takdirde onlar gibi muamele

* Halı serici uşak.

görüp gene esir olacağımı söylediler. Böylece sesimi kesip onları kendi hallerine bırakmak zorunda kaldım.

İnsan hırsızlığına bağladıkları ümitler boş çıktığı için bizimkiler yaptıkları baskının sonucundan hiç de hoşnut değildiler. Aldıkları değersiz esirlerin ne olacağına dair aralarında büyük anlaşmazlıklar çıktı. Kimi, kadıyı alıkoyup şairle feraşı öldürmekten, kimi de kadıyı alıkoyup feraşı köle yapmaktan yanaydı. Öte yandan şairi öldürmeye hepsi de taraftar görünüyorlardı.

Yoksul olduğunu iddia etmiş olmasına karşın tavırlarıyla önemli bir kişiye benzeyen bu adama acımamak elimde değildi. Geleceğinin pek karanlık olduğunu görünce hemen haydutlara, "Çok büyük budalalık ediyorsunuz!" dedim. "Şairi öldürmek ha! Yahu bu, altın yumurta yumurtlayan kazı öldürmekten de beter! Şairlerin bazen çok zengin olduklarını bilmiyor musunuz? Hatta şairler canları isterlerse her an zengin olabilirler, çünkü onların servetleri kafalarındadır. Ünlü bir şaire, yazdığı her dörtlük karşılığında bir mıskal altın veren Şah'ı duymadınız mı? Şimdiki Şah için de aynı şey söylenmiyor mu? Belki de esiriniz bizzat Şah'ın şairidir."

İçlerinden biri, "Öyle mi?" dedi. "Öyleyse şair bizim için hemen dörtlükler yazsın. Eğer her dörtlüğü bir mıskal getirmezse onu öldürürüz."

Türkmenler böylesine parlak bir kazanç yolu bulduklarına sevinerek hep birden şaire, "Haydi bakalım, şiir yaz!" diye bağırdılar. "Yazmazsan dilini koparırız!"

Nihayet esirlerden üçünün de alıkonulmasına ve ganimetler paylaşılır paylaşılmaz Kıpçak yaylalarına dönülmesine karar verildi.

O zaman Aslan hepimizi bir araya topladı ve herkesi, çaldıklarını ortaya dökmeye zorladı. Kimi gümüş, kimi altın dolu torbalar çıkarıyorlardı. Sadece para çalmakla da

yetinmemişlerdi. Altın çubuk ağızlıkları, gümüş bir ibrik, samur bir kürk, şallar ve daha bir sürü türlü eşya ortaya çıktı. Sıra bana gelince herkesinkinden daha ağır bir para torbası çıkardım ve bu sayede bütün kafileden alkış topladım. Hepsi de, "Aferin! Aferin!" diyorlardı. "Hacı mükemmel bir Türkmen olup çıktı: Biz bile olsak bu işi ondan daha iyi beceremezdik."

Hele efendim beni bol bol alkışladı ve "Hacı oğlum, babamın başı üzerine yemin ederim ki bu gece yiğitçe davrandın," dedi. "Buna karşılık seni cariyelerimden biriyle evlendireceğim. Sen de artık aramıza katılacaksın. Kendine mahsus bir çadırınla yirmi koyunun olur. Bir düğün yapar, bütün çadır halkını davet ederiz."

Bu sözler kafama iyice yerleşti ve ilk fırsatta kaçmak için vermiş olduğum kararı daha da sağlamlaştırmaya yaradı. O sırada aklım yapılacak olan ganimet bölüşümündeydi, çünkü bana iyi bir pay düşeceğini umuyordum. Ama bir dinar bile vermediler. Son derece üzüldüm. Boş yere bağırıp çağırdım, boş yere yalvarıp yakardım. Aldığım yanıt sadece, "Bir kelime daha söylersen kafanı keseriz!" oldu.

Böylece arkadaşlarım kendilerine düşen payın başında çekişirken ben de kendimi o eski elli altınımla avutmak zorunda kaldım. Nihayet ortalık genel bir çatışma manzarası göstermeye başladı. İşin sonunda mutlaka kan da dökülecekti, ama içlerinden birinin aklına ansızın bir şey geldi. Adam, "Aramızda kadı varken ne diye tartışıyoruz?" diye bağırdı. "O karar versin."

Böylece zavallı kadı o saat aralarına getirildi ve bir kısmı da kendine ait olan malların bölüşümünde yargıçlık yapmak zorunda kaldı. Ona hakkı olan kadılık ücretini bile vermediler.

7
Hacı Baba İyilik Gösteriyor Şair Askerin Tarihçesi

eldiğimiz yoldan geri döndük, ama geldiğimiz gibi hızla değil. Çünkü yanımızda esirler vardı. Esirler kâh ata biniyor kâh yaya gidiyorlardı. Şairin genel tutumu daha ilk başlarda talihsizliğine karşı merhametimi kazanmıştı. Kendim de biraz "mürekkep yalamış" olduğumdan bir yazarın felaket anında arkadaşı olmak düşüncesi belki de gururumu okşuyordu. Kendisine karşı özel bir muamele göstermeksizin, şiir yazsın diye zorlamak bahanesiyle kendimi ona gözcü tayin ettirdim. Kendi anadilimizle konuştuğumuz için söylediklerimizin anlaşılacağından korkmaksızın serbestçe konuşabiliyorduk. Ona kendi durumumla kaçmak niyetimi anlatarak yararlı olmak için elimden geleni yapacağımı söyledim. Kötü muameleden başka bir şey ummadığı yerden tatlı söz işitmek onu çok sevindirdi. Böylece güvenini kazanmamdan sonra da bana kendisinden ve işlerinden açıkça söz etmekten hiç çekinmez oldu. Onun, ilk başta tahmin ettiğim gibi, önemli bir adam

olduğunu öğrendim. Esirimiz "Melik-ül şüera" unvanını taşıyan saray şairiymiş. Şah tarafından görevle gönderilmiş olduğu Şiraz'dan Tahran'a dönmekteymiş ve bizim elimize düştüğünde İsfahan'a henüz varmış bulunuyormuş. Tuz Çölü'nden geçerken yolculuğun sıkıntısını gidermek için ben kendi başıma gelenleri anlattıktan sonra, ondan da kendi maceralarını anlatmasını rica ettim. Anlatmaya başladı:

"Kerman şehrinde doğdum, adım Asker'dir. Babam Hadım Ağa, Muhammed Şah zamanında uzun süre Kerman'ın valiliğini yaptı. Mevkiini elinden almak için çevrilen entrikalar çok kurnazca düzenlendiği halde halkın babama karşı beslediği saygı öyle büyüktü ki düşmanları onunla asla baş edemediler. Hayatı sık sık tehlikeye girerdi, ama ihtiyat ve akıllılığı sayesinde bütün tehlikeleri atlattı. Sonunda şimdiki Şahımızın zamanında, rahat döşeğinde eceliyle ölmek mutluluğuna kavuştu. Mirası bana kaldı. Mallarının değeri 10.000 tomun kadardı. Gençliğimde dikkat çekecek kadar çalışkandım. Henüz on altı yaşına varmadan güzel yazı yazmakla ünlendim. Hafız'ı baştan sona ezbere biliyordum. Kendim de o kadar kolaylıkla şiir yazıyordum ki tamamen vezinli kafiyeli konuşuyordum denebilir. Değinmediğim hiçbir konu yoktu. Leyla ile Mecnun'un aşklarından dem vuruyordum. Ne zaman bir bülbül ötüşü duysam onun güle karşı duyduğu aşkı coşkuyla ifade ediyordum. Her gittiğim yerde de şiirlerimi çıkarıp okumaktan geri kalmıyordum. Bu sıralarda Şahımız taht üzerinde hak iddia eden Sadık Han ile savaşmaktaydı. Şah Hazretleri'nin şahsen yönettiği bir muharebe yapıldı ve asinin yenilgisiyle sonuçlandı. Ben hemen Şah'a bir kaside yazdım. Savaşı tasvir ederken, savaş meydanının semasındaki bir bulutun üstünde Rüstemi belirttim ve ona Şah'ın dört yanı amansızca kırıp geçirişini seyrettirerek, 'Talihim varmış ki aşağıda değil buradayım! Yoksa bu cengâverin saldırılarından asla kurtulamazdım!' dedirttim. Bu

kadarla kalmayarak nükte de yaptım. Sadık Han ile askerlerinin pek fazla üzülmemeleri gerektiğini, çünkü yenik düşmekle birlikte Şah'ın yüce gönüllülüğü sayesinde başlarının göğe erdiğini söyledim. Şah Hazretleri yenilenlerin kafataslarından bir sütun kurdurtmuştu; onu demeye getirdim. Bu cinaslı sözüm pek beğenildi ve Şah'ın kulağına kadar gitti. Şah da bana bir şaire nasip olabilecek en büyük onuru seve seve bahşetti. Yani büyük kabul töreninde, bütün saray erkânının önünde ağzımı altınla doldurdu. Bu sayede çabucak ilerledim. Saraya alındım ve her olay hakkında şiir yazmakla görevlendirildim. Kendisine olan bağlılığımı göstermek üzere nihayet Şah'a şöyle dedim: Mademki eskiden büyük şairimiz Firdevsi, İran Şahı için bir *Şehname* yazmıştı, bütün İran Şahlarının en büyüğü olan bizim Şahımızı da öven bir şair olması gerekti. Böyle diyerek ondan bir Şehinşehname yazmak için izin istedim. Şah Hazretleri büyük bir lütufkârlık göstererek bana bu izni bahşetti. Saraydaki düşmanlarımdan biri de hazinecibaşıydı. Bu adam hiç sebebi yokken benden 12.000 tomunluk bir vergi almaya kalkıştıysa da Şah, benim çağın en önde gelen şairi olduğumu söyleyerek buna karşı çıktı. Bir gün büyük bir toplulukta söz Gazneli Şah Mahmut'tan açılmıştı. Onun Firdevsi'ye *Şehname*'nin her iki satırı için bir mıskal altın verdiği malumdur. Ben de söyleyeceklerimi herkesin işitmesine dikkat ederek, 'Bizim Şahımız da cömertlikte Gazneli Mahmut'a eştir... eştir mi dedim? Hayır, ondan üstündür!' diye bağırdım. 'Mahmut Şah cömertliğini İran'ın en ünlü şairine göstermiş, oysa Şahımız cömertliğini karşınızda gördüğünüz şu hakir kula gösterdi.'

Herkes Şah'ın bana karşı nasıl ve ne zaman bu kadar lütufkâr davrandığını merak etmişti. Ben, 'Bir kere' dedim, 'babam öldüğü zaman 10.000 tomunluk bir miras bıraktı. Şah Hazretleri bunu benim almama izin verdiler, oysa pekâlâ elimden alabilirlerdi... İşte size 10.000 tomun.

Sonra hazinecibaşı hazretleri buna 2.000 tomunluk vergi kesmek isteyince Şahımız buna izin vermediler... bu da 12.000 tomun. Geri kalan kısmı da Şah Hazretleri'nin hizmetine girdiğimden beri yiyip içtiklerimdir.' Bundan sonra âdet olduğu üzere, "Şahımız bin yaşasın! Gölgesi üzerimizden eksilmesin! Bütün düşmanlarının başını ezsin!" diye dualar etmeye giriştim. Bütün bunlar Şah Hazretleri'nin kulağına gidince koltuklarım kabardı tabii. Birkaç gün sonra bana bir şeref takımı bahşettiler. Bu kıyafet sırma bir ceket, sırma bir kuşakla sarık ve kürk zırhlı sırma bir maşlahtan oluşmuştu. Aynı zamanda Şah Hazretleri'nin yüksek fermanıyla Melik-ül şüera unvanına kavuştum ve bu fermanı, âdet olduğu üzere üç gün kavuğumun içinde taşıdım. Herkes beni kutluyordu. Ömrümde bu kadar itibar görmemiştim! Bundan sonra saray hazinedarından hem öç almak hem de onun gözüne girmek gibi bir amaca hizmet eden bir manzume yazdım. Manzume başıan aşağıya iki anlama çekilecek şekilde yazılmıştı. Hazinedarın, bilgisiz olduğu için övgü sandığı şey aslında hicviyeydi. Manzumede tumturaklı sözcükler pek boldu. Bunların çoğu Arapça olduğundan, biçare, övgü sandığı yerlerin aslında en ağır ve kaba küfürleri içerdiğini aklından bile geçirmiyordu. Daha doğrusu anlamını öylesine gizlemiştim ki ben açıklamasam kimse bir şey anlamayacaktı. Ama ben yalnızca şiir konusunda usta değildim. Makine konusunda büyük bir merakım ve yeteneğim vardı. İcatlarımdan birçoğu sarayda büyük rağbet bile gördü. Bir devridaim tekerleği icat ettim ki bir dokununca kendiliğinden sonsuza dek dönebilmesi için ufacık bir kolu eksik. Çeşit çeşit renkli kâğıt yaptım, yeni bir cins mürekkep hokkası icat ettim ve tam kumaş yapmak üzereydim ki Şah Hazretleri önüme geçti ve 'Asker, sen şiir yapmana bak,' dedi. 'Kumaş istediğim zaman tacirlerim Avrupa'dan getiriyorlar.' Ben de onun emrine boyun eğdim. Nevruz bayramında kullarından her birinin Şah'a bir armağan vermeleri âdettir. Ben de kürdanlar üstüne çok güzel bir şiir

yazıp zarif bir kutu içinde Şah'a sundum. Bu şiir o kadar hoşuna gitti ki o mübarek günde yapılan büyük, genel kabul töreninde sarayın en belli başlı asilzadelerine beni ağzımdan öpmeleri emredildi. Şiirde Şah Hazretleri'nin dişlerini inciye, kürdanı bir inci avcısına ve dudaklarını da mercan adalarına benzetmiştim. Ağzının etrafındaki bıyık ve sakalları ise denizin dalgalarıyla kıyaslamıştım. Düş gücümün zenginliği herkesten takdir ve övgü topladı. Herkes beni, yanımda Firdevsi'nin eşek gibi kaldığına temin ediyordu. İşte böyle, Şah'ın adamakıllı gözüne girmiştim. Şahımız bana şan ve şöhret kadar para kazanmak fırsatını da vermek istiyordu. Onun için beni, Fars eyaletinin prensi olan oğluna her yıl gönderdiği şeref takımını götürmekle görevlendirdi. Şiraz'da büyük bir saygıyla karşılandım, bir sürü kıymetli armağan aldım. Yoldaki köylerden aldığım armağanlar da eklenince bunlar mühim bir meblağ tutuyordu. Dün geceki olay sırasında hepsi elimden gitti. Her şeyim çalındı; şimdi karşında dünyanın en sefil biçaresi olarak kaldım. Kaçmama yardım etmezsen öleceğimden korkuyorum. Şah Hazretleri belki benim serbest kalmamı ister, ama fidye olarak metelik bile vermeyeceği kesin. Hazinecibaşı dostum değildir. Sadrazama da bütün akıllılığına karşın bir saatin nasıl yapıldığını bilmek şöyle dursun, nasıl kurulduğunu bile bilmediğini söyledim. Onun için korkarım ki benim kaybım onu da üzmeyecek. Fidye olarak ödeyebileceğim parayı haydutlar elimden aldılar. Başka nereden para bulabileceğimi de ben bilmiyorum. Bu felakete uğramak alnımın yazısıymış, onun için şikâyet etmek doğru olmaz. Ama yalvarırım sana, mademki sen de benim gibi Hazreti Ömer'den nefret eden Ali dostlarındansın... Ne olur bu üzüntülü zamanımda bana yardım et."*

---

* Şair Asker'in macerasını anlatırken yazar, 1812-1813 sıralarında Tahran'dayken tanıdığı şahın saray şairi Fettah Ali Han'ın hayatından ilham almışa benziyor.

8

Hacı Baba Türkmenlerin Elinden Kaçıyor Yağmurdan Kaçarken Doluya Tutulmanın Manası

Şair hikâyesini bitirir bitirmez ben, ona yardım etmek için elimden geleni yapacağıma söz verdim, ama şimdiki halde sabırlı olmasını tavsiye ettim. Çünkü henüz kendi özgürlüğüme kavuşmak çaresini bulamamıştım, bu arada onu da kurtarmaya çalışmanın pek zor olacağını tahmin ediyordum. Çölde bulunduğumuz sürece efendilerimizin elinden kaçmamıza imkân yoktu; çünkü onların atları da benimki kadar iyiydi ve onlar bu ülkeyi benden çok daha iyi tanıyorlardı. Bu şartlar altında kaçmaya kalkışmak çılgınlık olurdu. Onun için elimizdeki tek yol başka bir kurtuluş fırsatı kollamaktı.

Tuz Çölü'nün sonuna ermiş, Tahran'dan Meşhed'e giden dağ yolunu tutmuştuk ki Damgan'dan yirmi parasang kadar ötede Aslan Sultan kafileyi durdurttu. Yolun etra-

fındaki dağlık arazide bir gün mola verip saklanmamızı önerdi. Talih önümüze belki bir kervan çıkarır da biz de kervanı yağmalarız diye umuyordu. Ertesi gün daha şafakta, yan taraftaki bir tepenin üzerine dikmiş olduğumuz nöbetçi telaşla yanımıza geldi ve Meşhed yolu üzerinde, Damyan'dan bize doğru toz bulutlarının yaklaşmakta olduğunu haber verdi.

Derhal davrandık. Türkmenler esirlerin el ve ayaklarını bağlayarak, kervanı yağmalar yağmalamaz dönüp almak niyetiyle durduğumuz yere bıraktılar. Sonra tamamen silahlanmış olarak büyük bir ihtiyatla yola çıktık.

Aslan bizzat keşif yapmak için önden gidiyordu. Beni yanına çağırarak dedi ki:

"Hacı, işte kendini göstermek için mükemmel bir fırsat çıktı. Benimle birlikte geleceksin ve bütün adamlarımızı ortaya çıkarmazdan önce aldığım önlemleri öğreneceksin. Gelecekte belki senin de böyle bir baskın yöneteceğin olur, onun için bizim usüllerimizi öğrenmen yararlıdır. Belki bir çevirmene ihtiyacım olur diye seni yanıma alıyorum, çünkü bu kervanlarda çok zaman bizim dilimizi bilen bulunmuyor. Mümkün mertebe kervana yaklaşacağız. Hatta belki kervanın reisiyle konuşuruz bile. Bir anlaşmaya varamadığımız takdirde hep birlikte üzerlerine atılırız."

Yolcular yaklaştıkça Aslan Sultan'ın endişelendiğini gördüm. Aşiret beyi, "Korkarım ki bu gelen kervan filan değil," dedi. "Birbirlerine pek bitişik yürüyorlar, sonra çan sesi de duyulmuyor. Kaldırdıkları toz da bir noktada pek yoğun. Mızraklar görüyorum... Muazzam bir alay bu... Bizim dişimize göre değil."

Sahiden de yaklaştıkça bu kafilenin kervan filan değil de seyahat eden önemli bir şahsiyet ile maiyeti olduğu kolayca anlaşıldı. Herhalde en azından bir eyalet valisi olan

büyük bir adam, maiyetinde sayısız süvari ve uşak olduğu halde, bu tür durumlarda olağan olan bütün tantana ve şatafatla yol almaktaydı.

Bunu gördüğüm zaman yüreğim ağzıma geldi; çünkü bu, kaçmak için mükemmel bir fırsattı! Efendimin şüphesini çekmeksizin onlara, taraflarından esir alınabilecek kadar yaklaşabilsem kurtulabilirdim. Gerçi ilk önce belki beni hırpalarlardı, ama anlatacaklarıma onları inandırabilmek için çenemin gücüne güveniyordum. Böyle düşünerek beye, "Daha yaklaşalım!" demedim ve onun iznini beklemeden atımı sürdüm. Aslan Sultan beni alıkoymak amacıyla hemen peşimden geldi. Arkasına sinmiş olduğumuz ufak tümseğin önüne çıkar çıkmaz bütün kafileyi karşımızda gördük. Aramızda bir ok atımı kadar mesafe anca vardı. Bizi görür görmez beş-altı süvari kafileden ayrıldı ve atlarını dörtnala sürerek üzerimize doğru geldiler. Biz de kaçmak için geriye döndük. Aslan atını ne kadar mahmuzluyorsa ben de kendi atımın gemine o kadar asılıyordum. Bu manevrayla çok geçmeden arkadakiler yetiştiler ve beni yakaladılar. Atımdan aşağı atılıp silahlarımın, elli altınımın, usturalarımın ve diğer mallarımın elimden alınması ancak birkaç saniye sürdü. Yanlarından ayrılmaya hiç niyetim olmadığına yemin ettiğim halde kollarımı, belimden çözdükleri kuşağımla arkama bağladılar. Böylece elim kolum bağlı bir vaziyette, çabuk yürümüyorum diye ikide bir dayak yiyerek reislerinin karşısına çıktım. Kafilenin reisi mola vermiş, etrafı adamlarıyla çevrili olarak duruyordu.

Etraftakilerin gösterdikleri saygıdan, önünde yerlere kadar eğilmelerinden onun saraya mensup birisi olduğunu tahmin ettim. Çok geçmeden tahminimin yerinde olduğunu öğrenmiş bulunuyordum. Çünkü kafama, secdeye kapanayım diye ima yollu şamarlar iniyordu. Demek ki bir Şehzade'nin karşısındaydım. Etrafında büyük bir halka çev-

rilen Şehzade kollarımın çözülmesini emretti. Ben de serbest kalır kalmaz bir atılışta kendimi yanımdakilerin elinden kurtardım ve at üstündeki Şehzade'nin eteğini öperek, "Penah be Şehzadem!"* diye bağırdım.

Nöbetçilerden birisi küstahlığımı cezalandırmak için ileriye atıldıysa da Şehzade kutsal geleneğe karşı gelinmesine izin vermedi ve beni himayesi altına alacağına söz verdi. Maiyetindekilere bana el sürmemelerini buyurdu. Bana da bu zor duruma nasıl düştüğümü anlatmamı emretti.

Yere kapanıp toprağı öptüm ve başıma gelenleri mümkün mertebe kısa olarak anlattım. Sonra da söylediklerimin doğru olduğunu kanıtlamak için, süvarilerin hâlâ civarda olan Türkmenlere saldırırlarsa esir olan Melik-ül şüera ile iki İranlıyı belki kurtarabileceklerini, onların da benim anlatacaklarımı doğrulayabileceklerini söyledim.

Ben daha sözlerimi yeni bitirmiştim ki Aslan Sultan'ın arkasından gitmiş olan süvariler büyük bir korku içinde geri döndüler ve en aşağı bin kişilik muazzam bir Türkmen gücünün üzerimize yürüdüğüne, Hazreti Ali'nin ve Şah'ın başı üzerine yemin etmeye başladılar. Türkmenlerin sadece yirmi kişi olduklarını onlara anlatmak için boş yere çırpındım. Kimse bana inanmadı. Beni casusluk ve yalancılıkla suçlayarak Türkmenler baskın yapacak olursa beni hemencecik öldüreceklerini söylediler. Kafile bundan son-

* Şehzade'den himaye. İmtiyaz sahibi bir şahsın eteğini öpmek eskiden İran'da suçluları doğrudan o şahsın himayesine mazhar kılardı.

ra hızla ilerlemeye başladı. Gözleri dört bir yanda düşman arıyor, Türkmen adının bile bütün İranlılarda uyandırdığı korku her hallerinden belli oluyordu.

Kendi atımı elimden almışlar, bir yük katırının üstüne binmeme lütfen izin vermişlerdi. Cebimde tek bir kuruşum, tek bir dostum olmadığına göre kaderimin açlıktan ölmekten başka bir şey olacağını umamazdım. Henüz kaderin önüne geçilemeyeceği düşüncesinde avuntu bulacak kadar iyi bir Müslüman olamamıştım. Onun için kendi sersemliğime, şu sefil halime kendimin sebep oluşuma hıçkıra hıçkıra ağlıyordum. Esirken kendi vatandaşlarıma karşı beslediğim derin sevgi tamamen kaybolmuştu. İranlılara yüksek sesle küfretmeye başladım. Etrafımdakilere, "Bir de kendinizi Müslüman sayıyorsunuz!" dedim. "Köpek kadar şefkatiniz yok. Köpek mi dedim? Gavur köpeklerinden betersiniz. Türkmenler sizin yanınızda melek kalır!"

Bu tür sözlerin dinleyenleri sadece güldürdüğünü anlayınca bir de rica ve minneti denemeye karar verdim:

"Hazreti Hüseyin aşkına, Hazreti Muhammed aşkına, çocuklarınızın başı için, bana niçin böyle eziyet ediyorsunuz? Ben de sizler gibi bir Müslüman değil miyim? Bu üzüntüyü hak edecek ne yaptım? Sizi dost bilip güvendim, oysa siz benden düşman diye yüz çeviriyorsunuz."

Bütün bu sızlanmalarıma karşılık beni Ali Kâtır isimli ihtiyar bir katırcıdan başka teselli eden olmadı. Ali Kâtır nargilesini yakmıştı. Biraz çekeyim diye bana uzatarak, "Bu dünyada her şey Allah'ın elindedir oğlum" dedi. Sonra altındaki katıra işaret ederek, "Allah şu hayvanı beyaz yaratmışsa Ali Kâtır siyah yapabilir mi?" diye sordu. "Bu katır bir gün ekinle besleniyor, ertesi gün diken yiyor. Kaderle başa çıkabilir miyiz? Haydi, nargileni çek, keyfine bak da haline şükret. Hafızın dediği gibi: 'Yaşadığın her zevk anını kazanç say, zira işlerin sonunun nasıl olacağını kim bilebilir?'"

Katırcının bu sözleri biraz içimi serinletti. Adamcağız Hafız'ı benim de kendisi kadar yakından tanıdığımı ve teselliyi minnetle karşıladığımı görünce bana pek sıcak davranmaya başladı ve yolculuğun sonuna kadar bütün yemeklerini benimle paylaştı. Eline düştüğüm Şehzade'nin, Şah'ın beşinci oğlu olduğunu ve geçenlerde Horasan Beyliğine tayin edildiği için şimdi eyalet merkezi Meşhed'e gittiğini öğrendim. Türkmen sınırındaki durum endişe verici olduğu için maiyeti olağandan kalabalıkmış. Şehzade'nin Türkmenlere karşı iyice şiddet göstermek ve Tahran'a mümkün mertebe çok Türkmen esir göndermek için emir aldığı da söyleniyormuş. Türkmen kelleleri Şah'ın sarayının kapısı önüne yığılacakmış. Katırcı bunları söyledikten sonra, "Başının uçurulmadığı için talihine ne kadar şükretsen azdır," diye ekledi. "Böyle esmer olacağın yerde sarışın, mavi gözlü ve ince tüylü olsaydın derhal öldürülürdün. Kafanı keserler, Türkmen kafası diye yuttururlardı."

Geceleyin, çölün eteklerinde yarı harap bir kervansaray olan durak yerine vardığımız zaman Şehzade'nin huzuruna çıkmaya karar verdim. Elli altınımla atımı ve silahlarımı geriye almaya çalışacaktım. Bunları kendi malım saymakta hiç duraksamıyordum. İçimde ufacık bir ses başka herhangi birisinin de bu eşya üzerinde benim kadar hak iddia edebileceğini söylüyorduysa da ben oralı olmuyordum. Böylece fırsat kollayarak akşam namazından hemen önce Şehzade'nin huzuruna çıktım. Şehzade kervansarayın damına serilen bir halının üzerinde, şilte ve yastıklara yaslanmış oturuyordu. Etrafındakiler daha beni kovmaya vakit bulamadan, "Bir dileğim var efendimiz!" diye bağırdım.

Bunun üzerine Şehzade yaklaşmamı emrederek dileğimin ne olduğunu sordu. Beni ilk yakalayan askerlerin yaptıklarından yakındım ve elli altınımı nasıl aldıklarını

anlattıktan sonra atımla silahlarımın da geri verilmesini rica ettim. Şehzade etrafındakilere benim şikâyet ettiğim adamların kimler olduğunu sordu ve isimlerini öğrenince, başçadırcısını gönderip askerleri çağırttı. İki askeri içeriye girdikleri an tanıdım ve Şehzade'ye mallarımı elimden alanların bunlar olduğunu söyledim. Prens iki askere, "Köpoğlular, bu adamdan çaldığınız para nerede?" diye sordu.

Adamlar derhal, "Biz bir şey almadık!" diye bağırdılar.

Şehzade, "Şimdi görürüz," dedi ve etrafındakilerden birine döndü: "Feraşları çağırın, bu serserilerin tabanlarına, elli altın ortaya çıkıncaya kadar değnek atılsın."

İki askeri derhal tutup falakaya yatırdılar. Bir iki değnekten sonra askerler altınları aldıklarını itiraf ettiler ve ortaya çıkardılar. Altınları Şehzade alıp teker teker saydı, şiltesinin altına sokarak suçluları salıverdi. Bana da yüksek sesle, "Gidebilirsin," dedi.

Ben ağzım bir karış açık kalmış, hâlâ paramı versinler diye bekliyordum. Fakat nazır hemen omuzlarımdan tutup beni itti.

"Param ne oldu?" diye bağırdım.

Şehzade, "Neler diyor bu adam?" diye söylendi. "Bir daha ağzını açarsa pabucunuzun tersiyle vurun."

Bunun üzerine nazır ayağındaki yeşil pabucu çıkardı ve dibi demirli yüksek ökçesiyle ağzıma vurarak, "Şah'ın oğluna böyle hitap edilir mi?" dedi. "Haydi Allah'a emanet ol ve gözlerini dört aç, yoksa kulakların elden gider." Böyle diyerek beni itti.

Tam bir ümitsizlik içinde benim katırcının yanına döndüm. Katırcı olup bitenlere hiç hayret etmeyerek, "Başka ne umabilirdin ki?" dedi. "Ne de olsa, Şehzade değil mi? O ya da yetki sahibi başka herhangi biri, ellerine geçirdikleri bir şeyi bir daha geriye verirler mi sanıyorsun? Bir katırın ağzına almış olduğu taze otları geri vermesini

nasıl ummazsan bir Şehzade'nin eline geçirdiği parayı iade etmesini beklemek de o derece abes olur."

9
Hacı Baba Çaresizlikten Saka Oluyor

Bir süre sonra Meşhed'e vasıl olduk. Şehzade bu tür törenlerin olanca gürültü, gösteriş ve hercümerci içinde şehre girdi. Ben ise kendimi yabancı bir şehirde yapayalnız buldum. Arkadaşlarımdan ve medet umabileceğim herkesten uzak olduğum gibi beni avutacak bir çift usturam bile yoktu. Şimdiki halde elimde avcumda ne var diye bir yokladığım zaman, kervansaray soyguncuğunda çaldığım keseden alıp kalpağımın astarı içine saklamış olduğum beş tomun, kahverengi bir yün hırka, pösteki bir ceket, bir gömlek, bir şalvar ve ağır bir çift kundura sahibi olduğumu gördüm. Prensin maiyetine dahil olduğu sürece katırcı ahbabıma her gün yiyecek verilmiş ve ben de hep onun sırtından geçinmiştim. Ama şimdi onun da, katırlarının da işlerine nihayet verilmiş olduğuna göre beni beslemeye devam etmesini bekleyemezdim. Gene kendi mesleğimde çalışmayı düşündüm, ama Türkmen casusu olduğu söylenen bir berbere kim gırtlağını emanet edebilirdi? Sonra ustura satın alabilsem bile dükkân açacak kadar param yoktu ki! Gezgin berber olmayı da istemiyordum.

Dostum katırcı, Meşhed'in kent hayatını ve âdetlerini iyi bildiği için saka olmamı ısrarla salık verdi:

"Gençsin, kuvvetlisin," dedi. "Güzel, gür bir sesin var. Ahenkli nidalarla herkesi su içmeye özendirebilirsin. Aynı zamanda gevezeliğe, şakaya ve palavraya karşı da büyük yatkınlığın var. İmamın türbesini ziyaret etmek için Meşhed'e gelen hacıların sayısı çoktur. Ruhlarının selameti için kullandıkları başka yollardan biri de hayır işlemek ol-

duğuna göre, en iyi ödülü vaat edene bol bol sadaka verirler. Her bardağı Hazreti Hüseyin'in adına sat. Suyu her zaman bedava sun, ama parayı eline almadan bardağa boşaltma. Müşteri suyu içtiği zaman da canı gönülden, 'İçtiğin su mübarek olsun! Allah seni Hazreti Hüseyin gibi susuz bırakmasın!' falan de. Ama şarkı okur gibi, hem de o kadar yüksek sesle söyle ki herkes işitsin. Kısacası, dua etmek için yüzlerce parasang yoldan gelen müminlere her şey, her ne olursa söyleyebilirsin, nasıl olsa mutlaka inanacaklardır. Ben Meşhed'de sakalık yaptığım için bilirim. Bu meslek sayesinde bir sürü katır satın aldım da şimdiki seviyeme eriştim."

Dostumun tavsiyesini dinledim. Paramı hemen, bir kırba ile parlak renkli bir bardak almaya yatırdım. Tuluma su doldurup derinin kötü kokusu gitsin diye bir süre içinde suyla bıraktım. Sonra kırbayı sırtıma asıp yola çıktım ve kabre gittim. Kabrin başında derhal işe başladım. Kendime, "Su! Su! Hazreti Hüseyin adına su!" diye bir nakarat uydurmuştum. Bunu ciğerlerimin bütün güç ve nefesiyle bağırarak tekrarlıyordum. Bundan önce iki gün dostum katırcının gözetimi altında talim görmüştüm. Bu işi tecrübeli sakalar kadar ustalıkla başardığıma Ali Kâtır yemin etmişti. Meydana çıkar çıkmaz diğer sakaların dikkatini çektim. Bunlar benim kendi mesleklerine katılma hakkımı pek tanımak istemez gibiydi. Sarnıcın başına gittiğimde benimle nerdeyse kavga ediyorlardı, hatta içlerinden biri beni sarnıca itmeye bile kalkıştı. Ama kararının kesin olduğunu, azmimin arkasında da birer çift güçlü, çevik kolla

bacak bulunduğunu çabuk anladılar. Bu nedenle hakaret yüklü bir dil kullanmakla yetinmek zorunda kaldılar. Ne var ki ben bu tür konuşmakta en birinci usta olduğum için hemen onlardan baskın çıkarak hepsini susturdum. Doğrusu ya, sanki Allah beni saka olayım diye yaratmıştı! Bir an önce pis bir sarnıçtan çekmiş olduğum suyu, bizzat Hazreti Ali'nin yaratmış olduğu çınardan çıktığını, yani zemzem suyuyla eşit olduğunu söyleyerek övüyordum. Suyun ne büyük zevkle içildiğini ve "bedava" vermem sayesinde ne çok para kazandığımı tasavvur edemezsiniz. Her gün yeni hacı kafilelerinin hangi saatlerde geldiğini öğreniyor ve onlar daha katırlarından inmeden, yolculuğun tozu, kiri ve Türkmenlere yakalanmamanın sevinci içindeyken bir bardak serin su ve Peygamber'in adıyla karşılarına çıkıyordum. Meşhed'e gelir gelmez sevap işlemeleri ve sağ salim gelebildikleri için bana bol bol bahşiş vermeleri gerektiğini kendilerine hatırlatıyordum. İmalarım hiçbir zaman boşa gitmiyordu diyebilirim!

Hazreti Hüseyin'in ölüm yıldönümünde İran'ın her yerinde bu kutlu adamın ölümünü canlandıran temsiller verilir. Bu mübarek bayram yaklaşırken ben de iyi bir çalışmaya ve bayramın en kutsal günü sayılan son gününde faciada önemli bir rol oynayan saka karakterini canlandırmaya karar verdim. Temsil, şehrin büyük meydanında, halkın ve Şehzade'nin huzurunda verilecekti. Yapacağım güç gösterisiyle büyük ün ve para elde edeceğimi umuyordum. Sırtımda su dolu koskocaman bir tulum taşımak gibi marifetler gösterecektim. Bundan önceki bayramda aynı şeyi yapmış olan saka rakibimdi. Ama benim sırtımda taşıyacağım kırba onun taşıyabileceğinden çok daha fazla su aldığından üstünlüğüm tartışma götürmezdi. Gene de etrafımdakiler tetikte olmam için beni uyardılar. Çünkü rakibim kıskanç bir adammış, bana zarar vermek için eline fırsat geçerse hiç kaçırmayacağı da kesinmiş. Temsil günü

geldiği zaman Şehzade, sarayının bahçe kapısının üstündeki odaya çıkmış ve bütün ahali dinsel töreni seyretmek üzere meydana toplanmıştı. Ben belimden yukarısı çıplak, vücudum sözüm ona kan içinde, meydana çıktım ve sırtımdaki muazzam tulumun altında ağır ağır yürümeye başladım. Prensin oturduğu pencerenin altına vardığım zaman yüksek sesle onun için hayır duaları okuyarak dikkatini çektim. Prens bana bir altın attı ve temsilimi beğendiğini söyledi. Ben de sevinçle, bu amaçla yanımda getirmiş olduğum birkaç çocuğu çağırdım ve tulumun üzerine binmelerini söyledim. Beni bağırış ve alkışlarıyla teşvik eden kalabalığın hayret dolu bakışları önünde onları sırtımda taşıdım. Sonra bir çocuk daha istedim. O zaman çoktandır fırsat kollamakta olan rakibim hemen atıldı ve sırtıma, hepsinin üstüne kendisi çıktı. Beni ezmek istiyordu tabii. Ama ben bütün gücümü topladım ve gözleri hayret ve ibretten açılmış kalabalığın önünde, yükümü hedefime kadar taşıdım. Gerçi o gayret ateşiyle hiçbir rahatsızlık hissetmemiştim, ama yükten kurtulunca sırtımın çok kötü incinmiş olduğunu, bundan böyle artık imkânı yok sakalık edemeyeceğimi anladım. Bunun üzerine kırbamla diğer sakalık eşyalarımı sattım. Sakalıktan kazandığım para sayesinde şimdi, Meşhed'e ilk geldiğim zamanki sefil durumumla kıyas kabul etmeyecek kadar iyi durumdaydım. Arkadaşım katırcı, bayramdan bir süre önce Tahran'a giden bir kervana katılarak şehirden ayrılmıştı, bu yüzden onun öğütlerinden yoksun kalmıştım. Rakibimin bana verdiği zarar ziyan için tazminat isteyip onu kadının karşısına sürükleyecektim, ama Müslüman şeriatında incinme diye bir şeyin söz konusu edilmediğini söylediler. Kitaba göre göze göz, dişe diştir. Gel gör ki incinmeye incinme diye bir koşul yokmuş. Bu meseleyle benim hesabıma uğraşacak güçlü bir arkam olsaydı belki bir tazminat koparabilirdim. Ama benim gibi tanınmamış, kimsesiz sefil bir

yaratığın hiçbir şey kazanmasına imkân yoktu. Hatta cebimdeki birkaç kuruşun bile elden gitmesi mümkündü.

10
Hacı Baba Bir Firardan Sonra Gezgin Tütün Satıcısı Oluyor

Ekmek paramı çıkarmak için bundan sonra ne iş yapacağım konusunda kendi kendimle bir danışma yaptım. Çeşitli mesleklere katılmam mümkündü. Mesela dilenciliğin Meşhed'de parlak bir geleceği vardı. Sakalıkta kazandığım başarıya bakılırsa çok geçmeden bu meslekte de ilerleyeceğim şüphesizdi. Bir "lûti", yani soytarı olup ayı oynatmam da mümkündü. Ama lütiliğin becerilerini ve ayının terbiye edilmesini öğrenmek zaman ve deneyim işiydi, onun için bu meslekten vazgeçtim. Kendi mesleğimde kalıp dükkân açmak da vardı. Ama Meşhed gibi, doğduğum yerden böylesine uzak bir şehirde yerleşmeye gönlüm razı olmuyordu. En sonunda, kendim de tütün tiryakisi olduğum için, gezgin bir tütün satıcısı olmaya karar verdim. Bunun üzerine çeşitli boylarda çubuklar, belime bağlanacak tahtadan bir işporta tepsisi, elimde taşımak üzere demir bir ateş kabı, demir bir maşa, su için arkama asılacak bakır bir maşrapa ve tütün koymak için de uzun keseler aldım. Bütün bunlar bedenimin çeşitli yerlerine raptedilmiş olduğu için, donanımım tamam olduğu zaman dikenlerini sivriltmiş bir kirpiye benzetilebilirdim. Cins cins tütünüm vardı. Tabaş, Siraz, Susa ve Şam tütünleri... Beri yandan tütünleri saf satmak konusunda pek titiz davranmadığım da gerçektir. Az bir miktar saf yapraktan, türlü türlü gübrenin yardımıyla çok miktarda tütün çıkarıyordum. Müşterilerimin arasından gerçek tütün meraklılarını seçmekte büyük ustalık sahibiydim ve bunlara tütünü hemen hemen tamamen saf olarak satıyordum. Daha doğru-

su bütün kârım müşterilerimi ayırt edebilmeme bağlıydı. Orta tabakalara tütünü yarı karışık olarak, aşağı tabakalara dörtte üç karışık olarak, en aşağı tabakalara da hemen hemen hiç tütünsüz olarak satıyordum. Ekşi bir surat görür görmez hemen bütün zekâmı kullanarak tütünümü olağanüstü övmeye başlıyordum. İyi tütünlerimden örnek gösteriyor, malımın üstün kalitesini göklere çıkarıyor, bizzat bu tütünü yetiştiren rençperin tarihçesini anlatıyor ve tütün tarlasında bu yaprağın koparılmış olduğu yeri bile gösterebileceğimi iddia ediyordum.

Meşhed'de tütünlerimin üstünlüğüyle tanınır oldum. En birinci müşterilerimden biri dervişti. Bu adam öylesine bir tütün tiryakisiydi ki kendisine verdiğim malda en ufak bir hile yapmaya bile cesaret edemiyordum. Gerçi ondan pek fazla kârım yoktu, borcunu da pek vaktinde ödemiyordu, ama konuşması o kadar tatlıydı ve bana o kadar çok müşteri gönderiyordu ki onunla dost olmak için elimden geleni yapıyordum.

Derviş Sefer görünüşüyle dikkati çeken bir adamdı. Büyük kartal bir burnu, keskin bakışlı siyah gözleri, gür bir sakalı, omuzlarına dökülen simsiyah gümrah saçları vardı. Sivri külahının her tarafına Kuran'dan ayetler ve dualar işlenmişti. Sırtına bir alageyik derisinin tüylü tarafı bağlanmıştı ve çoğunlukla omzuna vurup taşıdığı uzun, çelik bir değneği vardı. Öbür elinde, üç zincirin ucuna asılmış su bardağını tas niyetine taşır, dilenmek istediği zaman bu tası uzatırdı. Kemerindeki iri akik tokalarda sürü sürü iri, tahta boncuk asılıydı. Sokaklarda ve pazar yerlerinde salınarak dolaşırken söylediği sözler hem o kadar vahşi ve çılgın hem o kadar şefkatli ve dostaneydi ki her görenin içinde mutlaka biraz huşu uyandırırdı. Sonradan bu tavırlarını, dervişçe davranışlarına uysun diye, bilerek takındığını öğrendim. Çünkü benim çubuklarımı tüttürdüğü zamanlar dünyanın en doğal ve candan varlığı olup çıkıyordu. Tanışıklığımız

çok geçmeden ilerledi, samimi olduk. Sonunda Sefer beni ufak bir derviş çevresine tanıştırdı. Kendisi sürekli bu dervişlerin arasında yaşıyordu. Beni toplantılarına davet etmeye başladılar. Gerçi bu, benim mesleki bakımdan hiç işime gelmiyordu; çünkü dervişler iyi ve saf tütünümü bütün müşterilerimin hepsinden daha fazla harcıyorlardı. Ama ahbaplıkları o kadar tatlıydı ki onlarla dost olmaktan kendimi alamadım.

Her zamankinden fazla tütün tüttürmüş olduğumuz bir akşam Derviş Sefer bana dedi ki:

"Hacı Baba, sen çok yamansın, ömrünce tütüncülük edecek adam değilsin. Niçin bizim gibi derviş olmuyorsun? Gerçi bizim hayatımız tehlikededir, ama değişiktir, aynı zamanda da tembel hayatıdır. İnsanlara bir av gözüyle bakarız. Onların zayıf ve saf yönlerinden istifade ederek geçiniriz. Seni biraz tanıdım ve bu kadar tanımak bende şu kanıyı uyandırdı ki sen mesleğimize şeref verirsin. Zamanla bizzat ünlü Şeyh Sadi kadar nam salman bile mümkündür."

Diğer iki derviş de onun bu sözlerini alkışladılar ve mesleklerine katılmam için beni iyice zorladılar. Ben derviş olmaya gerçi teşne idim, gene de bu iş için gereken niteliklere sahip olmadığımı ileri sürdüm.

"Benim kadar cahil ve tecrübesiz bir insanın derviş olmak için gereken bütün bilgiyi bir çırpıda edinmesi mümkün müdür?" dedim. "Gerçi okuyup yazmasını biliyorum, Kuranıkerim'i hatmettim. Hafız ile Sadi'nin bütün eserlerini de hemen hemen ezbere biliyorum. Bundan başka Firdevsi'nin Şehnamesi'nin de büyük kısmını okudum. Ama başka yönlerden tamamen cahilim."

Derviş Sefer, "Ah dostum," diye yanıtladı, "dervişleri tanımıyorsun, hele insanları hiç tanımıyorsun! Derviş olmak için gereken şey bilgi değildir. İlk şart kendine güvenmektir. Saydığın şeylerin beşte birini bile bilsen, şöyle biraz acar oldun mu, inan bana dinleyicilerinin sadece keselerine değil, hayatlarına bile hükmedebilirsin. Ben sırf acarlık ve yüzsüzlük sayesinde evliya olmuşumdur, yüzsüzlük sayesinde mucizeler yaratmış, yüzsüzlük sayesinde ölüm döşeğindekileri diriltmişimdir. Kısacası yüzsüzlük sayesinde gayet rahat bir ömür sürüyorum. Senin gibi, dervişlerin ne olduğunu bilmeyenler de benden korkuyor ve bana saygı gösteriyorlar. Canımı biraz sıkıntıya sokmak, bizzat Hazreti Muhammed'in atlattığı tehlikelere atılmak istesem belki şimdiye kadar onun gibi büyük bir peygamber bile olabilirdim. Bir kez çevremdekileri kendime inandırdıktan sonra Hazreti Muhammed gibi ben de

gökteki ay'ı parmağımla ikiye bölerim. İşte böyle, yüzsüzlük ve acarlık iyi kullanıldığı takdirde çevredekilerin insana körü körüne inanmasını sağlar, hatta daha başka şeyleri."

Derviş Sefer konuşmasını bitirince, arkadaşları onun söylediklerini alkışladılar ve kendi yaptıkları mucizeli marifetlere ilişkin öyle acayip şeyler anlattılar ki bu şaşılası insanları daha yakından tanımak için büyük bir heves duydum. Hayatlarının hikâyelerini bir dahaki buluşmamızda anlatacaklarına söz verdiler. Ve bu arada benim serseri bir hileli tütün satıcılığından daha saygın ve hoş bir yaşam tarzı seçmek konusunda iyi bir düşünmemi öğütlediler.

11
Derviş Sefer ile Öteki İki Dervişin Serüvenleri

Pencereleri küçük, çiçekli bir bahçeye bakan odamızda yeniden toplandığımız zaman, ellerimizde birer çubukla sırtlarımızı duvara verip oturduk ve topluluğumuzun başı olan Derviş Sefer hayatının hikâyesini şöylece anlatmaya koyuldu:

"Ben Şiraz Beyi'nin lûtibaşısıyla Tavus isimli ünlü bir kurtizanın* oğluyum. Böyle bir ana babanın beni nasıl yetiştirebileceklerini tasavvur etmeyi size bırakıyorum. Çocukluğumda başlıca arkadaşlarım babama ve arkadaşlarına ait olan maymunlar ve ayılardı. Hayatta bana pek çok yardımı dokunan taklit yeteneğimi belki de bu hayvanlara öğretilen sayısız marifetleri izleyerek büyümeme borçluyum. On beş yaşına geldiğim zaman ben de kusursuz bir lûtiydim. Ateş yiyor, su içmeden ağzımdan su fışkırtıyor ve her türlü el çabukluğu marifeti gösteriyordum. Olasıdır ki

* Saray fahişesi.

meslekte ilerleyip zengin de olacaktım. Ama bir Nevruz bayramında sarayın önündeki meydanlıkta ip üstünde cambazlık ederken Şehzade'nin deve kıtalarının Paşasının kızı beni görüp âşık olmaz mı? Paşa'nın emrindeki genç bir devecinin kız kardeşi de Paşa'nın haremindeymiş. Genç deveci en yakın arkadaşımdı. Kız kardeşi ona, benim hanımının üzerinde bıraktığım etkiyi anlatmış. Ben de hemen pazar yerinin köşesinde oturan arzuhalciye gittim ve bir aşk mektubu istedim. Mektubu olabildiğince kırmızı bir mürekkeple ve iyice ağdalı, birbirine girmiş bir dille yazmasını rica ettim. Arzuhalci öyle bir mektup yazdı ki daha âlâsı can sağlığı! Çünkü daha ilk başta, genç hanıma öldüğümü, ölümüme gözlerindeki ateşinin neden olduğunu, bu ateşin ciğerimi kebap ettiğini söylüyordum. Bu iddiaya karşın mektubun sonunda kendisini henüz görmediğimi söylemeye cesaret ediyor ve beni huzuruna kabul etmek lütfunda bulunacağını umduğumu bildiriyordum. Böyle bir mektuba sahip olmanın sevincinden, büyük bir saflıkla, arzuhalciye sevdiğimin kim olduğunu söyleyiverdim. O da bunu duyar duymaz, zahmetine karşılık iyi bir ödül koparacağını umarak gidip konuyu bizzat Paşa'ya anlatmış. Lûtibaşının oğlu zemberekçibaşının kızına yan gözle bakmak küstahlığında bulunsun! Bağışlanacak suç değildi bu! Paşa, sarayda sözü geçtiği için, derhal Şiraz'ı terk etmem için bir emir çıkartmayı başardı. Babam, Şehzade'nin öfkesini çekmek istemiyordu. Zaten gitgide ün yaptığım için yakında ona kendi mesleğinde rakip kesileceğimden de korkuyordu. Böylece şehirden ayrılmama engel olacağına, tam tersi beni bir an önce uzaklaşmaya teşvik etti. Şiraz'dan ayrılacağım sabah dostlarım olan maymunlar, ayılar ve diğer hayvanlarla vedalaşırken babam bana, 'Sefer, oğlum, senden ayrıldığıma üzülüyorum,' dedi. 'Ama iyi eğitim gördün. Sonra hemen tümüyle hayvanlarımın arasında, benim gözetimim altında büyüdün. Bu da sana

kimseye nasip olmayan yararlar sağladı. Onun için hayatta başarı kazanmaman mümkün değil. Şimdi de sana çabucak servet kazandıracak bir şey veriyorum. Hemcinslerinin en hünerlisi olan baş maymunumu veriyorum. Onunla kendi hatırın için dost ol, ama onu benim hatırım için sev. İnşallah sen de zamanla babanın konumuna yükselirsin.' Böyle diyerek babam hayvanı omzuma koydu. Babamın evinden böylece ayrılmış oldum.

İsfahan yolunu tuttum. Pek keyifli de sayılmazdım. Yaşantımdaki bu değişikliğe sevineyim mi üzüleyim mi bilemiyordum. Bir maymuna ve bağımsızlığıma sahip olmak muhakkak ki hoş şeydi. Ama arkadaşlarımı, küçüklüğümden beri alışık olduğum, sevdiğim yerleri, hele hayalimde Şirin kadar dilber olarak canlandırdığım o güzel meçhuleyi bırakıp gitmek de içimi dağlıyordu. Öyle ki Teng Allahü Ekber'deki dervişin kulübesine yaklaştığım zaman büyük bir ümitsizliğe boğulmuş durumdaydım. Kulübenin yanında bir taşın üzerine oturdum ve yanımda maymunum olduğu halde son derece acıklı bir sesle, 'Ah! Ah! Ah! Yah! Yah! Yah!' diye bağırarak ağlamaya başladım.

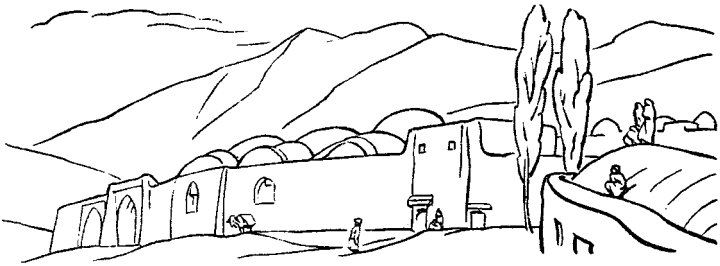
Feryatları duyan derviş dışarıya çıktı ve başıma gelenleri öğrenince beni içeriye çağırdı. Burada birincisinden daha buyurgan görünüşlü ikinci bir derviş daha vardı. Kıyafeti benim şimdiki kıyafetime çok benziyordu (Hatta şu başımdaki külah onundur). Üzerinde öyle yabanıl bir başıboşluk vardı ki insanı müthiş etkiliyordu.

Beni ve arkadaşım maymunu görünce aklına ansızın bir şey gelmiş olduğu belliydi. Öteki dervişle gizli gizli konuştuktan sonra bana kendisiyle birlikte İsfahan'a gitmemi teklif etti. Bana iyi bakacağını, söz dinlersem zengin olmanın yolunu göstereceğini söyledi. Teklifini hemen kabul ettim. Kulübenin sahibi olan dervişin verdiği çubukları tüttürdükten sonra yola çıktık ve bir süre fazla bir şey konuşmadan hızlı hızlı yürüdük. Arkadaşım Derviş Bidin, nihayet bana hayatım hakkında inceden inceye sorular sormaya başladı. Bildiğim şeyleri, becerilerimi öğrenince memnun olduğu belliydi. Bundan sonra dervişlik yaşantısının yararlarını övmeye ve dervişliğin lütilikten yüksek olduğunu söylemeye başladı. Yani kısacası, derviş olmam için aklımı çeldi. Kendisini usta bellersem bana bütün bildiklerini öğreteceğini, bildiklerinin de yabana atılamayacağını, çünkü kendisinin İran'ın en birinci dervişi olarak tanındığını söyledi. Sihirden, yıldız ilminden bahsetti ve bana her türlü durumu karşılayacak büyü ve muskalar öğretti. Sadece bunları satmakla servet sahibi olabileceğimi ileri sürüyordu. Bir çocuğun yastığının altına tavşan kuyruğu konulursa çocuğa uyku verirmiş. Atların süratli ve nefesli olmasını sağlamak için de tavşan kanı içirilmeliymiş. Kurdun gözlerini ve aşık kemiklerini üstünde taşıyan kimse cesur olurmuş. Sonra kurdun yağını bir kadının üstüne sürerseniz, kocası ondan soğurmuş. Kurdun safrası çocuksuzlara çocuk verirmiş. Ama özellikle saraylarda en kıymetli olan nesne dişi çakalın kurutulmuş derisiymiş. Çünkü bu deriyi üstünde taşıyan kişi herkesin sevgisini

kazanırmış... Derviş Bidin bunlar ve bunlara benzer başka konular üstüne uzun uzun konuştu. Nihayet merakımı öyle bir kamçıladı ki benim hoş karşılamayacağımı bal gibi bildiği bir teklifte bulunmaya bile cesaret etti. Bana, 'Sefer,' dedi, 'şu maymunun sana ne kadar büyük bir servet getirebileceğini bilmezsin, ama maymunun dirisi değil de ölüsü... Bu maymun ölmüş olsa ondan öyle büyüler çıkarırım ki Şah'ın hareminde ağırlıklarınca altın eder. Mesela bir maymunun böbreği, hem de ancak bu cins maymunların böbreği vefasız sevgilinin geri dönmesi ve yine sevmesini sağlar. Sonra maymun burnunun derisi boyuna asılırsa insanı zehirlenmekten korur. Maymunu ağır bir ateşte yaktıktan sonra küllerini dahili olarak kullananlar da maymunun bütün niteliklerine sahip olurlar. Yani kurnaz, hünerli ve taklitçi olurlar.' Bundan sonra da Derviş Bidin bana hayvanı öldürmeyi önerdi.

Bu teklif beni telaşa ve kaygıya düşürdü. Maymunumla birlikte büyümüştüm, eski rahat hayatımda olduğu kadar bu felaketimde de hayvancık bana arkadaşlık etmişti. Onu böyle barbarca öldürmeye içim dayanmazdı. Öneriyi doğrudan reddetmek üzereydim. Derken dervişin o zamana kadar gülümser ve dost olan çehresinin öfkeyle çatılmış olduğunu gördüm. Maymunu nasıl olsa koruyamayacaktım, istese elimden pekâlâ zorla alabilirdi. Onun için son derece büyük bir isteksizlikle dervişin önerisini kabul et-

tim. Bunun üzerine yoldan ayrıldık, ıssız bir vadiye girip biraz çalı çırpı topladık ve arkadaşımın yanında taşıdığı çakmaktaşı ve çelikle ateş yaktık. Derviş zavallı maymuncuğumu alıp fazla törene gerek görmeden öldürdü. Sonra içini açıp istediği yerlerini aldı ve ateşte yaktı. Maymuncuğum kül olduktan sonra derviş, külleri dikkatle toplayıp mendilinin ucuna düğümledi. Yolumuza devam ettik.

Nihayet İsfahan'a vasıl olduk. Orada sırtımdaki lûti kıyafetini çıkarıp derviş kıyafetine büründüm. Oradan Tahran'a geçtik. Tahran'da efendimin varlığı büyük heyecan uyandırdı. Kente geldiği haber alınır alınmaz her türlü ahali onu görmek için üşüşmeye başladı. Anneler çocuklarına nazarlık, kadınlar kocaları için büyü, cengâverler harpte canlarını korumak için muska istiyorlardı. Ama dervişin başlıca müşterileri Şah'ın haremindeki hanımlardı. Onların en çok istedikleri de Şah'ın kalbini çekmek için muhabbet büyüsüydü. Derviş Bidin'in bu amaç için toplamış olduğu malzemeler de çeşitli ve çoktu. Vaşak tüyleri, baykuş belkemiği ve çeşit çeşit eczalarla karıştırılmış ayı yağı. Yaşının ilerlemiş olması dolayısıyla diğerlerinden daha fazla ısrar gösteren bir hanıma, efendim, benim maymunun böbreğini sattı. Ve bunu üstünde taşıdığı takdirde Şah Hazretleri'nin onu diğerlerinden hemen ayırt edebileceğine kadıncağızı inandırdı. Hiçbir zaman Şah'ın gözüne giremediğinden ve bütün planlarının boşa çıktığından ya-

kınan bir başka kadına efendim, benim maymunun küllerinden sattı. Buruşuklukları giderecek büyü isteyen bir üçüncüsüne de bir yağ sattı. Bunu iyi sürerse, gülmediği ve yüzünün kaslarını kımıldatacak başka bir şey yapmadığı sürece cildinin gergin duracağını söylüyordu.

Ben de bütün bu sırları duyup öğreniyordum. Ve büyüler para etmeyip de efendim saygınlığını perçinlemek için insanüstü bir şey yapmak zorunda kaldığı zaman bana da dolandırıcılık yapmak düşüyordu. Ama gerek bu yardımlardan gerekse maymunun artıklarından elde edilen kârlara yalnızca efendim sahip çıkıyordu. Ben kazandığımız paranın bir kuruşuna bile el süremiyordum.

Derviş Bidin ile birlikte birçok diyar gezdim. Her gittiğimiz yerde sanatımızı icra ediyorduk. Bazı yerlerde bize ermiş gözüyle bakıp tapınıyorlar, bazı yerlerde de serseri diye bizi taşa tutuyorlardı. Seyahatlerimizi yaya olarak yaptığımız için her gittiğimiz yeri iyice görebiliyordum. Tahran'dan İstanbul'a, oradan Kahire'ye, Şam'a gittik. Mekke ve Medine'de de boy gösterdik. Bir keresinde Lahor'dan Keşmir'e kadar yürüdük.

Keşmir'de derviş geleneği olduğu üzere yerli ahaliyi aldatmaya kalkıştık. Ama onlar açıkgözlü oldukları için yutmadılar. Biz de rezil olarak çekilip gitmek zorunda kaldık. En nihayet Herat'a kapağı attık. Burada Afganların saflıkları sayesinde bundan önceki başarısızlığımızın acısını çıkardık. Afganlılar pek iyi kimselerdi. Her dediğimize inanıveriyorlardı. Burada derviş kendini bir peygamber olarak tanıtmaya hazırlanıyordu. Bu amaçla göstereceğimiz mucizelerin hazırlığı tamamlanmak üzereydi ki binlerce kişiye sonsuz gençlik vaat etmiş olan Derviş Bidin en sonunda Tanrı'ya borcunu ödedi. Herat'ta bir dağın tepesindeki bir kulübeye kapanmıştı. Onun burada cinlerle perilerin getirdiği yiyeceklerden başka gıda almadan yaşadığını söyleyerek saf ahaliyi kandırıyorduk. Efendim mide-

sinin kaldıramayacağı kadar koyun kızartması ve tatlı yiyerek mide fesadından öldü. Kendi itibarımı kurtarmak için ben de cinlerin bu kadar üstün bir varlığın bizim aramızda yaşamasını kıskandıklarını söyledim. Sözüm ona cinler onu cennet taamlarıyla öylesine şişirmişlerdi ki bedeninde canına yer kalmamıştı. Canı efendimin bedeninden çıkınca o sırada esmekte olan sert bir kuzeydoğu rüzgârının önüne katılarak yedinci kat cennete uçmuştu. Bu rüzgâr aslında yaz ayları boyunca 120 gün eser. Esmese ahali herhalde sıcaktan ölür. Yine de ben bu rüzgârı, halkın iyiliği için dervişin yaratmış olduğu bir mucize diye yutturmaya çalıştım. Rüzgârı gençliklerinden beri hatırlayan ihtiyarlar pek kanmadılar. Ama bizim sözümüz o kadar geçerliydi ki onların tanıklıklarına pek kulak asan olmadı. Efendim büyük bir saltanatla gömüldü ve bizzat Herat Beyi Eşek Mirza, tabutu kabristana kadar omzunda taşıdı. En sofu Afganlar kabrin üstüne bir türbe yaptırdılar. O gün bugündür yöre halkı oraya ziyarete giderler.

Efendimin ölümünden sonra bir süre daha Herat'ta kaldım. Amacım böyle ünlü birinin arkadaşı ve çömezi olmaktan doğabilecek nimetleri kaçırmamaktı. Kaldığıma pişman olmadım. Büyülerimi pahalı pahalı sattım. Bundan başka efendimin sakalının kıllarını ve tırnak uçlarını satarak epey bir para yaptım. Bu sakal ve tırnakları onun dağda inzivaya çekildiği zamandan beri dikkatle sakladığımı müşterilerime yeminle söylüyordum. Aslında sattıklarımın hemen hemen hepsi kendi tırnaklarımın uçları, kendi sakalımın kıllarıydı. Bu mübarek yadigârlardan üç beş tane gür sakal meydana getirebilecek kadar kıl ve aynı miktarda tırnak sattıktan sonra, artık bu ticarete daha fazla devam edersem, Afganların bütün saflığına karşın dolandırıcılığımın ortaya çıkacağını anladım. İran'ın çeşitli yerlerini dolaştıktan sonra sonunda Hezarehlerin arasına yerleştim. Bunlar Kâbil ile Kandahor arasındaki arazide, daha ziyade

çadırlarda oturan geniş bir aşirettirler. Aralarında kazandığım başarı görülmedik bir şeydi. Çünkü Derviş Bidin'in Herat'ta tasarladığı şeyi uyguladım ve kendimi onlara bir evliya olarak tanıttım."

Derviş Sefer, elini yanı başında oturan dervişin koluna koyarak, "Bu arkadaş o sıralarda ortağımdı," dedi. "Hezarehleri, kazanımızdaki pilavın hiç eksilmediğine, nasıl inandırdığımızı iyi hatırlar. En şüpheci karakterde olanlar bile, paylarına düşen pilavı aldıkları zaman bu mucizeye inanmazlık edemiyorlardı. Kısacası Horasan'da hâlâ dillerde gezen ünlü Hazreti İshan işte benim. Gerçi mübarekliğim İran Şahı'nın saldırılarını önleyemedi. Ama peygamberlik yaptığım sürece müritlerimin imanı ve saflığı sayesinde ölünceye dek ferah fahur geçinmemi sağlayacak servet edindim. Bir süreden beri de Meşhed'de oturuyordum. Daha bir hafta önce kör bir kızın gözlerini açmak gibi bir mucize becerdik. Bu yüzden şimdi el üstünde tutuluyoruz."

Derviş Sefer hikâyesini böylece bitirdi ve yanındaki arkadaşından da kendi maceralarını anlatmasını rica etti.

Bu, Hezareh'de ortağı olan dervişti. Hayatını şöylece anlatmaya başladı:

"Babam Kum şehrinin ünlü kadılarından biriydi. Namazına, abdestine ve orucuna herkesten daha sadık olmakla ün yapmıştı. Yani kısacası Şiilerin incisi ve örnek bir Müslüman'dı. Birçok oğlu vardı. Hepimiz dinimizin dış kurallarına son derece bağlı olarak yetiştirildik. Gördüğümüz terbiyenin sertliğine biz de kurnazlık ve ikiyüzlülükle karşılık veriyorduk. Bu nitelikler zamanla kişiliğimize işledi. Bu durumu doğuran koşullar hiç dikkate alınmadan alnımıza küçük yaşta ikiyüzlülük damgası vuruldu. Ülkenin en büyük yalancı ve dolandırıcıları olarak nam saldık. Hele benim öylesine adım çıkmıştı ki kendimi savunmak

için derviş oldum. Bu meslekte edindiğim şöhreti de şu aşağıdaki rastlantıya borçluyum:

Tahran'a henüz varmış ve bir eczacı dükkânının karşısında bir yere yerleşmiştim ki ihtiyar bir kadın telaş içinde kapıma geldi. Kadın, efendisi olan eczacının, karnını pek fazla doyurmaktan hastalandığını, aldığı ilaç para etmediği için kendisini bir de okutmak istediklerini söylüyordu. Hemen bu duruma uygun bir muska yazmamı rica etti. Yanımda ne kâğıt ne kalem ne de mürekkep olduğuna göre muskayı yazmak için eczacının enderununa gitmem gerektiğini söyledim. Kadın buna razı oldu. Dört köşeli, küçük bir avludan geçtikten sonra bir odaya girdik. Burada hasta adam bir yer yatağının üzerine uzanmış yatıyordu. Oda alabildiğine kadın doluydu. Bunlar yüksek sesle ağlayarak, 'Vah! Vah! Vah! Vallahi efendimiz gidiyor! Ölüyor!' diye bağrışıyorlardı. Yatağın etrafına yayılmış doktorluk alet ve edevatından da anlaşılıyordu ki hastayı öldürmek veya kurtarmak için ne gerekse yapılmıştı. Rafta doktorun yazdığı ilacı içeren büyük bir tas ve köşede de o her zamanki işkence aleti, uzun cam tüp duruyordu. Diğer eşyaların arasında da bizzat hekim oturmuş kayıtsızca çubuğunu tüttürmekteydi. İnsan ilminin bir işe yaramadığını anlamış olacak ki doğaüstü çarelere başvurmuş ve son bir ümit olarak muska yazılmasını tavsiye etmişti. Yeni bir derviş yeni ümitler uyandırır. Hasta odasına girdiğim zaman büyük bir heyecan yarattığımı görünce sanki kendi kudretime müthiş güvenim varmış gibi son derece buyurgan bir edayla kâğıt kalem istedim (Oysa aslında o zamana kadar muska filan yazmışlığım yoktu). Elime kocaman bir kâğıt tutuşturdular. Bu kâğıda önceden bir ilaç sarılmışa benziyordu. Mürekkep ile kalem de verdiler. Ben de bütün ciddiyetimi takınarak kâğıdın üzerine rasgele çeşitli harfler yazmaya başladım. Arada Allah, Muhammed, Ali, Hasan, Hüseyin ve bütün öteki imamların isimleri geçiyordu. Bazı

yerlere de harf yerine rakam sokuşturdum. Sonra bu muskayı büyük törenle hekime verdim. Hekim hemen bir tas su istedi ve kâğıdı suya sokup iyice yıkadı. Etrafındakiler ise kutlu yazının hastaya iyi gelmesi için dualar ediyorlardı. Ondan sonra hekim, 'Hasta bu suyu içsin,' dedi. 'Kaderinde kurtulmak varsa içtiği kutsal isimler iyi gelir. Yok eğer kaderi ölmekse ne benim ne de başka birinin mahareti bir işe yarar.'

Su hastaya içirildi ve bütün gözler, hemen yeniden canlanması umuluyormuş gibi zavallının üzerine dikildi. Hasta bir süre hiçbir yaşam belirtisi göstermeksizin yattı. Sonra hekimle ben de dahil olmak üzere herkesin şaşkın bakışları karşısında inleyerek gözlerini açtı. Başını eline dayayarak doğruldu ve bir leğen istedi. Sonra nihayet, ancak İbni Sina'nın reçetelerinden umulacak bir tarzda istifra etti. Yani kısacası hasta kurtuldu.

Ben içimden bu hayırlı değişikliği hemen bir zamanlar kâğıda sarılmış olan ilaca yordum. Bu ilacın kalıntısı mürekkebin verdiği gönül bulantısı ile birleşerek istenilen sonucu doğurmuş olsa gerekti. Ama çevremdekilere hastanın benim gibi kutlu bir adamın bilgeliği ve yazısı sayesinde iyi olduğunu, ben gelmemiş olsam herhalde öleceğini söylemekten geri kalmadım.

Beri yandan hekim de kerameti kendinde buluyordu. Çünkü hasta gözlerini açar açmaz bizim hekim, 'Ben demedim mi?' diye bağırdı. Muska etkisini gösterdiği sürece de, 'İşte, işte, bakın, ilacımın tesirini görüyorsunuz ya? Ben olmasaydım şimdi karşınızda eczacının ölüsünü görecektiniz!' dedi durdu.

Ama ben onun bu yolda devam etmesine fırsat vermeyerek, 'Mademki hekimdin neden hastanı beni çağırmadan iyi etmedin?' diye sordum. 'Sen kan almana, yara sarmana bak da işin olmayan şeylere burnunu sokma.'

O da, 'Derviş Efendi', diye karşılık verdi. 'Çok iyi muska yazdığın kesin, bu muskaya karşılık çok para da alabilirsin. Ama dervişlerin ne ve kim olduğunu herkes bilir. Eğer sizin muskalarınız bir işe yarıyorsa buna sebep herhalde mübarekliğiniz değildir.'

Ben de, 'Sen kim oluyorsun da bana böyle hitap ediyorsun, köpoğlu?' diye bağırdım. 'Ben ki peygamberimizin kuluyum! Siz hekimlere gelince cahilliğinizi herkes bilir. Her şeyi kadere bırakarak bilgisizliğinizi saklamaya çalışırsınız. Hastanız tesadüfen kurtulursa hemen bütün keramet kendinizdeymiş gibi yaparsınız. Hastanız öldüğü zaman da, 'Allah öyle yazmış, kulun elinden ne gelir!' der çıkarsınız. Haydi, işine git. Bundan sonraki hastanı ölüm raddelerine getirip de ne yapacağını bilemediğin zaman gene beni çağır. Eczacıyı nasıl kurtardımsa onu da kurtarırım, senin cahilliğini de örtbas ederim!'

Hekim, 'Ben kimsenin bana bu şekilde hitap etmesine izin vermem, hele derviş olacak bir köpeğin, asla!' diye bağırarak yerinden fırladı ve tehditkâr bir tavırla, aklına gelen bütün hakaretleri sıralayarak üzerime yürüdü.

Ben de ona küçümseme ve alay belirten, uygun deyimlerle karşılık veriyordum. Çok geçmeden yumruk yumruğa geldik. O benim saçıma, ben de onun sakalına öyle bir yapıştık ki avuç avuç kıl kopardık, birbirimizi ısırdık, birbirimizin yüzüne tükürdük. Hastaya ve kadınların bağrışmalarına aldırış etmeden öyle şiddetle dövüşüyorduk ki kavga kızıştıkça kızışıyordu. Durum belki de ciddi bir olayla sona erecekti. Ama kadınlardan biri telaşla aramıza girerek zabıtanın kapıya dayandığını, gürültünün nedenini sorduklarını söyledi.

Bunu duyunca ayrıldık. O zaman seyircilerin benden yana olduklarını görerek sevindim. Hepsi de hekimin hastalarını düşünmeden yalnızca para almasını bildiğini söylüyorlar, onu küçümsüyorlardı. Bana ise el yazısı bile her

türlü derde deva olan kutlu bir adam nazarıyla bakıyorlardı.

Durumun ne kadar aleyhine olduğunu gören hekim, görünüşü mümkün mertebe kurtarmaya çalışarak çıkıp gitti. Ama gitmezden önce yere eğildi, yolmuş olduğum sakalının kıllarından bulabildiği kadarını topladı. Hatta kurnazlık edip araya benim saçlarımdan da katıştırdı. Sonra bunları burnumun dibine uzatarak, 'Yarın kadının karşısına çıktığın zaman kimin kime güleceğini görürüz!' dedi. 'Çünkü Tahran'da sakal o kadar kutlu sayılır ki her kılı bir altın eder. Bütün muskalarına rağmen şu elimdeki kılların cezasını ödeyebileceğini de hiç sanmıyorum...'

Öfkesinin ilk kızgınlığı geçtiği zaman, kendi haysiyetini korumak için tehdidini yerine getirmekten çekineceği kesindi. Bu yüzden, adaletin huzuruna çıkmak düşüncesi beni hiç korkutmuyordu. Ben yalnızca mutlu rastlantıdan azami istifade etmeyi düşünüyordum. Tahran'ın en birinci eczacısı olan eczacının ölmek üzereyken şehre yeni gelmiş bir derviş sayesinde tekrar hayata dönüşünün tafsilatı az zamanda etrafa yayıldı ve herkes beni ibretle seyretmeye başladı. Artık sabahtan akşama kadar muska yazıyor, müşterilerden hallerine vakitlerine göre para alıyordum. Kısa zamanda çok para sahibi oldum. Ama ne yazık ki her gün ölüm döşeğinde bir eczacı ve kerametli bir kâğıt parçası bulmak mümkün değildi. Bir tek mucizenin şöhretiyle idare etmek zorunda kalıyor ve bu mucizenin tesirinin de gün geçtikçe azaldığını hissediyordum. Nihayet şehirden yüzümün akıyla ayrılmaya karar vererek İran'ı dolaşmak niyetiyle Tahran'ı terk ettim. Her gittiğim şehirde durumu öyle idare ediyordum ki şöhretim kendimden önce geliyordu. Eczacı bana, hayatını benim yazdığım bir muskanın kurtarmış olduğuna dair, mührünü taşıyan bir iyi hal kâğıdı vermişti. Her gittiğim yerde, lehime dönüp dolaşan rivayetleri doğrulamak için bu kâğıdı gösteriyordum. Şim-

diki halde namım bana iyi bir kazanç sağlıyor. Sağlamamaya başladığı zaman da başka bir yere giderim." İkinci dervişin hikâyesi de burada sona erdi.

Sıra üçüncü dervişe gelmişti. O, "Gerçi sanatım hikâye anlatmaktır, ama şimdi size anlatacağım hikâye kısadır," diye söze başladı. "Bir okul hocasının oğluyum. Babam belleğimin çok güçlü olduğunu fark etmişti. Onun için lisanımızda pek çok olan tarihi hikâyeleri bana ezberletir ve anlattırırdı. Nihayet ezberimde yeter sayıda hikâye bulunduğuna kanaat getirince beni derviş yapıp salıverdi. Yeteneğim sayesinde topladığım dinleyicilere masal anlatarak para kazanacaktım.

İlk denemelerimde hiç başarılı olamadım. Etrafımdakiler masallarımı dinliyor, sonra da zahmetime karşılık para bırakmaksızın çıkıp gidiyorlardı. Yavaş yavaş tecrübe sahibi olmaya başladım. İlk önceleri yaptığım gibi hikâyenin konusuna kapılıp sürükleneceğim yerde, önemli bir olaya yaklaştığım zaman duruyordum. Sonra etrafıma bakınarak, 'Ey ahali, cömert davranırsanız bundan sonra ne olacağını anlatırım!' diyordum. Böylece, bir sürü bakır mangır toplamadığım zamanlar pek az oluyordu. Mesela Hatay Prensi ile Semerkant Prensesinin masalında dev Hezar Mum prensi yakalar. Tam ağzına götürüp yutmak üzeredir. Prenses de sırtı başı perişan, yeis içinde yere kapanmış, sevgilisinin hayatını bahşetsin diye, yalvarmaktadır. Askerler mızrak elde, ne yapacaklarını bilemeden durmakta, atlar korkudan gerilemekte, gök gürlemekte ve dev homurdanmakta iken ben hikâyeyi kesiveriyorum. 'Haydi, aziz dinleyicilerim, keselerinizin ağzını açın! Sonra, size Hatay Prensinin devin başını nasıl kestiğini anlatacağım!' diye bağırıyordum. İşte böyle oyunlarla insanların merakı sayesinde hayatımı kazanmayı başarıyordum. Ve gittiğim yerde bütün hikâyelerimi anlatıp tüketince oradan ayrılıp başka bir yere gidiyor, yeni baştan başlıyorum."

12

Hacı Baba Sahtekârlığın Bu Dünyada Bile Cezasız Kalmadığını Görüyor Yeni Planlar Kuruyor

ervişlerin hikâyelerini bitirince bu eğlenceli ve istifadeli saat için kendilerine teşekkür ettim. Bundan sonra da, şu sıradaki işimi bırakmak zorunda kalırsam derviş olmak için onlardan öğrenebileceğim kadar çok şey öğrenmeye karar verdim. Derviş Sefer kendini kutlu bir adam olarak tanıtmak için uygulamış olduğu sayısı belirsiz hileleri bana öğretti. İkinci dervişten muska yazmanın sanatını, üçüncüden de bildiği masallardan bazılarını öğrendim. Üçüncü derviş bana ödünç olarak kitaplarını da verdi. Sonra da dinleyicilerin meraklarını tahrik ederek paralarını, hiç belli etmeden ceplerinden çekmenin genel kurallarını anlattı.

Bir yandan da ben tütün ve çubuklarımı satmaya devam ediyordum. Ama dervişlerin bütün kârımı duman etmeleri yüzünden öteki müşterilerime sattığım tütünlerde eskisinden çok daha fazla hile yapmak zorunda kalıyordum. Daha doğrusu müşterilerimin hemen hepsi tütün diye gübre, saman ve kuru yaprak dumanını çekiyorlardı.

Bir akşam alacakaranlıkta, pazar yerlerinin kapanacağı sırada ihtiyarlıktan iki büklüm olmuş, paçavralar içinde

bir yaşlı kadın yanıma geldi ve bir çubuk doldurmamı rica etti. Yüzünde kalın bir peçe vardı; ne istediğini söyledikten sonra hiç konuşmadı. Ona en kötü tütünlerimle bir çubuk doldurdum. Kadın çubuğu ağzına götürür götürmez öksürüp tükürmeye, bağırıp çağırmaya başladı. Bunun üzerine derhal beş altı tane, eli değnekli, iri yarı adam peydah oldu. Beni yakaladıkları gibi sırt üstü yere yıktılar. O zaman sözde kadın peçesini açtı ve muhtesiple göz göze geldim. Muhtesip,* "En nihayet seni yakaladım, sefil İsfahanî!" diye bağırdı. "Ne zamandır o iğrenç tozlarınla Meşhedlileri zehirleyip duruyorsun. Sattığın tütünlerden kazandığın para kadar sopa yiyeceksin." Sonra adamlarına, "Falakayı getirin!" diye bağırdı. "Tırnakları düşünceye kadar sopa atın."

Ayaklarımı hemen falakaya geçirdiler. Değnekleri öyle hızlı vuruyorlardı ki çok geçmeden gözlerimin önünde on bin muhtesiple on bin tane ihtiyar kadının oynaştığını görmeye başladım. Bu hayaller besbelli benim azabımdan zevk alıyor ve kıvranıp çırpınmalarım karşısında keyifle gülüyorlardı. Muhtesibe babasının, annesinin, dedesinin, çocuğunun, kendisinin, Şah'ın, peygamberin, Hazreti Ali'nin, bütün ermişlerin başı üzerine yalvarmaya başladım. Tütüne lanet okuyup tütün çekmekten vazgeçtiğimi söyledim. Etraftaki seyircilerden, arkadaşım olan üç dervişten imdat istedim. Ama onlar orada durmuş, beni kurtarmak için kıllarını bile kıpırdatmıyorlardı. Kısacası kendimden tamamen geçinceye kadar haykırdım, ağladım, yalvardım.

En nihayet kendime geldiğimde yol kenarındaki bir duvara başımı dayamış oturmakta olduğumu gördüm. Etrafıma bir kalabalık toplanmış, benim bu sefil halimi seyrediyorlardı. Bana acıyan yok gibiydi. Çubuklarım, tütünlerim, her şeyim elimden alınmıştı. Sürüne sürüne evime

* Eskiden belediye işerine bakan memur.

gitmekten başka yapacak şey yoktu. Neyse ki evim pek uzak değildi. Son derece acıklı iniltiler çıkararak, dizlerimin üstünde sürüne sürüne odama vardım.

Ertesi gün akşama kadar müthiş acı çektim. Ayaklarım şişmiş, şekilsiz kan ve et pıhtıları halini almıştı. Daha ertesi gün dervişlerden biri yanıma geldi. Bundan önce benim suç ortağım olduğunu sanıp yakalayacaklarından korktuğu için yardıma gelmediğini söyledi. Mesleğine ilk atıldığı sıralarda o da böyle bir dayak yemişmiş. Onun için ayaklarıma ne gibi tedavi yapılacağını biliyordu. Çok geçmeden ayaklarım eski halini aldı.

Evde yattığım sürece durumumu uzun uzadıya düşünecek vakit bulmuştum. Meşhed'den ayrılmaya karar verdim. Bu şehre uğursuz bir saatte girdiğimi düşünüyordum. Bir keresinde sırtımı incitmiş, öbür seferinde de dayak yemiştim. Biraz birikmiş param vardı. Odamın bir köşesine gömmüştüm. Bunu alarak ilk kervanla Tahran'a gitmeye karar verdim. Planımı dervişlere anlattım. Pek beğendiler. Hatta Sefer benimle gelmeye karar verdi.

"Çünkü Meşhedli hacıların benim önemimin gitgide artmasını kıskandıklarını haber aldım," dedi. "Beni mahvetmek için bir fesat hazırlıyorlarmış. Onların gücüne karşı gelmek imkânsızdır. Onun için talihimi bir de başka yerde deneyeyim."

Benim de derviş kıyafetine girmeme karar verildi. Pazardan bir külah, bir tespih, bir de omzuma atmak için keçi derisi satın aldım. Artık her an yola çıkmaya hazır durumdaydım.

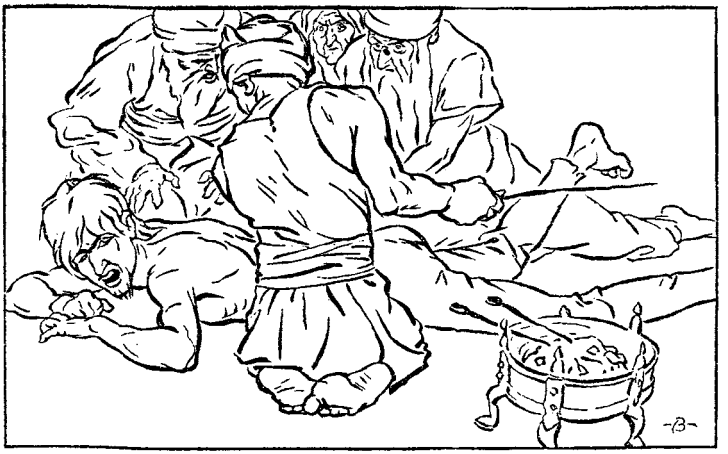
Yola çıkmak için o kadar sabırsızlanıyorduk ki bir aralık yola kendi başımıza, arkadaşsız çıkmaya ve yolumuzu bulup tehlikeleri atlatmayı da kadere bırakmaya karar verir gibi olduk. Ama sonra, yola çıkmazdan önce Sadi'nin kitabından bir fal açmaya karar verdik. Derviş Sefer gereken duayı okuduktan sonra kitabı rasgele açtı ve şu satırları okudu:

"Emin olmadan ilaç almak ve bilinmeyen bir yola kervansız çıkmak sağduyuya ve bilgelerin öğütlerine aykırı bir şeydir!"

Bu şaşılası uyarı tereddüdümüzü unutturdu, biz de ona göre hareket etmeye karar verdik.

Tahran'a giden kervanların yola çıkış tarihlerini öğrenmek için sorup soruştururken katırcı dostum Ali Kâtır ile karşılaşınca pek sevindim. Ali Kâtır, Meşhed'e yeni gelmişti ve bir tacirle Tahran'a Buhara pöstekileri götürmek için pazarlık ediyordu. Beni görür görmez bir sevinç nidası kopardı ve derhal nargilesini yakarak bana ikram etti. Geçen sefer Meşhed'den İsfahan'a giden bir kervanla yola çıkmış. Katırları kısmen gümüş çubukları kısmen de kuzu pöstekisi yüklüymüş. Türkmenlerin saldırısına uğramaktan korkmuşlar ama hedeflerine kazasız belasız vasıl olmuşlar. İsfahan hâlâ, benim tafsilatını anlatmış olduğum kervansaray soygununun yankılarıyla çalkalanıyormuş. Herkes haydutların nasıl bin kişiden kalabalık bir kafile halinde bastırdığını ve İsfahanlıların nasıl kahramanca mukavemet ettiklerini anlatıp duruyormuş. Hele Kerbelalı Hasan isminde biri, bir berber, haydutların ileri gelenlerinden birini kendi eliyle öyle bir yaralamış ki adam güç bela kurtulup kaçmış. Maceralarımın bir kısmını herkesten sakladığım için yüzümde belirebilecek herhangi bir tehlikeli ifadeyi görmesin diye katırcının yüzüne büyük bir duman bulutu üfledim.

Ali Kâtır, İsfahan'dan pamuklu kumaşlar, tütün ve bakır eşya alarak Yezd'e gitmiş. Orada bir süre kaldıktan sonra toplanan bir kervana katılarak Meşhed'e Yezd'den mal getirmiş. Derviş Sefer ile benim Tahran'a onun kervanıyla dönmemizi, yürümekten yorulduğumuz zaman bizi memnuniyetle katırlarına bindireceğini söyledi.

13

Hacı Baba Meşhed'den Ayrılıyor Sırtı İyi Oluyor ve Ders Verici Bir Hikâye Anlatıyor

Meşhed'in Tahran yolundaki kapısından dışarıya çıktığım zaman, "Allah'ın gazabına uğra inşallah!" diye bağırdım. Ama içimden bağırdım. Çünkü halen Meşhed'den dönmekte olan hacılardan biri beni duymuş olsaydı, herhalde başım belaya girerdi. Arkadaşım Derviş Sefer'in de aynı fikirde olduğunu biliyordum. Hislerime o da katıldı, ikimiz beraber Meşhedlilere karşı duyduğumuz hıncı dışarı döktük. Ben, bana dayak atanlara, o da rahatını kaçıran mollalara, sövüp saydık. Derviş Sefer, "Sana gelince dostum," dedi. "Gençsin, hayatta ilerlemen için gereken tecrübeleri edininceye kadar daha çok acılar çekeceksin. İlk yediğin dayağa yanma. Bu dayak belki de seni gelecekte birçok dayak yemekten kurtaracak ve başka zaman, kadın peçesinin altına gizlenmiş dahi olsalar, muhtesipleri he-

men tanımına yardım edecek." Sonra, "Ama," diyerek sakalını sıvazladı, "benim yaşımda bir insan için gene yollara revan olmak sahiden büyük felakettir!"

Ben, "Ama istersen Meşhed'de pekâlâ kalabilirdin," dedim. "Namazında abdestinde düzenli olsaydın mollalara meydan okuyabilirdin!"

Derviş, "Doğru," dedi. "Ama ramazan yaklaşıyor. Ramazanda hocaların beni her zamankinden daha sıkı bir göz hapsi altına alacaklarına şüphe yok. Oysa ben oruç tutmam, tutamam. Tütün benim için hava kadar, şarap da ekmek kadar elzemdir. Onun için ramazan süresince, yolculara gösterilen hoşgörüden istifade etmek amacıyla, seyahat etmeyi daha uygun buldum. Eskiden birçok kere yapmış olduğum gibi, gizli gizli yiyip içerek onları belki aldatabilirdim. Ama benim gibi sözüm ona mübarekliği sayesinde yaşayan ve sıkı göz hapsinde bulunan birisinin böyle ihtiyatsızlıklar yapması doğru olmaz."

Semnan'a olağanüstü bir olay çıkmadan vardık. Yalnızca şehre varmazdan bir iki gün önce Ali Kâtır'a katırlarını yüklemesinde yardım ederken sırtımı gene eski yerinden incittim. Istırabım o kadar büyüktü ki kervanla birlikte yola devam etmeme imkân yoktu. Onun için iyi oluncaya kadar Semnan'da kalmaya karar verdim. Hem zaten Türkmen tehlikesini atlatmış olduğumuz için kervana daha fazla bağlı kalmakta mana da yoktu. Başkentin içki ve zevk âlemlerine kavuşmak için sabırsızlanan Derviş Sefer yoluna devam etti.

Şehrin eteğindeki bir türbeye yerleştim. Sırtımdaki keçi postunu türbenin bir köşesine serdikten sonra varlığımı, gezgin dervişlerin âdeti olduğu üzere borumu öttürüp son derece çınlayıcı ve yüksek bir sesle, "Hak! Hû! Allahuekber!" diye bağırarak haber verdim. Üzerimde vahşi

ve avare bir hal belirmesine dikkat etmiştim. Ve kendi kendime, almış olduğum adam aldatma derslerini hakkıyla uyguladığımı düşünerek övünüyordum.

Birçok kadın gelip bana muska yazdırdı, karşılığında da meyve, süt, bal gibi ufak tefek hediyeler getirdiler. Sırtım o kadar acıyordu ki Semnan'da beni iyi edecek birisi olup olmadığını sormak zorunda kaldım. Şehirde hekimlik iddiasında bulunan berberle nalbanttan başka herhangi bir kimse yoktu. Berber kan alma, diş çekme ve çıkıkçılık gibi işlerde ustaydı. Nalbant da atlar konusunda çok bilgili olduğu için kendisine çok zaman insan hastalıkları konusunda da akıl danışılıyordu. Aynı zamanda pejmürde kıyafetli, cadı gibi bir kocakarı vardı ki berberle baytarın bilgilerinin bir işe yaramadığı yerlerde kendisine bir tür evliya gözüyle bakılıyordu. Kadının aynı zamanda her türlü ağrı, sızıya iyi gelen gizli ilaçları ve tarifeleri de olduğu söyleniyordu. Üçü de beni sırayla ziyaret ettiler. Üçü de sıkıntıma soğuğun sebep olduğu fikrindeydiler. Soğuğa karşı en tesirli sıcak şey olarak da ateşi bildiklerinden, üçü de sırtımın ağrıyan yerinin derhal dağlanmasına karar verdiler. Sıcak ve soğuk demirlerle çok uğraştığı için nalbant, cerrah olarak atandı. Bunun üzerine nalbant bir mangal, bir körük ve birkaç küçük şiş getirerek köşeye oturup ateş yaktı. Şişler kızıp kıpkırmızı kesilince beni yüzüstü çevirdiler ve büyük bir ciddiyetle sırtımı dağladılar. Kızgın demirlerin sırtıma her deyişinde bütün etrafımdakiler candan gelen bir sesle, ciddi ciddi, "Hüda şifa mîdehed", yani, Allah şifa verir, diye bağırıyorlardı. Üç aklın bir araya gelmesinin sonucu olarak ve peygamberle on iki imamın şerefine, sırtımı on üç yerden dağladılar. İşlemin yarısına kadar dayandıktan sonra canımın acısından avazım çıktığınca bağırmaya başladığım halde her iş bitinceye kadar beni bırakmadılar. Sırtımda açtıkları yaraların iyileşmesi uzun sürdü. Hiç kımıldamadan yatmadığım takdirde asla

iyi olmayacağımı bildiğim için uzun zaman hücremden dışarıya çıkmadım. Bu sürenin sonunda sırtım tamamen iyileşmiş ve bütün gücüm yerine gelmişti. İyileşmemi on üç kutlu kişiye yordular tabii. Bütün kasaba kızgın demirin şifa verdiğine büsbütün inanç getirdi. Oysa ben sırtımı iyi eden hekimin o uzun dinlenme dönemi olduğunu düşünmekten kendimi alamıyordum. Ama bu düşüncemi kendime saklamaya da dikkat etmiyor değildim. Çünkü herkesin beni on üç kutlu adamın himayesinde sanmasına hiçbir itirazım yoktu.

Artık yoluma devam edip Tahran'a gitmeye karar vermiştim. Ama o sahneye derviş olarak çıkmazdan önce Semnan ahalisinin huzurunda bir hikâye anlatarak yeteneğimi sınamayı düşündüm. Bunun üzerine pazar yerinin kapısındaki küçük bir meydanlığa gittim. Şehrin işsiz güçsüzleri öğle vakti çoğunlukla buraya toplanırlar. Böyle durumlarda okunması âdet olan duaları okuyarak çok geçmeden etrafıma bir kalabalık topladım. Dinleyiciler, benim kendime sahne olarak seçtiğim yerin çevresine, toprağın üzerine oturdular. Neyse, aklıma kendim de berberken dinlemiş olduğum Bağdatlı bir berbere dair kısa bir hikâye geldi. Ağızlarını açıp gözlerini kaldırarak beni dinlemeye hazırlanan bir sürü sersemin arasında ayakta durarak şu sözlerle hikâyeme başladım:

"Halife Harun Reşit'in hükümdarlığı zamanında Bağdat'ta Ali Sakal adında ünlü bir berber varmış. Elinin titrememesi ve mesleğindeki ustalığıyla çok nam salmış olan Ali Sakal insanı gözleri bağlı olarak bile, bir damla kan akıtmadan tıraş edebilirmiş. Bağdat'ta onun müşterisi olmayan hiçbir kibar yok gibiymiş. İşi o kadar ilerlemiş ki sonunda berber mağrur ve küstah biri olup çıkmış. Artık sahibi en aşağı bir bey veya ağa olmayan kafayı tıraş etmiyormuş. Bağdat'ta yakacak odun her zaman kıt ve pahalıymış. Ali Sakal'ın dükkânında da çok odun yakıldığından

oduncular onu diğer müşterilere tercih ederlermiş. Çünkü nasılsa ona satış yapacaklarından emin olurlarmış. Derken efendim, günlerden bir gün, işinin acemisi olan ve Ali Sakal'ı tanımayan fakir bir oduncu çok uzak bir ormandan yeni kestirdiği bir yük odunu eşeğiyle onun dükkânına götürmüş. Ali derhal, 'eşeğin üzerindeki bütün odunlar' için bir fiyat teklif etmiş. Oduncu da razı olup odunları boşaltmış. Berber, 'Odunların hepsini vermedin ki!' demiş. 'Semeri de isterim, çünkü semer odundan yapılmıştır. Pazarlığımız öyleydi.' Oduncu hayretler içinde, 'Nasıl?' demiş. 'Böyle pazarlığı kim duymuştur? İmkânı yok!' Uzun lafın kısası bir sürü münakaşadan sonra berber semerle odunları almış ve zavallı köylüyü kovmuş. Adamcağız büyük bir üzüntü içinde derhal kadıya koşup derdini dökmüş. Ama kadı berberin müşterilerinden olduğu için davayı kabul etmemiş. Oduncu daha yüksek bir yargıca başvurmuş. Ama o da Ali Sakal'ın dükkânına devam ettiği için adamın derdini ciddiye almamış. Zavallı köylü bundan sonra bizzat müftünün karşısına çıkmış. Müftü uzun uzun düşündükten sonra böylesine çetin bir meseleyi halledemeyeceğini, çünkü Kuran'da bunun bir yeri bulunmadığını, köylünün kaderine razı olmasını söylemiş. Oduncu cesaretini kaybetmemiş. Hemen bir arzuhalciye koşup bizzat halife hazretlerine bir arzuhal yazdırmış. Cuma sabahı, halife merasimle namaza giderken oduncu arzuhalini ona takdim etmiş. Halifenin bütün arzuhalleri okumak konusunda gösterdiği titizlik malumdur. Çok geçmeden oduncu huzura çağrılmış. Oduncu halifenin karşısına çıkınca diz çöküp yeri öpmüş, sonra divan durarak kararı beklemiş. Halife 'Dostum,' demiş, 'kanıtlar berberden yana, hak senden yana. Adaletin kelimelerle ifade edilmesi ve anlaşmaların sözle yapılması şarttır. Adalet yerini bulmalıdır, yoksa adalet olmaz. Anlaşmalara riayet edilmelidir yoksa insanlar arasında güven kalmaz. Onun için eşeğin üstün-

deki odunların hepsi berberin malı sayılır.' Halife böyle söyledikten sonra, 'Amma...' diye eklemiş ve oduncuyu yakına çağırarak kulağına kimsenin duyamayacağı bir şeyler fısıldamış. Oduncu da gayet memnun olarak gitmiş..."

Buraya gelince hikâyeyi kestim ve elimdeki ufak, teneke tası uzatarak, "Aziz dinleyicilerim, beni memnun ederseniz, ben de size halifenin oduncuya söylediklerini anlatırım," dedim. Çevremde büyük bir merak uyandırmıştım. Onun için dinleyicilerimin arasından bana para vermeyen hemen hemen hiç çıkmadı. Ben de hikâyeme devam ettim:

"Halifenin oduncuya fısıldadığı şey berberden nasıl öç alacağına dair öğütmüş. Şimdi size oduncunun berberden nasıl öç aldığını anlatacağım. Oduncu halifeyi selamladıktan sonra dışarıya çıkmış ve eşeğini alıp evine dönmüş. Birkaç gün sonra, aralarında hiçbir şey geçmemiş gibi berbere gitmiş ve bir arkadaşıyla kendisinin tıraş olmak istediklerini söylemiş. Tıraş ücretleri kararlaştırılmış ve oduncunun kafası kazındıktan sonra berber diğer müşterinin nerede olduğunu sormuş. Oduncu, 'Dışarıda bekliyor,' demiş. 'Şimdi getiririm.' Hemen dışarıya çıkmış ve eşeğini alıp içeri dönmüş. 'İşte arkadaşım budur,' demiş. 'Tıraş et bakalım!' Berber hayretler içinde, 'Tıraş etmek mi!' diye bağırmış. 'Zaten sana dokunarak kendimi alçalttığım yetmiyor mu ki bir de eşeğimi tıraş et diye bana hakaret ediyorsun? Haydi defol, yoksa ikinizi de cehennemin dibine gönderirim!' Ve böyle diyerek adamla eşeği dükkândan kovmuş.

Oduncu derhal halifenin huzuruna çıkarak durumu anlatmış. Halife, 'Mükemmel!' demiş. Sonra adamlarından birine, 'Ali Sakal ile usturalarını derhal buraya getirin!' diye bağırmış. On dakika sonra berber huzura getirilmiş. Halife ona, 'Bu adamın arkadaşını niçin tıraş etmiyorsun?' diye sormuş, 'Anlaşmanız öyle değil miydi?' Ali yeri öpe-

rek, 'Evet, gerçi anlaşmamız öyleydi efendimiz,' diye karşılık vermiş. 'Ama eşekten arkadaş diye bahsetmek, eşeklere insan muamelesi yapmak duyulmuş şey midir?' Halife derhal 'Doğru söylüyorsun,' demiş. 'Ama odun yüküne ille eşeğin semerini dahil etmek de görülmüş şey midir? Yok, yok, şimdi sıra oduncuda. Haydi bakalım, derhal eşeği tıraş et yoksa başına geleceği biliyorsun.'

Bunun üzerine berber bir sürü sabun köpürtüp hayvanı baştan aşağı sabunlamak ve halifeyle bütün saraylıların gözü önünde tıraş etmek zorunda kalmış. Bütün seyirciler de bol bol gülüp onu alaya almışlar. Fakir oduncu bundan sonra halifenin verdiği parayı cebine koyarak köyüne dönmüş. Bütün Bağdat bu hikâyeyle çalkalanmış. Halifenin hakseverliği de dillere destan olmuş!"

14
Hacı Baba'nın Rastladığı Adam ve Bu Tesadüfün Sonuçları

Semnan'dan neşe içinde ayrıldım. Sırtım iyileşmişti... Genç ve yakışıklıydım... Meşhed'de biriktirmiş olduğum yirmi tomun cebimde şıngırdıyordu ve hayatta biraz tecrübe sahibi olmuştum. Tahran'a varır varmaz derviş kıyafetini atıp tepeden tırnağa güzel giyinmeye ve daha yüksek bir hayat tarzına atılmaya karar vermiştim.

Tahran'a varmaya bir günlük yol kalmıştı ki sesimin son perdesiyle Leyla ile Mecnun'un aşklarına dair bir şarkı söyleyerek giderken arkamdan yetişen bir haberci benimle ahbap oldu ve bana yanındaki yiyeceklerden ikram etti. Hava müthiş sıcak olduğu için onun davetini memnuniyetle kabul ettim. Bir tarlanın yanından akan bir çayın kenarına oturduk. Haberci atını, gemini çıkararak taze ekinleri yesin diye tarlanın içine bırakıverdi. Sonra şalvarının derin kıv-

rımlarını yoklayarak bir mendil çıkardı. Mendilin içinde topak halinde soğuk pilav ve yufka vardı. Bunları önümüze yaydı, sonra eğerinin yanında asılı duran ufak bir tulumdan biraz yoğurt boşalttı. Yiyecek çıkınından başka pabuçlarını, tütün kesesini, su bardağını ve daha bir sürü lüzumlu eşyayı içeren şalvarından beş altı tane taze soğan çıkarıp şölenimize kattı. O kadar iştahla yemeğe sarıldık ki biraz sonra tatlı yerine parmaklarımızı yalamak gibi hazin bir duruma düştük. Üstüne çaydan buz gibi su da içtik. Bizdeki oburluğa bakın ki birbirimize nereden gelip nereye gittiğimizi sormak ancak o zaman aklımıza geldi. Kıyafetimden adam benim derviş olduğumu anlamıştı. Başıma gelenleri ona kısaca anlattım. Ona gelince Asterabad Beyinin adamıymış ve benim sabık arkadaşım, Şah'ın şairi Asker Hanın Türkmenlerin elinden kurtulduğunu haber vermeye gidiyormuş. Bunu duyunca pek sevindim ve şaşırdım. Ama görevinin beni ne kadar ilgilendirdiğini haberciye belli etmedim. Çünkü hayatta insanın her bildiğini söylememesi lazım geldiğini tecrübelerim sayesinde öğrenmiştim. Bu yüzden böyle bir insanın varlığını bile bilmiyormuş gibi yaptım.

Yol arkadaşım bana şairin sağ salim Asterabad'a varmış olduğunu, fakat tamamen sefil bir durumda olduğu için meseleyi ailesine bildirsin diye kendisini gönderdiğini anlattı. Şairin vermiş olduğu mektupları koynundan çıkarıp bana gösterdi. Mektuplar bir mendile sarılmıştı. Haberci pek meraklı bir adamdı, ama okuması yoktu. Onun için

mektupları okuyabilecek birisini bulduğuna sevinmişti. Açtığım ilk mektup şairden Şehinşah'a yazılmıştı. Bu mektupta şair, son derece şairane bir dille Türkmenlerin eline düştüğünden beri çekmiş olduklarını anlatıyordu. Şairin dediğine bakılırsa o saray incisinin, o şahane elmasın, dünyadaki bütün fevkaladeliklerin özü olan bu ulu Şehinşah'ın lütufkâr ve parlak mevcudiyetinden uzak kalmanın felaketi yanında, çektiği bütün açlık ve susuzluklar, gördüğü bütün zulüm hiç sayılırmış. En hakir sürüngen hayvanlar bile güneşin sıcağından nasıl istifade edebilirlerse Şah'ın kullarının en hakiri olan bizim şair de tekrar Şah'ın ay yüzünün ışığı altında yaşayabilmeyi temenni ediyormuş. Asker Han en nihayet, haddi olmayarak, uzun ayrılığının kendisini tahtın gölgesinden mahrum bırakmamasını diliyor, tekrar Şah Hazretleri'nin yanındaki eski mevkiine kavuşabilmek ve bir kere daha bülbülle yarış edip güzel gülün harikuladeliklerini terennüm edebilmek için müsaade istiyordu.

Bundan sonraki mektup sadrazama yazılmıştı. Bu mektupta şahsen çirkin ve bunak, huy olarak da hain olan o kötü şöhretli sadrazam, yıldızların arasında bir seyyare ve devlet gemisinin çıpasına benzetiliyor ve kendisinden himaye dileniliyordu. Asker'in sabık düşmanı hazinedara hitaben de hemen hemen sadrazamınkinin aynı olarak yazılmış bir mektup vardı. Bundan sonra şairin ailesine yazmış olduğu mektupları gözden geçirdim. Bunlardan biri karısına, biri oğlunun öğretmenine, üçüncüsü de vekilharcına yazılmıştı. Asker, karısına enderunun işlerinden bahsediyor, giyim konusunda hesaplı davranıp kadın köleleri iyi idare ettiğini umduğunu söylüyor ve derhal hep bir olup kendisine giyecek şeyler hazırlamalarını, çünkü hiçbir şeyi olmadığını bildiriyordu.

Öğretmene ise oğlunun tutum ve davranışlarına çok dikkat etmesini buyuruyor, çocuğun inşallah en iyi tarzda

iltifat ve etiket öğrenmiş olmasını, namazını hiç kaçırmadığını, artık ata binmeye, mızrak kullanmaya ve dörtnala giderken ateş etmeye herhalde alışmış olduğunu temenni ediyordu.

Vekilharcına da işlerinin yönetimi konusunda -tutumluluk tavsiye ederek- bazı genel talimatlar veriyor, her gün gidip sadrazamın karşısında durarak onu göklere çıkarmasını ve övmesini, evdeki kadınlarla esirlere de göz kulak olmasını, karısının sık sık hamama gitmesine meydan vermemesini ve karısı veya kadın esirler hava almaya çıktıkları zaman bizzat onlara eşlik etmesini söylüyordu.

Entrikacı ihtiyar kadınların, hele Yahudi karılarının haremine girmesine inşallah müsaade edilmemiş olmasını ve haremin etrafındaki duvarların, komşularla çene çalmaya meydan bırakmamak için her an tamirine dikkat edilmiş bulunmasını temenni ediyordu. Zenci kölesi Lohur'un artık enderuna serbestçe girip çıkmasına müsaade olmadığını ve eğer kadın esirlerden biriyle samimi olduğu görülürse kırbaçlanmasını söylüyordu. En son olarak şair, vekilharca bu mektupları taşıyan haberciye, haneye bu kadar büyük müjdeler getirdiği için, bol bahşiş verilmesini buyuruyordu.

Mektupları gene katladım ve haberciye geri verdim. Adam şairin sağlık haberini ilk götüren olması dolayısıyla alacağı bahşişe pek bel bağlıyordu. Başka bir haberci öne geçer diye korkusundan bütün gün ve gece hiç durmadan yol gitmiş. Şimdiki atını da yolda rastladığı bir köylüden zorla almış. Bitkin durumda olan kendi atını sonradan getirsinler diye arkada bırakmış.

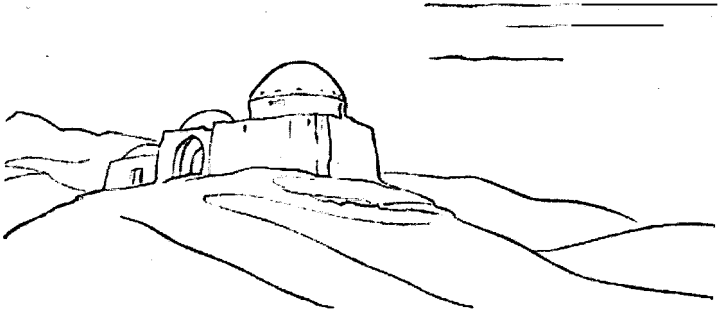
Biraz daha konuştuktan sonra haberci yorgunluktan kendini tamamen kaybederek derin bir uykuya daldı. Onun çimenlerin üzerinde uzanıp yatışına baktım ve önüne geçmenin ne kadar kolay olduğunu düşündüm. Şairin başına gelenleri yakından biliyordum. Hatta serüvenleri-

mizin bir kısmı ortaktı bile... Bu serüveni anlatmak hakkını kendimde bulmaya başladım. Ata gelince, hayvan habercinin olduğu kadar benim de sayılırdı. Hem nasıl olsa adamın asıl atını getiren köylü herhalde arkadan yetişirdi. Böylece daha fazla tereddüt etmeden hâlâ adamın yanında duran mendili açıp içinden vekilharcın mektubunu aldım, ata bindim, üzengileri atın karnına batırdım ve dörtnala yola çıktım. Az sonra uyuyan adamı ta arkada bırakmış ve Tahran'a doğru adamakıllı yol almıştım.

Bir yandan atımı sürerken bir yandan da en iyi hareket tarzının ne olduğunu düşünüyordum. Kendimi şairin ailesine nasıl tanıtmalıydım ki onları anlattıklarımın doğru olduğuna inandırıp bahşişi alabileydim? Haberciye hiç olmazsa bir gün kaybettirdiğimi kestiriyordum. Uyandığı zaman kendi atı gelmemiş olduğu takdirde -ki o atın geleceğini hiç tahmin etmiyordum- adamcağız başka bir at bulmak için epey yürümek zorunda kalacaktı. Sonra onun anlattıklarına kimsenin inanmaması ve habercinin binecek at bulamaması da tamamen akla yakındı. Böylece ben de Tahran'a gider gitmez atla üstündekileri satmaya, sonra da derviş kıyafetimi atıp alelade bir kılık giyerek uzun yoldan gelmiş bir yolcu sıfatıyla şairin kapısını çalmaya karar verdim. Orada da mümkün mertebe inanılabilecek bir hikâye uyduracaktım ki şairin hayatını ve durumunu çok yakından bildiğim için bunda güçlük çekmeyeceğim kesindi.

15
Hacı Baba Tahran'a Varıyor ve Şairin Evine Gidiyor

Tahran'a sabahleyin erkenden, Şah Abdül Azim kapısından, daha kapı yeni açılırken girdim. Ve derhal her gün orada kurulan at pazarında atımı satılığa çıkardım. Haberciden alelacele ayrıldığımdan beri yaptığımız yolculuğun

hızı bende atın iyi bir at olduğu kanısını uyandırmıştı. Ama gösterdiğim at tüccarı hayvanın kusurlu olduğunu o kadar açıkça anlattı ki atı satabilmenin büyük bir şans eseri sayılacağına kani oldum. Hayvanın bir tarafındaki ön ve arka bacağı beyazmış; burnunda, gözlerinin çevresinde ve kuyruğunun altında beyaz lekeler varmış.* Yani kısacası bir atta olmaması gereken ne varsa hepsi bu atta varmış. Onun için cambaz bu kadar yergiden sonra ata üstündekilerle birlikte beş tomun teklif edince doğrusu şaşırdım. Ben bu teklifi kabul edince de galiba o şaşırdı. Paranın yarısını verdi, öbür yarısına karşılık olarak da açlıktan yarı canı çıkmış bir eşek önerdi. Ama ben istemedim. Tüccar da paranın geri kalan yanını tekrar karşılaştığımız zaman vereceğini vaat etti. Çok acelem olduğu için daha fazla çekişecek zamanım yoktu. Dosdoğru pazar yerine gidip siyah bir kavuk aldım, derviş külahımı çıkarıp kendime bir yolcu süsü vererek şairin evine nereden gidileceğini sordum.

Şairin evi şehrin güzel bir yerindeydi. İçinden bir dere akan, kenarında güzel çınar ağaçları sıralanmış bir yolun üzerindeydi ve etrafı kavak ve nar ağaçlarıyla dolu bahçelerle çevrilmişti. Ama evin kendisi efendisinin yokluğunu

* İranlılar bu tür beyaz lekeli atları hiç sevmezler.

bağırıyordu adeta. Bahçe kapısı yarı kapalıydı, içeride hiçbir hareket yok gibiydi. Dış avluya girdiğim zaman içeride insan olduğunu gösteren pek az işaret görebildim. Doğrusu bu, benim umduğum bahşiş için pek hayra alamet değildi. En nihayet kapının üstündeki odaya çıktım ve orada bir keçenin üstüne oturmuş nargile içen elli yaşlarında bir adam gördüm. Bu adam aradığım vekilharcın, yani nazırın ta kendisiymiş. Ben derhal, "Müjde! Müjde!" diye bağırdım. "Han geliyor."

Adam, "Yani çeh, ne demek istiyorsun?" diye sordu. "Hangi Han? Nerde? Ne zaman?"

Durumu anlattığım ve kendisine hitaben yazılmış mektubu verdiğim zaman adam yapmacık sevinçle gerçek üzüntünün, hayretle korkunun birleşmesinden oluşan acayip bir hale düştü.

"Ama Han'ın hayatta olduğundan sahiden emin misin?" diye sordu.

"Tamamen eminim," diye yanıtladım. "En geç yarın bir haberci daha gelecek ve size efendimizin şimdiki durumuna dair daha fazla tafsilatla birlikte Şah'a, vezirlere ve daha başka kimselere verilmek üzere mektuplar getirecek."

Bunun üzerine nazır birbirini tutmayan, karmakarışık nidalarla, "Amma iş ha! Bu da başımıza nereden geldi? Ne yapayım? Nerelere gideyim?" diye söylenmeye başladı.

Kendini toparladığı zaman ona bu hallerini açıklatmak, ancak sevinç vermesi gereken bir durum karşısında niçin bu kadar telaşlanıp üzüldüğünü söyletmek istedim. Ama o hâlâ söylenip duruyordu:

"Ölmüş olması mutlaka lazım. Herkes öldü diyor! Karısı rüyasında en çok ağrı veren büyük dişinin çekildiğini görmüştü, rüyayı efendinin öldüğüne yordular. Hem zaten Şah da böyle buyurdu. Hanın hayatta olması imkânsız. Hayatta olmaması lazım."

Ben, "Eh, ölmüşse ölmüş olsun," dedim. "Ben sadece şunu bilirim ki daha altı gün önce Asterabad'da sağdı, camiye bile gitti. Bunu bir hafta sonra Tahran'a gelerek bizzat kanıtlayacak!"

Nazır oturup bir süre düşündükten sonra, "Sana efendinin ölüm haberi geldikten sonra burada meydana gelen durumları anlatırsam şu şaşkın halime şaşmazsın," dedi. "Bir kere Şah Hazretleri, efendinin bütün mallarına el koydu. Hanın evi, eşyaları ve Gürcü esirleri de dahil olduğu halde bütün hayvanları Şah'ın küçük oğullarından biri olan Hür Ali Mirza'ya verildi. Hanın köyü şimdi sadrazamın malı oldu. Mevkii de Mirza Fuzul'e verilmek üzere. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi karısı da oğlunun öğretmenine vardı. Söyle bakalım, şaşırıp üzülmekte haklı mıymışım, değil miymişim?"

Haklı olduğunun tartışma götürmeyeceğini kabul ettim: "Ama bizim bahşişten ne haber?" diye sordum.

Nazır, "Benden bir şey bekleme," diye yanıtladı. "Bana hayırlı haber getirmiş değilsin ki! Geldiği zaman istersen efendiden istersin. Ama ben, sana beş para bile vermem."

Bunun üzerine birkaç gün sonra tekrar gelmeyi vaat ederek nazırı düşünceleriyle baş başa bırakıp oradan ayrıldım.

16
Hacı Baba Gelecekle İlgili Planlar Kuruyor ve Bir Kavgaya Karışıyor

Şairin gelişini beklemeye ve onun aracılığıyla iyi bir iş bulma girişiminde bulunmaya karar verdim. Artık şu zamana kadar uyguladığım hile ve sahtekârlık yollarına sapmaksızın ekmeğimi namusumla çıkarmak, hayatta ilerlemek istiyordum. Aşağı tabakadan gelme, adi kimselerle hem-

demlik etmekten bıkmıştım. Benim gibi basit bir çevreden geldikleri halde yükselen ve hem servet hem de şan şöhret sahibi olan kimselere o kadar çok rastlanıyordu ki ben de yüksek bir mevkiye erişeceğime artık kesin gözüyle bakıyordum. Hatta sadrazam olduğum zaman ne türlü davranacağımı kararlaştırmıştım bile. Kendi kendime, "Şah'ın gözbebeği İsmail Bey önceden neydi ki? Adi bir feraş," diye düşünüyordum. "Kendisi benden ne daha yakışıklı ne de daha dilbaz. Hele bir fırsat çıksa da süvariliğimizi kıyaslasak Türkmenlerin arasında yetişmiş olan birisinin, ona bütün şöhretine karşı meydan okuyabileceğinden eminim. Sonra Şah'ın kasalarına altın doldururken kendininkileri de unutmayan şu ünlü hazinedar... Onun babası neydi ki? Bir berber çırağının, zerzevatçı çocuğundan ne eksiği var? Hatta ikimizi göz önüne alırsak berber çocuğunun zerzevatçı çocuğundan üstün olduğunu bile söyleyebiliriz. Çünkü benim okuyup yazmam var. Hazineci Hazretleri'nin ise okuyup yazmayı bilmediğini söylüyorlar. Ama canının istediğini yiyip içiyor, her gün yeni bir esvap giyiyor ve İran'ın en güzel kadınlarının arasından beğendiğini seçebiliyor. Oysa benim zekâ ve kabiliyetimin yarısına bile sahip değil. Herkesin dediğine bakılırsa herif eşşoğlunun biriymiş."

Sarayın kapısına giden kalabalık caddelerin birinde, sırtımı bir duvara dayayıp otururak böyle düşüncelere dalmıştım. Gelecekteki şan ve şöhretimi hayalimde öyle bir canlandırmıştım ki ayağa kalktığım zaman etrafımdakileri içgüdüsel olarak itip kakmaya başladım. Sanki bana saygı göstermeleri gerekiyordu! Kimileri bana dik dik baktı. Kimi hakaret etti, kimi de beni deli sandı. Sahiden de kendime gelip yırtık pırtık giysilerime, dilenci kılığıma bakınca onların şaşkınlığıyla kendi sersemliğime gülmekten kendimi alamadım. Hayatımdaki değişikliğe doğru atılacak ilk adım olarak, kendime doğru dürüst bir kılık düzmek için hemen pazar yerinin yolunu tuttum.

Kalabalığın arasından kendime yol açarak ilerlerken üç adamın kavga ettiklerini görerek durdum. Adamlar birbirlerine görülmedik bir şiddetle bağırıp çağırmaktaydılar. Etraflarını çevirmiş olan halkayı yarıp geçtim. Ortada, bir gün önce atlatmış olduğum habercinin, yanında bir köylüyle; sabahleyin atı sattığım at tacirine saldırdığını görerek dehşet içinde kaldım. Tüccarın yanında sabahleyin sattığım at vardı. Köylü, "Bu at benim atım!" diyordu.

Haberci, "Eyer de benim eyerim!" diyordu.

At tüccarı, "İkisi de benim!" diye bağırıyordu.

Ne kadar büyük bir tehlikede olduğumu derhal anladım. Hemencecik sıvışıp gitmek üzereydim ki at cambazı beni gördü. Kuşağıma yapıştığı gibi, "İşte atı ben bu adamdan aldım!" diye bağırdı.

Haberci beni o saat tanıdı ve kavganın bütün gürültüsü, gök gümbürtüsü gibi başımın üstünde patladı. Öyle ki şiddetinden neredeyse yıkılıyordum. Hırsız! Dolandırıcı! Alçak! gibi bir sürü sıfat amansızca kafama çarpılıyordu. Birisi, "Atım nerede?" diye bağırıyor, öteki "Eyerimi ver!" diye haykırıyor, üçüncüsü "Paramı geri ver!" diye kük-

rüyor ve etraftakiler de "Kadıya götürün!" diye nasihat ediyorlardı.

Boş yere bağırdım, küfrettim, meydan okudum. Boş yere tepeden tırnağa uysallık ve munislik gösterdim. İlk on dakika zarfında sesimi duyurmama imkân olmadı. Herkes kendi derdini anlatıyordu. Haberci öfkesine hâkim olamayacak durumdaydı. Köylü uğradığı haksızlıktan şikâyet ediyor ve at cambazı kendisini parasından ettiğim için her türlü hakareti başıma çarpıyordu. Önce birisiyle konuşup sonra öbürünü yatıştırmaya, daha sonra da üçüncüsünü sindirmeye çalıştım. Haberciye, "Neden bu kadar kızıyorsun? İşte eyerin sapasağlam; daha ne istersin?" dedim.

Köylüye, "Seni duyan da atın ölmüş sanır!" diye bağırdım. "İşte al hayvanını götür. Başına daha beter bir şey gelmedi diye de Allah'a şükret!"

At cambazına da dolandırıcılığa uğramışların öfkesiyle, "Aldatılmaktan dem vurmaya hakkın yok!" diye çıkıştım. "Bal gibi biliyorsun ki bana atın fiyatının sadece yarısını verdin. Hatta öbür yarısı için de bana can çekişen bir eşeği yutturmaya kalkıştın."

Böyle diyerek parasını ona geri vermeyi önerdim. Ama adam bunu reddederek üstüne atın yemi için para vermemi istedi. Bunun üzerine yeni bir kavga çıktı. İki taraf da birbirini ikna edemeyen mantıklar yürütüyordu. Nihayet apar topar Daroga'nın, yani polis komiserinin karşısına çıkıp sorunu ona çözümletmeye karar verdik.

Daroga'yı pazar meydanında, dört yol ağzındaki yerinde bulduk. Etrafını, uzun sopalarıyla ilk suçluya kötek atmaya hazır bekleyen görevlileri çevirmişti. Davayı ben açtım. Olayı başından sonuna kadar anlattım ve at tacirinin beni dolandırmak niyetinin üstünde ısrarla durdum. Cambaz da bunun üzerine ata yem almak için fazla para istediğini, çünkü at başkasından çalınmış olduğuna göre kendisinin sayılamayacağını ve yemini tedarik etmenin de kendi üstüne vazife olmadığını söyledi.

Mesele Daroga'yı o kadar serseme çevirdi ki adam aramızı bulmayı reddetti ve bizi kadının huzuruna göndermeye karar verdi. Tam o sırada, seyircilerin arasından zayıf, ihtiyar bir adam.

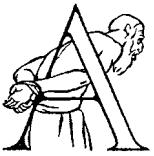
"Bu kadar basit bir meseleyi neden bu kadar büyütüyorsunuz?" diye araya karıştı. "Cambaz, Hacı'ya atın bedelinin yarısını da versin. Hacı da atın yem parasını sökülsün."

Herkes, "Barik Allah! Barik Allah!" diye bağırmaya başladı. Bu kararın görünüşte hakça olması herkesi o kadar hayran bıraktı ki Daroga bizi selamet temennileriyle başından savdı.

Hiç vakit kaybetmeden at tacirine sabahleyin vermiş olduğu parayı iade ettim ve onlar bu karışık meseleyi halletmek için uğraşadursunlar, ben oradan uzaklaştım.

17
Hacı Baba Yeni Giysiler Ediniyor, Hamama Gidiyor ve Yepyeni Bir İnsan Olup Çıkıyor

Artık sırf kendi sersemliğim yüzünden başıma getirmiş olduğum bu nahoş olaya kapanmış gözüyle bakıyor ve yakamı bu kadar ucuz kurtardığım için kendimi kutluyordum. Yeniden kumaşçılar çarşısının yolunu tuttum. Çarşı kapısının yanındaki ilk dükkâna girerek kırmızı kumaşların fiyatını sordum. Niyetim kırmızı kumaştan bir maşlah yaptırmaktı: Kırmızı maşlah giyenlere karşı daima büyük saygı duyardım; kırmızı maşlah giyersem çevredekilerin de bana karşı aynı şekilde saygı besleyeceklerini zannediyordum. Dükkâncı beni tepeden tırnağa süzerek, "Demek barûni yaptıracaksın!" dedi. "Kimin için? Kumaşın parasını kim verecek?"

Ben, "Ben tabii," diye yanıtladım.

"Senin gibi sefil fukaraların barûni giymek nesine? Ancak hanlar ve mirzalar barûni giyerler. Senin de böyle yüksek bir şahsiyet olmadığın belli!"

Tam büyük bir öfkeyle karşılık vermek üzereydim ki kapının önünden bir eskici geçti. Sırtındaki bir sürü elden düşme giysiyi satmaya çalışıyordu. Hemen ona yöneldim. Beni elinden kaçırdığı için pişman olan dükkâncı arkamdan tekrar çağırıyordu, ama artık iş işten geçmişti. Eskiciyle yan taraftaki bir cami avlusunun köşesine çekildik. Eskici bohçasını indirerek mallarını gözümün önüne serdi. Yakası sırmadan telle süslü, altın düğmeli, güzel, alaca ipekten bir mintan dikkatimi çekti. Fiyatını sordum. Eskici mintanın güzelliğiyle benim zevkimin inceliğini övmeye başladı. Mintanın, Şah'ın Gürcü gözdelerinden birine ait olduğuna ve Gürcü'nün bunu ancak iki kez giydiğine yemin etti. Mintanı sırtıma giydirdi ve "Maşallah! Maşallah!" diyerek etrafımda dönmeye başladı. Bu o kadar hoşuma gitti ki belime de uygun bir kuşak istedim. Eskici yırtık, yama dolu eski bir Keşmir şalı çıkardı. Şalın, Şah'ın haremlerindeki hatunlardan birine ait olduğuna, bana ucuza vereceğine yeminler etti. Gururum bu eski, yıprak Keşmir şalını yeni bir Kerman şalına tercih etmeme neden oldu. Oysa yeni şalı aynı paraya satın alabilecektim. Keşmir şalını, kusurlarını gizleyecek biçimde belime doladım. Artık kıyafetimi tamamlamak için kuşağıma sokacak bir hançerim eksikti. Eskici bunu da temin etti. Böylece donanınca hoşnutluğumu eskiciye belli etmekten kendimi alamadım. O da Tahran'da benden daha yakışıklı ve daha şık bir erkek bulunmayacağına yemin etmekten geri kalmadı.

Sıra hesaba gelince iş daha ciddileşti. Eskici lafa, dürüst olduğunu yüz isteyip de sonunda elliyi kabul eden öteki satıcılara benzemediğini, bir şey söylediği zaman, sözlerinin doğruluğuna güvenebileceğimi anlatmakla başladı. Ondan sonra mintan için beş tomun, şal için on beş, han-

çer için de dört tomun, yani hepsi birden yirmi dört tomun istedi.

Bunu duyunca neşem söndü, çünkü cebimde yirmi tomun anca vardı. Tam sırtımdaki güzel şeyleri çıkarıp gene eskilerime dönmek üzereydim ki eskici bunu önleyerek, "Belki bu fiyatlar sana biraz fazla geliyor, ama Allah canımı alsın ki sermayesi o kadar," dedi. "Ama bir de sen söyle, sen ne kadar veriyorsun?"

Ben bu kadar yüksek fiyat söyledikten sonra onunla pazarlık etmemin bile söz konusu olmadığını, ancak hepsini beş tomuna verirse alabileceğimi söyledim. Eskici bunu iyice burun kıvırarak reddetti. Ben de soyundum ve mallarını ona geri verdim. Bohçasını topladıktan sonra, ben artık aramızda alışveriş söz konusu olmadığını sanırken eskici, "Sana kanım ısındı delikanlı," dedi. "Vallahi bu kolaylığı kendi kardeşime bile göstermem, ama sana göstereceğim. On tomun ver, hepsi senin olsun."

Ben buna da razı olmadım. Beş aşağı beş yukarı çekişmeye başladık. En nihayet altı tomuna anlaştık. Bu iş de böylece çözümlendi.

Bundan sonra eskici çekip gitti, ben de aldıklarımı çıkın yaptım. Niyetim önce hamama gidip orada giyinmekti. Yolda bir çift yüksek ökçeli yeşil pabuç, mavi bir ipek gömlek ve kırmızı bir ipek şalvar aldım. Sonra hepsini mendilime bağlayarak hamama yollandım.

İçeriye girdiğim zaman bana aldırış eden olmadı, çünkü benim gibi pejmürde kılıklı birisinin dikkat çekmesine imkân yoktu. Kendi kendime, yeni esvaplarımı giydiğim zaman durumun değişeceğini düşünerek avundum, çıkınımı bir köşeye bırakıp soyundum ve havluya sarınarak hamama girdim.

Hamamın içinde, hiç değilse kılık kıyafet bakımından herkes birbirine eşittir. Ben de geniş omuzlu, ince belli gü-

zel endamımın herkesi hayran bırakacağını düşünerek kendi kendimi pohpohladım. Tellaklardan birini çağırarak bana hizmet etmesini, beni yıkayıp uğmasını, keselemesini, başımı tıraş edip sakal, bıyık ve buklelerimle birlikte el ve ayak topuklarımı boyamak için gerekenleri ve tüy dökücüleri hazırlamasını söyledim.

Tellak beni yıkamaya başlar başlamaz, tekrar tekrar hayranlık nidaları koparark göğsümün genişliğini övmeye girişti. Yeni kıyafetimin biraz sonra yaratacağı heyecanı düşündüm ve bu tür övgü ve ilgiye alışıkmışım gibi bir tavır takındım. Tellak bana hamama gelip çamaşır değiştirmek için çok uğurlu bir zaman seçmiş olduğumu söyledi. Biraz önce İsfahan'dan mevsimin ilk kavunlarını getirdiği için Şah'ın bir şeref kıyafetiyle ödüllendirdiği bir adamın arkasını keselemiş. Adam yıldızbilimcilerin yeni esvap giymek için en uğurlu günün bugün olduğunu bildirdiklerini söylüyormuş.

Yıkanıp süslenme işlemi tamam olunca tellak bana kuru çamaşır getirdi, sonra beni giysilerimi bırakmış olduğum yere götürdü. Çıkınımı ne büyük bir zevkle açtım ve süslü esvaplarımı nasıl sevinçle çıkardım bilseniz! Sanki yeni kıyafetimin her bir parçasını giydikçe bir parça daha yeni can buluyordum. O zamana kadar hiç ipekli giymemiştim. Şalvarımı kibar beyler gibi fiyakalı bir edayla bağladım ve sırtımdaki ipeklerin hışırtısını duyunca sevinçten, bakalım beni seyreden var mı diye etrafıma göz gezdirdim. Şal belime en yeni modaya göre, önde biraz düşük, arkada ise geniş olarak sarılmıştı. Hançerim pırıldıyordu. Hiç kimsenin şıklıktan yana benimle boy ölçüşemeyeceği kanısındaydım. Kavuğumu, tepesini saraylılar gibi bastırarak iyice yan yatırıp giydim. Nihayet tellak bana ayna getirdi. Bu, hamam ücretinin ödenmesi için bir imaydı. Kendimi seyretmek için onu bir süre alıkoyarak buklelerimi kulağımın arkasına atıp düzelttim ve bıyıklarımı kulaklarıma doğru

burdum. Sonra adama bol bol bahşiş verdim ve eski giysilerimi orada bırakarak, önemli bir kişi edasıyla kurula kurula sokağa çıktım.

18
Şair Esaretten Dönüyor
Bunun Hacı Baba Üzerindeki Etkileri

Doğru şairin evinin yolunu tuttum. Ondan ne olursa olsun bir haber alacağımı umuyordum. Daha sokağın başında, bahçe kapısının önünde toplanmış bir kalabalık gördüm, az sonra da şairin biraz önce gelmiş ve evine kapıdan gireceği yerde damdan girmiş olduğunu öğrendim. Ölü sanılan bir insan sağ salim evine döndüğü zaman âdet böyledir.

Derhal kalabalığı yararak şairin oturduğu odaya girdim. Ve her türlü sevinç gösterisinde bulunarak selametle dönmüş olduğu için kendisini kutladım. Şair beni tanımadı. Hatta kim olduğumu anlattığım zaman bile böyle şık ve zarif birinin Türkmenler arasında tanıdığı o kirli, partal genç olduğuna bir türlü inanacağı gelmedi.

Odada her çeşit adam vardı. Bir kısmı şairin dönüşüne seviniyordu. Bir kısmının da düş kırıklığına uğramış olduğu belliydi. Bu sonuncu sınıfta ve şaire en güzel iltifatları yağdıranlar arasında Mirza Fuzul vardı, yani Asker Han'ın yerine atanması kararlaştırılmış olan şair! Mirza Fuzul odada kaldığı sürece, "Yeriniz boştu. Döndünüz, bizi mutlandırdınız!" dedi durdu.

Derken büyük bir telaş oldu, kapılar açıldı ve Şah'ın bir habercisi içeriye girerek şaire derhal Şah'ın huzuruna çıkmasını buyurdu. Asker Han da, sırtında yolculuk sırasında giymiş olduğu esvaplar, ayağında çizmeler, üstü başı toz içinde olduğu halde yola çıktı.

Ondan sonra kalabalık dağıldı. Ben de ertesi gün tekrar dönmeye karar vererek dışarıya çıktım. Avludan geçerken şairin nazırıyla karşılaştım. Nazır, sevinmişler sınıfına dahil değil gibiydi.

"Bak," dedim, "sözlerimin doğru olduğu ortaya çıktı. Efendiniz yaşıyor!"

Nazır, "Çok doğru," dedi. "Efendi yaşıyor, daha da bin yaşasın! Ama artık Allah kerim!" Sonra kendi kendine dualar okuyarak yanımdan ayrıldı. Sıkıntı ve üzüntü içinde olduğu belliydi.

Günün geri kalan kısmını etrafta dolaşıp hayaller kurmakla geçirdim. Pazar yerlerinde gezindim, camilere girip çıktım ve saray kapısının önüne toplanan işsiz güçsüzlerin arasına katıldım. Zaten buraya her zaman işi olmayan bir sürü insan toplanır. Bunların arasında günün konusu, şairin dönüşü ve Şah'ın onu karşılayış tarzıydı. Kimilerine göre Şah Hazretleri şairin döndüğünü haber aldığı zaman bunun olamayacağını, şairin ölmesi gerektiğini söylemişti. Kimilerine bakılırsa Şah bu haberi alınca sevinmiş ve haberi getirene on tomun verilmesini emretmişti. Ama işin aslı şuydu: Şairin tekrar dirilmesi Şah'ı düş kırıklığına uğratmıştı. Çünkü bu dönüş Şah'ın, şairin evi ve malları hakkında vermiş olduğu kararları altüst ediyordu. Yani Şah, sabık şairine hiç de kucak açmak niyetinde değildi. Öte yandan Şah Hazretleri'nin şiire, hele kendisine yazılan methiyelere ne kadar meraklı olduğunu bilen Asker, böyle bir duruma çok önceden hazırlanmış ve daha Türkmenler arasında esir yaşarken bir kaside yazmıştı. Bunu Şah'a tam zamanında okumuş ve Şah'ın tamamen onun aleyhinde olan hislerini lehine döndürmeyi başarmıştı. Kısacası ağzı altınla doldurulmuş, sırtına şahane giysiler verilmiş ve şair eski mevkiiyle malına mülküne yeniden kavuşmuştu.

Kendi kendime "velinimet" tayin etmiş olduğum Asker Hanı kutlamakta gecikmedim. Artık her sabah hiç aksatmadan onu ziyaret ediyordum. Bana karşı bir yakınlık

beslediğini anlayınca durumumu ona bildirdim. Bana ya kendi yanında bir yer vermesi ya da ahbaplarından birine uşak olarak tavsiye etmesi için rica ettim. Nazırın, efendisi dönecek diye üzülmesinin nedenini öğrenmiştim: Efendisi yokken yapmış olduğu bazı sahtekârlıklar ortaya çıkacak diye korkuyordu. Ben de zamanla onun yerine geçebileceğimi umduğumdan şairin menfaatlerine karşı yakın bir ilgi göstermeye başladım ve nazırının suçları hakkında öğrenmiş olduklarımı ona anlattım. Ama planım başarılı olamadı. Ya şair benim karakterimi tahminimden daha iyi anlamıştı ya da nazır onu masum olduğuna ikna etmişti, bilmiyorum. Ancak vekilharç yerinde kaldı, ben de her sabah şairin toplantılarında hazır bulunmaya devam ettim.

En sonunda bir sabah Asker beni yanına çağırarak dedi ki:

"Hacı, dostum, Türkmenlerin elinde esirken bana gösterdiğin iyiliğe karşı her zaman minnettar olduğumu söylerim, bilirsin. İşte şimdi bu minnettarlığımı kanıtlayacağım. Seni Şah'ın hekimbaşısı Mirza Akmak'a tavsiye ettim. Hekimbaşının bir uşağa ihtiyacı var. Onu memnun edersen sana sanatını öğreteceğinden, hayatta ilerlemene yardım edeceğinden eminim. Onun huzuruna çıkıp benim tarafımdan gönderildiğini söylemen yeter. Seni derhal işe alacaktır."

Hekimliğe karşı bir eğilimim yoktu. Dervişin anlatmış olduğu hikâye yüzünden de hekimlere karşı bir küçümseme duyuyordum. Gelgelelim durumum sıkışıktı. Elimdeki en son dinarı da harcamıştım. Artık doktorun hizmetini kabul etmekten başka bir şey yapamazdım. Böylece ertesi sabah hekimbaşının saray civarındaki evine yollandım. Evin kasvetli, bakımsız dış avlusuna girdiğim zaman bir sürü hasta gördüm. Kimi duvar diplerine çömelmiş, kimi de yanındakilerin kollarına yaslanmıştı. Kimilerinin ise ellerinde şişeler vardı. Hepsi de hekimin, hareminden

ayrılıp işinin başına geleceği anı bekliyorlardı. İçeriye girmeye izni olmayanların durdukları açık bir pencere başına gittim ve çağrılıncaya kadar orada beklemeye karar verdim. Odanın içinde hekime saygılarını sunmaya gelmiş olan bir sürü insan vardı (çünkü her saray görevlisinin kendince kabul toplantıları vardır) ve ben onları ibretle seyrediyordum. Anlaşılıyordu ki hayatta ilerlemek için yetki sahibi kimselerin kendilerinden köpeklerine kadar her şeylerini pohpohlamak gerekiyordu. O zamana kadar çekmiş olduğum sefaletleri hatırlamış, biraz saygıya layık bir mevki sahibi olmak için daha ne kadar dalkavukluk edeceğimi düşünüyordum ki önümdekilerin yerlere kadar eğilmelerinden doktorun gelip pencere başına oturarak günlük işine başlamış olduğunu anladım.

Hekim, gözleri çukura batmış, elmacık kemikleri çıkmış, seyrek sakallı ihtiyarın biriydi. Sırtı adamakıllı kamburdu. Çoğunlukla çenesini çıkarıp omuzlarını kısarak ve ellerini kollarıyla vücudunun iki yanında iki üçgen meydana getirecek biçimde kuşağına sokarak otururdu. Kısa, sabırsız sorular soruyor, aldığı yanıtlara karşılık olarak da

'hımın,' diye mırıldanıyordu. Önündeki meseleden gayrı her şeyi düşünüyor gibiydi. Hastaların şikâyetlerini dinleyip etrafındaki küçük parazitler halkasına da bir şeyler söyledikten sonra benden yana baktı. O zaman kendisine şairin bahsettiği kimse olduğumu söyledim. Hekimbaşı ufak, keskin gözlerini bir iki saniye yüzüme dikti; sonra beklememi, benimle yalnız konuşmak istediğini söyledi. Biraz sonra kalkıp dışarıya çıktı. Beni de onun arkasından dışarıya çağırdılar. Her tarafı duvarlarla çevrili küçük, içerlek bir avluya çıktım. Avlunun sadece bir tek tarafı açıktı, orası da doktorun halveti, yani özel odasıydı.

19
Hacı Baba Şah'ın Hizmetine Giriyor Hekim Hesabına Yaptığı İlk İş

Dışarıya çıkar çıkmaz hekim beni bu odaya çağırdı ve oturmamı söyledi. Ben de büyüklerinden böylesine büyük bir iltifat gören hakir kimselere yakışır alçakgönüllülük ve minnet ifadeleriyle oturdum. Hekim, şairin benden övgüyle söz ettiğini, bana özellikle sıkıağızlılık ve basiret konusunda güvenilebileceğini, epey tecrübeli, zor durumlardan kurtulmak konusunda usta olduğumu ve ihtiyat ve gizlilik gerektiren bir görev verildiği takdirde hakkıyla başaracağımı söylediğini bildirdi. O konuştukça ben tekrar tekrar temenna çakıyor ve ellerimle ayaklarımın hiç görünmemesine dikkat ediyordum. Hekimbaşı sözüne devam etti:

"Şu sırada tam senin gibi bir adama ihtiyacım var. Asker'in fikirlerine büyük güvenim olduğu için seni hizmetime almaya karar verdim. Ümitlerimi boşa çıkarmadığın takdirde kârlı çıkacağından emin olabilirsin, çünkü ben gördüğüm iyilikleri unutmam."

Bundan sonra hekimbaşı kendisine biraz daha yaklaşmamı söyledi. Birisi duyacak diye korkuyormuş gibi arkasına bakarak gizlilik belirten alçak bir sesle, "Hacı," diye anlatmaya başladı. "Bir süre önce saraya Frengistan'dan bir sefir geldiğini sen herhalde bilmezsin. Bu sefirin maiyetinde bir de hekim var. Bu gavur burada daha şimdiden kendine isim yapmaya başladı. Hastalarını bizim hiç bilmediğimiz bir şekilde tedavi ediyor. Yanında bir sandık dolusu ilaç getirmiş ki biz bunların isimlerini bile bilmiyoruz. Herif İran'da bizim daha haberimizin bile olmadığı birçok şeyi bildiğini iddia ediyor. Galenus ve İbni Sina'nın ortaya atmış oldukları kuralları hiçe sayıyor. Yani sıcak ve soğuk hastalıklarla sıcak ve soğuk tedavileri birbirinden hiç ayırt etmiyor. Serinletsin diye cıva veriyor, mideyi sivri bir aletle bastırıyor. Ama hepsinden kötüsü çiçek hastalığını tamamen ortadan kaldırdığını söylüyor. Bunu, ineklerden alınma bir sıvıyı vücudumuza zerk etmekle yapıyor. Bu yöntemi Frengistan'daki feylesoflardan biri son zamanlarda keşfetmiş. Ama bu, bizim hiç işimize gelmez. Çiçek hastalığı eskiden beri benim için rahat bir gelir kaynağıdır. Gavurun birinin canı buraya gelip de bize inek muamelesi etmek istemiş diye ben kazancımdan olamam. Bu adamın ekmeğimizi elimizden almasına izin veremeyiz.

Ama senin yardımına muhtaç olmamın asıl nedeni başka, iki gün önce sadrazam midesinin kaldırabileceğinden çok sirke ve şekerli suya batırılmış çiğ marulla hıyar salatası yemiş. Sonra kendinde tuhaf bir rahatsızlık hissetmeye başlamış. Bu da Frenk sefirinin kulağına gitmiş. Zaten, daha doğrusu, salatanın yendiği sofrada sefir de varmış. Hemen sadrazama kendi doktorunun bakması için izin istemiş. Sadrazamla sefirin araları epeyden beri şeker renkmiş. Çünkü sefir siyasi bazı isteklerinin yerine getirilmesinde ısrar ediyormuş. Sadrazam ise İran'ın çıkarları-

nı korumak amacıyla onun ısrarlarını reddetmek zorunda kalıyormuş. Gavurla dost olmak ve bir anlaşmaya varmak için bunun iyi bir fırsat olduğunu düşünerek hekimin çağrılmasına izin vermiş. Meseleyi zamanında haber almış olsaydım kolayca mani olabilirdim. Ama hekim hiç vakit kaybetmeden sadrazama ilaç vermiş. Dediklerine bakılırsa bu ilaç küçücük, lezzetsiz bir tek haptan ibaretmiş. Talihsizlik bu ya, herkesin söylediğine bakılırsa hap mucizemsi bir etki göstermiş. Sadrazam hapı alınca o kadar ferahlamış ki artık hep ondan söz ediyor. Kendinde yeni bir kuvvet ve canlılık bulunduğunu söyleyerek ihtiyarlığına meydan okuyor. Hatta peygamberimizin izninden yararlanarak birkaç eş daha almayı bile düşünüyor. Zarar bu kadarla kalmış olsa gene iyi. Ama bu ilaçla Frenk hekiminin şöhreti bütün saraya yayılmış. Şah Hazretleri bu sabah selamda ilk laf olarak ilacın mucizevi gücünden söz açtı. Sadrazamı çağırtarak olup bitenleri yeniden anlattırdı. Sadrazam hapın yarattığı harikalardan söz ederken bütün meclisten şaşkınlık ve hayranlık mırıltıları yükseliyordu. Şah Hazretleri bundan sonra bana döndü ve bu kadar ufak bir nedenceden nasıl olup da bu kadar büyük sonuçlar doğduğunu açıklayayım istedi. Ben de şaşaladığımı belli etmemek için eğilip yeri öperek, 'Canım yolunuza feda, ey Şehinşah Hazretleri!' dedim. 'Gavur hekiminin haşmetmaapın bendeleri sadrazama verdiği ilacı henüz görmedim. Görür görmez bu ilacın neden ibaret olduğunu zatıalilerine bildiririm. Bu arada hakir kulunuz bu işin şeytan işi olduğunu hatırlatmak ister. Zira gavurlara hizmet eden bir ruh herhalde Müslümanlığın düşmanı olan, peygamberimize yalancı diyen ve alınyazısının gücünü inkâr eden kötü bir şeytan olsa gerektir.'

Frenk hekiminin gitgide dal budak saran şöhretini sarsmak için böyle dedikten sonra dışarıya çıktım ve bu gavurun sırlarını, hele böyle mucizeler yaratan ilacın içyü-

zünü nasıl öğrenmeli diye derin derin düşünmeye başladım. İşte onun için sen tam zamanında geldin. Derhal gavurla tanışacaksın. Onun aklını çelip sırlarını öğrenmeyi de artık senin kabiliyetine bırakıyorum. Ama ilk önce sadrazama vermiş olduğu ilaçtan bir numune ele geçirmem gerek, çünkü yarın sabah Şah'a bu konuda bilgi vermek zorundayım. Onun için sen, yanımdaki görevine bol bol sirkeli, şekerli marul ve hıyar salatası yiyip sadrazam kadar hasta olmakla başlayacaksın. Ondan sonra Frenke başvurursun. Frenk herhalde sana o mahut haplarından birini verir. Sen de hapı hemen alır, bana getirirsin."

Ben bu acayip öneri karşısında doğrusu biraz ürkmüştüm.

"Ama tanımadığım adamın karşısına nasıl çıkayım?" diye sordum. "Hem sonra Avrupalılar üstüne öyle acayip, inanılmayacak şeyler anlatıyorlar ki onun karşısında nasıl hareket edeceğimi şaşırırım. Ne olur bana bu konuda biraz akıl verin."

Mirza Ahmak, "Onların âdetleri gerçekten de bizimkilerden bambaşkadır," dedi. "Sana onların bizim gibi kafalarını tıraş edip sakallarını uzatacakları yerde tam aksine, çenelerinde bir tek tüy bile bırakmayıp saçlarını (hiç kesmemeye yemin etmiş gibi) uzattıklarını söylersem herhalde onlar hakkında bir fikir edinmiş olursun. Sonra onlar ufak sehpalar üzerine otururlar, oysa biz yerde bağdaş kurarız. Onlar yemeklerini demirden yapılmış pençelerle alıp ağızlarına götürürler. Oysa biz parmaklarımızı kullanırız. Onlar mütemadiyen gezinir dururlar. Biz ise hep otururuz. Onlar dar esvap giyerler, biz bol giyeriz. Onlar soldan sağa yazarlar, biz sağdan sola yazarız. Onlar hiç namaz kılmazlar. Biz günde beş vakit namaz kılarız. Uzun lafın kısası, bu gavurların acayiplikleri öylesine çoktur ki anlatmakla bitmez. Ama en kesin olanı şu ki gavurlar dünyanın en pis

insanlarıdır. Çünkü hiçbir şeyi pis saymazlar. Domuzdan kaplumbağaya kadar her türlü hayvanı, önce boğazları kesilmemiş olduğu halde, hiç düşünmeden yerler. En kötüsü, vücutlarının her türlü hayvani ihtiyacını giderdikten sonra hamama gitmek, hatta hiç olmazsa kumla ovunmak akıllarına bile gelmez."

Ben, "Çok titiz ve asabi oldukları, mesela sözlerinden şüphe edilip de kendilerine yalancı denildiği zaman ölünceye ya da öldürünceye kadar dövüştükleri de doğru mu?" diye sordum.

Hekimbaşı, "Öyle derler," diye yanıtladı. "Ama ben henüz böyle bir olaya şahit olmadım. Yine de bak, aklında olsun, senin herhangi bir şeyini beğenecekleri olursa bizde âdet olduğu üzere, 'Buyrun, sizin olsun,' sakın deme. Çünkü hemen sözünü sahi sanıp malını elinden alıverirler. Bu da senin hiç işine gelmez sanırım. Bu yüzden her zaman, mümkün olduğu kadar içten ve doğru konuşmaya çalış. Çünkü onlar bundan hoşlanırlar."

"Ama eğer öyleyse, iyi olduğum halde hasta numarası yaparsam, başkasına vereceğim ilacı kendim için istediğimi söylersem Frenk hekimi benim yalanımı anlamaz mı dersiniz?"

Mirza, "Yok, yok," dedi. "Hasta olacaksın, sahiden hasta, o zaman yalan söylemiş olmazsın." Kolunu boynuma dolayarak, "Haydi, dostum Hacı, git de marullarını, hıyarlarını ye," diye ekledi. "O hap bugün akşama kadar elime geçmeli."

Sonra bu beklenmedik öneri karşısında çok itiraz etmeme fırsat bırakmamak için beni güler yüzle kandırıp dışarı çıkardı. Ben de bu durum karşısında ağlayayım mı güleyim mi bilemeyerek oradan uzaklaştım. Kesin bir ödül vaat edilmemiş olduğu halde hastalanmak yapamayacağım bir şeydi. Onun için efendimle pazarlık yapmak için geriye döndüm. Ama onu odada bulamadım. Herhalde haremine

gitmiş olacaktı. Böylece ben de söylenileni yapmak durumunda kaldım.

20
Hacı Baba Hekimlerin İkisini de Aldatmayı Başarıyor Birinden Bir Hap Öbüründen de Bir Altın Koparıyor

Sefirin evine nereden gidildiğini sordum ve hekimbaşının isteğini yerine getirmek üzere yola çıktım. Niyetim yol üzerindeki bir aşçı dükkânında salata yiyip mümkünse hasta olmaktı. Ama daha salim düşününce şu neticeye vardım ki mide ağrısı her istenildiği an satın alınabilen bir mal değildir. Marulla hıyar ihtiyar bir sadrazamı hasta edebilir, ama benim gibi bir gencin midesinin bunları kolaylıkla hazmedivereceği kesindi. Yine de hapı doğrulukla elde edemesem bile hileyle elde etmeye karar verdim. Hasta numarası yaparsam doktorun mutlaka hilemi anlayıp beni sahtekârlıkla suçlayarak evinden kovacağını düşünüyordum. Bu yüzden daha kolay bir yol tercih ederek kendimi sarayın haremindeki uşaklardan biri gibi tanıtmaya ve amacıma ulaşmak için bir yalan uydurmaya karar verdim. Bunun üzerine pazar yerindeki eskici dükkânlarından birine gidip kâtiplerin giydiği cinsten bir maşlah kiraladım. Kuşağıma da hançer yerine boru gibi bükülmüş bir tomar kâğıt sokunca, sıradan bir uşak değil de daha yüksek bir görevli sanılacağımı düşünerek kendi kendimi pohpohladım.

Sefirin oturduğu yeri kolayca buldum. Mirza Ahmak'ın anlattıklarını düşünerek hekimin kapısına korku ve tereddütle yaklaştım. Kapının önü kucağı çocuklu kadınlarla doluydu. Bunların çiçek hastalığına karşı yeni moda korunma yöntemini uygulatmak için geldiklerini öğrendim. Bunu Frenklerin siyasal amaçlarla tüm ülkeye yaymaya ça-

lıştıkları söyleniyordu. Hekim de bu işi bedava yaptığı için hastaları boldu. İranlı hekimlerin yanına ellerinde bir armağan ya da iyi bir akçe olmadan yaklaşamayan fukaralar onu özellikle tercih ediyorlardı.

İçeriye girince odanın ortasındaki yüksek, geniş bir tahta sehpanın başında oturmuş bir adam gördüm. Sehpanın üzerine kutularla kitaplar ve ne işe yaradıklarını anlayamadığım bir sürü alet, edevat yığılmıştı. Adam giyiniş ve görünüş bakımından şimdiye kadar eşini görmediğim derecede acayip bir gavurdu. Çenesi ve dudağının üstü tıpkı haremağaları gibi hiç tüysüzdü. Başının açık olması saygısızlığını ifade ediyordu. Boynun da sıkı bir bağcık ve yanaklarının yan tarafında kıllar vardı. Bir yarayı ya da bir hastalık izini saklamaya çalışıyor sanırdınız. Giysileri vücuduna o kadar sımsıkı oturmuştu, hele dışına giydiği ceket o kadar kısa ve sivri bir şeydi ki ülkesinde kumaşın gayet pahalı ve kıt olduğu belliydi. Kıyafetinin özellikle aşağı kısmı ise edebe aykırıydı. Bastığı halıya hiç aldırış etmeden odanın içinde ayakkabılarıyla dolaşıyordu ki doğrusu bu da bence her türlü terbiye kuralına aykırı bir davranıştı.

Meğer Frenk hekim bizim lisanımızı biliyormuş. Çünkü beni görür görmez hatırımı sordu ve sonra hemen arkasından havanın çok güzel olduğunu söyledi. Bu o kadar gözle görülür bir gerçekti ki hemencecik gavurun fikrine katılmaktan kendimi alamadım. Bundan sonra kendisine güzel sözler söylemek gerektiğini düşünerek elimden geldiği kadar iltifat ettim. İran'da daha şimdiden ne kadar büyük bir ün yaptığını, onunla kıyaslanınca Lokman'ın bile

önemsiz kaldığını ve çağdaş İranlı hekimlere gelince bunların onun elini öpmeye bile layık olmadıklarını söyledim. Hekim bunlardan hiçbirine karşılık vermedi. Bunun üzerine ben ilacının sadrazam üzerindeki olağanüstü etkilerini öğrenince bizzat Şah'ın, tarihçilerine bu olayı, hükümdarlık döneminin en şayanı hayret olayı olarak imparatorluk tarihine geçirmelerini emretmiş olduğunu, Şah Hazretleri'nin hareminde büyük bir heyecan uyandığını, çünkü hatunlardan birçoğunun hekimin hünerini denemek isteğiyle derhal hastalandıklarını, hatta Şah'ın gözdesi olan Gürcü dilberinin şu anda büyük bir ıstırap içinde kıvrandığını anlattım. Sonra beni sadrazamın yuttuğu haplardan almak amacıyla, Şah Hazretleri'nin özel bir emri üzerine haremağasının gönderdiğini sözlerime ekledim. Ve konuşmamı hekimden bana derhal birkaç hap vermesini rica ederek bitirdim.

Hekim benim sözlerimi dinledikten sonra biraz düşündü ve hastalarını kendi görmeden ilaç vermek âdetinde olmadığını, çünkü böylece yarardan çok zarar doğurabileceğini, ama cariyenin sahiden hasta olduğuna kanaat getirirse yardım etmekle mutlu olacağını söyledi.

Buna karşılık ben de Gürcü cariyenin yüzünü görmesinin söz konusu bile olmadığını, çünkü İran'da bu hakka ancak kadının kocasının sahip olduğunu söyledim. Çok acil durumlarda, artık pek gerekirse hekimin belki bir kadının nabzını saymasına izin verilebileceğini, ama o zaman da elin örtülmüş olması gerektiğini anlattım.

Frenk buna, "Hastanın derdini anlamak için sadece nabzını saymak yetmez. Diline de bakmak gerekir," diye karşılık verdi.

Ben, "Dile bakmak İran'da duyulmadık bir şeydir," dedim. "Haremde böyle bir şey yapmanıza izin vermektense haremağasının önce kendi dilini kesmeyi tercih edeceğinden eminim."

Hekim, "Öyleyse unutma ki ilacımı sana veriyorum, ama hiçbir sorumluluk kabul etmiyorum," dedi. "Çünkü bu ilaç başka bir hastalığa kullanılır da iyi gelmezse belki hastanın ölümüne sebep olabilir."

Kendisine hiçbir zarar gelmeyeceğine dair teminat verdim. Hekım de içi ilaç dolu büyük bir sandığı açarak bir miktar beyaz toz çıkardı. Bunu biraz ekmek içiyle karıştırıp hap haline getirdikten sonra bir kâğıt parçasına sardı ve bana uzattı. Onun bilgisini saklamadığını görünce bu ilacın ve genel olarak doktorluğun incelikleri hakkında sorular sormaya başladım. Hekim hepsine hiç çekinmeden yanıt verdi. Yalnızca tumturaklı kelimeler kullanarak gösteriş yapan ve her hastalığı İbni Sina'ya göre tedavi eden bizim İran hekimlerine hiç benzemiyordu.

Öğrenebildiğim kadar şey öğrendikten sonra büyük dostluk ve minnet gösterileriyle gavur hekimin yanından ayrıldım ve beni büyük bir sabırsızlıkla beklemekte olduğunu tahmin ettiğim Mirza Ahmak'ın yanına döndüm. Ödünç maşlahı geri verip kendi kılığıma girmiştim. Efendimin karşısına bir hasta tavrı takınarak çıktım, çünkü marulla hıyarın işlerini görmüş olduklarını sansın istiyordum. Her ağzımı açışta şiddetle kıvranıyordum. Rolümü o kadar iyi becerdim ki Mirza Ahmak'ın sert ve inatçı kalbinde bile bana karşı merhamete benzer bir his uyandı. Daha odaya girerken, "Buyrun, buyrun, işte istediğiniz şeyi getirdim," dedim. Sonra sözüm ona sancıdan iki büklüm olarak yüzümü fena halde buruşturmaya ve feci iniltiler çıkarmaya başladım. "İşte, dediğinizi yaptım. Şimdi artık cömertlik göstermenizi bekliyorum." Mirza Ahmak hapı elimden almaya çalıştı. Ama vermedim. Bir taraftan derhal ödül beklediğimi ima ederken bir taraftan da bir şey vermediği takdirde hapı yutacağımı belirtiyordum. Hekimbaşı, Şah'ın hap hakkındaki sorularına yanıt verememekten öylesine korkuyor ve hapı bir an önce ele geçirmeyi o kadar istiyordu ki elime bir altın sıkıştırmaktan çekinme-

di. Hiçbir âşık, sevdalısından lütuf dilenirken hekimbaşının hapı elimden almak için bana yalvardığı kadar yürekten yalvarmamıştır. Bu arada ben numarama biraz daha devam ederek ondan bir altın daha koparmaya çalışıyordum. Ama adamcağızın sancımı hafifletmek için kendi ilaçlarından birini hazırladığını görünce artık bu duruma bir son vermek zamanının geldiğini anladım. Ve birden iyileşivermiş gibi yaparak hapı Mirza Ahmak'a verdim.

Hekimbaşı hapı eline geçirince avcunda büyük bir merakla evirip çevirerek inceden inceye tetkik etmeye başladı. Ama bu tetkikten hiçbir şey anlamadığı belliydi. En sonunda, onun bütün tahminlerini öne sürdüğü halde hiçbir sonuca varamayışını seyrettikten sonra, ilacın cıvadan yapıldığını ve Frenk doktorunun bunu hiç çekinmeden söylediğini kendisine bildirdim. Mirza Ahmak, "Cıva ha!" diye bağırdı. "Ben bunu bilmez miyim sanki? Yaa, bu Hıristiyan köpoğlusu bizi cıvayla zehirlemek istiyor diye ben şöhretimden mi olacağım? Reçetelerim elâlemin alay konusu mu olacak? Yahu benim reçetelerimi onun babası rüyasında bile görmemiştir! Cıvanın ilaç diye hastaya verildiği nerede duyulmuştur? Cıva soğuktur. Marulla hıyar da soğuktur. Eritmek için buza buz katılır mı hiç? Eşşoğlusu, mesleğinin daha esaslarını bile bilmiyor! Yok Hacı yok, bu iş böyle yürümez. Bizi böyle rezil etmelerine göz yumamayız!"

Uzun zaman rakibinin aleyhine atıp tuttu. Şüphesiz daha da susmayacaktı. Ama saraydan bir haberci gelerek Şah'ın hekimbaşıyı derhal huzura çağırdığını bildirdi. Mirza Ahmak eli ayağı titreyerek saray kıyafetine büründü, başındaki siyah pösteki külahı çıkarıp bir sarık geçirdi, kırmızı çoraplarını giydi ve atını getirtip hapı da yanına alarak acelece çıkıp gitti. Şah'la yapacağı konuşmanın sonucu konusunda çok endişeli olduğu belliydi.

21
Hacı Baba, İran Şahı'nın Nasıl İlaç İçtiğini Anlatıyor

Hekimbaşı, Şah'ın huzuruna akşam geç vakit çıkmıştı. Saraydan döner dönmez beni çağırdı. Büyük bir telaş ve endişe içinde olduğu belliydi. Beni görünce, "Yanıma gel Hacı," dedi ve herkesi dışarıya çıkardıktan sonra, "Bu gavur doktorun ayağını ne yapıp edip kaydırmamız lazım," diye fısıldadı. "Ne olmuş, biliyor musun? Şah Hazretleri ona başvurmuş! Benim haberim bile olmadan bu sabah bir saat onunla özel olarak konuşmuş. Beni de bu konuşmanın sonuçlarını söylemek üzere çağırtmış. Frengin daha şimdiden büyük nüfuzu olduğunu anladım. Şah gavur hekime bütün hastalıklarını, zafiyetini, müzmin astımını, sindirim bozukluğunu anlatmış. Sefilin hazıklığını* ve teşhis kudretini anlata anlata bitiremiyor. Kâfir daha

* Eski dilde ustalık.

Şah'ın şikâyetlerini dinlemeden, sadece nabzını sayıp diline bakmak suretiyle, Şah Hazretleri'nin hamama çok sık gittiğini,* tütün içtiği zaman çok öksürdüğünü ve turşu, tatlı ve pilav gibi ağır yemeklere fazlasıyla düşkün olduğunu hemencecik anlayıvermiş. Şah Hazretleri ona üç gün süre tanımış. Kâfir bu üç gün zarfında kitaplarını karıştırıp Frenk âlimlerinin fikirlerini toplayacak ve Şah Hazretleri'ni tamamen iyileştirip canlandıracak bir ilaç hazırlayacakmış. Şah bana bunları anlattıktan sonra fikrimi sordu ve Frenklerle Frenk ilaçları hakkında bildiklerimi çekinmeden söylememi istedi. Ben de bu fırsattan hemen yararlandım. Olağan giriş sözlerinden sonra şöyle dedim:

"'Şah Hazretleri'nin, derin bilgi ve zekâları sayesinde, Frenklerin kâfir ve pis bir ırk olduklarını bilmeleri gerekir; peygamberimizin kitabını inkâr ettiklerinden ve domuz eti yeyip şarap içmekten asla çekinmediklerinden herhalde haberdardırlar. Frenklerin görünüş itibariyle kadına, edep terbiye bakımından da ayıya benzedikleri malumdur. Sonra onlara asla güvenmek caiz değildir, çünkü başlıca gayeleri başka ülkelere egemen olup Şahlarla kralları uşak gibi kullanmaktır. Hindistan'a yaptıklarına baksanıza...' Bundan sonra 'İlaçlarına gelince,' diye sözüme devam ettim, 'Allah Şahımızı korusun! Frenkler siyaset hayatında ne kadar ikiyüzlüyseler, ilaçlarının etkisi de o kadar belirsizdir. Bizim öldürmek için kullandığımız eczaları onlar şifa yerine kullanmaya kalkışıyorlar. Başlıca matahları da cıva...' diyerek hapı çıkardım. 'Sonra aletlerini ve bıçaklarını o kadar pervasızca kullanıyorlar ki bir insanın sözüm ona hayatını kurtarmak için bacaklarını, kollarını kestikleri bile oluyor.' Bundan sonra ecnebi ilaçlarından doğabilecek zararları uzun uzun anlattım ve Frengin ilaçlarını her türlü

* Aydın ve kibar İranlıların kadınla münasebetten bahsederken kullandıkları tabir.

ihtiyat önlemleri almadan kullanmayacağına dair Şah'tan söz istedim. Şah ihtiyatlı olacağına söz verdi. Frenk hazırlamakta olduğu ilacı gönderir göndermez Şah gene beni çağıracak." Hekim bunları anlattıktan sonra, "Bana bak Hacı," diye ekledi, "Şah o kâfirin ilacını almamalıdır. Çünkü ilaç iyi gelecek olursa ben de mahvoldum demektir. Mirza Ahmak'a artık kim gelir? Yok yok, öyle bir olayı önlememiz gerek. Bunu yapabilmek için Frengin bütün ilaçlarını kendim yutmaya razıyım."

Gavur doktorun ayağını kaydırmak için elimizden geleni yapacağımıza dair karşılıklı söz vererek ayrıldık. Üç gün sonra Mirza Ahmak bir kutu haptan ibaret olan ilaçları incelemek için yeniden huzura çağrıldı. Hekimbaşı pek doğal olarak hapları bin türlü kuşkuyla karşıladı, yabancıların elinden ilaç almanın tehlikeleri üstüne bazı korkunç imalarda bulundu ve nihayet Şah sorunu nazırlarına havale etmeye karar verdi. Ertesi gün, her zamanki genel kabul töreninde Şah tahtına oturmuştu. Etrafında sadrazam, hazinedar, dahiliye nazırı, başvekil, müşaviri, şahsuvarı, teşrifatçısı, hekimi ve daha birçok yüksek rütbeli görevlisi vardı. Şah Hazretleri sadrazama dönerek halen sarayda yaşamakta olan ecnebi hekimle sağlığı hakkında yapmış olduğu konuşmaları anlattı. Ecnebi hekimin ilk konuşmada muayeneden sonra kendisinde birçok zafiyet belirtisi bulduğunu söyledi. İkinci konuşmada da hekim, kitaplarını karıştırıp daha birçok Frenk âliminin fikrini almak için üç gün uğraştıktan sonra birçok ilacı birleştirerek bir tek ilaç haline getirdiğini bildirmiş ve bu ilacın Şah'a fevkalade iyi geleceğini, hiçbir büyü ya da muskanın bu ilaçla başa çıkamayacağını iddia etmiş. Şah Hazretleri bunları anlattıktan sonra gavur hekiminin bütün övmelerine karşın kendi hekimbaşının bazı söz ve fikirlerini hatırlayarak, ilaçları almaktan şimdilik vazgeçtiğini sözlerine ekledi. Çünkü hekimbaşı, İran Hükümdarlığının genel çıkarlarını düşünerek bu ilaçları şüphe ve endişeyle karşılamıştı. Bir kere

Şah Hazretleri'nin vücudunu yabancı birinin tavsiye ve ilaçlarına teslim etmenin doğru olmadığını düşünüyordu. İkincisi, iyileştirmek ve kuvvetlendirmek maksadıyla verilen bu ilaçta, Şah Hazretleri'nin sağlığını zamanla tehlikeye düşürecek gizli, yıkıcı bazı nitelikler bulunmasından da şüphe ediyordu... Şah Hazretleri sesini yükselterek sözüne devam etti:

"Bu şartlar altında, acele etmeyerek bir de size danışmaya karar verdim. Her biriniz tecrübe ve bilgilerinizi kullanarak Şah'a sunulabilecek birer sonuç çıkaracaksınız. Bu konuyu tamamen öğrenesiniz diye de ilacı hepinizin teker teker denemesini düşündüm. Böylece hem sizler hem de ben ilacın çeşitli tesirlerini daha yakından müşahade etmiş oluruz."

Bu son derece lütufkârane sözlere başta sadrazam olmak şartıyla bütün saraylılar, "Payidar ol, Şahımız! Gölgeniz üzerimizden eksilmesin! Sadece birer ilaç almak değil, sizin için ölmek bile bizi mutlu eder! Hepimiz sizin köleniziz! Canımız yolunuza feda! Tanrı, Şahımızı uzun ömürlü ve bütün düşmanlarına karşı muzaffer kılsın!" dediler.

Bunun üzerine başuşağa ecnebi hekimin hap kutusunu sarayın harem dairesinden getirmesi emredildi. Uşak kutuyu Şah Hazretleri'ne altın bir tepsi içinde uzattı. Şah Hazretleri o zaman hekimbaşını yanına çağırdı. Kutuyu ona vererek, sadrazamdan başlayıp mevki sırasıyla bütün huzurdakileri dolaşmasını ve her birine birer hap vermesini söyledi.

Haplar dağıtıldı ve herkes kendine düşen hapı yuttu. Bundan sonra genel bir sessizlik oldu. Şah ilacın ilk etkilerini görebilmek için herkesi dikkatle süzüyordu. Buruşan çehreler düzelince laf Avrupa meselelerine döküldü. Şah bu meseleler hakkında çeşitli sorular sordu, huzurdaki çeşitli kişiler de ellerinden geldiğince karşılık vermeye çalıştılar.

Artık ilaç yavaş yavaş etkisini göstermeye başlıyordu. Önce o ana kadar Şah her ağzını açışta, "Belli, belli," demekten başka bir şey yapmamış olan iri yarı, kaba saba hazinedar rahatsızlık belirtileri göstermeye başladı. Çünkü yutmuş olduğu hap bedeninde uyumakta olan bir sürü eski bozukluğun başkaldırmasına sebep olmuştu. Herkesin gözü onun üstündeydi ki bu da adamcağızı büsbütün rahatsız ediyordu. Derken ince uzun bir adam olan başbakan ölü gibi sarardı ve bütün gözeneklerinden terler boşandı. Onu, içişleri bakanı izledi. Bakanın üzgün gözleri Şah'tan, yüksek huzurlarını terk edebilmek için izin ister gibiydi. Bundan sonra hepsi bir başka türlü rahatsızlandı. Yalnızca sadrazama bir şey olmamış gibiydi. Amansız ve sert kişiliğiyle tanınan ufak tefek ihtiyar, arkadaşlarının perişan durumlarıyla adeta için için alay ediyordu.

Şah ilacın etki göstermeye başladığını görünce meclisi dağıttı ve Mirza Ahmak'a her hapın etkisini iyice inceledikten sonra, tümünün tarihçesi hakkında kendisine resmi bir rapor vermesini buyurarak haremine çekildi.

Kurnaz ihtiyar hekim artık rakibini avcunun içine almıştı. Durumu Şah'a o şekilde bildirdi ki Şah Hazretleri ecnebi hekimin reçetesini denemekten kaçındılar, haplar da unutulup gitti. Mirza Ahmak bundan sonraki karşılaşmamızda sevinç ve neşesini gizleyemiyordu. Bana olayın yukarıdaki dökümünü verdikten sonra, "Kazandık oğlum Hacı!" dedi. "O kâfir bizi aptal yerine koydu; ama biz, ona İranlıların ne demek olduğunu öğretiriz! Kendini kim sanıyor ki bir Şehinşaha ilaç vermek gibi büyük bir şerefe hak kazanmak istiyor? Bu şeref benim gibilere aittir. Onun yeni keşiflerinden bize ne? Babalarımızın yaptığını yapmak bize yeter. Dedelerimizi iyi eden ilaçlar bizi neden iyi etmesin? Lokman ile İbni Sina'nın uygun bulduğu ilaçlar bizce de uygundur!"

Böyle diyerek yeni hekimin etkisini ve inanırlığını tamamen yıkmak ve saraydaki kendi saygınlığıyla ününü korumak için yeni planlar kurmak amacıyla beni başından savdı.

22

Hacı Baba, Hekimden Maaş İstiyor Hekimin Bu İsteği Nasıl Karşıladığının Tafsilatı

Bu süre boyunca ben doktorun uşağı gibi değil de arkadaşı gibi yaşamıştım. Çünkü Mirza Ahmak yanındayken oturmama, sofrasında yemek yememe, hatta çubuğunu tüttürmeme izin veriyordu. Aynı zamanda onun uşaklarıyla da arkadaşlık ediyor, onlarla bir arada yiyip içiyordum. Ama bu yaşam tarzının düşünce ve hayallerime asla uymadığını anlamakta gecikmedim. Hekimden gördüğüm tek ödül daha önce de söylemiş olduğum altındı (ki bunu kendi zekâm sayesinde kazanmıştım) ve zaman ilerledikçe ondan daha fazla bir şeyler koparamayacağımı anlamaya başlamıştım. Böylece onunla bir anlaşmaya varmaya karar verdim. Ve onun Avrupalı hekimi mat etmek sevinciyle dolu oluşunu fırsat bilerek derdimi açtım.

Efendim saraydan, Şah'ın yanından geri dönmüştü. Şah'ın kendisine karşı çok lütufkâr davrandığını ve taş zemin üzerinde her zamanki gibi altı saat değil de yalnızca iki saat yalınayak beklettiğini söylüyordu.

"Ne iyi bir hükümdar!" diyordu. "Ne kadar candan, nasıl da ince düşünceli! Bana gösterdiği yakınlığı anlatmak mümkün değil! Avrupalı hekimi yerin dibine sokarak benim hazıklığımı göklere çıkardı. Kâfirin benim yerimi asla tutamayacağını söyledi. Ondan sonra da hizmetkârlarından birini çağırıp sarayın atmacaları tarafından yakalanmış olan iki kekliği evime göndermesini söyledi!"

Ben, "Evet, Şah Hazretleri'nin dedikleri doğrudur," diye karşılık verdim. "İran'da kim size eş olabilir! Şah ne kadar mutlu ki sizin gibi bir hazineye sahip! Frenkler kim oluyor ki tıptan söz ediyorlar? Bilgi, ilim, ustalık isterlerse Mirza Ahmak'a gelsinler!"

Mirza Ahmak kendinden ve hayatından gayet hoşnut bir ifadeyle gülümseyerek çubuğunu ağzından alıp bana uzattı. Sonra bıyıklarını burup sakalını sıvazladı. Ben, "İnşallah sizin şan ve şöhretinizin ihtişamından bana da bir pay düşer," diye sözümü sürdürdüm. "Ama benim köpekten farkım yok ki! Bir hiçim ben! İçinde ıslanan gülün kokusunu emen toprak vazo kadar bile değilim!"

Hekim, "Bunlar ne biçim söz?" diye sordu. "Neden böyle keyifsizsin sen?"

Ben, "Size bir hikâye anlatacağım; yorumlamayı size bırakıyorum," dedim. "Bir zamanlar bir köpek varmış. Görünüş ve hal tavır bakımından kurda o kadar benzermiş ki kurtlar onu aralarına alırlarmış. Kurtlarla yer, içer, avlanırmış. Kısacası kurtluğun bütün gereklerini yaparmış. Aynı zamanda hemcinsleri köpeklerin arasında da köpekler gibi yaşar, onların bütün faaliyetlerine katılırmış. Derken yavaş yavaş köpekler onun kurtlarla dostluk ettiğini görerek ondan çekinir olmuşlar. Rastlantı bu ya, kurtlar da onun aslında bir köpek olduğunu anlamışlar ve artık onu aralarına almak istememeye başlamışlar. Böylece iki arada bir derede kalan zavallı köpek yalnız ve sefil kalmış. Belirsiz durumuna daha fazla dayanamamış ve kesin bir karara varıp ya tamamen kurt ya da tamamen köpek olmaya niyetlenmiş." Bu hikâyemi anlattıktan sonra, "İşte bu köpek bendenizim!" dedim. "Benden bu kadar yüksek olduğunuz halde yanınızda oturup çubuğunuzu içmeme izin veriyorsunuz. Hatta beni dostlarınızın yanına bile çıkarıyorsunuz. Ama bundan benim elime ne geçiyor? Gene de bir uşağım. Oysa uşakların hak ve ayrıcalıklarına da sahip değilim.

Elime hiçbir şey geçmiyor. Onun için çok rica ederim, beni hangi sıfatla kullanmak istiyorsanız belli edin. Sonra da bana belli bir maaş bağlayın."

Hekim, "Maaş ha!" diye söylendi. "Ben kimseye maaş vermem ki! Uşaklarım hastalarımdan koparabildiklerini koparırlar, soframdan arta kalanları yerler, her Nevruz'da da bir kat yeni giysi alırlar... Bundan daha fazlası can sağlığı değil mi?"

Tam bu sırada Şah'ın ayak ulağı, elinde gümüş bir tepsiyle içeriye girdi. Tepsinin üzerinde haşmetmaabın göndermiş olduğu iki keklik vardı. Uşak tepsiyi hekime büyük törenle sundu. Hekim de tepsiyi başına götürüp, "Allah Şahımızın inayetini eksiltmesin, birini bin etsin, Şahımız ilelebet payidar olsun!" diye bağırdı.

Bundan sonra ayak ulağı dışarıya çıktı ve bahşiş istediğine dair içeriye haber gönderdi. Efendim önce beş kuruş gönderdi ki uşak bunu bir öfkeyle geri verdi. Bundan sonra efendim bir tomun gönderdi. Ama bu da geri geldi. Nihayet hekim, çaresiz, beş tomun gönderdi. Neyse ki bu kez bahşiş kabul edildi. Bu nahoş olay, armağanların uyandırmış olduğu hoşnutluğu tamamen dağıtmıştı. Hekimbaşı öfkesinden kendisini unutarak öyle laflar söyledi ki Şah'ın kulağına gitse herhalde başına adamakıllı dert açılırdı:

"Armağanmış, laf! Yerinde kalsın böyle armağan! Şah'ın uşaklarını biz besliyoruz artık... Yüzsüz, vicdansız, zorba alçaklar! İşin en kötüsü şu ki bahşişi bol keseden vermeye mecburuz. Çünkü nasıl olsa bir gün falakaya yatacağız! Bol bahşiş vermezsek uşaklar o zaman imanımızı gevretirler! Sadi'nin dediğini hiç hatırdan çıkarmamalı: Çocuğun sesi gibi Şahların dostluğuna da güven olmaz. Çocuk sesi nasıl en ufak bir sebeple değişiverirse Şahların dostluğu da en ufacık bir bahaneyle dönüverir!"

Bu hikmeti savurur savurmaz hekim, sözlerinin başında söylediği şeyleri hatırladı ve falakanın dehşetini düşünerek beş tomunun acısını biraz unuttu.

İsteklerimin hepsini anlatmaya şu anda devam etmenin uygun kaçmayacağını düşünerek bunu başka zamana bıraktım. Ama Lokmanül Zamanın yanından ilk fırsatta ayrılmaya, bu arada da ne köpek ne de kurt olarak geçinip gitmeye karar vermiş bulunuyordum.

23
Hacı Baba Âşık Oluyor

Şu sıradaki durumumdan hoşnut değildim. Geleceğimin neler getireceğini de bilemiyordum. Günlerim tam bir aylaklık içinde, bomboş geçiyordu. Birçoğu, benim kadar bilgileri bile olmadığı halde doktorluk hayatına atılmıtı. Ama hekimlik yapmaya niyetim olmadığı için Mirza Ahmak'ın etkinlikleri beni hiç ilgilendirmiyordu. Belki onun yanından hemen ayrılırdım. Gelgelelim bizzat hayatımın boşluğundan kaynaklanan bir durum ortaya çıkarak hekimbaşının evinde kalmama neden oldu. Bu olayın içimde uyandırdığı duygular bana başka her şeyi öylesine unutturdu ki bu duyguların tutsağı oldum. Duyduğum heyecan o kadar şiddetliydi ki cinnetinin en son döneminde Mecnun'un bile benden daha fazla çılgınlaşmış olduğunu sanmıyorum. Bütün bu lakırdılarından sonra, âşık olduğumu söylemeye gerek yok sanırım.

Bahar gelip geçmiş, yazın ilk sıcakları kendini göstermeye başlıyordu. Bu da kent ahalisinin çoğunu evlerinin damlarında oturmaya sevk etmişti. Feraşlarla aşçıbaşı aşağıda bir odada yatıyorlardı. Gecelerimi onlarla bir arada geçirmekten hoşlanmadığım için, ben de yatağımı ilk fırsatta damın bir köşesine serdim. Dam, evin iç avlusuna bakıyordu ki etrafında harem daireleri vardı. Avlu dört kö-

şeliydi, içinde gül ve yasemin fidanlarıyla kavak ağaçları vardı. Orta yere tahtadan bir sedir kurulup üzerine şilteler serilmişti. Çok sıcaklarda harem mensupları burada hava alıyorlardı. Avluda birçok kadın görmüştüm, ama hiçbirini pek fazla beğenmiş değildim. Zaten beğenmiş olsam bile bir daha bakmak aklımdan geçmezdi. Çünkü kadınlar beni orada görür görmez akıllarına gelen her türlü kötü sıfatı sıralayarak hakaret etmeye başlamışlardı.

Ama bir akşam, gün battıktan az sonra yatağımı hazırlarken duvarın biraz yıkık olan köşesinden tesadüfen göz atacak oldum ve damın hemen altındaki ufak bir balkonda bir kadın gördüm. Kadın tütün yaprağı ayırıp sermekle meşguldü. Mavi başörtüsünü saçlarına rasgele örtüvermişti. Eğildiği zaman iki uzun saç örgüsü yüzünü son derece kışkırtıcı bir şekilde gözden saklıyordu. Ama saklayamadığı kadarı kalbimde bu çehrenin geri kalan yanını da görmek için keskin bir istek uyandırdı. Kadının görebildiğim her yeri güzelliğini ilan ediyordu. Elleri ufacık ve kınalı, ayakları da aynı derecede küçüktü. Bütün biçimi ve edası incelik ve güzellik ifade ediyordu. Baktım, baktım ve sonunda duygularımı daha fazla bastıramadım. Ufak bir gürültü yaptım. Bu, onun derhal başını kaldırmasına neden oldu. O daha yüzünü örtemeden ben, insanın hayal edebileceği yüzlerin en güzelini görme fırsatı bulmuştum. Ve gözlerinin bakışı beni öylesine büyülemişti ki kalbimin derhal tutuştuğunu hissettim. Kız yüzünü yapmacık bir hoşnutsuzlukla sakladı. Ama örtüsünü bir çift kara ve parlak gözü dışarıda bırakacak şekilde, ustalıkla örtmüş olduğunun farkına vardım. Bu gözler bana bakıyor ve benim heyecanımdan zevk alıyordu. Ben de ona bakmayı sürdürdüm. O, işine devam ederek, "Bana niçin bakıyorsun?" diye sordu. "Günahtır."

"Hazreti Hüseyin adına, yüzünü benden çevirme!" diye yalvardım. "Seni sevmek günah mı? Gözlerin ciğerimi ke-

bap etti. Seni doğuran ananın aşkına, bırak da yüzüne bir kez daha bakayım."

Kız daha yumuşak bir sesle karşılık verdi:

"Niçin benden böyle şeyler istiyorsun? Biliyorsun, kadınların yüzlerini göstermeleri günahtır. Sen benim ne babamsın ne kardeşim ne de kocam. Kim olduğunu bile bilmiyorum. Kızlarla böyle konuşmaya utanmıyor musun?"

Bu sırada, sözüm ona istemeden örtüsünü düşürdü, ben de onun yüzünü iyice görme fırsatı buldum. Sandığımdan daha da güzeldi. Gözleri çok büyük ve tuhaf bir şekilde simsiyahtı. Uzun kirpikleri, sürdüğü sürmenin etkisiyle oklara benzemişti. Kaşları çok güzel kavisliydi ve burnunun üzerinde yaradanın eliyle, kara kalemin yardımına gerek kalmadan birleşmişti. Burnu çekme, ağzı ufak ve şirin ifadeliydi. Çenesinin çukuruna, iyice belli olsun diye, mavi bir işaret kondurmuştu. Saçlarının güzelliği ise eşsizdi. Simsiyah örgüleri beline kadar iniyordu. Kısacası onun güzelliği karşısında hayretten kendimden geçmiştim. Bu kız şiirlerde okumuş olduğum birçok şeyi, servi endamları, ceylan bakışları, huri simaları açıklıyordu, sanki ona sonsuza dek baksam doyamayacaktım. Aynı zamanda aşağıya atlayıp ona dokunmak için de içimi kavuran bir arzu duyuyordum. Ateşim gitgide yükselmekteydi. Tam onun yanına gitmek üzereydim ki yüksek ve tiz bir ses büyük bir asabiyetle birkaç kez üst üste, "Zeynep! Zeynep!" diye bağırdı. Bunun üzerine "dildadem" telaşla içeriye girdi. Ben ise oraya çakılmış gibi kalakaldım. Belki döner ümi-

diyle uzun zaman bekledim, ama boşuna. Kulağımı her ses duyuşta kabartıyordum, ama aşağıdan deminki öfkeli sesten başka seda yükseldiği yoktu. Bu ses sırasıyla herkese çatar gibiydi ve hekimin karısından başkasına ait olamazdı. Çünkü herkes bu hanımın pek yumuşak başlı sayılamayacağını ve kocasını adamakıllı ezdiğini söylüyordu.

Karanlık artık adamakıllı çökmüştü. Tam ümitlerim kırılarak yatmaya karar vermiştim ki aynı ses yine duyuldu:

"Zeynep, nereye gidiyorsun? Neden yatmıyorsun?" diye bağırıyordu.

Maşuka'mın yanıtını pek anlayamadım, ama balkona çıktığını görünce bu yanıtın ne olduğunu tahmin ettim. Duvardan aşağıya atlamak üzereydim. Ama onun tütün yapraklarını bir sepete doldurduktan sonra çekilip gitmek üzere olduğunu görünce vazgeçtim. Yine de kız içeriye girmezden önce alçak sesle, "Yarın gece gel!" diye fısıldadı.

Bu fısıltı bütün vücudumu şimdiye kadar hiç hissetmemiş olduğum bir heyecanla ürpertti. Hiç durmadan bu sözleri düşünerek kafamda evirip çevirip durdum. Sonunda bitkin düşerek hummalı bir uykuya daldım. Ertesi sabah da güneşin parlak ışınları yüzüme vuruncaya kadar uyanmadım.

24
Güzel Zeynep, Hekimin Hareminde Nasıl Vakit Geçirdiğini Anlatıyor

Gözlerimi iyice ovuşturarak, "Ya," diye düşündüm. "Demek âşık oldum ha? Her neyse! Bakalım sonu nasıl gelecek? Bu gece inşallah kızın kimin nesi olduğunu anlarım. Efendiye ait bir şeyse moruk malına daha iyi sahip olsun.

Ona bir ders vermezsem evi başına yıkılsın! Evlenmeye gelince, böyle bir şey söz konusu bile değil. Değil düğün dernek yapacak, kendime şalvar alacak param bile yokken bana kim kız verir? İnşallah biraz para biriktirince o da olur. Ama şimdiki halde aşkla biraz oynarım, masrafını da hekimbaşı hazretleri öder."

Bu niyetle hemen kalkıp giyindim. Ama tuvaletime her zamankinden daha fazla özen gösterdim. Buklelerimi âdetim olduğundan daha çok taradım, kuşağımın kıvrımlarına dikkat ettim ve külahımı kaşımın üstüne yatırdım. Sonra yatağımı devirip aşağıya, uşakların odasına bırakarak dışarıya çıktım. Amacım hamama gitmek ve bu akşamki buluşmaya hazırlık olarak mis gibi yıkanıp süslenmekti. Hamama gittim. Orada öğleye kadar vaktimin çoğu kısmını şarkı söylemekle geçirdim. Sonra da şehirde rasgele dolaşarak buluşma saatini bekledim.

Nihayet akşam olmaya başladı, benim de sabırsızlığım son kerteyi buldu. Akşam sofrası kalkar kalkmaz hemen bir başağrısı uydurdum ve uykuya çıktım. Talihsizlik bu ya hekimbaşı, Şah'ın yanında her zamankinden daha uzun kalmıştı. Uşaklar da ondan sonra sofraya oturup onun artıklarını yedikleri için, nihayet kendimi kurtardığım zaman saat epeyce geçti. Bir heyecan humması içindeydim. Yatak şiltemi kolumun altına alıp çıktığımda günün son ışıkları batı ufkunu hafif bir kızıl renge boyamıştı ve ay yeni doğuyordu. Yatağı yere attığım gibi çabucak serdim, sonra kalbim çarparak yıkık duvarın başına koştum. Büyük bir ihtiyatla balkona bir göz attım. Ama orada yalnızca karmakarışık yığınlar halinde tütünler ve oraya buraya atılıvermiş sepetler vardı. Sanki birisi burada iş yaparken yarım bırakıp gitmişti. Büyük bir düş kırıklığına uğrayarak bütün çevreye göz gezdirdim, ama görünürlerde Zeynep filan yoktu. Bir iki kez öksürdüm, yanıt çıkmadı. Duyduğum tek ses, evin içinde yine birilerini haşlayan hanım-

efendinin sesiydi. Tizliği duvarları bile delip geçiyordu, ama ne söylediği pek anlaşılamıyordu. Derken ansızın, kadın herhalde pencere ya da kapı başına gelmiş olacak ki kelimeleri açıkça anlaşılmaya başladı. Hekimbaşının karısı gitgide artan bir öfkeyle bağırıyordu:

"Bir de benim için çalışmaktan bahsedersin, seni yezidin kızı seni! Kim dedi sana hamama git diye? Kim dedi sana türbeleri ziyaret et diye? Herhalde ben senin kölen olup işleri yapacağım, sen de keyfine bakacaksın. İşini neden bitirmedin? Bitirinceye kadar ne yemek ne içmek ne de yatmak var. Haydi yallah, iş başına! Bitirmeden dönersen vallahi de billahi de tırnakların düşünceye kadar döverim seni!"

Bundan sonra bir itiş kakış oldu, sürüklenen ayak sesleri duyuldu ve bir an önce sevgilimin nuruyla hiç aydınlanmayacak sandığım balkonda dildadem belirdi. Ben kendi kendime, 'Ah! Şu aşk ne kadar fevkalade bir şeydir,' diye düşünüyordum; zekâyı nasıl parlatır, her zorluğa nasıl da çare bulur! Çünkü maşukamın buluşmamız ve rahatsız edilmeden konuşabilmemiz için işleri ne kadar kurnazca çevirmiş olduğunu hemen anlamıştım! Sevgilim şimdi beni gördü, ama aşağıdaki fırtına dininceye kadar görmemezlikten geldi. Ancak, etrafa yine sessizlik hâkim olduğu zaman bana doğru ilerledi. Okuyucunun çok iyi tasavvur edebileceği gibi ben de bir anda kendimi onun yanında buldum. İçinizde sevdanın ne olduğunu bilenler belki bizim ne büyük bir vecd içinde olduğumuzu anlayabilirler. Çünkü bu vecdi sözlere dökmeye imkân yoktur.

Güzel sevgilimin bir Kürt beyinin kızı olduğunu ve daha küçükken babası, bütün ailesi ve babasının bütün koyun ve sığır sürüleriyle birlikte esir düştüğünü öğrendim. Kız, hekimbaşının evine cariye olarak gelişinin macerasını da daha sonra anlatacağına söz verdi.

Birbirimize karşı duyduğumuz hisleri anlatıp tarif etmenin ilk coşkusu geçtikten sonra sevgilim gene biraz önce görmüş olduğu muamele aklına gelerek öfkelendi.

"O kadının bana ne dediğini duydun mu?" dedi. "Dinsiz, imansız kadın! Bana hep böyle davranıyor! Sürekli hor görüyor beni. Köpekten daha aşağılık olup çıktım. Herkes bana hakaret ediyor. Kimse yanıma yaklaşmıyor. Yüreğimin yağı eridi, ruhum söndü. Neden bana yezidin kızı diyor sanki? Evet, Kürdüm, Yezidiyim. Bizim şeytandan korktuğumuz da doğrudur, zaten kim korkmaz? Ama şeytanın kızı filan değilim ben! Ah, bu kadın bizim oranın dağlarında karşıma çıksaydı da Kürt kızının ne demek olduğunu görseydi!"

Onu elimden geldiğince avutmaya çalıştım ve öç almak için iyi bir fırsat ele geçirinceye kadar öfkesini içine gömmesini söyledim. Böyle bir fırsatın eline geçeceğini hiç ümit etmiyordu. Bütün hareketleri sıkı gözetim altındaymış, hanımının haberi olmadan bir odadan öbür odaya gidemiyormuş. Bunun nedeni de hekimbaşı ile karısının durumlarındaki tuhaflıkmış.

Hekimbaşı mütevazı bir aileden gelmeymiş. Bir kabahat yüzünden saraydan ayrılması gereken bir cariyeyle Şah Hazretleri'nin emri üzerine evlenmiş. Kadın, hekimbaşına kötü huylarından ve büyük bir kibirden başka hiçbir çeyiz getirmemiş. Saraydan gelmiş olduğunu her fırsatta hatırlatır durur ve kocasını ayağının altındaki tozdan daha aşağı görerek acınacak biçimde ezermiş. Zavallı hekimbaşı onun yanındayken izin almadan oturmaya cesaret edemezmiş, kadın da nadiren buna izin verirmiş. Aynı zamanda müt-

hiş de kıskanç olduğu için haremdeki cariyelerin arasında onun kuşkusunu çekmeyen yokmuş. Beri yandan çok hırslı olan ve mevkiiyle iftihar eden hekimbaşı, Ademoğlunun zaaflarından asla kurtulamadığı için cariyelerinin cazibelerine de hiçbir surette kayıtsız kalmazmış. Söylediğine göre Zeynep'te özellikle gözü varmış. Ve bunun sonucu olarak da karısı en çok Zeynep'i kıskanıyor, kocasıyla Zeynep'in arasından geçen hiçbir bakış, söz veya işareti gözden kaçırmıyormuş. Haremde bir sürü entrikalar çevriliyor ve casusluk yapılıyormuş. Hanımefendi hamama ya da camiye gittiği zaman cariyelerin de başka yerlere gönderilmesine özellikle dikkat ediyormuş.

Enderun denilen yer hakkında ancak çocukluğumda, kendi evimizde gördüğüm kadar fikrim vardı. Onun için duyduklarım beni şaşkınlığa düşürdü. Güzel Zeynep, hekimin evindeki hayatının ayrıntılarını anlattıkça merakım büsbütün depreşiyordu. Zeynep, "Haremde hanımefendiden başka beş kişiyiz," dedi. "Gürcü kızı Şirin, Zenci Nur Cihan, aşçıbaşı Fatma ve ihtiyar dadı Leyla. Benim görevim hanımın el ulaklığını, yani oda hizmetçiliğini yapmak. Çubuğuna, tütününe bakıyorum; kahvesini, yemeklerini getiriyorum; onunla hamama gidiyorum. Onu giydirip soyuyorum, giysilerini dikiyorum, tütün yapraklarını serip, kurutup ufalıyorum ve her zaman karşısında el pençe divan duruyorum. Gürcü Şirin ise sandıktar, yani bir tür kâhyadır. Efendiyle hanımın bütün giysilerine, daha doğrusu evdeki bütün giysilere o bakıyor, yapılan harcamalara nezaret ediyor, evin kışlığını alıp kilere yerleştiriyor. Bütün porselen, gümüş takımlar ve diğer kap kaçak ondan soruluyor. Kısacası evde kıymetli ve lüzumlu her ne varsa onun emrinde. Arap Nur Cihan da feraş görevi görüyor. Bütün pis hizmeti o yapıyor. Odaları süpürüp halıları yayıyor, avluyu suluyor, aşçıya yardım ediyor, paket, haber götürüp getiriyor. Yani herkesin emrinde olan bir kız. Ley-

la'ya gelince o da genç cariyelerin başında bir tür muhafız. Daha ziyade dışarı hizmetlerde kullanılıyor. Hanımla diğer hanımlar arasında haber götürüp getiriyor, aynı zamanda sözüm ona efendinin hareketlerini de gözetim altında bulunduruyor...

Günlerimiz ufak tefek hırıltı gürültüyle geçip gidiyor. Aynı zamanda içimizden ikisi mutlaka çok samimi olup ötekilere karşı cephe alıyor. Mesela şu sırada ben Gürcü kızına açıkça savaş açmış durumdayım. Bir süre önce bu kız şansının kapandığını düşünüyordu; gidip bir dervişten muska almış. Hemen ertesi gün hanım ona yeni bir yelek vermez mi? Bu, beni o kadar kıskandırdı ki hemen ben de dervişe başvurdum ve iyi bir koca bulayım diye muska istedim. Daha o günün akşamı damda seni gördüm. Artık sen var benim sevincimi tasavvur et! Ama bu derviş meselesi Şirin ile benim aramda bir rekabet uyandırdı, bu rekabet de nefretle sona erdi. Şimdi de birbirimizin can düşmanıyız. Yine de yarın gece ansızın barışmamız mümkündür. Şimdiki halde ben Nur Cihan ile canciğer dostum. Ben öğretiyorum; o da gidip hanıma rakibem aleyhinde bir sürü şey anlatıyor. Mesela geçenlerde Şah'ın haremindeki hanımlardan biri bizim hanıma armağan olarak baklava filan gibi nadide tatlılar göndermiş. Fareler de tatlıların birçoğunu yemiş. Biz hemen bu işi Gürcü kızın yaptığını söyledik. Şirin ceza olarak falakaya yattı. Değnekleri de Nur Cihan vurdu. Hanımımın en sevdiği su bardağını kırdığım zaman da kabahat Şirin'e yüklendi ve kız yeni bir bardak almak zorunda kaldı. Şu sıralar benim aleyhime dolaplar döndürdüğünü biliyorum. Çünkü son günlerde her an Leyla ile baş başa. Leyla da hanımın sır ortağıdır. Zehirlenmek korkusundan Şirin'in elinden geçen herhangi bir şeyi yiyip içmemeye dikkat ediyorum. O da bana aynı sıcaklıkla karşılık veriyor. Gerçi nefretimiz henüz zehirlemek raddelerine gelmedi, ama haremlerde bu tür önlem-

ler her zaman alınır durur. Şimdiye kadar ancak bir kez yumruk yumruğa geldik. Şirin yere tükürüp, 'Şeytana lanet olsun!' deyince kan tepeme sıçradı. Bu lafın biz Yezidiler için müthiş bir hakaret olduğunu bilirsin. Hemen üstüne atıldım. Farsça bildiğim bütün kötü sıfatları yüzüne çarptım. Sonra saçlarına yapışıp tutam tutam saç kopardım. Leyla aramıza girip bizi ayırdı. O da ağzına geleni söyledi. Öfke ve yorgunluktan boğazlarımız iyice kuruyuncaya kadar birbirimize bağırdık durduk. O kavgadan beri biraz sakinleştik. Ama Şirin'in düşmanlığı azalmadı. Her fırsatta bana nispet yapmaya devam edip duruyor."

Zeynep beni bu şekilde, sabah şafak sökmeye başlayıncaya dek oyalayıp durdu. Nihayet sabah ezanını duyduk ve artık ayrılmak gerektiğini düşündük. Ama ayrılmazdan önce birbirimizi, dikkatli olmak şartıyla, sık sık göreceğimize karşılıklı söz verdik. Anlaşmamıza göre Zeynep, çevirdiği dolaplar sayesinde buluşmamız için bir zemin hazırladığı zaman örtüsünü avluda, damdan görünebilecek bir ağacın dalına asacaktı. Dalda örtü olmadığı zamanlar ben de gece buluşmamızın mümkün olmayacağını anlayacaktım.

25
Âşıklar Tekrar Buluşup Pek Mutlu Oluyorlar Hacı Baba Şarkı Okuyor

Ertesi akşam buluşma işaretini görmek ümidiyle dama çıktım, ama boşuna. Görünürlerde örtü filan yoktu. Tütünle birlikte bütün temizleme levazımatı da ortadan kaybolmuştu ve aşağısı sepsessizdi. Artık bana dünyanın en güzel sedası gibi gelmeye başlayan hanımın sesi bile kesilmişti. İçeride insan olduğunun tek belirtisi ara sıra duyulan bir terlik şıpırtısıydı ki bunun ihtiyar Leyla'nın yürüyüşü olduğunu tahmin ediyordum. Günün batışını ilan eden sa-

ray bandosunu, davul gümbürtülerini ve borozan seslerini dinledim. Ahaliye dükkânlarını kapayıp evlerine dönmelerini hatırlatan ufak polis davulunu dinledim. Şah'ın sarayının gözetleme kulelerindeki nöbetçilerin uzun aralarla duyulan bağrışlarını dinledim. Artık gece, çevreyi adamakıllı sarmıştı. Ve hekimbaşının hareminde hâlâ aynı sessizlik hüküm sürüyordu. Kendi kendime, "Bunun anlamı ne olabilir?" diye sordum. "Hamama gitmiş olsalar bu kadar geç kalmazlardı. Hem zaten hamamlar kadınlara yalnızca sabahları açıktır. Belki birisi hastalandı ya da bir ölen, evlenen filan var ya da hekimbaşı sarayda sopa yedi..."

Yani bir sürü tahmin yürüterek kendimi telef ediyordum ki birden kapıya gümbür gümbür vuruldu. Ve sonra bir sürü kadın sesine karışan topuk tıkırtıları işitildi. Hanımın bildik, aksi sesi özellikle kulağa çarpıyordu. Evin içinde bir sürü fener gelip gitmeye başladı. Bunların ışığında kadınların şekillerini görebiliyordum. Peçelerini açtıkları zaman bunların arasında Zeynep'imi tanıdım. Belki onunla yine konuşma mutluluğuna erişebileceğimi hâlâ umuyordum. Bu yüzden beklemeye karar verdim. Sahiden de çok geçmeden sevdiğim dışarıya çıktı. Büyük bir ihtiyatla, gizlice yanıma yaklaştı ve bu kez buluşmamıza durumların mani olduğunu, çünkü yokluğunun kesin fark edileceğini, gene de çok geçmeden mutlaka bir buluşma fırsatı hazırlayacağını söyledi. Birkaç kelimeyle hanımının, Şah'ın haremindeki kız kardeşinin başına çağrılmış olduğunu anlattı. Hanımın kız kardeşi ansızın hastalanıp hemen sonrasında ölmüş. (Onu bir rakibesinin zehirlemiş olduğu sanılıyormuş.) Hanım da böyle durumlarda âdet olan yas velvelesini artırmak için evdeki bütün kadınları alıp oraya gitmiş. Öğleden beri hepsinin türlü münasip nidalarla haykırıp durmaktan sesleri kartlaşmış. Hanım da daha o günden üstünü başını yırtmış. Ama bir etiket kuralı

olan bu işi yaparken son derece dikkat göstermiş. Sırtındaki esvap en sevdiği giysi olduğu için sadece dikiş yerlerinden sökmekle yetinmiş. Cenaze ertesi gün kaldırılacağından yas velvelelerine devam etmek üzere ölü evine yarın sabah erkenden gitmeleri şartmış. Orada hepsine siyah bir mendil içinde tatlı dağıtacaklarmış. Bunları söyledikten sonra sevgilim ertesi gece buluşmamızı sağlamak için elinden geleni yapacağına söz verip işareti unutmamamı tembih ederek yanımdan ayrıldı.

Ertesi sabah kalktığımda işaretin konmuş olduğunu ve Zeynep'in aşağıdan beni çağırdığını görünce hayretler içinde kaldım. Hemen balkona atladım ve onun kullandığı merdivenden aşağıya inince kendimi birden haremin göbeğinde buldum. Hiçbir erkeğin girmesine izin verilmeyen bir yerde olduğumu düşününce vücudumu elimde olmadan bir ürpertidir aldı. Ama maşukamın tebessümünden ve serbest hallerinden cesaret alarak ilerledim. Zeynep, "Gel Hacı," diyordu. "Hiç korkma. Burada Zeynep'ten başka kimse yok. Talihimiz yar olursa bugün bütün gün bizim demektir."

Ben, "Bunu hangi kerametle becerdin?" diye bağırdım. "Hanım nerede? Kadınlar nerede? Onlar yoksa efendiden nasıl kurtulacağız?"

Zeynep gene, "Hiç korkma," dedi. "Bütün kapıları sürmeledim. Birisi gelecek olursa ben kapıyı açıncaya kadar sen kaçacak vakit bulursun. Ama korkuya gerek yok. Bütün kadınlar cenazeye gittiler. Mirza Ahmak'a gelince, hanım ben evde yalnızım diye, onun bütün gün kendi evine yaklaşmamasını sağladı. Görüyorum pek şaşırdın. Ama talihimiz açılıyor. Birbirimizi uğurlu bir zamanda görmüşüz. Her işimiz yolunda gidiyor! Rakibem Gürcü kızı cenazeye giderken benim yerime Leyla'yı almasını hanımın aklına soktu. Leyla'nın cenazelerde yas tutmanın erbabı olduğunu, bu sanatı küçüklüğünden beri bütün inceliklerıyle öğrendiği için bu cenazeye gitmesinin şart olduğunu, benim ise Kürt olduğumu ve İran âdetlerine dair bir şey bilmediğim için evde kalmam gerektiğini söyledi. Bütün bunları beni siyah mendille tatlılardan mahrum etmek için yaptı tabii. Bunun üzerine beni evde bırakıp hepsi birden bir saat önce ölü evine gittiler. Pek kızmış gibi göründüm, benim yerime Leyla götürülüyor diye sözüm ona adamakıllı karşı çıktım. Ama hamdolsun, işte seninle baş başayız! Gel, elimize geçen zamandan bol bol yararlanmaya bakalım!"

Bundan sonra Zeynep bana kahvaltı hazırlamak için mutfağa gitti. Ben de bütün bekârların bilinmezi olan o diyarı, yani harem dairesinin içini incelemeye koyuldum.

Önce bizzat hanımefendinin dairesine girdim. Oda renkli camlardan yapılmış muazzam bir pencereyle bahçeye açılıyordu ve köşede hanımın her zaman oturduğu divan vardı. Üzerine iki kat halı serilmiş, bir de kocaman kuştüyü yastık konmuştu. Yastık altın sırma kumaşla kaplıydı, iki ucunda iki püskül vardı. Üzerine ince, muslin bir kılıf geçirilmişti.

Duvarın yanında üstü resimli güzel bir ayna ve bir de kutu vardı. Kutunun içi ufak tefek doluydu; sürme, Çin'den gelmiş dudak boyası, içine muska saklanmış iki bilezik, saça takılıp alna sarkıtılacak bir süs, bir bıçak, bir makas ve daha bir sürü şey... Divanın üstünde bir utla bir de tef duruyordu. Dürülüp karşı köşeye konmuş olan yatak şiltesinin üstüne mavili beyazlı bez bir örtü örtülmüştü. Duvarlarda bir sürü resim asılıydı, tavana yakın olan rafta da çeşitli billur eşya, leğen vs. vardı. Bir başka köşede bir sürü Şiraz şarabı şişesi göze çarpıyordu. Ağzına tıpa yerine çiçek konmuş bir şişeden daha o sabah içildiği belliydi. Herhalde hanımefendi biraz sonraki hazin tören için kendine güç kazandırmak istemişti. Kendi kendime, "Ya," dedim. "Demek bu evde peygamberi pek umursayan yok. Bir dahaki sefere sözlere ve görünüşe aldırmamayı öğrenmeli. Kendini dini bütün bir Müslüman diye satan bizim efendi demek dışarıda içtiği şekerli şerbetlerle sade suları evindeki mükemmel şarap deposuyla telafi ediyor!"

Ben hanımın odasını ve diğer odaları gezerek merakımı tatmin edinceye kadar Zeynep kahvaltımızı hazırlayıp tepsiyi hanımın odasına götürmüştü. Yan yana oturduk, biraz önce anlattığım yastığa yaslandık. Zeynep'in hazırlamış olduğu yemekten daha nefis bir şey tasavvur edilemezdi. Kar gibi beyaz bir tabak pilav, yanında pideli kebap, sonra uzun dilimli güzel bir İsfahan kavunu, armut ve kayısı, akşamdan kalmış biraz akıtma, peynir, soğanlı pırasa, bir tas yoğurt ve iki türlü şerbet. Bunlar yetmiyormuş gibi nefis tatlılar ve bir gömeç taze bal vardı. Bıyıklarımı burup karşımdaki nefis şeyleri süzerek, "Bu kadarcık zamanda bunca şeyi nasıl hazırlayabildin, Allah aşkına?" diye sordum. "Şahların ağzına layık bir kahvaltı bu!"

Zeynep, "Sen işin orasını düşünme de yemene bak," diye karşılık verdi. "Hanımefendi kahvaltısını geceden hazırlatmıştı. Ama sabahleyin ölü evinde kahvaltı etmeye ka-

rar verdi. Görüyorsun bunları hazırlamak için pek zahmet etmeme gerek kalmadı. Haydi gel, yiyelim de keyfimize bakalım!"

Böylece kahvaltıyı hakkını vererek yedik ve bizden sonra gelebilecek olanlara pek az şey bıraktık. Ellerimizi yıkadıktan sonra şarabı önümüze çektik. Birer kadeh içerek Peygamberin emrine karşı geldik ve dünyanın en mutlu iki insanı olduğumuz için birbirimizi kutladık.

Keyfim o kadar yerindeydi ki yanımda duran udu aldım ve şu durumumuz için duyduğum bütün korkularla gelecek için duyduğum bütün kaygıları unutarak udu sesime göre akort edip Hafız'dan bir şarkı okudum. Bunu gençliğimde öğrenmiştim. Hamamda söyledim mi bütün dinleyenler mest olurlardı.

Hangi mutluluk vardır, âşıkla sohbet gibi
Ya da bahar dalları gölgesinde oynaşmak?
Öyleyse neden hâlâ mutlu kılmazsın beni?
Acele et sevgili, hemen getir kadehi!

Sevinçle, mutlulukla geçen her bir saati
Hazine say sevgili, tadını çıkar.
Ancak çılgınlardır ki mutluluk sırasında,
Ya kederli biterse diye kuruntu yapar.

Şu hayat zincirini ilmikleyen halkalar
Tekmil çürük değil ya! Kafayı yormak niye
Dünyanın çilesiyle? İnan kendi derdimiz
Yeter de artar bize!

İkili büyüsü şarapla aşkın, tek bir
Tatlı kaynaktan fışkırıyor aslında.
Öyleyse neden suç sayalım ya da pişman olalım
Gem vurulmaz tutkular şahlandığında?

Kötü niyetim yokken eğer temiz yürekle
Bir günah işlemişsem hiç farkına varmadan,
Sorarım sana ey sayın ahlak hocası
Ne değiştirir suçun bağışlanması?

Duru pınar suyuyla serinlerken keşişler
Şairler ışıklı kadehi seçer.
Hafız da içecektir, hem gülüp söyleyerek
Yüce yargıç kararını okuyana dek.

Zeynep de tamamen mest olmuştu. Ömründe bu kadar güzel bir şey dinlemediğini söylüyordu. İkimiz de son derece sefil iki varlık -o bir cariye, ben de beş parasız bir kul- olduğumuzu unuttuk. Çevremizdeki her şey kendimizinmiş ve şarapla aşk hiç tükenmeyecekmiş gibi davranıyorduk.

Birkaç şarkı daha söyleyip birkaç bardak daha içtikten sonra şarabın da, şarkılarımın da tükenmiş olduğunu gördüm.

"Zeynep," dedim, "bana hayatını anlatacağını vaat etmiştin, işte iyi bir fırsat. Uzun zaman keyfimizi bozan olmaz. Gece buluşmalarımız nasılsa pek kaçamak oluyor. Şu saatleri doldurmak için başına gelenleri anlatmaktan daha iyi bir yol bulunamaz."

Zeynep bu isteğimi sevinçle karşıladı ve şöylece anlatmaya başladı:

26
Kürt Cariye Güzel Zeynep'in Maceraları

"Kürdistan'da Oğuz Ağa namıyla tanınan bir aşiret beyinin kızıyım. Annemin kim olduğunu kesin olarak bilmiyorum. Kerrund'daki bazı gizli buluşmaların ürünü olduğumu duydum. Ama bu tür gizli kapaklı işler Kürtlerin arasında daima örtbas edildiği için kimseye bu konuda soru sormaya cesaret edemedim. Bu nedenle de dünyaya gelişim hakkındaki söylentilerin doğru olup olmadığını bilmiyorum. Yalnız, hiç kimseye anne demediğim kesindir. Bizim aşiretin kadınları tarafından rasgele büyütüldüm. İlk arkadaşım yanımızda yatan bir taydı. Bu tay babamın zevcelerinin yattığı çadırda doğmuştu. En saf Arap kanından gelme olan annesi dört ayaklı bir hayvandan çok ailenin bir ferdi gibi muamele görürdü. Hatta babamın zevcelerinin hepsinden daha kıymetliydi. Çadırın en sıcak köşesinde uyur, gayet güzel bakılırdı. Ve bütün seyahatlerimizde

en çok özen gören o olurdu. Öldüğü zaman bütün çadırlar yasa büründü. Tay ise zamanla büyüdü ve babamın savaş atı oldu. Bugün bile Kürdistan'ın övünç kaynağıdır. Ama keşke bu hayvanları daha az sevseymişim! Belki o zaman esir düşmezdim. Çünkü aslında başımıza gelen bütün bu hallerin nedeni bir kısraktır. Ama buna sıra sonra gelecek.

"Herhalde bilirsin, Kürtler herhangi bir gücün emrinde olduklarını hiç kabul etmezler, ama dedelerimiz Türklere ait olan Kürdistan dağlarında çadır kurar, sürülerini orada otlatırlarmış. Babam da öyle yapardı. Bu dağlar Bağdat Paşasının emri altındaki arazidedir. Bağdat Paşası savaş yaptığı zamanlar çoğunlukla aşiretlerimize başvurup süvari isterdi. Asya'da ünlü olan süvarilerimiz de savaşta her zaman birinci gelirlerdi. Paşa, babamı kuvveti, cesareti ve mükemmel biniciliği yüzünden pek sever ve böyle durumlarda her zaman onu arardı. Babamın at üstündeki görünümü çok muhteşemdi; kaşının üstüne doğru indirdiği başlığı yüzünü gölgeleyince görenin içi titrerdi. Birçok düşman öldürmüş, bunun ödülü olarak mızrağının ucuna bir tutam tüy takma ayrıcalığıyla şereflendirilmişti. Ama onu asıl zırhlarını giydiği zaman görmek gerekti! Onun, miğferlerinden tavus tüyleri sarkan, mızrakları güneşte parlayan ışıl ışıl zırhlı yüzlerce cengâver arasında, oynak atının üstünde, Paşa'nın yardımına koşmak için hazırlanırkenki görkemli halini hiç unutmayacağım! Zaten talihsizliklerimizin bir kısmı bu tarihte başlar. Vahabiler, Bağdat arazisine ilerlemiş, hatta şehri bile tehdit etmeye başlamışlardı. O zaman Paşa, Kürtleri yardıma çağırma zamanının geldiğini düşündü. Bir sürü asker topladı ve derhal düşmanın üzerine yürüdü. Bir gece taarruzu esnasında babam tesadüfen, Vahabilerin başı olan Arap şeyhinin oğluyla dövüşüp onu öldürdü. Arabın silahlarını üzerinden aldıktan sonra atını da alıp uzaklaştı. Böyle bir hazinenin ne kadar değerli olduğunu çok iyi bildiği için hemen harekete geçti. Bu talih

kuşu attan Türk Paşa'nın haberi olmaması gerekti, çünkü haberi olursa atı babama bırakmayacağı kesindi. Onun için babam atı hemen aşiretine gönderdi. Hayvanın dikkatle gizlenmesi ve kadınların yattığı çadıra konması için de talimat verdi. Ama bütün önlemleri boşa gitti. Çünkü yapmış olduğu kahramanlık az zamanda her tarafa yayıldı. Ne var ki Paşa babamı çok sevip saydığı için, sonra da kısrağın sıradan bir at olduğunu sandığı için bu konuda hiçbir soruşturma yapmadı. Ancak savaş bittikten az sonra, Vahabiler çöllerine, Kürtler de dağlarına çekilmişken bir sabah, Paşa'nın en önemli vezirlerinden biri olan süvaribaşı Mirakhor, yanında atlı ve silahlı on adam olduğu halde çıkıp gelerek bizi şaşkınlığa uğrattı. Herkes hemen onları ağırlamaya davrandı. Atları hemen en yakın otlağa götürülüp taze otla beslendi. Süvariler bir sürü törenle bir çadıra alındı. Kendilerine kahve, çubuk ikram edildi ve pilav yapmak için ateşe koca bir kazan pirinç kondu. Derhal iki kuzu kesilip pişirildi. Kadınlar kuzuları pişirirken ayrıca bir yığın yufka da yaptılar. Uzun lafın kısası, göçebe kabilelerin pek önem verdikleri konukseverlik kurallarına uymak için elimizden geleni yaptık.

"Yabancıların geldiği uzaktan, gözcüler tarafından seçilip haber verilir verilmez, amaçlarının ne olabileceği babamın içine doğdu. En büyük oğluna bir an bile kaybetmeden kısrağa binip biraz uzaktaki bir vadiye gitmesini ve orada haber beklemesini söyledi. Çadırlarımız bir dağ ırmağının başında, sıra sıra kurulmuştu. Onun için bu ırmağın derin, kayalık yatağı içinden kimseye görünmeksizin kaçmak mümkündü. Etrafımızı da yüksek dağlar çevirmişti. Girinti ve çıkıntılarını iyi bildiğimiz için tehlike anında bu dağlar bize iyi bir sığınak yerine geçerdi.

"Bütün olup biteni dünmüş gibi hatırlıyorum. Çünkü erkeklerin toplandığı çadırın aralığından içerisini seyredebiliyorduk. Meraklı olduğumuzdan konuşulanlara kulak mi-

safiri olmaktan da geri kalmıyorduk. Mirakhor ile Türklerden iki tanesi oturmuşlardı. Diğer Türkler çadırın kapısında, silahlarına dayanmış duruyorlardı. Babam biraz ileride bir kilimin üzerine, ayaklarını altına alıp ellerini kucağında devşirmiş durumda oturmaktaydı. Pek alçakgönüllü ve saygılı bir hali vardı, ama aynı zamanda keskin bakışlı gözleri dört bir tarafta dolaşıyordu.

"Hoş geldiniz, safalar getirdiniz," diye söze başladı.

"Mirakhor, "Hoş bulduk," diye karşılık verdi. "Görüşmeyeli çok oldu." Bundan sonra her zamanki iltifatları üst üste yineleyip sustular. O kadar çok çubuk tüttürdüler ki çadırın içi bayağı kapkaranlık kesildi. Nihayet Mirakhor, "Efendimiz Paşa Hazretleri sana selam söyledi," dedi. "Afiyette olmanı diliyor. Seni çok seviyor ve en iyi, en eski dostlarından biri olduğunu söylüyor. Sahiden de iyi adamsın! Zaten bütün Kürtler iyi insanlardır. Onların dostu bizim dostumuz, onların düşmanı bizim düşmanımız sayılır."

"Kapı başında duran ihtiyar bir Türk bu sözleri alkışladı. Babam da ellerini dizine bastırarak yanıtladı:

"Paşa Hazretleri'nin kulu kölesiyim. Sizin de kulunuzum. Bana şeref verdiniz. Elhamdülillah ekmeğimizi Paşa Hazretleri'nin sayesinde yiyor, onun sayesinde korkusuzca dolaşıyoruz. Allah onu berhudar etsin."

"Yine kısa bir duraklama oldu. Sonra Mirakhor, "Buraya gelişimizin nedeni şu Oğuz Ağa," dedi. "Kahrolası Vahabiler efendimize bir heyet göndererek şeyhlerinin oğlunun altındaki atı istemişler. Oğlanın ölümünün günahı

bizim boynumuzdaymış ve bu meseleyi Paşa Hazretleri'nin kanından başka bir şey temizleyemezmiş. Ama adamlar kısrağa sahip olurlarsa bu meseleyi unutmaya bile razı olacaklarını söylüyorlar. Dediklerine göre bu kısrak Arabistan'daki atların hepsinden daha katıksız ve şanlı bir şecereye sahipmiş. Ve soyu Peygamberimizin Medine'den kaçarken bindiği ata kadar gidiyormuş. Vahabiler bu kısrağı geri alabilmek için Paşa Hazretleri, 'Yeter' deyinceye kadar para saymayı öneriyorlar. Şeyhin oğlunu yenip öldüren yiğidin sen olduğunu ve kısrağın da sana düştüğünü dünya âlem biliyor. Efendimiz Bağdat'taki asilzadeler ve büyük adamlarla görüştükten sonra Vahabilerin önerisini dikkate almaya karar verdi. Çünkü mesele iki ülkenin arasında bir dava olup çıktı. Bu yüzden Paşa Hazretleri beni sana, kısrağı istemek için gönderdi. Benim görevim işte budur."

"Vallahi billahi, yediğim ekmek gözüme dizime dursun, annemin, babamın, gökteki yıldızların üzerine yemin ederim ki Vahabilerin bütün dedikleri yalan! Onların sözüm ona kaybettikleri kısrak nerede, benim payıma düşen sefil hayvan nerede? Evet, o gün elime bir kısrak geçti, orası doğru. Ama öyle zayıf, öyle düşkündü ki çatışmanın ertesi günü Arabın birine sattım. İsterseniz eyeriyle dizginleri sizin olsun, ama elimde kısrak filan yok."

"Mirakhor, "Allah Allah!" diye bağırdı. "Bu önemli bir meseledir. Sen doğru adamsın Oğuz Ağa, ben de öyle. Bizimle alay edip de elimizi boş döndürme. Kısrağı alıp götürmezsek yüzümüz kıyamete dek kara çıkar. Paşa Hazretleri'yle sizin aranızdaki dostluk kapısı da ebediyen kapanmış olur. Allah aşkına söyle, nerede bu hayvan?"

"Babam, "Dostum, ne diyeyim, ne yapayım?" diye yanıtladı. "Bende kısrak filan yok. Vahabiler yalan söylüyor. Sözlerim doğrudur." Sonra sesini alçaltarak Mirakhor'un yanına yaklaştı ve ona uzun zaman fısıldayarak bir şeyler söyledi. Çok heyecanlı ve galiba pek de etkili konuşuyor-

du. Çünkü konuşmalarının sonunda anlaşmış gibiydiler. Mirakhor yüksek sesle, "Eh mademki durum böyle, at da sende değil, ne yapalım, Allah kerim. Kadere karşı gelinmez. Biz de Bağdat'a dönelim artık!" dedi.

"Babam yerinden kalktı ve konuklarını akşam yemeğinden önce verilen çubuk ve kahveleriyle baş başa bırakarak kadınların çadırına geldi. Parasını saklamakla görevli olan karısından bir kese altın istedi. Bu kese kat kat beze sarılmış olarak bir bavulun içinde saklanırdı. Bavul da babamın muhteşem at eşyası, tören eyeri ve diğer kıymetli eşyayla bir arada, çadırın bir köşesinde dururdu. Babam keseden yirmi altın alarak mendilinin köşesine düğümledi, mendili koynuna koydu, sonra sofranın kurulmasını buyurarak konuklarının yanına döndü. Yemek vakti gelene kadar pek az konuştular. Konuşmaları da atlar, köpek ve silahlar üstüneydi. Mirakhor kuşağından gümüş kaplamalı bir uzun tabanca çıkardı ve gerçek bir İngiliz tabancası olduğunu söyleyerek herkese gösterdi. Bir başkası en iyi silahın Horasan bıçağı olduğunu iddia ederek palasını çıkardı. Babam da iki taraflı, uzun, düz bir kılıç getirerek gösterdi. Bunu öldürmüş olduğu şeyh oğlundan almıştı.

"Yemek hazırlanınca Mirakhor'un önüne yuvarlak, meşin sofra örtüsü yayıldı, taze yufka verildi. Sağ elin yıkanması için leğen, ibrik getirildi. Sonra sofra örtüsünün üstüne büyük bir tahta tas içinde çorba kondu. Babam yüksek sesle, "Bismillahirrahmanirrahim!" dedi. Ve Mirakhor ile on Türk ve babamla üç Kürt'ten oluşan güruh sofranın çevresine toplandılar. Sağ omuzlarını ileri doğru uzatarak tahta kaşıklarla çorba içmeye başladılar. Çorbadan sonra bütün kızartılmış bir kuzu ortaya geldi ve az zamanda parçalanıverdi. Herkes mümkün mertebe büyük bir parça almak istiyordu. Şölen kocaman bir tabak pilavla sona erdi. Herkes pilava elleriyle daldı. Karnını doyuran, Allah'a şü-

kür ve Allah bereket versin, diyerek kalkıp yıkanıyordu. Şölen artıkları örtüye sarılıp dışarıya çıkarıldı. Babamın çobanları çok geçmeden bunları da temizlediler.

"Mirakhor geceyi aşağıda, ovadaki köylerden birinde geçirmek istediği için oradan ayrılma arzusu belirtti. Adamları da atları hazırlamaya gittiler. Babamla Mirakhor çadırda yalnız kaldılar. Bütün olup bitenleri dikkatle seyretmiş olan ben, bakalım aralarında daha neler olup bitecek diye merak ediyordum. Konuşulanları duymak için kulak kesilmiştim. Babam, "Vallahi ancak on altın verebilirim... Biz yoksul adamlarız, daha fazlasını nereden bulayım?" dedi. Mirakhor buna, "Mümkün değil," diye karşılık verdi. "İki katını vermezsen başına geleceği pekâlâ bilirsin. Paşa geriye dönüp seni esir etmemi söyleyecek, bütün mallarını da elinden alacak. Zaten aslında kısrağı vermezsen seni esir etmek emrini aldım. Ama dediğimi kabul edersen sana ilişmem. Yani yirmi altın isterim. İşte böyle dostum, kararını ver." Bunun üzerine babam mendili koynundan çıkardı ve yirmi altını Türk'ün avucuna saydı. Mirakhor altınların hepsinin de sahici olduğuna kanaat getirdikten sonra beyaz muslin sarığını çıkarıp altınları kıvrımlarının arasına koydu ve yine bağladı. Babama, "Bir sofraya oturduk, arkadaşız," dedi. "Paşa Hazretleri bir şey yapacak olursa ben araya girerim. Ama ona bir armağan göndermen gerek, yoksa senin başına bela kesilmekten onu asla alıkoyamayız."

"Babam, "Başüstüne," diye karşılık verdi. "Bütün Kürdistan'da ünlü olan bir tazım var. Bu tazı son hızla koşan ceylanları bile yakalayabiliyor. Öyle bir hayvan ki böylesini İran Şahı'nın babası rüyasında bile görmemiştir. Uygun mu?"

"Çok uygun, yalnızca bir sakıncası var. Yeterli değil. Efendimizi memnun edersen ne kadar rağbet göreceğini bir düşün!"

"Babam, "Dur," dedi. "Aklıma bir şey geldi. Ay parçası gibi bir kızım var. Yuvarlak, geniş kalçalı, tombulluğa eğilimli. Paşa Hazretleri'ne benden selam söyle. Gerçi Yezidiler onun nazarında gavurdur ve ayağının altındaki toz kadar aşağılıktır. Ama belki de cennetteki hurilerin bile kıskanacağı bir dilbere sahip olmak ister. Kızımı kendisine göndermeye hazırım."

"Mirakhor sevinç içinde ellerini çırparak, "Aferin! Aferin!" dedi. "Önerini kendisine söylerim. Kabul edeceğinden de hiç şüphem yok. Böylece haremde sağlam bir arkan olur. Onun sayesinde bu zor durumdan kurtulur, gelecek için de bir savunma çaresi sağlamış olursun."

"Böylece anlaştılar. Bu anlaşmaya ben kurban gitmiştim. Başıma gelecekleri düşünmek için oradan ayrıldım. Önce kaderime lanet okuyup ağladım. Ama biraz düşündükten sonra, "Aman yarabbi!" dedim. "Yoksa bir Paşa karısı mı olacağım? Güzel esvaplar giyip tahtırevanlarda mı gezeceğim? Ah, tahtırevanda gezmek kim bilir ne güzel olacak! Dağdaki kızlar beni kim bilir nasıl kıskanacaklar!"

"Bir süre sonra Mirakhor ile adamlarının, konak yerimizin ötesindeki sıradağların önü sıra uzaklaştıklarını gördüm. Mirakhor, babamın tazısını da almayı ihmal etmemişti. Sonra babamın, bu davetsiz ve tehlikeli konukları başından böyle güzellikle savdığı için şükrettiğini işittim.

"Türkler gözden kaybolmaya başlayınca babam sığırtmaçlardan birini gönderip kısrağı getirtti. Hayvanı gene kadınların çadırına yerleştirdiği zaman da aşiret büyüklerini bir araya topladı. Onlara durumu anlattı ve Paşa'nın arazisinde kalırlarsa mutlaka mahvolacaklarını, Paşa'nın bu fırsatı hiç kaçırmayarak bizden vergi isteyeceğini ve muhtaç bir duruma düşeceğimizi söyledi. Erkeklerin çadırında toplanmışlardı. On kişiydiler. Köşedeki şeref yeri babamın amcasına verilmişti. Bu, aşiretin en büyüğü pamuk gibi beyaz sakalı kuşağına kadar inen bir ihtiyardı.

Babam, "Biliyorsunuz ki bizler Yezidiyiz," diye söze başladı. "Bütün Müslümanların bizlere karşı besledikleri nefreti de bilirsiniz. Bağdat Paşası şimdiye kadar benimle dost geçindi. Çünkü onun hesabına dövüştüm. Savaş meydanında aslanlar gibi çarpıştım ve düşmanlarının kanını içtim. Ama ondaki para hırsı o kadar büyüktür ki bu fırsatı kaçırmaktansa beni de, babamı da, babamın babasını da cehennemde görmeyi tercih eder. Az olduğumuz için ona karşı gelemeyiz. Gerçi çocuklarla kadınlar olmasa, taptığımız o büyük kudretin üzerine yemin ederim ki ben kısrağımın üstüne atlayıp kılıcımı belime takar, mızrağımı da elime aldığım gibi onun askerlerine karşı gelmekten çekinmem. Bana karşı gelecek süvariyi de görmek isterim. Ama ortada kadınlarla çocuklar var. Onun için bir an bile oyalanmadan Türklerin diyarını terk edip İran'a göçmeyi öneriyorum. Orada bizi hoş karşılayıp koruyacaklarından hiç kuşkum yok."

"Bundan sonra babamın amcası söz aldı ve herkes onu dinlemek için saygıyla sustu. İhtiyar, "Oğuz Ağa," dedi. "Sen benim kardeşimin oğlusun, benim kendi çocuğum sayılırsın. Aşiretimizin başısın, kolumuz, kanadımız sayılırsın. Sana, kısrağı Paşa'ya ver desem bunu Kürtlüğe ve Yezidiliğe yakıştırmayacağını biliyorum. Zaten şimdi artık Paşa kısrağı alsa bile bizi ezmekten geri kalmaz. Onun için ben de senin fikrindenim... Burada kalamayız. İhtiyar olduğum ve küçüklüğümden beri sürülerimi bu dağlarda otlatmaya, güneşin şu tepeden doğup şu karşıki ovada battığını görmeye alıştığım halde, kimse aşiretimizin mahvına benim neden olduğumu söyleyemeyecek. Ben de hemen yola çıkmaktan yanayım. Oyalanmak tehlikelidir. İki güne kadar Paşa'nın askerleri buraya gelir, birçoğumuzu esir alıp götürürler. O zaman mecburen burada kalır ve burada mahvoluruz. Gidelim çocuklarım. Allah büyük ve kerim-

dir. Belki bir gün gelir sizler yine eski yerlerinize dönersiniz. Kışlık yerlerinizden yazlık çayırlarınıza, yazlık çayırlarınızdan kışlık yerlerinize korkusuzca gidip geleceğiniz zamanları belki yine görmeniz nasip olur."

"İhtiyar sözlerini bitirince, mevsimlere, havaya ve bizim dağlarımızla İran arasındaki araziye dair geniş bilgisi olan yaşlı bir çoban söz aldı ve şöyle dedi:

"Gidersek derhal gitmeliyiz, çünkü bir günlük gecikme tehlikeli olabilir. Dağlardaki karlar daha şimdiden erimeye başladı. Bir haftaya kalmaz ırmaklar kabarır, koyunları geçiremeyiz. Sonra, güneşin Koç burcuna girmesine yaklaşık üç hafta kaldı. O zaman inşallah koyunlarımız doğuracak. Onun için yolculuğu çok önceden yapıp dinlenmiş olmamız lazım. Nereye yerleşeceğimizi de önceden kararlaştırmamız lazım. Çünkü İran'daki göçebe kavimler kendi otlaklarını kimseye vermeme konusunda pek inatçıdırlar. Onların topraklarına hükümetten iznimiz olmadan girecek olursak çobanlarımızın onların çobanlarıyla kavga edeceklerine şüphe yok. Bu tür kavgaların sonucunun ne olacağını da Allah bilir."

"Babam, "Doğru söylüyor!" diye bağırarak çobana döndü. "İyi dedin Karabey, aferin! Sen iyi bir adamsın. İran'a yerleşmeye kalkışmazdan önce içimizden biri Kermanşah Beyine gidip bize iyi bir yer göstermesini ister. Paşa'nın erişemeyeceği bir yere gittiğimiz zaman ben bu işi yaparım. Sizin diğer göçebelerle çarpışmanıza fırsat bırakmadan da geri dönerim."

"Aşiret büyükleri derhal yola çıkma kararına katıldıkları için babam hemen çadırlar sökülsün, öküzler hazırlansın, develere eyer vurulsun ve gece yarısı yola çıkmak için her şey hazır olsun diye emir verdi. İlk konak yerimize şafaktan bir saat kadar sonra varmamızı istiyordu. Artık birinci derecede önem kazanmış olan kısrağa bizzat kendisi binecekti. Baş zevcesiyle onun çocukları da bir devenin iki

yanına sarkıtılan sepetlere bineceklerdi. Onları taşıyacak olan deve boncuklu, kırmızı kumaştan süsler ve bir sürü püsküllle bezenecekti.

"Kadınlar bunu haber alır almaz yüksek sesle ah vah edip feryatlar koparmaya başladılar. Tehlike onlara olduğundan büyük görünüyordu. Çünkü Paşa'nın askerlerinin derhal üzerimize yürüyüp hepimizi esir alacağını tahmin ediyorlardı...

"Zeynep, "Bana gelince," diye sözlerini sürdürdü. "Benim kederimin nedeni başkaydı. Babamla Mirakhor'un konuşmalarına kulak misafiri olduğumdan beri Paşa hanımı olmanın güzelliklerinden başka bir şey düşünemez olmuştum. Ama şimdi bütün hülyalarımın, görkemli sarayların, yaldızlı tahtırevanların, debdebenin yerine beni sadece eski sıkıcı angaryalar bekliyordu: Hayvan yüklemek, denkleri hazırlamak süt çalkalamak, yağ yapmak...

"Şimdi bütün aşiret ayağa kalkmıştı. Göz alabildiğine bütün dağların üzeri aşiretimizin çadırlara dönen koyun ve sığır sürüleriyle kaplıydı. Çadırlar sökülüyor, hayvanlar yüklenmeye hazırlanıyordu. Yol hazırlığında en büyük rolü oynayan kadınlar dört bir yanda dönüp dolaşarak eşyaları topluyorlardı. Halılar dürüldü, deve heybeleri doldurudu. Yağ yapacak malzemeler bir araya kondu ve katır, öküz, deve eyerleri biraz sonra kullanılmak üzere bir yana ayrıldı. Sığırlar döndükleri zaman develer de bir halka halinde çöktürülerek oturtuldu, sırtlarına eyerler geçirildi. Katırlar beşer, yedişer bağlanarak çıngırak ve keçe örtülerle süslendi. Bu arada koyunlarla keçiler, başlarında çobanları ve çoban köpekleriyle, daha gün batarken yola çıkmış bulunuyorlardı.

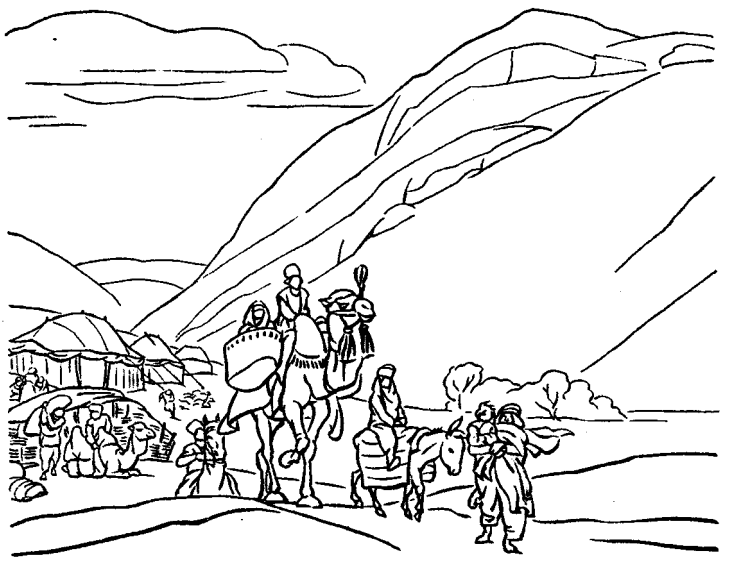
"Gece yarısı bütün aşiret yola çıktı. Gün doğarken kafilemizin uzun bir çizgi halinde dağların arasında kıvrıla kıvrıla ilerlediği görülebiliyordu. Pek kullanılmayan bir yolu izliyorduk. Çünkü hareketimizden Paşa'yı haberdar

edebilecek herhangi birine rastlamak istemiyorduk. Günlerce yol aldıktan sonra, umduğumuzdan daha kazasız ve belasızca, umduğumuzdan daha kolaylıkla İran'a vardık. Yolculuk sırasında babam aşiretin belli başlı kimseleriyle bir arada, arka tarafı mütemadiyen gözaltında bulundurmuştu. Paşa'nın adamları engel olmaya kalkışırlarsa bizimkiler bütün güçleriyle karşı koymak niyetindeydiler. Ama talihimiz açıkmış. Civardaki Kürt aşiretlerinin çobanlarından başka kimseyi görmedik.

"Emin bir yere ulaştığımız zaman babam Kermanşah'a gitti. Burası İran Şahı'nın oğullarından birinin yönetimi altında büyük bir eyaletti. Babam Kermanşah Beyi'ne sığınacak ve İran sınırının içindeki çayırlardan birine yerleşmemiz için izin isteyecekti. Biz onun dönüşünü kaygı içinde bekledik. Çünkü bu arada hem Türklerin hem de İranlıların saldırısına uğramamız mümkündü. Ama göçebe kavimleri kendi ülkelerine çekmek iki ülkenin işine geldiği için, en yakınımızdaki Fars şehrinin valisinden hiçbir kötülük görmedik!

"Nihayet babam yanında Kermanşah Beyi'nin bir görevlisiyle dönüp geldi. Görevli İran sınırından on parasang kadar içeride olan bir yeri bize ayırdı. Kışlık yerimiz dağların arasında, bol su pınarlarına yakın kuytu bir yer; yazlık çayırlarımız da oradan üç günlük yoldaydı. Bu çayırların dolay dağların en serin yeri olduğu, su ve çimenin bol olduğu ve Türklerden uzak bulunduğu için o yönden de korkumuzun kalmadığı söyleniyordu.

"Babamı Kermanşah'ta iyi tanırlardı. Şehre geldiği ve istediğinin ne olduğu öğrenilince bey çok memnun olmuş, ona çok saygı göstermiş ve ayrılırken bir de şeref takımı armağan etmiş. Bizi koruyacağına dair de sonsuz söz vermiş. "Bağdat Paşası seni ve aşiretini esir almak ister ve sizleri ülkeme sokmamamı talep ederse onun soyunu sopunu yakar, sonra da karşısına geçip gözlerim," demiş. "Allah'ın

dünyasının yüzü herkese açıktır. İnsan bir yerden kötü muamele görürse daha iyi muamele göreceği bir yere gider, elbet." Kısacası yeni yerimize yerleştik ve yine eski gidişatımıza, eski işlerimize döndük.

"Bey'in söylediği gibi oldu. Bizim yerimize ulaşmamızdan az sonra Bağdat Paşasının bir ulağı Kermanşah'a geldi. Elinde, babamın bütün aşiretleriyle birlikte eski yerine dönmesini resmi olarak talep eden ve kaçmamıza neden olan bütün olayları anlatan bir mektup vardı. Mektupta babama hırsız deniliyor, kendisinin paha biçilmez bir kısrağı çaldığı, bu kısrağın da Paşa'nın malı olduğu söyleniyordu. Kısrağın derhal iadesi isteniyor, iade edilmezse Paşa'nın İran toprakları üzerine yürüyeceği bildiriliyordu. Babam o an Bey'in huzuruna çağrıldı ve durum kendisine bildirildi.

"Durumu öğrenir öğrenmez hepimiz üzüntüye düştük. Paşa'nın, kısrağı ele geçirmek ve babamı mahvetmek

için elinden gelen hiçbir şeyi geri koymayacağı kesindi. Bizim gibi zayıf ve yoksul bir aşiretin böyle güçlü bir Paşa'nın çevireceği entrikalara, vereceği rüşvetlere karşı koyamayacağı da kesindi. Hem sonra böyle bir hazineye sahip olmamız İranlıların gözünde de bir suç teşkil edecekti, hemen şimdi olmasa bile ilk fırsatta herhalde onlar da kısrağı elimizden almaya kalkışacaklardı. Ekseriyetimizin Yezidi olduğu da çok geçmeden meydana çıkacaktı ki yalnızca bu, Hazreti Ali âşıklarının nefret ve lanetine muhatap olmamız için yeterliydi.

"Babam, Bey'in yanına gitmezden önce, kısrağa sahip olduğunu reddettiği takdirde yalancı çıkmamak için atın emin bir yere saklanmasını buyurmuştu. Ama dönüşünde bu önlemi boşuna almış olduğumuzu gördük. Bey kendisini gayet iyi karşılamış. Paşa'nın isteklerine hiçbir şekilde boyun eğmemeye karar verdiğini, kısrağın babamda kalabileceğini ve bizim orada kaldığımız sürece rahat olup kendisine güvenebileceğimizi söylemiş. "İçin rahat etsin, Oğuz Ağa," demiş. "Bizim gölgemizde oldukça güvendesin. Seni ve aşiretini kendi hükümetinin uyruğu saymaya Bağdat Paşasının ne hakkı var? Babam Şehinşah'ın sarayının kapıları herkese açıktır ve herhangi bir yabancı onun eteğini öper öpmez onun himayesi altına girmiş sayılır. Sen bize sığındın, seni korumayı reddedersek Müslümanlığımız nerede kalır? Haydi git, çadırına dön, berhudar ol. Paşa'yı da bize bırak."

"Bu, bizim aramızda büyük bir sevinç uyandırdı. Babam da başarısını kutlamak için aşiretin büyükleriyle yaşlılarına bir şölen verdi. Şölende o sıradaki durumumuz konuşuldu ve geleceğimizle ilgili tasarılar tartışıldı. Firarımızın başarısı hepimizi coşturmuştu, birimiz dışında. Bu da babamın amcası olan ihtiyardı. Gençken Nadir Şah'ın emrinde askerlik yapmış olduğu için İranlıları yakından tanımış-

tı. Şimdi de Bey'in vaatlerine ve tatlı sözlerine dünyada güvenemiyordu. Topluluğa dönerek, "Siz İranlıları bilmezsiniz," dedi. "Hiçbirinizin onlarla alışverişi olmadı. Bu yüzden onların övücü sözlerine, kandırıcı, dost tavırlarına aldanıp kendinizi güvende sanıyorsunuz. Ama ben uzun zaman onların arasında yaşadım, sözlerinin değerini anladım. Onların silahları yiğitçe çarpışmalarda, açık saldırılarda rastlanan türden değildir. Onlar kılıç ve mızrak yerine hıyanet, yalan, hile kullanırlar. En hazırlıksız olduğunuz bir sırada, bir ağa yakalanmış gibi kıskıvrak bağlanıvermiş olduğunuzu görürsünüz. Gülistan'da oturduğunuzu sandığınız bir sırada etrafınızı birden harabeler ve ıssızlık çevirir. Yalan söylemek İranlıların en kötü ve ulusal tutkusudur. Her sözün üstüne bir yemin ettiklerinin farkına varmadınız mı? Doğru söyleyen adamlar arasında yeminin ne gereği var? Birisi senin başının üstüne, kendi başının, çocuğunun başının üstüne, Hazreti Peygamber'in, akrabalarının, soyunun, sopunun üstüne yemin eder; bir başkası Şah'ın, kıblenin, sakalının üstüne yemin eder; bir üçüncüsü ise ölünü öpeyim diye yemin eder; yediği tuzun, Hazreti Hüseyin'in aşkının üstüne yemin eder. Onlar aslında bunlara önem verirler mi sanıyorsunuz? Yoo. Yalan söylediklerinin her zaman farkındadırlar, durmadan da yemini basarlar. Mesela şimdi biz... Bunlar bizi hiç rahatsız etmeyecekler, başımıza zaten bunca iş açmış olan atı bize mi bırakacaklar sanıyorsunuz? Herhangi bir ulusun atlara Türklerden daha meraklı olması mümkünse bu ulus işte İranlılardır. Bir Arap kısrağı onların gözünde elmas ve yakuttan daha değerlidir. Şah bizim elimizdeki kısrağı öğrenirse hemen adam gönderip aldırtır. O zaman biz ne yaparız? Bu gidişle bütün dünyaya karşı kanlı bıçaklı olacağız galiba. Hayır, dostlarım. Siz nasıl isterseniz öyle düşünün, ama şahsen ben bu durumu tehlikeli görüyorum ve size

kimin nesi olursa olsun, hiçbir İranlıya güvenmemenizi tavsiye ediyorum."

"Sahiden de işler tam ihtiyarın tahmin ettiği gibi oldu ve beni şimdi şu gördüğün hale düşürdü.

"Bir sabah, şafak sökmezden bir saat kadar önce köpeklerin her zamankinden başka türlü havlamalarıyla uyandık. Havlayıp hırlamaları bir türlü sona ermiyordu. Kurtların saldırısına uğramaya alışıktık. Bu saldırılardan bizi köpeklerimiz korurdu. Onun için ilk önce hayvanların yaygarasına aldırış etmedik. Ama en sonunda babamla oğulları kalktılar, silahlarını alıp ne oluyor diye bakmaya çıktılar. Daha on beş, yirmi adım gitmemişlerdi ki bir atlı, biraz sonra bir tane daha, sonra da bir sürü atlı gördüler. Yani uzun lafın kısası çadırların sarılmış olduğunu gördüler. Babam hemen herkesi uyardı, bütün çadırlar bir an içinde ayaklandı. Gelen atlılar babamın üstüne atılıp onu yakalamak istediler. Ama babam en öndekini vurup öldürdü. İkincisini de kılıcıyla yaraladı. Tabanca sesi ile bağ uşağının gürültüsü üzerine atlılar genel bir saldırıya geçtiler ve kısa zamanda dört bir yanımız sarılıverdi. Saldırganların başlıca amaçları herhalde kısraktı ki önce kadınların çadırına yönelerek hayvanı yakalayıp götürdüler.

"Gün ağarmaya başlayınca saldırganların İranlı olduklarını gördük. Aynı zamanda, almış oldukları bir emir üzerine hareket ettiklerini de az zamanda anladık. Babam, bir talihsizlik eseri olarak onların reislerini öldürmüştü. Bu da bizim esir alınmamız için yeterli nedendi. Artık var sen bizim halimizi tasavvur et! O sefalet tablosunu asla unutmayacağım. Babama gözümün önünde her türlü hakareti ettiler. Mallarımız yağmaya uğradı. Sonra...»

Zeynep, tam Mirza Ahmak'ın eline nasıl düştüğünü anlatmaya başlayacaktı ki evin kapısına hızla vuruldu. İkimiz de telaş içinde yerimizden fırladık. Sevgilim, kapıya bak-

maya giderken benim de balkon tarafından kaçıp gitmemi söyledi. Kapının açılmasını buyuran sesler gelenin hekimbaşı olduğunu anlatmıştı. Efendinin odada mutlaka göreceği kahvaltı ve işret alametlerini açıklamak için kendi kurnazlığına güvenerek hemen gidip kapıyı açtı, onu içeriye aldı.

Ben damdan bütün olup biteni izleyebiliyordum. Hekim, Zeynep'i yalnız bulduğuna pek sevinmiş gibiydi. Kıza muhabbet dolu öyle sözler söyledi ki hislerini anlamamak mümkün değildi. Bir aralık pencereden karısının odasına bakınca kahvaltı artıklarını gördü. Besbelli bu durumla ilgili sorular sormaya başlamıştı ki içeriye, arkasında hizmetçileriyle hanımefendi girdi. İçeriye o kadar ani olarak girmişti ki hekimbaşı ile Zeynep birbirlerinden uzaklaşmaya fırsat bulamadan, kadın karşılarına dikiliverdi. Bu manzara karşısında halini ve söylediği sözleri asla unutamayacağım! Son derece alaylı bir saygı ifadesiyle, "Selamünaleyküm!" dedi. "İnşallah zatı devletlilerinin afiyetleri yerindedir. İnşallah iyi eğlenmişsinizdir. Galiba biraz erken geldim." Sonra yüzüne kan yürümeye başlayınca alaylarını filan unuttu ve zavallı suçlulara bağırıp çağırmaya başladı.

"Kahvaltı da etmişler... Hem de benim odamda! Maşallah maşallah! Demek artık köpek kadar bile itibarımız kalmadı. Kendi evimde, kendi odamda, kendi divanımın üstünde hizmetçilerim keyfediyorlar. Doğrusu şaştım kaldım bu işe! Gökten yere düşmüş gibi oldum."

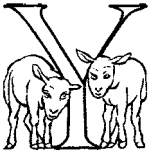
Sonra kocasına döndü, "Sana gelince, Mirza Ahmak," dedi. "Bak bana da söyle, sen de kendini erkek yerine mi koyuyorsun? Hem de bir hekim! Devrinin Lokmanı, bir âlim! O maymun suratla, o keçi sakalla, o kambur sırtla bir de âşıktaşlık yapmaya kalkışıyorsun!" Eliyle kocasının alnını karışlayarak, "Puf!" diye ekledi. "Böyle yüze tükürülür. Ben o kadar aşağılık bir insan mıyım ki böyle dinsiz

imansız bir cariyeyi bana tercih ediyorsun? Ne yaptım ki beni böyle alçaltıyorsun? Dünyada reçetelerinle ilaçlarından başka bir şeyciğin yokken ben çıkıp seni adam ettim. Benim sayemde önemli bir adam oldun! Şimdi Şah'ın yanında duruyorsun. Herkes önünde yerlere kadar eğiliyor. Beline Keşmir şalları sarıyorsun. Adın anılıyor. Söyle bana ey insan denemeyecek yaratık! Bütün bunların anlamı ne?"

Hekimbaşı ise bu saldırıya karşı suçsuzluğunu kanıtlamak için sürü sepet yemin ediyor ve binlerce nida koparıyordu. Gel gör ki karısının çenesini tutmaya, öfkesini yatıştırmaya hiçbir surette imkân yoktu. Kadının öfkesi öyle bir hal almıştı ki sonu gelmez sel halinde küfürler küfürleri, lanetler lanetleri izlemekteydi. Kocasını bırakıp Zeynep'e, Zeynep'i bırakıp gene kocasına çatıyordu. Öyle ki sonunda ağzı köpürmeye başladı. Yalnızca konuşmak da yeterli gelmemişti. Kızcağızın arkasının ortasını aşan uzun örgülerinden birini yakalayarak bağırtıncaya kadar çekti. Sonra öteki hizmetçilerin de yardımıyla Zeynep'i sarınca attılar. Orada zavallı kızı iki taraf da bitkin düşünceye kadar dövdüler. Ah, onun yardımına koşabilmek için nasıl can atıyordum! Vücudum ateş kesilmişti. O hissiz yaratıkların kanını içebilirdim. Ama elimden ne gelirdi ki? Hareme girecek olsam beni mutlaka öldürürlerdi. Bunun da Zeynep'e ne yararı dokunurdu? Kızcağız eskisinden daha kötü muameleye maruz kalırdı, hanımın kıskançlığı da azalmazdı! Onun için fırtına dindiği zaman damdan indim ve nasıl bir yol tutmam gerektiğini düşünmek için şehrin dışındaki kırlara çıktım. Hekimin yanında kalmak artık söz konusu değildi. Zeynep ile yeniden birlikte olma zevkine kavuşmayı düşünmek bile sersemlikti. Kızcağızın başına gelebilecekleri düşündükçe yüreğim kan ağlıyordu. Haremlerde yapılan zulümlere dair öyle korkunç şeyler duymuştum ki bizim hanım gibi bir dişi iblisin, tamamen eline bakan bir cariyeye her türlü kötülüğü yapmaktan çekinmeyeceğine inanıyordum.

27
Hekimbaşının Şah'ı Konuk Etmek İçin Yaptığı Hazırlıklar ve Açılan Büyük Saray Kapısı

Yaptığım gezinti sırasında hekimbaşının evinden hemen ayrılmaya ve Tahran'dan gitmeye adeta kesin karar vermiştim. Durumu o kadar ümitsiz görüyordum! Ama Zeynep'e karşı duyduğum aşk bu karara galebe çaldı ve onu yeniden görme ümidiyle Mirza Ahmak'ın eline bakarak sefil bir hayat sürmeye devam ettim. Benim kendisinin rakibi olduğumdan ve haremdeki olayın benim yüzümden çıktığından Mirza Ahmak'ın haberi yoktu. Ama o gün içeriye başka birisinin girmiş olduğunu anlamıştı. Bu nedenle öyle sıkı önlemler almaya başladı ki sevgilimin nasıl olduğunu, hanımın öfkesinin sonuçlarını öğrenmekte büyük güçlük çektim. Allah'ın her günü, hanım dışarıya çıkınca belki Zeynep'i görebilirim ümidiyle enderunun kapısını gözetliyordum, ama boşuna! Onun hapsedildiğini ya da haremdeki düşmanlarına kurban gittiğini tahmin ediyordum. Sabırsızlığım artık son kerteyi bulmuştu ki bir gün zenci

cariye Nur Cihan'ın evden tek başına çıkıp pazar yerine doğru gittiğini gördüm. Peşine takıldım ve sevgilimle samimi arkadaş olmasına güvenerek onun yanına yaklaşmayı göze aldım.

"Aleykümselam Nur Cihan!" dedim. "Böyle tek başına acele acele nereye gidiyorsun?"

Nur Cihan, "Selamünaleyküm," diye yanıtladı. "Eczaneye gidiyorum. Bizim Kürt kızı için bir şeyler alacağım."

Telaşla, "Ne, Zeynep için ha?" diye bağırdım. "Ne oldu? Hasta mı?"

İyi kalpli zenci kız, "Zavallıcık," dedi. "Çok hasta oldu, çok üzüntü geçirdi. Siz İranlılar kötü milletsiniz. Siyah renkli ve köle olan bizlerin insanlığımız sizden kat kat üstündür. Konukseverliğinizden, yabancılara karşı gösterdiğiniz yakınlıktan bahsedersiniz, ama bu zavallı Kürt kızına yapılan, değil insana, hayvanlara bile yapılmamıştır!"

Ben, "Ona ne yaptılar? Allah aşkına söyle, Nur Cihan!" dedim. "Kuzum söyle!"

Benim halim ve gösterdiğim merak onu yumuşattı ve zenci kızı, hanımının kıskançlığı yüzünden Zeynep'in küçük bir arka odaya kapatıldığını ve oradan çıkmasının yasak edildiğini anlattı. Gördüğü muamelenin acısından kızcağız hummalara tutulmuş ve ancak gençliği, gücü sayesinde ölümden dönmüş. Bunun üzerine hanımı azıcık insafa gelmiş ve kızcağıza sürme ve kına alsın diye Nur Cihan'ı eczacıya göndermiş. Ama Nur Cihan'a sorarsanız Şah'ın Mirza Ahmak'ı ziyaret edeceği söylentisi çıkmasaymış hanım bu kadarcık hoşgörü bile göstermezmiş. İstediği adamın haremine girip kadınlarını örtüsüz görmek Şah'ın imtiyazıdır. Hanımefendi de cariyeleriyle gösteriş yapmak istediği için Zeynep'i kapattığı odadan çıkarmış, ama kızcağız henüz haremden dışarıya adım atamıyormuş!

Bu havadis içime su serpti, ne yapsam da Zeynep ile konuşsam diye düşünmeye başladım. Ama karşılaşacağım

engellerin o kadar aşılmaz şeyler olacağını tahmin ettim ki kızın başına yeniden bir felaket getirmekten korkarak şimdiki halde hiçbir girişimde bulunmamaya karar verdim. Şairin tavsiyesini tutup "arzunun seccadesini dürecek ve içimden gelen şeyin etrafında dönüp dolaşmaktan vazgeçecektim".

Bu arada Şah'ın olağan yazlık yolculuğu yaklaşmıştı. Ve âdeti olduğu üzere haşmetmaab aradaki zamanı, sarayına girip çıkan soyluları ziyaret edip kendisi ve maiyeti için bir armağanlar hasadı toplamakla dolduruyordu. Çünkü Şah'ın ziyareti gibi büyük bir şerefe nail olan herkes ona armağanlar vermek zorundadır.

Nur Cihan'ın söyledikleri doğruydu. Şah'ın ziyaretiyle onurlandıracağı kimseler arasında Mirza Ahmak da vardı. Hekimbaşının zengin diye adı çıkmıştı ve Şah ona çoktandır kendi asil pençesine layık mükemmel bir av gözüyle bakmaktaydı. Böylece, gözdeliğinin bu yeni ve özel nişanesinin kendisine bahşedebileceği gün saptandı. Hem de bu lütfun ne kadar büyük olduğunu belirtmek için ziyaretin sıradan bir ziyaret olmayacağı, hekimbaşının Şah Hazretleri'ni tam anlamıyla ağırlama mutluluğuna kavuşacağı, yani uzun lafın kısası Şah'ın akşam yemeğini hekimin evinde yiyeceği bildirildi.

Hekimbaşı yarı sevinmiş, yarı üzülmüştü. Bu şerefin büyüklüğüne sevinirken bütçesini bekleyen yıkımı düşündükçe içi titreyerek gerekli hazırlıkları yapmak üzere işe girişti. Yapılması gereken ilk iş pahendaz töreninin, yani Şah'ın ayağının altına serilecek kumaşların cins ve değerine karar vermekti. Hekimbaşı bu törenin bütün ülkede dillerde gezeceğini ve Şah'tan gördüğü itibarın bu ölçüte vurulacağını biliyordu. Bir yandan gururu kabarırken bir yandan cimriliği tutuyordu. Kendini pek zengin gösterirse gelecekte Şah'ın birçok isteğine hedef olacaktı. Hiç gösteriş yapmasa rakipleri ona yukarıdan bakacaklardı. Hekimbaşı

çoktandır bana akıl danışmaya tenezzül etmemiş olduğu için ben fazlalık bir parazit durumuna düşmüştüm. Ama bu kez Avrupalı doktor meselesindeki başarımı hatırlamış olmalı ki beni yine yanına çağırdı.

"Hacı, bu zor durumu nasıl çözeyim?" diye sordu. "Şah Hazretleri'nin benden adamakıllı bir pahendaz beklediği kulağıma çalındı. Hem de bunu bana söyleyen kişi bu gibi durumlarda gösterdiği debdebeyle bütün İran'ın diline destan olan başhazinedar. Benim onunla rekabet etmeme imkân yok. Sokağın başından Şah'ın attan ineceği yere kadar çuha sermemi, oradan bahçe kapısına kadar altın sırma sermemi, bütün bahçe boyunca, Şah'ın oturduğu yere kadar da Keşmir şalları sermemi ısrarla tavsiye etti. Serilen her şalın değeri bir öncekinden daha yüksek tutulmalı, bizzat Şah'ın oturacağı halının üstüne serilen şal ise paha biçilmez bir parça olmalıymış. Oysa sen de biliyorsun ki ben böyle debdebe yapacak adam değilim. Hekimim ben, okumuş adamım. Mesleğimi para kazanmaya alet etmiyorum. Hem sonra baş hazinedarın niçin böyle dediğini de biliyorum. Elinden çıkacak çuhaları, sırmaları, şalları var da, sefil onun için böyle söylüyor. Hayır, onun bu müsrifçe tavsiyelerini tutmama imkân yok. Ama başka ne yapayım?"

Ben, "Evet, gerçi hekimsiniz, ama saray hekimisiniz," diye karşılık verdim. "Önemli bir mevkiiniz var. Hem sonra karınız hanımefendinin hatırı için böyle bir evliliğin şerefine layık bir şey yapmak zorundasınız. Size karşı beslediği güveni takdir ettiğinizi gösterir bir pahendaz hazırlamazsanız Şah Hazretleri hoşnut olmazlar."

Mirza, "Evet, söylediklerin doğrudur dostum Hacı," dedi. "Ama ne de olsa sadece bir hekimim. Benim her istediğim an bu kadar sırma, şal filan satın almama imkân yok."

Ben, "Ama başka türlü ne yapabilirsiniz ki?" diye sordum. "Yoluna saman serip oturacağı yere alçı mı dökeceksiniz?"

"Hayır ama çiçek serpebiliriz. Çiçek ucuzdur, bilirsin. Sonra bir öküz kurban edip Şah'ın atının ayağının altında tatlı kavanozları kırmak* da mümkün... Bunlar yetmez mi?"

Ben, "İmkânı yok!" diye bağırdım. "Böyle davranırsanız Şah ile düşmanlarınız sizi soyup soğana çevirmek için ellerinden geleni yaparlar. Ama başhazinedarın söylediklerinin hepsini yapmaya da gerek kalmayabilir. Mesela sokağa basma, kapıya kadar kadife, avluya sırma, odaya da şal serebilirsiniz. Pek o kadar pahalıya çıkmaz."

Hekimbaşı, "Fena fikir değil," dedi. "Belki bu kadarına gücüm yeter. Evde kadınlara şalvarlık diye alınmış basma var. Herhalde o işi görür. Geçen gün bir hastam da birkaç arşın İsfahan kadifesi vermişti. Şeref takımımı satıp biraz sırma kumaş alırım. Karımın şalvarından iki üç tanesi de o odaya yeter. Hazreti Ali'nin inayetiyle bu iş de hallolundu."

Ben, "Ama harem de var!" diye üsteledim. "Şah'ın oraya gitmesi şart. Şah'ın bakışlarının uğur getirdiğini bilirsiniz. Kadınlarınızın böyle bir günde güzel giyinmiş olmaları gerekir."

Hekim, "Ödünç alsınlar," dedi. "Ahbaplarından ne isterlerse ödünç alabilirler... Takı, şalvar, ceket, şal... Ne isterlerse alsınlar."

Gelgelelim hanımefendimiz buna olmaz dediler. Kadın bu öneriyi duyar duymaz karşı çıktı. Kocasına, kendisi gibi bir kadınla evlenme şerefine layık olmayan cimri, adi bir yaratık dedi ve kendisine bahşedilecek olan lütfa yakı-

* Eski bir Acem geleneği. Şans ve saadet verdiği söylenir.

şır bir şekilde hazırlanmakta diretti. Ona karşı gelmeye kalkışmak boşunaydı. Zaten hekimbaşının evindeki herkes bu meselede tek bir amaçla, yani onun bunca zamandır gözlerinin yaşına bakmaksızın başkalarından aldığı paraları harcamak amacıyla hareket ediyor gibiydi.

28
Şah'ın Karşılanışına, Şah'a Verilen Armağana ve Mecliste Konuşulanlara Dair

Bu büyük olayın gerçekleşeceği günün sabahı (o gün yıldızbilimciler tarafından uğurlu olduğu için seçilmişti) Mirza Ahmak'ın hanesinin her tarafında hummalı bir hazırlık göze çarpıyordu. Kralın çadırcıları meclisin kurulacağı salona egemen olmuşlardı. Yerlere temiz halılar sermiş, bir halıyı ikiye katlayıp üstüne şahane bir şal örterek Şah'ın oturacağı yeri hazırlamışlardı. Sonradan avluyu suladılar, fıskiyeleri açtılar, binanın önüne yeni bir perde gerdiler. Şah'ın bahçıvanları da gelip etrafı çiçeklerle bezemişlerdi. Şah'ın oturacağı yerin hemen karşısına düşen havuzun üzerine çeşitli biçimler halinde birleştirilmiş gül yaprakları serpmişlerdi. Mermerin üzerine portakal dolu kâseler sıralanmış, yani bütün manzaraya genel bir tazelik ve neşe havası verilmişti.

Derken aşçılar (son derece kalabalık ve buyurgan bir güruh) ellerinde o kadar çok kap kacak, mangal ve kazanla çıkageldiler ki hekimbaşının sabrı tükendi. Efendimiz dayanamayarak aşçıbaşına, "Bu da nesi?" diye sordu. "Şah Hazretleri'yle birlikte bütün şehri mi doyuracağım?"

Aşçıbaşı, "Pek bütün şehir sayılmaz," diye yanıtladı. "Ama Sadi'nin şu sözlerini belki hatırlarsınız:

'Köylünün ağacından Şah bir elma istese,
Uşakları ağacı ta kökünden keserler
Şah canı isteyip bir yumurta verin dese
Uşakları yüzlerce tavuğu kesip yerler.'"

Böylece aşçılar mutfağı istila ettiler, ama burası onların yapacakları şeylerin dörtte birini bile yapmalarına yetmezdi. Bu yüzden mutfağın yanındaki avluda geçici ocaklar kurmak gerekti. Buraya büyük mangallar kondu ve böyle durumlarda bütün hazır bulunanlara dağıtılan pilavlar pişirildi. Aşçılardan başka, dairelerden birine de tatlıcılar yerleşmişti. Burada tatlılar, şerbetler, meyveler hazırlanıyordu. Aşçılarla tatlıcılara o kadar çok malzeme gerekti ki istedikleri şeylerin listesini verdikleri zaman hekimbaşı neredeyse ölüyordu. Daha sonra Şah'ın çalgıcı ve şarkıcılarıyla birlikte lütibaşı da geldi. Yanında yirmi tane lüti vardı. Her birinin omzunda bir davul asılıyordu.

Ziyaret için saptanan zaman, günün batışına rastlayan akşam namazından sonraydı. O saatte günün sıcağı biraz azalmış ve Tahran ahalisi akşam serinliğinin sefasını sürmeye başlamıştı ki Şah sarayından çıktı ve hekimbaşının evinin yolunu tuttu. Sokaklar süpürülüp sulanmıştı. Şah'ın alayının geçtiği yerlerde sokaklara çiçekler serpiliyordu. Her şeyin hazır olduğunu bildirmek üzere bizzat Mirza Ahmak huzura çıkmıştı ve Şah'ın atının hemen yanı başında yürüyordu.

Alayın önünde haberciler gidiyordu. Ellerinde sopalar ve başlarında süsler olan bu haberciler Şah'ın yaklaştığını haber veriyor ve herkese yol gösteriyorlardı. Duvarların üstlerine beyaz başörtülü kadınlar doluşmuştu. Daha kibar evlerde de kadınların, kafeslerin deliklerinden dışarısını gözetledikleri seçilebiliyordu. Habercilerin arkasından, ellerindeki ince, uzun değneklerle yoldaki ahaliyi kovan sürü sürü çadırcı ve feraş geliyordu. Onları, omuzlarında

zengin işlemeli eyer kılıfları taşıyan, elleri altın çubuklu seyisler, Şah'ın pabuççusu, leğen ibrikçisi, maşlahçısı, afyoncusu ve daha bir sürü hizmetkârı izliyordu. Bu, yalnızca özel bir ziyaret olduğu için haşmetmaabın önünden giden ve çoğu şahane alaylarının görkemli bir parçasını teşkil eden atlılar yoktu. Bunların yerini ikişer ikişer yürüyen ayak ulaklarından bir kafile almıştı. Bunlar çok gösterişli giyinmişlerdi. Kiminin siyah kadife yeleklerine altın paralar dikilmişti. Kimi sırma, kimi de ipekli giysiler içindeydi. Hemen arkalarından Şah Hazretleri geliyordu. Yanında baş ayak ulağı vardı. Kuşağına sokulmuş mineli kırbaç başıyla ayırt edilen bu büyük adam oldukça önemli bir şahıstı. Şah, üstü zengin örtülerle süslü, yumuşakbaşlı, rahvan bir ata binmişti, ama kendi giyimi sadeydi. Ancak esvabının yapıldığı kumaş ve şalların güzelliği onu diğerlerinden ayırt ediyordu. Arkasından, ellişer adımlık mesafelerle oğullarının üçü, soyluların en soylusu, büyük teşrifatçı, şehsuvar, saray şairi ve daha bir sürü saraylı geliyordu. Bunların hepsinin de yanlarında uşakları vardı. Mirza Ahmak'ın sofrasında yiyip içecek olan bütün bu kafile bir araya toplandığı zaman beş yüz kişi ediyorlardı dersek ılımlı bir rakam söylemiş oluruz.

Kapı atla geçilemeyecek kadar dar olduğu için Şah Hazretleri bahçenin önünde atından indi ve avludan geçerek büyük salonda hazırlanmış olan yerine geçti. Şehzadelerden başka herkes dışarıda kaldı ve uşaklık görevlerini bizzat hekimbaşı yaptı.

Haşmetmaab oturduktan biraz sonra teşrifatçıbaşı, yalınayak yürüyen ev sahibiyle birlikte sarnıcın başında belirdi. Ev sahibinin göğüs hizasında tuttuğu bir gümüş tepsinin üzerinde, darphaneden yeni çıkmış yüz tane tomun vardı. Teşrifatçıbaşı yüksek sesle, "Haşmetmaabın kullarının en hakiri olan ben, Şehinşah Hazretleri'ne, Şah Hazret-

leri'nin başhekimi olan Mirza Ahmak'ın zatı devletlilerinin ayağının mübarek tozuna yaklaşma cüretinde bulunduğunu ve yüz altın tomundan ibaret bir hediye takdim etmek istediğini haber vermekle kesbi şeref ederim."

Buna Şah, "Yaklaşabilirsin, Mirza Ahmak," diye karşılık verdi. "Allah şahidim olsun, sen iyi bir kulsun. Şah Hazretleri, sana karşı özel bir muhabbet besliyor. Herkese karşı yüzün ak çıktı, itibarın yükseldi. Git, git de Şah Hazretleri evine gelip hediyeni kabul etti diye Allah'a şükret."

Bunun üzerine hekimbaşı dize geldi ve eğilip yeri öptü.

Bundan sonra Şah Hazretleri soyluların en soylusuna dönerek, "Şah'ın başı üzerine yemin ederim ki Mirza Ahmak iyi adamdır!" dedi. "İran'da onun bir eşi daha yoktur. Lokman'dan çok daha akıllı, Galen'den çok daha bilgindir."

Soyluların en soylusu, "Evet, evet," dedi. "Lokman ha! Lokman ile Galen de kim oluyormuş? Ne var ki bunun nedeni de Mirza Ahmak'a Şehinşahımızın bahşettikleri şans ve mutluluğun eseridir. Çünkü İran şimdiye kadar böyle bir Şah görmemiştir. Böyle Şah'a da böyle hekim yakışır! İsteyen, Avrupa veya Hindistan'ın hekimlerini övsün! Ama ilim denilen şey İran'da bulunmazsa başka nerede bulunabilir? İran'ın taşı toprağı eşsiz Şah'ının varlığıyla aydınlanmakta devam ettikçe kim Mirza Ahmak'tan daha üstün olduğunu iddia edebilir?"

Şah, "Söylediklerinin hepsi doğru," dedi. "İran dünyanın kuruluşundan bugüne kadar yurttaşlarının dehasıyla ve hükümdarlarının bilgeliğiyle, haşmetiyle ünlenmiş bir diyardır. Hindistan'ın da kendine göre hükümdarları, Arabistan'ın halifeleri, Türk sultanları, Tataristan'ın hanları ve Çin'in imparatorları olmuştur. Ama benim ülkemle alışveriş yapıp bana armağanlar sunmak için Allah bilir nereden gelen Frenklere gelince... O biçare kâfirlerin de bir avuç

kralları var, ama ülkelerinin isimlerini bile duymamışızdır."

Soylu "Evet, evet," diye karşılık verdi. "Kurbanınız olayım. Herkesin dediğine göre dünyada epey önemli yer işgal eden İngiliz ve Fransız milletleri hariç, ötekilerin topu beş para etmez. Moskoflara gelince, onlar Avrupalı sayılmazlar ki! Avrupa'nın köpeklerinden bile daha aşağılıktırlar."

Şah, "Hah, hah, hah, çok doğru söylüyorsun!" diyerek güldü. "Gerçi bir tane Büyük Katerina'ları vardı, evet, ama ondan sonra bir Pol geldi ki adam bayağı deliydi. Mesela, deliliğine bir örnek vereyim. Hindistan'a bir ordu göndermeye kalkışmıştı. Sanki İranlılar buna izin verirlermiş gibi! Ruslar şapka, dar ceket, pantolon giyerek sakallarını tıraş ediyorlar, sonra da Avrupalı olduk deyip çıkıyorlar. İnsanın sırtına kaz kanadı takıp kendine melek demesine benzer bu."

Soyluların başı, "Fevkalade! Fevkalade!" diye bağırdı. "Şehinşah Hazretleri melekler gibi konuşuyorlar. Avrupa'da böyle konuşabilecek bir kral varsa gösterin."

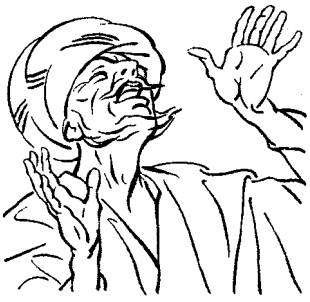
Bütün etraftakiler, hep bir ağızdan, "Evet, evet!" diye bağırdılar. Biri, "Bin yaşasın!" dedi. Öbürü, "Gölgesi üstümüzden eksilmesin!" diye ekledi.

Şah sözlerine devamla, "Ama asıl kadınları hakkında çok acayip şeyler duyuyoruz," dedi. "Bir kere, evlerinde enderunları yokmuş. Kadın erkek bir arada otururlarmış. Sonra kadınlar hiç peçe takmaz, yüzlerini her bakana gösterirlermiş, göçebe aşiretlerinin kadınları gibi. Sen ki bir hekim ve feylesofsun, söyle bana Mirza Ahmak, nasıl oluyor da yeryüzünde biz Müslümanlardan başka karılarına hükmedip onların iffetlerinden emin yaşayan erkekler bulunamıyor?" Sonra alaycı bir ifadeyle gülümseyerek ekledi: "Dediklerine göre hele sen herkesinkinden daha uysal ve söz dinler bir zevceye sahip olma mutluluğuna erişmişsin."

Hekimbaşı, "Şehinşahın iltifat ve himayesine mazhar olmak demek, hayatta insana mutluluk verebilecek her şeye sahip olmak demektir. Ben, zevcem, ailemizin bütün fertleri sizin hakir kullarınızız, varımız yoğumuz sizindir. Kulunuz herhangi bir erdeme sahipse bundan sorumlu olan kendisi değildir. Her şeyin sebebi sizsiniz. Siz buyurduğunuz zaman kusurlarım bile erdem olup çıkıyor. 'Ama güneş yanarken hangi fener parlayabilir? Ve Alvend Dağı'nın eteğinde hangi minareye yüksek denilebilir?' Zatı devletlerinin kadınlar hakkında buyurduklarına gelince, kullarınızın en hakiri olan bana öyle geliyor ki hayvanlarla Avrupalıların arasında büyük bir yakınlık var. Avrupalıların Müslümanlardan daha aşağı olmalarının nedeni de bu olsa gerek. Dişi ve erkek hayvanlar hayasızcasına bir arada haşır neşir olurlar; Avrupalılar da öyle. Hayvanlar domuzlarla ahbaplık ederler; Avrupalılar da öyle. O pis hayvanı bizler gibi muzur sayacakları yerde Avrupa'da her evin domuzlara ait özel daireleri bile varmış diyorlar. Hele kadınları! Yolda dişisini gören hangi köpek gidip yaltaklanmaz? Avrupalılar da şüphesiz böyle yapıyorlar. O gavur ellerinde zevce anlamsız bir kelime olsa gerek, çünkü nasıl olsa herkesin karısı herkesin malı!"

Şah, "Aferin hekimbaşı!" diye bağırdı. "Demek ki bizlerden başka herkesin hayvan oldukları belli. Büyük Peygamberimiz de zaten öyle demiş. Kâfirler cehennemde yanmaktan hiç kurtulamayacaklar. Gerçek Müminler ise ebediyyen yedinci kat cennette hurilerinin yanında oturacaklar! Ama işittiğimize göre sizin cennetiniz burada başlamış bile, hurilerinizi şimdiden etrafınıza toplamışsınız... Nasıl, buna ne dersin?"

Bunun üzerine Mirza Ahmak yerlere kapanarak, "Kullarının nesi varsa Şah Hazretleri'nin sayılır," dedi. "Şehinşah Hazretleri Mirza Ahmak'ın değersiz enderunundan içeriye uğurlu adımlarını attıkları an mutlu bir an olacak ve kulunuzun başı göklere değecektir."

Şah, "Kendi gözlerimizle şöyle bir görelim," diye karşılık verdi. "Şah'ın bakışı uğur getirir. Git, Şah geliyor diye haremindekilere söyle! Hasta olan, arzularına kavuşamayan, sevdiğini özleyen ya da kocasından kurtulmak isteyen varsa meydana çıkıp Şah'a baksın. Talihi açılır."

Bunun üzerine, şimdiye kadar hiç sesini çıkarmadan oturan ve zihninin meşgul olduğu anlaşılan şair, "Şah Hazretleri'nin buyurdukları şey sadece hayırseverliklerinin ve lütuflarının yeni bir kanıtından ibarettir," dedi. Sonra güzelce vezinli ve kafiyeli olarak şu şiiri okudu:

"Gökyüzünde bir tek güneş vardır, İran diyarında da bir tek Şah,
Nereye gitseler hayat, ışık, *sevinç ve refah bahşederler*
Hekim ilaçlarıyla övünsün ama Şah'ın tek bir bakışının yanında
Onun ilaçları ne anlam taşır? Ne işe yarar?
Ey Mirza Ahmak, kulların en mutlusu, hekimlerin en kaderlisi!
İşte şimdi evinde her derde deva, her cefaya şifa var.
Galen'i kaldır, Hipokrat'ı yak, İbni Sina'yı bir köşeye at, hepsinin piri burada
Bir bakışla iyileşmek dururken kim ilaç alır, kim neşter altına yatar?
Ey Mirza Ahmak, kulların en mutlusu, hekimlerin en kaderlisi!"

Bu şiir okunurken kimse çıt bile çıkarmamıştı. Sonunda Şah, "Aferin!" diye bağırdı. "Sen cidden tam bir şairsin ve

bize layıksın. Senin yanında Firdevsi kim oluyor ki? Gazneli Mahmut'a gelince, o da yerdeki tozlar kadar aşağılıkmış!" Sonra en soylu saraylıya dönerek, "Git de onu ağzından öp, sonra ağzına şeker doldur," dedi.

Bunun üzerine çalı gibi sık ve kocaman bir sakalı olan soylu, şairin ağzına (uygun miktarda kılın muhafazası altında olan) bir öpücük kondurdu. Sonra uzatılan tabaktan yeterli miktarda kesme şeker alarak şairin ağzına birer birer, olağan törenle soktu.

Bu büyük lütfun kendisini sıkıntıya sokmuş olduğu besbelli olmakla birlikte şair, mutluluğun doruğuna eriştiğini belirtmek için elinden geleni yapıyordu.

Bundan sonra Şah Hazretleri etrafındakilerin dağılmasına izin verdi ve akşam yemeği için hazırlıklar başladı.

29
Şölenin Tafsilatı Hacı Baba'nın Mutluluğunu Yıkan Bir Olay Oluyor

Şah'ın yemek yediği salona, uşaklar dışında yalnızca onunla birlikte gelmiş olan üç Şehzade kabul olunmuştu. Onlar da ta karşıda, sırtlarını duvara dayamış duruyorlardı. Töreni kıyafetlerini giymişlerdi, kılıçları bellerindeydi. Mirza Ahmak dışarıda etrafa nezaret ediyordu. Şah'ın önündeki halının üzerine başuşak en iyi Keşmir şalından çevresi altın püsküllü bir sofra örtüsü yaydı ve Şah ellerini yıkasın diye altın bir ibrikle leğen uzatıldı. Bundan sonra yemek tepsileri içeri getirildi. Zehire karşı bir önlem olmak üzere tepsiler başuşak tarafından, daha mutfaktan çıkmazdan önce mühürlenmişti. Gene başuşak mühürleri Şah'ın gözü önünde kendi eliyle kırdı. Tepsilerde aşçılığın bütün hüneri ve en nefis yemekler vardı. Önce kar gibi beyaz bir

çilav, sonra kuzulu pilav, daha sonra tavuklu pilav, safranlı ve kuru bezelyeli pilav ve sonunda İran yemeklerinin Şah'ı olan narinç pilavı vardı. Bu pilav dilim dilim portakal kabuğu, türlü türlü baharat, badem ve şekerle yapılmıştı. Yemeklerin arasında Hazar Denizi'nden getirilmiş somon ve ringa balıkları, Erivan yöresindeki Zengi Irmağı'ndan alabalıklar da göze çarpıyordu. Boy boy porselen kâse ve taslarda çeşitli et yemekleri vardı. İyice haşlanıp kıyıldıktan sonra pirinç, tatlı otlar ve soğanlarla kaynatılmış tavuk eti; ilikli çorba; etli, tereyağlı kabak dolmaları; iyice kıyılmış, üstüne kahverengi erik salçası dökülmüş piliç; dört beş santim kalınlığında kocaman bir omlet; çilavın üstüne dökmek üzere hazırlanmış, içi et kırıntıları, badem, erik ve demirhindi dolu et suyu; şekerli tereyağına kırılmış yumurta; av etleri ve daha saymakla tükenmeyecek bir sürü yemek... Bunlardan sonra kızartmalar geliyordu: Şişten yeni çıkmış bir kuzu çevirmesi, keklikler, mazenderan sülünleri ve yaban eşeği ve ceylan etlerinin en seçme yerleri... Bu nadide yiyeceklerin bolluğu ve gösterişi herkesin parmağını ağzında bıraktı. Yemekler Şah'ın etrafına öylesi-

ne yığılmıştı ki o da sofranın bir parçası gibi duruyordu. Yemeklerin aralarına serpiştirilmiş, saymakla bitmeyecek kadar bol olan konserveleri, turşu, peynir, tereyağı, soğan, kereviz, tuz, biber gibi tatlı, ekşi şeyleri artık saymıyorum, çünkü bu kadarı can sıkar. Ama şerbetler nefasetleriyle gözü çekiyordu. Şerbetler en pahalı porselenden yapılmış kocaman kâselere konmuştu ve armut ağacı tahtasından son derece sanatkârca oyulmuş kaşıklarla içiliyordu. İyice ustalıkla hazırlanmış limonata ve serkenkebin vardı. Serkenkebin su, şeker ve sirkeden yapılma bir şerbettir ve tatlısıyla ekşisi hayatın sefaletleriyle mutlulukları gibi, birbirine denktir. Bunlardan başka gülsuyu ve kızarmış bademli şeker şerbeti ve nar şerbeti de vardı. Hepsine de serinletmek için buz parçaları konulmuştu.

Şah başını öne uzatıp iki büklüm eğilerek elini önündeki pilavlara ve diğer yiyeceklere daldırıp çıkarmaya başladı. Hiç sesini çıkarmadan yiyordu. Salondaki Şehzadeler ile uşaklar da, son derece saygılı tavırlarla, hiç kımıldamadan duruyorlardı. Şah yemeğini bitirince yerinden kalkıp yan taraftaki odaya gitti. Orada ellerini yıkadı, kahvesini içti, nargilesini çekmeye başladı.

Yemekte yediği pilavlardan birinin, bir uşakla Mirza Ahmak'a götürülmesini emretmişti. Bu, çok özel bir lütuf sayıldığı için Mirza pilavı getiren uşağa bahşiş vermek zorunda kalmıştı. Doğaçlama söylediği şiirin hatırı için şaire de uygun bir armağan vermek zorundaydı. Şah yediği yemeklerden birini de hekimin karısına göndermiş, o da yemeği getiren uşağa bol bahşiş vermişti. Şah böylece iki kişiyi birden, yani hem ödül alanı hem de bu ödülü götüreni sevindirmek yöntemini uygulamaktaydı.

O, sofradan kalkınca prensler oturdular. Onlar da karınlarını tıka basa doyurunca yemekler bir başka odaya götürüldü. Burada soyluların soylusu, saray şairi ve haşmetmaabla birlikte gelmiş olan diğer saraylılar sofra başına

oturdular ve Şah ile Şehzadeler'in başlatmış olduğu şölene devam ettiler. Bundan sonra yemekler sırayla uşaklardan uşaklara geçti ve en sonunda bulaşıkçılarla feraşlar tabakları sıyırdı.

Bu arada bizzat doktor, Şah'ı haremine götürmüştü. Ben, içerisini gözetlerken yakalananın o saat kafasının uçurulduğunu bildiğimden, içeride olup bitenleri öğrenmek için sabırsızlık ve heyecan içinde beklemeye başladım. Ama ne korkunç şey! Şah Hazretleri büyük salona döner dönmez, diğer uşaklardan, hekimbaşının Kürt kızını haşmetmaaba armağan etmiş olduğunu öğrendim! Bunu öğrenince üzüntüden adeta hasta oldum. Gerçi kızın şimdiki durumundan kurtulmasına sevinmek gerekti, ama aklıma öyle şeyler, sonunda ölüm kalım sorunu olabilecek öyle olasılıklar geliyordu ki bunları düşünmek bile kanımı donduruyordu. Birbirimize o kadar sevdalıydık ki ihtiyat ve çekinme nedir bilmemiştik. Şimdi de geleceğin gözlerimin önünde açtığı manzara, insanın hayal edebileceği en korkunç kâbuslarla doluydu.

"Olup biten hakkında biraz tafsilat almaya çalışayım," diye düşündüm. "Hatta bu kargaşa arasında belki Zeynep'i görmem bile mümkün olur."

Hiç vakit kaybetmeyerek eski buluşma yerimize gittim. Aşağıdan, kadınların dairesinden büyük bir gürültü patırtı yükseliyordu. Hekimin haremindeki kadınlardan başka birçok da ziyaretçi vardı. Ama aralarında benim aradığıma benzeyen yoktu. Zaten ortalık kararmıştı, ben de görülür diye korkudan, işaret yapmaya çekiniyordum. Ama aşkımızın gücüne güvenerek, onu görmek için başvurduğum çareyi onun da akıl edeceğinden emindim. İlk konuşmamıza sahne olan balkonun bir ucu sokağa bakıyordu. Dışarıda izlemeye değer bir olay olduğu zaman buraya çıkmak haremdeki kadınların âdetiydi. Şah'ın gitme zamanı da yaklaştığı için Zeynep'in, onun gidişini seyretmek amacıyla bal-

kona çıkacağını umuyordum. At nallarının şakırtısı, bağırışlar, fenerlerin gidip gelişi ziyaretin sona erdiğini bildiriyordu. Aynı zamanda kadın seslerinin ve terlik şıkırtılarının da balkon merdivenine doğru yaklaştığını duyunca sevinç içinde kaldım. Duvarın arkasına gizlenmiş olduğum için beni ancak çevreyi çok iyi bilen birisi görebilirdi. Zeynep'in de içgüdüsüyle gözlerini benden yana çevireceğini düşünüyordum. Aldanmamışım. Zeynep balkona çıkan kadınların arasındaydı ve beni derhal seçti. Benim istediğim de bundan ibaretti zaten. Benimle konuşmak için yol bulmayı ona bırakıyordum.

Şah Hazretleri'nin yola çıkacağını haber veren, "Çekilin!" nidaları duyuldu, herkes sıraya dizildi. Haşmetmaabın saraya dönüş töreni, aynen geliş töreni gibi oldu. Yalnız bu kez alaya, boyları adımlarını aydınlattıkları kişilerin rütbesine göre değişen fenerler eklenmişti. Şah Hazretleri çevrenin bütün heyecan ve hayatını da beraberinde aldı, götürdü.

Artık seyredilecek başka bir şey kalmadığına göre kadınlar balkondan çekildiler. Balkonda kaldıkları sürece, Şah en çok kime baktı, en çok kimi beğendi, diye tartışmışlardı. Aşağıya indikleri sırada da kulağıma, Zeynep'in başına konan talih kuşunu kıskandıklarını belli eden haset dolu sözler çarptı. Birisi, "Şah'ın onu neden o kadar beğendiğini doğrusu anlayamıyorum," diyordu. "Hiçbir güzelliği yok ki! Ömrünüzde o kadar büyük ağız gördünüz mü? Cildinin rengi de zevksiz!"

Bir başkası, "Vücudu eğri," dedi.

Bir üçüncüsü, "Beline gelince," diye ekledi. "Filin beli kadar. Sonra ya ayakları... Deve ayağı bile onunkinden küçüktür."

Bir dördüncüsü, "Sonra kendisi de Yezidi," diye lafa karıştı. "Zaten Şah'ın gözünü çekmek için herhalde şeytana büyü yaptırmış olsa gerek."

Hepsi de, "Sahi!" diye bağırdılar. "Herhalde öyledir. Şah'ı kafese koymak için şeytanla birlik olmuş hınzır!"

Bu düşünce hepsini de tatmin etmiş gibiydi. Sesleri kesildi.

Ama balkonda, sokakta olup bitenlere dalmış görünen bir kadın kalmıştı. Ötekiler dışarıya çıkar çıkmaz döndü, bana doğru geldi. Bu kadın Zeynep'ti.

30

Hacı Baba Rakip Olarak Bizzat Şah'ı Karşısında Buluyor ve Güzel Sevgilisini Kaptırıyor

Arkasına gizlendiğim duvar, o saat bizi ayıran bir engel olmaktan çıktı. Ben Zeynep'e endişe ve üzgünlüğümü açar açmaz o da bana, böyle görüşerek kendimizi ne büyük bir tehlikeye attığımızı anlattı. Bunun en son buluşmamız olması gerektiğini bildirdi. Çünkü kendisi artık Şah'ın haremine ait olduğu için bir arada yakalanırsak cezamız ölüm olacaktı. Şah'ın onu ne şekilde ele geçirdiğini ve başına neler geleceğini öğrenmeyi çok istiyordum, ama ağlamaktan konuşamaz durumdaydım. Buna karşın o, ayrılmamızı kendine pek dert etmiyor gibiydi. Ya geleceğin düşleri gözünü kamaştırmış ya da benim yüzümden çektikleri onu kırmıştı. Çünkü sevgime beklediğim gibi sıcak karşılık vermedi.

Anlattığına göre Şah enderuna girdiği zaman kendisini kadın şarkıcılar karşılamış. Bunlar tef çalıp övgüler okuyarak haşmetmaaba yol göstermişler. Şah Hazretleri sofaya oturur oturmaz hanımefendi onun dizlerini öpme şerefine nail olmuş. Şah için işlemeli ipeklerden bir pahendaz hazırlanmışmış. Şah üzerlerinden geçer geçmez harem ağaları bunları kapışmışlar. Haremde Şah'ın kadın teşrifatçıbaşısı hazır bulunuyormuş. Bu kadın, hanımefendinin arma-

ğanını gümüş bir tepsi içerisinde Şah'a sunmuş. Armağan, hanımın kendi eliyle işlemiş olduğu altı tane takke, soğuk havalarda yeleğin üstüne giyilmek üzere dikilmiş altı tane içi pamuklu, dışı ipek yelek, Keşmir ipeğinden iki şalvar, üç ipek gömlek ve hekimin haremindeki kadınlar tarafından örülmüş altı çift çoraptan ibaretmiş. Şah Hazretleri bunları, hanımefendinin hamaratlığını ve hünerlerini uzun uzadıya överek kabul etmiş. Bundan sonra kadınlar iki sıra halinde Şah'a tanıtılmışlar. Zeynep, "Beni de ceza olsun diye en sona zenci Nur Cihan'ın bile arkasına koymuşlardı," diye sözünü sürdürdü. "Hepimizin, hatta ihtiyar Leyla'nın bile, Şah'ın gözünü çekmek için yaptıklarını bir görmek gerekirdi! Kimi utangaç duruyordu. Kimi çapkın çapkın, yan yan bakıyor, kimileri de iyice pervasızlık ederek gözlerini Şah'ın yüzünden ayırmıyordu. Şah hepimizi sırayla gözden geçirdikten sonra bakışlarını bana dikerek hekimbaşına, "Bu da ne?" dedi. "Yabana atılacak mal değil! Güzel bir kısrak. Maşallah, hekimefendi, zevkin varmış. Kamer çehre, ceylan göz, servi endam... Hepsi var bu kızda!"

Bunun üzerine hekimbaşı yerlere kadar eğilerek, 'Canım yolunuza feda,' diye karşılık verdi. 'Gerçi cariye size

layık değil, ama bana ait olan her şey Şehinşahımızın malı sayılacağına göre, bu kızı size takdim etmeme müsaade buyurur musunuz?'

Şah, 'Kabul!' dedi, sonra haremağalarının en büyüğünü çağırarak bana çalgı ve şarkı öğretmelerini, bütün eşyamın yeni mesleğime göre hazırlanmasını, yazlıktan dönüşte beni hazır bulmak istediğini söyledi."

Zeynep bunları anlattıktan sonra, "Ah, bu sırada hekimin karısının yüzünde beliren ifadeleri asla unutmayacağım!" diye sözlerine ekledi. "Şah'a karşı büyük saygı gösterip her dediğine evet diyordu. Ama bana fırlattığı nazarlarda içine hapsolan bütün öfke ve hırs belliydi. Gürcü kızına gelince, bakışlarıyla beni öldürmek ister gibiydi. Nur Cihan'ın sevecen yüzü ise benim talihime sevindiğini gösteren bir mutluluk ifadesiyle aydınlanmıştı. Bu arada ben Şah'ın önünde yere kapanmış duruyordum. O da beni hoşnut gözlerle süzmeye devam ediyordu.

Şah gider gitmez hanımın bana karşı takındığı tavırlarda meydana gelen değişikliği görmeliydin! 'Şeytanın kızı', 'lanet kız', olmaktan çıkmıştım. Onun 'canı, gözünün nuru, evladıydım' artık. Yanında hiç tütün içmemiş olan bana, hanım şimdi kendi çubuğunu sunuyordu. Ve ağzıma, istesem de istemesem de, kendi eliyle tatlılar veriyordu. Gürcü kızına gelince, bu manzaraya dayanamadı, hasedini hazmetmek için başka bir yere çekildi. Öteki kadınlar da beni kutluyor ve beni bekleyen sefaları anlata anlata bitiremiyorlardı. Aşk, şarap, çalgı, mücevher, güzel esvaplar, hamamda bol bol yıkanmak ve Şah'ın huzuruna çıkmak... Gelecekteki meşguliyetlerimin bunlar olacağını söylüyorlardı. Kimisi Şah'ın sevgisini kazanıp rakiplerimin etkilerini gidermek için büyü öğretiyor, kimi güzel armağanlar koparabilme çarelerini sayıp döküyor, birçoğu da Şah'la konuşurken neler söylemem gerektiğini anlatıyordu. Yani kısacası, insanların en çaresizi ve zavallısı olan bahtsız

Zeynep ansızın genel bir ilgi ve hayranlık kaynağı olup çıkıvermişti."

Zeynep sözlerini bitirmişti. Yaşantısında gerçekleşecek olan değişime karşı duyduğu sevinç o kadar doğaldı ki, kendisini bekleyen tehlike ihtimallerini ve içimdeki korkuları anlatarak bu mutluluğu bozmaya içim razı gelmedi. Şah'ın karşısına çıktığı zaman Şah'a layık görülmezse çarptırılacağı korkunç cezalardan kızcağızın hiç haberi yoktu. Bu gibi durumlarda hiçbir mahkemeye, kadıya danışmaksızın cariyelerin ölüme, hem de korkunç, vahşice bir ölüme mahkûm edildikleri çok görülmüştü. Ayrılmak zorunda olduğumuzu bildiğim halde karşılıklı haberleşme imkânları bulmaktan geri kalmayacağımızı düşünerek avundum.

Zeynep ertesi sabah Şah'ın haremağalarından birinin gelip onu alacağını, sarayın haremine götüreceğini söyledi. Orada yıkanıp yeni esvaplar giyinerek çalgıcılara teslim edilecek ve derslerine hemen başlayacakmış.

Adının tekrar tekrar çağrıldığını işittik. Zeynep benimle daha fazla kalma tehlikesini göze alamazdı. Karşılıklı sevgimize dair binlerce, on binlerce yemin ettikten sonra belki de bir daha hiç görüşmemek üzere ayrıldık.

31
Zeynep'in Gidişi
Hacı Baba Ansızın Hekimlik Yapmak Zorunda Kalıyor

Zeynep içeriye döner dönmez ben hemen oracığa oturdum ve düşünceye daldım. Kendi kendime, "Ya," diyordum, "demek bir badem içinde çifte çekirdek olmak bu demek! Eğer dünya böyleyse, şu son iki aydır hissettiklerim de rüyadan ibaret demektir. Kendimi Mecnun, onu da Leyla ye-

rine koymuştum. Güneşle ay gökte kaldığı sürece birbirimizi sevecektik, iğne ipliğe dönecektik, kor gibi yanacaktık, ciğerlerimiz kebap olacaktı. Ama meğer bütün bunların hepsi gülünçlükmüş. Şah geldi, bir çift laf söyledi ve her şey bitti. Hacı bir an içinde unutuldu. Zeynep de saraylı bir hanım olup çıktı!"

Hummalı bir gece geçirdim ve ertesi sabah kafam yeni tasarılarla dopdolu olarak erkenden kalktım. Daha rahat düşünebilmek için şehir surlarının dışında şöyle bir dolaşmaya karar verdim. Ama tam evden çıkarken süslü bir atın üzerine binmiş olan Zeynep ile karşılaştım. Yanında saraydaki haremağalarından biri ve atı geçsin diye yol açan uşaklar vardı. Beni görünce peçesini biraz olsun kaldırır sandım, ama ne gezer! Yerinden kımıldamadı bile. Ben de onu unutmaya her zamankinden daha azimle karar vererek yoluma devam ettim. Ama nedense şehrin kapısına doğru gideceğim yerde onun peşinden yürüdüm ve farkına varmadan Şah'ın sarayına doğru sürüklendim.

Ana kapının hemen karşısındaki büyük meydanlığa gelince süvarilerin Şah'ın denetiminden geçmekte olduklarını gördüm. Şah Hazretleri kapının önündeki otağda oturuyordu. Kalabalık arasında Zeynep'i gözden kaybettim. Muhafızlar onun içeriye girmesine izin vermişler, beni ise sokmamışlardı. Az sonra dikkatimi karşımdaki manzara çekmeye başladı. Teftişten geçen süvariler cellatbaşı Namert Han'ın komutası altındaydılar. Namert Han şahane bir ata binmiş, sırmalar giyinmişti. Başındaki mineli tuğ güneşte pırıl pırıl yanıyordu. Yoklama töreni benim için yeni bir şeydi. Atlara, süvarilere, tüfek ve mızraklara baktıkça Türkmenlerin arasında geçirmiş olduğum günler aklıma geldi, içimde gene hareketli bir yaşam sürmek için bir özlem duydum. Denetimden geçecek süvariler meydanlığın bir kenarına dizilmişti. Orta yerde harbiye nazırı oturuyordu. Yanında çeşitli sicil defterleriyle altı tane kâtip

vardı. İki tane de çığırtkan vardı. Bunlardan biri yüksek sesle askerlerin adlarını çağırıyor, diğeri de her bir askerin orada olduğunu saptayarak, "Hazır!" diye bağırıyordu. Çığırtkan bir ad çağırdığı zaman tam donanımlı bir süvari diğerlerinden ayrılıyor, Şah'ın önünden geçerken başını eğip selam vererek atını dörtnala, meydanlığın öbür tarafına sürüyordu. Bu tören, bütün askerler bitinceye kadar yinelendi. Süvariler çeşit çeşitti. Kimileri birer Rüstem edasıyla meydana çıkıyorlardı. Kimilerinin de atları (kim bilir, belki yoklama için ödünç almışlardı) savaştan çıkmış gibi bezgin bezgin koşuyordu. At koşturanların arasında birçok tanıdığım vardı. Tam atını dörtnala süren genç bir cengâverin şahane duruşunu hayranlıkla seyretmekteydim ki feci bir kaza oldu. Tam yolun ortasına dikilen yüksek direğin yanından geçerken hayvan düştü, süvari korkunç bir şiddetle yere çarpıldı. Onu alıp meydanın dışına götürdüler.

Hekimbaşının çırağı olduğumu bilen birisi hemen beni yaralının başına çağırdı. Ben de cahilliğimin meydana çıkacağından hiç korkmayarak kendime derhal bir hekim süsü verdim. Talihsiz adam yerde yatıyordu. Cansız gibiydi. Çevremizdekiler çeşitli tedavi işlemlerine başlamışlardı bile. Birisi Hazreti Hüseyin'in adını zikrederek adamın boğazından su akıtıyor; bir başkası onu kendine getirmek için burnundan içeriye duman üflüyor, bir üçüncüsü de kan deveranını hızlandırmak amacıyla vücudunu, kol ve bacaklarını ovuşturuyordu. Ben ortaya çıkar çıkmaz bu işlemler bırakıldı ve bana yol açıldı. Büyük bir ciddiyetle hastanın nabzını yokladım. Çevredekiler kararımı bekleyerek bana bakıyorlardı. Ben de etkileyici bir edayla kazanın kader işi olduğunu ve ölümle yaşamın şimdiki halde hastanın başında kavga ettiklerini söyledim. Böylece çevredekileri (efendimin âdeti olduğu üzere) en kötü ihtimale hazırladıktan sonra ve tedaviye başlamazdan önce canının

çıkıp çıkmadığını anlamak için hastanın bir güzel sarsılmasını önerdim. Bundan daha iyi uygulanan bir tedavi yöntemi görülmemiştir! Başındakiler adamcağızı öylesine tartakladılar ki neredeyse eklemleri birbirinden ayrılıyordu. Ama bu çarenin hiçbir etkisi olmadı. Tam bir çare daha tavsiye etmek üzereydim ki kalabalığın arasından, "Yol verin! Yol verin!" diye bir ses yükseldi ve Frenk hekimi (hazakati hakkında daha önce biraz bilgi vermiştim) göründü. Kendisini, olayı seyretmiş olan sefir göndermişti. Hekim daha hastayı görmeden, "Derhal kan alın! Kaybedilecek zaman yok!" diye bağırdı. Bunun üzerine ben İran tıbbının şerefini korumak ve kendi üstün bilgimi göstermek zorunluluğunu duydum.

"Kan almak mı! O da ne biçim usul?" diye bağırdım. "Ölümün soğuk, kanın da sıcak olduğunu, tıbbın birinci koşulunun da soğuk belalara sıcak devalar uygulamak olduğunu bilmiyor musunuz? Bütün hekimlerin babası olan Hipokrat öyle buyurmuş. Onun da yanılgıya düştüğünü söyleyemezsiniz herhalde! Kan aldığınız takdirde bu vücut ölür! Haydi gidin ve benim böyle dediğimi bütün dünyaya yayın!"

Bu arada hastayı muayene etmiş olan Frenk, "Daha fazla zahmete girişmemize gerek yok," diye yanıtladı. "Bu vücut ölmüş bile. Sıcakmış, soğukmuş, artık hepsi bir!" Böyle diyerek beni Hipokrat'ımla baş başa bırakıp yanımızdan ayrıldı. Ben derhal, "Demek ölüm galip gelmiş!" diye fikir yürüttüm. "Allah'ın emirlerine karşı geldiği takdirde insanlığın bütün bilgisi boştur. Bir bendin suları nasıl bir ırmağın sularına karşı gelemezse, biz hekimler de kadere karşı gelemeyiz?"

Orada bulunan bir Molla ölünün ayaklarının kıbleye çevrilip iki ayak başparmağının bir araya bağlanmasını, çenesinin bağlanmasını, herkesin kelime-i şahadet getirmesini söyledi. Bu arada ölünün akrabalarından kimileri

toplanmış, olağan velveleye başlamışlardı. Derken sedye getirildi ve ölü kendi evine götürüldü. Sorup soruşturulunca ölünün bir nasakçı olduğunu anladım. Nasakçılar başcelladın emrindeki askeri görevlilerdir. Nasakçıların işi, alaylarda Şah'ın önünden gitmek, kalabalıkları dağıtmak, asayişi korumak, mahpuslara nezaret etmek, kısacası ülkenin her tarafında polislik yapmaktan ibarettir. O sırada, ölü nasakçının yerine geçmenin ne kadar hoş olacağı, mizacımın ilaç karıştırıp hasta ziyaret etmekten çok böyle bir işe ne kadar uygun olduğu aklımdan geçiverdi. Bu işe girme ihtimalini zihnimde evirip çevirirken cellatbaşının Mirza Ahmak'ın çok yakın dostu ve ona şükran borçlu olduğunu hatırladım. Daha birkaç gün önce hekimbaşına, sarayda içilmesi yasak olan şarabın, sağlığı için elzem olduğu üzerine, Şah'ın huzurunda yemin ettirmişti. Böylece hukuk işleri başkanından, cellatbaşının sarayda şarap içebileceğine ilişkin ruhsat çıkmış ve o da bu ruhsattan aşırı derecede yararlanmaya başlamıştı. Ben de şimdi Mirza Ahmak'a benim adıma aracı olsun diye rica etmeye ve kader çeşmesinden ölü nasakçının kâsesine dökülmüş olan zehri, kendi kâseme şerbet diye doldurmaya karar verdim.

32
Hacı Hükümet Nezdinde Bir İşe Giriyor Cellat Oluyor

Ertesi sabah hekimbaşı daha saraya gitmeden bir fırsat kollayarak kendisiyle geleceğe yönelik tasarılarım hakkında konuştum ve başcellattan, ölen nasakçının yerini benim adıma hiç zaman yitirmeden istesin diye rica ettim. Hemen harekete geçmenin gereği üzerinde özellikle durdum. Çünkü Şah birkaç gün sonra Sultaniye'deki yazlığa çıkıyordu, hekimbaşı da onunla gidecekti. Bana herhangi bir

iş bulmazsa gene kendi başında kalacağımı da ona açıkça anlattım.

Hâlâ Şah'ı ağırlayacağım diye yaptığı harcamaları hesaplamakta olan hekim, evin içinde daha eli sıkı davranmaya karar vermişti. Bu nedenle, karnı aç bir asalaktan kurtulmak onu pek üzmeyecekti. Bana yardım edeceğine hiç tereddütsüz söz verdi. Derhal cellatbaşını ziyaret etmeye karar verdi ve bana da sabah selamı sona erdikten sonra kendisini sarayda bulmamı söyledi. Minarede öğle ezanı okunur okunmaz ben de saraya giderek başcelladın odasının kapısı önünde beklemeye başladım. Bu odanın büyük penceresi sarayın ana kapısının tam karşısına düşer. Kapının önüne bir sürü insan birikmişti. Cellatbaşı ise bir köşede namazını kılıyor ve dostum saray şairi ile ikinci teşrifatçı arasında geçen konuşmaya tamamen kayıtsız görünüyordu.

İkinci teşrifatçı, şaire bahtsız nasakçının ölümünü anlatıyor ve gerçeğin arasına bir sürü de uydurma karıştırıyordu ki cellatbaşı birden namazının arasından, "Yanlış söylüyorsun. Biraz sabredin de ben size işin aslını anlatayım!" diye bağırdı. Sonra gene namazına devam etti. Namazı biter bitmez, hatta daha pek bitmeden hikâyeyi anlatmaya başladı. Gerçeği kendisi teşrifatçıdan daha bile abartıyordu. Hikâyesinin sonunda da İranlı doktorun sarsarak dirilttiği adamı Frengin kan alarak öldürdüğünü iddia etti.

Başcellat olayı anlatırken Mirza Ahmak içeriye girmişti. Başcelladın iki hekim hakkındaki iddialarını yalanlayacağı yerde yeni ve daha güçlü delillerle doğruladı. Sonra bana işaret edip, "İşte engel olunmasa nasakçıyı kurtaracak olan adam buydu!" diyerek sözlerini bitirdi.

Bunun üzerine herkesin bakışı benim üzerime çevrildi. Olayı gerçekte olduğu gibi anlatmamı istediler. Ben de

onları biraz önce anlatılanlara elimden geldiğince uydurmaya çalışarak, gene de göstermiş olduğum bütün bilgiyi hekimbaşından gördüğüm derslere yorarak anlattım. Benim iltifatlarıma pek sevinen Mirza Ahmak artık bana yardım etmek için can atıyordu. Hemen cellatbaşına benim ölen adamın yerine geçmek için biçilmiş kaftan olduğumu ve bunu da çok istediğimi söyledi. Nasakçıların başı, "Nasıl!" dedi. "Hekimden cellat ha! Nasıl olur bu?"

Şair, hekimbaşını gözünün ucuyla süzerek, "Ne var, nasıl olsa ikisi de aynı yolun yolcusu," diye görüş belirtti. "Yalnız biri işini öbüründen daha kesin olarak yapıyor. Ama insan ha bir hap alıp yavaş yavaş ölmüş yahut da bir pala darbesiyle hemencecik ölmüş... Ne çıkar?"

Mirza Ahmak, "Ona bakarsan, başka şairleri de senin gibi kabul edersek şairler de aynı yolun yolcusu demektir," diye karşılık verdi. "Çünkü onlar herkesin şereflerini katlederler ki bunun (buyurduğunuz gibi) hekimlerin ve nasakçıların adam öldürmesinden daha korkunç bir iş olduğunu herkes kabul eder sanırım!"

Cellatbaşı, "Pekâlâ, pekâlâ!" diye bağırdı. "Sizler nasıl adam öldürürseniz öldürün, ama asker tarzında öldürmeyi bana bırakın. Bana şöyle güzel, çetin bir dövüş verin, kılıç çekip hançer kullanayım, başka bir şey istemem. Ben barut kokusu alayım, gül kokusu senin olsun, Şair Efendi. Bana top gümbürtüleri yeter, senin bülbüllerinin şakımasını asla aramam. Herkesin bir zaafı vardır. Benimki de bu işte."

Teşrifatçı bütün oradakilere dönerek, "Evet, senin erdemlerini hepimiz biliriz," dedi. "Hele Şah Hazretleri memnuniyetini sık sık gösteriyor ve İran Şahlarının hiçbirinin böyle iyi bir nasakçıbaşına sahip olmadıklarını söylüyor. (Ki Şah Hazretleri de adam öldürme sanatını sizler kadar yakından incelemiştir.) Hatta Gürcistan'ın üzerine yürümeyi düşünüyor."

Sonra nasakçıbaşına dönerek, "Ruslar sizin geldiğinizi duyarlarsa artık bu dünyadaki hesaplarını kapatıp öteki dünya için hazırlanmaya başlarlar!" diye ekledi.

Cellat yarı omuz silkip yarı ürpererek, "Ruslar da kim oluyor ki?" dedi. "Hiç... Bir hiç! Gömleğimin içine giren pire benim için ne demekse Gürcistan'ın Rusların elinde olması da İran için o demektir. Pire ara sıra beni gıdıklar. Ama canımı sahiden sıkarsa onu bir dakika içinde arar bulurum. Ruslar bize vız gelir." Sonra konuyu değiştirmek istiyormuş gibi bana döndü ve, "Barut kokusunu benim kadar sevmen şartıyla seni hizmetime almaya razıyım," dedi. "Bir nasakçı, Rüstem kadar güçlü, aslan gibi cesur ve kaplan gibi çevik olmalıdır." Sonra beni tepeden tırnağa süzdü. Halimi beğendiği belliydi. Derhal naibine, yani yardımcısına gitmemi, onun bana görevim için gerekecek teçhizatı ve talimatı vereceğini söyledi. Naibi, Şah'ın yol hazırlıklarıyla meşgul bir halde buldum. Emirler veriyor ve emrindekileri dinliyordu. Ölen subayın yerine tayin edildiğimi öğrenir öğrenmez bana onun atını ve at levazımatını verdi. Ata çok iyi bakmamı sıkı sıkı tembih etti ve sağrısındaki, saray atı olduğunu belli eden dövme işaretiyle kuyruğunu getirmediğim takdirde bunun yerine yeni bir at alamayacağımı bildirdi. Maaşım yılda otuz tomundu ve atımın yemiyle kendi yiyeceğim de hükümete aitti. Biraz sonra giyinmiş ve silahlarımı kuşanmış bulunuyordum.

Bu arada hikâyeme devam etmezden önce yeni efendim Namert Han'ın tipini ve kişiliğini okuyucularıma tanıtsam iyi olur. Namert Han kırk beş yaşlarında, geniş omuzlu, iri kemikli, uzun boylu bir adamdı ve yaşından çok daha genç gösteriyordu. Yüzünün hatları çok keskindi. Kömür gibi siyah bir sakalı vardı, bıyıklarından başka kaşları da simsiyah ve pek gürdü. Hele elleri çok büyük ve güçlüydü. Gömleğinin önünden görülen siyah kıvırcık kılları da postunun en sık cinsten olduğunu belli ediyordu.

Genel olarak buyurgan ve kaba bir görünümü vardı. Ama bu görünüm görevine tamamen uygundu, bu da şehrin asayişi konusunda çok yararlı oluyordu. Çünkü onu şöyle bir görmek bile kötü niyetlilerin içine dehşet salmaya yetiyordu. Namert Han, Tahran'ın en namlı "hoş güzeran"ı, yani keyif ehliydi. Hiç pişmanlık duymadan şarap içer, mollalara ağzına gelen küfürleri savururdu. Onlar da dini bu kadar aşağı görüyor diye ona cehennemin en dibinde bir yer ayırırlardı. Namert Han'ın evi eğlence merkeziydi. Şarkı ve tambur sesleri akşamdan sabaha kadar kesilmezdi. Namert Han'ın kadın rakkaseleri kadar erkek oyuncuları da vardı ve kendisi ne kadar küstah ve küfürbaz olursa olsun, her lûtinin dostuydu. Bütün bunlara karşın görevini asla ihmal etmezdi. Ve çok zaman eğlenti seslerinin arasına falakada değnek yiyen zavallıların feryat ve iniltileri de karışırdı. Mükemmel bir süvariydi ve mızrak kullanmakta da pek ustaydı. Görünüşünün her yönü insanda onun bir asker, bir yiğit olduğu izlenimini bırakırdı. Ama aslında Namert Han son derece korkaktı. Yaradılışının bu kusurunu övünmeleri ve tepeden atmalarıyla gizlemeye çalışır, gerçek huyunu bilmeyenleri, modern İran'ın en büyük kahramanı olduğuna inandırmayı başarırdı.

Naibi, sert tavırlı bir adamdı. Faal ve zeki bir subaydı. Amirinin nasıl idare edileceğini anlıyordu. Onu pohpohlayarak, İran'da Şah'tan ve ondan başka adam denilecek adam olmadığına inandırmıştı. Naibin başlıca tutkusunun para hırsı olduğunu çok geçmeden anladım. Çünkü işime kendisine bir armağan vermeden başlayacağımı öğrenince yoluma çıkarmadığı güçlük kalmadı. Neyse ki Allah'ın bana bağışlamış olduğu çene gücünü kullanmak yoluyla ben de naiplerin en üstünü ve geleceğin nasakçıbaşılığına en uygun aday olduğuna onu inandırdım. Böylece hoşnutsuzluğu biraz hafifledi. Hatta adam, iyi ve merhametli Tanrı'nın yardımıyla bir zaman sonra mesleğimin övünç kay-

nağı olacağımı söyleyerek bana iltifat edecek kadar ileri gitti.

Şah'ın yola çıkacağı güne kadar hekimin evinde oturmaya devam ettim ve zamanımı yolculuğa hazırlanmakla doldurdum. Nasakçı olmak bana çarşıda bir saygınlık ve önem kazandırmıştı. Artık her istediğim şeyi veresiye almakta hiçbir güçlük çekmiyordum. Hekimin evinde kaldığım sürece kendime lüzumlu eşyalardan küçük bir stok yapmayı başarmıştım. Bunların bazıları hastaların verdikleri armağanlardı, bazılarını da kendi zekâmın hünerleri sayesinde elde etmiştim. Mesela iyi bir yatak şiltesine, yastık ve yorgana ihtiyacım vardı. O sırada bizim bakımımızda olan bir hasta ölmüştü. Adamın son derece sofu olduklarını bildiğim akrabalarına ölümün bizim suçumuz olmadığını söyledim. Kendisine çok iyi baktığımızdan kimse şüphe edemezdi. Suç adamın yattığı yatakta olsa gerekti. Bir kere yorgan ipeklidendi,* sonra yatağın ayağı kıbleye doğru döndürülmemişti. Bu sözler, akrabaların yatağı atmalarına yetti, yatak da böylece benim oldu.

Tuvaletim için bir ayna gerekliydi. Sarılığa tutulmuş olan bir mirza bir gün aynasında kendisine baktı ve yüzünün rengini görünce dehşet içinde kaldı. Kendisini, bunun aynadaki bir kusurdan kaynaklandığına, aslında yüzünün gül gibi olduğuna inandırdım. Mirza aynayı bir köşeye attı, ben de alıp eve getirdim.

Dinin görünürdeki dış kurallarına uyma konusunda hiç kimse Mirza Ahmak kadar titiz olamazdı. Hekimbaşının, dinin pis dediği şeylere karşı aşırı bir çekingenliği vardı. Ben iki bavul istiyordum. Doktorun bir köşeye atılmış duran ve hiç kullanılmayan bir çift bavulu kafamı sık sık kurcalardı. Şu bavullara nasıl sahip olsam? Bir gün,

* Iyice sofu Müslümanlar ipeği pis sayarlar.

Derviş Sefer'in kıtır atma yeteneğinin yarısına sahip olsam şimdi bu bavullara eşyamı yerleştirmiş olurdum, diye düşünürken aklıma bir şey geldi. Tahran'ın bütün sokaklarında başı boş dolaşan köpeklerden birisi birkaç gün önce evimizin yakınlarındaki harap bir kemerin altına yavrulamıştı. Kimseye görünmeden bavullardan birine köpek yavrularını taşıyıp diğerine de kuru kemik yerleştirmeyi başardım. Yol hazırlığı sırasında (hekimbaşı Şah'a her zaman refakat eder) yavrularla ana köpek öyle bir yaygara kopardılar ki hizmetçi nefes nefese koşup haberi hekimbaşına yetiştirdi. Bunun üzerine hekimbaşı bavulların durduğu odaya gitti. Mesele anlaşılır anlaşılmaz birçoğu bu eşi görülmedik olayı doktorun evi için uğursuzluğa yordular. Birisi, "İşte öyle hanımla evlenmenin sonu budur," diye görüş belirtti. "Demek ki karısı ortaya bir ev dolusu haramzade çıkaracak."

Bir başkası, "Yavruların daha gözleri açılmamış," dedi. "İnşallah efendimiz ve bizler de aynı hale düşmeyiz!"

Hekimbaşının ise yalnızca bavullarının elden gidişine canı sıkılmıştı. Derhal bavulların artık kullanılamayacağını söyleyerek köpeklerle birlikte dışarı atılmalarını emretti. Ben de bavulları ele geçirmekte vakit kaybetmedim. Çok geçmeden üzerime bavul sahibi insanların edası çöktü. Öyle ya, bavul sahibi olmak, insanın bavula koymaya değer şeylere de sahip olduğu anlamına gelir. Azar azar, "eşyam" diye ileri geri laf etmeme yetecek kadar şunu bunu biriktirdim. Ve yol hazırlıkları sırasında Şah'ın katırcılarıyla, "eşyamı" taşıyacak bir katır bulunmasının gereği konusunda çekişme hakkını kendimde buldum.

33

Hacı Baba, Şah'la Birlikte Ordugâh Yerine Gidiyor ve Mesleğine İlişkin Bilgiler Ediniyor

Nihayet, Sultaniye'ye gitmek üzere yola çıkacağımız gün, yıldızbilimciler tarafından kararlaştırıldı. Şah Hazretleri, Rebiyülevvelin* 21. günü, gün doğmazdan tam yarım saat önce saraydan çıktı ve Tahran'dan dokuz parasang ötede, Karay Nehri'nin kenarındaki Süleymaniye Sarayı'na varıncaya kadar hiç durmadı. Sultaniye'de toplanacak olan ordu birliklerine belirli bir zamanda orada bulunmaları emredilmişti. Şah'ın yanında sadece özel muhafız alayı, develi topçu bölüğü ve ağır silahlı bir süvari bölüğü vardı. Sarayın önemli görevlileri, vezirler ve genel hizmetlerde çalışanlar da hemen aynı zamanda yola çıktıkları için adeta bir tek günün içinde şehrin nüfusunun üçte ikisi boşaldı. Her şey ve herkes hareket halindeydi. Bir yabancı gelse

* Ay takviminin üçüncü ayı, büyük mevlit ayı.

bütün ahalinin kovan yapan arılar gibi hep bir arada evini dağıtıp bir başka yere yerleşmeye hazırlandığını sanırdı. Her sokaktan üzerleri şilte, halı, mutfak eşyası, çadır, at levazımatı ve her türlü teçhizatla yüklü sıra sıra deve ve katır geçiyordu. Kaldırdıkları toz bulutu o kadar yoğundu ki bir yanından öbür yanını görmeye imkân yoktu. Sürücülerin bağırışları ise hayvanların boyunlarındaki çıngırakların inceli kalınlı sedalarına karışıyordu.

Yola çıkılacağı sabah beni, düzeni korumak ve Şah'ın yoluna herhangi bir engelin çıkmasını önlemek göreviyle Kazbin kapısına gönderdiler. Şehre mal getiren ve her sabah kapılar açılsın diye bekleyen köylülere başka yoldan gitmeleri söylendi. Şehrin bütün sakaları yolu suladılar; Şah'ın şehirden ayrılışını elden geldiğince uğurlu, hayırlı kılmak için her türlü önlem alındı. Şah'a bakar da nazar değdirir diye korkudan etrafta hiçbir ihtiyar kadının bulunmamasına özellikle dikkat edildi.

Bağırıp çağırarak ahaliyi dağıtırken içimde kendimden hiç ummadığım bir heves ve güç buluyordum. Kendimden hiç ummadığım diyorum, çünkü halktan biriyken mevki sahibi olan herkesten ne kadar nefret ettiğimi iyi hatırlıyordum. Oysa şimdi değneğimi kalabalığın başları ve sırtları üzerinde öyle serbestçe dolaştırıyordum ki meslektaşlarım nasakçıların bile ağızları açık kalıyordu. Cesur bir adam olarak isim yapmak istiyordum. Çünkü bu sayede zamanla daha büyük bir mevkiye kavuşmak ümidindeydim.

En sonunda alay yola çıktı. Bir akşam önce Şah'ı Süleymaniye'de karşılamak üzere bir develi topçu müfrezesi hareket etmişti. Şimdi de Şah Hazretleri'nin Tahran'daki sarayından ayrılışını ilan eden top sesleri duyuldu. Her taraf endişeli bir bekleyişin heyecanı içinde sessizdi. Şahane bir küheylana binmiş olan nasakçıbaşının dörtnala geçtiği görüldü. Ötede beride süvariler koşuşuyordu. Hepsinin de tek bir gayesi vardı: Yolu hazırlamak.

En önde Şah'ın gelişini ilan eden haberciler yürüyordu. Onların arkasından mücevher, şal ve sırmalarla muhteşem bir şekilde süslenmiş olan yedek atlar, arkadan ayak ulakları ve daha sonra bizzat Şah geliyordu. Şah'ın arkasında da Şehzadeler, vezirler ve en nihayet muazzam bir süvari alayı vardı.

Mevki sahibi her görevlinin yanında bütün uşakları ve bu uşakların da çok zaman kendilerince maiyetleri olduğunu söylersem ve mirzalarla uşakların, çubukçuların, aşçı ve bulaşıkçıların, feraşların, ayak ulaklarının, seyislerin ve atların, katırcıların, devecilerin ve daha binlerce kişinin toplamını hesap ederseniz, Kazbin kapısında dururken önümden geçen kalabalığı belki hayalhanenizde canlandırabilirsiniz.

Kuşağına kadar inen uzun sakalıyla buyurganlığın tüm ürkütücülüğünü üzerinde toplamış olarak Şah Hazretleri göründüğü zaman ensemde tuhaf bir ürperti duymaktan kendimi alamadım. Başının tekbir hareketiyle, daha ben sesimi çıkaramadan kellemi omuzlarımdan ayırabilecek olan bu kudretin önünde yerlere kadar eğildim.

Alay, şehrin kapısından çıkıp uzaklaşınca ben kapıdaki muhafızlarla çubuk tüttürmek için biraz arkada kaldım. O sırada vezirlerden birinin, yanında götürmesine izin verilen kadınları geçiyordu. Onları görünce aklıma gene Zeynep düştü ve onun başına gelebilecek felaketleri düşündükçe derin derin içimi çektim. Nur Cihan'dan öğrendiğime göre onu Şah'a ait olan küçük bir sayfiye köşküne göndermişler. Köşk, Tahran'ı çevreleyen yüksek dağlardan birinin eteğindeydi. Orada Zeynep daha birçok bazıgerle (çalgıcı ve rakkase) birlikte dans ve çalgı öğrenecekmiş. Şah, onun, kendisi sonbaharda şehre dönünceye kadar çalgı ve raksta ustalaşmış olmasını emretmişti. O zaman Zeynep, hükümdarın karşısında kendini gösterme şerefine nail olacaktı. Şehirden uzaklaşırken onun şimdi bulunduğu yere doğru bakmaktan kendimi alamadım. Köşkü dağın eteğinde

beyaz bir benek olarak görebiliyordum. Belki başka zaman olsa Zeynep'i bir kerecik görebilmek için her işimi bırakırdım. Ama bana derhal alayın başına geçip Süleymaniye'de Şah atından indiği zaman hazır olmamı söylediler.

O günkü yolculuğumuz ve benim görevim sona erince nasakçıbaşının karargâhına gittim. Orada beş nasakçıyla benim için ufak bir çadır hazırlanmış olduğunu gördüm. Bu beş nasakçı yolculuğun sonuna kadar çadır arkadaşım olacaklardı. Daha şehirdeyken kendileriyle tanışmıştım. Ama şimdi çok daha samimi olduk. Çünkü çadır pek küçüktü, adeta üst üste yatmak durumunda kalıyorduk. En küçükleri olduğum için tabii en kötü durumda kalan bendim. Ama gelecekteki çıkarımı düşünerek şimdiki rahatsızlıklara elimden geldiğince sızlanmadan katlanmaya karar vermiştim. Kendime güveniyordum ve içimden bir ses bana hep aynı işte kalmayacağımı fısıldıyordu.

Nasakçıbaşının naibinden başka bir de naip yardımcısı vardı ki hikâyemde bu adama yer vermem gerekir; çünkü yüksek mevkidekilerin gözünü çekmeme sonradan o sebep oldu. Adı Şîr Ali, unvanı beydi. Şirazlıydı. İran'ın iki rakip şehrinden gelmiş olmamıza karşın, belirli bir nedeni olmaksızın, çoğu arkadaşlıkları doğuran o ufak tefek şeylerin bir araya gelmesiyle canciğer iki dost olup çıktık. Sıcak bir günde o bana bir dilim kavun vermişti. Bir başka zaman ben onun çubuğunu yakmıştım. Pek fazla pilavla midemi doldurduğum zaman o çakısıyla benden kan almıştı. Ben de tütün suyu zerk etmek suretiyle onun atının karın ağrısını iyileştirmiştim. Kısacası ufak tefek olaylar birbirini izlemiş ve aramızda yakın bir arkadaşlık kurulmuştu. O benden üç yaş daha büyük, uzun boylu, yakışıklı, geniş omuzlu, ince belli bir gençti. Tam çenesinin etrafına kıvrılacak uzunlukta, dünyanın en güzel yuvarlak sakalına sahipti, kulaklarının arkasında da bir bahçe duvarına tırmanan sarmaşıklar gibi nefis bir şekilde kırılan iki uzun bukle vardı.

Uzun zamandan beri nasakçılık ettiği için mesleğinin bütün hilelerini öğrenmişti. Günlerden bir gün bu konuda konuşmaya başladığımız zaman gözümün önüne serdiği zekâ ve kurnazlık ufku karşısında, doğrusu hayretler içinde kaldım! Sîr Ali dedi ki:

"Şah'ın kullarına verdiği maaşın pek önemsendiğini sanma. Herkesin mevkiinin değeri, durumunun sağladığı gelirlerle ve bunlardan yararlanabilmekteki ustalığıyla ölçülür. Örnekse, başkanımızı ele alalım. Maaşı yılda bin tomundur. Bu para kendisine düzenli olarak ödenir ya da ödenmez, bu, onun için önemli bir şey değildir. O nasılsa bu paranın en aşağı beş altı katını harcamaktadır. Bunu görevinin sınırı içine girenlerden çıkarmazsa nereden bulabilir? Mesela bir han, Şah'ın hoşnutsuzluğunu çekmiştir diyelim. Dayak ve para cezası yiyecektir. Nasakçıbaşı, ondan aldığı armağanlarla ters orantılı olarak sopa atar. Bir asinin gözleri çıkarılacaktır. Cezanın bir hançerle kabaca mı yoksa bir çakıyla dikkatle mi uygulanacağı gene nasakçıbaşının aldığı armağana bağlıdır. Nasakçıbaşı ordunun başında bir yere gönderilir. Her gittiği yerde, yol üzerindeki köy ve kasabalar, askerlerini orada konaklatmasın diye ona armağanlar gönderirler. O da konak yerlerini aldığı armağanlara göre seçer. Yüksek mevkidekilerin çoğunluğu, hatta vezirler bile, ona her yıl armağan verirler; bir gün Şah'ın gazabına uğrarlarsa nasakçıbaşı insaflı davransın diye. Yani senin anlayacağın, nerede bir sopa kalkacak, nerede ceza verilecekse, bizim başkan oradan kâr çıkarır, bu kârlar da ondan emrindeki en aşağı rütbeli görevliye kadar basamak basamak iner. Ben yardımcı naibi olmazdan önce, zavallı suçlulara değnek vurmak gerektiği zaman suçlunun doğrudan doğruya keseme hitap etmesiyle yüreğime merhamet verdiği çok olurdu. O zaman zavallının tabanlarına vuracağım yerde falakaya vururdum. Daha geçen yıl devlet bakanı Şah'ın gazabına uğramıştı. Fala-

kaya yıkılması emredildi. Ama rütbesine hürmeten, üstüne yatsın diye yere bir halı serildi. İki kişi falakayı tutuyordu, bir başka arkadaşımla ben de değnekleri vuruyorduk. Başından sarığını, sırtından cüppesini ve kuşağını alırken (bunlar bize düşen haklardı) adam Şah'ın duyamayacağı kadar alçak sesle (bütün bunlar Şah'ın gözü önünde yapılıyordu), 'Sizi doğuran anaların başı için beni fazla dövmeyin!' diye fısıldadı. 'Fazla vurmazsanız ikinize de onar tomun veririm!' Ayaklarını kaldırıp falakaya geçirdik ve işe giriştik. Kendi iyiliğimiz için, başlangıçta işi ciddi tutmaya mecburduk. Adamı yeter derecede bağırtıncaya kadar değnekleri indirdik. Sonra önerisini ustaca, istediğimiz fiyata kadar yükseltince, yavaş yavaş ayaklarını dövmekten vazgeçtik. Artık sopalarımızı yalnızca falakaya vuruyorduk. Aramızda herhangi bir anlaşma olduğunu Şah anlamasın diye iki taraf da müthiş kurnazlık gösteriyordu. Adam önerilerini iniltili ve feryatlarının arasına karıştırıyor. 'Ah, aman aman! Allah aşkına, Peygamber aşkına! On iki tomun,' diyordu. Sonra gene bağırıyordu: 'Annelerinizin, babalarınızın ruhu için on beş tomun. Şah Hazretleri'nin sakalının hatırı için yirmi tomun. Azizlerin ruhu için! Otuz, kırk, elli, altmış, yüz, bin... ne kadar isterseniz!'

Ama dayak faslı bitince adamın cömertliğinin, nasıl hızla artmışsa gene aynı hızla azaldığını gördük ve ilk önerdiği parayla yetinmek zorunda kaldık. Adam başına gene böyle bir felaket gelecek olursa bizim hiç acıma göstermeyeceğimizden korktuğu için bu kadarını vermek zorundaydı."

Şîr Ali'nin bu tarz konuşmaları bana görevimin çıkarlı tarafını öylesine gösterdi ki artık falakaya yatırıp rüşvet almaktan başka bir şey düşünemez oldum. Bütün gün havada sopa salladım durdum ve insan ayağını andıran her şeyin üzerinde talim yaptım. Elimi öyle ustalıkla kullanıyordum ki eminim gerekirse ayağın her parmağına ayrı ay-

rı vurabilirdim. Yaradılışımın temeli zalimlik değildi, bunu biliyordum. Ne vahşi ne de cesurdum. Bunu da biliyordum. Ve bu yüzden nasıl olup da böyle birdenbire aslan kesiliverdiğime ben de şaşıyordum. Ama işin aslı şu ki düşünüş ve hareketlerimde her zaman başkalarından gördüklerim en etkili olmuştur. Şimdi de öyle bir şiddet ve zulüm havası içinde yaşıyordum ki, burun kırmak, kulak kesmek, göz çıkarmak, insanları ikiye biçip fırında kızartmaktan başka laf da işitmediğim için, vallahi eminim ki birisi önayak olsa kendi babamı bile kıtır kıtır keserdim!

34
Görevi Başında Hacı Baba İranlıların İstibdadına Numune Oluyor

Şah Sultaniye'ye doğru ağır ağır ilerliyordu. Nihayet on dört gün sonra, varışı için uğurlu bir saat seçildi ve haşmetmaab yazlık sarayına yerleşti. Bu saray son zamanlarda kurulmuştu. Eski Sultaniye şehrinin harabelerine epeyce yakın bir tepenin üzerinde ve bütün ovaya nazırdı. Ova ise şimdi ta uzaklara kadar, ordugâhın beyaz çadırlarıyla örtülmüştü. Muhteşem bir manzaraydı bu. Şimdiki halimi Türkmen çadırlarında oturduğum zamanki sefil, çaresiz halimle kıyaslayınca, nasakçı olmanın bütün onur ve önemiyle göğsümün kabardığını hissettim. Kendi kendime, "Kısacası şimdi adam oldum," diye düşündüm. "Evvelce dayak yiyenlerdendim, şimdi dayak atanlardanım. İsfahan'daki hocam Molla bana Arapça öğretirken gramerdeki aktif ve pasif fiilleri sorar dururdu. İşte şimdi ben bu aktif ve pasif fiiller için en güzel bir örnek olup çıktım. Hemcinslerime karşı beslediğim iyi niyetleri belirtme fırsatını inşallah yakın zamanda bulurum!"

Daha bu düşünceler kafamdan yeni yeni geçmişti ki Şîr Ali yanıma geldi ve dedi ki:

"Talihimiz açıldı. Sen de benimle geleceksin. İnşallah işi iyice beceririz. Şah'ın ordusunun ihtiyaçlarını daha çok yöredeki köyler temin eder, bilirsin. Burasıyla Hamedan arasındaki Kadı Savar köyü henüz kendisine düşen payı vermemişti. Bahane olarak da Şehzadelerden birinin az önce maiyetiyle ava çıktığını, bu sırada oraya yerleşip günlerce kaldıklarını ve köylülerin nesi varsa yiyip bitirdiklerini ileri sürüyorlarmış. Bana hemen oraya gidip duruma el koymam ve köyün kethüdasıyla ihtiyarlarını başkanımıza getirmem buyruldu. Arkadaşım olduğun için seni de yanıma alabileyim diye izin aldım. Gerçi öteki nasakçılar sıranın kendilerinde olduğunu söyleyip sızlanıyorlar, ama aldırış etme! Akşam namazından sonra hazır ol. Çünkü yarın sabah köyde olmak niyetindeyim."

Harekete bu kadar çabuk geçtiğimizi görünce sevincimden deliye döndüm. Gerçi Şîr Ali'nin nasıl bir eylem çizgisi izleyeceğini bilmiyordum. Ama bizim gibi rüzgâra göre dönen adamların, zekâlarıyla büyük çıkar ufukları açabileceğini anlayacak kadar aklım vardı. Kendi kendime, "Eğer o sömürgen Şehzade gerçekten de arkaya kazıyacak bir şey bırakmamışsa pek yazık!" diye düşündüm. "Ama şair ne demiş? 'Kabuğu kalan hiçbir kavun bitmiş sayılmaz. Bir adamın sakalı kökünden yolunmuş olsa bile çenesi vardır'."

Böyle düşünerek diğer nasakçıların atlarıyla birlikte çadırlarımızın yakınındaki kazıklara bağlanmış duran atımın yanına gittim ve onu yolculuk için hazırladım. Boynunun ve ayaklarının bağlarını çözerken doğrusu onu bana benzetmekten kendimi alamadım.

"Haydi bakalım oğlum," dedim ona. "Artık başın boş. Canının istediği gibi koş, çifte at, ne yaparsan yap!" İçimden, efendilerinin korkusu kalkınca İranlılar da böyledir işte, diye düşünüyordum.

Şîr Ali ile ben kamp yerinden gün batarken ayrıldık. Yanımızda yüklü bir katırın tepesine binmiş bir de çocuk vardı. Katıra yataklarımızı ve atlarımızın örtüleriyle iplerini filan yüklemiştik. Asker olalı beri adımın arkasına bir de Bey ilave edivermiştim. Bu yolculukta itibarımı artırmak için arkadaşlarımın birinden atımın başına takmaya bir zincir ve kuşağıma sokmaya gümüş kakmalı bir tabanca ödünç almış, hasat bol olursa ona bir armağan getirmeye söz vermiştim.

Bütün gece yol gittik ve yol üzerindeki bir köyde iki saat uyuduktan sonra Kadı Savar'a tam kadınlar inekleri ahırdan çıkarır, erkekler de tarlaya gitmezden önce çubuk tüttürürken vardık! Bizim köye geldiğimiz anlaşılır anlaşılmaz ortalığın birbirine karıştığı belliydi. Kadınlar ineklere bağırmaktan vazgeçerek yüzlerini örttüler, erkekler oturdukları yerden kalktılar. Köye girerken Şîr Ali Bey'in yüzünü ve halini tavrını okuyucularımın görmesini isterdim. Kendine en aşağı nasakçıbaşı edası verdi, kim ve ne olduğunu belli etmeye yeten buyurgan bir sesle köyün kethüdasını sordu. Kır sakallı, mütevazı tavırlı ve daha mütevazı kılıklı, gösterişsiz bir adam ilerledi ve, "Sabah şerifleriniz hayrolsun, Ağa, kethüda benim, kulunuz kölenizim," dedi. "Uğurlu kademli olun, berhudar olun!"

Sonra köylüler birer Bismillah çekerek bizi mevkiimizin gerektirdiği saygıyla atlarımızdan indirdiler. Birisi atın başını, diğeri üzengiyi tuttu, bir üçüncüsü de bizi koltuk altlarımızdan kavrayıp indirdi. Biz de kendimizi mümkün mertebe ağırlaştırmaya çalışıyor, önemli birer adam eda-

sıyla sırtımızı dimdik tutuyorduk. Bizi kethüdanın evine götürdüler. Köyün hemen bütün erkekleri de beraberimizde gelmişti. Kapının önüne ufak bir halı serdiler. İçeride bir oda hazırlanıncaya kadar oraya oturduk. Çizmelerimizi kethüda kendi eliyle çıkardı ve konuklara gösterilen diğer bütün nezaket ve saygı gereklerini yerine getirdi. Şîr Ali bütün bunları kendi hakkı sayan önemli kişilerin vakarıyla karşılamıştı. Çubuğundan uzun uzun duman üfledikten sonra son derece etkileyici bir tavırla ev sahibine döndü ve şöyle dedi:

"Ey Kadı Savar köyünün kethüdası, bil ki ben buraya Şah tarafından gönderildim; iyi dinle, Şah tarafından diyorum. İki ay önce Hamedan valisinin çıkardığı fermanda buyrulan vergi ve erzağı, Sultaniye'deki ordugâha niçin göndermediniz, onu öğrenmek istiyorum. Haydi bana cevap ver ve kabahatini mazur göstermeye çalış."

Kethüda, "Evet, gözüm kör olsun ki daha önce ne dedimse şimdi de onu diyeceğim," diye yanıtladı. Sonra köylüleri işaret etti: "Bunlar sözlerimin doğru olduğunu bilirler. Yalansa iki gözüm kör olsun. Müsaadenizle şunu arz edeyim ki ey nasakçı efendi, siz iyi bir insansınız, akıllı, zeki, keskin görüşlü birine benzersiniz. Aynı zamanda Müslümansınız da, Allah'tan korkarsınız. Size doğruyu söyleyeceğim, ne fazla ne eksik. Olup bitenleri anlatacağım. Ondan sonra siz karar verin."

Ali, "Haydi bakalım, anlat," dedi. "Ben Şah'ın kölesiyim. Şah ne karar vermişse ona boyun eğeceksiniz."

Kethüda hikâyesini anlatmaya başladı:

"Bundan üç ay kadar önce, buğdaylar diz boyu olmuşken ve her tarafta kuzular melerken Şehzade Harap Cûli Mirza'nın bir adamı efendisinin ertesi gün köyümüze gelip yerleşeceğini bildirdi. Civarda ceylan, yaban eşeği, keklik ve daha başka her türlü av boldu. Şehzade'nin niyeti de avlanmakmış. Adam en iyi evlerin boşaltılarak Şehza-

de ve maiyeti için ayrılmasını, her türlü erzak ve eşya hazırlanmasını emretti. Bu haber işitilir işitilmez bütün köyü bir telaş kapladı. Şehzade'nin adamını felaketi önlemesi için rüşvet ya da ricayla kandıramayacağımızı görünce evlerimizi terk etmeye ve felaket günü geçinceye kadar dağlarda saklanmaya karar verdik. Dünyadaki varlarını yoklarını bırakıp gitmek zorunda kalan bu köylülerin halini görseydiniz yüreğiniz parçalanır, ciğeriniz yanardı."

Şîr Ali, "Ne demek istiyorsun?" diye bağırdı. "Şah'ın köyleri boşaltılıyor, benim de firarilere merhamet etmem isteniyor, öyle mi? Hayır! Şah'ın bundan haberi olsaydı hepinizin boynunu vurdururdu."

İhtiyar köylü, "Allah aşkına anlatacaklarımın sonunu da dinle, Allah kalbine merhamet versin," diye yalvardı. "Akşamleyin yanımıza alabileceğimiz her şeyi öküzlerimize yükleyip dağa çıktık. Orada, içinden ırmak akan bir vadiye yerleştik. Köyde sadece ihtiyar, hasta kadınlarla kediler kalmıştı!"

Arkadaşım bana dönerek, "İşitiyor musun Hacı?" dedi. "Kıymetli eşyaların hepsini alıp götürmüşler, Şehzade'ye de çıplak duvarlarla ihtiyar kadınlarını bırakmışlar." Sonra kethüdaya, "Devam et," diye kükredi.

İhtiyar, "Dağların kayaları, taşları arasına yerleşmiştik," diye sözüne devam etti. "Ara sıra ne olup bittiğinden haber almak için köye casus gönderiyorduk. Ertesi gün öğleye doğru kafile göründü. Bizim kaçmış olduğumuzu gördükleri zaman müthiş bir düş kırıklığına kapılıp öfkelendiler. Şehzade'nin uşakları evden eve gidip kapıları yıkıyorlardı. Şehzade başka bir köyden erzak getirtmek için adam gönderdi ve benim evime yerleşti. Nerde mısır görürlerse alıyorlardı. Tarım aletlerimizi odun diye yaktılar ve onlar tükenince evlerimizin kapı ve pencerelerini, hatta atkı ve tahtalarını söktüler. Atlarını buğdayların arasına salıvermişlerdi. Hatta ekinin büyük bir kısmını biçip yan-

larına bile aldılar. Yani kısacası tamamen mahvolmuş durumdayız. Ne paramız ne giyeceğimiz ne yiyeceğimiz ne öküzümüz ne de evimiz kaldı... Sizlerden ve Allah'tan başka sığınabileceğimiz kimse de yok."

Bunun üzerine Şîr Ali Bey yerinden fırladı ve ihtiyarın sakalını kavrayarak, "Bu kır saçın sakalınla böyle yalan söylemekten utanmıyor musun, ihtiyar?" diye bağırdı. "Daha bir dakika önce en kıymetli eşyalarınızın hepsini dağa kaldırdığınızı söylüyordun, şimdi de mahvolmuş numarası yapıyorsun. Olamaz! Biz bunca yolu sizin eğlenceniz olmaya gelmedik! Maytaba alınmak hoşumuza gidiyor sanıyorsan aldanıyorsun. Sen Şîr Ali'yi bilmezsin! Biz bir gözü açık, bir gözü kapalı uyuyan adamlarız! Tilkinin deliğinden çıktığını duyarız. Sen kurnazsan biz senden daha kurnazız! Bizi aldatabilmen için daha çok fırın ekmek yemen lazım senin!"

Kethüda, "Hayır, hayır, sizi aldatmaya kalkıştıysam çarpılayım!" dedi. "Ben kimim ki böyle bir iş yapmaya kalkışayım? Biz Şah'ın köylüleriyiz. Nemiz varsa onundur. Ama bizi soydular, derimizi yüzdüler. Gidin, kendi gözlerinizle bakın... Tarlalarımıza, evlerimize bakın. Ne tarlalarımızda ne de evimizde ekin var."

Şîr Ali, "Yüzülmüş olsanız da olmasanız da, ekininiz olsa da olmasa da bizim yapabileceğimiz bir tek şey, söyleyebileceğimiz bir tek şey var," diye yanıtladı. "Şah'ın emirleri yerine gelmelidir. Üzerinize düşen vergi payını ya para ya mal olarak verirsiniz ya da köyün ihtiyarlarıyla birlikte Sultaniye'ye gelirsiniz. Orada sizi ilgili makamlara teslim edeceğiz."

Bu sözlerin üzerine kethüda ile köy ihtiyarları arasında bir fısıldaşmadır başladı. Köylüler bir köşeye toplanıp baş başa vermişler, bizi kendi başımıza bırakmışlardı. Biz de müthiş bir vakara bürünmüş olarak, sözüm ona son derece büyük bir kayıtsızlıkla çubuklarımızı tüttürüyorduk.

En nihayet danışmanın sonucu belli oldu. Köylüler saldırı planlarını değiştirmişlerdi. Şimdi kethüda beni, bir başka ihtiyar da Şîr Ali Bey'i yumuşatmak için dil dökmeye başladılar. Kethüda bana büyük bir dostluk gösterisiyle yaklaştı ve işe âdet olduğu üzere iltifatla başladı. Bana, onun nazarında Allah'ın yaratıklarının en üstünü olduğumu söyledi. Sonra hem kendisinin hem de köylülerin beni pek sevmiş olduklarına, kendilerini de bu zor durumdan ancak benim kurtarabileceğime yemin etti. O konuşurken ben yalnızca ciddiyetimi koruyarak çubuğumla oynuyordum. Ama adam biraz daha ayrıntıya girişip de bize verebileceklerinden söz açınca itiraf ederim ki ilgim epey arttı. Kethüda bana, köy ihtiyarlarıyla ne yapabilecekleri hakkında görüştüklerini, ellerinde bulunmayan bir şeyi göndermenin imkânsız olduğunda ve bu yüzden söz konusu bile edilemeyeceğinde hepsinin de görüş birliği içinde olduklarını, gene de onların çıkarlarını korumamız için bize bir şeyler önermeleri mümkünse bizi memnun etmeye hazır olduklarını söyledi. Ben, "Bunların hepsi âlâ," diye karşılık verdim. "İlle velakin memnun edilmesi gereken yalnızca ben değilim. Biz burada iki kişiyiz. Ama unutmayın ki başkanımızı da tatmin etmek gerekir. İşe onunla başlamazsanız bütün zahmetiniz ve masrafınız boşa gider. Onu memnun etmek için de meteliği lirayla ölçmek gerekir."

Kethüda, "Neyimiz varsa veririz," dedi. "Ama son zamanlarda vergiler o kadar ağır ki verecek vallahi çocuklarımızla kadınlarımızdan başka bir şeyimiz kalmadı."

Ben, "Bak sana söyleyeyim dostum," diye yanıtladım. "Elinde verecek hazır para yoksa, başka ne önersen boştur. Elinde para varsa Şah'ın başındaki tacı satın alabilirsin. Ama paran yoksa sana falaka ve değnekten başka bir şey vaat edemem."

Kethüda, "Ah, para, para!" diye içini çekti. "Parayı nereden bulalım? Kadınlarımız ellerine para geçirdiler mi or-

tasına delik delip süs diye boyunlarına asarlar. Bizler de ömrümüz boyunca alınteri döküp beş on altın toplayabilirsek hemen yere gömeriz. O kadarcık para bile bize Şah'ın en büyük elmasları kadar dert olur." Sonra ağzını kulağıma yaklaştırarak büyük bir ciddiyetle, "Siz gerçek bir Müslümansınız," diye fısıldadı. "Söyleyin, arkadaşınıza ne kadar yeter? Beş tomunla bir kırmızı şalvar versem iyi mi?"

Ben, "Ona ne kadarın yeteceğini nerden bileyim?" diye yanıtladım. "Yalnız şunu söyleyeyim ki zerre kadar merhameti yoktur. Tomunları beş yerine on et, şalvar yerine de bir maşlah ver, kabul ettirmeye çalışayım."

İhtiyar, "Pek çok," diye direndi. "Bizim bütün köyümüz bu kadar etmez. Onu beş tomunla şalvara razı edin. Size de hiç ummadığınız bir armağan vererek minnetimizi belirtiriz."

Bunun üzerine görüşme sona erdi. Arkadaşım benim kethüda ile fısıldaşmamın sonucunu öğrenmek için ne kadar sabırsızlanıyorsa, ben de onun neler konuştuğunu o kadar merak ediyordum. Konuştuklarımızı birbirimize anlatınca köylülerin ikimizin de kaça satın alınabileceğimizi öğrenmek istemiş olduklarını anladık. Ben Şîr Ali'yi kethüdaya İran'ın en açgözlü insanı olarak tanıttığımı, onun bir deve kuşunun yuttuğu demirden daha fazla altın yutabildiğini ve son derece mağrur olduğu için az bulduğu önerileri olduğu gibi reddederek on tomundan az parayı asla almadığını söylediğimi bildirdim.

"İyi söylemişsin," dedi. "Ben de benimkine senin iyice memnun edilmediğin takdirde her türlü vahşiliği yapabileceğini, sessizliğine ve sakin görünüşüne asla inanmamak gerektiğini söyledim."

En sonunda, epey bir aradan sonra köyün ihtiyarları, başlarında kethüda olduğu halde gene yanımıza yaklaştılar. Kethüda bize elma, armut, bir çanak bal ve taze peynirden ibaret yabana atılmaz bir armağan getirmişti. Bun-

ları önümüze serdikten sonra alçak sesle arkadaşıma beş tomun ve bir kırmızı şalvar önerisinde bulundu. Kendisinin ve köylülerin sefaletinden öyle acıklı bir dille söz ediyordu ki Şîr Ali'den başka kim olsa yüreği parçalanırdı.

Biz öneriyi hemen geri çevirmeye karar vermiştik. Getirilenlerin derhal önümüzden kaldırılmasını emrettik. Bu, köylülerin arasında büyük bir üzüntü uyandırdı. Zavallılar getirdikleri tepsileri başlarına koyarak yavaş ve kederli adımlarla uzaklaştılar.

Yarım saat sonra tekrar meydana çıktılar. On tomun ve bir maşlah getirirlerse önerinin kabul edileceğini kethüda önceden anlamış bulunuyordu. Yiyip içmiştik. Şîr Ali Bey de altınlarıyla maşlahlarına kavuşmuştu. Ben de artık hiç ummayacağım kadar güzel olan armağanı beklemeye başladım. Gelgelelim kethüdanın beni birtakım anlamlı göz kırpmalar ve işaretlerle oyalamasına rağmen ortada bir şey yoktu. Nihayet sabrım tükendi. Kendisine, "Nerede bu armağan?" diye sordum. "Nedir? Ne kadar bir şey?"

Kethüda, "Geliyor," diye yanıtladı. "Biraz sabredin. Henüz hazırlanmamış."

En sonunda, epey bir bekleyişten sonra Şîr Ali'nin geri çevirmiş olduğu şalvar bir tepsi içinde büyük bir resmiyet ve bir sürü tumturaklı sözle önüme uzatılıp bana sunuldu. Ben, "Bu nasıl şey?" diye haykırdım. "Siz benim cellat olduğumu bilmiyor musunuz, bre utanmazlar? Sizin babalarınızı yakar, hepinizi ömrünüzde görmediğiniz felaketlere gark ederim ben! Bana bir aptal şalvarı hangi yüzle getiriyorsunuz?"

Köylüler tam armağanı alıp götürmek üzereydiler ki Şîr Ali Bey onları durdurdu ve, "Bakayım şu şalvara," dedi. Sonra şalvarı güneşe doğru tutup bir eskiler alıcısının bütün dikkatiyle inceleyerek, "İşe yarar," diye mırıldandı. "Bir kusuru yok, Pekâlâ, bunu da alıyorum. Çok teşekkür ederim. Evinize bereket."

Herkes şaşırmıştı, ama kimsede itiraz edecek cesaret yoktu. İşte böylece ben, büyük kâr beklerken elime geçen en sefil armağanı bile kaptırdım. Sadece bir başka sefere kendi memleketlilerimle nasıl iş yapılması gerektiğini ve arkadaşım olduğunu söyleyenlere ne kadar güvenilebileceğimi öğrenmiş oldum.

35
Yüz Çevirmiş Gibi Görünen Talih Aslında Hacı Baba'ya Gülümsüyor ve Onu Nasakçıbaşının Naip Yardımcılığına Yükseltiyor

Başkanımıza getirdiğimiz armağanlar, yük katırımızın üzerine bağlamış olduğumuz iki şişman kuzudan ibaretti. Kamp yerine varır varmaz naibin karşısına çıktık, o da bizi cellatbaşının yanına götürdü. Cellatbaşı çadırında oturmuş, bir iki arkadaşıyla sohbet ediyordu. Şîr Ali'yi görünce, "Ee, söyle bakalım," dedi. "Neler yaptın? Ne getirdin, mısırı mı, kethüdayı mı?"

Şîr Ali, "Müsaadenizle arz edeyim," diye karşılık verdi. "Hiçbirini getirmedim. Kadı Savar'ın kethüdasıyla ihtiyarlar size iki kuzu gönderdiler. Kendi gözümüzle görüp inandık ki köyde kendilerinden başka kimse kalmamış, hatta canları bile kalmamış, o kadar soyulup soğana çevrilmişler. Hatta biz onlara yiyecek göndermezsek açlıktan birbirlerini yiyecekler."

Namert Han, "Ya, demek öyle diyorsun!" diye bağırdı. "Kuzuları varsa koyunları da var demektir. Neye dayanarak böyle söylüyorsun?"

Şîr Ali, "Doğru söylüyorsunuz," dedi. "Bütün dediklerniz doğru. Ama biz mısırdan söz ediyorduk, koyundan değil."

Başkanımız, "Neden aldığın emri dinleyip kethüda ile ihtiyarları buraya getirmedin?" diye sordu. "Ben orada olsam onları diri diri ateşte çevirirdim billahi. Verecek bir şeyleri olduğunu itiraf ettirinceye kadar sopaya çekerdim onları. Söyle bana, neden alıp getirmedin herifleri?"

Şîr Ali yardım edeyim diye bana bakarak, "Getirmeyi çok istedik," dedi. "Evet, hepsini bir araya bağladık, getirmeyi çok istiyorduk. Sonra onları dövdük, bağırıp çağırdık da. Hacı Baba hepsini gördü. Hatta Hacı Baba onlara verecek paraları yoksa merhamet ummamalarını söyledi. Merhamet bizden asla beklenmeyen bir şeydi, çünkü bu adamların biraz bilgileri varsa bizim hanımızın, efendimiz ve amirimiz olan nasakçıbaşının gayet cesur, azimkâr, gayet sert bir adam olduğunu ve bir kere onun eline düşerlerse mahvolmuş sayılacaklarını bilmeleri lazımdı. Evet, bunların hepsini kendilerine söyledik, yerin dibine geçecek gibi oldular."

Han bana dönerek, "Neler söylüyor bu adam, Hacı Baba?" diye sordu. "Köylülerin buraya niçin getirilmediğini pek anlayamadım."

Ben son derece alçakgönüllü bir tavırla, "Doğrusu ben de anlayamıyorum efendim," diye yanıtladım. "İşi sizin naip yardımcınız olan Şîr Ali Bey yönetiyordu. Ben ona tabiydim. Benim ne rolüm olabilirdi ki?"

Bunun üzerine han müthiş öfkelendi ve bize aklına gelen küfrü ve azarı savurdu. Arkadaşlarına, "Bu hainlerin bir işler karıştırdıkları gün gibi meydanda," dedi. Sonra gene Şîr Ali'ye döndü. "Söyle bana," dedi. "Şah'ın yediği tuzun adına söyle, ne kadar bahşiş aldınız?" Bana dönerek, "Sen de Ağa Hacı," diye sordu, "işe gireli daha bir ay olmayan sen ne kadar koparabildin?"

Boş yere ikimiz de masum olduğumuzu iddia ettik, boş yere köyde alınacak bir şey olmadığına yemin ettik. Sahne, bizim, naibin gözetimi altında çadırdan kovulmamızla sona erdi. Köyün ihtiyarları getirilip de bizimle yüzleştirilinceye kadar bir yere gidemeyecektik.

Yalnız kaldığım zaman Şîr Ali derhal yağma malını benimle paylaşmaya, aldıklarının yarısını bana vermeye kalkıştı. Ben, "Yoo, dostum," dedim. "İş işten geçti artık. Yasak şaraptan içip keyif yaptın, şimdi başın ağrıyor diye ille benim de hasta olmam mı gerek? Sen hocalık ettin, ben de ders aldım. Bu seferlik bu bana yeter."

Bunun üzerine Şîr Ali kethüdayla yüzleştirildiğiniz zaman onun tarafını tutayım ve ne olursa olsun onunla birlikte yemin edeyim diye benden söz almaya kalkıştı. Ama ben sonucu çok iyi tahmin ettiğim için asla böyle bir vaatte bulunmadım. Şîr Ali bir kez falakaya yattı mı sağ kalkmayacağını söylüyordu. Çünkü başkalarının tabanı söz konusu olduğu zaman gösterdiği şiddet bütün çevrede öyle bir genel dehşet uyandırmıştı ki şimdi kendisinin hiç kimseden merhamet görmeyeceğini biliyordu. Onun için başka her türlü cezaya razı olacağına, ama asla falakaya yatmayacağına Kuranıkerim'in üstüne yemin etti.

Yeniden amirimizin karşısına çıkma zamanı geldiğinde Şîr Ali'yi bulamadılar. Kaçmıştı. Sorguya çektikleri zaman ben de ancak onun falakaya yatma ihtimalinden çok korktuğunu ve herhalde değnekten kurtulmak için kaçmış olacağını söyleyebildim.

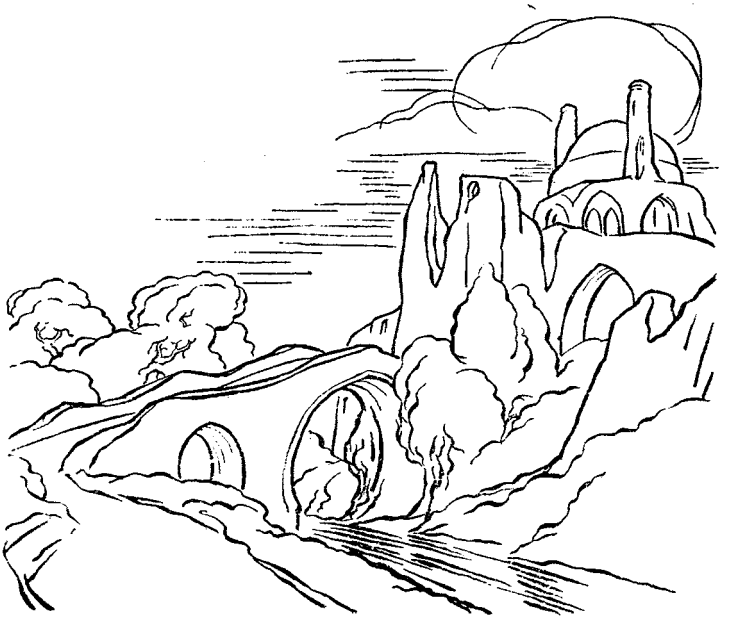
Kadının karşısına çıktığım zaman Kadı Savarlılar gelmiş bulunuyorlardı. Derhal hepsi birden, benim kendilerinden ne bir şey istemiş ne de almış olduğumu, tersine, Han Hazretleri'ne önemli bir armağan versinler diye ısrar ettiğimi söylediler. Hepsi de Şîr Ali'den şikâyet ettiler. Onun başlarına gelen felaketi tamamladığını, hatta soğumaya başlayan yaralarını yeniden deştiğini söylediler.

Bütün bunlar benim lehime oluyor ve yavaş yavaş terfiime yol açıyordu. Hikâye ordugâha yayıldı, herkesin diline düştü. Artık bana bir "namusu mücessem" gözüyle bakıyorlardı. Birisi, "İşte bir zamanlar hekimlik etmiş olmanın yararı budur," diyordu. "Akıllılık servetten iyidir."

Bir başkası, "Bu çocuk uzağı görmesini biliyor," diyordu. "Sırtı hiçbir zaman yere gelmez."

Kısacası, olayların bir rastlantıyla lehime dönüşmesi sayesinde akıllı ve önemli bir insan olarak ün yaptım. Talihi açık ve yıldızı parlak bir insan olarak tanınmakla da hiçbir şey kaybetmedim.

Tarihçemin bu safhasının sonucu da şu oldu ki kaçak nasakçının yerine geçirilip İran nasakçıbaşısına naip yardımcısı oldum. Ve okuyucularım ne derlerse desinler, bu hiç de yabana atılacak bir mevki değildi. Bunu biraz sonra kendileri de anlayacaklar.

36

Hacı Baba Cellat Olduğu Halde Yufka Yüreklilik Ediyor Felaketzede Bir Genç Erkek ve Kadınla Karşılaşıyor

Moskoflarla Şah Hazretleri bu sırada savaş halindeydi. Moskoflar Gürcistan'a yerleşmiş, İran'ın, Kür ve Aras Irmakları arasındaki sınırını tehdit ediyorlardı. Serdar unvanıyla tanınan ve Şah'ın en gözde askerlerinden biri olan Erivan valisi, düşmanın ileri noktalarına seyrek ve düzensiz taarruzlar yaparak ve onların İran üzerine yürür-

ken geçebileceği köyleri yakıp yıkarak savaşı çoktan başlatmış bulunuyordu. Tebriz civarında, tahtın varisi ve Azerbaycan eyaletinin valisi olan Şehzade'nin emrinde de bir ordu toplanmıştı. Bu ordunun derhal savaş alanına gitmesi ve düşmanı, mümkünse Tiflis'e, resmi dille ise, Moskova kapılarına kadar geri sürmesi kararlaştırılmıştı.

Sultaniye'deki Şah'ın ordugâhında her gün Serdar'dan haber bekleniyordu. Çünkü Serdar bir süre önce Gavmişlû'daki Rus mevziine bir taarruz yapmak niyetinde olduğunu bildirmişti. Şah da düşman ordusunun başlarını uygun biçimde karşılamak için hazırlıklar yapılmasını emredip duruyordu. Çünkü bir başlarını Şah'a zafer haberi gönderdiği zaman düşman başlarını da göndermesi âdettir ki bu taarruzun sonucunun zafer olacağından da kimse şüphe etmiyordu.

En nihayet ordugâha doğru bir habercinin dörtnala geldiği görüldü. Gerçi yanında beş at yükü düşman başı vardı ve bunlar Şah'ın çadırlarının önüne büyük bir tantana ve törenle yığıldı, ama ortada takviye kuvveti gerektiren bir durum olduğu az zamanda anlaşıldı. Çünkü hemen ertesi sabah başkanımız Namert Han on bin kişilik bir süvari alayının başına verildi, alayın da derhal Aras Irmağı'na yürümesi emredildi.

Binbaşıların, yüzbaşıların, onbaşıların ordugâhın dört bir yanında koşuştukları, amirleriyle konuşup emirler aldıkları görülebiliyordu. Namert Han'ın çadırı kafilenin başkanlarıyla doluydu. Nasakçıbaşı bunlara talimatlar veriyor, yürüyüş hakkında emirlerini bildiriyor ve her bölüğe yol üzerinde konaklayacakları köyleri söylüyordu. Benim görevim, bir müfreze nasakçı ile birlikte ordunun önünden gitmek ve askerlerin yol üzerinde konaklayabilmeleri için köylerde hazırlık yapmaktı. Bu, etkinlik ve çaba isteyen bir görevdi, ama aynı zamanda çok kârlıydı da. İstesem bu sayede kesemi pekâlâ ağırlaştırabilirdim. Ama

Şîr Ali Bey'in başına gelenler kulağıma küpe olduğundan rüşvet alma hevesim sönmüştü. Onun için şimdilik ellerimi rüşvetle kirletmemeye ve açgözlülüğün alevini ihtiyatın sularıyla söndürmeye karar verdim.

Emrimdeki müfrezeyle birlikte yola çıktım ve Erivan'a askerlerden birkaç gün önce ulaştım. Erivan'daki Serdar'ı bulduk. Gavmişlü'ya yapmış olduğu taarruzdan sonra bizim başkanın emrindeki takviye kuvvetini beklemek için çekilmişti. Şehzadelerin emrindeki ordu düşmanın son zamanlarda ele geçirmiş olduğu Ganca kalesine saldırmak amacıyla sınırın bir başka tarafına gitmişti. Serdar da Şah'tan yardım istemek zorunda kalmıştı.

Namert Han ile Serdar buluşup konuşur konuşmaz Rusların durum ve hareketlerini öğrenmek üzere casus gönderilmesine karar verdiler. Nasakçıbaşının adamlarından seçilen yirmi kişilik bir müfrezenin başına ben geçirildim. Serdar da bir o kadar adam gönderiyordu. Bu adamlar aynı zamanda bizim bilmediğimiz yerlerde bize rehberlik edeceklerdi.

Gün inerken toplandık ve tam müezzinler akşam ezanını okurken yola çıktık. Derhal Aştarek köyünün yolunu tuttuk ve Ermeni Beyi'nin merkezi olan Eçmiyazin'i sol tarafımızda bırakarak ilerledik. Aştarek köprüsüne eriştiğimiz zaman gün henüz ağarmamıştı. Irmağın iki tarafında adeta iki dimdik duvar meydana getiren yüksek ve kayalık yamaçlar yüzünden köprü hâlâ koyu gölgeler içindeydi. Bu yamaçların kenarına kurulmuş olan köy ise, ancak etrafındaki kayalardan ayırt edilebilecek kadar aydınlanmıştı. Köyün en karanlık yerinde büyük ve muhkem bir binanın harabeleri yükselerek bütün manzaraya bir huşu ve haşmet havası veriyordu. Arkadaşlarım bunun, İran'ın bu tarafında sık sık rastlanan Ermeni kiliselerinden birinin harabesi olduğunu söylediler. Irmak karanlık yatağının içinde hızla akıp gidiyordu. Köprüden geçerken aşağıda

köpüren suların ışıltısını gördük. Atlarımızın nal şakırtısı köyün köpeklerini uyandırmıştı. Havlamaları kulaklarımıza kadar geliyordu. Bir horozun tiz ötüşü de duyulmaktaydı. Çoğumuzun gözleri köyün evlerine doğru çevrilmişti ki adamlarımızdan birisi atını durdurarak, "Ya Ali, bu ne?" diye bağırdı. Sonra eliyle viran kiliseyi göstererek, "Görmüyor musunuz, işte oracıkta, beyaz bir şey?" diye ekledi.

Bir başkası, "Evet, evet, gördüm," dedi. "Bir gulyabani. Herhalde gulyabanidir. Zaten tam onların ortaya çıkıp insan ölüsü aradıkları saat. Galiba şimdi de ölü yiyor."

Orada sahiden de bir şey olduğunu görebiliyordum. Ama bu şeyin ne olduğunu seçmek mümkün değildi.

Köprüde durup hepimiz gözlerimizi yukarıya diktik. Gördüğümüz şeyin insandan ayrı bir yaratık olduğuna hepimiz inanmıştık. Kimi Hazreti Ali'yi, kimi Hüseyin'i, kimi Hazreti Muhammed'i imdada çağırıyordu. Oraya yaklaşmaya kimsenin niyeti yok gibiydi. Ama herkes heyulayı kovmak için ayrı bir usul tavsiye ediyordu. İhtiyar bir Iraklı, "Hemen uçkurlarınızı çözün," dedi. "İsfahan dolaylarındaki çöllerde gördüğümüz zaman gulyabanilere biz böyle yaparız. Anında ortalıktan kayboluverirler."

Bir delikanlı, "Onun ne yararı var ki?" diye sordu. "Canavarı içeriye almaktansa dışarıda bırakmayı tercih ederim."

Yani uzun lafın kısası biz yarı şaka yarı ciddi konuşurken gün adamakıllı ağardı. Biz de hayaletin bizim hayal gücümüzün ürünü olduğu kanısına vardık. Çünkü şimdi görünürlerde hiçbir şey yoktu. Gene de köprüyü geçtikten sonra biraz önceki delikanlı ısınmak için atını koşturmak amacıyla, "Gidip şu gulyabaniyi bulayım!" diye bağırarak dik bir yokuştan yukarı vurdu ve harap kiliseye doğru yollandı. Biraz sonra onun hızla geri döndüğünü gördük. De-

likanlı bizim gulyabani sandığımız şeyin bir kadın olduğunu, beyaz peçesini görüp aldandığımızı ve kadının yanında bir erkekle birlikte yıkık duvarların arasında gizlenmeye çalıştığını söyledi.

Bu insanların niçin böyle esrarengiz bir şekilde saklandıklarını anlamak için hemen hiç vakit geçirmeden harabenin yolunu tuttum. Adamlarımdan beş tanesine peşimden gelmelerini söyleyerek öbürlerini köyün başında bıraktım.

İlk önce hiçbir şey görmedik. Ama bir duvarın köşesini döner dönmez bir kemerin altında aradıklarımızla karşılaştık. Hasta olduğu görülen bir kadın yerde yatıyordu. Bir adam da onun başını kucağına dayamış, büyük şefkat ifade eden bir tavırla onun üzerine eğilmiş duruyordu. Ortalık şimdi, ikisinin de genç olduğunu gösterecek kadar aydınlanmıştı. Kadının peçesiyle yarı örtülmüş olan yüzü, ölü sarılığına karşın insanı şaşırtacak derecede güzeldi. Genç adam ise şimdiye kadar gördüğüm en güzel güç, yaşam ve erkeklik örneğiydi. Sırtında Gürcü kıyafeti vardı. Uzun bir bıçak kalçasının üzerine doğru uzanıyor, tüfeği de duvara dayalı duruyordu. Kadının kar gibi beyaz olan peçesi yer yer kan lekesi ve yırtık içindeydi. Sefalet manzaralarını kanıksamış, acıma ve insaf duygularına yabancı kimseler arasında yaşamama karşın o an ben de, arkadaşlarım da gözümüzün önündeki tabloya karşı ilgi duymaktan kendimizi alamadık. Ve bu karşılaşmanın sessizliğini bozmadan önce kimsesiz görünen bu yabancıların kaderine saygıyla bir an duraladık. Ben, "Burada ne yapıyorsunuz?" dedim. "Yabancı ve yolcuysanız köye niçin girmiyorsunuz?"

Genç, "Kalbinizde insanca duygular varsa Allah aşkına bana yardım edin!" dedi. "Serdar tarafından bizi yakalamak için gönderilmiş olsanız bile bana yardım edin de öl-

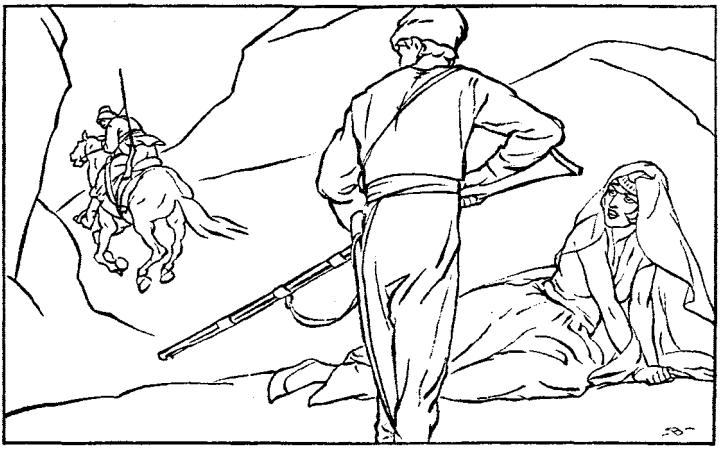
mek üzere olan şu zavallıyı kurtarayım. Size karşı gelecek değilim, ama yalvarırım onu kurtarın."

Ben, "Kimsiniz?" diye sordum. "Serdar bize sizinle ilgili hiçbir emir vermedi. Nereden geliyorsunuz, nereye gidiyorsunuz?"

Genç adam, "Maceramız uzun ve acıklıdır," diye yanıtladı. "Bana yardım edin, şu zavallı, hasta kızı tedavi edilebileceği bir yere götürelim, söz veriyorum, başımıza bütün gelenleri anlatırım. İyi bakılır, özen görürse iyileşir. Yaralı, ama yarasının tehlikeli olmadığını umuyorum. Rahat ederse belki kurtulur. Allah'a şükür ki Serdar'ın subaylarından biri değilsiniz! Yalvarırım size, benimle dost olun! Anlatacağım hazin hikâye de belki beni kanadınızın altına almanıza vesile olur."

Bu yalvarmalar tümüyle gereksizdi. Gencin görünüşü ve hali tavrı içimde büyük bir ilgi uyandırmıştı. Ricasını hemen kabul ettim. Hasta kadını hiç vakit geçirmeden köye götüreceğimizi, orada da başlarına gelenlerin hikâyesini dinledikten sonra ne yapacağımız konusunda karar vereceğimizi söyledim.

Kadın hiçbir şey söylemiyordu. Örtüsünü büyük bir özenle başına sardı. Ara sıra ıstırap belirten hafif iniltiler çıkarıyor, içinin acısını zaman zaman göğüs geçirerek hafifletmeye çalışıyordu. Adamlarımdan birine atından inmesini söyledim. Kadını ata bindirip hemen köye gittik. Orada birçok evin içini gözden geçirdikten sonra en iyisini, sahibi en nazik ve merhametli olanını seçtim. Kadını oraya yerleştirerek büyük özenle bakılmasını buyurduk. Yara bereleri iyi etmekle ünlü olan bir ihtiyar köylü kadın çağırıldı ve yaralının tedavisini üzerine aldı. Gençten, ikisinin de Ermeni olduklarını öğrendim. Aştarekliler de aynı dinden oldukları için çabucak anlaştılar. Zavallı yaralı şimdi tedavi için bundan daha iyi bir yere düşmüş olamayacağına inanıyordu.

37
Ermeni Yusuf ile Karısı Meryem'in Hikâyesi

İlk niyetim hiç durmadan Aberan tepelerine gidip orada konaklamaktı. Oraları serin olurdu, atlarımız için iyi otlaklar bulabilirdik. Kendi yiyecek ve yataklarımız için de belirli bir yerde konakladığını bildiğimiz bir göçebe kabileye güveniyorduk. Ama göçebelerin yeni çıkan bu savaştan korkarak dağlara kaçtıklarını öğrenince, günün sıcağı yatışıncaya kadar Aştarek'te kalmaya karar verdim. Bunun üzerine adamlarımı köyün çeşitli yerlerine yerleştirdim. Kimileri köprünün kemerleri altına gidip atlarını oradaki uzun otların arasına bağladılar. Birkaç tanesi ırmağın üzerindeki değirmene yerleşti. Ben de halımı kayalık sahilin en yüksek yerindeki etrafı açık bir kulübeye serdim. Buradan bütün manzarayı görebiliyordum. Rus sınırından gelebilecek herhangi bir şeyi de seçebilecek bir konumdaydım.

İki saatlik dalgın bir uykudan sonra uyanınca kendimi zindeleşmiş hissettim ve Ermeni genci çağırttım. Köyün iyi yürekli ahalisi bize hafif bir kahvaltı getirmişlerdi ki doğrusu buna ikimizin de pek ihtiyacı vardı, Karnımızı doyurduktan sonra ondan başına gelenleri, hele bu son duruma düşmesinin nedenini anlatmasını rica ettim. Dinlenmek ve yemek yemek genç adamı dinçleştirmişti. Oturduğumuz yere vuran güneş, erkek ifadeli yüzünün bütün güzelliğini meydana çıkarıyordu. Konuşurken bu yüzde beliren canlılık ve içtenlik, gencin bütün söylediklerinin doğru olduğuna beni tamamıyla inandırdı. Genç adam hikâyesini şöylece anlatmaya başladı:

"Ermeni ve Hıristiyanım. Adım Yusuf'tur. Babam tamamen Ermenilerin yaşadığı Gavmişlü köyünün başbuğudur. Köyümüz güzel Pembaki Irmağı'nın yakınına kurulmuştur. Çok zengin çayırların, yeşilliklerin ortasında, serinliği ve ılımlılığıyla ünlü bir havası vardır. Biz de sağlam, güçlü insanlarızdır. Valilerin kestikleri sayısız vergilere rağmen, fakirliğimizden yakınmayarak mutlu yaşıyorduk. Dağların o kadar içindeyizdir ki büyük şehirlere yakın olan köylere valilerce gösterilen baskıdan bir dereceye kadar uzağızdır. Sonra dünyadan uzak yaşadığımız için yaşayış tarzımız da basit ve ataerkildir. Amcam, Etçimiazin'deki patriğin muavinliğini yapan bir diyakostu. Dayılarımdan biri de bizim köyün papazıydı. Ailem kiliseyle bu kadar yakından bağıntılı olduğu için, benim de bu kutlu mesleğe atılmama karar verildi. Babam hayatını toprağı sürerek kazanırdı. Alnının teriyle köyün yakınında oldukça büyük bir toprak edinmişti. Ama benden başka iki oğlu daha olduğu için, tarla işlerinde onların yardımının yeterli geleceğini düşünerek benim papaz olmama rıza gösterdi. Böylece on yaşlarında kadarken okul için başkente gittim. Orada okuyup yazmasını ve kilise ayinlerini öğrendim. Yeni şeyler öğrenmekten büyük zevk alıyor, elime geçen her kitabı okuyor-

dum. Manastırda Ermenice kitaplardan oluşma geniş bir kütüphane vardır. Ara sıra bu kitaplardan birkaçını ele geçiriyordum. Gerçi çoğu dinsel konuluydu. Ama bir keresinde Ermenistan tarihine ilişkin bir kitap buldum. Bu eser büyük ilgimi çekti. Çünkü bizim de bir zamanlar, kendilerini dünyaya saydırmış krallara sahip bir ulus olduğumuzu öğrendim. Şimdiki düşmüş halimizi düşününce boyunduruğumuzu silkip atmak için büyük bir tutku duydum. Bu düşünceler zihnimi din mesleğinden çeliyordu. Bu sıralarda Rusya ile İran arasında savaş patlamıştı. Köyümüz de sınırlara yürüyen orduların yolu üzerinde olduğu için ailenin elden geldiğince savunmaya ihtiyacı olacağını ve onların yanında, bir manastır hücresindekinden daha yararlı olacağımı düşündüm. Bunun üzerine, rahip olmazdan az bir süre önce manastırdaki arkadaşlarımı bırakarak baba evine döndüm. Herkes beni sevinçle karşıladı. Daha o zamandan savaşın dehşetlerini tanımışlardı. Çünkü hem Rus hem de İran askerleri (iki taraf da aynı derecede korkunçtu) her yeri yağmalamış, bizim köyümüzle çevre köylerin sakin ve zararsız ahalisini tacize başlamışlardı. Genel sonuç bakımından bu sınır savaşının iki taraf için de bir yararı yoktu. Oysa savaş yöresinde oturanlar üzerindeki etkileri feciydi. Mütemadiyen korku içindeydik. Ya düşman istilasından ya da kendi hükümetimizin haraç kesmesinden ve bizi taciz etmesinden korkuyorduk. Hasatlarımız mahvolmuş, sığırlarımız dağılmıştı. Biz de her an esir alınıp götürülme tehlikesi içindeydik. Açlıktan ölmemek için tek çaremiz olan tarlalarımızı sürmeye devam ettik. Ama belimizde kılıç, sırtımızda dolu tüfekle çalışıyorduk. Ve kim olursa olsun bir yabancı göründü mü hemen bir araya geliyor, savunma durumuna geçiyorduk. Bu sayede yıllarca, büyük güçlük ve zahmetle ekinlerimizi toplamayı ve Allah'ın inayetiyle karnımızı doyurmayı başardık. Neyse, artık kendi başıma gelenleri anlatmaya başlayayım.

Bundan yaklaşık iki yıl önce, ekinler toplandığı sırada en uzak tarlalarımızın birindeki ekini biçmeye gitmiştim. Her zamanki gibi silahlı ve çatışmaya hazır durumdaydım. Yüksekçe bir yerde dururken terkisine bir kadın almış İranlı bir süvarinin son hızla aşağıdaki vadiden geçmekte olduğunu gördüm. Kadının rızası olmadan ata bindirilmiş olduğu belliydi. Çünkü beni görür görmez kollarını açarak yüksek sesle çığlıklar koparmaya başladı. Ben hemen tepenin dik yamacından aşağıya uçarcasına indim ve tam zamanında yetişerek süvarinin yolunu kestim. Durması için bağırdım. Aynı zamanda kılıcımı çektim ve geçerken dizginlerine yapışmaya hazırlandım. Arkasında yük olduğu için süvari kılıcını ve sırtına asılı tüfeği kullanabilecek durumda değildi. Onun için beni ezip geçmeyi umarak atını son hızla sürdü. Ama ben hiç yerimden kımıldamadım. Eğri kılıcımı çekip şöyle bir sallayınca at öyle aniden ürkerek yolun kenarına sıçradı ki zaten korkmuş olan kadın dengesini yitirip yere düştü. Yükten kurtulan atlı hemen tüfeğine davrandı. Ama benim tüfeğimin kendine doğru çevrilmiş olduğunu görünce yoluna devam etmeyi daha hayırlı buldu ve gözden kayboldu.

Hemen yerdeki kızın yardımına koştum. Giyiminden, onun Ermeni olduğunu anladım. Sersemlemiş ve berelenmişti. Dış peçesi sıyrılmıştı. Nefes alabilsin diye yüzünün aşağı kısmını örten peçeyi de (Ermenilerde böyle peçe takmak âdettir) açtım. O zaman insanın hayal edebileceği çehrelerin en güzelini görerek hayretler içinde kaldım. Kollarıma aldığım bu nefis yaratık on beş yaşlarında kadardı. Ah! Onun yüzüne baktığım zaman duyduğum aşk, zevk ve korku hislerini asla unutmayacağım. Eminim ki gözlerini açıp da yaşam belirtileri göstermeye başlamasa, ondan başka her şeyi unutarak sonsuza dek oracıkta kalakalacaktım. Söylediği ilk sözler ta yüreğime işledi. Ama tanımadığı bir yerde, bir yabancının kolları arasında oldu-

ğunu fark edince öyle bir ağlayıp dövünmeye başladı ki bayağı endişelendim. Neyse, yavaş yavaş sakinleşti. Benim kendi ulusundan ve dininden olduğumu ve hele onu İranlının elinden kurtardığımı anlayınca, bana büsbütün başka gözlerle bakmaya başladı. Benim içimde uyandırdığı hayranlıktan biraz da hoşlanmış gibi geliyordu bana. Ne var ki bir tek konuda üzüntüsü bir türlü eksilmiyor, beni azarlamaktan bir türlü vazgeçmiyordu: Alt peçesini açmıştım! Bağışlanmama imkân yoktu... Nikâhlı kocalar bile bu peçeyi açma ayrıcalığına çok seyrek nail olurlar... Bu peçe bir bekâret ve şeref nişanesidir ve Ermeni kadınlarının gözünde kutsaldır... Onun için ben bütün kuralları çiğnemiş bulunuyordum ve bütün yüzünü görmüş olduğum için onun gözünde suçluydum. Ağzıyla burnunu örtüden kurtarmasaydım boğulacağını, attan düşünce bayıldığı için temiz hava almamış olsaydı herhalde öleceğini boş yere anlattım. Artık namusunun mahvolmadığına onu inandırmak mümkün değildi. Ben de ona (kendi deyimiyle) namusunun beş paralık oluşunu benden başka kimsenin görmediğini söyledim. Ve bu konuyu ömrüm olduğu sürece en büyük bir sır olarak saklayacağıma da Kutsal Haç ve Hazreti Gregorio'nun başı üstüne yemin ettim. Bu tarz konuşmam etkili oldu ve kız nihayet avunmaya başladı. Bunun üzerine ben de ondan başına gelenleri anlatmasını ve şans eseri olarak onu elinden kurtardığım kimsenin kim olduğunu söylemesini rica ettim. Kız anlattı:

'Adamın sadece İranlı olduğunu biliyorum. Kendisini şimdiye kadar hiç görmemiştim. Beni de herhalde esir diye satmak için kaçırıyordu. Başka herhangi bir amacı olabileceğini sanmıyorum. Birkaç gün önce İranlı bir süvari müfrezesiyle Gürcüler arasında ufak bir çarpışma oldu. Gürcüler geriye püskürtüldü. İranlılar kimilerini de esir aldılar ve büyük bir zafer sevinciyle Erivan'a götürdüler. Bu olaydan birkaç gün önce köyümüz İranlılar tarafından işgal

edilmişti. Herhalde beni kaçıranın niyeti de götürüp Gürcü esiri diye satmaktı. Sabahleyin daha yeni kalkmış, su almak için elimde testiyle köy kuyusunun başına gitmiştim. Adam yıkık bir duvarın arkasından ansızın fırladı, elindeki bıçağı gösterdi ve sesimi çıkarmadan gelmezsem öldüreceğini söyleyerek beni atının terkisine binmeye mecbur etti. Tam başka kızlar kuyu başına gelirken biz oradan uzaklaştık. Kızların derhal ortalığı ayağa kaldıracağını biliyordum, bütün ümidim de bundaydı. Birkaç dakika içinde köyü gözden kaybettik. Dere tepe dinlemeden çılgın gibi gidiyor, pek kullanılmayan yollardan geçiyorduk. Nihayet sizin tepede durduğunuzu görünce cesaret aldım ve İranlının tehditlerine kulak asmadan çığlığı bastım.'

Kız daha hikâyesini anlatmayı yeni bitirmişti ki kimi atlı kimi yaya birçok kişinin hızla bize doğru koştuklarını gördük. Sevgilim onları tanıdıkça seviniyordu; onun sevincini seyretmek de başlı başına bir zevkti.

'Ah! İşte babam!' diye bağırıyordu kız. 'Kardeşlerim de geliyor! Ohanes! Agop! Artin! Amcam da var!'

Sonra hepsini sevinçten deli gibi kucakladı. Ben ise onun kalbinde daha başka türlü hisler uyandırmış bir genç meydana çıkıverecek diye korkudan kıvranıyordum. Ama neyse ki ortada aile efradı ve akrabalardan başka kimse yoktu. Anlattıklarına göre arkadaşları kızın kaçırıldığı haberini derhal bütün köye yaymışlar. Şans eseri olarak henüz hiçbiri tarlaya çıkmamışmış, atları da evde olduğundan babası hemen hayvanın sırtına atlayıp yola çıkmış. Kızı kaçıranın atının izlerini yol boyunca takip etmişler. İzlerin yoldan ayrıldığı yeri saptamışlar ve izlere biraz sonra tekrar, birçok yerde rastlamışlar. Bunları izleyerek bir mısır tarlasından geçip dik bir yokuş tırmanmışlar ve sonunda yüksek bir tepeden Ohanes onların bir vadiye indiklerini görmüş. Hemen yetişmişler.

Kız İranlının elinden kurtulduğu için Allah'a ve Hazreti Gregorio'ya tekrar teşekkür etti. Biraz duraksadıktan sonra ve son derece utangaç bir tavırla, kurtarıcısının ben olduğumu söyledi. O zaman bütün kafilenin dikkati benim üzerime çevrildi. Kızın babası olan ihtiyar, 'Kimin oğlusun?' diye sordu.

Ben, 'Gavmişlü köyünün kethüdası Koca Petros'un oğluyum,' diye yanıtladım.

İhtiyar, 'Kendisi dostum ve komşumdur,' dedi. 'Ama seni tanımıyorum. Herhalde sen Üç Kilise'de papazlığa hazırlanırken aileye yardım etmek için dönen oğlu olacaksın.'

'Evet', dedim. O da 'Hoş geldin, berhudar ol,' dedi. 'Kızımı kurtardın, sana ebediyen minnet borçluyuz. Bizimle gel, konuğumuz ol. Kurban kesip eğlenti yapmak için bundan daha uygun zaman olamaz. Hepimizin başı üstünde yerin var. Meryem'imizi bir Müslüman cariyesi olma felaketinden kurtardığın için elini ayağını öpsek yeridir!'

Bundan sonra Meryem'in ağabeyleriyle amcası da bana teşekkür ettiler. Hepsi de beni köylerine o kadar ısrarla davet ettiler ki kıramadım. Zaten Meryem ile birlikte bulunma isteği de beni dürtüyordu. Davetlerini kabul ettim, hep birlikte yola çıktık.

Tepelerden birinin yamacından aşağıya kıvrılan yoldan inerken bana köylerini gösterdiler. Kuytu bir köşede, ağaçların arasında bir yerdi. Doğu rüzgârlarından başka hiçbir rüzgâr almıyordu ki doğu rüzgârları da Hazar Denizi'nden estiği için pek hoş bir şekilde serin ve tatlı olur. Geride güzel bir vadinin ve gümrah yeşilliklerin arasından kıvrılarak akan Pembaki Irmağı vardı ve daha uzakta da Kara Kilise manastırı hayal meyal seçiliyordu. Burası Rusların, sınırın bu yanındaki ilk karakollarıydı ve etraftaki yeşilliğin arasında göze çarpacak şekilde yükselen kara, yalçın bir kayalığın üzerine kurulmuştu.

Köye yaklaştığımız zaman bütün köylülerin, özellikle de kadınlarla çocukların bizi merakla beklemekte olduğunu gördük. Hepsi de Meryem kurtarıldı mı diye merak ediyorlardı. Kızı aramızda görünce sonsuz bir sevince kapıldılar. Kaçırılışı ile kurtarılışının hikâyesi hemen herkese anlatıldı. Ve ağızdan ağza öyle bir hızla yayıldı, araya öyle eklemeler karıştı ki sonunda kızı kaçıranın bir dev olduğu söylenmeye başladı. Devin demirden kafası, çelikten pençe ve ayakları, sırtında madeni pulları olduğu, bindiği atın da her adımda toprağı parçaladığı ve dağlarda uçarcasına ilerlerken silah sesine benzer sesler çıkardığı rivayet ediliyordu. Bu yetmiyormuş gibi ansızın genç bir ırgat kılığında bir melaikenin bir bulut içinde yüksek dağların tepesinden indiğini, elindeki ateşten kılıcı sallayarak atı korkuttuğunu, Meryem'i yere attığını ve devle atını kül haline getirdiğini, çünkü Meryem'in kendine geldiği zaman onları ortalıkta göremediğini de söylüyorlardı. Kutsal ırgat olarak da beni gösteriyorlardı. Bütün köyün dikkati benim üzerimde toplanmıştı. İnsanüstü, göksel bir onur kazanmak üzereydim. Ama yazık ki dağlarda çok zaman sürülerini otlatırken rastladığım bir delikanlı beni tanıdı.

'Ayol o melaike filan değil. Gavmişlülu Koca Petros'un oğlu Yusuf'tur,' dedi. Böylece gene basit bir ölümlü seviyesine indim. Ama ne olsa herkes bana son derece saygı gösteriyordu. Meryem'in hısmı akrabası da yaptığım iyilikten dolayı minnetlerini nasıl göstereceklerini bilemiyorlardı... Bu arada da sevda kalbimde derin izler bırakmaktaydı. Meryem'i artık peçesiz göremiyordum. Hayatımın o mutlu anı gelip geçmişti, ama geleceğime de kesin damgayı basmıştı. Kendi kendime, 'Yok, yok,' diyordum. 'Beni bu güzel kızdan hiçbir şey ayıramaz. Bundan sonra kaderlerimiz beraberdir. Allah'ın bir mucizesi bizi birleştirdi; gene Allah'ın emrinden başka hiçbir şey ayıramaz... Onu elde etmek için

o İranlı gibi şiddete başvurmak ve zorla kaçırmak zorunda bile kalsam...'

Meryem ile ara sıra karşılaşıyorduk. Fazla konuşamıyorduk, ama gözlerimiz çok şey söylüyordu. Sevgime karşılık verdiğinin farkındaydım. Ah, aşkımı kanıtlamak için daha yirmi İranlıyla karşılaşıp dövüşmeyi ne kadar isterdim! Ama itibardan düşmüş, küçük görülen bir ulusun mensubu, zavallı bir Ermeniydim ve yapabileceğim en büyük kahramanlık, kurtların babamın sürülerine saldırmalarına engel olmaktan ibaretti.

O gün akşama kadar Geuklû köyünde kaldım. Dedikleri gibi bir kuzu kestiler, koca bir kazan pilav pişirdiler. Ertesi gün kendi köyüme döndüm. Evdekiler gece dönmedim diye beni merak etmişlerdi. Başıma gelenlerin hikâyesini büyük bir merak ve ciddiyetle dinlediler.

Sevda başımı öyle sarmıştı ki artık başka hiçbir şey düşünemez olmuştum. Onun için hislerimi evdekilere açmaya karar verdim.

'Artık kendi kendime düşünüp hareket edebilecek yaştayım,' dedim. 'Size ve Allah'a şükür, bileğim kuvvetli, ekmeğimi taştan çıkarırım. Evlenmek istiyorum. Allah da bana yol gösterdi zaten,'

Sonra onlardan Meryem'i annesinden, babasından benim adıma istemelerini rica ederek babamın elini öptüm, annemin de boynuna sarıldım.

Yanıt olarak bu kötü zamanlarda evlenmenin zor bir şey olduğunu, ailemizin düğün masrafı yapamayacak kadar yoksul düştüğünü söylediler. Giysi, yüzük, bir sürü mum ve tatlı, kırmızı bir duvak, yatak ve yatak örtüsü almak, çalgıcı ve şarkıcı tutmak, şölen vermek lazımdı. Bütün bunları karşılayacak paranın nereden bulunacağını soruyorlardı.

Ben, 'Evet, paranın şart olduğu, hem ailemizin onuru bakımından hem de nişanlıma sevgimi ispat etmek bakı-

mından parasız düğün yapılamayacağı gerçektir,' diye karşılık verdim. 'Ama borç bulurum. Erivan'da da, Üç Kilise'de de dostlarım var. Düğün masrafını çıkarmak için birkaçından ödünç alırım artık. Borcumu ödemeye gelince, o kadar çok çalışır, o kadar idareli yaşarım ki borcumu azar azar öder giderim. Hem sonra bir tacire çırak da olabilirim. Onun kârlarına ortak oldum mu bir İstanbul ya da Astragan seyahati bana bütün borçlarımı faiziyle ödeyecek kadar para bırakır.'

Uzun lafın kısası o kadar dil döktüm ki sonunda Meryem'in ana babasına başvurmaya razı oldular. Birkaç gün sonra babamla papaz olan dayım ve köyümüzün ihtiyarlarından birinin Geuklû'ya gidip Meryem'i bana istemelerine karar verildi. Bu arada ben şahsen her gün bir bahane bularak oraya gidiyor, gafil avlanmamaları için her fırsatta Meryem'e ve ailesine niyetimden söz ediyordum.

Babamlar sevgilimin ailesi tarafından iyi karşılandılar. Meseleyi görüştüler. Bu fırsattan yararlanıp her zamankinden çok pirinç rakısı içtikten sonra nikâh şartları konusunda anlaşmaya varıp nikâh kıyılır kıyılmaz düğün yapılmasına karar verdiler.

Bundan üç gün sonra annem, köyümüzün ihtiyar kadınlarından ikisi, dayım ve ben şartları konuşmak ve nikâhı kıymak amacıyla öbür köyün yolunu tuttuk. Babamların karşılandığından daha büyük bir törenle karşılandık. Karşı tarafın kadınları da geldiler ve görüşme başladı.

Annem benim tarafımdan gelin hanıma iki takım giysi önerdi. Bu takımlar, biri kırmızı ipek, öteki mavi ketenden iki gömlek, biri ipekli öteki çizgili bezden iki şalvar, iki basma cüppe, biri beyaz öteki mavi kareli iki örtü, birisi yeşil uzun topuklu, diğeri kahverengi ve düz, kemik ökçesi demir nalçalı iki terlikten ibaretti. Ben buna üstü çiçekli muslin bir mendil ve bir takım da başa bağlanacak küçük örtü ekleyecektim. Annem bunlardan başka ufak tefek mas-

raflar için elli gümüş kuruş ve boyuna asılmak üzere bir zincir ve bir İran altını önerdi.

Sevgilimin dost arasında ufak bir konuşmadan sonra annemin önerisi kabul olundu. Ancak bir İranlı ailenin yanında hizmetçilik yapmış ihtiyar kadın sorun çıkardı. Bu kadın benim İran'da âdet olduğu üzere şîr baha, yani süt parası vermemi istiyordu. Bizim taraf, Ermeniler arasında böyle bir âdet olmadığını söyledi, karşı taraf vardır diye iddia etti. Kısacası tartışma adamakıllı kızışmıştı, ama ben annemden güçlük çıkarmayıp fazlalıktan on kuruş daha önermesini istedim. Öneri kabul edildi ve sorun iki tarafı da memnun bırakacak şekilde barış yoluyla çözümlenmiş oldu.

Bu konuşmalar yalnızca kadınlar arasında geçmişti. Sonra nikâh törenini yapmak için dayımla beni içeriye çağırdılar. Tören süresince hiç gülmememi, hatta gülümsemememi söylediler. Çünkü daha ilk adımda böyle bir densizlik olursa izdivacın uğuru kaçarmış.

Annem yere oturmuştu, iki yanında da köyümüzün iki yaşlı kadını vardı. Karşıda sözlümün anası, iki tarafında kendi kadınları olduğu halde oturuyordu. Meryem de içeriye girdi ve annem benim yüzüğümü (heyhat, pirinç bir yüzük) onun parmağına taktı. Sonra papaza şarap verildi. Papaz bir bardak şarabı içtikten sonra bizim karıkoca olduğumuzu ilan etti. Bütün etrafımızdakiler de bizi kutladılar. Gerçi nikâhlımla konuşmam yasaktı ama ben gene de sevinç içindeydim. Herkesi öpüp duruyordum. O kadar hayır duası aldık ki hiçbir yeni evli çiftin iyi dilekler bakımından bizden daha zengin olabileceğini sanmıyorum.

Annemle köyümüze döndüm. Ve ben herhangi bir olay çıkıp mutluluğumuzu yıkması ihtimalini asla hesaba katmayarak, güle oynaya düğün hazırlıklarına başladım. Hazırlığın tahmini masrafını ve bu parayı bulma çarelerini hesap ederken babam aile meclisinin toplandığı odaya

elinde bir keseyle girdi. Ve, 'Al, al işte para,' diyerek beni hayretler içinde bıraktı. 'Ne de olsa Gavmişlü kethüdası oğlunu sevindirmekte başkalarından geri kalmak istemez. Oğlum Yusuf şu on altını al da karının giysilerini sağla.'

Bunun üzerine diz çöküp babamın elini öptüm, hayır duasını istedim. Bu cömertlikten heveslenen dayım da, 'Al, oğlum,' dedi. 'Kilise fakirdir, papazları daha da fakirdir. Ama şu yirmi gümüş abbasiyi al da düğününde yanacak mumlar için harca oğlum.' Mecliste hazır bulunan öbür hısım akraba da bana bir şeyler verdi ve kesemin, ihtiyaçlarımı borç almaya gerek kalmadan sağlamama yetecek kadar dolduğunu gördüm. Velinimetlerime bol bol teşekkür ettim. Ömrümde bu kadar parayı bir arada görmemiş olduğum için ne yapacağımı, nasıl duracağımı şaşırmıştım. Ama sabırsızlığım sınırsızdı. Derhal Erivan'a gitmek istiyordum. Giysiler oradan alınacaktı, çünkü Erivan'dan daha yakın pazar yeri yoktu. Ama alışveriş hususunda pek tecrübesiz olduğum, hele kadın giyiminden hiç anlamadığım için annemin de benimle gelmesine karar verildi... Annem eşeğe binecekti, ben de yaya gidecektim. Erivan'da annemin Ermeni bir ahbabı vardı. Bir iki gece orada kalacaktık. Yolculuk sırasında yatacak yer bulmak meselesine gelince, göçebe çadırlarında kalabilirdik. Göçebeler nasıl olsa yabancılara karşı çok konuksever davranırlar.

Böylece annem eşeğe bindi. Ben de kılıcımı belime, tüfeğimi sırtıma astım, yola çıktık. Köyün yarısı iyi dileklerle bizi uğurladı.

Aberan tepelerine varınca beyaz çadırlardan oluşan muazzam bir ordugâh gördük. Başbuğa ait olan çadır çok büyüktü. Rastladığımız bir atlı burada epey büyük bir süvari alayıyla birlikte Erivan Serdarı'nın kamp kurmuş olduğunu söyledi. Serdar'ın buraya Ruslarla Gürcülerin hareketlerini gözaltında bulundurmak için geldiği tahmin

ediliyormuş. Ruslarla Gürcülerin yakın zamanda İran taarruzuna başlamaları beklenmekteymiş.

Bu haber bizi epey telaşa verdi. Annem eve dönüp düğünü başka zamana bırakmaktan yanaydı. Ama ben öylesine âşıktım ki böyle bir öneriyi kabul edemezdim. Bir an önce dönebilmek için daha hızlı gitmemizi istedim. İlk gün o kadar çok yol gittik ki uzaktan Erivan'ın dumanı göründü. Geceyi bir kaya çıkıntısının altında geçirdik. Yüce Aratat Dağı tam karşımızdaydı. Bu dağı görür görmez istavroz çıkarmayı ve yatarken de canımızı Aya Gregorio'ya emanet etmeyi ihmal etmedik. Göçebeler pek uzaklara gitmiş oldukları için onları aramadık bile. Geceleyin uyuyup dinlendikten sonra sabahleyin erkenden yolumuza devam ettik ve Erivan'a kazasız belasız vasıl olduk.

Annemin arkadaşı bizi çok candan karşıladı. Gittiğimizin ertesi günü onlar düğünlük giysileri almak için pazar yerine gittiler. Ben de ağzım bir karış açık, her şeye bakarak ve çevredekilerin konuşmalarını dinleyerek dolaşıyordum. Serdar'ın düşmana neler yapacağı konusunda yürütülen rivayetler muhtelifti. Çok geçmeden bir hareket olacağı, olağanüstü bir taarruza geçileceği belliydi. Çünkü silah ve barut fabrikalarında çalışanlar bazı silahların imali için eskisinden çok daha fazla çalışmaktaydılar. Bu yapılan silahlar İran'da şimdiye kadar bilinmeyen, bizzat Rus kaçaklarından öğrenilmiş şeylerdi. Ben kendi işlerime ve beni bekleyen mutluluğa öylesine dalmıştım ki bu gibi havadisler bir kulağımdan girip öbür kulağımdan çıkıyordu. Üç Kilise'deki baş rahibimize gitmek ve köyümüz savaş tehlikesine maruz kalacak olursa Serdar'ın himayesini kazanmaya çalışsın diye rica etmek aklımdan şöyle bir geçti. Ama yolumuzdan bu kadar ayrılmanın ne kadar zamana mal olacağını düşününce bu tasarıdan vazgeçtim ve sabırsızlığımdan, herhangi bir taarruz karşısında kendi kılıcımla tüfeğime güvenmeye karar verdim.

Köyümüze geldiğimiz yoldan döndük, ama geldiğimiz kadar hızla değil. Çünkü eşeğimiz almış olduğumuz şeylerle yüklüydü. Ben de silahlarımın yanı sıra yükün yabana atılmaz bir bölümünü taşımak zorunda kalmıştım. Serdar'ın kampı hâlâ aynı yerde duruyordu. Başımıza anlatılmaya değer hiçbir şey gelmeden yolumuza devam ettik ve Gavmişlü'nun yukarısındaki tepelere vardık.

Annem aşağıda bir çadır görerek durdu ve bana, "Bu da ne Yusuf?" diye sordu. "Bak, bir çadır var!" Aklında düğünümden başka düşünce olmayan ben, 'Evet, gördüm,' diye yanıtladım. 'Belki de bizim şerefimize bir eğlenti yapıyorlardır.'

Annem, 'Allah senin eğlencenin layığını versin!' diye bağırdı. 'Aklına ne oldu senin? Ya Ruslar ya da İranlılar gelmiş olmalı! Hıristiyan olduğumdan nasıl eminsem bundan da öyle eminim! Ama ikisi de bizim için zararlıdır.'

Evimize doğru son derece büyük kaygılar içinde ilerledik ve köye yaklaşınca annemin haklı olduğunu gördük. Köy elli kişilik ufak bir Rus piyade müfrezesi tarafından işgal edilmiş bulunuyordu. Müfrezenin başında bir pen-

cahbaşı vardı ve müfreze bizden bir günlük mesafede bulunan bir ordunun ileri karakolunu oluşturuyordu. Köyün her evine belirli sayıda asker yerleştirmişlerdi. Kethüdaya ait olduğu için köyün en iyi evi sayılan bizim eve de pencahbaşı kurulmuştu.

Bu durum karşısında bizim üzüntümüzü ve hele benim korkudan ne sefil bir halde olduğumu tasavvur edebilirsiniz! Düğünümü belirsiz bir zamana bırakmak zorunda kalacağımdan ve o zamana kadar belki de hepimizin mahvolarak aç ve çıplak sürgünler haline düşeceğimizden korkuyordum. Bu düşünce tahammül edemeyeceğim derecede korkunçtu. Derhal içimi Geuklü'daki arkadaşlarıma dökmek amacıyla oraya gittim. Onların belki de beni avutabileceklerini umuyordum. Köyleri düşmanın yolundan hayli uzakta olduğu için henüz asker yüzü görmemişlerdi. Ama bizim tarafta olup bitenleri öğrenince bütün korkularımıza ortak oldular. Meryem'i gördüm, Allah'ın sevgili kulu! Memleketimizin âdetleri açıkça konuşmamıza izin vermiyordu. Ama aşk zorluklara çare bulma konusunda pek üretkendir. Biz de sonsuz sadakat yeminleri etmek ve ne olursa olsun asla ayrılmayacağımıza dair dinimizin kutsal haçı üzerine yemin edip ant içme fırsatını buluyorduk.

Bu konuşmalar sık sık gerçekleşiyordu ve ben evlenemediğimiz için öfke ve düş kırıklığından çıldıracak hallere geliyordum. Yakında müthiş bir felaketin olacağı belliydi... Orduların karşılaşmaları her an beklenebilirdi... Ya o zaman bizim düğün ne olacaktı? Bu şartlar altında böyle önemli bir töreni yapmaya kalkmak da ancak kaderle alay etmek ve kendimize felaketlerle dolu bir gelecek hazırlamak demekti. Ama ben o kadar âşık ve o kadar sabırsızdım ki hangi şart altında olursa olsun evlenebilirdim. Bu yüzden sadece karşı gelemediğim şeylere mecburen boyun eğiyordum.

Bununla birlikte dönüşümüzün üzerinden iki hafta geçtiği halde henüz bir şey olmamıştı. Konuklarımız olan Ruslarla gül gibi geçiniyorduk. Çünkü bunlar sakin ve zararsız kimselerdi. 'Aynı durumda İranlıların böyle olamayacakları kesindi. Zamanla Ruslarla samimi olduk. Onlar da bizim gibi Hıristiyandılar. Haç çıkarıyor, bizim kilisede ibadet ediyor, domuz eti yiyor ve şarap içiyorlardı. Bütün bunlar aramızda büyük bir sevgi doğurup dostluk bağlarımızı güçlendiriyordu. Başlarındaki subay çok değerli bir gençti. O kadar sade halleri vardı ki herkesin sevgisini kazanmıştı. Askerlerini son derece sıkı bir disiplin altında tutuyordu ve kendisi de dünyanın en aklı başında, en temkinli adamıydı. Âdetlerimiz ve hayatımız hakkında bilgi edinmeyi istediği için bizi kendisine her şeyimizi anlatmaya teşvik ediyordu. Bunun sonucu olarak benim düğün konusu olduğu gibi ortaya çıktı. Subay bu olayı o kadar büyük bir ilgiyle dinledi ki o anda onunla sonsuza dek dost olabileceğimizi hissettim. Subay, 'Ama düşündüğünüzü neden yapmıyorsunuz?' diye sordu. 'Mani olacak bir şey yok ki! Sizi korumak için biz varız. Verebileceğimiz herhangi bir şey varsa vermeyi de vaat ediyorum. İranlılar zerre kadar yerlerinden kımıldamak belirtisi göstermiyorlar. Bizim ordu da Tiflis'ten beklenilen takviye kuvvetleri gelmeden ilerleyemez. Onun için sakin sakin, rahat rahat düğün yapacak vaktiniz var. Hatta bizim sayemizde düğününüz daha muhteşem bile olabilir!'

Subay bundan başka, geline Gürcistan malı sırma bir dantel armağan etmeyi, bana da düğün günü bineyim diye kendi güzel Karadağ atını ödünç vermeyi vaat etti. O kadar çok konuştu ki nihayet bizimkilerle gelinin evindekileri düğünü geri bırakmamaya ikna etti ve gün kararlaştırıldı. Bu konuda bu kadar ısrar eden, düğünüme bu kadar kişisel ilgi gösteren insan başka birisi olsaydı herhalde amacının temizliğinden kuşkulanır, biraz da kıskançlık duyardım. Ama su-

bay başkaydı. O kadar korkunç bir şekilde çirkin ve bizim güzellik ölçülerimizden o kadar uzaktı ki Meryem ile onun hakkında herhangi bir kaygı duymama olanak yoktu. Meryem'in bir maymuna âşık olması ne derece mümkünse bu subayı beğenmesi de o derece mümkündü. Adamın yüzü bembeyaz ve leke lekeydi. Saçları diken gibiydi, karmakarışık ve saman rengindeydi. Gözleri derin çukurlar içinde iki delikten ibaretti ve önlerinde tepe gibi çıkık elmacık kemikleri vardı. Burnu küçük bir et parçasıydı, burun delikleri ise bizle delinmişe benziyordu. Cam gibi düzgün olan çenesinde ise en ufak bir tüy gölgesi bile yoktu. Dudağının üstünde hafif bir bıyık vardı ve bu erkeklik alameti, ayaklarından hiç çıkmayan koca çizmeleri gibi durmadan boyanır dururdu. Kendi kendime, 'Yok, yok,' diyordum. 'Meryem bu yaratığı sevmektense o kendini kaçırmaya kalkan İranlı devi sevmeyi yeğlerdi.' Sonra kendi kendimi hoşnutlukla süzerek, 'Hele bu Rus'u kendi nikâhlısıyla kıyasladığı zaman...' diye ekliyordum. 'Kendimi övmek gibi olmasın ama, kıskançlık etmeme hiç gerek yok.'

İşte böylece, sonunda evlenmeme kesin karar verildi. Düğün gününden önceki akşam giysilerle öbür armağanlar köylülerin başları üstünde taşıdıkları tepsilerin içinde nikâhlıma gönderildi. Armağanların önünden de çalgıcılarla şarkıcılar gidiyordu. (Her köyün şarkıcı ve çalgıcıları vardır.) Bizim çalgıcılar bir zurnacı, bir tefçi ve iki şarkıcıdan ibaretti. Ayrıca bir ihtişam alameti olsun diye Rus ahbaplarımız da bize bir davul vermişlerdi. Sığırtmaçlardan birinin çaldığı bu davul bütün etrafta büyük bir heyecan yaratıyordu. Armağanlarımdan bir iki saat sonra, nikâhlımın gelenek gereği bana vereceği armağanı almak üzere ben de yola düzüldüm. Bu armağan Kafkaslar'da yapılmış olan bir çift pirinç kakmalı tabancadan ibaretti. Bu tabancalar Meryem'in Rus işgalinden önce Gürcistan valisinin emrinde askerlik yapmış olan büyük amcasından kalmıştı.

Ertesi gün, yani çoktandır beklediğim düğün günümde hepimiz sabahleyin erkenden kalktık. Hava sakin ve sıcaktı. Günlerden beri ufukta fırtına belirtileri görülüyor, tehdit edici tavırlarla, beyaz başlı, ağır bulutlar duruyordu. Ama geceleyin yağmış olan bir sağanağın diriltmiş olduğu kırlar ve ağaçlar pek güzeldi. Dostum subay bana atını verdi. Ben de atı elimden geldiği kadar süsledim. Tepeden tırnağa yeni esvaplar giymiş, gümüş çivili bir kuşak, hartuç kutuları, hançerler ve daha başka silahlar takmıştım. Bunları da Rusların hizmetinde çalışan bir Gürcü ödünç vermişti. Herkes pek yakışıklı olduğumu söylüyordu ki inanırım. Yanımda erkek akrabalarım, Rus subayı ve kalabalık olsun diye yanına aldığı askerlerle birlikte Geuklû yolunu tuttuk. Köye yaklaşınca bir tabur halini aldık. Önümüzden de bağrışıp şarkılar söyleyerek çalgıcılar alayı gidiyordu. Nişanlımın evinin önünde durduk. Burada yedik içtik, köylülerin kutlamalarına teşekkür ettik, sonra dönüş yolculuğumuz için bütün hazırlıklar tamam olunca, gene atlarımıza bindik. Nişanlım başındaki tabak gibi düz bir taçtan inen kırmızı örtüye baştan aşağıya sarınarak babasının atına binmişti. Atın iki yanında iki ağabeyi gidiyordu. Kiliseye giderken ipek bir kuşağın bir ucunu sağ eliyle güveyin, öbür ucunu da sol eliyle gelinin tutması âdettir. Biz de öyle yaptık. Bütün arkadaşlarımız, akrabalarımız, iki köyün de bütün gençleri, kimi yaya, kimi eşeğe, kimi de ata binmiş olarak gelin alayına katılmışlardı. Bağırıp çağırıyor, bir sürü oyun, şaka yaparak sevinçlerini ortaya vuruyorlardı. Nihayet bizim köye bakan ufak bir tümseğe varınca durduk. Nikâh töreninde rolü olanlara birer mum verildi, sonra mumlar yakıldı. Bundan sonra alay daha ağır ve hesaplı adımlarla ilerlemeye başladı. En başta dayım ve Üç Kiliseli amcam gidiyor, ilahiler okuya okuya ilerliyorlardı. Çevredeki seyircilerin velvelesi ise müthişti. Rus subayı askerlerine tören kıyafeti giydirmek nezaketin-

de bulunmuştu. Askerler de bizimle beraber kiliseye yürüdükleri için sahneye daha bir ağırlık katıyorlardı.

En sonunda kilise kapısında attan indik ve elimizde hâlâ kuşak olduğu halde sunağa kadar yürüdük. Yoksul durumumuza karşın sunak çiçekler, kurdele ve aynalarla, her zamankinden daha fazla süslenmişti. Burada alnımı, tos vurur gibi bir tavırla Meryem'in alnına dayadılar. Başımızın üstüne İncil'i açıp koydular ve onun elini benim elime verdiler. Sonra papaz bize birbirimizi karıkocalığa kabul edip etmediğimizi sordu, biz de evet der gibi başlarımızı eğdik. Yeter miktarda dua ve ilahi okunduktan sonra tören sona erdi ve çevredekilerin bağırışlarıyla davulun, zurna ve teflerin iki kat yükselen sesleriyle dört bir yana duyuruldu.

Hava şimdi adamakıllı kararmış, ayrıca ne zamandır boy gösteren fırtına bulutlarıyla iyice ağırlaşmıştı. Gökyüzü simsiyahtı, yağmur sepeliyor, uzaktan uzağa gök gürültüleri duyuluyordu. Babamın düzenlediği eğlence bu nedenle erken dağıldı. Konuklarımızın hepsi gittiği zaman da beni dünyanın en mutlu erkeği yapacak olan saat gelip çattı.

Ah, burada durup da o gecenin bütün korkunçluğunu anımsayıp anlatsam mı yoksa sizi üzmemek için hemen geçsem mi? Karımı sabah yıldızı kadar güzel, melek kadar masum ve bana dünyanın en saf aşkıyla bağlı olarak tasavvur edin... O zaman benim o anda neler duyduğumu anlayabilirsiniz... Birleşmemize olanaksız gözüyle bakan ve bu mutluluğu hayatımda asla erişemeyeceğim parlak bir nokta olarak gören ben...

Ama biraz sonra anlatacağım sahneyi doğru olarak kavrayabilmek için Gürcistan ve Ermenistan'ın bizim tarafımızdaki köy evlerinin kısmen yerin altında olduğunu bilmeniz gerekiyor. Öyle ki, bir yabancı dosdoğru toprak üstünde yürüdüğünü sanıp dururken kendini birden bir damın üstünde buluverir. Çoğu ev tavan pencereleriyle

aydınlanır. Bizim evimiz de böyleydi. Odamızda böyle bir tavan penceresi vardı, ama bu gece için sımsıkı örtülmüştü.

'Güveyin gerdek odasına önce girmesi Ermenilerin arasında âdettir. Sonra karısı gelip onun pabuçlarıyla çoraplarını çıkarır. Işığı söndürür ve ancak o zaman peçesini açar. Fırtına biraz önce kopmuştu. Başımızın üstünde gökler gürüldüyor, şimşekler yanıp sönüyor, insanı ürküten bir gürültüyle sağanak yağmur yağıyordu. Bütün doğa güçleri birbiriyle çarpışıyor gibiydi ki Meryem'im lambayı söndürerek peçesini çıkardı. Daha yatağa yeni yatmıştı ki tavan penceresinin üzerinde garip, korkunç bir gök gürültüsü duyuldu. Gök gürültüsüne insan sesleri karışmıştı ve nal sesleri de açıkça işitiliyordu. Çok geçmeden odamıza, yatağımızın yanı başına ağır bir şeyin düşmesiyle yerimizden fırladık. Aynı zamanda bir parıltı oldu ve burnumuza kükürt kokusu geldi. Ben, 'Yıldırım düştü!' diye bağırdım. 'Allah'ım sen bizi koru! Kaç, ruhum, sevgili karıcığım, hemen kaç!'

Meryem peçesini örtüp kapıdan henüz çıkmıştı ki odanın içinde bir patlama oldu. Bu o kadar korkunç, o kadar müthiş bir şeydi ki o an kendimi cehennemde sandım. Yıkılan taş, sıva ve eşya parçalarının arasına baygın düştüm. Sadece muazzam bir parıltıdan sonra keskin ve sert bir kükürt kokusunun duyulduğunu hatırlayabiliyorum. Sonra ortalığı bir ölüm sessizliği sardı.

Yattığım yerde, olup bitenlerden habersiz bir süre kaldım. Sonra yavaş yavaş kendime geldim. Kollarımla bacaklarımı oynatabildiğimi, vücuduma hiçbir şey olmamış olduğunu anlayınca bu işin nasıl olduğunu düşünmeye başladım. Düğünüme gelince bu, bana şimdi bir rüya gibi geliyordu. Şimdi etrafta tüfek sesleri, yüksek ve sık patlamalar, insan sesleri, acı çeken yaralı insanların bağırışları, saldıran ve diğerlerini öldüren insanların sesleri, nal şakırtıları, silah şakırtıları duyuluyordu. 'Bu nedir Allah aşkı-

na?' diye düşündüm. Hatta kendimi başka bir gezegende sanıyordum. Ama tam o sırada kulağıma bir kadın çığlığı geldi. 'Meryem'in sesi bu! Meryem! Onu nerede, nerede aramalı?' Ateş almıştım artık! Kendimi, üzerime yıkılmış olan molozların ağırlığından kurtardım, ayağa kalkar kalkmaz, karımı aramak için dışarıya fırladım. Karşımdaki manzara anlatılmayacak kadar ürkünçtü, gözüme çarpan ilk şey, yanımdan koşarak geçen bir İranlı oldu. Bir elinde kılıç, öbür elinde de kanları damlayan bir insan başı vardı. Gecenin karanlığı, kısa aralıklarla çakan parlak şimşeklerin ışığıyla aydınlanıyordu. Şimşek çaktığı zaman göz açıp kapayıncaya kadar geçen bir an içinde kişiye etrafta yaşanan korkunç faciayı gösteriyor, sonra gene her yeri karanlığa boğarak manzaranın yarım kalan yanlarını tamamlamayı hayal gücüne bırakıyordu. Bir şimşeğin ışığında kılıçlarını kaldırmış İranlıların, yataklarından fırlayan savunmasız Ruslara saldırdıklarını gördüm. Bir başka şimşek, dumanı tüten evlerinden dehşet içinde fırlayan zavallı köylüleri gösterdi. Derken dört bir yanı sarsan muazzam bir patlama oldu.* Ahırlarından kurtulan köy sürüleri büyük bir kargaşa içinde koşuşup duruyor, gecenin dehşeti arasına karışıyordu. Ama bu korkunç kıyamet sahnesini anlatmaya sözlerim yeterli gelmiyor. Etrafımı saran felaketlerin arasında benim canımı kurtaran Allah'ın merhametine şükretmem lazım.

Karımı aramak için hangi yana döneceğimi bilemiyordum. Çığlıklarını duymuştum. Bu duyduklarımın onun ölüm çığlıkları olabileceğini düşününce içimi bir ürpermedir aldı. Kendimi kıyım sahnesinin orta yerine attım. Elimde, alev alev yanan gerdek odamdan alınmış yalazlı bir tahta parçasıyla çarpışanları yarıp geçtim. Gerdek gece-

* Erivan Valisi Hasan Han Serdar'ın Ermeni köylerine böyle hücum ederek evlere tavan pencerelerinden el bombaları attığı söylenir.

sindeki bir güveyden ziyade, cinnet geçiren bir deliye benziyordum. Köyün eteklerine varınca gene sevgilimin çığlıklarını duyar gibi oldum. Sesin geldiği yana doğru atıldım. O zaman yandaki tepenin üzerinde çakan bir şimşek, bir kadını kaçıran iki atlıyı aydınlattı. Atlılardan birinin arkasına oturmuş olan kadının beyaz örtüsü iyice seçiliyordu. Karımdan başka hiçbir şeyi düşünemez durumda, bir dağ keçisinin hızıyla peşlerine düştüm. Ama fırtına yatışmaya başladıkça şimşek de çakmaz olmuştu. Tepenin üstünde, zifiri karanlıkta kalakaldım. Hangi yoldan gideceğimi bilemiyordum, yoluma devam edip etmemekte de kararsızdım. Yarı çıplak durumdaydım. Adamakıllı berelenmiştim. Ayaklarım, toprakta dolaşmaya alışık oldukları halde koşmaktan yarılmıştı. Üzüntüden de öyle bitkin düşmüş, o kadar yıpranmıştım ki ıslak toprağın üzerine, ümitsizlik içinde uzanıverdim. Bütün duygularıma bir uyuşukluk geldi. Sabahın ilk ışıkları gözüme vurup da yavaş yavaş durumumu kavrayana dek burada yattım. Kendi kendime, 'Ne oldu?' diye düşünüyordum. 'Neredeyim? Nasıl geldim buraya? Bu gece ya iblisler ya da bir başka dünyanın kötü melekleri bize saldırdılar. Ya da ben rüya gördüm. Şu muhteşem güneşin şu berrak, bulutsuz gökte yükselişini görüp doğanın yatıştırıcı dinginliğini, sabahın tazeliğini hissedince; kuşların şakımasını, ineklerin böğürmesini duyunca insanın o dehşet sahnelerini hasta bir düş gücünün ürünleri sanacağı geliyor. Bu kuytu yerde, bu güzel göğün altında, doğanın bu bol bağışları arasında insanların kendi hemcinslerini öldürüşlerini, evlerin alev alev yanışını, paramparça olmuş cesetleri, o kanlı insan başını görmüş olmam mümkün mü? Sonra, ah, kara bahtım, sevgilim, masum karımı da elimden aldırmış olmanın imkânı var mı?'

İşte o zaman, ancak o zaman, olup bitmiş olan her şey tam olarak aklıma geldi. O zamana kadar akmamış olan

gözyaşları yardımıma yetişti ve yanan şakaklarımla tıkanan bağrımı rahatlattı. Ayağa kalktım, yavaş yavaş köye doğru yürüdüm. Her şey sessizlik içindeydi. Şurda burda hafif dumanlar tütmekte, köyün eteklerinde sığırlar otlamaktaydı. Atlı yabancılar hararetli bir hazırlığa dalmış gibiydiler, zavallı köylüler ise gruplar halinde birbirlerine sokulmuş duruyorlardı. Başlarına gelen felaketin tepeden inmeliğinin verdiği sersemlikten henüz kendilerini kurtaramamışlardı; başlarına daha neler gelebileceğini de pek bilmiyorlardı. Bana gelince, karımı kaybetmiş olduğum için başka her türlü kayıpla karşılaşmaya kendimi hazırlamış durumdaydım. Bütün akrabalarımı ölmüş, evimizi yer ile yeksan olmuş bulacağımdan, eşsiz, evsiz, anasız, babasız, arkadaşsız, dostsuz kalacağımdan iyice emindim. Ama hayır, hayal gücüm tabloyu aşırı bir abartmayla işlemişti. Çünkü köye girince ilk rastladığım insanlardan birisi de anacığım oldu. Zavallı kadın beni görünce, beni mutlu etmek için giriştiği bütün zahmetleri hatırlayarak boynuma sarıldı ve gözlerinden sel gibi yaşlar boşandı. Acısının ilk hızı geçince babamın vücudunun çok berelendiğini, başına inen bir darbenin de çok ıstırap verdiğini ama diğer aile efradının iyi olduklarını söyledi. Evimiz çok hasar görmüş, eşyalarımızın çoğu yağma edilmiş ve hele gelin odası hemen hemen tamamen harap olmuş. Annem bundan sonra, İranlıların saldırısına ilk olarak iyi yürekli Rus subayının kurban gittiğini anlattı. Benim odamdaki patlamayı duyar duymaz zavallıcık ne oluyor diye bakmaya çıkmış. İki İranlı onu yakalamış, bir tanesi hemen subayın kafasını uçurmuş. Odadan ilk fırladığım zaman gördüğüm baş da onun başıymış. Bundan sonra annem beni siper bir yere götürerek sırtıma bulabildiği kadar bir şeyler giydirdi.

İranlılar işledikleri cinayetleri tamamladıktan sonra savaş yerinden çekilmişler, kahpece saldırılarına kurban giden Rusların kellelerini de alıp gitmişlerdi. Bu zavallı otuz cesedi gömmek bizim bahtsız köylülere kalmıştı.

Babamı ziyaret ettikten ve evimizi bu koşullar altında elden geldiğince bir hale yola koyduktan sonra hemen çıkıp Meryem'i aramaya karar verdim. Onun köyümüze saldıranlar tarafından kaçırıldığı, en yakın esir pazarı olan Erivan'a götürüldüğü kesindi. Onun bu amaçla kaçırıldığı kuşku kaldırmazdı. Gerdek odama süs diye asılmış olan kılıcımı, tabancalarımı, tüfeğimi odanın yıkıntıları arasından arayıp buldum. Kendimi savunmak için bunları alıp keseme de biraz gümüş para koyarak köye veda ettim. Meryem'imi bulmadan asla geri dönmeyeceğime ant içmiştim.

Hızlı adımlarla ilerleyerek dağların üzerinden Erivan'a giden en kestirme yolu tuttum. İşlek bir yoldan geçerken güzel atlara binmiş, silahlı iki süvariye rastladım. Beni durdurdular, nereye, niçin gittiğimi sordular.

Belki karımın başına gelenlerin esrarını aydınlatacak bir şey biliyorlardır ümidiyle, hazin hikâyemi kendilerine anlatmaktan çekinmedim. Sahiden de bildikleri bir şey vardı. Ama bu o kadar zalimce bir şeydi ki sözleri zihnimde son derece korkunç şüpheler uyandırdı. Zavallı masum, evlenmiş olduğu halde lekesiz karıcığımın, dünyadaki en hayvancasına şehvetli bir canavarın eline düşmüş olduğundan şüphem kalmadı. Konuştuğum gençler Serdar'ın muhafız alayına mensuptular. Bana başbuğlarının, hainliğini tatmin etmek için ne gibi yollara başvurduğunu anlattıkları zaman, 'Bencilliğin bu kadar ileri götürülebilmesi, kötü tutkuların insan yüreğinde bu denli yer etmesi mümkün mü?' diye söylendim. 'Gerçi siz Müslümanların kadını sırf zevk aracı saydığınızı bilirim, ama ne olsa, onlar da Allah'ın kulu. Serdar onları sırf kendi zevki için yaratılmış sanıyorsa aldanıyor. Kadınları Allah bize yardımcı, avuntu ve hayat arkadaşı olsun diye vermiştir.'

Adamlar benim bu sözlerime güldüler. Serdar'ın haremine girmiş olan birini arıyorsam bütün emeklerimin boşa

gideceğini söylediler ve geldiğin yere dönersen daha iyi edersin, dediler.

Onların sözlerine aldırış etmeyerek adımlarımı sıklaştırdım. Nereye ve niçin gittiğimi bilmiyordum. Ama benim gibi sefil bir günahkârın omzuna bu kadar felaket yükledikten sonra Allah'ın önünde sonunda çektiklerimi unutturmak için bana bir ödül vereceğine, tesellisini benden esirgemeyeceğine inanıyordum. Ve bu inanç, beni mütemadiyen ileri doğru itiyordu.

Artık Aberan'daki ordugâha yaklaşmıştım. Serdar'ın ordugâhta olduğunu bildiğim için belki bir haber duyarım diye o yana yöneldim. Köyümüze saldırmış olan müfreze ordugâha dönmüş olduğundan her yer müthiş bir heyecan içindeydi. Askerler komutanın çadırı önüne yığılmış duran Rus başlarını göstererek taarruzu nasıl başardıklarını anlatıyordu. Büyük ve benzersiz bir zafer kazanmışlar sanırdınız. Kellelerin karşısında öylesine övünüyor ve bayram ediyorlardı! Bu iğrenç ve korkunç nesneler sonradan tuzlanıp büyük bir alay ve törenle İran Şahı'na gönderildi. Çünkü Şah elle tutulur kanıtlar görmedikçe kazanılan zafere inanmaz.

Derken bu büyük sevincin ara yerinde Rus sınırından beri bir habercinin geldiği görüldü ve habercinin getirdiği haber manzarayı tümüyle değiştirdi. Adam, Rus ordusunun Gavmişlü taarruzunu öğrenmiş olduğunu ve Serdar'ın kuvvetlerinin üzerine yürüdüğünü söylüyordu. Ruslar o kadar hızla ilerliyorlarmış ki gece basmazdan önce hücum etmeleri beklenebilirmiş. Bunun yarattığı durumu anlatmaya imkân yoktur. Bütün kampın sökülmesi ve derhal geri çekilmesi için emir çıktı. Çadırlar yıkılıyor, katırlar yükleniyor, insanlar bağrışıyordu... Develer, atlar, askerler, toplar, hepsi aynı zamanda hareket halindeydi. Aradan daha iki saat geçmeden hepsi ortadan kaybolmuş ve ordu Erivan yolunu tutmuş bulunuyordu.

Bu arada ben Meryem'ime dair hiçbir şey öğrenememiştim. Serdar'ın eline geçmişse, Erivan'daki haremin içinde olduğu kesindi. Ben de etraftaki bu büyük kargaşadan yararlanmayı umarak Erivan'a yollandım.

Şehre ulaşınca gidip Zengui köprüsünün başında durdum. Oradan Serdar'ın sarayının harem kısmını olduğu gibi görebiliyordum. O sırada köprüden sürekli asker geçtiği için beni kampla ilişiği olan birisi sandılar ve aldırış etmediler. Saray koyu renkli, dik ve yalçın bir kayanın üstüne kurulmuştur. Uçurumun dibinde, kayalık yatağının içinde köpürerek, berrak ve hızlı bir ırmak olan Zengui akar. Yataktaki kayalar beyaz buruntular oluşturarak suların akışını hızlandırıyordu. Üzerine üç kemerli bir köprü kurulmuştu. Bu köprü Gürcistan ve Türklerin ülkesi arasındaki ana yolun bir kısmını teşkil ediyordu. Sarayın ana salonunun -ki Serdar ekseri bu salonun bir köşesinde oturur- ırmağa açılan ve bu vahşi manzaraya bakan büyük bir penceresi vardı. Binanın aynı yüzünde, bu pencereden az ileride, harem dairelerinin pencereleri vardır. Bunları, kafesleri ve diğer kıskançlık alametleri ile diğerlerinden ayırt etmek mümkündür. Baktıkça, kafeslerin pek sıkı olmadığını, köprüden gelip geçen birinin yukarıdan pekâlâ görülebileceğini fark ettim. Ve eğer Meryem yukarıda hapisse belki beni görür, tanır diye düşündüm. Sonra kendi kendime, ümitsizlik içinde, 'Tanısa ne çıkar?' diye söylendim. 'Sadece onun duyduğu azap ve benim çaresizliğim artmış olur.' O kadar yüksek bir yerden kaçmak olanaksız gibiydi. Çünkü pencereden atlamak demek derhal ölmek demekti. Pencerelerden birinin altındaki söğüt ağacından başka, düşüşün hızını kesecek bir şey yoktu. Aynı yerde uzun zaman durmuştum. Daha fazla kalırsam dikkati çekeceğimden korktum ve akşamleyin dönmek üzere oradan ayrıldım. Artık kuşku çekmeyeceğimi sandığım saatlerde hep köprü başındaydım.

İki haftayı aşkın bir zaman her gün köprünün üzerinde en az üç kez bir aşağı bir yukarı dolaşarak haremin pencerelerini gözetledim. Nihayet bir akşam ortalık kararmak üzereyken söğüt ağacının yukarısındaki pencerenin kafesinin açıldığını ve dışarıya bir kadının sarktığını gördüm. Heyecandan nefesim kesilerek baktım. Kadın beni tanımış gibiydi. Elimi uzattım. O da ellerini uzattı. 'Herhalde odur?' diye düşündüm. 'Evet, herhalde o! Meryem'im benim!' Bunun üzerine bir an bile tereddüt etmeden, sonucu hiç düşünmeden ırmağa daldım, karşı tarafa yüzdüm ve sevgili karımın hemen aşağısındaki uçurumun dibinde durdum. Meryem kollarını birkaç kez bana doğru uzattı, kendini aşağıya atmak istiyormuş gibi. Korkudan neredeyse çığlık koparıyordum. Ama onu bağrıma basmak isteği o kadar şiddetliydi ki kendini benim yanıma atmadığı için neredeyse düş kırıklığına uğradım. Orada durmuş, üzüntü içinde birbirimize bakıyorduk. Konuşmak için can atıyorduk, ama korkuyorduk da. Sonunda Meryem kafesi ansızın kapattı ve beni korku ve heyecan içinde bıraktı. Bir süre orada kaldım. Ama onu göremedim. Derken kafes gene ansızın açıldı ve Meryem pencerede göründü. Ama üzerinde çok telaşlı bir hal vardı. Ne olduğunu bilemiyor, sadece korkunç bir endişe içinde onu seyrediyordum. Meryem'in pencereden sarkıp geri çekildiğini, sonra gene sarktığını gördüm. Karım pencereden bir daha dışarı sarktı, sarktı ve sonunda ani bir hamleyle kendini dışarıya attığını ve o göz karartan yükseklikten aşağıya uçtuğunu gördüm.* Ayaklarım görevlerini yapmayı reddediyorlardı. Gözlerim kararmıştı. Duygularımın şiddetinden yere yığılacak gibiydim ki Meryem'in söğüt ağacının dallarından birine takılmış olduğunu gördüm. Yerimden fırladım, bir an içinde ağaca tırmanmış ve onun baygın vücudunu bağrıma basmıştım. İçime yeni bir can ve güç gelmişti sanki. Yere inip

* Böyle bir olayın gerçekten olduğu söylenir.

tekrar nehrin karşı tarafına geçmek ve kıymetli yükümle birlikte tenha sokaklardan kent dışındaki kırlara çıkmak bir anlık bir iş gibi geldi bana. Kalbimi çarptıran yüzlerce duygunun tesiriyle tamamen sarhoş olmuş gibiydim. Gene de yaptığım her iş yapılması gereken işti. Doğa beni yönlendiriyordu. Sadece içgüdüsüyle hareket eden bir hayvan da benim gibi yapardı. Benim için dünyada her şeyden kıymetli olan varlığı kurtarmıştım.

Gücümü tükettiğim ve bu zamana kadar baygın yatan karımın hayat belirtileri gösterdiğini fark ettiğim zaman durdum ve onu usulca yıkık bir duvarın ardına yatırdım. Söğüt ağacının dalları birkaç yerine derin yaralar açmış, Meryem çok kan kaybetmişti. Ama hayattaydı, nefes alıyordu. Gözlerini açtı ve nihayet adımı söyledi. Sevinçten neredeyse aklımı oynatıyordum. Onu delice bir sevinçle bağrıma bastım. Biraz dinlendikten sonra gene kucakladım, aklınızın alabileceği en son hızla yola düzüldüm. Ama Aştarek Irmağı'ndan geçmem gerektiğini ve kucağımda Meryem olduğu için ancak köprünün üstünden geçebileceğimi hatırlayarak derhal o tarafa döndüm.

Sizin atların nal seslerini duyduğum zaman köprü başında dinleniyorduk. Gerçi saatlerce yürümekten bitkin düşmüştüm, ama sahildeki yamacı tırmanıp harap kiliseye sığınacak kadar kuvvetim vardı. Oradan sizin hareketlerinizi büyük bir kaygıyla izliyordum. Sizin Serdar tarafından peşimize koşturulduğunuzu sanmıştım. Bütün bunlardan sonra siz bizi korur ve evimize dönmemize izin verirseniz minnet dolu iki yüreğin derin şükranlarını ve biz dönünce sevinecek olan birçok zavallının hayır duasını alacağınızı söylemeye bilmem gerek var mı? Kim olursanız olun, hangi görevle gönderilmiş olursanız olun, insanlık duygularınızı yitirmiş olamazsınız. Allah iyiliğinizin ödülünü binlerce defa öder. Gerçi milletimiz dinimiz ayrı ama aynı Allah'a dua ediyoruz. Allah, kimin duası olursa olsun, mutlaka kabul eder."

38
Biraz Önce Anlatılan Hikâyenin Sonu ve Hacı Baba'nın Aldığı Karar

Ermeni genci hikâyesini bitirmişti. Anlattıkları karşısında hayret ve hayranlık içinde kalmıştım. Genç benden izin alarak karısını görmeye gitti. Bana kadının durumundan, dinlenince iyileşip iyileşmediğinden haber getirmek için derhal geri döneceğine söz verdi. Yalnız kaldığım zaman, "Herhalde bunca zaman yüzüme karşı yalan uydurmuş olamaz," diye düşündüm. "Anlattıklarını doğrulayacak yaralı bir kadın var. Ama yollarına devam etmelerine izin verirsem, Serdar da bunu öğrenirse ben ne olurum? Herhalde işimi kaybederim, belki kulaklarım da elden gider. Hayır, bana merhamet yakışmaz, yoksa nasakçı olmamam lazım. Sanırım Lokman Hekim bu konu üstüne şöyle bir şey demiş: 'Kaplansanız tam kaplan olun, çünkü öteki hayvanlar sizden ne umacaklarını bilirler. Ama sırtı-

nızdaki kaplan postunun altından uzun kulak çıktığını görürlerse diğer hayvanlar size düpedüz eşek olarak gezen eşekten daha hor davranırlar.' Ben de bu sözlere göre hareket etsem pek iyi olur."

Böylece, Ermeni gencini serbest bırakıp bırakmamayı düşünüyor ve büyük bir şaşkınlık içerisinde eşeklik kaplanlık arasında bocalayıp duruyordum ki Yusuf geri döndü. Meryem'in dinlenince epey iyileştiğini, ama kan kaybından zayıf olduğunu ve yaraları (özellikle ayağındaki yara) derin olduğu için yerinden kımıldayamadığını söylüyordu. Daha birkaç gün Meryem'i yerinden kaldırmak mümkün olmayacaktı. Yusuf, "Ancak Serdar peşimize düşerse başka," diye ekledi. "O zaman bizim yolumuza devam etmemize hiçbir güç engel olamaz." Sonra Meryem'in nihayet, Gavmişlü'da odadan dışarıya çıktığı andan beri başına gelenleri anlatabilecek kadar kuvvet bulduğunu söyledi.

Meğer Meryem üzerinde sadece bir başörtüsü olduğu halde gerdek odasından dışarıya fırlar fırlamaz bir İranlı onu yakalamış. Şimşeğin ışığında onun genç ve güzel olduğunu gören adam hemen dışarıya koşmuş ve bir başka arkadaşının yardımıyla kızı bir ata bindirip zorla kaçırmış. İki İranlı, Meryem'i hemen Aberan'daki kampa götürüp Serdar'a göstermişler, o da Meryem'i satın almış ve hemen Erivan'daki haremine götürüp hizmete koşulmasını emretmiş. Serdar'ın karşısına çıktığı zaman perişan ve kılıksız bir durumda olduğu için Meryem belki gözü ve dikkati çekmeyeceğini umuyormuş. Hele Serdar'ın karakterini ve bencil zevklerine kurban giden zavallılara zulüm yapmakta ne kadar ileri gittiğini duyduğu zaman bu temennisi büsbütün şiddetlenmiş. Meryem bundan sonra Serdar'ın hareminde başına gelenleri şöyle anlatmış:

"Kendimden daima evli bir kadın olarak söz edersem bir Müslüman evinde daha fazla saygı göreceğimi umdu-

ğumdan kocamın adını ileri sürmek için hiç fırsat kaçırmıyordum. Sahiden de umduğum gibi oldu. Bana hemen hiç aldırış eden yoktu. Diğer esirlerle bir arada haşır neşir oluyor, verilen hizmetleri yapıyordum. Ama yazık ki kendi duygu ve düşüncelerimi kendime saklamasını bilemedim. Dost gözüken bir İranlı kadına içimi açtım. Onun yüreğini yumuşatacağımı, haremden kaçmak için bana yardım etmeye teşvik edebileceğimi umuyordum. Ama kadın ikiyüzlüydü. Söylediklerimi Serdar'a anlatmaktan çekinmedi. Serdar da beni, kadının sözlerini kendi ağzımla doğrulamaya zorladı. Tabii o zaman itaatsizliğim ve cüretimin derecesi meydana çıktı. Serdar da benim bu durumumdan yararlanmaya karar verdi ve kendisini kabul etmem için hazırlanmamı buyurdu. Sen artık benim o zamanki halimin korkunçluğunu tasavvur et! Her türlü kaçış yolunu kafamda evirdim, çevirdim, ama bütün yollar tıkalıydı. Zindanımızın pencerelerinin baktığı uçurumu seyretmek şimdiye kadar aklımdan geçmemişti. Ama şimdi o zorbaya teslim olmaktansa kendimi pencereden aşağıya atmayı ciddi olarak düşünüyordum.

Seni köprünün üstünde görme mutluluğuna erişmezden hemen birkaç saat önce Serdar'ı kabul etmeye hazırlanmamı söylemişlerdi. Seni gördüğüm zaman da kafesi çarçabuk kapadıydım ya, işte tam o sırada beni, giyinmezden önce hamama götürmek üzere birkaç kadın gelmişti. Bir bahane bularak onları birkaç dakika için dışarıya çıkardım. Ve işte o zaman kafesi ikinci kez açıp kararımı uyguladım."

Kendisinin ve karısının başına gelenleri anlatıp bitirmiş olan Yusuf, benim hangi yönde hareket edeceğimi merak ediyordu. Kendisine yol göstereyim diye yalvarmaya başladı.

Vakit öğleye yaklaşmıştı. Adamlarım atlarına binerek yolumuza devam etmeye hazırlanmışlardı. Atım da beni

bekliyordu. Tam o sırada Ermeni ile karısı konusundaki bütün müşkülleri halledecek bir çare aklıma geldi. Yusuf'u yanıma çağırdım ve dedim ki:

"Bana anlattığın şeylerden sonra seni serbest bırakmama imkân yok. Serdar'ın hareminden bir kadınla kaçmış olduğunu kendin anlatıyorsun. Bu suçun bir Müslüman memleketinde ölümle cezalandırıldığını belki bilemezsin. Bizler harem denilen şeyi o kadar kutsal tutarız! Aslında benim ikinizi de dosdoğru Erivan'a göndermem lazım. Ama öyle yapmayacağım. Yalnız bizimle gelmeniz ve sizin daha iyi bildiğiniz yerlerde bize rehberlik etmeniz şartıyla." Bundan sonra ona görevimin mahiyetini ve yolculuğumuzun amacını anlattım. "Bizim gayemize candan hizmet edersen, ödüle hak kazanan bir iş yapmış olursun," diye ekledim. "Böylece benim de Serdar'dan senin namına şefaat dilenmeye yüzüm olur, inşallah seni serbest bıraktırabilirim. Bu arada karın da burada, bu köyün iyi insanları arasında kalır. Biz geri dönene kadar da inşallah iyi olur."

Benim bu sözlerimi duyan genç hemen elimi alıp öptü, bütün söylediklerime hak verdi ve bizimle gelmeye hazırlandı. Onun karısına gidip bu durumu anlatmasına ve yakında birbirlerine kavuşacaklarını ona söylemesine izin verdim. Genç bana gene teşekkür etti. Bir ceylan gibi çevikti, biz daha yokuşu tırmanmaya başlamadan o tepeye tırmanmış bulunuyordu.

39
Ermeni Yusuf Hacı Baba'nın Güvenine Layık Olduğunu İspat Ediyor

Gürcistan sınırına doğru yolumuza devam ettik. Dağların üzerindeki pek kullanılmamış yollardan gidiyorduk. Bu konuda Yusuf'un bize çok yardımı dokunuyordu. Genç

adam arazinin her işaretini biliyor gibiydi ve yönleri bizi şaşırtacak kadar iyi tanıyordu. Kendi köyünü ziyaret etmeyi pek istemiyor gibiydi. Hatta izni olsa da oraya gitmeyeceğini, çünkü oradan ayrılırken karısını almadan dönmeyeceğine yemin etmiş olduğunu söylüyordu.

Serdar'a Moskofların ilerlediklerine dair getirilen haberin aslı çıkmamıştı. Zira onları Pembaki Irmağı'nın kıyısında, Hamamlu köyünü işgal etmiş durumda bulduk. İstihkâmları da Kara Kilise manastırıydı. Hamamlu köyüne yaklaştığımız sırada düşman ordusunun asker sayısı ve durumu hakkında doğru bilgiyi nasıl alabileceğimizi düşünüyordum ki aklıma bir şey geldi. Kendi kendime, "Bu genci ya kurtaracağım ya da kaybedeceğim," diye düşündüm. "Şu durumdan daha iyi fırsat olamaz. Hamamlu'ya o gitsin. Eğer istediğimiz malumatı öğrenip gelirse hem kendisinin hem de karısının affını istemem için hiçbir engel kalmaz. Yok eğer hainlik ederse hem ondan kurtulmuş olurum hem de kaçak cariyesini geri getirdiğim için Serdar'dan ödül isterim."

Yusuf'u yanıma çağırdım ve düşündüğümü ona söyledim. Genç adam meselenin bütün yönlerini şimşek gibi kavrayıverdi ve önerimi hemen kabul etti. Kendisine çeki düzen verdi, ceketinin eteklerini kuşağına soktu, takkesini yan yatırdı ve uzun tüfeğini sırtına asarak yokuş aşağı seğirtti. Az sonra onu gözden kaybettik. Adamlarımın arasındaki bir delikanlı, "Gidiş o gidiş," dedi. "Artık onu bir daha görebilirsek aşkolsun!"

Ben, "Ne diye dönmesin?" diye sordum. "Elimizde rehine yok mu? Ermeni de olsa karısını terk etmez."

Delikanlı, "Evet, Ermeni, yani Hıristiyan," diye karşılık verdi. "Ruslar da Hıristiyandır. Bu kâfirlerin bir araya geldikleri zaman da İslam ümmetinin arasına dönmektense ölmeyi tercih ettiklerini hepimiz biliriz. Yok yok, bu

genç âşık öyküdeki Yusuf, karısı da Züleyha bile olsa, şu altımdaki atın üzerine bahse girerim ki bir daha geri dönmeyecektir."

Güneşten yanmış yüzü yüzlerce kırışık içinde olan gür sakallı, bıyıklı ve kalın kaşlı yaşlı bir cengâver, "Boşuna çalım satma küçük bey!" diye lafa karıştı. "Bu at senin değil ki, Şah'ındır. Hangi hakla bir de tutmuş üstüne bahse giriyorsun."

Genç, "Şah'ın malı benim sayılır; benim malım da benimdir," diye karşılık verdi.

Bir süre böyle havadan sudan konuşarak ilerledik, sonra bol çimenli bir yer görerek o tarafa gidip atlarımızdan indik. Çevreye dağıldık. Her birimiz atların örtüsünden ve maşlahlardan kendimize geçici birer yatak hazırlıyorduk. Otların arasına çakılmış olan kazıklara bağladığımız atlarımız da istedikleri gibi otluyorlardı. Yusuf dönmediği takdirde geceyi burada geçirmeye karar verdiğimi bildirdim. İçimizden iki kişiyi de akşam yemeği için koyun, tavuk, ne bulabilirlerse alıp getirmeleri için gönderdim. Bir saat sonra adamlarım ırmak boyunda otlayan bir sürüden çalmış oldukları bir koyunla geri geldiler. Koyunu hemen kestik, kızartmak için hazırlığa başladık. Koruluktan ucu çatallı iki değnek kesilip yere çakıldı. Hayvanı şiş yerine uzun bir değneğe geçirip çatalların üzerine yerleştirdik. Zaten ateş yakılmıştı. Adamlardan birisi koyunu zaman zaman çevirmek üzere ocağın başına geçti. Değişiklik olsun diye hayvanın kuyruk yağıyla makbul parçaları ayrıca kızartıldı. Koyun, şişiyle birlikte ortaya getirildi.

Adamlar müthiş bir iştahla eti kapıştılar. Bana da, şeref nişanesi olarak, ayrıca kızartılmış olan parçalar verildi.

Şimdi artık gün adamakıllı kararmış olduğu halde Yusuf geri dönmemişti. Bir iki nöbetçi bırakarak yataklarımıza çekildik. Gece yarısından yaklaşık bir saat sonra, ay batmak üzereyken ta uzaklardan bir ses geldi. Ses biraz sonra yeniden ve daha sonra adamakıllı yakınlarımızdan gene işitildi. Biz derhal kulak kesildik. Bağırış tekrar tekrar duyulunca artık Ermeni gencinin yakınlarda olduğundan şüphemiz kalmadı. O zaman biz de ona cevaben bağırdık ve çok geçmeden genç adam göründü. Yorgunluktan bitkin durumdaydı, ama bizden ayrıldıktan sonra başına gelenleri anlatacak kadar takati kalmıştı.

Hamamlu'ya varınca, İranlıların köyüne yaptıkları baskından kaçabilmiş olan bazı Rus askerleri onu tanımışlar. Hemen alıp istihkama götürmüş ve ona çok iyi davranmışlar. Onu komutanlarının karşısına çıkarmışlar. Komutan onu ziyaretinin amacı hakkında çok sıkı sorguya çekmiş. Ama Yusuf'un ileriye sürdüğü hazır bahane, yani karısını arama bahanesi her düğümü çözüvermiş. Bundan başka köyünün harap oluşu, evinin barkının yıkılışı ve tanıdığı Rus askerleri sayesinde konuşacak o kadar çok şey buluyormuş ki niyetlerinden kuşkulanılmasına imkân yokmuş. Böylece Yusuf'un istihkamda dolaşmasına izin verilmiş. O da sorularını büyük bir ihtiyatla sorup kendince gözlemlerde bulunarak benim düşmanın gücü ve durumu hakkında istediğim bilgileri edinebilecek ve düşmanların türü ve tarzı hakkında birçok isabetli tahmin yürütecek duruma gelmiş. Bundan sonra kapılar kapanmadan kaçmayı başarmış ve en ufak bir engelle karşılaşmadan dağlara dönmüş.

Yusuf'un yemek yiyip dinlenerek biraz canlanmasına izin verdim. Artık anlattıklarının doğru olduğundan ve dürüstlüğüne güvenebileceğimden tamamen emindim. Kafi-

leme Erivan'a dönmek üzere hazırlanmalarını emrettik. Yusuf'a, yürümekten yorulduğu zaman adamlarımdan herhangi birinin terkisine binebilme izni vermiştim. Böylece, dağların üzerinden en kestirme yolları izleyerek gene Aştarek köyüne döndük. Burada atlarımızı ve kendimizi dinlendirip cellatbaşı Serdar'ın hareketlerinden haber almak amacıyla konakladık. Genç adama karısını ziyaret etmesi için izin verdim. Sevinçten gözleri parlamış bir durumda döndü. Çünkü karısını, yaraları hemen hemen kapanmış olarak, gördüğü iyiliğe ve konukseverliğe şükreder durumda bulmuştu.

Serdar'la cellatbaşı ise Erivan'dan ayrılmışlar, Ermeni Baş Patriği'nin ikametgâhına yakın bir yere kamp kurmuşlardı. Biz de yanımızda Yusuf olduğu halde oranın yolunu tuttuk.

40

Hacı Baba Amirlerine Hareketlerinin Hesabını Veriyor ve Mağdurların Dostu Olduğunu Kanıtlıyor

Ermenice Eçmiyazin, Türkler ve İranlılar tarafından da Üç Kilise diye anılan manastır büyük ve bakımlı bir ovanın üzerine kurulmuştur. Yüksek Ağrı Dağı'nın eteğindedir. Hıristiyanlar ve özellikle Ermeniler bu dağı pek kutsal sayarlar, çünkü Nuh'un gemisinin bu karlı zirvenin üzerinde durmuş olduğuna inanırlar. Bütün Asya'da güzelliği ve zenginliğiyle ünlü olan kilise ve manastır, yüksek duvarların, büyük ve muhkem kapıların ardındadır. Ermeni kilisesinin başı işte burada yaşar. Maiyetinde bir sürü piskopos, papaz ve diyakoz bulunur ki bunlar Asya'daki çoğu Ermeni kilisesine rahip tedarik eden stoku oluştururlar. Kilisenin başı İran'da "halife" unvanıyla anılır. Ermeniler

ona daha çok patrik derler. Kilisesi belirli mevsimlerde dünyanın çeşitli yerlerinden akın eden Ermeniler için bir ziyaret yeridir.

Biz de Üç Kilise yönünü tuttuk. Serdar'la cellatbaşının ortak kamplarını uzaktan gördük. Manastırın dört bir yanına rasgele serpilmişlerdi. Daha manastırın duvarlarına varmadan iki başbuğun içeride, patriğin konuğu olarak oturduklarını öğrendik. Bizim delikanlı bana bu haberi sevinç içinde getirdikten sonra, "Oh yaşasın!" diye bağırdı. "Şu gavurların şaraplarını bol bol içelim de yorgunluğumuzu unutalım."

Ben, "Hem Müslümansın hem de şarap içmekten mi söz ediyorsun?" dedim. "İçersen sen de gavur olursun."

Delikanlı, "Nasıl olsa Serdar da Hıristiyan gibi şarap içiyor," dedi. "Ben ne diye içmeyecekmişim?"

Manastıra yaklaşırken Yusuf'u yanıma çağırdım. Çağrıldığı zaman hazır bulunmasını, benim onun yararına söylemeyi uygun görebileceğim şeyleri doğrulamasını söyledim. Hele bizim adımıza yaptığı casusluğu anlatırken gerçeklerden mümkün mertebe ayrılmasını, göğüs gerdiği ya da germediği her türlü tehlikeyi sayıp dökmesini ve Serdar'la hükümet uğruna cebinden harcama yaptığını ileri sürerek kabarık bir hesap listesi sunmasını sıkıladım.

Böylece anlaştıktan sonra manastırın dış avlusuna açılan büyük kemerin altından geçtik ve avlunun Serdar'la nasakçıbaşının uşak ve askerleriyle dolu olduğunu gördük. Şurda burda kazıklara bağlanmış atlar vardı. Seyisler köşe bucakta, eyerler ve diğer at donanımı arasında duruyorlardı. Avlunun bir köşesi ise dinmeyen çıngırak sesleri ve sürücülerinin bitmeyen kavgalarıyla ayırt edilen birkaç katır tarafından işgal olunmuştu.

İkinci avluda başuşakların atları duruyordu. Başuşaklar da avlunun iki yanını kuşatan küçük odalarda oturuyorlardı.

Biz dış avluda atlarımızdan inerek hemen efendim nasakçıbaşının dairesini sorduk. Öğle saatiydi. Kendisinin Serdar'ın yanında olduğunu söylediler. Ayağımdaki çizmeler ve üstümün başımın bütün tozu toprağıyla huzurlarına çıktım.

İki başbuğ, Ermeni ibadethanesini baştan aşağı işgal etmiş ve patriğin mevkiini ve yetkilerini tümüyle elinden almış gibiydiler. Çünkü onun dairesine yerleşmişlerdi. Zavallı papazlar ise kendi evlerinin sahibi olmaktan korkuyor ve utanıyormuş gibi süklüm püklüm, meyus bakışlarla etrafta dolaşıp duruyorlardı. İki İranlı başbuğun da en sevdikleri atlar kilise duvarının dibine çakılan kazıklara bağlanmıştı ve onların rahatına, Ermenilerin rahatından daha çok önem veriliyordu.

Okuyucu, cellatbaşının kendisi ve kişiliğiyle tanışmış durumdadır. Onun için ben şimdi Serdar'ı tanıtmak istiyorum. Dünyada bundan daha korkunç görünümlü bir adam olamazdı. Yüzünün her zamanki halinde donuk cam parçalarını andıran gözleri, kızdığı zamanlar ürkünç biçimde parlar ve bumburuşuk evlerinden dışarıya fırlamış gibi olurdu. Böyle zamanlarda dudaklarında da bir tebessüm belirirdi ki bu, şarap şairinin, Hasan Han'ın yüzünü Ağrı Dağı'na benzetmesine neden olmuştu. Yukarıda hava kapanık olduğu zamanlar aşağıdaki ovalarda güneş açtı mı mutlaka bir fırtına kopacak demektir. Zaman yanaklarında iki derin çizgi oymuştu. Ve gürleştirmek için harcadığı tüm çabalara karşın pek seyrek olan sakalı bu çizgileri bir türlü örtemiyordu. Aynı düşman tek bir tanesinden başka bütün dişlerini de aldığı için çenesinde büyük yumru ve derin oyuklar meydana gelmişti. Öyle ki bu çenenin üzerine serpiştirilmiş duran seyrek kıllar bir vadinin yamaçlarındaki yanık otları andırıyordu. Tek dişi de ağzından fırlamış durumdaydı. Genelde Serdar'ın keçilik yönü mü yoksa kaplanlık yönü mü baskın, söylemesi güçtü. Ama

şurası kesin ki insan kalıbının hayvana bu denli yaklaştığı herhalde görülmemiştir. Serdar'ın kişiliği de görünüşüne uygundu. Çünkü insansal ya da göksel hiçbir yasa onun şehvetinin önüne geçemezdi ve bir kez hırslandı mı vahşetine ve zulmüne sınır yoktu. Gene de bütün bunlara karşın birçok meziyeti vardı ki adamlarını ona bağlardı. Cömert, açık fikirli ve gayretliydi. Kıvrak zekâ ve kavrayış sahibiydi. Şah ile hükümetine karşı öyle siyasi hareket ederdi ki kendisine daima büyük güven ve saygı gösterilirdi. Prenslere layık tantanalı bir hayat sürerdi ve konukseverliğiyle ünlüydü. İslamın kurallarına uymadığını hiç gizlemezdi. Hareketlerinde daima açık ve içten, kendinden küçüklere karşı ılımlı ve sefahat âlemlerine katılanlar için gayet iyi bir arkadaştı. İran'da ondan daha cüretlice şarap içen adam yoktu, belki de şu sıradaki arkadaşı nasakçıbaşı dışında.

İşte beni, arkamda bir iki adamım olduğu halde bu iki mübarek zatın karşısına çıkardılar. Odanın bir ucunda oturarak bana hitap etsinler diye bekledim. Nasakçıbaşı, "Hoş geldin, Hacı," dedi. "Allah aşkına söyle, kaç Rus öldürdün? Hiç kelle getirdin mi, getirdinse göreyim."

Burada Serdar lafa karıştı ve, "Ne yaptın?" diye sordu. "Sınırda ne kadar Rus var? Oraya nasıl girebiliriz?"

Geleneksel giriş konuşmasını yaptıktan sonra bütün bu soruların hepsini birden şöyle yanıtladım:

"Evet Ağalar, elimden gelen her şeyi yaptım. Yola çıkışımız saatine rastlamış, çünkü istediğiniz her şeyi anlatabilecek durumdayım. Serdar efendimizle nasakçıbaşı efendimizin talihlerinin de açık olduğu muhakkak, çünkü benim gibi hakir bir kul kendilerinin işine yarayabiliyor."

Serdar, "Açık talih kötü şey değildir, orası kesin," dedi. "Ama biz kılıçlarımıza da çok güveniyoruz." Bir yandan da gözlerini devirerek nasakçıbaşına gülümsüyordu.

Nasakçıbaşı, "Evet, evet," dedi. "Kılıç ve barut, mızrak ve tabanca... Bizim talihimizi okuyan biliciler bunlardır. Be-

ni bir kâfire, boynunu kesebilecek kadar yaklaştıran saat, benim için daima uğurlu bir saat olacaktır. İyi bir at, keskin bir kılıç, elimde bir mızrak, önümde geniş bir meydan ve meydanın içinde bir sürü Moskof gavuru... Bunlar olursa başka bir şey istemem."

Serdar, "Bir de güzel şarap olsa ne dersiniz?" diye sordu. "Bence şarap da öteki saydıklarınız kadar iyi bir şeydir. Haydi, patriği çağıralım da Hacı'ya en iyi şarabından bir bardak versin." Sonra bana dönerek, "Ama önce anlat, ne gördün, ne yaptın?" diye sordu. "Ruslar nereleri tutmuşlar? Ne kadar askerleri var? Silahları var mı? Komutanları kim? Kazakları ne tarafta? Gürcülerden hiç haber aldınız mı? Rusların başkomutanı nerede? Lesgiler ne âlemde? Dönme İsmail Han nerede? Haydi, hepsini anlat bize." Dönüp kâtibine, "Sen de onun bütün söylediklerini yaz mirza," diye emretti.

Bunun üzerine ben hemen omuzlarımı dikleştirdim ve yüzüme gayet bilgiç bir ifade vererek şöyle bir nutuk okudum:

"Serdar'ın ve nasakçıbaşının başı üstüne yemin ederim ki Moskoflar hiçbir şey sayılmazlar. İranlıların yanında köpek gibi kalıyorlar! Onları kendi gözlerimle görmüş olan ben, size söylüyorum ki eli mızrak tutan bir tek İranlı o sefil, sakalsız yaratıkların on tanesini birden öldürebilir!"

Efendim, "Ah seni erkek aslan seni!" diye bağırdı. "Ben senin yaman bir şey olacağını daha ilk başta anlamıştım. İsfahanlıları kendi hallerinde bırakın, sağduyularını mutlaka belli ederler."

"Sınırda pek az Moskof var. Beş, altı, yedi ya da sekiz yüz tane. Bilemediniz bin, iki bin. Ama üç binden çok olmadığı kesin. Ellerinde on yirmi ya da otuz top var. Kazaklara gelince, hiç önemsemeye değmez. Gerçi en istenmedikleri yerde insanın karşısına çıkmaları münasebetsizlik. Sonra silahtan çok öküz boynuzunu andıran o kalın mızraklarıyla da adamı öldürüyorlar. Burası doğru. Beri yandan atları gayet sünepe. Bizim, her biri otuz, kırk, elli altın eden atlarımızla asla boy ölçüşemezler. Onlar daha hızlarını almadan biz ortadan kaybolmuş oluruz."

Nasakçıbaşı, "Kazaklarla atlarından konuşarak ne diye yok yere nefes tüketiyorsun?" diye sordu. "Ayı üstüne binmiş maymundan söz etmekle bir. Kâfirlerin komutanı kim?"

"Adına deli binbaşı diyorlar. Bunun nedeni de asla kaçmamasıymış. Hakkında sayısız hikâyeler var. Mesela Serdar Hazretleri'nin Kuran kesesini ele geçirmiş ve bunu büyük zafer yadigârı olarak herkese gösteriyormuş."

Serdar, "Doğrudur!" dedi. "O köpoğlu köpekler geçen yıl buradan biraz ileride kamp kurmuşken beni gafil avladılar. Eyersiz atın sırtında, don gömlekle, canımı zor kurtarabildim. Tabii çadırımı yağma etmişler ve bu arada Kuran'ımı da çalmışlar. Ama ben onlardan bunun acısını çıkarırım. Ne yapabileceğimi onlara Gavmişlü'da gösterdim. Daha yapacak işlerimiz de bitmiş değildir. Ne kadar topları var dedindi?"

"Dört, beş, bilemediniz altı tane."

Halının ucuna oturmuş, bunları yazmakta olan mirza, "Biraz önce yirmi ya da otuz diye yazmıştık," diye lafa karıştı. "Hangisi doğru?"

Serdar, gözleri parlayarak, "Ne diye yalan söylüyorsun?" diye bağırdı. "Söylediklerinden birinin yanlış olduğunu görürsek, Hazreti Ali'nin sakalı üstüne yemin ediyorum ki bizimle alay etmenin ne demek olduğunu sana gösteririm."

Ben, "Doğrusunu söyleyeyim öyleyse," diye yanıtladım. "Bu bilgiyi bizzat edinen ben değilim. Serdar'la ağamın talihlerinin açıklığı şuradan belli ki bütün bu bilgiyi bir Ermeni gencinin vasıtasıyla düşmandan çok mükemmel bir şekilde edinmeyi başardım. Bu gence Serdar'ımız adına bir ödül sözü verdim, o da bizim uğrumuza canını tehlikeye atarak çalıştı."

Serdar, "Benim adıma bir ödül mü vaat ettin?" diye bağırdı. "Bu Ermeni kimdir? Hem sonra hangi Ermeni ödüle layıktır ki?"

Ben durumu elden geldiğince tüm ayrıntılarıyla anlatınca da, "Bu Ermeni harikulade şeyler yapmış," diye söylendi. Sonra uşaklarından, yüksek sesle, nargilesini istedi. İki üç uzun nefes çektikten sonra da, "Şu Ermeni nerede?" diye sordu. "Patriği de huzura çağırın."

Bunun üzerine Yusuf, çoğu Ermenilerin bir İran soylusunun huzuruna çıkarılırken maruz kaldığı itişler, kakışlarla içeriye sokuldu. İçeride kurulmuş olan meclisin karşısında erkek güzelliğinin en şahane simgesi olarak duruyordu. Görünüşündeki yiğitlik belli ki herkesin üzerinde büyük bir heyecan yaratmıştı! Serdar gözlerini delikanlının üzerine beğeni dolu bakışlarla dikmişti. Cellatbaşına dönerek İranlılar arasında iyi bilinen ve büyük hayranlık ifade eden işaretler yapıyordu.

Pembe yanaklı, şen tavırlı, ağır ve kaba bir adam olan patrik, yanında iki üç papaz olduğu halde çok geçmeden içeriye girdi. Başında Ermeni rahiplerine özgü siyah kukuletası vardı. Serdar'la cellatbaşının karşısında bir süre ayakta durduktan sonra oturmasına izin verildi. O da bu gibi durumlarda gelenek olduğu üzere bir sürü iltifat merasiminden sonra, el ve ayaklarını örterek oturdu.

Serdar o zaman patriğe dönerek şöyle dedi:

"Biz Müslümanların İran diyarında köpekler kadar değerimiz kalmadığı belli. Ermeniler artık haremlerimize

girip burnumuzun dibinden karılarımızı, cariyelerimizi çalıyorlar. Bu ne biçim haberdir, ey halife? Allah'ın işi mi yoksa senin işin mi?"

Böyle beklenmedik bir saldırıya uğrayan patrik adamakıllı kaygılandı. Geniş ve şişman alnında ter taneleri belirdi. Bu tür çıkışların çok zaman ağır bir yaylım ateşinin habercisi olduğunu deneyimleri ona öğretmişti. Bu yüzden hemen bu ateşe karşı savunma durumuna geçti.

"Bu ne biçim söz?" diye karşılık verdi. "Bizler kim oluyoruz ki zatıalilerinin bahsettiği kötülüğü düşünmeye bile cüret edelim? Biz Şah Hazretleri'nin kullarıyız. Sizler bizim koruyucumuzsunuz. Ermeniler sizin sayenizde rahat ediyorlar. Bizi bu şekilde rezil eden adam nasıl bir adamdır?"

Serdar, Yusuf'u göstererek, "İşte bu," dedi. "Söyle bakalım delikanlı, sen benim cariyemi çaldın mı çalmadın mı?"

Genç, "Herhangi birisinden kendime ait olmayan bir şey almışsam, işte huzurunuzdayım ve suçumu hayatımla ödemeye hazırım," diye yanıtladı. "Kendini sizin pencerenizden benim kollarıma atan kadın sizin cariyeniz olmazdan önce benim karımdı. İkimiz de Şah'ın köylüsüyüz. Onları esir alıp alamayacağınızı da siz herkesten iyi bilirsiniz. Evet, gerçi Ermeniyiz, ama bizde de insan kalbi çarpıyor. Ulu Şahımızın, en hakir kulunun haremine bile zorla el uzatmadığı bütün İran'ca bilinir. Bunu bildiğimiz için kendimizi güvende hissediyorduk. Ey şanlı Serdar'ımız, sizin buyruğunuz altındayken de aynı şekilde himaye edilmeyeceğimizi nereden bilebilirdim? Karımın bir Gürcü esiresi olduğunu söyleyenler sizi tümden aldatmışlar. Onun, köylülerinizden birinin karısı olduğunu bilmiş olsaydınız herhalde asla satın almazdınız!"

Gencin kullandığı dil karşısında dehşet içinde kalan patrik yüksek ve öfkeli nidalarla onu susturdu. Ama işit-

meye hiç alışık olmadığı bu dil besbelli Serdar'ın ilgisini çekmişti. Öfkeleneceği yerde hoşnut kalmış görünüyordu (öyle bir çehrenin hoşnutluk ifade etmesi ne kadar mümkünse tabii). Şaşkınlık dolu gözlerini gence dikmiş, onun niçin huzura çağrıldığını bile unutmuş görünüyordu. Sonra birden, öfkesini dağıtmak ister gibi, "Yeter, yeter!" diyerek tartışmayı kesti. "Git karını al ve artık bir daha sesini çıkarma. Mademki Hamamlu'da bize hizmet ettin, benim uşağım olarak yanımda kalacak ve özel hizmetlerime bakacaksın. Git, başuşağım sana yapacağın işleri öğretir. Görevine uygun bir esvap giydiğin zaman gene huzurumuza gelirsin. Git ve unutma ki gelecekte benim sana göstereceğim lütuf senin takınacağın tavra bağlıdır."

Bunun üzerine Yusuf sevincini tutamayarak büyük bir minnet ifadesiyle ona doğru koştu ve diz üstü çökerek eteğini öptü. Bu hiç beklenmedik şansın karşısında ne yapacağını, ne söyleyeceğini bilemiyordu.

Herkes şaşkın görünüyordu. Cellatbaşı omuz silkerek uzun uzun esnedi. Patrik büyük bir yükten kurtulmuş gibi kol ve bacaklarını gerdi. Alnında parlamakta olan iri ter damlaları kayboldu ve yüzünde gene neşeli bir ifade belirdi. Herkes Serdar'ın bu insanlığını, yüce gönüllülüğünü kutluyordu. Barikallah, maşallah sözleri ağızdan ağza dolaşıyordu. Serdar'ın cömertliğinin ve büyüklüğünün hikâyesi çevreye yayıldı ve bütün kampın en önemli konusu olup çıktı. Onun gerçek duygularının ne olduğunu anlamış görünmeye kalkışacak değilim. Ama kendisini yakından tanıyanların hepsi de onun hayırlı bir niyetle hareket etmiş olamayacağı kanısında birleşiyorlardı.

41

Ruslara Karşı Yapılan Bir Saldırıyı Anlatıyor ve Amirinin Korkaklığını Olduğu Gibi Ortaya Vuruyor

Amirimle Serdar, Yusuf'un ve benim Moskofların güçleri ve durumları hakkında verebildiğimiz bütün bilgiyi edindikten sonra derhal bir taarruza girişilmesine karar verdiler, orduya Hamamlu üzerine yürümesi emredildi.

Çok geçmeden bütün ordugâh yerinden oynadı. Topçu kıtaları dağların arasındaki uzun ve çetin yürüyüşlerine başladılar. Piyadeler ellerinden geldiği kadar hızlı yol alıyorlar, süvarilerin bütün ova boyunca rabıtasız gruplar halinde ilerledikleri görülebiliyordu. Yürüyüş başlamazdan önce Ermeni gencinin beni ziyaret ettiğini söylemeden geçemeyeceğim. Görünüş yönünden Yusuf artık o eski kaba saba dağlı delikanlı değildi. Koyun postundan takkesinin, kısa Gürcü mintanının, ayaklarındaki çarıkla-

rın, dizinin üstüne doğru sarkan uzun bıçağının ve sırtına çapraz asılan tüfeğinin yerinde yeller esiyordu. Şimdi sırma oya ve altın düğmelerle süslü uzun, kırmızı kadife bir entari giymiş, beline de zarif, güzel bir Keşmir şalı bağlamıştı. Buhara kuzularının derisinden yapılmış olan küçük başlığının tepesi, modaya uygun olarak bastırılmış, kulaklarının arkasındaki iki uzun lüle itinayla taranmıştı. Entarisi, güzel ve güçlü bedenini o kadar saklamıştı ki delikanlı artık erkekten çok kadına benziyordu. Yanıma yaklaştığı zaman kendi kendindeki bu değişiklikten utanarak kızarmaktan kendini alamadı. Bana büyük bir minnet ifadesiyle teşekkür etti ve Serdar'ın huzuruna, bu sonucu beklemek şöyle dursun, hem karısını hem de canını kaybedeceğini sanarak çıktığını, ölmeyi göze almış olduğu için öylesine cüretle konuştuğunu söyledi.

"Ama talihimdeki büyük değişikliğe karşın bu hayatı asla beğenmiyorum," dedi. "Serdar'ın eline bakan avare bir asalak olmanın onursuzluğuna tahammül edemiyorum. Yakın zamanda onun hizmetkârı olmak şerefini tepersem bana kızmayın. Karımın durumunu güvence altına alıncaya kadar her şeye boyun eğeceğim. Ama onu emin bir yere götürdüm mü, elveda! İran'ın en muhteşem sarayında bile olsa, onursuz bir parazit olarak ipekler ve kadifeler arasında oturmaktansa Gürcistan dağlarında evsiz barksız, aç çıplak bir domuz çobanı olmayı tercih ederim."

Onun bu duygularını alkışlamaktan kendimi alamadım. Gene de duygularını bir başkasına açmış olmasını tercih ederdim. Çünkü tutup kaçmaya kalkarsa ondan bir dereceye kadar benim sorumlu tutulacağımı biliyordum.

Bu arada ordu yürüyüşüne devam ediyordu. Aştarek'ten geçtiğimiz sırada Yusuf, Meryem'i yanına almak için izin kopardı. Birdenbire Serdar'ın gözdelerinden birinin karısı olup çıkıveren Meryem, at üstünde seyahat ediyor, büyük saygı ve özen görüyordu. İran orduları sefere çık-

tıkları zaman beraberlerinde her zaman böyle, askerlikle ilişkisi olmayan sayısız insan gider. Kamp Gavmişlü ile Aberan arasına kuruldu, taarruz için gerekli olmayanların burada beklemeleri emredildi. Serdar ile nasakçıbaşının, yanlarında kendi adamları ve birer topçu müfrezesi olduğu halde taarruza girişmeleri emredilmişti. Akşama doğru yola çıktık.

Hareket alanına yaklaştıkça Serdar sabırsızlanmaya başladı ve piyadeleri hor gören bütün İranlılar gibi, süvarileri alıp ileri atılmak istediğini söyledi. Kendi amirimin sabırsızlığından pek söz etmeyeceğim. Gerçi kendisi son dakikaya kadar övünmekten vazgeçmedi. Bir kere meydana atıldı mı düşmanın paniğe uğrayacağına herkesi inandırmaya çalışıyordu. Ama en sonunda Serdar'ın isteğine boyun eğerek arkadaki muhafaza birliğini getirmeye razı oldu. Serdar ise esas süvari kuvvetiyle birlikte ileriye yürüyecekti. Ben de, tabii, amirimle birlikte geride kaldım. Serdar'ın niyeti düşman kamplarını hazırlıksız durumda yakalayabilmek için Hamamlu'ya gün doğmazdan önce varmaktı. Bu nedenle Pembaki Irmağı'nı geçmek için anayoldan ayrıldı. Biz ise Serdar'a yol hazırlamış olmak için dosdoğru ırmak yönünde ilerlemeyi sürdürdük.

Irmağın kıyısına vardığımız zaman gün yeni ağarmıştı. Nasakçıbaşı beş yüz tane süvarinin ortasında duruyor, piyadeler de son hızlarıyla arkadan yetişmeye çalışıyorlardı. Tam suyu geçmek üzereydik ki ansızın karşı kıyıdan bir ses, bilmediğimiz bir dilden iki üç acayip kelime söyledi. Sonra bir silah sesi bu kelimelerin anlamını bize açıkladı. Bu, bizim ilerleyişimizi derhal durdurdu tabii. Başbuğumuz ölümden daha sarı bir çehreyle yanımıza geldi ve her zamanki sesinden çok hafif bir sesle, "Ne oluyor?" diye sordu. "Ne yapıyoruz? Nereye gidiyoruz?" Sonra bana yaklaştı: "Hacı Baba, sen miydin ateş eden?"

Ben, "Yok," diye yanıtladım. "Yok, ben ateş etmedim." Amirimin korkusu bana belki de yakışık aldığından daha fazla sirayet etmişti. "Aştarek'te, Ermenilerin arasındaki gulyabaniler gibileri belki burada, Moskofların arasında da vardır."

Bir an sonra daha başka vahşi bağırışlar ve bir silah sesi daha duyuldu. Artık ortalık adamakıllı aydınlanmış olduğu için karşı kıyıda iki adam seçebildik ve bunların Rus askerleri olduğunu anladık. Tehlikenin ve karşımızdaki düşman kuvvetlerinin çapını görür görmez amirimizin suratı aydınlandı ve üzerine derhal son derece azimli bir ifade geldi. Başbuğ, çevresindekilere bir nefeste, "Gidin, tutun, vurun, öldürün!" diye bağırdı. "Gidin ve bana şu karşıdaki iki herifin kellesini getirin."

Derhal birçok İranlı kılıç çekerek suya atladı. Karşıdaki iki asker ise ufak bir tümseğin arkasına çekilerek uygun bir durum aldı ve saldırganların üzerine bizi şaşırtan bir hızla düzenli olarak ateş etmeye başladılar. İki askeri öldürdüler. Bu da geriye kalanların komutanın yanına dönmelerine neden oldu. Artık onlardan örnek alıp ileriye atılmak isteyen hiç kimse yok gibiydi. Nasakçıbaşı boş yere sövdü, yalvardı, zorladı, getirecekleri başlara karşılık para önerdi. Adamlardan bir tanesi bile yerinden kımıldamıyordu. En sonunda nasakçıbaşı son derece kahramanca bir ifadeyle, "Ben kendim gideceğim!" diye bağırdı. "Savulun, yol açın bana! Peşimden gelecek yok mu?" Sonra durdu ve bana döndü: "Hacı, ruhum, dostum, ne olur, gidip şu heriflerin kellesini kesmez misin? Ne istersen veririm sana." Elini boynuma sararak, "Haydi, git," diye ekledi. "Onların kellelerini uçurabileceğinden eminim."

Biz böylece çekişip dururken Ruslardan birisinin kurşunu nasakçıbaşının mahmuzuna isabet etti ve onu o derece korkuttu ki koca komutan o saat en ağır küfürleri sa-

vurmaya başladı. Askerlerine gerilemelerini emrederek kendisi de son hızla gerisin geriye yöneldi. Bir yandan da, "Lanet olsun onlara!" diye bağırıyordu. "Allah analarının, babalarının, soylarının, sülalelerinin cezasını versin! Böyle dövüşmek nerede görülmüştür? Öldürmek! Karşılarındakileri domuzmuş gibi anca öldürmesini biliyorlar! Gördünüz mü ne hayvan herifler bunlar! Ne yaparsan yap, yerlerinden bile kımıldamıyorlar. Hayvandan da beter bu herifler! Hayvanlarda hiç olmazsa duygu vardır. Bunlarda o da yok. Hey Allah'ım, ortada ölüm söz konusu olmasa İranlılar öyle bir dövüşürlerdi ki!"

Bu arada epeyce yol gitmiştik. Durduk. Her çalının altından Rus çıkacak sanan komutanımız ne yol tutacağını bilemiyordu ki çok geçmeden Serdar'ın görünmesiyle karar verme zahmetinden kurtulduk. Serdar, peşinde bütün süvariler olduğu halde son hızla düşmanın önünden kaçmaktaydı. Taarruzun tamamen bozguna uğradığı besbelliydi ve ordu için artık geldiği yere dönmekten başka yapacak şey kalmamıştı.

Serdar'ın ordusunun perişan halini tasvir etmeye kalkışmayacağım. Bütün askerler yorgun ve sefil görünüyorlardı. Yollarda oyalanmaya hiç niyetleri yoktu. Öyle ki hepsi de ortaklaşa sessiz bir karar vermişler gibi bir kere

bile arkalarına bakmadan yollarına devam ediyorlardı. Ne var ki bizim komutanın neşesini, kendi neşelerinin sönük olduğu oranda artırdılar. Nasakçıbaşı artık kahramanlığından, almış olduğu yaradan, yapmaya niyetlendiği kahramanlıklardan söz ede ede öylesine coştu ki eline bir mızrak aldığı gibi atını dörtnala sürdü ve son hızla, tencerelerinin başına dönmekte olan aşçısına yetişti. Sonra mızrağı aşçısına fırlatarak adamcağızı arka yerinden yaraladı.

Serdar'ın büyük bir zaferle ve Moskof kellelerinden bir hasatla sona ereceğini umduğu, nasakçıbaşının da ömrünün sonuna kadar övünme vesilesi yaratacak sandığı taarruz işte böyle sona erdi. Ama taarruzun tamamen bozguna uğramasına karşın, bizim amir gene de kendini övecek vesileler bulup çıkarabilecek kadar zekiydi.

Gene çevresine en yakın adamlarını toplamış, övünüp duruyordu ki Serdar'dan Hacı Baba'yı görmek istediğine ilişkin bir haber geldi. Haberi getirenle birlikte Serdar'ın yanına gittim. Beni görür görmez Serdar'ın ilk işi, "Yusuf nerede? Yusuf'un karısı nerede?" diye sormak oldu. O saat gençlerin kaçmış olacaklarını tahmin ettim ve en masum tavrımı takınarak onların hareketleri konusunda zerrece bilgim olmadığını söyledim.

O zaman Serdar gene gözlerini devirip dudaklarına çeşitli biçimler vermeye başladı. Öfkesi en kaba ve hırslı ifadelerle dudaklarından taştı ve Yusuf'tan, Yusuf'un soyundan, köyünden ve onunla ilişkisi olan her şey ve herkesten öç almaya ant içti. Benim bilgisizlik iddialarımı tamamen inanmazlıktan geliyor ve Yusuf'un kaçmasında en ufak bir rol oynadığımı anladığı takdirde benim pis vücudumu yeryüzünden silmek için bütün nüfuzunu kullanacağını söylüyordu.

Sonradan öğrendiğime göre, Yusuf'un hısım akrabasını, eşyasını, getirilebilir mallarını müsadere edip getiremeyeceklerini yakıp yıkmaları için Gavmişlü'ya birkaç adam

göndermiş. Ama zeki ve çalışkan genç böyle bir şeyin olabileceğini önceden tahmin ettiği için öyle ihtiyat ve hızla önlem almış ki despot komutanı kesin yenilgiye uğratmış. Karısını, karısının akrabalarını, kendi ailesini, akrabalarını ve bütün eşyasını yanına alıp geride sadece topraklarını bırakarak Rus bölgesine göç etmiş. Göç planı tümüyle başarılı olmuş. Sonradan öğrendiğime göre genç karıkoca hem hükümet hem de dindaşları tarafından gayet iyi karşılanmışlar. Kayıp ve zararlarını telafi etmek için Ruslar onlara toprak vermiş ve her türlü yardımda bulunmaktan çekinmemişler.

42
Hacı Baba, Şah'ın Kampına Gidiyor ve Büyük Çapta Yalan Söylemeye İlişkin Bir Misal Veriyor

Serdar'ın tehdidinden ödüm patlamış bir halde amirimin yanına döndüm. Bütün büyük adamlarımızın kendi kulları üzerindeki selahiyetleri konusunda ne kadar titiz olduklarını bildiğim için, Serdar'ın bana karşı ne türlü bir dil kullandığını amirime anlatmakta gecikmedim. Nasakçıbaşı o saat öfkeden köpürdü. Bu ikisinin arasında kavga çıkarmak için yakmış olduğum alevi körüklemem yeterliydi. Ama Serdar'ın bana zarar verebileceğine olan inancım, cellatbaşının beni koruyabilme yeteneğine olan inancımdan daha güçlü olduğu için, bütün tarafların selameti uğruna ortadan çekilmemin daha hayırlı olacağını düşündüm. Ve efendimden Tahran'a dönmek üzere izin istedim. Kullarına kendinden başka kimsenin karışmayacağını Serdar'a göstermek için fırsat çıktı diye memnun olan nasakçıbaşı ricamı anında kabul etti. Hemen sadrazama taarruz hakkında neler söyleyeceğime ve hele onun yiğitliğini

ne şekilde arz edeceğime ilişkin bana talimat vermeye başladı.

"Sen de bizzat oradaydın Hacı, onun için bütün harekâtı benim kadar sen de anlatabilirsin," dedi. "Zafer kazandığımızı pek söyleyemeyiz, çünkü heyhat ki elimizde düşman kellesi yok. Ama mağlup da edilmedik. Serdar efendi eşşoğlu eşşek olduğu için, topçuları bekleyip piyadelerden de yararlanacağı yerde etrafı surlu bir şehre yalnızca süvarilerle hücum ediyor. Sonra da garnizondakiler kapıları kapayıp hisarlardan kendisine ateş ettiler diye şaşırıyor. Tabii hiçbir şey yapamıyor ve rezil olarak geri dönüyor. Sizin komutanınız ben olsaydım işler başkalaşırdı. Bu durumda bile düşmanla pençe pençeye gelen tek adam benim. Kötü yaralandım. Aramızdaki ırmak olmasaydı ben o düşman askerlerinin canına okurdum. Bütün bunları anlattığın gibi daha istediğin kadarını da ekleyeceksin!"

Nasakçıbaşı bu sıkılamalarda bulunduktan sonra sadrazama, diğer büyük mevki sahiplerine ve Şah'a verilecek mektupları bana teslim edip yola çıkmamı buyurdu.

Sonbahar çoktan gelmiş, Sultaniye'ye dönme vakti de geçmiş olduğu halde Şah'ı gene Sultaniye'deki kampta buldum. Ülkenin çeşitli yerlerinden gelen daha birçok haberciyle birlikte sadrazamın huzuruna çıktım ve mektupları kendisine teslim ettim. Sadrazam kendisine yazılmış olan raporu okuyunca beni yanına çağırdı ve yüksek sesle, "Hoş geldin," dedi. "Sen de Hamamlu'da mıydın? Kâfirler biz Kızılbaşlara karşı gelmeye cesaret edemediler demek, öyle mi? Zaten İranlıların atlılarıyla kılıçlarına kimse karşı gelemez. Anladığıma göre hanınız yaralanmış. Kendisi cidden Şah'ın en iyi adamlarından biridir. İyi ki ucuz atlatmış. Nehrin iki yanında da kızılca kıyamet kopmuştur herhalde."

Bu sözlere ve buna benzer daha bir sürü söze ben gereken hızla "Evet, evet" ya da "Hayır, hayır" deyip duru-

yordum. Bana savaştan yeni çıkmış bir kişi gözüyle bakmaları da hoşuma gidiyordu. Sadrazam mirzalarından (kâtip) birini çağırdı ve, "Haydi, bir fetihname yaz," dedi. "Bu zafer ilanını bütün eyaletlere, hele bilhassa Horasan'a gönderelim ki asi hanların ödü kopsun. Yazdığın şeyler de muzaffer hükümdarımızın karakter ve vakarıyla mütenasip olsun. Şu arada zafere ihtiyacımız var, ama unutma, şöyle iyi, oturaklı, kanlı bir zafer."

Mirza benden yana bakarak, "Düşmanların sayısı ne kadardı?" diye sordu.

Ben ne kadar demenin uygun olacağını bilemeyerek tereddüt içinde süklüm büklüm, "Bisyar, bisyar," yani pek çok, pek çok, diye karşılık verdim. Sadrazam serinkanlılıkla, "Elli bin de," diye araya karıştı.

Mirza önce sadrazama, sonra da bana bakarak, "Kaç tanesi öldürüldü?" diye sordu.

Sadrazam, "On ila on beş bin tanesi öldürülmüştür, de," diye yanıtladı. "Unutma ki bu mektuplar uzak yollara gidecek. On binden aşağı düşman öldürmüş olmak Şah'ın şanına yakışmaz. Onun Rüstem'den daha aşağı kalmasını mı istiyorsun? Yok yok, uyrukları ve de diğer uluslar tarafından saygıyla anılmaları için Şahlarımızın kan içici, adam öldürücü olmaları lazımdır. Ee, ne yazdın bakalım?"

Mirza, "Müsaade ederseniz okuyayım," dedi. "Şöyle yazdım: Moskof gavurları (Allah hepsinin diri diri yanmasını nasip etsin) yanlarında ateş kusan yüz top olduğu halde elli bin askerle karşımıza çıkma cüretini gösterdiler. Ama Şahımızın aslan ordusu meydana çıkar çıkmaz içlerinden on ila on beş bin tanesi ruhlarını teslim etti. Beri yandan o kadar muazzam miktarda esir alındı ki Asya'nın bütün esir pazarlarında esir fiyatları yüzde yüz düştü."

Sadrazam, "Birakallah, afferin," dedi. "Güzel yazmışsın. İşin aslı pek böyle olmasa bile Şah'ımızın güzel talihi

sayesinde nasıl olsa böyle olacaktır, onun için yazdıklarımızın hepsi doğru demektir. Gerçek, insanın işine geldiği zaman son derece güzel bir şeydir, ama başka zaman da çekilmez doğrusu."

Mirza dizinin üstündeki kâğıttan başını kaldırarak, "Evet," dedi, sonra Sadi'nin ünlü bir dizesini okudu: "İyi niyetlerle birleşmiş yalan, sorun çıkaran gerçeğe her zaman yeğdir."

Sadrazam bundan sonra pabuçlarını istetti, yerinden kalktı ve çadır kapısının önünde bekleyen ata binerek, Şah'ın huzuruna gitti. Ben de onun maiyetindeki kalabalık uşak alayına karışarak onu izledim. Sadrazam, biraz sonra bana döndü ve, "Şimdilik başkaca işin yok," dedi. "Git de biraz dinlen."

43

Hacı Baba Tüyler Ürpertici Bir Hikâye Anlatıyor Olayın Sonucu Onu Müthiş Bir Mutsuzluğa Gömüyor

Bundan birkaç gün sonra ordugâh söküldü ve Şah tıpkı ayrılırkenki gibi tantana ve debdebeyle Tahran'daki kışlık sarayına döndü. Ben eski görevime dönmüş, gene nasakçıbaşının nazır yardımcılığını yapmaya başlamıştım. Yürüyüş sonrasında asayişi en iyi şekilde koruyabilmek için emrimdeki adamları ordunun çeşitli yerlerine yaymakla meşguldüm ki Tahran'a özel bir haberci göndermek için emir aldım. Haberci, Şah'ın bazıgerlerinin, yani şarkıcı ve rakkaselerinin, Süleymaniye'de kendisini karşılamaları için saraya talimat götürecekti. Önceden de dediğim gibi bu yer sarayın dokuz parasang kadar dışında, Karay Irmağı'nın kıyısındadır.

Bu emri alınca çoktandır unuttuğum Zeynep'im gene aklıma geldi; yaşantımın çok hızlı olması yüzünden epey zamandan beri uyuşmuş olan bütün ince duygularım yeniden canlandı. Tanışmamızın üzerinden yedi ay geçmişti. Gerçi bu yedi ay boyunca birlikte olduğum kimseler her türlü iyi duyguyu öldürebilecek kadar barbardılar. Gene de Zeynep'in şimdiki durumunu çok korkunç olarak düşündüğüm, bundan da kendimi sorumlu tuttuğum için, kızcağız her aklıma geldiğinde yüreğim sızlıyordu. Kendi kendime, "Kaygılarımın yerinde olup olmadığını yakında öğreniriz," dedim. "Birkaç günde Süleymaniye'ye varıyoruz. Zeynep'in başına gelenler o zaman belli olur."

Süleymaniye'ye vardığımız gün ben, sarayda gerekli bütün hazırlıkların yapılıp yapılmadığına nezaret etmek için kafilenin en önünden gidiyordum. Harem dairesinin önünden geçerken bazıgerler içeride yerlerini almış bulunuyorlardı. Seslerini ve çalgılarının nağmelerini duydum. Zeynep'le konuşmak, hatta onu uzaktan şöyle bir görmek için neler feda etmezdim! Gelgelelim onun hakkında çok soru sormanın tedbirsizlik olacağını biliyordum. Hem onun hem de benim için tehlikeli kuşkular uyandırmak ikimizi de mahva sürükleyebilirdi. Hatta bu konuda herhangi bir harekete girişmek istesem bile nasıl olsa boşunaydı. Çünkü pek kısa bir süre sonra zamburek develerinden atılan topları duydum. Bu da Şah'ın atından inmiş olduğunu bildiriyordu.

Şah Hazretleri kabul salonunda bir çubuk içip çevresindeki saraylıları savdıktan sonra haremine çekildi.

O içeriye girdiği zaman, önünden yürüyen kadınların şarkılarına karışan tef, ut ve dümbelek seslerini duydum. Zeynep'in sesini duyabilmek için kulaklarımı dört açtım, ama bütün çabam boşa çıktı. Korku ile ümit arasında bocalayıp duruyordum ki eski efendim, Şah'ın hekimi Mirza Ahmak'ın derhal huzura çıkması için acelece haber gönde-

rildiğini duydum. Hekimbaşının çağırtılmış olduğunu duyunca bütün damarlarımdan buz gibi bir ürperti geçti ve kendi kendime, "Zeynep mahvoldu," diye söylendim.

Doktor geldi ve az sonra huzurdan ayrıldı. Beni haremin kapısında görünce bir kenara çekerek, "Hacı, Şah küplere binmiş," dedi. "Nevruz bayramında ona armağan ettiğim Kürt kızını hatırlarsın. Kürt kızı bazıgerlerin arasına katılmamış, hastalık ileri sürüyormuş. Oysa Şah da ona vurulmuş, ilk onu görmeyi arzu ediyormuş. O şeytanın kızının nazlarına söz geçirebilirmişim gibi, hesap sormak için beni çağırtmış. Saraya vardığımız zaman (ilk uğurlu saatte oraya gidiyoruz) onu eskisi gibi sağlıklı ve güzel bulmadığı takdirde sakalımı kökünden yolacağını söylüyor. Kızı evime almaz olaydım! Hele Şah'ı evime hiç çağırmaz olaydım!"

Böyle diyerek yeniden Tahran'a dönmek üzere yanımdan ayrıldı. Ben de bu bahtsız kızı bekleyen feci akıbeti düşünmek amacıyla çadırıma çekildim. Zeynep'in belki de sahiden hasta olduğunu, onun için Şah'ın huzuruna çıkamadığını düşünerek karamsarlığımı hafifletmeye çalıştım. Sonra, korkumda haklıysam hekimin belki de yumuşayarak, kızın ortaya çıkmayışı için kaçamak bir bahane gösterip onu Şah'ın öfkesinden saklayacağı ümidiyle kendi kendimi teselli etmeye çalıştım. Daha sonra kendi hislerime meydan okurcasına, benim gibi sevgilisini yitirmiş olan bir şairin şu satırlarını kendi kendime tekrar ettim:

"Yeryüzünde bir tek çift ceylan göz, bir tek servi endam, bir tek ay çehre mi var ki zalim yârin ardından bu kadar ağlıyorum?

Niçin kendi kendimi yakıp mahvediyorum? Beni duymayan yârin pençesi altında inliyorum.

Yok yok, bırak sevginin ucuz olduğu yerde seveyim, çünkü duygu yönünden cimri biriyim ben."

Bu yoldan meseleyi hafifsemeye ve "kadın milleti"ni küçümseyerek gerçek bir Müslüman olduğumu ispat etmeye çalıştım. Ama gene de nereye gitsem, her ne yana dönsem, Zeynep'in hayali paramparça olmuş bir ceset halinde gözümün önünden gitmiyor ve her an, her yerde kafamı kurcalıyordu.

En sonunda Şah'ın şehre girmesi için uğurlu olan saat ilan edildi ve hükümdar kendisini karşılamak için dışarıya uğramış olan bütün şehir halkının arasında, Tahran'a girdi. Benim en büyük arzum, hekimbaşını görmekti. Ama bu karşılaşmayı rastlantıymış gibi göstermek istiyordum. Çünkü zavallı Zeynep suçlu bulunacak olursa kendim şüphe altında kalmak istemiyordum. Daha şehre ilk vardığımız akşam isteğim (heyhat, ne kadar korkunç biçimde!) gerçekleşti. Nasakçının birine bazı emirler vermekle meşguldüm ki hekimbaşının, Şah'ın özel dairesinden çıktığını gördüm. Son derece dertli görünüyordu. Bir elini kuşağına sokmuş, öbür elini yanına sarkıtmıştı. Sırtı her zamankinden kambur, gözleri yere dikiliydi. Hemen karşısına çıkarak aleykümselam dedim. Bunun üzerine başını kaldırdı. Beni tanıdığı zaman durdu ve, "Ben de seni arıyordum, gel buraya," diyerek beni bir kenara çekti. "Etrafta tuhaf bir söylenti dolaşıyor," dedi. "Şu Kürt kızı başıma bin türlü bela getirdi. Şah Hazretleri çılgına dönmüş. Vezirlerle başlayıp harem ağalarıyla bitirerek hareminin içindeki ve dışındaki bütün erkekleri kılıçtan geçirmekten bahsediyor. Suçluyu bulmadığım takdirde ise benden başlayacağına da kendi başı üstüne yemin ediyor."

Ben, "Ne suçlusu? Kim? Ne?" diye sordum. "Ne oldu?" Hekim, "Zeynep işte," diye yanıtladı. "Hastalığının nedeni karnında taşıdığı yükmüş."

Ben, "Hani şu sizin çok sevdiğiniz kız mı yüklüymüş?" diye sordum.

Hekimbaşı zan altında kalmaktan korkuyormuş gibi, "Ben mi?" diye bağırdı. "Ben ha? Estağfurullah! Allah saklasın! Allah aşkına böyle şeyler söyleme Hacı, böyle bir kuşku bir kere uyandı mı Şah tehditlerini hemen uygulamaya kalkar. Benim Zeynep'i sevdiğimi de nereden duydun?"

Ben, "O zaman sizin hakkınızda birçok şey söyleniyordu," diye yanıtladım. "Sizin gibi bilge bir adamın, çağın Lokmanı olan bir hekimin bir Kürt kızı gibi havai ve tehlikeli bir konuyla ilgilenmeniz hepimizi hayretler içinde bırakırdı. Bu kızın bizzat şeytanın dölü olduğu, ayaklarının her gittiği yere uğursuzluk götürdüğü inkâr edilemezdi. Bu kız tek başına, sizinki gibi bir aile şöyle dursun, koca bir ülkeye uğursuzluk getirmeye yeterdi."

Mirza Ahmak elini midesinin üstüne bastırıp başını yandan yana sallayarak, "Doğru söylüyorsun Hacı," dedi. "Ah, onun o kara gözlerine tutulmakla ne budalalık ettim! Daha doğrusu onlar göz değil birer büyüydü. O gözlerle Zeynep değil şeytan bakardı. Şimdi de şeytan kızcağızın içine girip saklanmamışsa ömrümün sonuna kadar bana eşek desinler. Ama her neyse, ne yapacağız şimdi?"

Ben, "Ben ne diyebilirim ki?" dedim. "Şah kıza ne yapar dersin?"

Hekim, "Kız cehennemin dibine gitsin," diye karşılık verdi. "Babasının yanına dönsün, yolu da açık olsun. Ben ancak kendi postumu düşünüyorum."

Sonra bana büyük bir şefkatle bakarak, "Ah Hacı, seni eskiden beri ne kadar çok sevdiğimi bilirsin," dedi. "Evsiz barksızken seni evime aldım. Seni iyi bir işe yerleştirdim. Benim sayemde yükseldin. İtiraf et ki yeryüzünde minnettarlık diye bir şey vardır ya da olması gerekir. İşte senin minnettarlığını göstermen için şimdi tam fırsat." Sonra bir an durdu ve sakalının ucuyla oynayarak, "Ne demek istediğimi tahmin ettin mi?" diye sordu.

"Hayır, henüz kavrayamadım," diye karşılık verdim.

"Peki öyleyse," dedi. "Kısacası, suçu üzerine al. Böyle bir sorun çıkarsa ben bütün itibarımı kaybederim, ama sana bir şey olmaz. Çok genç olduğun için adının böyle bir maceraya karışması sana zarar veremez!"

Ben, "İtibarınızı kaybedersiniz demek!" diye bağırdım. "Can kaybının yanında bunun ne önemi var? Kuzum hekimbaşı, deli mi oldunuz yoksa beni mi deli sanıyorsunuz? Ne diye durup dururken öleyim? Niçin benim ölümümün günahını yüklenmek istiyorsunuz? Bu konuda bana soru sorarlarsa sizin suçlu olduğunuzu sanmadığımı, çünkü sizin hanımefendiden ödünüzün koptuğunu söylerim. Benden bu kadar. Ama suçu üzerime asla almam!"

Daha biz konuşurken Şah'ın haremağalarından biri yanıma geldi. Amiri, nasakçıbaşının naip yardımcısının beş adamıyla birlikte gece yarısı, harem kapısındaki yüksek kulenin dibinde beklemelerini ve yanlarında bir de tabut getirmelerini emretmişti.

Yanıt olarak ancak, "Bî çeşm, vay gözüm," diyebildim. İyi ki ortalık kararmıştı. Haremağasının yanımdan hemen ayrılması, Mirza Ahmak'ın da gitmiş bulunması da iyi oldu yoksa bu haberi duyduğum zaman varlığımı altüst eden korku ve acı beni herhalde ele verirdi. Bütün vücudumdan buz gibi bir ter boşandı, gözlerim kardı, dizlerim titredi. Sarayın orta yerinde, böyle bir durumda görülmek korkusu beni kendime getirmeseydi herhalde bayılıp kalacaktım. Kendi kendime, "Ne?" diye söyleniyordum. "Onun ölüm nedeni olduğum yetmiyormuş gibi celladı da mı olacağım? Kendi çocuğumun mezarcılığını da mı yapacağım? Zeynep'in soğuyan bedenini mezara uzatan ve kendi canımın parçasını toprağa veren bahtsız ben mi olacağım? Ey zalim, zalim kader! Başıma bunu niçin getirdin? Bu korkunç yerden niçin kaçamıyorum? Kendi kalbime bir hançer saplasam daha iyi değil mi? Ama hayır, kaderimin önceden

yazılmış, mühürlenmiş olduğu belli. Boş yere çırpınıyorum... Üzerime düşen görevi yapmak zorundayım! Ah dünya, dünya, sen ne biçim yersin? Hele her insan, yaptıklarını gizleyen peçeyi kaldırsa da kendini olduğu gibi gösterse seni çok daha yakından tanırdık!"

Bu duygular içinde, Demavend Dağı'nın bütün kükürtlü kayaları yüreğimin üzerine çökmüş gibi bir durumda kendimi zorlayarak işe koyuldum. Bu kanlı faciada bana iş arkadaşlığı yapacak olan adamları topladım. Onlar pek de nadir sayılmayacak olan bu olayın karşısında kayıtsız ve duygusuzdular. Cinayete kurban gitmiş bir cesedi götürüp gömmek ya da bizzat cinayete alet olmak onlar için aynı şeydi.

Gece karanlık ve bulutlu, biraz sonra oynanacak olan korkunç ve acıklı drama tam uygundu. Güneş, kan renkli bulutların arasında kalmıştı. Gece ilerledikçe bu bulutlar, gitgide artan gök gürültüleriyle birlikte Alburs Dağları'nın tepeleri üzerinde yuvarlanıyordu. Ara sıra yoğun bulutların arasından ansızın ay görünüyor, sonra gene ansızın bulutların arkasına gizlenerek geceyi karanlığa ve kasvete boğuyordu. Sarayın muhafız odasında tek başıma oturmuştum. Nöbet kulelerindeki nöbetçilerin gece yarısını bildiren seslerini duydum. Biraz sonra camilerdeki müezzinlerin rüzgâra karışan avare sedaları damarlarımdaki kanı ölümün buzdan temasıyla dondurdu ve bana cinayet saatinin gelip çattığını haber verdi. Çaresiz bir kadının ölüm habercisiydi bu sedalar! Yerimden fırladım -bu sesleri daha fazla dinlemeye tahammülüm yoktu-, müthiş bir hızla koştum ve kararlaştırılan yere gelince adamlarımın daha önce gelmiş olduklarını gördüm. Zeynep'imi son meskenine götürecek olan tabutun üstüne ve etrafına kayıtsızca oturmuşlardı. Kendimde onlara sadece, "Şud?" yani "Oldu mu?" diye soracak güç buldum. Onlar da buna, "Ne

şud," yani "Olmadı," diye karşılık verdiler. Bunu korkunç bir sessizlik izledi. Her şeyin olup bittiğini, bana bu kanlı faciada cenazeyi mezarlığa götürmekten başka bir şey kalmadığını ummuştum. Ama hayır. Daha cinayet işlenecekti ve ben kaçamayacaktım!

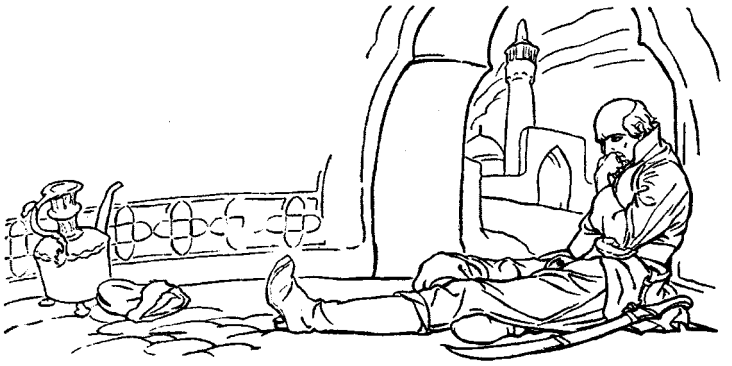
Şah'ın sarayında, kadınlara ayrılan dairelerin sınırı içinde, şehrin her tarafından görülen yüksek, sekizgen bir kule durur. Bu kulenin tepesinde bir oda vardır ki Şah Hazretleri çok zaman orada dinlenip hava alır. Kulenin etrafı hiç kullanılmayan, boş bir bahçeyle çevrilidir ve harem dairesinin ana kapısı kulenin kapısına yakındır. Kulenin en üst katında bir taraça vardır. İşte (ah, asla aklımdan çıkmayacak olan yed) bütün dikkatimiz şimdi bu taraçanın üzerinde toplanmıştı. Orada üç karaltı görüyorduk, iki erkek ve bir kadın. Ara sıra bulutlardan sıyrılan ayın ışığı bu üç kişinin üzerine vahşi ve belirsiz bir aydınlık serpiyordu. Erkekler kurbanlarını aralarında hoyratça sürükler gibiydiler. Kadının ise yalvarır gibi duruşlar aldığı görülüyordu. Dizlerinin üstündeydi, ellerini uzatmıştı. En büyük bir çaresizlik ve acının azabıyla kıvrandığı belliydi. Taraçanın kenarına geldikleri zaman kadının çığlıklarını duyduk. Ama bu çığlıklar öylesine vahşiydi ve kulenin etrafında esen rüzgârlarla öylesine değişime uğruyordu ki kulağıma bir delinin çılgın kahkahaları gibi geldi.

Hepimiz bir ölüm sessizliği içindeydik. Nefes almaktan bile çekiniyorduk. Yanımdaki beş cellat bile sahnenin etkisi altında kalmış gibiydi. Ben deseniz cansız bir balçık külçesi gibi kıpırdayamadan duruyordum. O sıradaki duygularımın ne olduğunu sorsalar ne diyeceğimi bilemem. Tamamen cansızdım çünkü. Ama olup bitenlerin gene de farkındaydım. En nihayet en acı bir ıstırabın ifadesi olan ve havayı tırmalayan bir tek yüksek, tiz çığlık işitildi ve sonra son derece korkunç bir sessizlik içinde ansızın duyulmaz oldu. Çığlığı hemen izleyen bir patırtı her şeyin

olup bittiğini bize haber verdi. O zaman deminki cansızlığım kayboldu. Kafam karmakarışık, yarı çılgın bir durumda Zeynep'imin çırpındığı yere koştum. Taşıdığı yükle birlikte paramparça olmuş zavallı bir ceset. Hâlâ nefes alıyordu, ama ölüm çırpıntıları bedenini sarmıştı. Ağzından durmaksızın kan aktığı halde dudakları bir şey söylemek ister gibi kımıldanıyordu. Sözcüklere benzer sesler çıkarıyordu, ama pek anlayamadım. "Yavrum! Yavrum!" diyormuş gibi geldi bana, ama belki de aldanıyordum. Anlatılmaz bir yeis içinde Zeynep'imin üzerine eğilmiştim. Kendim için duyduğum tüm korkuları, tüm çekinceleri unutmuş olduğum için tamamen içimden geldiği gibi hareket ediyordum. Öyle ki eğer yanımdakilerin gerçek durumuma ilişkin en ufacık bir kuşkuları olsaydı hiçbir şey beni ölümden kurtaramazdı. Çılgınlığımdan mendilimi onun kanına batırıp, "Hiç olmazsa bu, hiçbir zaman yanımdan ayrılmayacak," diyecek kadar ileriye gittim. Ama kulenin tepesinden, onun katillerinden birinin ifrit sesi gibi tiz bir sesle, "Öldü mü?" diye sorduğunu işittiğim zaman kendime geldim.

Benim cellatlardan biri, "Taş gibi," diye karşılık verdi. Ses, "Alın götürün öyleyse," dedi.

Başka bir cellat, "Cehenneme git," diye mırıldandı. Bundan sonra adamlarım cesedi tabuta koyup tabutu omuzladılar ve şehir dışındaki kabristana götürdüler. Burada hazır kazılmış bir mezar cesedi bekliyordu. Ben, son derece kederli düşüncelere dalmış, şuursuz hareketlerle onların yanından yürüyordum. Mezarlığa vardığımız zaman da bir mezar taşının üstüne oturuverdim. Olup bitenlerin pek farkında bile değildim. Nasakçıların yaptıklarını boş ve sabit bakışlarla seyrediyordum. Cesedi toprağa koyup üstüne küreklerle toprak attıklarını, sonra bir baş bir de ayak ucuna iki taş diktiklerini gördüm. İşlerini bitirdikleri zaman yanıma geldiler ve "her şeyin tamam" olduğunu söylediler.

"Siz gidin, ben gelirim," dedim.

Beni mezar taşının üstüne oturur durumda bırakıp şehre döndüler.

Gece hâlâ karanlıktı, dağlardan dağlara hâlâ uzak gök gürültüleri yankılanıyordu. Bundan başka hiçbir ses yoktu. Yalnızca ara sıra, bu ölüler diyarının çevresinde kâh sürüler halinde kâh ikişer üçer dolaşan çakalların çocuk sesine benzer bağırışları duyuluyordu.

Mezarın başında oturdukça, evime ve korkunç görevime dönme isteğim gitgide azalıyordu. Kendi kendimden nefret ediyordum. Dünyadan ve dünyadaki yüksek yetki sahibi kimselerle bir arada bulunmaktan kaçmayı o kadar istiyordum ki o anda bana yakın gelen tek tasarı gerçek bir derviş olmak ve ömrümün geri kalanını pişmanlık ve yoksulluk içinde geçirmekti. Aynı zamanda tavrım ve sözlerimle, ölen kızın başına gelenlerde ne kadar büyük bir rol oynadığımı meydana vurmuş olma ihtimali aklımdan geçiyor ve geriye dönme konusunda duyduğum isteksizliği artırıyordu.

Artık şafak sökmeye başlamıştı. Hem benim için çok korkunç bir anlama bürünen bu yerden ayrılma isteğinin hem de durumumun tehlikeli olduğunu bilmemin etkisiy-

le hemen buradan ayrılmaya ve yürüye yürüye Kinaragird'e gitmeye karar verdim. Kinaragird, İsfahan yolu üzerindeki ilk duraktı. Oradan doğduğum şehre giden ilk kervana katılırdım. Kendi kendime, "Gidip ailemin arasında, dünyadan elimi eteğimi çekerek derman arayayım," dedim. "Bakalım anam babam ne oldu, onları göreyim. Belki babamın ölüm döşeğinde son hayır duasını almaya yetişir, ona ihtiyar yaşında yıllardır görmediği oğluna kavuşma mutluluğunu bahşederim. Boynumdaki bu felaket zinciriyle görevimin başına nasıl dönebilirim? Artık günah içinde yaşadığım yetti. Tövbekâr olmanın zamanıdır!"

Kısacası bu korkunç olay üzerimde öyle bir etki bırakmıştı ki, bana ilham ettiği duygular bütün ömrüm boyunca sürüp gitseydi, en mübarek dervişlerimizin başına geçebilirdim.

44

Rastladığı Eski Bir Dost Hacı Baba'yı Neşelendiriyor İyi Bir Öğüt Vererek Onu Tehlikelerden Koruyor

Bahtsız Zeynep'in kanıyla hâlâ ıslak olan mendili koynumdan çıkararak en derin keder duyguları içinde seyrettim. Sonra mendili onun mezarının üzerine serdim ve çoktandır unutmuş olduğum bir şey yaptım; namaz kıldım. İçim rahatladı. Tahran'dan ayrılma kararım da güçlenmişti. Mezarın başından kalbim koparcasına ayrıldım, sonra cesaretle İsfahan yolunu tuttum.

Kinaragird'e varınca ortada hiçbir kervan izine rastlamadım. Kendimde yoluma yürüyerek devam edebilecek kadar güç gördüğüm için Sultan Sarnıcı isimli hanın yolunu tutturdum. Niyetim geceyi orada geçirmekti.

Çölde, uzaktan han binası görünmüştü ki biraz ileride bir adam gözüme çarptı. Bu adam vücuduna acayip biçimler veriyor, kendi kendine hokkabazlıklar yapıyor ve yerde duran bir şeye seslenerek konuşup duruyordu. Yanına yaklaştım ve onun yerde, beş on adım ötesinde duran takkesine son derece hararetle bir şeyler anlatmakta olduğunu gördüm. Daha yaklaşınca yüzünün tanıdık geldiğini fark ettim. Kendi kendime, "Kim bu acaba?" diye düşündüm. "Eski dostlarım, hani şu Meşhedli dervişlerden birisi olsa gerek."

Sahiden bu adam hesegû, yani masalcı dervişti. Takkesini dinleyici yerine koymuş, yeni bir hikâyeye çalışmaktaydı. Beni görüp de tanır tanımaz büyük bir sevinç gösterisiyle boynuma sarıldı.

"Ah Hacı, bunca yıldır nerelerdesin?" diye bağırdı. "Yerin boş kalmıştı. Seni gördüm, gözüm gönlüm açıldı." Bundan sonra buna benzer sözleri birkaç kez yineledi ve sonra daha ciddi konulara geçti.

Son görüşmemizden sonra başına gelenleri anlattı. Bunlar uzun ve meşakkatli yolculuklardan, ekmek parasını çıkarmak için kurnazlığı sayesinde bulduğu çeşitli yollardan ibaretti. Şimdi yürüye yürüye İstanbul'dan dönmekteymiş, niyeti de İsfahan'da bir yaz kaldıktan sonra gene yürüye yürüye Delhi'ye gitmekmiş. Şimdi o da İsfahan'a gidiyormuş.

Benliğimi saran ruh hali içinde konuşmak pek canım istemiyordu. Ama dostumdan taşan coşkun neşenin biraz etkisi altında kalmamak da elimde değildi. Onun için ben de, falaka yedikten sonra Derviş Sefer ile birlikte Meşhed'den ayrıldığım günden beri başıma gelenleri anlattım.

Mevki ve rütbe bakımından nasıl adım adım yükseldiğimi anlatırken onun da bana karşı nasıl gitgide artan bir takdir ve saygı gösterdiğini izlemek pek hoştu. Nihayet sıra nasakçıbaşının naip yardımcılığına atanışıma geldiği

zaman, derviş neredeyse önümde secdeye kapanıyordu. Deneyimleri ona, bu meslek sahiplerine saygı göstermenin gereğini bu derece iyi öğretmişti! Ama hikâyemin gerisini dinleyip de yüksek mevkiimi ve parlak geleceğimi nasıl bir kadın yüzünden terk ettiğimi öğrendiği zaman da onun gözünden adamakıllı düştüğümü fark ettim. Dostum derviş talihin kendi eliyle kesip dikerek sırtıma geçirdiği şeref elbisesine layık olmadığımı ileri sürdü.

"Demek Şah bir cariyesini öldürmeyi uygun görüyor, sen de bu cariyenin suçuna en çok yarı yarıya ortak olduğun halde, edindiğin güzelim mevkiyi bırakıyor ve benim hayatımdan da daha aşağılık bir hayatın sıkıntısına yeni baştan başlamayı göze alıyorsun?" Biraz durdu, sonra, "Ee," diye göğüs geçirdi. "İnsanların mutluluğu ararken tutturdukları yollara akıl sır ermez. Kimi yüksek dağ yollarından ayrılmaz. Kimi kestirmeden gider. Kimi kendisi için yeni yol açar, kimi de başkalarına uyup yol sormadan ilerler. Ama senin gibi, önünde bütün yollar açılmış olduğu halde, bir daha hiç bulmamak tehlikesini göze alarak yolunu kaybetmeyi tercih eden adama doğrusu ömrümde hiç rastlamamıştım." Sonra başıma gelenlerden dolayı beni teselli etmek amacıyla Firdevsi'nin askerlik hayatı hakkındaki şu dizesini yineleyerek sözünü bitirdi: "Bazen eyer onu sırtında taşır, bazen de o eyeri sırtında!"

Biz böyle konuşurken İsfahan'dan gelen yolda bir kervan görünmüş ve dosdoğru kervansaraya giderek orada konaklamıştı. Son derece şen ve candan bir adam olan derviş, "Gel, şimdilik şu dertlerini unut," dedi bana. "Bu sıkıntılı ve susuz çölün orta yerinde olmamıza rağmen neşeli bir gece geçirelim. Kervanın yolcularını, tüccarlarını, katırcıları bir araya toplayalım. Karnımızı doyurup çubuklarımızı içtikten sonra size İstanbul'da yeni olmuş bir hikâye anlatacağım. Bu olayın henüz İran'da duyulmuş olduğunu sanmıyorum."

Önerisini sevinçle kabul ettim. Zihnimdeki kederli düşünceleri kovmayı ben de istiyordum. Beraberce kervansaraya girdik. Tuz Çölü'nde yapılan bir yolculuğun sıkıntı ve yorgunluğundan sonra bir derviş, hem de hikâyeci bir derviş bulmak yolcular için büyük şanstı. Güzelce karnımızı doyurduktan sonra derviş onları avlunun ortasındaki dört köşeli yüksek yere topladı. Kendisi ortaya geçip onları çevresine oturttu ve sonra vaat etmiş olduğu hikâyeyi anlatmaya başladı.

Hikâyeyi dikkatle dinlemek için elimden geleni yapıyordum. Ama zihnim sık sık onun anlattıklarından ayrılarak bir gece önce şahit olduğum sahnelere takılıyordu. Onun için dervişin anlattıklarını aklımda tutmaya imkân yoktu. Oysa dinleyicilerinin onu büyük bir ilgiyle dinlediklerinin farkındaydım. Çok zaman en derin düşüncelerimden birine dalmışken onların kahkaha ve alkışları beni düşüncelerimden ayırıyordu. Sonradan dervişe hikâyeyi yeniden anlattırmaya karar verip kendimi tamamen duygularıma kaptırdım. Etrafımdakilerin, hanın kemerlerini zaman zaman şen bağırışlarla çınlatan neşelerine öyle imreniyordum ki! Gene onlar gibi olup hayatın zevkini kaygısızca çıkaracağım günleri dört gözle bekliyordum. Ne var ki bütün insani duygular gibi keder de seyrini bildiği gibi izler. Kayaların arasından gürce fışkırıp biraz ötede ufak bir dere olan kaynak gibi kederi de kendi haline bırakmalıdır ki zamanla hafifleyerek sönükleşsin, en sonunda da dünya dağdağaları arasında yitip gitsin.

Derviş hikâyesini bitirdiği zaman gün inmişti. Mavi gök kubbe ışıl ışıl yanan ve bir akşam önceki fırtınadan sonra daha bir parlamış gibi görünen yıldızlarla doluydu. Ay da yumuşak ışığını bu manzaraya katmaya hazırlanıyordu. Tam o sırada tam donanımlı bir süvari kervansaray kapısından içeriye girdi.

Kervanın esas yolcuları avludan ayrılmamışlardı. Sakin sakin çubuklarını tüttürerek biraz önce dinledikleri

hikâyeyi övüyorlardı. Uşaklar efendilerinin yataklarını sermek, katırcılar katırlarla eşyaların arasında yatıp uyumak için çekilmişlerdi. Hiçbir şeyim olmadığı için ben geceyi başımı bir taşa koyup kuru toprak üzerinde geçirmeye karar vermiştim. Ama kapı kemerinin karanlığından geçip aydınlığa çıkan süvariyi görünce düşüncelerim başka bir mecraya döküldü.

Onun, zavallı Zeynep'in ölümüne tanık olan, emrimdeki nasakçılardan biri olduğunu gördüm ve yolculuğunun amacını o saat kestirdim. Çünkü adam, kervan Tahran'dan mı geliyor, yoksa Tahran'a mı gidiyor diye soruyor ve çevredekileri benim tanımımda birini görüp görmediklerine dair sorguya çekiyordu.

Dostum derviş durumun ne merkezde olduğunu hemen kestirmişti. Yalan ve dolan taktiklerinin her türlüsünde büyük deneyim sahibi olduğu için hiç tereddüt etmeden, bütün oradakiler adına karşılık verme görevini kendi üzerine aldı.

Kendisiyle arkadaşı derviş dışında herkesin başkente gittiklerini, kendilerinin ise İstanbul'dan gelmekte olduklarını söyledi. Sonra nasakçının verdiği tanıma uyan birini, kederden bitap düşmüş, çılgına dönmüş bir durumda, çölde, nereye gittiğini bilmeden dolaşırken görmüş olduğunu sözlerine ekledi. Benim görünüşüme ve geçmişime uyan öyle bir tafsilat verdi ki süvari bunun aradığı adam olduğundan asla şüphe edemezdi. Derhal yeniden atına bindi ve dervişin göstermiş olduğu yöne doğru dörtnala uzaklaştı. Dervişin ona bile bile aykırı bir yön söylemiş olduğunu tahmin edersiniz.

O gittikten sonra derviş beni bir kenara çekti ve, "Bu adamın elinden kurtulmak istiyorsan derhal gitmen lazım," dedi. "Çünkü boş yere arandığını anlayıp da çölde dolaşmaktan usandığı zaman gene buraya döneceği kesin. O zaman da senin ele geçmene nasıl engel olabiliriz?"

Ben, "Onun eline geçmektense her şeyi yapmaya razıyım," dedim. "Buraya beni yakalamak amacıyla geldiği belli. Böyle bir hayduttan merhamet umamam. Onun gözünü doyuracak kadar param da yok, çünkü ne kadar isteyeceğini biliyorum. Nereye gidebilirim?"

Derviş biraz düşündü, sonra, "Kum'a gitmelisin," dedi. "Oraya gün doğmazdan önce varırsın. Varır varmaz hiç vakit kaybetmeden Fatma anamızın kabrindeki medreseye gir. Oraya girince Şah'ın kudretinden bile uzak sayılırsın. Ama o kutsal yerin duvarlarının dışında ele geçtin mi mahvoldun demektir. Ele geçersen, o zaman da artık seni Allah korusun!"

"Ama oraya girince ne yaparım? Nasıl geçinirim?"

Derviş, "Orasını bana bırak," dedi. "Çok geçmeden ben arkandan yetişirim. Orasını ve ahalinin büyük kısmını iyi tanıdığım için, sanırım korktuğun gibi sıkıntıya düşmezsin. Bir keresinde ben de aynı şeyi yapmak zorunda kalmıştım. Şah'ın cariyelerinden biri rakibesini öldürmüştü, bu iş için gereken zehri de ben sağlamıştım. Beni yakalamak için emir verildi. Şah Abdül Azim'deki türbeye peşimden gelen cellattan beş dakika önce varmayı başardım. Ömrümde bu kadar rahat ettiğimi hatırlamıyorum. Hiçbir iş yapmıyordum. Türbeye ibadete gelenlerin sadakalarıyla karnım doyuyordu. İbadet etmek ve sefa sürmek için uzun yollardan gelmeye üşenmeyen kadınlar ise yalnızlığımı gidermenin çarelerini daima buluyorlardı. Senin için korkulacak tek şey Şah'ın sana yiyecek verenlerin ölüm cezasına çarptırılmasını emretmesidir. Böyle bir şey yaparsa açlıktan teslim olmak zorunda kalırsın ki o zaman da Tanrı yardımcın olsun! Ama senin suçun böyle bir şeye sebebiyet verecek kadar önemli değil. Yerini alacak daha yüz tane cariye dururken Şah bir tek cariyeye o denli önem veremez. Hem sonra ne de olsa insanların ölmesi biz İranlıların tasavvur ettiğimiz kadar kolay değildir. Şeyhin söz-

lerini unutma: 'Bulutlar, ay, güneş ve gök, hepsi sen ekmeğini çıkarabilesin diye çalışıyorlar, ey insan! Yeter ki sen bu ekmeği vurdumduymazlıkla yeme!'"

Ben, "Senin bu iyiliğini asla unutmayacağım," dedim. "Belki bir gün talihim gene açılır. O zaman sakalımı senin eline vereceğim. Sen Hacı Baba'yı eskiden tanırsın. Erdemlerini avcunun içinde gösterip kusurlarını koltuğunun altına saklayanlardan değildir o. Meşhed'de ne isem gene oyum. Karışık tütün satan adamla cellatbaşının naip yardımcısı aynı insandır."

Derviş beni kucaklayarak, "Haydi, git öyleyse, Allah'a emanet ol!" diye karşılık verdi. "Tuz Çölü'nden geçerken gulyabanilerle cinlere dikkat et. Sağlıcakla, selametle git. Allah'a emanet ol!"

Gün ağarırken ta uzakta, türbenin yaldızlı kubbesini gördüm. Kasvetli sahra üzerinde yapayalnız ilerlerken güvenliğimin alameti olan bu ışık bana taze bir güç verdi. Kum kasabasının kenar mahallelerine yeni varmıştım ki epey arkada, dörtnala beni arayan atlının karaltısını seçtim. Bu yüzden türbenin esas kapısındaki ağır zincirin öbür yanına geçinceye kadar ne sağa baktım ne de sola. İçeriye girdiğim zaman, "Elhamdülillah!" diye bağırarak eşiği öptüm ve kasırgadan kaçtıktan sonra sakin bir limana ulaşanların bütün ateşiyle dualar okumaya başladım.

Daha etrafıma bakacak vakit bulamamıştım ki nasakçının benden yana doğru geldiğini gördüm. Adam soğuk bir selam verdi ve beni bulduğu yerde yakalayarak Şah'ın huzuruna götürmek için bizzat Şah'tan emir almış olduğunu söyledi.

Ben de kendisine, elindeki fermana saygısızlık etmek istemediğimi, ama her müminin bu mübarek türbeye sığınmaya hakkı olduğunu, benim de bu haktan yararlanacağımı ve tabii onun, beni buradan zorla sürükleyemeyeceğini söyledim.

"Hem sonra burası Şehinşahımızın en sevdiği türbedir," diye ekledim. "Kendisi bu türbeye başka bütün türbelerden daha fazla saygı gösterir."

Nasakçı, "Öyleyse söyle ne yapayım Hacı?" diye sordu. "Bunun fermanda yeri olmadığını biliyorsun. Seni almadan dönersem belki Şah senin yerine benim başımı uçurur."

Ben, "İnşallah!" diye mırıldandım.

Nasakçı öfkeyle, "İnşallah mı diyorsun?" diye bağırdı. "Bunca yolu senin eğlencen olmak için mi geldim ben? Seni alıp gitmezsem bana da adam demesinler!"

Bunun üzerine öylesine çekişmeye başladık ki medresenin hocaları olayın ne olduğunu anlamak için odalarından çıkıp geldiler. Ben hemen, "Bu adam türbenin kutsallığını bozmaya çalışıyor!" diye bağırdım. "Ben buraya sığındım. Ama o beni zorla alıp götürmekten söz ediyor! Sizler ki Allah adamlarısınız, söyleyin buna izin verecek misiniz?"

Mollaların hepsi benim tarafımı tuttular.

"İran'da böyle şey duyulmuş değildir!" dediler. "Türbeye sığınmış olan birini zorla yakalamaya cüret edersen sadece bu evliyanın hışmına uğramakla kalmazsın, bütün ulema sana düşman kesilir. O zaman ister Şehinşah'ın himayesi altında ol, ister cinler Şah'ının... Hiçbir şey seni onların öfkesinden kurtaramaz!"

Nasakçı ne yapacağını bilemiyordu. En nihayet sesini yumuşatarak zorunlu olanı erdeme dönüştürmeye çalıştı ve beni daha fazla taciz etmediği takdirde kendisine ne vermem gerektiğine ilişkin benimle tartışmaya girdi. Zahmetine karşılık ödül görmenin hakkı olduğunu yadsımadım, çünkü onun yerinde olsam bunu ben de beklerdim. Ama kendisini memnun edecek durumda olmadığımı, hangi koşullar altında firar ettiğimi onun benden iyi bildiğini ve Tahran'dan gelirken yanıma hiçbir şey almamış olduğumu söyledim.

Bunun üzerine adam arkada bırakmış olduğum malları istedi, ama ben buna razı olmadım. Dertlileri dertleriyle baş başa bırakarak geldiği yere dönmesini söyledim.

Meğer, sonradan öğrendiğime göre, alçak, giysilerim, bavulum, yatak, at eşyası, çubuk vesaireden ibaret olan eşyama, peşime düşmezden önce zaten sahip çıkmış. Zaten beni Şah'a gammazlayan da oymuş. Bahtsız Kürt kızının feci ölümünün üzerimde bıraktığı etkiyi fark etmiş ve derhal beni mahva sürükleyerek yerime geçmek için plan kurmuş.

Sığınağımdan çıkmadığım sürece kendisine verilmiş olan yetkiyi asla uygulayamayacağını ve fermanının alelade bir kâğıt parçasından farksız olduğunu anlayan nasakçı Tahran'a dönmeyi hepsinden uygun buldu. Ama giderken kendi yetkisini kaymakama devretti ve hareketlerimi gözaltında bulundurup türbeden dışarıya adım attığım takdirde beni derhal yakalayarak başkente göndermesi için ona sıkı talimat verdi.

45
Hacı Baba Türbeye Sığınıyor Orada Meraklı Bir Hikâye Onun Hüzünlü Düşüncelerini Dağıtıyor

Nasakçıdan daha yakamı yeni kurtarmıştım ki dostum dervişin sesini duydum. Derviş her zamanki gibi Allah'a ve peygamberlere dualar okuyarak şehre gelişini ilan ediyordu.

Az sonra onun benden yana doğru geldiğini görerek sevindim. Dostum, peşimdeki bana yetişmezden önce buraya varabildiğimi görünce pek sevindi.

Bir süre benim yanımda kalmak niyetinde olduğunu bildirdi. Türbenin çevresindeki dört köşeli avlunun kenarına sıralanmış olan hücrelerden birine yerleştik. İyi bir

rastlantı eseri olarak paramı yanıma almıştım. Yirmi altınımla biraz da gümüş param vardı. Bunun bir kısmını, odamıza sermeye bir kilim, suyumuzu koymaya toprak bir testi gibi, birinci derecede önemli eşyayı almak için harcadık.

Ama evimizi düzenlemek işinde daha ileriye gitmezden önce derviş bana, "İşimize devam etmezden önce bir şey öğrenmek istiyorum," dedi. "Namazını kılar mısın? Oruç tutar mısın? Abdestini muntazaman alır mısın? Yoksa gene Meşhed'le yaptığın gibi cehennemde yanacaklara yaraşır biçimde yaşamaya mı devam ediyorsun?"

"Neden soruyorsun? Benim namaz kılıp kılmamamdan sana ne?"

Derviş, "Benim için hiçbir şey değil," diye yanıtladı. "Ama senin için çok önemli. Kum öyle bir yerdir ki buradaki insanlar ağızlarını ancak dinden konuşmak ve kimin cennetlik kimin cehennemlik olduğunu saptamak için açarlar. Burada rastladığın herkes ya peygamberin sülalesindendir ya da şeriat adamıdır. Hepsinin asık, acılı suratı vardır. Kırmızı yanaklı, şen bakışlı kişilere katran kazanla-

rının adayı gözüyle bakar gibidirler. Bu nedenle, bu yere yaklaşır yaklaşmaz ben her zaman yüzümün havasını güneşliden pusarığa, pusarıktan bulutluya ve kapalıya çeviririm. Namaz seccadesine değmek nedir bilmeyen dizlerim artık görevlerini günde tam beş kez ifa eder. Başka yerde kendi keyfimden başka kıble tanımayan ben burada kıblenin yönünü ağzımın yerini bildiğim gibi bilirim..."

Ben, "Bunların hepsi iyi hoş," dedim. "Ama ne yararı var? Gerçi ben de Müslümanım, ama hiçbir zaman bu kadar değil!"

Derviş, "Yararı mı?" diye cevap verdi. "Yararı şu ki senin açlıktan veya taşlanarak ölmenin önüne geçer. Bu hocaların ilkesi ya hep ya hiçtir. Tam anlamıyla müminsen müminsin, yoksa seni tümden dinsiz sayarlar. Senin dini akidelerden birini bile kuşkuyla karşıladığından, Kuran'ı yaşayan bir mucize sayıp Müslümanlara yakışır bir saygıyla okuduğundan (Arapçayı anlayıp anlamaman önemli değildir) bir şüphe ederlerse dünyanın kaç bucak olduğunu sana gösterirler. Hele senin bir Sufi olduğunu sansınlar, vallahi billahi seni ufak ufak parçalara böler, sonra da cennet yolunda biraz daha ilerlediklerini düşünüp sevinirler. Dostum Hacı, burasının İran'ın bir numaralı müştehedi (kutsal) Mirza Abdülkasım'ın meskeni olduğunu sen galiba bilmiyorsun. Bu öyle bir adamdır ki kendini biraz zorlasa ahaliyi istediği dine inandırır. Öylesine nüfuz sahibidir ki birçoğu onun istese Şah'ın kudretini bile devirebileceğine, Şah'ın fermanlarını değersiz birer süprüntü kâğıt düzeyine indirebileceğine inanır. Ama neyse ki kendisi iyi bir adam. Sufileri taşa tutmasından ve biz gezgin dervişleri ayağının altındaki çamur kadar hor görmesinden başka hiçbir kusurunu bilmiyorum."

Dostumun sözlerini sonuna kadar dinledikten sonra dinsel görevlerimi şimdiye dek düzenli olarak yerine getirmemiş olmama karşın, bu durumda getirmeye başla-

mamın şart olduğunu ben de kabul ettim. Büyük din adamlarının gözü önünde olduğuma göre, saygınlık kazanmam için böyle yapmam lazımdı. Böylece o günden sonra hayatım bu düzene bağlıymışçasına abdest alıp namaz kılmaya başladım. Hatta daha önce sıkıcı bir tören gözüyle baktığım bu iş şimdi vakit geçirmek için hoş bir yol olup çıkmıştı ve kasvetli yaşantımın sıkıntısını azaltma konusunda çok işe yarıyordu. İlk ezanla kalkıp sarnıç başında en mutaassıp Şiilere özgü bir törenle abdest almayı, sonra da en göz önündeki noktada namaz kılmayı hiç ihmal etmiyordum. Allahuekberlerimin sedası medresenin her köşesinden duyulacak kadar yüksekti. Bunları herkesin işitmesini diliyordum. Hiçbir yüzün ifadesi benimkinden daha kederli değildi. Dünyanın en zekisi ve kurnazı olan derviş bile, küskün, mağrur ve mutaassıp hocaların kederli bakışlarını, sahte iç çekişlerini ve yapmacık ciddiyetlerini taklit etmekte benden üstün olamazdı.

Benim türbeye sığınmış olduğum yavaş yavaş çevrede duyuldu. Çok geçmeden dervişin dediği oldu: Kendimi bu yerin havasına kaptırıp tam bir Müslüman görünümüne bürünmenin yararlarını görmeye başladım. Derviş söz vermiş olduğu gibi beni kanadının altına almıştı. Başıma gelen felaketin hikâyesini -tabii benim lehime olarak- etrafa yaymış ve beni bir başkasının hatası yüzünden acı çeken bir bahtsız diye tanıtarak asıl suçlunun hekimbaşı olduğunu söylemişti.

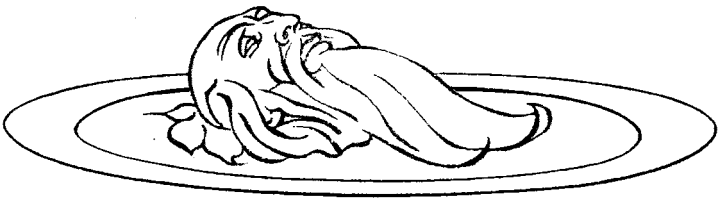
Kasabanın belli başlı kişileriyle tanıştım. Hepsi de benden daha sofu bir Müslüman görmemiş oldukları düşüncesindeydiler. Türbenin duvarlarından dışarı çıkmamak zorunda olmasaydım beni camide peş namaz (herkese namaz kıldıran) yapacaklarını söylüyorlardı. Takındığım son derece kıt sözlü tavrın, adımı bilgeliğe çıkarmak için en iyi yol olduğunu anlamıştım. Durmadan tespih çekip anlaşılmayan bir şeyler mırıldanmam, ara sıra ah çekerek

Allah'ın ve peygamberin adını anmam sayesinde, en yüksek saygınlık yolu önümde açılmış bulunuyordu.

Dostum dervişle birlikte hemen hemen hiç masrafsız yaşıyorduk; bize öylesine bol yiyecek getiriyorlardı. Özellikle kadınlar bana meyve, bal, ekmek gibi şeyler getirmek için hiçbir fırsatı kaçırmıyorlardı. Bunlara karşılık ben de onlara bol bol teşekkür ediyor ve ara sıra kendi elimle yazdığım bir muska veriyordum.

Öte yandan hayatımız rahat olmasına rahattı, ama o kadar sıkıntılı ve durgundu ki dostumun neşesi bile sönmeye başladı. Üzerimize çöküp ruhumuzu sıkan uzun ve boş saatleri geçirmek için onu, hikâyelerini bana birer birer anlatmaya teşvik ettim. Sultan Sarnıcı'nda anlattığı hikâyeyi de unutmamıştım. Bu, günü geçirmek için hoş bir yoldu.

Ey okuyucu, benim sıkıntımın sana da sirayet etmiş olması mümkündür. Onun için, derviş benim canımın sıkıntısını nasıl giderdiyse, senin sıkıntını öylece gidermeye çalışmak da benim görevimdir. Bu nedenle dervişin bana anlattığı bir hikâyeyi ben de sana anlatacağım. Seni eğlendirse de eğlendirmese de, en azından Kum türbesindeki zavallı bir mahpusun, dertlerini nasıl unutup oyalandığını öğrenerek sevinirsin.

Pişmiş Başın Hikâyesi

Halihazırdaki Rum Sultanı* dinine bağlı, sofu bir Müslümandır. Tahta çıktığı zaman, halefinin hükümdarlığı sırasında ülkenin yönetim tarzına sokulmuş, kâfirlere özgü âdetleri kaldıracağını ilan etti. Her şeyi ilkel ve basit hale geriletmenin ve tamamen "Türk" bir hükümet biçimi kurmanın boynuna borç olduğunu düşünüyordu. Böylece hemen hemen unutulmuş olan bir âdeti, yani kent içinde tebdil gezmek âdetini yeniden yaşatmaya başladı. Tebdili kıyafet konusunda ve bu sırrı açtığı kimseler konusunda o kadar titiz davranıyordu ki, giydiği kıyafetleri ve takındığı kimlikleri gizli tutmak için bir sürü dalavere çeviriyordu.

Az zaman önce Türklerin diyarında yabana atılmaz bir hoşnutsuzluk hüküm sürüyordu ve bizzat İstanbul'da isyan çıkacak gibiydi. Bu yüzden sultan kamuoyunun yönünü çok merak ediyordu. Her zamanki ihtiyatıyla en yakınlarının bile tanıyamayacağı bir kıyafet yaptırmaya karar verdi.

Daima çeşitli zamanlarda, çeşitli yerlerden çeşitli terziler getirtirdi. Bu kez en sevdiği kölesi, beyaz hadım Mansuri'ye, hiç tanınmamış bir terziyi, gece yarısı, gizlice saraya getirmesini söyledi.

Köle yerlere kadar eğilerek, başüstüne, dedi ve yola çıktı.

---

* Türk Sultanı.

Bedesten kapısının yanında, içinde zor dönülebilecek kadar dar, önü açık bir dükkânda, eski bir pelerini yamalamakta olan ihtiyar bir adam gördü. İhtiyar, dur duraksız çalışmaktan iki büklüm olmuştu. Gayreti ise gözlerine pek yaramamış gibiydi, çünkü burnunun üstünde bir gözlük duruyordu. Köle kendi kendine, "İşte, tam aradığım adam," dedi. "Herhalde ünlü bir terzi değildir." Terzi işine o kadar dalmıştı ki Mansuri'nin "Selamünaleyküm"ünü duymadı bile. Başını kaldırıp da konuştu sandığı iyi giyimli kişiyi gördüğü zaman da karşılık vermeden işine devam etti. Çünkü bu selamın kendisi gibi sefil bir yaratığa söylenmiş olabileceğini sanmıyordu.

Ama hadım ağasının kendisiyle konuşmak istediğini anlayınca gözlüğünü çıkardı ve işini bırakarak yerinden kalkmak için davrandı. Mansuri rahatsız olmamasını söyleyerek onun ayağa kalkmasını önledi.

"Adın nedir?" dedi.

Terzi, "Abdullah" dedi. "Emrinize amadeyim. Ama herkes bana daha çok Babadul der."

Köle, "Terzisin, değil mi?" diye sordu.

Öteki, "Evet," diye yanıtladı. "Hem terziyim hem de balıkpazarındaki küçük camide müezzinim. Elimden başka ne gelir?"

"Ee, Babadul, bir iş, şöyle iyi bir iş çıksa ne dersin?"

İhtiyar, "Aptal mıyım ki hayır diyeyim?" diye karşılık verdi.

"Söyle nedir?"

Haremağası, "Acele etme, dostum," dedi. "Yavaş ve emin hareket etmemiz gerekiyor. Gece yarısı bir iş için gözlerini bağlayıp da benim götürdüğüm yere gitmeye razı olur musun?"

Babadul, "Şimdi iş başkalaştı," dedi. "Zamanlar kötü, durmadan kelle uçuyor. Bir vezirin ya da kaptan Paşa'nın başı gibi zavallı bir terzinin başı da gidebilir. Ama iyi para verirsen, herhalde iblise bile elbise dikerim."

Mansuri ihtiyarın eline iki altın sıkıştırarak, "Nasıl, teklifi kabul ediyor musun?" diye sordu.

Babadul, "Tabii," dedi. "Kabul ediyorum. Ne yapacağımı söyle. Bana güvenebilirsin."

Böylece Mansuri'nin gece yarısı dükkâna gelmesine, terziyi, gözlerini bağlayarak alıp götürmesine karar verildi.

Babadul yalnız kalınca dikişine devam etti. Bu esrarengiz işin ne olabileceğini merak ediyordu. Bu kısmet müjdesini karısına da vermek için sabırsızlandığından dükkânını her zamankinden erken kapadı ve müezzinliğini yaptığı küçük balıkpazarı camisinin yakınındaki evine gitti.

Karısı Dilferib de onun gibi iki büklümdü. Ellerindeki iki altına ve nasıl olsa daha fazlasını alacaklarına güvenerek parayı kapıp bir tabak kebap, bir salata ve tatlı yaptılar, kuru üzümle birlikte yediler ve üstüne de sıcak mı sıcak, birer sade kahve içtiler.

Kararlaştırdıkları gibi, tam gece yarısı Babadul dükkânına gitti ve orada Mansuri ile buluştu. Hiç sesini çıkarmadan gözlerinin bağlanmasına izin verdi. Haremağası onu elinden tutup birçok dolambaçlı yola saparak yürütmeye başladı. Nihayet sultanın haremine ulaştılar. Mansuri ancak özel demir kapıyı açmak için durdu ve terziyi sultanın özel dairesinin tam göbeğine kadar götürdü. Gözlerinin bağını loş bir odada açtılar. Burasını sadece, odanın dört duvarını tepeden çeviren bir rafın üzerindeki küçük bir lamba aydınlatıyordu. Ama oda en ağır sırmalarla kaplı kanepeler ve en pahalı cinsten halılarla, şahane bir şekilde döşenmişti. Babadul'a burada oturmasını söyleyen Mansuri dışarıya çıktı ve biraz sonra elinde geniş bir şal mendile bağlanmış bir çıkınla döndü. Çıkını açtı ve terziye bir tür derviş entarisi göstererek, böyle bir entarinin ne kadar zamanda yapılacağını tahmin etmesini, sonra da gene katlayarak şala sarmasını söyledi. Kendisi dönünceye kadar beklemesini de sıkılayarak gene dışarıya çıktı.

Babadul entariyi evirip çevirerek her bir dikişi hesapladı ve kendisince bir sonuç çıkardıktan sonra gene istendiği gibi çıkın yaptı. Tam o sırada hali tavrı ve görünüşü son derece ağır ve şahane olan bir adam içeriye girdi. Onu görünce zavallı terzi büzülüp kaldı. Ama adam onun yanına gelince sadece çıkını aldı ve bir tek kelime bile söylemeden gene dışarıya çıktı.

Birkaç dakika sonra, tam Babadul bu hayaletin şaşkınlığından kendini yeni kurtarmış, durumdaki tuhaflığı düşünürken odanın bir başka tarafında bir kapı açıldı ve zengin kıyafetli, esrarengiz bir adam içeriye girdi. Elinde demin alınıp götürülen çıkın büyüklüğünde, gene şala sarılmış bir çıkın vardı. Son derece büyük bir korku ve heyecan içinde olduğu belliydi. Yerlere kadar eğilerek terziye yaklaştı, çıkını terzinin ayakları dibine koydu, yeri öptü ve hiçbir şey söylemeden, hatta başını bile kaldırmadan dışarıya çıktı. Babadul kendi kendine, "Tövbe estağfurullah!" diye söylendi. "Bu işler belki iyi iştir, ben de kim bilir belki önemli bir insanımdır, ama şurası muhakkak ki, ne kadar parlak ve kârlı olursa olsun bu işi yapmaktansa kendi dükkânımda eski maşlahımı yamamayı yeğ tutarım. Beni buraya niçin getirdiler, kim bilir? Bu dilsize benzer, garip insanların tuhaf giriş çıkışları hayra alamet değil. Keşke daha az temenna çaksalar da daha çok laf etseler, ben de üstüme düşen görevi öğrensem. Çuvalların içine dikilip denize atılan zavallı kadınların üstüne hikâyeler dinlerim. Kim bilir, belki de böyle bir çuvalı dikmek zorunda kalacağım!"

Terzi düşüncenin burasına gelmişken Mansuri gene içeriye girdi ve ona kısaca, çıkını almasını söyledi. Sonra ihtiyarın gözleri yeniden bağlandı ve Mansuri onu gelmiş olduğu yere götürdü. Babadul, anlaşma şartlarına sadık kalarak hiç soru sormadı. Esvabı üç gün içinde yetiştirip dükkâna getirmeye söz verdi. Bunun karşılığında on altın daha alacaktı.

Mansuri'den ayrılan terzi son hızla evine döndü. Karısının kendini sabırsızlıkla beklediğini biliyordu. Yolda yürürken en nihayet iş demeye değer bir iş aldığını ve talihinin ihtiyar yaşında nihayet güldüğünü düşünerek kendi kendini kutluyordu. Evinin kapısına vardığı zaman vakit sabaha karşı saat ikiydi. Karısı onu, çok geç geldi diye söylenerek karşıladı. Ama terzi onun tuttuğu lambanın ışığında çıkını kaldırarak, "Müjdeyi ver, iş aldım, bitirince bol para alacağız," deyince kadıncağız neşelendi ve gülümsemeye başladı.

Terzi, "Çıkını şuraya bırakalım da yatalım artık," dedi.

Karısı, "Yok, yok" dedi, "Yatmazdan önce aldığın işe bakayım, yoksa gözüme uyku girmez."

Böylece kocası lambayı tuttu. Kadın da çıkını açtı. Tasavvur edin... Çıkının içinde bir takım giysi bulacakları yerde bir peçeteye sarılmış olarak, en korkunç ve iğrenç durumda bir insan başı buldukları zaman terziyle karısının düştükleri şaşkınlığı gözünüzde bir canlandırın!

Baş, ihtiyar kadının elinden düşüp biraz öteye yuvarlandı. Dehşet içinde kalmış olan karıkoca ise önce ellerini yüzlerine kapadılar, sonra hiçbir sözün tarif edemeyeceği bir ifadeyle birbirlerine baktılar. Kadın, "İş!" diye bağırdı. "İş ha! İyi iş almışsın doğrusu! Bu felaketi başımıza getirmek için bu kadar önlem alıp o kadar uzağa gitmenin gereği var mıydı? Bu ölü başını biçip esvap yapmak için mi aldın getirdin?"

Zavallı terzi. "Başımıza bu belayı saranın anasına da babasına da!..." diye bağırdı. "Zaten o hadımağası olacak köpek gözümü bağlamaktan, soru sormamaktan filan söz ederken içim çürümüştü benim! Vallahi, bu işin yalnızca bir takım giysi yapmaktan ibaret olamayacağını düşünmedimse Türk değilim. Bak, işte nitekim köpoğlu işin içine bir de kelle karıştırmış. Yarabbim! Yarabbim! Ne yapacağım ben şimdi? Herifin evini bilsem hemen bunu götürür

suratına çarpardım. Şimdi kapıya bostanbaşı, daha yüz tane bilmem ne başı dayanacak. Belki de kim bilir, bizi asacaklar, kesecekler, boğacaklar. Ne yapacağız? Söyle Dilferib, ruhum, söyle."

Karısı, "Ne mi yapacağız? Kelleyi başımızdan atacağız tabii," diyerek cevap verdi. "Bu başı bize yutturmaya kalkmaya hiç hakları yok!"

Terzi, "Ama yakında şafak sökecek," dedi. "O zaman da iş işten geçmiş olacak. Derhal bir şey yapmamız gerek."

İhtiyar kadın, "Aklıma bir şey geldi," dedi. "Komşumuz fırıncı Hasan fırınını bu saatlerde kızdırıp az sonra sabah müşterilerinin ekmeklerini pişirmeye başlıyor. Çok zaman komşu evlerden fırında pişsin diye tepsiler gelir ve akşamdan fırının ağzına dizilir. Bu başı güveçlerimizden birinin içine koyup fırına götürsek, pişinceye kadar hiç kimse bir şeyin farkına varmaz. Biz de gidip almayınca fırıncının elinde kalır."

Babadul karısının aklını beğendi ve kadın bu planını hemen uyguladı. Başı bir güvece yerleştirdikten sonra tenha bir an kolladı ve güveci Hasan'ın fırınında pişecek diğer yiyeceklerin arasına koydu. Bundan sonra ihtiyar karıkoca evlerinin kapısını iki kez sürmelediler, o güzel şal ve başın sarılmış olduğu peçeteyle kendi kendilerini avutarak yatıp uyudular.

Fırıncı Hasan ile oğlu Mahmut acele acele çalı çırpı, talaş ve eski paçavralar sokarak fırınlarını yakmakla meşgulken bir köpeğin acayip mızıltı ve havlamaları dikkatlerini çekti. Bu köpek ekmek artıklarını yemek için fırına dadanmıştı. İyi birer Müslüman olarak tanınan Hasan ile oğlu köpeğe çok iyi davranırlardı. Baba oğula, "Mahmut, bak bakalım şu köpeğe ne oluyor," dedi. "Ortada tuhaf bir şey var galiba."

Mahmut baktı, ama köpeğin bu kadar gürültü etmesine hiçbir neden göremeyerek, "Bir şey yok," deyip hayvanı kovdu.

Uluma kesilmeyince Hasan kendisi gidip baktı ve köpeğin terzinin güvecini heyecanla koklamakta olduğunu gördü. Köpek bir Hasan'a bir güvece, sonra gene Hasan'a atılıyordu. Artık fırıncı köpeğin güveçten olağanüstü bir koku almış olduğundan şüphe edemezdi. Kapağı usulca kaldırdı. Kesik bir insan başının sabit gözleriyle karşılaşınca duyduğu dehşet ve hayreti anlatmaya bilmem gerek var mı? Fırıncı, "Allah! Allah!" diye bağırdı. Başkası olsa başı elinden düşürürdü. Ama Hasan sağlam sinirli bir adam olduğu için güvecin kapağını gene kapayıp oğlunu çağırdı.

"Mahmut," dedi, "bu dünya kötü dünya, içi de kötülerle dolu. Hain Allahsızın biri pişsin diye bir adam başı göndermiş. Şansımızın ve köpeğin sayesinde fırınımız pislenmekten kurtuldu. Temiz el ve temiz vicdanla ekmek yapmayı sürdürebiliriz. Ama mademki şeytan ayaktadır, bırakalım bizi ziyaret ettiği gibi başkalarını da ziyaret etsin. Fırınımıza pişsin diye bir kesik baş getirilmiş olduğu öğrenilirse bir daha bizden kim alışveriş eder? Aç kalırız. Fırınımızı kapatmak zorunda kalırız. Hamuru insan yağıyla yoğuruyoruz diye adımız çıkar. Bir tesadüf ekmeğin içinden kıl çıksa ölü sakalı diye tuttururlar."

Yirmi yaşlarında bir genç olan Mahmut babasının duyarsızlığıyla serinkanlılığını kapmıştı. Aynı zamanda şakayı severdi, nüktedan ve hazırcevaptı da. Bu olaya güzel bir şaka gözüyle baktı. Ve toprak çerçevesi içinde sırıtan başı görünce bir kahkaha kopardı.

"Karşı berber Kör Ali'nin dükkânına atalım," dedi. "Dükkânını yeni açıyor. Zaten tek gözlü olduğu için o görmeden yapabiliriz. Bırak da bu işi yapayım, baba. Kimse görmez beni. Ortalık daha çok ağarmadan yapalım bitsin."

Babası razı oldu. Mahmut da berberin abdest almak için köşedeki çeşmeye gitmesinden yararlanarak dükkâna girdi. Başı yüksekçe bir yere koydu. Etrafına da birkaç

havlu sararak tıraş olmak için bekleyen bir müşteriye benzetti. Sonra delikanlıların hınzırlık yapmaktan aldıkları zevkle, bu yeni müşterinin kör berber üzerinde yaratacağı etkiyi seyretmek üzere fırına döndü.

ꕥ

Kör Ali dükkânına girdi. Dükkân, pencerelerdeki yağlı kâğıtlardan zor süzülen günün ilk ışığıyla pek hafif aydınlanmıştı. Ali etrafına bakınınca duvarın önüne oturmuş, tıraş olmak için hazır bekleyen müşteriyi gördü.

"Selamünaleyküm," dedi. "Erkencisin bu sabah. Önce göremedim. Suyum ısınmadı daha. Ha, anladım. Kafanı tıraş ettirmek istiyorsun. Ama neden fesini çıkarıp koydun? Soğuk alacaksın." Sonra duraladı ve kendi kendine, "Cevap yok," diye söylendi. "Hem dilsiz hem de sağır galiba. Eh, ben de yarı kör olduğuma göre, birbirimizin dengiyiz demektir." Sonra gene kafaya döndü: "Ama öteki gözümü de kapatsalar seni gene tıraş edebilirim amcacığım. Şöyle bir yudum nefis şarap senin boğazından aşağıya nasıl kolayca inerse, benim usturam da kafanın üzerinde öyle gezinir işte."

ꕥ

Ve Kör Ali tıraş hazırlıklarını her zamanki titizliğiyle sürdürdü. Teneke leğenini çividen indirdi, sabununu hazırladı, sonra usturasını kuşağına bağlı uzun bir deri parçasının üstünde biledi. Sabunu köpürtünce "müşterisi"nin yanına gitti. Leğeni sol eliyle tuttu ve sağ elini uzatarak başın üzerine su serpti. Ama elini, buz gibi soğuk olan başa değdirir değdirmez, yanmış gibi geri çekti.

"Aa! Neyin var senin dostum?" diye bağırdı. "Buz gibi soğuksun."

İkinci kez sabunlamaya kalkışınca baş müthiş bir zıplayışla yere yuvarlandı ve zavallı berberi korkudan dükkânın öte yanına sıçrattı. Zavallı Kör Ali en uzak köşeye büzüldü ve yerinden kımıldamaya bile cesaret edemeyerek, "Aman! Aman!" diye bağırdı. "Dükkânımı, usturalarımı, havlularımı, varımı yoğumu al, yalnızca canımı bağışla! Şeytansan söyle, yeter ki seni tıraş etmeye kalkıştığım için suçumu bağışla!"

Ama hiçbir şey olmadığını, korkmanın da yersiz kaçtığını anlayınca yaklaştı ve kelleyi tepesindeki saç perçeminden tutarak hayretler içinde bakakaldı.

"Vay canına be, bir insan başı!" dedi. "Nasıl girdin sen buraya? Beni rezil etmek mi istiyorsun, pis et parçası? Ama boşuna! Kör Ali'nin bir gözü çıkmış olsa bile öbürü keskindir, etrafı görür! Seni şu karşıdaki Fırıncı Hasan'a verirdim. Ama oğlu olacak serserinin gözleri benim şu tek gözümden de keskin. Hem de bu tarafa bakıyor. Öyleyse ben de seni öyle bir yere götürürüm ki kimseye zarar veremezsin. Rum kebapçı Gavur Yanaki'ye götüreyim. O da seni kıyma diye kıyar, müşterileri olan kâfirlere yedirir."

Böyle diyerek Kör Ali kafayı tutan elini cüppesinin yanındaki delikten içeriye soktu. Öteki eline de tütün çubuğunu alarak iki sokak aşağıya, Rum'un dükkânına gitti.

Müslüman kebapçılara gitmektense bu dükkânı tercih ederdi, çünkü burada tehlikesizce şarap içebilirdi. Eski aşinalığın sonucu olarak taze etlerin nerede durduğunu çok iyi bilirdi. Dükkâna girince tek gözünü sinsi sinsi çevrede dolaştırdı, sonra kesik başı karanlık bir köşeye, o günkü kebaplar için kullanılacak olan koyun etlerinin ortasına attı. Onun bu işi yaptığını gören olmadı, çünkü ortalık henüz hareketini gözden gizleyecek kadar karanlıktı. Ziyaretine bahane olsun diye çubuğunu Yanaki'nin kömüründe yaktı, kahvaltı için yiyecek ısmarladı. Bu, bir lükstü; ama bu sabah serüveninden sonra Kör Ali bu lükse hak kazandığını düşünüyordu.

Bu arada Yanaki tabaklarını yıkamış, şişelerini düzeltmiş, ateşlerini yakmış, şerbetlerini hazırlamış ve dükkânını süpürmüştü. Berberin kahvaltısı için biraz et almak üzere kilere gitti. Yanaki tam anlamıyla bir Rumdu: kurnaz, sakıngan, hileci... Kendinden yüksektekilere dalkavukluk eder, kendinden aşağı olanların başını ezerdi. Efendisi olan mağrur Osmanlılardan öldürücü bir kinle nefret ederdi. Ama gene de ne kadar önemsiz olursa olsun herhangi bir Türk tevazu gösterip onunla ilgilendiği zaman yaltaklık eder, pohpohlamaktan ve en aşırı dalkavukluktan bile çekinmezdi. Şimdi etleri karıştırarak kıyı bucaktan kalma parçalar arıyor ve kendi kendine Türklerin midesine leş etlerinin layık olduğunu söyleyerek mırıldanıyordu. Kilerdeki yarım koyunu tepeden tırnağa muayene etti, yokladı ve, "Yok, bu dursun," dedi. Ama koyunun yağlı kuyruğunu kaldırınca gözleri ölünün gözleriyle karşılaştı. Kebapçı irkilerek birkaç adım geriledi.

"Hay Allah, kim var orada?" diye bağırdı. Yanıt alamayınca gene baktı ve sonra adım adım yaklaşmaya başladı. Nihayet elini koyun başlarının, paça ve et parçalarının arasına sokarak kafayı, o iğrenç başı tutup kaldırdı. Başa, bir zarar vereceğinden korkuyormuş gibi, kendinden mümkün mertebe uzak tutarak baktı. Bunun bir Müslüman'a ait olduğunu anlar anlamaz, "Allah senin cezanı versin!" diye bağırdı. "Ah, hepinizin kellesini böyle elime geçirebilseydim, lanet millet! Bütün kelleleri kebap yapardım. İstanbul köpekleri de bedava geçinirlerdi. İnşallah hepinizin sonu bu olur! Leşlerinizi kargalar didikler inşallah! Keşke bütün Rumların talihi benimki gibi açık olsa da her biri top diye sizin alçak kafataslarınızla oynasa!" Böyle diyerek başı yere atıp tekmeledi. Sonra kendini toparladı ve, "Peki ama, ne yapacağız bu kafayı şimdi?" diye mırıl-

dandı. "Burada görülecek olursa ebediyen mahvoldum sayılır. Benim bir Türkü öldürmemiş olduğuma kimse inanmaz."

Derken birden hain bir sevinçle, "Çok iyi aklıma geldi!" diye bağırdı. "Tamam, Yanaki! Şu Yahudi var ya! Böyle bir kafa için daha uygun bir yer ne düşünülmüş ne de duyulmuştur. İşte sen de oraya gidiyorsun, seni pis Müslüman artığı seni!"

Böyle diyerek kelleyi aldı ve ceketinin altına saklayarak dışarıya çıkıp koşmaya başladı. Sokağın aşağı tarafında bir Yahudi ölüsü yatıyordu. Başını kesmişler, apış arasına sıkıştırmışlardı.

Türkiye'de Müslümanların kafaları kesildiği zaman kafalar, Hıristiyan ve Yahudilerden ayırt edilsin diye, kolunun altına sıkıştırılır. Hıristiyanlar ve Yahudiler aynı talihsizliğe uğradıkları zaman ise kelleleri, şerefsiz yere mümkün mertebe yakın olsun diye, bacaklarının arasına sokulur.

İşte Yanaki de Türk'ün başını yere koydu ve Yahudi'nin başına, o telaş arasında ne kadar olabilirse o kadar yanaştırdı. Bu işi kimseye görünmeden yapmayı başarmıştı, çünkü saat henüz erkendi ve ortalarda kimsecikler yoktu. Rum da, Müslüman birinin başını kendince dünyanın en şerefsiz noktası olan yere koymakla, efendilerine karşı duyduğu kini biraz hafifletmekten doğan büyük bir sevinçle dükkânına döndü.

Bu seferki zavallı Yahudi, bir Müslüman çocuğunu çalıp öldürmekle (bu, Yahudi dinince saygın bir törendir ki Türkiye'de ve İran'da gerçekleştirildiği görülmüştür) suçlanmıştı. Olay İstanbul halkı arasında öyle görülmedik bir heyecan yaratmıştı ki bunu yatıştırmak için adamın kellesi

uçurulmuştu. Hüküm, özellikle zengin bir Rum'un kapısı önünde infaz edilmiş ve cesedin gömülmezden önce üç gün ortada kalması emredilmişti. Rum'un bu pis nesneyi kapısından uzaklaştırmak ve böyle şeylerin getirdiğine inanılan uğursuzluğu defetmek için para vereceğini uman cellatlar Yahudi'nin kafasını uçurmak için en uygun yer olarak burasını seçmişlerdi. Ama Rum, doğabilecek sonuçlara aldırış etmeyerek efendilerini umdukları ödülden yoksun bırakmaya karar vermiş ve evinin penceresini sımsıkı kapamıştı. Böylece Yahudi'nin cesedi tayin edilen süre boyunca sokakta yatakalmıştı. Müslüman polislerin, gavurlara büsbütün hakaret etmek amacıyla, naaşı mezarlığa götürüp gömmelerini emredeceklerinden korktukları için Yahudi'nin yanına yaklaşmaya birkaç Müslüman'dan başka pek cesaret eden olmuyordu. Onun için bu korkunç ve iğrenç nesne kendi haline bırakılmış, bu da kebapçı Yanaki'ye kelleyi yukarıda anlatılan tarzda, kimse tarafından görülmeden rahatça başından atma fırsatını vermişti. Ama gün ilerleyip de sokaklar kalabalıklaşınca bu ikinci baş ortaya çıktı ve cesedin çevresine muazzam bir kalabalık toplandı. Derhal bir mucize olduğu söylentileri ortaya yayıldı. Bir Yahudi cesedinde iki baş görülmüştü! Bu şaşılası haber ağızdan ağza yayıldı. Artık bütün şehir ayağa kalkmış, mucizeyi görmek için akın ediyordu. Hahambaşı o saat, zavallı ırklarının tarihinde olağanüstü bir olay gerçekleşeceğine dair kehanette bulundu. Hahamların etrafta koşuştukları görülebiliyordu. Şimdi bütün Yahudiler cesedin etrafında toplanmıştı. Ölünün belki de dirilip iki başını birden alarak onları esaretten kurtaracağını umuyorlardı.

Ama talihsizlik bu ya, kalabalığa karışmış olan bir yeniçeri fazlalık kafayı dikkatle süzmüştü Hayret ve kuşku içinde, "Allah! Allah! Allah!" diye haykırdı. "Kâfir kafası değil bunlar! Bir tanesi efendimiz Yeniçeri Ağası'nın başı!"

Etrafta arkadaşlarından birkaç tanesini görerek onları da yanına çağırdı ve keşfini bildirdi. Yeniçeriler öfkeden küplere bindiler ve durumu Orta Ağası'na bildirmek üzere oradan ayrıldılar.

Haber bütün yeniçeri saflarına yayıldı ve ortalık hemen birbirine girdi. Meğer çok bağlı oldukları, kendi istekleriyle başa gelmiş olan ağalarının idam edildiğini İstanbul'da kimse bilmiyormuş. Yeniçeriler, "Ne!" diye köpürüyorlardı. "Bize böyle hile yapıp sevdiğimiz ağayı elimizden almak yetmiyor mu ki dünyanın en büyük aşağılamalarına maruz bırakılıyoruz? Ne! Asil Yeniçeri Ağası'nın başı bir Yahudi cesedinin en aşağılık yerine konsun ha! Bu hallere de düşecek miydik? Hakarete uğrayan sadece biz değiliz! Bütün İslam âlemi rezil oldu, yerin dibine sokuldu! Hayır, bu misli görülmedik bir hakarettir, öyle bir lekedir ki bütün soy yeryüzünden kalkmadıkça silinmez! Bu işi hangi köpek yaptı? Bu baş nasıl geldi buraya? Sadrazam olacak köpoğlunun marifeti mi, yoksa reis efendiyle o hain Frenk sefirleri mi eyleme geçtiler! Vallahi, billahi ve tallahi, bunun öcünü almazsak bize de yeniçeri demesinler!"

Bu kargaşayı bir süre için bırakmak zorundayız. Okuyucular şöyle bir manzara tasavvur etsinler: Yahudiler dört bir yana çil yavrusu gibi dağılarak büyük bir ihtiyatla, gazaba gelmiş Türklerden kaçışıyorlardı. Yukarıda aktarıldığı şekilde bağırıp çağıran Türkler ise, tepeden tırnağa tabanca ve palalara bürünmüş gruplar halinde dolaşarak karşılarına çıkan her şeyden öç alacaklarına ant içiyorlardı. Okuyucular dar sokaklar ve alçak evlerle dolu bir kent ve çoğu parlak renkli, çeşit çeşit giysiler giyinmiş kalabalık bir ahali kütlesi tasavvur etsinler. Herkes kaygı içindeydi,

herkes koşuşuyordu ve olağanüstü bir şeyler olacakmış gibi herkes telaşlıydı. İşte ben şehri bu telaş içinde bırakarak kendisini son olarak gördüğümüzden bu yana Sultan Hazretleri ne yapıyor diye bakmak için sarayın harem dairesine dönüyorum.

Terzinin saraya gittiği gece Sultan, Yeniçeri Ağası'nın (son zamanlarda askerler arasında çıkan bütün kargaşalıkların nedeni ve bu nedenle de bütün yeniçerilerin gözdesi olan bir adam) başını vurdurmak için gizli bir emir vermişti. Bu iddianın bir an önce olup bitmesini o kadar istiyordu ki başın kesilir kesilmez kendisine getirilmesini buyurmuştu. Hükmü infaz etmiş olan adam, kesilen kafayı götürdüğü odada birinin oturduğunu görünce, tabii olarak bunu Padişah sanmıştı. Başını kaldırmaya cesaret edemeyerek, terzinin önünde, önceden de anlattığımız gibi secdeye varmış, elindekini onun ayakları dibine bırakıp gitmişti. Oysa asıl Sultan bir dakika önce gelip içinde derviş kıyafeti bulunan çıkını almış götürmüştü. Bundaki amacı bizzat kölesi Mansuri'yi bile aldatmaktı. Tebdil giysisini onun bile bilmemesine işte bu kadar dikkat ediyordu. Biraz sonra derviş kıyafetinin yerine başka bir kıyafet getirip bırakacaktı. Ama başın bu arada getirileceğini, Mansuri'nin de hemen döneceğini kestirememişti. Öteki kıyafeti getirip de kölesinin terziyi götürmüş olduğunu görünce hayretler içinde kaldı. Onları çağırtsa planları altüst olacaktı. Bu yüzden olup biteni anlayabilmek için Mansuri'nin dönüşünü beklemek zorunda kaldığını düşündü. Köle ile terzinin hazırlanacak olan giysi örneğini almadan gitmeyeceklerini biliyordu. Örnekse şu anda kendi elindeydi. Bu arada beklediği kellenin ne olduğunu da merak edip sabırsızlandığı için idamı izlemekle görevlendirilen subayı çağırttı. Durum anlaşıldığı zaman iki tarafın da şaşkınlığı tasavvur edilebilir. Padişah kendi kendine bir süre düşündükten

sonra, "Vay benim uzun sakalım!" diye ünledi. "Vay benim uzun sakalım, kelleyi bizim terzi alıp götürmüş olsa gerek!"

O zaman padişah, Mansuri'nin geri dönmesini müthiş bir sabırsızlıkla beklemeye başladı. Boş yere kendi kendine köpürüyor, kendi kendini yiyor, "Allah Allah" diye söyleniyordu. Ama köleyi bir an önce döndürmenin yolu bu değildi elbet. İyi kalpli Mansuri, Sultan'ın huzuruna çağrılmasaydı hemen gidip yatacaktı.

Kölesi daha kapıdan girerken padişah, "Ah Mansuri, hemen koş, terziyi bul!" diye bağırdı. "Derviş giysisi yerine Yeniçeri Ağası'nın başını alıp götürmüş! Koş, hiç vakit kaybetmeden kafayı al gel, yoksa başımıza bir felaket gelir!

Ondan sonra bu tersliğin nasıl gerçekleştiğini anlattı. Telaşa düşme sırası şimdi Mansuri'ye gelmişti, çünkü terzinin sadece dükkânının yolunu biliyordu. Evinin nerede olduğundan haberi bile yoktu. Gene de efendisini büsbütün telaşa vermektense terziyi aramaya çıktı. Komşu esnaftan terzinin evini öğrenmek ümidiyle dosdoğru dükkâna gitti.

Vakit daha çok erken olduğu için bedestendeki dükkânlar açılmamıştı. Mansuri sadece bir kahveciyi açık buldu, oraya başvurdu, ama bir şey öğrenemedi. Büyük bir şans eseri olarak, Babadul'un balıkpazarındaki küçük caminin müezzini olduğunu anımsadı ve hemen oranın yolunu tuttu. Şimdi bütün minarelerde sabah ezanı okunuyordu. Mansuri kelle hırsızını belki de tam müminleri namaza davet ettiği sırada yakalayabileceğini düşündü.

Minareye yaklaşırken sabahın dinginliğini ciğerlerinin var gücüyle yırtmaya çalışan ihtiyar ve titrek bir ses işitti ve bunun Babadul'un sesi olduğunu tahmin etti. Yanılma-

mıştı da. Minarenin dibinde durunca ihtiyarın, bir eli kulağının ardında ve ağzı bir karış açık durumda, nefesi yettiğince görevini ifa etmeye çalışarak şerefede dolaştığını gördü. Mansuri'nin kendine işaretler etmekte olduğunu gören terzinin ise ezan boğazına tıkandı. Kesik başın hesabını vermek durumunda kalmanın korkusuyla ezan okumanın arasında, öyle acayip bir velvele kopardı ki komşuları arasında, ezanı dinleyen kimi sofuların hayrete ve öfkeye kapılıp onu son derece ayıpladıkları söylenir. Babadul minareden son hızla indi ve helezonlu merdivene çıkan kapıyı ittirdikten sonra sokağa çıkıp Mansuri'nin yanına gitti. Korkunç nesnenin akıbeti hakkında sorguya çekilmeyi beklemeden hemen köleye saldırmaya başladı. Mansuri'nin kendine oyun oynadığını söylüyordu.

"Sen insan değil misin? Benim gibi zavallı bir yoksula böyle yapılır mı? Cinayet yeri mi benim evim?" diye bağırdı. "Galiba çok geçmeden bana kanın okkasının kaça satıldığını soracaksın!"

Mansuri, "Sen neler söylüyorsun dostum?" diye karşılık verdi. "Bu işte bir yanlışlık olduğunu anlamıyor musun?"

Terzi, "Yanlışlık ha!" diye bağırdı. "Zavallı bir yoksulun başını belaya sokmak için mahsus yapılmış bir yanlışlık! Adamın biri beni aptal yerine koyuyor, kendisine bir takım elbise yapacağıma beni inandırıyor, bir başkası örneği alıp gidiyor, bir üçüncüsü de yerine bir ölü kafası koyuyor! Allahım, sen bilirsin! Ben resmen bir haydut yuvasına, serseri yatağına düşmüşüm meğer!"

Bunun üzerine Mansuri elini terzinin ağzına kapadı ve, "Sus artık, sus!" dedi. "Batağa gitgide daha fazla batıyorsun. Kime sövdüğünü biliyor musun sen?"

Babadul, "Bilmiyorum, bilmek de istemiyorum," diye yanıtladı. "Benim bildiğim şu ki bir takım giysi yerine bir ölü başı veren insan ancak kâfir köpeğin biridir."

Mansuri öfkeyle, "Tanrı'nın yeryüzündeki vekiline kâfir köpek diyorsun ha?" diye haykırdı. Öfkesinden, efendisinin kimliğini gizleme konusunda o ana kadar gösterdiği ihtiyatı tümden unutmuştu. "Senin o pis dudakların o âlempenahın adını mı kirletiyor? Kendi kendinin başına nasıl çorap ördüğünün farkında mısın? Haydi, laf istemem artık! Ölünün başı nerede söyle, yoksa senin başını uçururum."

Bunu duyan terzinin ağzı bir karış açık kaldı. Sanki zihninin kapıları şu anda açılmıştı. Mansuri'ye, "Aman, aman Ağam!" diye bağırdı. "Ne dediğimi bilmiyordum. Kimin aklına gelirdi ki! Ne olur, benim fakirhaneye buyur. Ayağın bize uğur getirir, kölelerinin başı göklere erer!"

Mansuri, "Acelem var, hem de çok," dedi. "Baş nerde, Yeniçeri Ağası'nın başı?"

Terzi başın kimin başı olduğunu işitip karısının yaptığını hatırlayınca korkudan dizleri birbirine vurmaya başladı ve bütün vücudundan ter boşandı.

"Öyle ya, nerede?" diye söylendi. "Ah, başımıza gelenler! Ne kötü talihim varmış!"

Köle tekrar tekrar, "Nerede kafa?" diye soruyordu. "Nerede? Çabuk söyle!"

Zavallı terzi ne söyleyeceğini şaşırmış durumdaydı. Bir sürü yanıt arasında bocalayıp duruyordu. Öyle ki sonunda meseleyi arapsaçı gibi birbirine karıştırdı.

"Yaktın mı bu kafayı?"

"Hayır."

"Attın mı?"

"Hayır."

"Öyleyse Allah aşkına, ne yaptın? Yedin mi?"

"Hayır."

"Evinde mi duruyor?"

"Hayır."

"Başka birinin evinde mi duruyor?"

"Hayır."

Sonunda tamamen sabrı tükenen köle Mansuri, Babadul'un sakalına yapıştı ve başını sarsarak, "Söyle öyleyse, koca bunak!" diye haykırdı. "Ne yapıyor bu kafa?"

Terzi nefesi yarı tıkanmış durumda, "Pişiyor," diye yanıtladı. "Söyledim işte."

Köle son derece büyük bir hayret içinde, "Pişiyor mu dedin?" diye bağırdı. "Ne diye pişiriyorsun? Yiyecek misin?"

Babadul, "Öyle dedim," diye karşılık verdi. "Başka ne diyeyim istiyorsun? Baş şu anda pişiyor." Böyle diyerek kendilerini böyle müşkül bir durumda bulunca karısıyla ne yaptıklarını anlattı. Mansuri, "Bana fırını göster," dedi. "Başka türlü ele geçiremezsek bile hiç değilse pişmiş olarak ele geçiririz. Yeniçeri Ağası'nın başını pişirmek kimin aklına gelir ki! Fesuphanallah!"

Böylece Hasan'ın fırınına gittiler. Hasan o sırada ekmeklerini fırından çıkarmakla meşguldü. Gelenlerin istediklerini öğrenir öğrenmez aranan başın güveçten berber dükkânına naklini tüm ayrıntılarıyla anlatmakta tereddüt etmedi. Suç olarak kendi aleyhine tutulabilecek bir durumdan yakasını sıyırmaya fırsat bulduğu için sevinçliydi.

Üçü birden (terzi Mansuri ve fırıncı) beraberce berber dükkânına gittiler ve berbere ilk müşterisinin kafasını ne yaptığını sordular.

Kör Ali biraz duraksadıktan sonra o korkunç nesneye iblisin bir oyunu gözüyle baktığını ve böylece kafayı gavur Yanaki'ye vermeyi uygun gördüğünü anlattı. Sonra da gavurun başı şimdiye kadar dindaşlarına kebap niyetine yedirdiğinden şüphesi olmadığını ekledi. Hayret ve inanmazlık içinde, her adımda Allah'ın adını anarak ve bu du-

yulmadık maceranın nasıl biteceğini bilemeyerek berberi de aralarına aldılar, hep birlikte Yanaki'nin kebapçı dükkânına yollandılar.

Dükkânına bu kadar çok Müslüman'ın bir arada girdiğini gören Rum, gelenlerin meramının kebap olmadığını, bunların daha tatsız bir et peşinde olduklarını tahmin etti. Kendisine kesik başla ilgili soru sorulur sorulmaz da öyle bir şey gördüğünü ve bildiğini kesin dille yadsıdı.

Berber ise başı koyduğu yeri gösteriyor, Kuran'ın üstüne yeminler ediyordu.

Mansuri başın bundan sonra ne olduğunu araştırıyordu ki şehirdeki olağanüstü heyecan kaynaşmasını fark ettiler. İki başlı Yahudi'nin ortaya çıkışını ve bundan sonra bütün yeniçerileri birbirine katan olayı öğrendiler.

Mansuri hemen, peşinde terzi, fırıncı ve berber olduğu halde ölü Yahudi'nin yattığı yere gitti. Orada her biri de sabahki ziyaretçilerini, yani deminden beri harıl harıl aradıkları başı görerek hayretler içinde kaldılar.

Rum Yanaki bu sırada, başına gelecekleri tahmin ederek hiç vakit geçirmeden hazır parasını almış ve şehirden kaçmıştı. Onun da kendi peşine takıldığını sanan Mansuri arkasına dönüp bakarak, "Rum nerede?" diye sordu. "Hepimizin Sultan Efendimizin huzuruna çıkmamız lazım."

Berber, "Herhalde kaçmış" diye yanıtladı. "Yahudi'ye bu fazlalık başı kimin hediye ettiğini göremeyecek kadar da kör değilim."

Mansuri başı alıp götürecekti, ama her taraf kendilerini reislerinden yoksun bırakandan öç almaya ant içen öfkeli ve silahlı askerlerle dolu olduğu için çekilip gitmenin en akıllıca şey olacağını düşündü. Yanına üç tanığını alarak hemen efendisinin huzuruna çıktı.

Mansuri bütün olup bitenleri, Yeniçeri Ağası'nın başını nerede bulduğunu, başın oraya nasıl gittiğini ve kopardığı kıyameti anlattığı zaman Padişah'ın halini okuyucu benim anlatabileceğimden çok daha iyi tasavvur eder. Sultan, olayı halka tafsilatıyla anlatmanın vakarına yakışmayacağını, kendisini alay konusu yapacağını düşünüyordu. Ama meseleyi şimdiki durumda bırakmak da imkânsızdı, çünkü kargaşa gitgide alevlenerek bastırılmaz kerteye gelebilir ve sonunda kendisi hem tahtından hem de canından olabilirdi.

Bir süre bıyıklarını burup alçak sesle, "Allah! Allah!" diye söylenerek kararsızlık içinde kaldı. Sonra, en nihayet, sadrazamla müftü efendiyi huzuruna çağırdı.

Celbin aniliğinden telaşa düşen bu iki önemli ve saygın kişi sarayın kapısından içeriye girdikleri zaman hiç de özenilecek bir ruh hali içinde değildiler. Ama Padişah onlara şehirde kopan hercümerci anlattığı zaman her zamanki serinkanlılıkları geri geldi.

Epey bir tartışmadan sonra terzi, fırıncı, berber ve kebapçının, Yeniçeri Ağası'nın aleyhine fesat çevirerek ağanın kafasını pişirmek, tıraş etmek ve kebap yapmak amacıyla çalmak suçundan, müftünün önünde yargılanmalarına ve ağanın kanının bedelini ödemekle cezalandırılmalarına karar verildi. Yalnızca kebapçı kafaya böyle kaba ve işitilmedik bir hakarette bulunmakla kentteki kargaşaya doğrudan neden olduğu için, müftüden, onun da başının kesilerek Yeniçeri Ağası'nın başını koyduğu iğrenç yere konmasını buyuran bir fetva çıkarması kararlaştırıldı.

Ondan sonra Sultan ile sadrazam, yeniçerileri yatıştırmak için onların sevdiği yeni bir ağa atamayı, ölmüş ağayı da uygun tantanayla gömmeyi en hayırlı yol olarak seçtiler. Bütün bu kararlar (Rum'un idamı dışında, çünkü o kaçmıştı) yerine getirildi ve şehir gene eski asude haya-

tına gömüldü. Ama ne kadar şerefli bir hükümdar olduğunu belirtmek için şunu da eklemek gerekir ki Sultan sadece terzi, fırıncı ve berberin vermeye mahkûm edildikleri kan bedelini ödemekle kalmadı, her birine, başlarına gelen talihsizliklerin ve zorlukların karşılığı olarak pek güzel birer ödül verdi.

Hikâyeyi, özellikle Mansuri'nin Sultan'a kesik başın akıbetini anlattığı yerde epey kısalttım, çünkü derviş gibi ayrıntılı anlatsaydım pek uzayacaktı. Daha doğrusu elden geldiğince olayın ana hatlarını çizmekle yetindim. Arkadaşım gibi birçok kere konudan ayrılarak anlatsaydım, hikâye koca bir cilde sığmazdı. Bir hikâyecinin bütün sanatı (dâhileri ayırt eden de zaten budur) hikâyesinin hiç sonunu getirmemek, gene de dinleyicilerinin ilgisini çekmektir. Bunu bana derviş söyledi. Sonra benim yukarıda anlatmaya çalıştığım gibi bir hikâyeyi bütün bir ay boyunca anlatabileceğini ve gene de elinde söyleyecek bir şey kalacağını sözlerine ekledi.

46
Hacı Baba Evliya Oluyor ve İran'ın En Ünlü Din Adamıyla Sohbet Ediyor

Türbe ziyareti sırasında Mirza Abdulkasım, dine bağlılığımı birçok yerden işittiğinden dolayı en nihayet beni bizzat yanına çağırttı. Bu çağrı bana kaygı ve korku verdi. Benim bilginlik iddialarımın yalanını ortaya çıkaracağı kuşkusuz olan bir din adamından cahilliğimi nasıl saklayabilecektim? Öyle derin bir cahillik ki İslam dininin ilk akidelerini bile doğru dürüst bilmiyordum.

Bu yüzden kendi kendime, bildiğim kadarını tekrarlamaya başladım. "Dur bakayım," dedim. "Bir: Muhammed ile Hazreti Ali'ye inanmayanlar kâfir ve münkirdirler, onları ancak ölüm paklar, bunu biliyorum. İki: Gerçek müminler dışında bütün insanların cehennemi boylayacaklarını da biliyorum. Sonra Hazreti Ömer'e küfretmenin doğru olmadığına inanıyorum. Bütün Türklerin cehenneme

gideceklerinden, bütün Hıristiyanlar ile Yahudilerin pis olduklarından ve onların da cehenneme gideceklerinden eminim. Şarap içip domuz eti yemenin şeriata aykırı olduğunu, günde beş vakit namaz kılıp her namazdan önce abdest almanın ve abdest alırken suyu Türkler gibi parmaklardan bileğe doğru değil de bilekten parmaklara doğru akıtmanın doğru olduğunu biliyorum."

Ben böylece din bilgilerimi sayıp dökmekle meşgulken derviş içeriye girdi. Sıkıntımı ve bu sıkıntımın nedenini ona anlatmaktan çekinmedim. Derviş, "Bunca yıldır şu dünyada yaşıyorsun da pişkin olmadan hiçbir şeyin elde edilemeyeceğini hâlâ öğrenmedin mi?" diye bana çıkıştı. "Meşhed'de Derviş Sefer ile benim ve öbür arkadaşımızın anlattığı hikâyeler senin üzerinde bu kadar az mı etki bıraktı?"

"O hikâyelerin zihnimdeki etkisi ders olarak ayak tabanlarıma öyle bir falaka yağdırdı ki ne sizleri ne de bu değnekleri ömrüm oldukça unutacağım, bundan iyice emin olmanı isterim. Falaka insanın hafızası için çok iyi bir güçlendirme yöntemidir. Şimdi de, senin bir süre önce anlattıklarına bakılırsa, din bilgim ve sofuluğum eksik görüldüğü takdirde değnek yiyeceğim yerde taşa tutulacağım. Kusura bakmazsan böyle bir törene katılmamayı yeğlerim. Söyle bakalım, ey derviş baba, ne yapayım?"

Derviş, "Müştehedi aldatacak kadar zekân yoksa benim tanıdığım Hacı Baba değilsin demektir," diye yanıtladı. "Sessizliğini, iç çekişlerini, baş sallamalarını ve içli bakışlarını aklında tutarsan senin aslında ahmağın biri olduğunu kim anlayabilir? Ben bile anlayamam."

Ben, "Pekâlâ," dedim, "Öyle olsun, Allah kerimdir. Ama insanın kendi pisliğini yemek için şölene davet edilmesi bence büyük talihsizliktir."

Bunun üzerine en kederli ve üzgün tavrımı takınarak müştehedi görmeye gittim. Başıma gelen felaketler saye-

sinde suratım sahiden öylesine asıktı ki şehirde hiç kimsenin benim kadar üzgün yüzlü olamayacağından emindim. Bir yandan da ağır adımlarla yürürken büyük ahlakçımız Sadi'nin dervişler üstüne yazdığı yazıda anlattığı hikâyelerden biri aklıma geldi. Bu hikâye benim halime o kadar uyuyordu ki neşemi adamakıllı yerine getirdiğini ve müştehedin tetkikçi bakışları karşısına çıkmak için biraz cesaret verdiğini itiraf ederim. Zaten bu cesaret olmasa mübarek din adamının karşısına hiçbir zaman çıkamazdım. Sadi'nin anlattığı hikâye şöyledir:

"Sofu bir adama, başkalarının küçümseyerek, saygısızca andıkları bir din adamının gerçek kişiliğiyle ilgili fikrini sormuşlar. Sofu adam şöyle karşılık vermiş: 'Görünüş hallerinde bir kusur bulamıyorum, içinde neler gizli olduğundan ise haberim yok. Bu kimse ki dıştan din kisvesine bürünmüştür, eğer kalbinin sırlarını bilmiyorsanız onun iyiliğinden ve dindarlığından şüphe etmeye kalkmayın. Muhtesibin, bir evin içine karışmaya ne hakkı var?'"

Bundan sonra aklıma aynı bölümden birkaç satır daha geldi ki bilgimi ve aynı zamanda alçakgönüllülüğümü göstermem gerektiği takdirde bunlar çok uygun kaçacaktı. Bir fırsatını bulursam müştehede şöyle demeye karar verdim. "Bana kendi şanına layık biçimde muamele et, benim layık olduğum biçimde değil. Başım kapının eşiğindedir, ister kes, ister bağışla. Emir vermek kölelere düşmez. Sen ne buyurursan ben onu yaparım."

Müştehedin oturduğu önü açık hücreye vardığım zaman din adamı öğle namazını yeni kılmış, sağ ve sol omzunun üstünden üflemekle meşguldü. Hücrenin dört bir tarafı hocanın müritleriyle çevriliydi. Gençler hocalarına, efendilere gösterilen saygı ve huşuyla bakıyorlardı. Müştehed derslerini işte bu hücrede verirdi. Tanışmış olduğum bir Molla benim kim olduğumu söyledi. Bunun üzerine hoca beni halının üzerine çağırdı. Büyük bir alçakgönüllü-

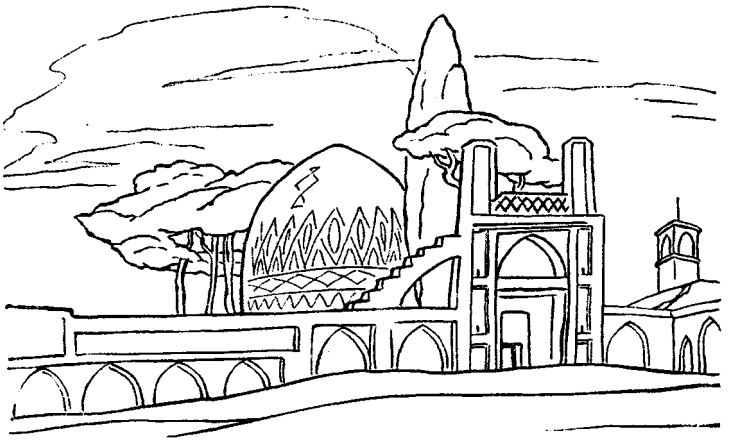
lükle mübarek adamın cüppesinin eteğini öptükten sonra halının üzerine oturdum. Hoca, "Hoş geldin," dedi. "Senin adını çok işittik, Hacı. İnşallah ayağın uğurlu gelir. Biraz daha yukarıya otur."

Bin türlü itiraz ve tevazu gösterisinden sonra (halının en aşağı ucuna ilişmiş bulunuyordum) onun parmağıyla işaret ettiği yere oturdum. Sonra ayaklarımı dikkatle altıma alıp saklayarak ellerimi de örttüm. Hoca, "Senin Haktaâlânın en seçme kullarından biri olduğunu işittik," dedi. "Sözlerinle hareketlerin birmiş. Dışları Müslüman, içleri kâfir olanlar gibi iki renkli değilmişsin."

Ben, "Allah inayetinizi üzerimden eksiltmesin!" diye mırıldandım. "Bendeniz ilahi ihtişamın eşiğine yüz süren en hakir kulların en önemsiziyim."

Bunu bir duralama ve mutlak bir sessizlik izledi. Hepimiz de derin düşüncelere dalmış gibiydik. Derken müştehed sessizliği bozarak bana, "Talihin senden yüz çevirdiği, senin de buraya sığındığın doğru mu Hacı?" diye sordu. "Ben dünyadan çoktan elimi eteğimi çekmiştim. Onun için bu soruları merakımdan değil de bakalım sana bir yararım dokunabilir mi diye soruyorum. Mübarek Peygamberimiz, 'Müminlerimiz birbirlerine yardım etsinler,' der. 'Görenler görmeyenlere yol göstersin, zengin olanlar talihsizlerin elinden tutsun,' der."

Bunun üzerine ben yürek buldum ve Sadi'nin söylemeyi kararlaştırdığım satırlarını hemen dile getirdim. Ondan sonra başıma gelenleri öylesine değiştirerek anlattım ki dinleyenler benim yok yere haksızlığa uğradığıma kani oldular. Müştehed, "Öyleyse, Tanrı'nın aracı olarak, senin hakkını aramak mutluluğuna kavuşacağım gün belki de yakındır," dedi. "Şah Hazretleri bu ay çıkmazdan önce türbeyi ziyaret edecek. Kendisinin de takdirini kazanmış olduğun için senin serbest bırakılmanı sağlama konusunda elimden geleni esirgemeyeceğimden emin olabilirsin!"

"Benim gibi bir günahkâr sizin gibi kutlu bir adama ne söyleyebilir? Sizin iyiliğiniz için dua edeceğim. Ayağınızın altındaki toz gözümün sürmesi olsun. Benim iyiliğim için ne yaparsanız sizin iyiliğinizin nişanesidir."

Kendisine gösterdiğim bu büyük saygıdan besbelli pek hoşnut kalan müştehed, "Senin de bizden olduğun belli," dedi. "Frenklerin arasında Farmason denilen bir tarikat varmış. Bu tarikatın üyeleri tek bir söz, bir bakış ya da işaretle birbirlerini binlerce kişinin arasında bile tanırlarmış. İşte gerçek Müslümanlar da birbirlerini aynı şekilde, nerede olsa tanırlar."

Bütün adadakiler müştehedin bilgisi karşısında duydukları hayranlığı ifade etmek için, "Allahuekber, Lailaheillallah" diye mırıldandılar. Sonra hoca, bana hitaben sözlerini şöyle sürdürdü:

"Yanında derviş olduğunu söyleyen bir adam var. Dostun mudur? Seninle birlikte olduğunu söylüyor. Öyle midir?"

Ben, dervişin dostluğunu kabullenip kabullenmeyeceğimi bilemeyerek, "Ne diyeyim?" diye karşılık verdim.

"Fakirin biri. Yol arkadaşlığı ettik. Bana küçük bir iyilikte bulundu, ben de onu kayırırım."

Yanı başımda oturan ihtiyar bir Molla, "Kendini de kayırman lazım," dedi. "Hırsızı da, serserisi de bu dervişlerin arasında çıkar."

Müştehed, "Evet," diyerek ellerini kuşağına dayadı. Onun nutuk vereceği zaman bu tavrı takındığını bilen müritleri ise dikkat ve merak ifadeleri takındılar. "Evet kendilerine derviş diyen bu adamlar Nur Ali Sahi'nin yolunda da olsalar, Zehebi de olsalar, Nakşibendi de olsalar, lanetli Üveysi sülalesinden de olsalar, hepsi kâfir ve münkirdir... Hepsini ölüm paklar. Bir tarikat, ramazandaki oruçları, abdest almayı, namaz kılmayı ruhun selameti için lüzumsuz sayar, dindarlığın asıl kanıtının bedenen yapılan törenler değil de kalpteki iman olduğunu söyler. Öteki, gerçi Kuran'ı kabul eder, ama başka bir şeyi inkâr eder. Peygamber'in sözleri, azizlerin fikirleri filan onlara iğrenç gelir. Dindarlıklarını, Allah'ın adını ağızları köpürünceye kadar zikretmekle ilan ederler, böyle aslan gibi kükremeyi de din sayarlar. Bir başka tarikat üyeleri ise, vücudun şeklini bozup yeminler etmek ve nefislerinden feragat göstermek suretiyle daha dindar olduklarını kanıtlamak isterler. Halbuki yaptıkları şeyler Allah'ın kullarına yakışır işlerden çok şarlatanlara layık hokkabazlıklardan ibarettir. Dördüncü ve en kâfir tarikat üyeleri ise her an doğaüstü güçlerle temas halinde yaşadıklarına bizi inandırmak isterler. Yamalı, yıprak esvaplar giyip dünya nimetlerini sözüm ona reddederler ve kendilerini metafizik düşünme yoluyla ısıtırlar ki bu düşündüklerini ne kendileri anlar ne de başkaları. Temizler ile pisler (inşallah cehennemde yanarlar) aralarındaki fark onlara bir şey ifade etmez. Yasal olan ile olmayan onların nazarında birdir. Her canlarının istediğini yiyip içerler. Gavurlar bile onların nazarında temizdir. Ve bu

adamlar da kendilerine Sufi derler. Bilge ve bilgin sayılanlar, aydın sayılanlar bunlardır! Allah onları kahretsin!" Buna bütün topluluk, "Amin!" diye karşılık verdi. "Allah analarını, babalarını, çocuklarını, soylarını soplarını kahretsin! Lanet, Şeyh Attar'a! Lanet olsun Celalettini Rûmi'ye!" Her lanetten sonra bütün odadakiler, "Amin!" diye mukabelede bulunuyorlardı.

Hoca lanet faslını tamamlayınca çevresindekiler bir yandan onun ilkelerine hayranlık gösterirken bir yandan da hayret ve hayranlıktan kendimi kaybedip etmediğimi anlamak için bana bakıyorlardı. Ben de gereken nidaları koparmaktan geri kalmadım ve rolümü öyle sahici oynadım ki herkesin üzerinde olumlu bir etki uyandırdım.

Kendi sözlerinin etkisiyle coşan müştehed, Sufilerin aleyhine öyle bir şiddetle atıp tutmakta devam etti ki görünürlerde bir Sufi olsa herhalde oradakilerin hepsi birden kalkıp biçareyi gebertirdi. Kendimi iyi bir Müslüman olarak gösterme manevramda bu kadar başarılı olduğum için kendi kendime sevincimden uçuyordum. Hatta artık gerçekten dindar olduğuma kendi kendimin bile inanacağım gelmişti. Kendi kendime şöyle düşünüyordum:

"Dindar olmak ve bütün âlemin beğenisini kazanmak için benim yaptıklarım yeterliyse dünyada bundan daha kolay bir şey yok demektir. Öyleyse hayatımı kazanmak için ne diye çalışıp didineyim, ne diye bir despota köle olup her türlü talihsizliğe maruz kalarak geleceğime güvenemeden yaşayayım, bin bir felaketin oyuncağı olayım?"

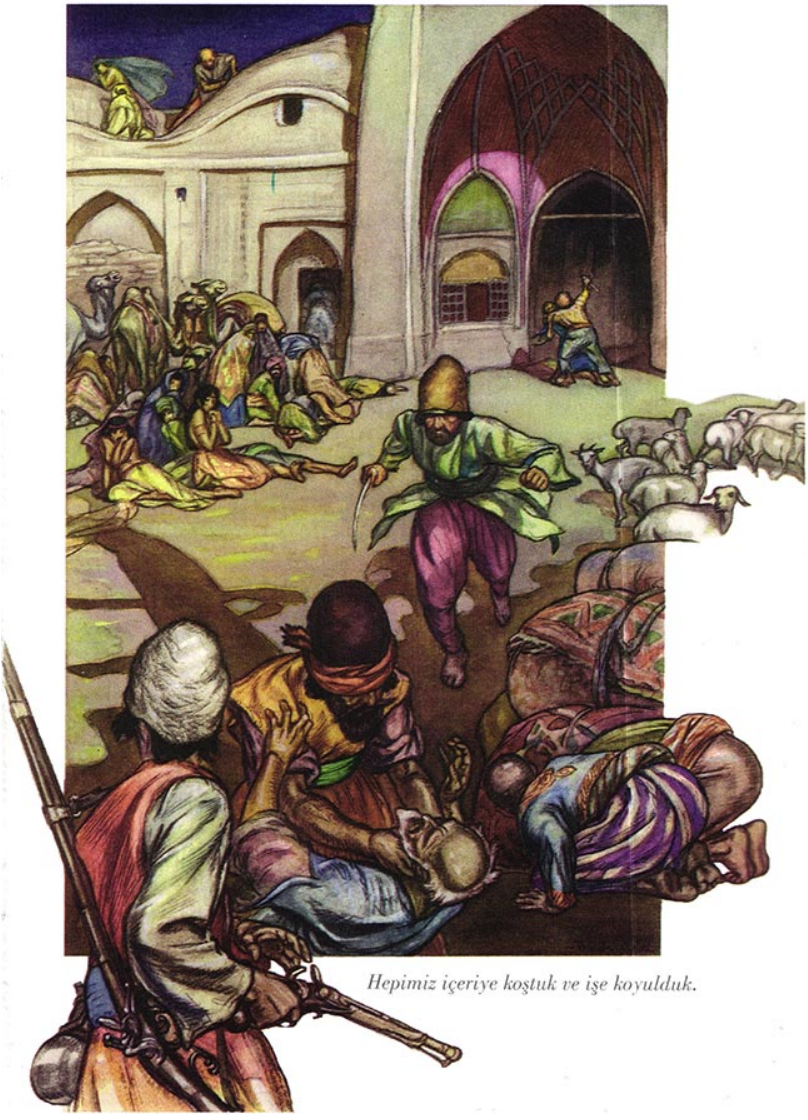
Müştehedin yanından ayrıldım ve sofu hallerimi bozmamaya karar vererek hücreme döndüm. Arkadaşıma bütün olup bitenleri, kendisi ve genelde bütün dervişler hakkında söylenenleri anlattım. Topluluğu nasıl bir ruh hali içinde bıraktığımı söyleyerek herkesin onun aleyhinde olduğu bu yerden bir an önce ayrılmasını tavsiye ettim.

"Yakalarlarsa seni taşa tutacaklar dostum," dedim. "Bundan hiç şüphen olmasın!"

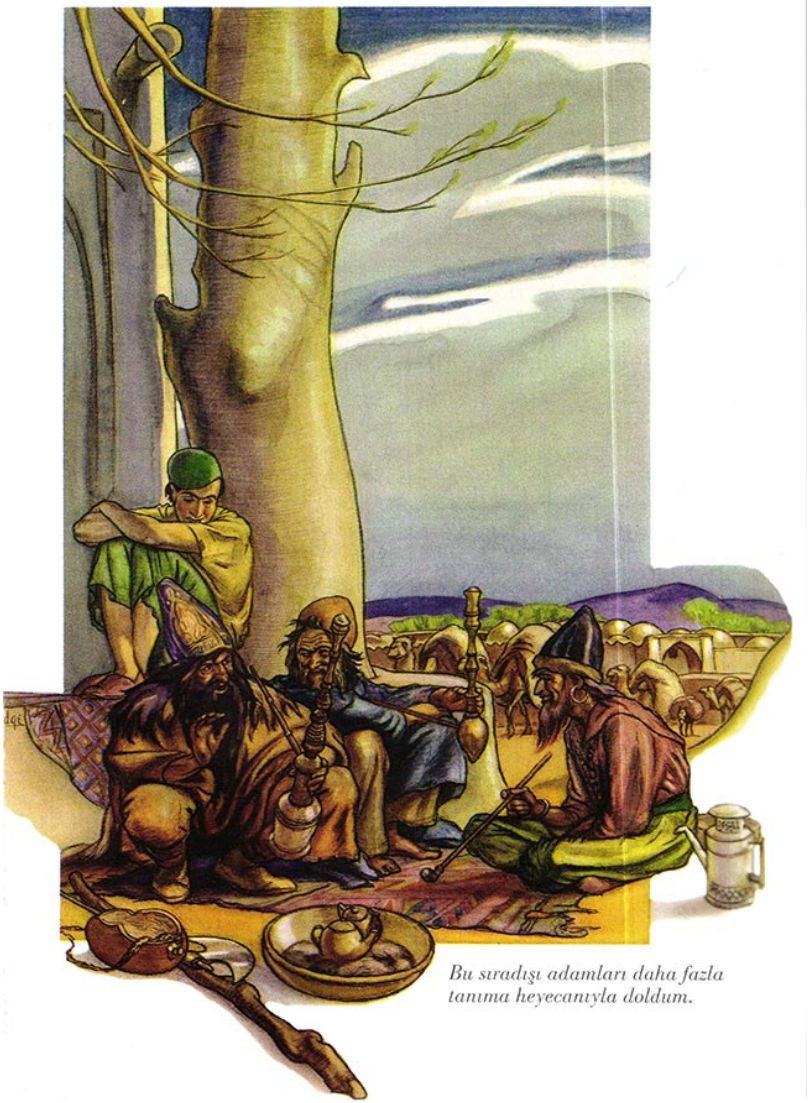
Derviş, "Onların başlarına taş yağsın inşallah!" diye bağırdı. "Kan içici kâfir güruhu! Dinleri ne biçim din ki zararsız bir adamın canına kastediyorlar? Buraya ne Sünnilik ne Şiilik ne Sufilik ne de Müslümanlıkla bir ilişiğim olmaksızın, tersine, hepsiyle selamı sabahı kesmiş durumda geliyorum. Günde beş kere abdest alıp namaz kılma numarası yapıyorum, gene de gözlerine giremiyorum. Ama ödeşiriz elbet. Buradan gidiyorum, onların bu pis, ikiyüzlü şehri kendilerine kalsın. Mecbur kalıp buradan tekrar geçinceye kadar da ne abdest alacağım ne de namaz kılacağım!"

Dervişin bu kararını duyduğum zaman hiç de üzülmediğimi itiraf etmeliyim. Onun, kenarından koca bir tespih sarkan geniş meşin kemerini zevkle beline sarışını ve uzun saplı kaşığını kuşağına sokuşunu seyrettim. Geyik derisi postunu sırtına sarmasına yardım ettim. Derviş omzunda taşıdığı demir mızrağı bir eline, üç zincirin ucuna asılı su kabağından tasını da öbür eline aldı. Sonra son derece candan bir tavırla vedalaştık.

Derviş hücreyi tamamen bana bırakarak tekkeden ayrıldı. Koca dünyada bir çift bacağından ve zekâsı ile kurnazlığından başka bir şeyi yoktu. Gene de bütün dünya onun emrindeymiş gibi tasasız ve şendi. Onun arkasından bakarak, "Allah lütfunu senden esirgemesin, bahtiyar serseri!" diye mırıldandım. "Ayağından çarık, dilinden masal eksik olmasın! Bu iki şey senin hayattan alabildiğince zevk almana, başkalarına da zevk vermene yeter. Yüzlerce ihtiyarın tutsağı olan ve hayatının en basit ihtiyaçları için kendi emrindekilerin eline bakan zenginlerden çok daha rahatsın!"

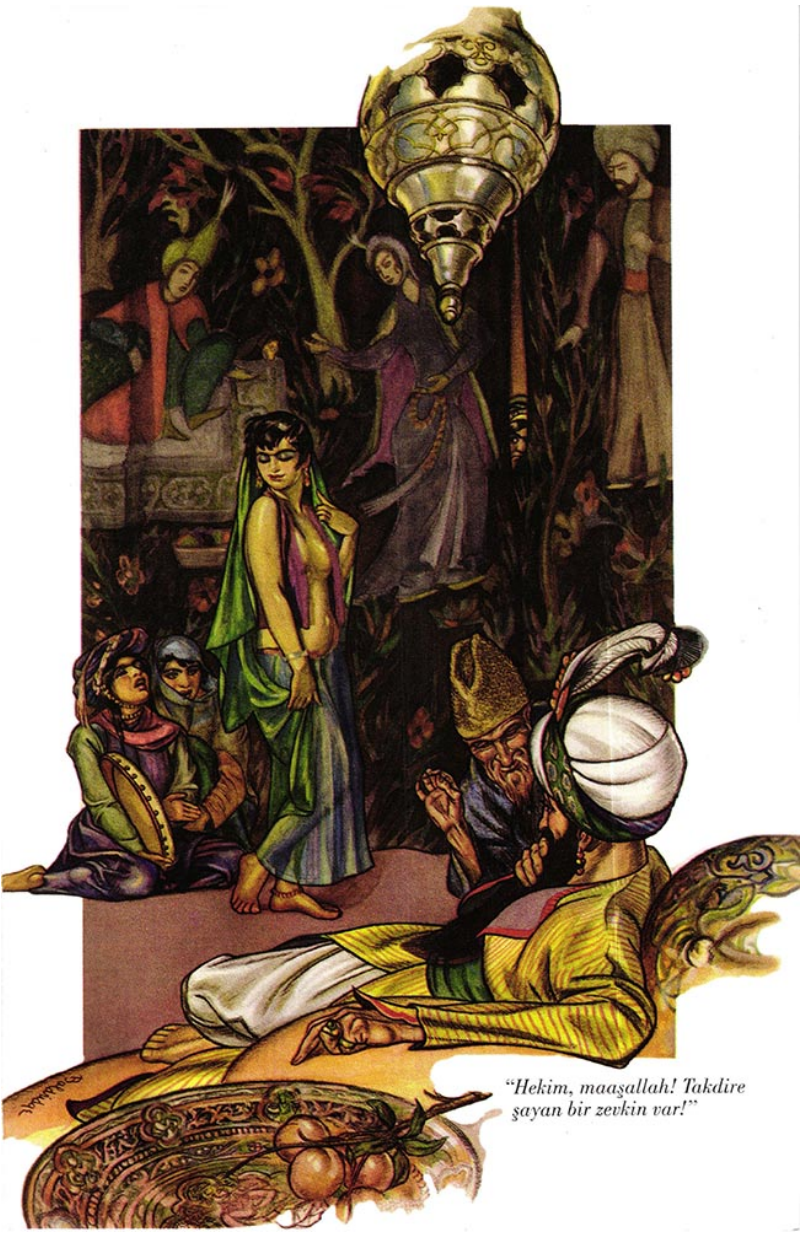
Hepimiz içeriye koştuk ve işe koyulduk.

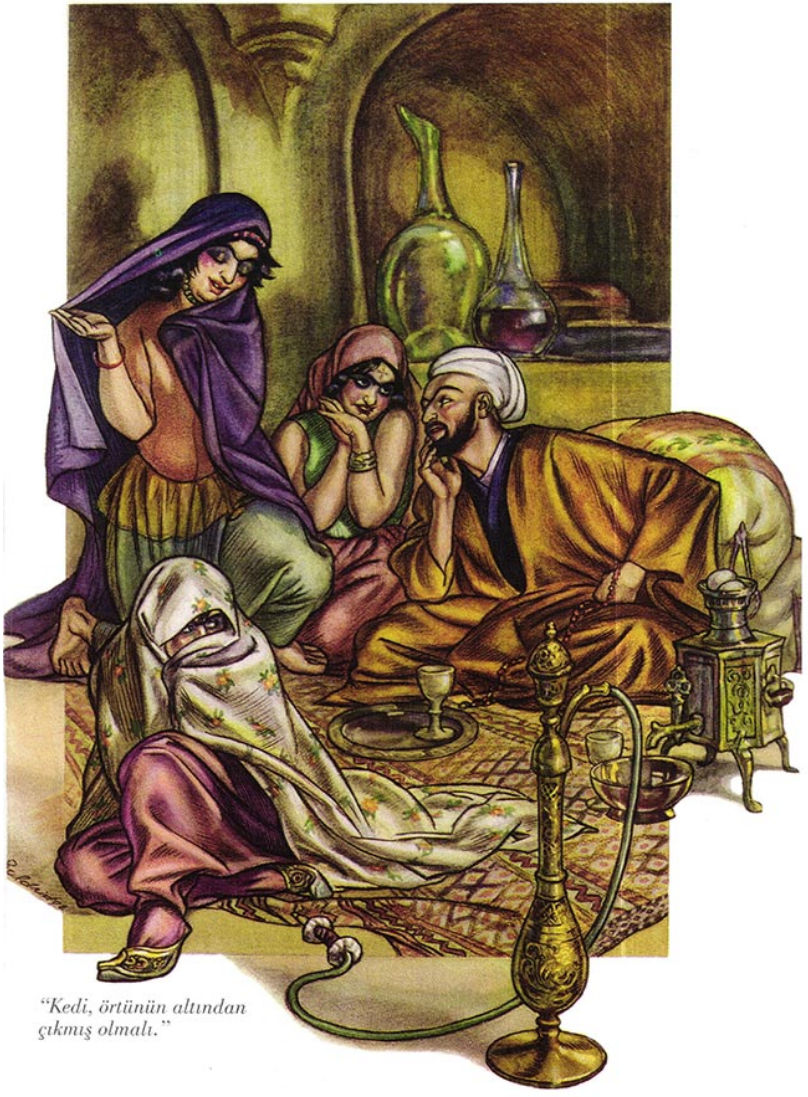
Bu sıradışı adamları daha fazla tanıma heyecanıyla doldum.

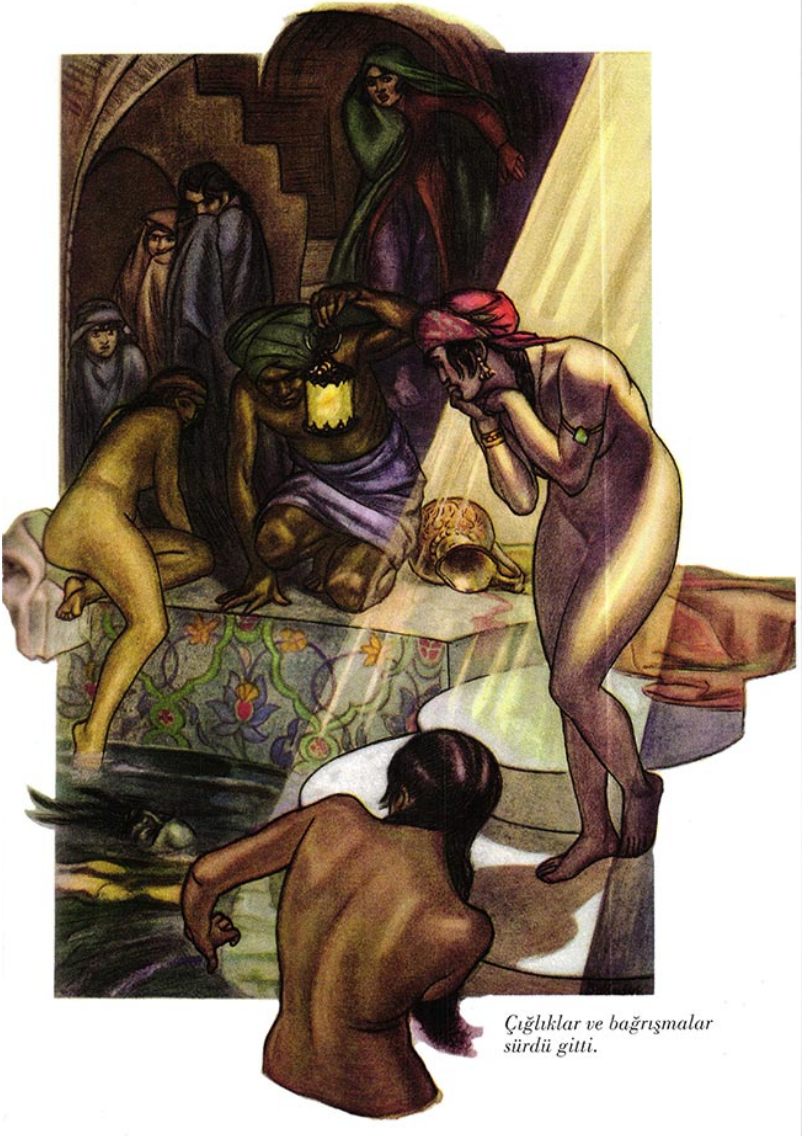
Gözlerin kalbimi yaktı, kavurdu.

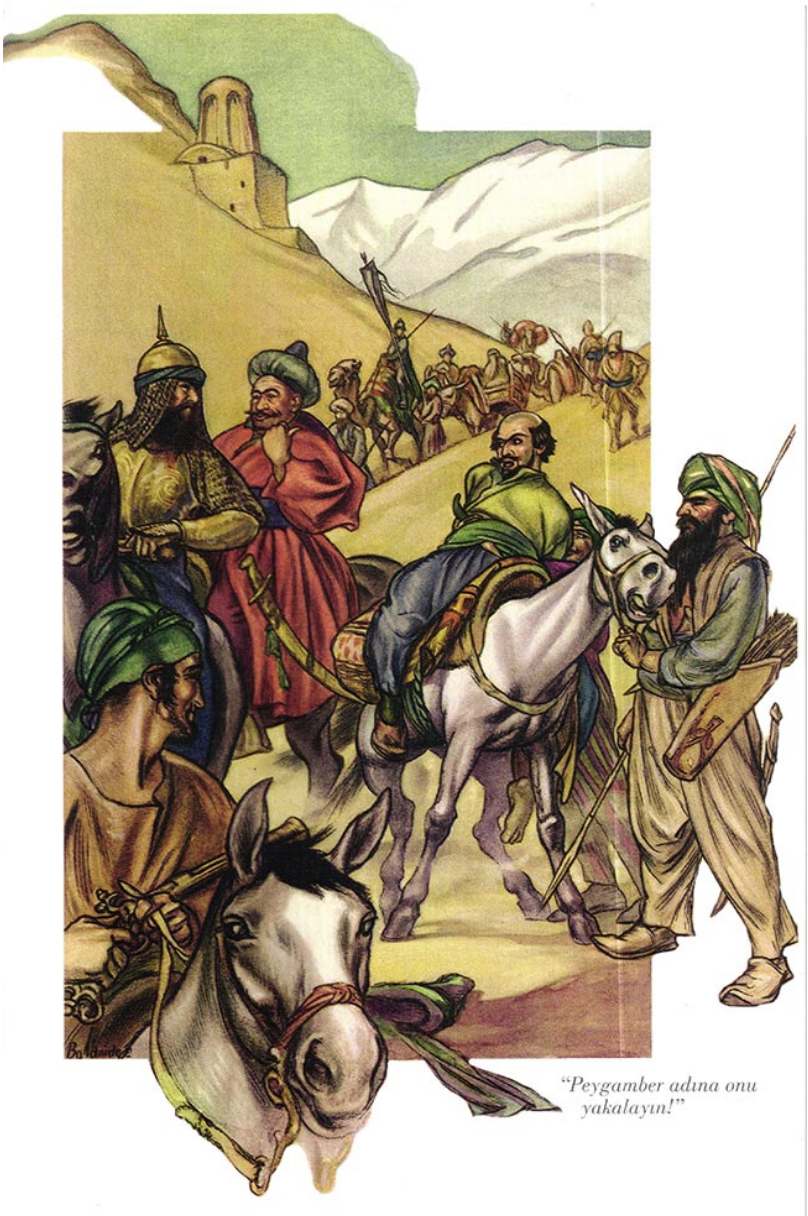
"Hekim, maaşallah! Takdire şayan bir zevkin var!"

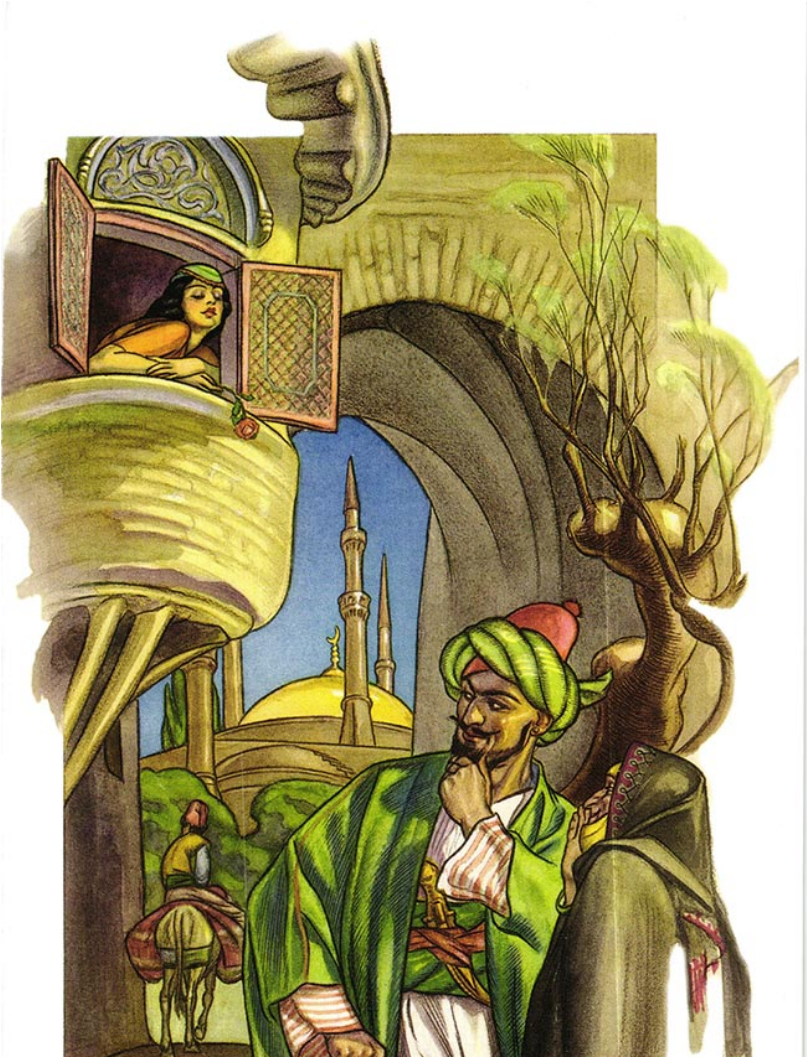
"Kedi, örtünün altından çıkmış olmalı."

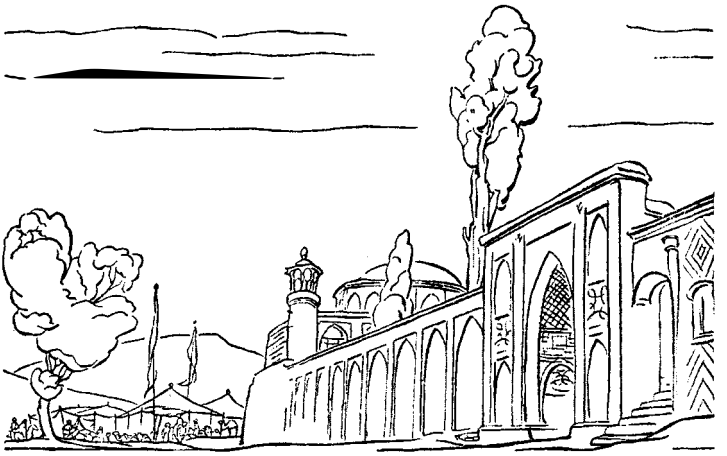
Çığlıklar ve bağrışmalar sürdü gitti.

"Peygamber adına onu yakalayın!"

Pencere aniden açılır.

47
Hacı Baba, Arkadaşları Tarafından Soyuluyor

Kafam şimdi, Kum türbesini ziyarete geldiği zaman Şah'a beni serbest bıraktırıp bağışlatacağı konusunda müştehedin, verdiği sözle meşguldü. Bu kadar sağlam bir arkanın yardımını kazanmak için kendisine bir armağan vermem gerektiğini düşündüm. Çünkü İran'da rüşvetsiz hiçbir iş yapılmaz. Bu kararı verdikten sonra bu armağanın ne olabileceğini düşünmeye koyuldum. Hayatımı kazanmak için yeni bir yol buluncaya kadar kesemdeki parayla geçinmek zorundaydım. Pek az olan bu parayı hücrenin yanındaki tenha bir köşeye iyice gizlemiştim.

Hep dizüstü dua eden bir hoca için en uygun armağanın bir namaz seccadesi olacağını düşündüm ve pazardan birkaç halı getirtip bakmaya karar verdim.

"İyi yürekli hoca her namaz kılıp dua edişinde beni hatırlar," diye düşündüm. "İnsan da böyle zamanlarda hep

iyilik düşündüğü için beni serbest bırakmaya çalışacağı konusunda verdiği sözler belki aklına daha iyi yerleşir."

Böylece geriye kalmış olan altınlarımdan bir tanesini bu amaç uğruna feda etmek üzere gizli köşeme gittim. Ama burada bir an durayım ve okuyucudan dünyada uğradığı düş kırıklıklarının en büyüğünü hatırlamasını rica ettikten sonra ekleyeyim ki kesemin yerinde yeller estiğini gördüğüm zaman benim duyduğum acı, öfke ve çaresizliğin yanında o hiç kalır.

Yüreğim ağzıma geldi ve bir an bile duraksamadan, "Ah sefil köpek! Ah melun derviş!" diye bağırdım. "Evet, gerçi beni bu emin limana getirdin, ama neyleyim ki demirsiz bırakıp gittin. Sürünesin inşallah, nasibin zehir zıkkım olsun! Demek önünde sonunda Hacı Baba gene dilenci olup çıktı!"

Bundan sonra büyük bir yeisle inleyip ah vah çekmeye başladım. Çünkü şehir ahalisinin bütün yardımseverliğine karşın açlık ihtimaliyle karşı karşıya kalmıştım. Ümitsizlik ve keder de, zihnin felaket konusu üstünde durduğu oranda artan bir dert olduğu için, başıma gelenleri düşünmekten adeta zevk alıyordum. Zeynep'in feci ölümünü, esaretimi, paramın elden gidişini düşünüyordum. Sonunda durum gözüme o kadar ümitsiz görünmeye başladı ki yanımda zehir olsa herhalde içerdim.

Tam bu sırada hücremin önünden müştehedi ziyaretim sırasında dervişe pek inanmamam için beni uyarmış olan ihtiyar Molla geçti. Kendisine başıma gelen felaketi anlattım ve öylesine hazin nidalar kopardım ki adamın kalbi yumuşadı.

"Bana dervişten sakınmamı söylediğin zaman meğer ne doğru söylemişsin Molla efendi!" dedim. "Param gitti, ben kaldım. Bu şehrin yabancısıyım. Bana dost gözüken insan meğer en büyük düşmanımmış! Allah böyle dostu kahretsin!" Ah, şimdi ben kimlerden medet umayım?"

Molla, "Kendini o kadar paralama oğul," dedi. "Allah'ın büyük olduğunu biliyoruz; eğer Allah seni ateşle sınamak istiyorsa ne diye üzülüyorsun? Paran gitmiş. Bırak gitsin, canın sağ olsun. Başka ne istiyorsun? Canının sağ olması az şey mi?"

Ben, "Bunlar ne biçim söz?" diye mırıldandım. "Can sağlığının az şey olmadığını ben de biliyorum. Ama bu, paramı dervişin elinden geri almama yarar mı?"

Bundan sonra ihtiyardan, başıma gelen talihsizliği müştehede anlatmasını, aynı zamanda saygımın nişanesi olarak almaya niyetlendiğim armağanı da alamayacağımı söylemesini rica ettim.

Molla durumumu hocaya uygun şekilde arz edeceğine söz vererek yanımdan ayrıldı. Daha o gün sarayın başferaşı Şah'ın geliş haberini Kum'a getirdi. Feraş, Kral'ın dinlenme yerini hazırlamak için önceden gelmişti.

Tekkenin, Şah'ın ibadetine ayrılan büyük, açık salonuna güzel halılar serildi. Avlu süpürülüp yıkandı, havuzun fıskiyeleri işletildi, türbeye giden yollar düzeltildi. Şah'ı karşılamak için bütün hocalardan oluşan bir temsil heyeti toplandı. Allah'ın yeryüzündeki gölgesi sayılan hükümdarın şeref ve vekârını kutlayacak törenlerin hiçbiri ihmal edilmedi.

Ben şimdi geleceğimi büyük bir kaygıyla düşünür olmuştum. Tahran'dan haber almayalı çok oluyordu ve Şah'ın bana karşı beslediği gazabın derecesinden haberim yoktu. İşin karanlık tarafına bakınca kellemden başka hiçbir şeyin onu tatmin etmeyeceğini düşünüyordum. Sonra işe daha aydınlık bir açıdan bakıp kendi kendimi neşelendirerek, çok önemsiz bir kişi olduğum için ölüp ölmeyişimin pek fark etmeyeceğine inanmaya çalışıyor ve bütün ümidimi müştehedin aracılığına bağlıyordum.

Başferaşla bir zamanlar ahbaplığımız vardı. Yardımcılarının arasında da birçok tanıdığımı gördüm. Kendimi çok

geçmeden onlara tanıttım. Gerçi büyük bilgelerimizden biri, "Talihsizliğe uğramış adam kimsenin kabul etmediği kalp bir para gibidir, tesadüfen almış olan bile hemen ilk fırsatta bir başkasına verir," demiş. Ama hayrettir ki eski ahbaplar bana karşı hiç de soğuk davranmadılar.

Ben ayrıldığımdan bu yana sarayda olup bitenlerden haber verdiler. Gerçi her şeyden elimi eteğimi çekip "tariki dünya" olduğumu söylüyordum, ama dünyada olup bitenlerin beni hâlâ ilgilendirdiği belliydi. Eski ahbaplarım, cellatbaşının Rus seferinden dönmüş olduğunu ve büyük kahramanlıklarıyla yiğitliklerini daha iyi kanıtlayabilmek için Şah'a başka nadide şeylerle birlikte biri dişi biri erkek iki Gürcü esir armağan ettiğini anlatıyorlardı. Armağan kabul edilmişti ve eski efendim bundan böyle şarap içmeye tövbe ettiği takdirde bir de şeref kıyafetiyle onurlandırılacaktı. Bu arada, benim Zeynep'in suçuna ne derece ortak olduğumun bilinmesine karşın, hekimbaşının Şah'a gene de büyük bir armağan vermek zorunda kaldığını da öğrendim. Oysa Şah, Zeynep'in kaybının tazminatı ve Sultaniye'den dönüşünde Zeynep'i hazır bulamayışının telafisi olarak zaten hekimbaşının sakalının yarısını kökünden yoldurmuş bulunuyordu. Cellatbaşının getirdiği Gürcü cariyesinin sayesinde Şah'ın Kürt kızını kaybetmekten duyduğu öfke epey yatışmıştı. Çünkü dillere destan Tavus'tan sonra esir pazarlarında, yeni gelen Gürcü kızı gibi dilber bir esirin görülmediği söyleniyordu. Yani kısacası, anlatılanlara bakılırsa kız güzellik sedefinin incisi, kusursuzluk heykelinin birincisiymiş. Dolunay gibi bir yüzü, başferaşın başparmağı ile işaret parmağının meydana getirdiği daire büyüklüğünde gözleri, gene başferaşın iki eliyle kavrayabileceği bir beli ve büyümüş bir servi ağacı kadar uzun ve muhteşem bir endamı varmış. Arkadaşlarım bunları anlattıktan sonra Şah'ın bana karşı duyduğu öfkenin birkaç altından ibaret bir armağanla çabucak yatışacağını da kesin dille belirttiler.

Bunu duyunca ben gene dervişe sövüp saymaya başladım.

"O hınzır olmasaydı Şah'ın karşısına böyle eli boş çıkmazdım!" dedim. Öte yandan durumumun pek de öyle sandığım kadar ümitsiz olmadığını anlayınca sevinmiştim. Ümit seccadesinin üzerine oturup sabır çubuğunu tüttürerek işi kısmete bırakıp, başıma gelecekleri beklemeye koyuldum. "Alınyazısı" kavramını cemaatinin huzuru ve gönül rahatlığı için ortaya atmakla mübarek peygamberimiz ne kadar akıllılık etmiş!

Şehinşah Hazretleri ertesi gün gelip şehrin dışında kurulmuş olan kamp yerinde attan indi. Onu karşılamak için yapılan bütün törenleri anlatarak okuyucumun zamanını boşa harcamayacağım. Zaten karşılama töreni bizzat Şah'ın isteğiyle mümkün mertebe kısa kesilmişti. Çünkü Fatma Anamızın kabrini ziyaretteki amacı dünyevi hürmet ve şan kazanmak değil, daha iyi ve daha yüksek ödüller kazanmak için Tanrı'nın ve insanların önünde boyun eğmekti.

Şah'ın siyaseti eskiden beri ülkesinin din adamlarıyla iyi geçinmektir. Çünkü sonsuz yetkiye sahip olabilmekle kendisi arasına girebilecek tek engelin, hocaların halk zihniyeti üzerindeki büyük etkisi olduğunu iyi bilir. Bu nedenle Kum müştehedi Mirza Abdulkasım'ı kazanma amacı güderek hocayı ziyarete yaya gelmişti. Hocanın, huzurunda oturmasına da izin verdi ki bu, cismani kudreti temsil eden büyüklere nadiren bahşedilen bir şerefti. Sonra Şah kasabada kaldığı sürece çevrede daima yaya dolaştı, fukaraya bol bağış verdi, hele türbeye zengin ve değerli adaklar yaptı. Bizzat Şah ve bütün maiyetindekiler tarzlarını kasabanın hesabına uydurmayı uygun bulmuşlardı. Üzgün bir yüz ve ağır bir yürüyüş takınmak sahtekârlığında yalnız olmadığımı görünce doğrusu pek sevindim. Saraydayken Şah'ın, dinin dış uygulamaları konusunda pek sıkı davranmasına karşın aslında kalben Sufi olduğunu işitmiştim.

Sonra Şah'ın maiyetindeki büyük görevlilerin arasında, Sufiliğiyle ün salmış bir günahkâr, bir vekil vardı ki şimdi tarikatının ilkelerini unutarak bohçasını çıkın yapıp sırtına gerçek Müslümanlık kılığı giymek zorunda kalmıştı.

Şah'ın dua etmek üzere türbeye geleceği sabah ben tetikteydim. Müştehedin beni fark edeceğini ve böylece vermiş olduğu sözleri hatırlayacağını umuyordum.

Öğleden bir saat önce Şah, yanında maiyetinden, hocalardan ve ahaliden oluşma büyük bir kalabalık olduğu halde türbenin bahçesinden içeriye girdi. Ağır renkleri yüzünün ciddi ifadesine gayet iyi uyan koyu esvaplar giymişti ve elinde topuzu çok ince kakmalı, mineli bir baston vardı. Bütün süslerini çıkarmış, her zaman taktığı mücevherleri, hatta başka vakit üzerinden asla ayırmadığı hançerini bile takmamıştı. Üzerindeki tek değerli şey Bahreyn'deki dalyanının ürünü olan son derece iri ve nadide incilerden yapılma benzersiz bir tespihti ki bu tespihi hiç elinden eksik etmiyordu.

Müştehed onun sol tarafında iki üç adım geriden geliyor, sorduğu sorulara saygıyla karşılık veriyor, bütün söylediklerini derin bir dikkatle dinliyordu.

Alay, hücrenin önünden geçerken bir an etrafta kimse olmamasından istifade ederek koştum, dizüstü çöküp secdeye kapandım ve, "Şehinşah'a, cümle âlemin barınağı olan Şahımıza sığınıyorum! Mübarek Fatma Anamızın hatırı için, merhamet!" diye bağırdım.

Şah, müştehede, "Bu da kim?" diye sordu. "Sizinkilerden biri mi?"

Mirza, "Buraya sığınmış olan bir yabancı," diye yanıtladı. "Şahımızın türbeyi ziyaret ettikleri zaman bütün talihsizlikleri affettiklerini biliyor ve bundan yararlanmak istiyor. Ve o, bizler, hepimiz sizin kulunuzuz. Şah Hazretleri ne emrederlerse o olur."

Şan, bana, "Ama sen kimsin, nesin?" diye sordu. "Buraya ne diye sığındın?"

Ben, "Kurbanınız olayım," diye yanıtladım. "Bendeniz Şahımızın nasakçıbaşının naip yardımcısıyım, adım Hacı Baba'dır. Masum olduğum halde düşmanlarım beni Şah Hazretleri'ne suçlu göstermişler."

Şah bir an durakladıktan sonra, "Anladık," dedi. "Demek şu ünlü Hacı Baba'sın sen. Mübarek olsun. İşi kim yapmış olursa olsun, ister hekim ister naip yardımcısı... Hepsi aynı kapıya çıkar. Sonunda olan Şah'ın malına oldu." Şah döndü ve müştehede, "Öyle değil mi Mirza Abdulkasım?" diye sordu.

Hoca, "Doğru," diye karşılık verdi. "Erkekle kadın arasındaki bu gibi meselelerde gerçeği sadece, ama sadece o erkek ve o kadın bilebilir."

Şah, "Ama bu işe sizin şeriat kitabınız ne diyor?" diye sordu. "Şah bir cariyesini kaybetti. En basit insanın kanının bile bedeli vardır... Frenklerle Moskofların bile fiyatları vardır. Öyleyse biz mallarımızı ne diye hekimbaşımızın veya cellatbaşımızın naip yardımcısının keyfi için bedava dağıtalım?"

Müştehed, "Allah'ın yaratmış olduğu her kulun bedeli vardır, dökülen kanın kefareti de ödenmelidir, ama Allah insanların birbirlerini affetmelerini ve birbirlerinin kusurlarına karşı hoşgörülü davranmalarını da buyurmuştur," diye konuştu. "Mübarek Peygamberimiz bilhassa yetki sahiplerinin bağışlayıcı olmalarını buyurmuş. Bu emri yerine getirmek için bundan daha iyi fırsat olamaz efendimiz. Şah Hazretleri bu zavallı günahkârı af buyururlarsa ahirette, yirmi Moskof öldürmüş, bütün Avrupalıların babasını kesmiş, hatta bir Sünniyi taşa tutmuştan fazla lütuf görürler."

Şah Hazretleri, "Öyle olsun bakalım," dedi, sonra bana dönerek, "Seni azat ettim," diye bağırdı. Sonra elini müş-

tehedin omzuna koyarak, "Unutma ki bu Allah adamının sayesinde özgürlüğüne kavuşuyorsun," diye ekledi. "Git, gözlerini iyi aç ve bir daha sakın gözüme görünme!"

48

Hacı Baba, İsfahan'a, Baba Evine Gidiyor ve Ölüm Döşeğindeki Babasının Gözlerini Kapatıyor

Oradan ayrılmam için iki kez emir almama gerek yoktu. Bir kere bile arkama bakmadan Kum ile hocalarını arkamda bıraktım ve İsfahan'ın, evimin yolunu tuttum. Cebimde birkaç real vardı. Bunlarla yolda karnımı doyurabilirdim. Uyumak işine gelince, ülkede kervansaray çoktu, başımı koyup yatacak bir köşe nasılsa bulabilirdim. Yaşımın genç olmasına karşın dünyadan nefret etmeye başlamıştım. Kum'da, o ruh hali içinde biraz daha kalsaydım belki de hayatımı Mirza Abdulkasım'ın derslerini dinlemeye adar, sessizliğim, sofuluğum ve ciddiyetim sayesinde dünyaya nam salardım. Ama kader bana başka bir alınyazısı yazmıştı. Hayat meydanı hâlâ açıktı, can küheylanım önündeki manialarının daha yarısını bile aşmış değildi. Annem ile babamı tümüyle ihmal ettiğim için başıma gelen felaketlere hak kazandığımı düşünüyordum. Kendi kendime, "Hayırsız bir evladım ben," diyordum. "Mevki sahibi bir insan olduğum zaman burnum büyüdü, İsfahan'daki yoksul berberi unuttum da ancak şimdi bahtım benden yüz çevirdiğinde, bana can verenleri anımsıyorum." Hocamın sık sık yinelediği Arapça bir söz aklıma geldi. Hocam, "Dünyanın hazinelerini versen eski bir dost satın alamazsın," derdi. "Unutma, ey genç, ilk dostların ve bu nedenle en yakın dostların, annen ile babandır."

Bu sözleri kendi kendime yinelerken yüreğime büyük bir şefkat dolduğunu hissederek, "Geç de olsa oğullarına

kavuşacaklar," diye mırıldandım. "Allah izin verir de evime sağ salim varırsam saygıda hiçbir kusur etmeyeceğim." Ama içimden hafif, açık bir ses iş işten geçmiş olduğunu fısıldıyordu.

İsfahan'ın yerini belirten dağın tepesini uzaktan ilk seçtiğim zaman yüreğim yerinden oynadı. Her adım atışımda evdekileri ne durumda bulacağım diye kaygıyla düşünüp duruyordum. Eski hocam hâlâ hayatta mıydı? Müşterileri tıraş ettiğim zaman babamdan koparabildiğim bütün mangırları dükkânından şeker alarak harcadığım komşumuz bakkal hâlâ duruyor muydu? Ya Türkmenlerin baskınında ödünü kopardığım eski dostum han kapıcısı... Acaba ömrünün kapısı hâlâ açık mıydı yoksa ebediyen kapanmış mı bulunuyordu?

Yolda işte bu tür düşüncelere dalmış olarak yürüyordum. Nihayet İsfahan'ın minareleri göründü. Bu manzara karşısında sevinç içinde kaldım ve buraya kadar selametle gelebildiğim için minnet ve şükranımdan durup namaz kıldım. Sonra bir taş alıp bir başka taşın üzerine koydum ve şöyle ant içtim:

"Ey Hazreti Ali, kullarının en hakirinin niyazını kabul eder de evime sağsalim erişmemi nasip kılarsan, varır varmaz bir koyun kesip evdekilerle dostlarıma bir şölen çekeceğim."

Kentin dış mahallelerini kalbim çarparak geçtim. Her yeri hatırlıyordum. Uzun, kubbeli çarşılardan ve çapraşık sokaklardan bir tek köşeyi bile yanlış dönmeden geçtim ve nihayet kendimi babamın dükkânıyla kervansarayın bildik kapısının karşısında buldum.

Babamın dükkânının kapısı kapanmıştı, etrafta hiçbir iş, çalışma belirtisi yoktu. Uzun zaman, yerimden kımıldamaya cesaret edemeyerek bekledim, çünkü bu ilk manzara gözüme kötü haber alameti gibi görünmüştü. Ama sonra kendimi toparlayarak cuma akşamı olduğunu hatırladım.

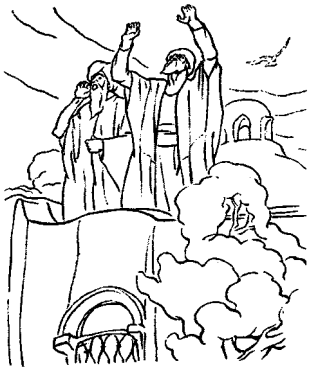

Herhalde babam ihtiyarlığında sofulaşmış, gerçek Müslümanların salt duaya adadıkları bu kutlu saatlerde iş yapmamaya başlamış olsa gerekti.

Bu arada kervansarayın kapısı açıktı ve gene hatırlayabildiğim zamandan beri bildiğim görüntüyü sergiliyordu. Avluda küme küme eşya denkleri yığılmış duruyordu. Bunların arasına da katırlar, develer ve sürücüleri karışmıştı. Çeşitli kıyafetlere bürünmüş müşteriler grup grup toplanmıştı. Kimileri oturmuştu, kimileri hararetle konuşuyor, kimileri tembel tembel dolaşıyor, kimileri ise kaygı ve hesap dolu yüzlerle telaş içinde gelip gidiyorlardı. Gözlerim çevrede çocukluk günlerimin dostu olan kapıcıyı aradı. Onun da kapısının kapanmış olduğundan korkmaya başlamıştım ki bildik hayalinin ağır ağır yaklaştığını gördüm. Elinde toprak nargilesi vardı ve bunu ateşlemek için, her zamanki gibi kömür aranmaktaydı.

Son gördüğümden beri başı omuzlarının arasına, göğsüne doğru adamakıllı çökmüştü. Dizlerinin daha bir bükülmüş olması da geçen yılların onunla sürekli hesaplaşmış olduklarını gösteriyordu, Ona doğru ilerlerken kendi kendime, "Ali Muhammed bu," dedim. "O eğri burnu, bin tane burun arasında bile olsa tanırım, altındaki bıyığı o kadar çok tıraş etmişimdir!"

Kendisini selamladığım zaman başını bile kaldırmadan nargilesiyle uğraşmayı sürdürdü. Yabancıların selamına öylesine alışıktı! Ama "Beni tanımadın mı Ali Muhammed?" diye sorduğum zaman kan çanağı gözlerini kaldırarak bana baktı ve "Dostum, kervansaray demek dünyanın tasviri

demektir," dedi. "İnsanlar gelir, gider, aldırış eden olmaz. Seni nereden tanıyacağım? Ali Muhammed ihtiyarladı, hafızası da kalmadı."

"Ama Hacı Baba'yı herhalde hatırlarsın, hani başını tıraş eden, sakallarını, bıyıklarını düzelten küçük Hacı!"

Kapıcı hayretler içinde, "Fesuphanallah!" diye bağırdı. "Sahiden Hacı mısın sen? Ah oğlum, yerin çoktandır boş kalmıştı... Döndün mü nihayet? Allah Hazreti Ali'den razı olsun, ihtiyar Kerbelalı Hasan'ın gözlerini galiba oğlunun kapaması nasip olacak!"

Ben, "Nasıl? Babam nerede?" diye sordum. "Dükkânı neden kapalı? Ölümden mi söz ediyorsun?"

"Evet, Hacı, ihtiyar berber son tıraşını da tamamladı artık. Hiç dakika ziyan etmeden evine git, belki de baban bu dünyayı terk etmezden önce yetişir de son bir hayır duasını alırsın. Allah izin verse de ben de çok geçmeden onun peşinden gitsem, çünkü her şey boş. Elli yıl şu kervansarayın kapısını açıp kapadım, artık hiçbir şeyden tat almaz oldum. Anahtarlarım cilasını yitirmedi, oysa ben paslanıp çürüyorum."

İhtiyarın sözlerinin sonunu beklemeden, derhal, son hızla babamın evine yollandım.

Gayet iyi hatırladığım eski evime yaklaştığım zaman alçak ve dar kapının önünde iki molla gördüm. İçimden, "Ah sizi uğursuzluk habercisi kuşlar sizi!" diye düşündüm. "Nerede ölüm varsa orada sizi bulmak kâbildir."

Onlarla konuşmadan içeriye girerek hemen esas odaya gittim. Burası hıncahınç insan doluydu. Herkes yer yata-

ğında yatan bir ihtiyarın etrafını çevirmişti. Bunun babam olduğunu anladım.

Beni bilen yoktu. Ama can çekişenle hiçbir ilişiği olmayan yabancıların ölü evine davetsiz girip çıkmaları âdet olduğu için kimse beni fark etmedi. Yatağın bir yanına hekim oturmuştu. Öbür yanda yatağın başucuna diz çökmüş bir ihtiyar vardı. Bunun da eski hocam olduğunu gördüm. Hocam babama teselli vermeye çalışarak şöyle diyordu:

"Ümidini kırma, Allah'ın izniyle daha dünyada geçirecek çok günün var. Belki oğlunu görebilirsin. Belki Hacı yakınlardadır. Gene de vasiyetini bildirip kendine bir mirasçı seçmen doğru ve hayırlı bir iş olur. İstersen şimdi şurada bulunanlardan birini kendine mirasçı tayin et."

Babam, "Ah," diye içini çekti, "Hacı bizi terk etti. Onu bir daha göremeyeceğim. Burnu büyüdü de yoksul ana babasını düşünmez oldu... Benim mirasçım olmaya layık değil artık."

Bu sözlerin etkisi ani oldu. Kendimi tanıtma isteğini daha fazla bastıramayarak, "Hacı burada!" diye bağırdım. "Hacı hayır duanı almaya geldi. Ben senin oğlunum, beni reddetme!"

Böyle diyerek yatağın kenarına diz çöktüm, can çekişen babamın elini tutup öptüm, evlatlık duygularımı göstermek için de sözlerime hıçkırık ve iniltiler ekledim.

Çevredekilerin arasında yarattığım heyecan müthişti. Kiminin yüzünde düş kırıklığı, kiminde inanmazlık ve hepsinde şaşkınlık okuyordum.

Babamın kapanmak üzere olan gözleri bir an beni daha iyi görmek için parladı. İhtiyar, titreyen ellerini birbirine kavuşturarak, "Elhamdülillah, oğlumu gördüm, benim de mirasçım var!" dedi. Sonra bana döndü: "Bunca yıldır benden ayrı kalmakla iyi mi ettin oğlum? Daha önce niye gelmedin?" Devam edecekti, ama gösterdiği çaba ve bu

olayın verdiği heyecan fazla gelmişti, başı bitkin bir şekilde yastığa düştü. Beni derhal tanımış olan eski hocam, "Dur!" dedi. "Dur Hacı, bir şey söyleme. Kendini toplasın. Daha vasiyette bulunmadı."

Bana büyük bir düşmanlıkla bakmakta olan gençten bir adam, "Evet," diye lafa karıştı. "Zaten daha bunun sahiden Hacı Baba olup olmadığını da anlayacağız!"

Sonradan öğrendiğime göre adam, babamın ilk karısının kardeşlerinden birinin oğluymuş ve mirasın önemli kısmına konmayı umuyormuş. Oradaki diğer kişilerin kim olduklarını sorduğum zaman onların da hep aynı ayar akrabalar olduklarını öğrendim. Besbelli yağmadan belki bir pay düşer ümidiyle toplanmışlardı. Oysa şimdi ben kendilerini bu ümitten yoksun bırakmaktaydım.

Hepsi de benim ben olduğumdan şüphe eder gibiydiler. Hoca orada olmasaydı belki de hep birlikte olup beni yabancı ilan ederlerdi. Onun tanıklığına da pek inanmayabilirlerdi ya...

Neyse ki annem odaya girer girmez kimliğim konusunda ileri sürülen bütün kuşkular derhal suya düştü. Benim geldiğimi duyan annem enderunda daha fazla duramamıştı. Peçesi uçuşarak, kollarını uzatmış bir halde içeriye koştu.

"Nerede, nerede? Oğlum nerede? Hacı, ruhum, neredesin?" diye bağırıyordu.

Kendimi tanıtır tanıtmaz annem boynuma sarıldı ve yüksek sesle ağlayarak aklına gelen bütün şefkat ve sevgi sözcüklerini sıralamaya başladı. Bir yandan da beni ancak bir annenin gözlerinde görülebilecek bir tutku ve özlemle tepeden tırnağa süzüyordu.

Babamı dalmış olduğu baygınlıktan uyandırmak için hekim canlandırıcı bir ilaç vermeyi önerdi. İlaç hazırlanınca hekim bunu babamın boğazından aşağıya akıtmaya kalkıştı. Ama bedenini doğrultmaya çalışırlarken babam bir

kere hapşırdı. Bütün oradakilerin bildiği gibi bu o kadar kötüye alametti ki aklı başında olan hiçbir insan, aradan tam iki saat geçmeden hastaya tekrar ilaç vermeye kalkışmazdı. Onun için ilaç gene tasta kaldı.

İki saatin geçmesi beklendikten sonra ilacın tekrar verilmesine çalışıldı. O zaman babamın çoktan ölmüş olduğunu görerek herkes dehşet içinde kaldı, vasiyette bulunmasını umanlar düş kırıklığına uğradılar. İhtiyar Molla, "Allah aşkına uyan, vasiyetnameni yazacağız," deyip duruyordu. Babamın başını doğrultmaya çalıştı, ama boşuna, can bedenden uçup gitmişti.

Bunun üzerine babamın ağzına pamukla su akıtıp ayaklarını kıbleye döndürdüler. Artık hiç ümit kalmadığı anlaşılır anlaşılmaz başucunda oturan hoca yüksek ve özentili bir tekdüzelikle Kuran okumaya başladı. Ölünün çenesine bir mendil bağlandı. Ayaklarının başparmakları da birbirine bağlandı. Bundan sonra odada bütün hazır bulunanlar kelime-i şahadet getirdiler. Kelime-i şahadet okunurken ölünün başına da bir tas su kondu.

Bütün bu ilk törenler yerli yerince gerçekleştikten sonra ölünün sözüm ona dost ve akrabalarından oluşan cemaat yatağın çevresini sardı ve yüksek, acı feryatlar koparmaya başladılar. Bu, biraz önce kapıda görmüş olduğum, şimdi de dama çıkmış bulunan iki mollanın bekledikleri işaretti. Onlar da tınılı ve ahenkli seslerle Kuran'dan bu gibi durumlara uygun ayetler okumaya giriştiler. Bundaki amaç bir Müslüman'ın ölmüş olduğunu dünyaya ilan etmektir.

Feryat figan sesleri artık yaygınlaşmıştı. Başka bir odada toplanan kadınların da olaydan haberleri olmuş ve şimdi bu kadınlar acılarını en beğenilesi yas makamlarıyla ortaya vurmaya başlamışlardı. Babam yumuşakbaşlılığı ve hatırnazlığı sayesinde her tabaka halk tarafından pek sevilirdi. Bizzat profesyonel bir ağlayıcı olan ve cenazelere baş

sanatçı olarak çağırılan annem de meslektaşlarını iyi tanıdığı için etrafına öyle bir ağlayıcılar güruhu toplanmıştı ki, hiçbir han için öldüğü gün, babama tutulan yas gibi yas tutulmadığı hâlâ söylenir.

Bana gelince duygularım zaten daha önceden felaket ahengine uyumlu durumda olduğu için sahiden, candan yas tutmaya başlamıştım. O güne kadar yaptığım şeyler ve annemi, babamı tamamen ihmal etmem o kadar gözle görülür biçimde aleyhimeydi ki beni kendi gözümden adamakıllı düşürmüştü.

Bir köşeye oturmuş, içten hıçkırıklarımı diğerlerinin yalancı hıçkırıklarına katıyordum. Bu sırada yanıma bir hoca sokuldu ve elbisemi yırtmamın şart olduğunu, öyle yapmazsam iyi bir evlat olduğumu ispatlayamayacağımı söyledi. Sonra izin verirsem kendisinin bu işi, ceketimi bozmadan becerebileceğini sözlerine ekledi. İstediğini yapmasını söyledim, o da göğsümdeki dikişleri, kumaşa zarar vermeden açtı ve kumaş böylece beş on santim düşüp sarkmış oldu. Hoca hiç olmazsa cenaze töreni sona erinceye kadar başın ve ayakların da açık tutulmasının âdet olduğunu söyledi.

Buna da razı oldum. Sonradan, çevremdekiler tarafından örnek bir yaslı sayılmış olduğumu öğrenince bu, beni pek memnun etti.

Annemin acısı ise korkunçtu. Başına, saçlarını tamamen gizleyen siyah bir örtü örtmüş, yasını dışa vuran çığlıklar koparıyor ve durmadan kocasının adını çağırıyordu.

Bu sırada komşular ve sokaktan geçen tanıdık tanımadık yolcular Kuran okumak ya da dinlemek amacıyla evin çevresine toplanmış bulunuyorlardı. Böyle zamanlarda okunan Kuran'ı dinlemek de övülesi bir hareket sayılır. Bu kalabalığın büyük bölümünü teselli için gelenler oluşturuyordu. Teselli vermeye en elverişli sözleri ve konuşma tarzlarını çok iyi bildikleri için böyleleri cenaze evlerinde pek makbul tutulur.

En belli başlı teselliciledrden biri olan hocam elimi tutup bana şöyle seslendi:

"Evet, nihayet baban öldü. Öyle olsun. Bunda ne zarar var? Her şeyin sonu ölüm değil mi? Doğdu, bir oğlu oldu, hayatın akışını izledi ve öldü. Kim bundan daha fazlasını yapabilir? Şimdi dünyada onun yerini sen alıyorsun. Sen güzel bir hasat vaat eden genç fidansın. Senin gibi daha milyonlarca var. Baban ise biçilip toprağa düşen olgun bir mısır koçanıdır. Aslında bir sevinç vesilesi olması lazım gelen bu olay karşısında yas mı tutmalısın? Baban elâlemin kafasını tıraş edeceği yerde şimdi iki hurinin arasına oturmuş cennet taamı yiyip içiyor. Buna ağlamak mı lazım? Yok, ağlayacaksan asıl kendin de oraya gidemediğin için ağla. Ama ağlamaya ne gerek? Ağlayacağın yere, sevinmeni gerektiren ne çok sebep var, onu düşün. Baban kâfir olabilirdi. Oysa gerçek bir Müslüman'dı. Türk olabilirdi, oysa İranlıydı. Sünni olabilirdi ama Şii'ydi. Hıristiyan olabilirdi, ama özbe öz Müslüman'dı, Yahudiler gibi cehennemlik olabilirdi, cennetlik öldü. Bütün bunlar sevinilecek şeylerdir!"

Hocam bu minval üzerine konuştu durdu. Sonra söyleyeceklerini bitirdi ve sesini genel velveleye katmak üzere yanımdan ayrıldı.

Bunun üzerine o pis sayılan adamlar, murdeşurlar, yani ölü yıkayıcıları çağrıldı. Ölü yıkayıcıları bir de teskere getirmişlerdi. Ceset mezara bunun içinde götürülecekti. Tabutun üstüne, siyah bayraklar, şallar ve başka kumaşlarla süslenmiş bir tür tente olan "imare" yapıp yapmamak hususunda bana danıştılar. İmare ancak önemli kişilerin cenazelerinde yapılan bir şeydir. Kararı dostum okul hocasına bıraktım. Hoca derhal rahmetli babamın bir tür şöhret sahibi olduğunu ve kendisinin şahsen ona böyle bir şerefi layık gördüğünü söyledi. Böylece imare yapıldı. Cesedi uzak akrabalardan birkaçı getirip teskereye yatırdılar, son-

ra teneşir yerine götürüp ölü yıkayıcılara teslim ettiler. Ölü yıkayıcılar da derhal faaliyete geçtiler. Ceset önce saf, soğuk suyla yıkandı, sonra tuz ve kafuruyla ovulup kefene sarıldı ve tabuta koyularak en sonunda mezara götürüldü.

Tabutu taşımak isteyenlerin çokluğu babamın hayattayken ne kadar çok sevildiğinin bir kanıtıydı. Önemli bir Müslüman'ın tabutunu taşımanın iyi bir şey olduğunu düşünen yabancılar bile omuzlarını uzatıyorlardı. Tabut mezara vardığı zaman etrafında yabana atılmaz bir kalabalık toplanmış bulunuyordu.

Ben, dost ve akraba olduklarını söyleyenlerin arasında, biraz geriden geliyordum. Mollalardan biri bir dua okudu ve bütün cemaatin sesi ona katıldı. Ölünün en yakını olduğum için naaşı toprağa vermek için beni çağırdılar. Kefenin bağları çözüldü, telkin duası bir daha okundu ve mezarın üstü örtüldü. Nihayet bütün cemaat fatiha okudu, mezarın üzerine su serpildi ve kalabalık ölü evinde yeniden buluşmak üzere dağıldı. Mezarın başında yalnızca dua edecek olan imam kalmıştı.

Şimdi benim oynamam gereken bir rol vardı. Trajedinin başkahramanı bendim. Aklıma kendiliğinden bir düşünce geldi.

"Şehri ilk gördüğüm zaman ettiğim yemini artık, ister istemez yerine getirmem gerekiyor. Kesenin ağzını açmalıyım yoksa bana hayırsız ve sevgisiz bir evlat gözüyle bakarlar."

Böylece eve döndüğüm zaman, gözümü kapayarak, anneme her şeyin en iyi şekilde yapılmasını söyledim.

Biri kadınlar için, öbürü de erkekler için iki oda hazırlandı. Âdet olduğu üzere, baş yaslı sıfatıyla ben bütün oradakilere bir şölen çektim. Kuzuyla pilavı da unutmadım. Üç tane molla tuttum. Bunlardan ikisi erkeklerin odasında, üçüncüsü de mezar başında Kuran okuyacaktı. Bu Molla için mezar başında küçük bir çadır kurulmuştu.

Ailenin mali durumuna göre üç, beş, yedi gün, hatta bir ay sürebilen yas dönemini ben beş gün olarak belirledim. Bu beş günün her gününde akrabalardan bir tanesi yemek verdi. Yas döneminin sonunda yaşlı kadın ve erkeklerden birkaçı yaslıların yırtık giysilerini dikti. Benim gene bir şölen vermem gerekiyordu. Bütün davetlilere Kuran'ın sayfaları dağıtıldı. Herkes, kendine düşen sayfayı okudu ve böylece Kutsal Kitap baştan sona kadar tamamlanmış oldu.

Bunun üzerine annem bir sürü kadın akraba ve arkadaşıyla birlikte babamın mezarına gitti. Kadınlar yanlarına tatlılar ve ekmekler almışlardı. Kendileri bunlardan yiyecekleri kadar yedikten sonra geri kalanını fukaraya dağıttılar. Sonra da ağlaşıp haykırarak eve döndüler.

İki üç gün geçtikten sonra annemi arkadaşları hamama götürdüler. Yas kıyafetini çıkarıp temiz bir elbise giydirdiler ve elleriyle ayaklarına kına yaktılar.

Artık bütün tören tamama ermişti. Bundan sonra babamın işlerini yoluna koyup kendi geleceğimi belirlemek için rahat rahat çalışabileceğimi düşünerek sevindim.

49

Hacı Baba Bulunamayan Bir Mirasa Konuyor Bu Konudaki Kuşkuları

Babam vasiyetname bırakmadan öldüğü için ben tek mirasçı ilan edilmiştim. Bunun üzerine, onun mirasına konmayı umarken benim ansızın çıkıp gelişimle hevesleri kursaklarında kalan bütün akrabalar düş kırıklıklarını unutmak için beni yerin dibine batırmaya başladılar. Benim, ana babasına zerrece saygısı olmayan sefil ve dinsiz herifin biri, bir serüvenci, lütilerle serseri dervişlerin dostu olduğumu söylüyorlardı.

İsfahan'da kalmaya niyetim olmadığı için onların beni alçaltmak için harcadıkları çabalara burun kıvırıyor ve on-

ların kabalıklarına, ne kendilerinin ne de babalarının ömürlerinde duymamış oldukları, gençliğimin ilk yıllarını aralarında geçirdiğim yüksek kişilerden öğrendiğim yakası açılmadık sözlerle karşılık vererek avunuyordum.

Annemle nihayet baş başa kaldığımız zaman bir süre son derece dokunaklı bir dille ah vah ettik. O kocasını, ben de babamı kaybettiğime yanıyorduk. Bu fasıl bittikten sonra aramızda şu konuşma geçti:

"Şimdi söyle bakalım, saygıdeğer validem, nasılsa aramızda gizli bir şey kalmasına imkân yok, bana Kerbelalı Hasan'ın para durumlarını söyle. Seni severdi, sırlarını sana açardı. Onun için kocanın durumunu herkesten iyi bilmen gerekir."

Annem büyük bir telaşla, "Ben onun durumunu nereden bileyim oğlum?" dedi. Ne yapacağını şaşırmış gibi bir hali vardı.

Onu susturarak sözüme devam ettim:

"Biliyorsun ki şeriata göre ölenin borçlarını mirasçısı ödemek zorundadır. Onun için borçların belirlenmesi lazımdır. Sonra cenaze masrafının ödenmesi var; masraf bir hayli yüklü oldu. Ben ise senin beni doğurduğun gün ne kadar parasızsam gene öyleyim. Bütün bu işleri yapmak için para lazımdır. Yoksa benim adım da, babamın adı da âlemin içinde beş paralık olur. Düşmanlarım beni tepelemekten geri kalmazlar. Herhalde babamın paralı diye adı çıkmıştı yoksa ölüm döşeğinin etrafını, beni görünce kaçan o kan emici dalkavuklar sürüsü sarmazdı. Onun nakit parasını nerede saklamayı âdet edindiğini, borçlularının kim olduğunu ya da kim olabileceğini ve görünürdekilerden başka ne gibi malları bulunduğunu bana sen söyleyeceksin!"

Annem, "Allah'ım, bunlar ne biçim sözler!" diye bağırdı. "Baban parasız pulsuz, malsız mülksüz, iyi yürekli, fukara bir adamdı. Para soruyor! Biz kuru ekmek yiyor-

duk, başka bir şey değil! Ara sıra, büyük bir kervan gelip de dükkân işlediği zaman pilavla kebap yüzü görüyorduk, ama başka zaman dilencilerden farkımız yoktu. Bir parça ekmek, biraz peynir, birkaç baş soğan, bir tas yoğurt: Bizim günlük aşımız bundan ibaretti. Bu durumda benden nasıl para, hem de nakit para soruyorsun? Bu ev var, bir de dükkânıyla dükkânının eşyası var. Hepsi bundan ibaret. Tam zamanında geldin oğlum. Artık babanın yerine geçer, onun işini tutarsın. İnşallah elin uğurlu gelir de dükkân hiç boş durmaz!"

Ben, "Allah Allah, tuhaf şey!" diye söylendim. "Elli yıldan fazla aralıksız çalış, didin, sonunda elinde hiçbir şey kalmasın! İnanılmayacak bir şey bu! Falcıları çağırmak lazım."

Annem telaşla, "Falcı mı?" diye sordu. "Onların bize ne yararı olabilir ki? Ancak bir hırsız filan ortaya çıkarılacağı zaman falcı çağırılır. Kendi anamı hırsız yerine koyacak değilsin, değil mi Hacı? Git, baba dostun olan eski hocan akhona* sor. Babanın durumunu o iyi biliyor. Onun da benim söylediklerimi tekrarlayacağından eminim."

"İyi söyledin anne," dedim. "Akhon herhalde babamın son arzularını biliyordur, çünkü babam ölüm döşeğindeyken başında o vardı. Para kaldıysa nerede saklı olduğunu herhalde bize söyler."

Bunun üzerine dosdoğru ihtiyar hocayı aramaya çıktım. Onu yirmi yıl önce benim ders almaya gittiğim küçük mahalle camisinin aynı köşesinde, öğrencileriyle sarılmış durumda buldum. Hoca beni görür görmez çocukları dağıttı. Sonra beni adımlarımın uğurlu geldiğini ve her gittiğim yere sevinç götürdüğümü söyleyerek karşıladı.

"Ah hocam, alay etme benimle," dedim. [illegible] beni tümden terk etti. Şimdi bile beni babamdan yoksun bıra-

* Hem mektep hocası hem de din hocası olanlara akhon denir.

kan kader hiç olmazsa kaybımı varlıkla telafi eder diye umarken galiba düş kırıklığına ve eskisinden daha muhtaç bir duruma düşeceğim.

Hoca, "Allah kerimdir," diye karşılık verdi. Gözlerini havaya dikip ellerinin tersini dizlerine dayayarak, "Allah büyüksün!" diye ünledi. Sonra bana dönerek, "Evet oğlum, bu dünya böyle gelmiş böyle gidiyor," dedi. "İnsanlar kalplerinin kapısını bütün dünyevi isteklere kapatmadıkları sürece de böyle gidecektir. Hiçbir şey isteme, hiçbir şey arama, hiçbir şeye muhtaç olmazsın."

Ben, "Sen ne zamandan beri Sufi oldun ki böyle konuşuyorsun?" diye söylendim. "Bu minval üzere konuşmasını ben de bilirim. Kum'a gitme bahtsızlığına uğramış adamım ben! Ama şimdi derdim başka."

Bunun üzerine hocaya gelişimdeki amacı anlattım ve bana babamın işleriyle ilgili ne biliyorsa söylemesini rica ettim. Bu sorun üzerine hoca şöyle bir öksürdü ve pek bilge bir çehre takınarak bir dizi yemin kasem sıraladıktan sonra annemden duymuş olduklarımı tekrarlayarak sözünü bitirdi. Yani babamın nakit para bırakmadan (benim asıl aradığım buydu) öldüğünü söyledi ve diğer mal ve mülkünü de benim kendisi kadar bildiğimi sözlerine ekledi.

Bir süre düş kırıklığı yüzünden sesimi çıkaramadan oturdum. Sonra duyduğum şaşkınlığı gayet açık bir dille dışa vurdum. Babamın birikmiş parasını faizle ödünç vermeyecek kadar iyi bir Müslüman olduğunu biliyordum. Çocukluğumdan hatırladığım bir olay da bunu kanıtlıyordu. İlk patronum olan Osman Ağa babamdan muazzam bir faizle borç para istemiş, babam da vicdanını, çok sert bir Molla'nın eline teslim etmişti. Molla ise Kuran'ın böyle bir şeyi kesinlikle yasakladığını söylemişti. O zamandan beri babam bu konudaki ilkelerini gevşetmiş miydi, bilemezdim. Ama onun faiz alma günahından daima yüz çe-

virdiğine ve gerçek bir Müslüman olarak öldüğüne inancım tamdı.

Camiden keyifsiz çıktım ve hayata ilk atıldığım yere, yani babamın dükkânına yollandım. Yolda bir yandan da geleceğimi kurmak için ne gibi yollara başvuracağımı düşünüyordum. İsfahan'da kalmak söz konusu değildi. Çünkü bu şehirden de, şehirlilerden de nefret ediyordum. Onun için elimde ancak benim olan her şeyi elden çıkarıp başkente dönmek yolu kalıyordu. Her şeye karşın, benim gibi bir serüvenciyi ancak orasının paklayacağını anlıyordum. Bununla birlikte babamın nakit para biriktirmiş olarak öldüğü düşüncesinden de vazgeçemiyordum ve bir yerde bir oyun olduğundan kuşkulanmaktan kendimi alamıyordum. Şehirde tanıdığım olmadığı için kime başvuracağımı bilemiyordum. Tam artık derdimi kadıya açmaya karar vermiştim ki kervansarayın kapısında ihtiyar kapıcıyla karşılaştım. Kapıcı, "Selamünaleyküm ağa" dedi. "Allah uzun ömürler versin, bolluğunu artırsın. Seni gördüğüme pek sevindim."

"Keyfin pek mi yerinde ki bana böyle davranıyorsun Ali Muhammed?" diye sordum. "Bahsettiğin bolluk keder bolluğu olsa gerek, çünkü benim bildiğim başka bolluk yok." Sonra, "Of!" diye içimi çektim. "Yüreğimin yağı eridi, ruhum üzüldü."

İhtiyar, "Bu da ne demek?" diye söylendi. "Baban, Allah rahmet eylesin, yeni öldü. Onun mirasına kondun, gençsin, maşallah güzelsin, aklın da başında, daha ne istersin?"

"Mirasına kondum, doğru ama ne çıkar? Sadece eski bir kerpiç eve, birkaç yıpranmış halı, kap kacak ve çürük eşyaya; şu dükkânın tasıyla bir düzine usturasına konmuş olduktan sonra ne işime yarar? Böyle mirasın ben içine tüküreyim!"

"Ama paran, nakit paran nerede Hacı? Baban, Allah rahmet eylesin, sabununu bol kullandığı kadar parasını da

sıkı tutmasıyla ünlüydü. Onun çok para biriktirdiğini ve bunu her gün biraz daha artırdığını herkes bilir."

"Olabilir," dedim. "Ama bu paranın nerede durduğunu bilmedikten sonra ne yararı var? Annem onun beş parası olmadığını söylüyor, akhon da bunu doğruluyor. Büyücü değilim ki gerçeği keşfedeyim! Artık kadıya gitmeyi düşünüyordum."

Ali Muhammed, "O kadıya mı? Allah muhafaza buyursun!" diye bağırdı. "Sakın ona gitme. Ondan rüşvetsiz hak aramak ben yokken şu kervansarayın kapısını çalmaya benzer. Kadı, hakkı dirhem dirhem, pek pahalıya satar ve karşılık olarak da pek az şey verir. Parmaklarını altınla kaplamazsan Kuran'ın bir sayfasını bile çevirmez. Eğer karşısında babanın keseleri üstüne oturanlar varsa, seni haklı çıkarmamak için keseleri kadının kucağına boşaltacakları pek tabii, değil mi?"

Ben, "Öyleyse ne yapmalı?" diye sordum. "Belki falcılar bir işe yarar."

Kapıcı, "Bak onda bir zarar yok," diye yanıtladı. "Bu kervansarayda kapıcılık ettiğim sırada falcıların büyük keşiflerde bulunduklarına doğrusu tanık oldum. Çok tüccarlar paralarını kaybettiler de sonra gene falcıların sayesinde buldular. Ancak Türkmenlerin baskınında, çok mal çalındığı zaman onlar da şaşırıp kaldılar. Ah, ne tuhaf olaydı o! Başıma büyük dertler açtı, çünkü kimileri benim onlarla birlik olduğumu söyleyecek kadar hainlik gösterdiler. Hatta daha tuhafı, senin Türkmenlerin arasında olduğunu söyleyenler bile oldu, Hacı! Çünkü içlerinden köpoğlunun biri bana kapıyı açtırmak için senin adını kullandı, bütün felakete de o sebep oldu."

İyi ki Ali Muhammed'in gözleri iyi görmüyordu. Yoksa bu fikirleri yürütürken benim yüzümün çizgilerinde tuhaf değişiklikler meydana geldiğini fark ederdi. Her neyse, konuşmamız onun bana İsfahan'ın en usta falcısını gön-

dermeye söz vermesiyle sona erdi. Bu falcının herhangi bir altın parçasını, "toprağın yirmi kat derinine gömülmüş de olsa, ünlü Kaşan kuyusuna atılmış da olsa bulup çıkarabilecek yetenekte bir adam" olduğunu söylüyorlardı.

50
Hacı Baba'nın Mirasını Bulmak İçin Aldığı Önlemler ve Falcı Tiz Negah'ın Kişiliği

Ertesi sabah namazdan hemen sonra falcıyı görmeye gittim. Bu, koca kafalı bir kamburdu. Gözleri o kadar parlak ve yüzü öyle zekiydi ki bir bakışıyla içimi okuyabileceğini hissettim. Başındaki derviş külahının altından uzun ve karmakarışık, simsiyah saçlar sarkıyordu. Bu saçlarla çalı gibi gümrah sakalı yüzünün çizgilerine etkileyici bir ifade veriyordu. Gözkapaklarının hızlı bir hareketiyle (doğal mı yapmacık mı bilmiyorum) yıldız gibi pırıl pırıl yanıp sönen gözleri bu kısa boylu, çelimsiz ucubeyi ufacık bir şeytana benzetiyordu.

Falcı işe beni sıkı bir sorguya çekmekle başladı. Hayatımın, özellikle İsfahan'a döndükten sonraki her safhasını anlattırdı, babamın dost bildiklerinin kim olduğunu ve kendi şüphelerimin hangi yönde bulunduğunu sordu. Yani kısacası her hususu bir hekimin, çapraşık bir hastalığı anlayıp tanı koyarken gösterdiği dikkat ve titizlikle inceledi.

Söylediğim şeyler üzerinde uzun uzun düşündükten sonra babamın dairesini gezmek istedi. Annem o sabah hamama gitmiş olduğu için, falcıyı ondan habersiz hareme aldım. Burada falcı yalnız kalmak istediğini söyledi. Paranın yerini keşfetmek için etrafı iyice öğrenmesi lazımmış. İçeride tam çeyrek saat kaldı. Dışarıya çıktığı zaman babamın yakınlarıyla eve sık sık girip çıkanları eve toplama-

mı, onlar toplandığı zaman tekrar gelip işe başlayacağını söyledi.

Anneme falcıdan hiç söz etmeyerek en yakın eşini dostunu ertesi sabah kahvaltıya çağırmasını söyledim. Ben de şahsen hocayı, kapıcıyı, babamın birinci karısından olan yeğeniyle dayımı ve eve diğer girip çıkanları davet ettim.

Tam zamanında geldiler. Önlerine çıkardığım kahvaltıyı yedikten sonra kendilerine durumumu anlattım ve onları, falcının babamın parasının nerede olduğunu bulmak için yapacağı büyülere tanık olmaları için çağırmış bulunduğumu söyledim. Babamın bir yerde parası olduğundan, onu sağlığında bilenlerin hiçbirisi şüphe edemezdi. Bu sözleri söylerken hepsinin birer birer yüzüne bakıyor ve yüzlerinde kuşkularıma ışık tutacak herhangi bir ifade yakalamayı ümit ediyordum. Ama herkes araştırmaya yardım etmeye hazır gibiydi ve her yüzde tam anlamıyla su götürmez bir masumluk okunuyordu.

En nihayet Derviş Tiz Negah (falcının adı böyleydi) yanında bir yardımcısıyla birlikte ortaya çıktı. Yardımcısının elinde bir mendil vardı. Falcı enderundaki kadınlara, biraz sonra içeriye erkekler gireceği için örtünmelerini tembih etti, dervişe de işe başlamasını söyledi.

Derviş önce herkesi dikkatle süzdü, ama o boncuk gözlerini özellikle hocanın üzerine dikti. Hoca besbelli onun bakışlarına dayanamıyordu. "Allah!" diyerek yüzüyle sakalını sıvazladı, sonra da kötü ruhları yaklaştırmamak için önce bir omzundan, sonra öteki omzundan arkaya doğru üfledi. Etraftakiler onunla biraz şakalaşayım dediler, ama hoca kimsenin şakasını kaldıracak durumda değil gibiydi.

Bundan sonra derviş, yardımcısına seslendi ve çocuk mendilden pirinç bir tas çıkardı. Tasın yüzü dümdüzdü, yalnızca üstüne Kuran'dan hırsızlık suçuyla ve yetim hakkı yemekle ilgili ayetler kazılmıştı. Derviş az konuşan bir

adamdı. Sadece, "Her şeyi bilen, her şeyi gören Allah adına," diyerek tası yere koydu. Tası elleyişinde ve tavrında büyük bir saygı vardı. Seyircilere de, "İnşallah bu bardak bizi derhal rahmetli Kerbelalı Hasan'ın parasını sakladığı yere götürecek," dedi.

Hepimiz birbirimizin yüzüne baktık. Kimimizin yüzünde inanmazlık, kimimizin yüzünde de yapmacıksız bir inanç vardı. Falcı yere doğru eğildi ve tası eliyle hafif hafif vurup iterek ilerletmeye başladı. Aynı zamanda da, "Bakın, bakın ne tarafa gidiyor! Hiç kimse bunu durduramaz! Ben istemesem de ilerleyecek. Maşallah! Maşallah!" diye bağırıyordu.

Onu izleyerek harem kapısına vardık. Kapıyı vurduk. Kısa bir görüşmeden sonra kapı açıldı ve içeride bir sürü kadının (çoğu peçelerini pek dikkatsizce örtüvermişlerdi) sihirli tasın marifetlerini seyretmek için sabırsızlıkla beklemekte olduğunu gördük.

Falcı odadan açılan avlunun bir köşesine doğru gidiyordu. Yolunu kapayan kadınlara, "Açılın," dedi. "Açılın,

rehberimi hiçbir şey durduramaz." Annem olduğunu tanıdığım bir kadın birkaç kez onun yolunu kesti. Sonunda falcı onu yana çekilsin diye sert bir sesle azarlamak zorunda kaldı.

"Allah'ın işini yaptığımızı görmüyor musun kadın?" diye bağırdı. "İnsanların kötülüğüne rağmen adalet yerini bulacak!"

En nihayet uzak bir köşeye varıp orada durdu. Burada toprağın daha son zamanlarda karıştırılmış olduğu belliydi. Derviş, "Bismillah, herkes yanıma gelsin ve yaptığımı görsün!" diyerek hançeriyle yeri kazdı, toprağı elleriyle pençeledi ve yere gömülmüş iki toprak kavanozun yeriyle parçalarını buldu.

"İşte para burada duruyormuş, ama artık burada değil!"

Sonra tasını alarak okşamaya, sevmeye, canım, ruhum diye iltifatlara boğmaya başladı.

Herkesin gözü faltaşı gibi açılmıştı. Herkes, "Acayip!" diye bağırıyor ve kambura insanüstü bir varlık gözüyle bakıyordu. İçimizden yalnızca, bu tür keşiflere alışık olan kapıcı, "Ama hırsız nerede?" diye sormayı akıl edebildi. "Sen bize avın bir zamanlar nerede yattığını gösterdin. Oysa biz senin onu yakalayıp bize getirmeni istiyoruz. Hem hırsız hem para, yahut da sadece para... Bizim istediğimiz budur!"

Derviş kapıcıya, "Yavaş gel dostum," dedi. "Suçtan suçluya bu kadar çabuk atlama. Bizde her derdin devası bulunur, yalnızca biraz zaman ister."

Böyle diyerek parıl parıl yanan gözlerini hazır bulunanların üzerinde gezdirdi ve, "Burada bulunanların hepsinin şüpheden kurtulmak isteyeceklerinden ve teklifime razı olacaklarından eminim," dedi. "Yapacağımız şey basittir, uzun da sürmez."

Her ağızdan, "Elbette", "Tabii", "O ne biçim söz" gibi sözcükler çıkıyordu. Ben de dervişe, yapacağını yapmasını söyledim.

Derviş gene yardımcısını çağırdı. Çocuk tası alarak küçük bir torba uzattı. Falcı, "Bu torbanın içinde biraz eski pirinç var," dedi. "Herkesin ağzına biraz bu pirinçten koyacağım, çiğnemeye başlayacaksınız. Pirinçleri dişleriyle kıramayanlar tetik olsun, İblis yakında demektir."

Bunun üzerine herkesi sıraya dizip ağızlarına pirinç doldurdu ve onlar da başladılar çiğnemeye. Şikâyetçi olduğum için ben tabii bu işleme katılmıyordum. Benimle birlikte şikâyetçi olmayı tercih eden annem de sıranın dışında kalmıştı. Ama tez görüşlü derviş buna aldırış etmeyerek onu da ötekilerle birlikte sıradan geçirmek istiyordu.

"Aradığımız mal senin değil, oğlunundur, eğer bu genç senin kocan olsaydı o zaman iş değişirdi," diyordu.

Annem onun isteğine boyun eğdi, ama terslenerek. Böylece bütün çeneler işlemeye başladı. Kimi bu işe güzel bir şaka gözüyle bakıyor, kimi de sinirleri bozan çetin bir iş olarak alıyordu. Herkes ağzındakini çiğneyip bitirir bitirmez dervişi çağırıyor, ağzının içindekileri ona gösteriyordu.

Şimdi hoca ile annemden başka herkes masumiyetini kanıtlamış bulunuyordu. Yüzünde zoraki bir neşe ifadesiyle büyük bir kaygı ve korku ifadesi okunan hoca pirincini ağzının içinde çevirip duruyordu. Nihayet kavgacı bir ifadeyle, "Bana nereden verdiniz bu nesneyi?" diye bağırdı. "Yaşlı bir adamım ben, dişlerim de yok. Pirinci dünyada ezemem!"

Ve böyle diyerek pirinci yere tükürdü. Annem de pirinci ezecek gücünün olmadığını ileri sürerek ağzındakileri tükürdü. Bir sessizlik oldu. Hepimiz annemle hocaya her zamankinden daha büyük bir dikkatle bakıyorduk.

Sonunda annemin dalkavuklarından ihtiyar bir kadın, "Bu ne biçim çocuk oyunu böyle?" diye bağırdı. "Annesiyle hocasına karşı böyle saygısızlık eden evlat nerede görülmüş? Ayıp ayıp, haydin gidelim! Hırsız herhalde sen kendinsin!"

Bunun üzerine derviş, "Sen bizi aptal eşek yerine mi koymak istiyorsun?" dedi. "O köşede para ya vardı ya da yoktu. Bu dünyada hırsızlar ya vardır ya da yoktur." Annemle akhona işaret etti: "Bu adamla bu kadın ötekilerin yaptığını yapmadılar. Belki de söyledikleri doğrudur; yaşlı olduklarından katı pirinci ezememişlerdir. Onlara para çaldılar diyen yok. Orasını en iyi kendileri bilirler," diyerek ikisini de dikkatle süzdü. "Ama haklı olarak Büyük Ayı'nın can dostu, Müşteri gezegeninin sırdaşı diye anılan ünlü bilici ve falcı Hezarfen, adamın ne düşündüğünü, ne düşünmekte olduğunu ve ne düşüneceğini söyleyebilen o adam... Bir insanın dürüst olup olmadığını anlamak için en iyi çarenin, korkaklar arasında pirinç sınavı olduğunu söylemiş. Dostlarım, anladığıma göre hiçbiriniz aslan avcısı değilsiniz, çabucak korkuyorsunuz. Ustalığımdan hâlâ şüpheniz varsa daha kolay bir deneme teklif ediyorum... Bu deneme kimseyi töhmet altında bırakmayacak, zihinlerinize büyü gibi etki yapacak ve hırsız aynı zamanda hem vicdanını hem de günah dolu kesesini temizlemek için kendiliğinden ortaya çıkacak. Toprak yığma sınavı yapacağım. Bu köşeye biraz toprak yığacağım ve bu gece o kadar çok dua edeceğim ki Allah'ın izniyle Hacı yarın bu saatte parasını bu yığının içinde gömülmüş bulacak. Merak edenler hazır bulunsun. Toprak yığınının içinden bir şeyler çıkmazsa hepsine sakalımdan birer kıl vermeye razıyım."

Böyle diyerek derviş bir köşeye toprak yığmaya koyuldu. Seyirciler etrafta gezinerek biraz önce tanık olduk-

ları şeyi konuşuyorlardı. Kimileri benimle dervişe şeytanın ortağı gözüyle bakıyorlardı. Kimilerinin de annemle hoca hakkında aynı şeyleri düşünmeye başlamış oldukları belliydi. Biraz sonra hepsi dağıldı. Birçoğu ertesi gün aynı saatte, toprak yığının aranmasını seyretmeye geleceklerini söylüyorlardı.

51
Falcının Kayıpları Bulmaktaki Başarısı ve Hacı Baba'nın Bu Konuda Aldığı Karar

İtiraf etmek gerekir ki artık paramı geri almama olanaksız gözüyle bakıyordum. Falcının mahareti gerçekten de babamın evine para gömülmüş olduğunu ortaya çıkarmış ve kendilerinden kuşkulanmayı günah saydığım iki insana karşı zihnimde çirkin kuşkular belirmesine neden olmuştu. Gene de onun bundan daha fazla bir şeyler yapabileceğini pek ummuyordum.

Bununla birlikte adamcağız ertesi sabah, yanında kapıcı ve bir gün önceki sahneye tanık olanların birçoğuyla çıkageldi. Hoca ortada yoktu. Annem de bir hastayı ziyaret etmek bahanesiyle evden çıkmıştı. Hep birlikte toprak yığınının yanına gittik. Derviş özel bir dua okuduktan sonra tuhaf, gizemli bir saygıyla tepeye yaklaştı.

"Şimdi göreceğiz, bakalım cinlerle periler bu gece çalışmışlar mı," dedi ve bir "Bismillah" çekerek hançeriyle yeri kazmaya başladı.

Toprağın bir kısmını eşelemişti ki büyük bir taş göründü. Derviş taşı kaldırdı ve herkesin hayret, benimse sevinç bakışlarım altında ağzına kadar dolu bir bez torba ortaya çıktı. Kambur falcı torbayı kaparak, "Ah ruhum! Canım!" diye bağırdı. "Görüyorsunuz ya, Derviş Tiz Nigah sakalının bir tek kılını bile kaptıracak adam değildir. Al,

al," diyerek torbayı elime tutuşturdu. "Bunlar senindir. Git de benim elime düştüğün için ömrün oldukça dua et. Benim hakkımı da unutma!"

Herkes etrafımı almıştı. Torbanın ağzındaki mühürü açtım. Mühürün üzerinde babamın damgasının izini tanımıştım. Ben torbanın ipini çözerken hepsinin yüzünde heyecan okunuyordu. Torbada yalnızca gümüş para olduğunu görünce neşem fena halde kaçtı, çünkü altın göreceğimi ummuştum. Elime geçen paranın miktarı beş yüz realdi. Bunların ellisini saydım ve bulunmalarının nedencesi olan akıllı bulucuya verdim.

"Buyur ve berhudar ol!" dedim. "Zengin olsam sana daha fazlasını verirdim. Gerçi bu torbanın rahmetli babamın bıraktığının ancak küçük bir kısmı olduğu belli, ama gene de Allah senden razı olsun. Eksik olma."

Derviş tutumumdan hoşnut kalarak ayrıldı. Az sonra diğerleri de gitmiş, bir kapıcı kalmıştı. Kapıcı, "Bu sabah işimiz iş," dedi. "Ben sana bu falcılar mucize yaratır demedim miydi?"

"Evet," diye yanıtladım. "Evet, olağanüstü bir şey. Doğrusu ben dervişin bir işler becerebileceğini hiç sanmıyordum.

Gözümün önünde ışıl ışıl para görünce cimriliğim tutmuştu. Elime bu kadar az geçtiği için sızlanmaya başladım ve Ali Muhammed'e gene meseleyi kadıya anlatma tasarımdan bahsettim. "Bu beş yüz real hakkımsa babamın bütün bıraktıkları da hakkım demektir," diyordum. "Sen de teslim edersin ki bu torba onun biriktirdiklerinin pek az kısmı olsa gerek."

Ali Muhammed, "Dostum, ihtiyar bir adamın sözünü dinle," dedi. "Elindekiyle yetin. Kadının karşısına çıktığın zaman yapacağın ilk iş, eline geçip geçmeyeceği belli olmayan paranın hatırı için şu elindeki paradan harcama yapmandır. Paraların en uğursuzu insanın eline geçip geç-

meyeceği kesin olmayan paradır. Sonra kadının senin elindeki dört yüz elli reali sızdırıp karşı taraftan da beş yüz real aldıktan sonra sana, 'Haydi hayırlısıyla git de bir daha kavgalarınla şehrin huzurunu bozma,' diyeceğinden emin olabilirsin. Bu yaşa geldiğin halde, 'Herkesin dişi acıdan, ekşiden çürür, yalnızca kadının dişi tatlıdan çürür,' lafını işitmedin mi?

Rüşvet olarak beş hıyarı kabul eden kadı on kavunun hatırı için her kanıtı kabul eder."

Biraz düşündükten sonra kapıcının öğüdünü dinlemeye karar verdim. Çünkü herhangi birini mahkemeye vermem gerekecekse bunun ancak annemle hocam olabileceği ortadaydı. Böyle bir şey yaptığım takdirde de o kadar çok kişinin düşmanlığını kazanacak ve öyle duyulmadık bir rezalet çıkaracaktım ki belki de bütün bu gayretlerime karşılık halk beni taşa tutacaktı. Kapıcıya, "İsfahan'daki varımı yoğumu satıp ayrılacağım," dedim. "Daha iyi şartlar altında dönmek mümkün olmadığı sürece de bir daha dönmeyeceğim!" Gitgide kızışarak, "Bu şehir beni mevki sahibi bir şahsiyet olarak göremezse bir daha asla göremeyecek!" diye haykırdım.

Bu kibirli sözleri söylerken talihimin bu sözleri yerine getirmek için ne büyük bir titizlikle hazırlanmakta olduğunu nereden bilebilirdim!

Kapıcı verdiğim kararı beğendi. Verdiğim kararda sebat etmem onu yakından ilgilendirdiği için büsbütün beğenmiş göründü. Çünkü dükkân açıvermek istediği bir berber oğlu vardı. Onu zavallı babacığımın o kadar başarıyla işlettiği, kendine ve kervansaraya yakın bu dükkâna yerleştirmekten daha güzel bir şey olabilir miydi?

Dükkânı bütün eşyasıyla birlikte kendisine devretmemi önerdi. Ben de tanınmış bir berbere fiyat biçtirerek dükkânı sattım ve böylece dünyadaki dertlerimin birinden daha kurtulmuş oldum.

Babamın eviyle evin eşyasına gelince, annemin şu son yaptıklarına duyduğum öfkeye karşın adım iyiye çıksın diye (buna pek ihtiyacım vardı) hepsini ona bırakmaya ve sadece tapuları kendi üzerime çıkarmaya karar verdim.

Her şey kararlaştırılıp kabul edildikten sonra derhal işe koyuldum. Dükkânıma karşılık kapıcıdan beş yüz kuruş aldım. O da eskiden beri parasını biriktiren bir adamdı. Herkes paranın bundan daha kârlı bir işe yatırılamayacağını söylüyordu. Dükkânın olağanüstü yeri sayesinde çok işlek olacağı kesindi. Böylece hepsi bir arada yüz on altın tomun sahibi oldum. Gümüş paralarımı, uzerimde taşınması daha kolay diye, altına çevirmiştim. Paramın bir kısmını kılık düzmeye yatırdım. Bir kısmıyla da bir katır ve katır donanımı aldım. Katır almayı tercih ettim, çünkü salim kafayla düşündükten sonra "sahibi şemsir" yani kılıç adamı kisvesinden sıyrılıp bir "sahibi kalem" kisvesine bürünmeye karar vermiştim. Çünkü başıma gelen talihsizliklerden ve Kum'da geçirdiğim sıkıntıdan sonra kalem erbaplığına karşı büyük bir eğilim duyuyordum. Kendi kendime, "Artık eskisi gibi yanımda kılıç, belimde tabanca, sırtımda karabina, dört bir yanıma silah kuşanmış olarak at üstünde gezmek bana yaraşmaz!" diye düşünüyordum. "Artık eskisi gibi fesimi ortadan bastırıp yan yatırarak bukleleri-mi kulağımın arkasından da sarkıtmayacağım. Başıma bir sarık sararak yeni bir kişilik edineceğim. Buklelerimi de keseceğim. Bu da dünyaya, benim ondan ve zevklerinden vazgeçtiğimi anlatır. Tabanca yerine kuşağıma bir tabaka kâğıt büküp sokacağım. Sırtıma da hartuş kutusu yerine bir Kuranıkerim asacağım. Bunlardan başka artık salınıp kırıtarak yürümekten, ellerimi edalı edalı sallamaktan, yani kısacası cellatbaşının naip yardımcısıyken takındığım çapkınca tavırlardan vazgeçeceğim. Yok, yok, bundan sonra başım önüme düşmüş, sırtım eğik, gözlerim yerde, ellerim ya kuşağıma sokulmuş ya da dümdüz yanıma sarkmış

olarak, ayaklarımı hiç fiyakasız birbiri ardına sürüyerek yürüyeceğim. İnsanın görünüşünü oynadığı role uydurması çok önemlidir. Yüzüm üzgün, başım sarıklı olduğu için ve içimi çekip arada Allahuekber diyerek konuştuğum için, tesadüfen sersemce bir şey söylesem bile herkes bunu büyük bir gerçek olarak kabul eder. Sonra tesadüfen, sahiden bilgili bir adamla yüz yüze gelir de bilginliğimi kanıtlamak zorunda kalırsam, sadece bilgiç bilgiç bakıp ağzımı kaparım ve hiç sesimi çıkarmam, olur biter. Hem sonra okumasını biliyorum. Bundan sonra izleyeceğim yaşam tarzı sayesinde de az zaman sonra yazımın güzelleşeceğinden şüphem yok. Sırf bu bile Kuran'ı kopya etmemi mümkün kılarak bana bütün dünyanın hürmetini kazandıracaktır."

Bu gibi düşüncelerle günlerimi geçirdim. Nihayet, ne tarafa yollanacağıma karar verme zamanı gelip çattı... Her şey bana, Kum'daki müştehedle müritlerinin üzerinde bırakmış olduğum iyi etkiden elden geldiğince istifade etmem gerektiğini gösteriyordu. Çünkü müştehed bana yeni hayatımda en çok yardım edebilecek insandı: Beni tanıdığı bir Molla'ya, yanına kâtip ya da yardımcı olarak alıp yol göstersin diye tavsiye edebilirdi... Hem türbedeki esaretimden onun sayesinde kurtulduğum zaman yanından o kadar ani ayrılmıştım ki kendisine karşı hâlâ ödenmemiş bir minnet borcum olduğunu hissediyordum.

"Ona bir armağan götürürüm, iyiliğinin değerini bilmediğimi sanmasın," diye düşündüm.

Böylece aklımdan hangi armağanların uygun kaçacağını geçirmeye başladım. Nihayet gene bir seccadede karar kıldım ve hemen hale gidip seccadeyi satın aldım. Bir yandan da seccadenin katlanıp katırın semerine serilince rahat bir şilte yerine geçeceğini düşünüyordum.

Şimdi yola çıkmazdan önce yapmam gereken hemen hemen bütün işleri tamamlamıştım. Yolculuğa hazır du-

rumdaydım ve dış görünüş itibarıyla sofu bir Molla'ya benzediğimi düşünerek kendi kendimi pohpohluyordum. Molla adını takınmamış, bunu oluruna bırakmıştım. Nasıl olsa bu arada çocukken verilmiş olan Hacı sanı yeni rolümü canlandırmamda çok işime yarayacak ve bana çok yardımı dokunacaktı.

Yapacak bir tek görevim daha kalmıştı ki o da babamın cenazesinin masraflarını ödemekti. İtiraf ederim ki hakkım olan baba mirasından hileyle yoksun bırakılmış olduğum halde böyle bir masrafın benim üzerime yüklenmiş olması ağırıma gidiyordu. Kaç kez masrafı ödemek hocayla anama kalsın diye İsfahan'dan kimseye haber vermeksizin ayrılmayı tasarladım. Ama iyi yönüm baskın çıktı. Böyle yaparsam kendimi halkın düşmanlığına tam manasıyla açık bırakacağımı düşünerek daha fazla direnmeksizin cenazeye hizmeti dokunanları, yani mollaları, yasçıları ve ölü yıkayıcılarını birer birer dolaşıp hepsine paylarına düşeni verdim.

52
Hacı Baba Annesini Terk Ediyor ve Ünlü Bir Fıkıh Adamının Yanına Kâtip Olarak Giriyor

Annemin yanından fazla üzüntü duymaksızın ayrıldım. O da büyük keder gösterileriyle ayrılık sahnesindeki sıcaklığı artırmak gibi bir şey yapmadı. Onun kendine göre tasarıları vardı, benim de öyle; durumlarımızı dikkate alınca, birbirimizin karşısına ne kadar az çıkarsak o kadar iyi olacağı kesindi.

Katırıma şafak sökerken bindim. Güneş göğün tepesini aşmazdan önce Kum yolunda bir hayli ilerlemiş bulunuyordum. Kaşan'da biraz mola vermenin sağlayabileceği zevklere karşın yolda pek az oyalandım ve yola çıktığımın

dokuzuncu günü Fatma Anamızın mezarının yaldızlı kubbesini bir kez daha gördüm.

Şehirdeki küçük bir hana inerek katırımın iyi bakılmasını sağladım, sonra müştehede aldığım armağanı kolumun altına koyarak mübarek adamın evinin yolunu tuttum. Müştehedin kapısı herkese açıktı. Çünkü o İran'daki büyüklerin evlerinde olduğu gibi, yabancıları ürkütmek için bir sürü uşak beslemezdi. Seccadeyi pabuçlarımla birlikte eşikte bırakarak odaya girdim. Bir köşede iyi yürekli din adamı oturmaktaydı.

Beni hemen tanıdı ve memnuniyetle buyur ederek oturmamı söyledi. Ben de büyük bir saygıyla keçenin hemen ucuna iliştim.

Müştehed bana Kum'dan ayrıldıktan sonra başıma gelenleri anlatmamı söyledi. Ben de türbeden beni kurtardığı için uzun uzun teşekkür ettikten sonra ona bütün başıma gelenleri anlattım. Aynı zamanda kendimi din yaşamına adamak için içimden gelen arzuyu da bildirdim ve bana din uğruna çalışmak için duyduğum bu hevesi hakkıyla göstermemi mümkün kılacak bir iş bulması için ona ricada bulundum.

Müştehed bir an düşündü, sonra daha o sabah Tahran'ın en belli başlı fıkıh bilginlerinden biri olan Nadan Molla'dan bir mektup aldığını söyledi. Nadan Molla yarı kâtip yarı uşak görevini üstlenebilecek, kısacası gelecekte kadı olabilecek birisini arıyormuş. Yardımcısına molla olmak için ne gerekiyorsa öğretecekmiş.

Bunu duyduğum zaman yüreğim hop etti, çünkü bu tam da benim hayalini kurduğum gibi bir işti. Kendi kendime, "Beni hele bir kere yarı molla yapsınlar, sonra bütün molla olmayı bana bıraksınlar!" diye düşündüm.

Bir an bile duraksamadan müştehede, bana iyilik yapmaya devam etsin diye yalvardım. O da buna söz verdi ve hemen kendi eliyle Nadan Molla'ya bir pusula yazdı.

Bunu mühürledi ve makasıyla uygun biçimde düzelttikten sonra büküp bana vererek, "Derhal Tahran'a git, Molla herhalde başkasını almamıştır, seni seve seve alır," dedi.

O kadar mutluydum ki bu iyi yürekli adamın elini eteğini öperek iyiliğine binlerce kez teşekkür ettim.

"Efendimden bir tek ricam daha var," dedim. "Lütfen bu değersiz kölelerinin ufak bir armağanını kabul buyursunlar. Küçük bir seccade getirdim. Efendim bunu kullanmak şerefini bana bahşederlerse, ara sıra dualarında seccadeyi getireni de hatırlarlar diye ümit ediyordum.

Müştehed çok lütufkâr bir tavırla, "Berhudar ol, Hacı," dedi. "Beni hatırladığına teşekkür ederim, ama hiç gereği yoktu. Dini bütün bir Müslüman ol, kâfirlere karşı gel ve Sufileri taşla... Benim senden beklediğim bundan ibarettir. Emin ol ki böyle yaparsan seni hiçbir zaman unutmam!"

Bunun üzerine kendisine armağanımı sundum. Pek memnun olmuş gibiydi. İznini aldım ve Tahran yolunu elimden geldiğince çabucak tutma kararıyla kervansaraya döndüm. Kum'daki diğer arkadaşlarımı ziyaret etmeye, hatta medresedeki hazin günlerimin meskeni olan hücreye bakmaya bile vakit ayırmadım. Katırımı semerledim ve hemen o gece Pülidallah kervansarayının yolunu tuttum.

Tahran'a akşamleyin vardım ve bahtsız Zeynep'in gömüldüğü yeri görmemek için düz yoldan ayrılarak şehre Kazbin kapısından girdim. Görevimdeyken beni görünce toparlanıp davranan muhafızların şimdi beni tanımadıklarını görünce memnun oldum. Ama o atak, palavracı, buyurgan nasakçının bu kendi halinde, sıradan molla yamağı kıyafetinin içinde tanınmaması hiç de şaşılacak bir şey değildi. Onun için şimdilik tebdili kıyafetimin sağlamlığından emin, göğsümü gere gere şehrin pazarlarında ve en ortalık yerlerinde dolaşmaya başladım ve beni bir tanıyan çıkmadı-

ğına doğrusu pek sevindim. Nadan Molla'nın evini sorunca hemen gösterdiler, meğer şehrin tanınmış kişilerindenmiş. Ama biraz düşününce gecenin bu geç saatinde yeni efendimin kapısını çalmaktansa, onun evinin civarında küçük bir hana inmeyi daha doğru ve uygun buldum. Çünkü görünüş ve davranışlarımla onun üzerinde çok iyi bir izlenim bırakmak kendi çıkarımaydı.

Katırımın rahatını sağladıktan sonra bir güzel uyuyarak yolculuğun yorgunluğunu çıkardım. Ertesi sabah hamama gidip sakalımı boyadım, elime, ayağıma bol bol kına yaktım ve görünüş yönünden tam "her tuttuğunu koparacak" birine benzediğimi düşünerek kendi kendimi pohpohladım.

Molla'nın evi saray camisiyle deve süvarilerinin karargâhı arasında, pazar yerinin ağzındaydı. Pazar, saray camisinin kapısı yanında uzanır ve öbür ucu doğrudan doğruya Şah'ın sarayının etrafını çeviren hendeğe açılır. Evin cephesi sefil görünümlüydü. Ama kapıdan içeriye girince insan iyi sulanmış, temiz bir avluyla karşılaşıyordu ve avluya açılan oda da, duvarları sadece badanalanmış olmasına karşın, halıları birer servet değerinde olmamakla birlikte hiç değilse yoksul bir havada değildi.

Bu odada solgun ve marazi görünüşlü bir din adamı oturmaktaydı. Önce onu evin efendisi sandım, ama yanılmışım. Efendi henüz enderundaymış, biraz sonra gelecekmiş.

Niyetimin uşaklıktan daha başka bir konuma erişmek olduğunu göstermek için oturdum ve adamla konuşmaya

girişti̇m. Anlayabildiğime göre bu hoca, Nadan Molla'nın eline bakan adamlardan biriydi. O da benim işimin ne olabileceğini anlamaya çalışıyordu, ama bunda pek o kadar başarılı olamadı. Ne var ki sorduğu tuhaf ve esrarengiz sorular merakımı adamakıllı depreştiriyordu.

"Galiba Tahran'a yeni geldiniz?" diye sordu.

"Evet efendim, emrinize amadeyim," diye yanıtladım.

"Herhalde biraz kalmak niyetindesiniz?"

"Orası pek belli değil."

Biraz durakladıktan sonra adam, "Yalnız yaşamak zordur," dedi. "Bir tek hafta için bile olsa. Tahran ise bir zevk şehridir. Size yapabileceğim herhangi bir hizmet varsa emrinize amadeyim."

"Eksik olmayın efendim. Ama benim işim Nadan Molla ile."

Adam, "Onunla benim aramda bir ayrım yoktur," dedi. "Sizin işlerinizi ben de kolaylaştırabilirim. Emin olun, sizi tam gönlünüze göre memnun edebilirim. Elimizde her cins ve fiyattan mal var."

"Ben tüccar değilim ki!"

"Tüccar olmaya ne hacet! Bir erkek ve şehrin yabancısı olmanız yeter. Burada bir yıl, bir ay, bir hafta, bir gün, hatta bir saat dahi kalsanız, vaktinizi gayet hoş geçirebilirsiniz. Vallahi billahi."

Adamcağızın sözleri karşısında gitgide daha fazla şaşırıyordum. Tam meseleyi açıkça anlatmasını rica etmek üzereydim ki Nadan Molla odaya girdi.

Kırk yaşlarında, uzun boylu, pek yakışıklı bir adamdı. Yeni boyanmış olduğundan parıl parıl parlayan, simsiyah bir sakalı, güzel, sürmeli gözleri vardı. Başına beyaz muslinden koca bir sarık sarmış, omzuna geniş beyaz ve kahverengi çizgili bir Arap pelerini atmıştı. Gerçi atletik yapısı fıkıh mesleğinden çok askerlik mesleğine yakışırdı ama

yüzünde hiçbir mertlik yoktu. Tersine yüzü dostluk ve güleçlikle birlikte kurnazlık ve hile de ifade ediyordu.

O içeriye girince ayağa kalktım ve müştehedin tavsiye mektubunu uzatarak oturmayıp ayakta bekledim. Nadan Molla kâğıdı açarak işimin ne olduğunu kestirmek istiyormuş gibi bir bana bir de mektuba baktı. Ama mührün yazısını söker sökmez yüzü güldü, bana oturmamı söyledi.

"Hoş geldin," diyerek bana müştehedin sağlığı konusunda bir sürü soru sordu. Ben de o kutlu adamı çok yakından tanıyormuşum gibi rahat yanıtlar verdim.

Nadan Molla, mektubu büyük bir dikkatle okudu, ama içinde ne yazdığına ilişkin hiçbir şey söylemedi. Bana verecek çubuğu olmadığı için özür dilemeye başladı.

"Ben tütün kullanmam," diyordu. "Dinimize candan bağlı olan bizler bu tür zevkleri inkâr eder ve duygularımızı baskı altında tutarız. Mübarek Peygamber Efendimiz baş döndüren, keyif veren her şeyi cemaatine yasak etmiş. Tütün gerçi Türklerin diyarında olduğu gibi İran'da da herkes tarafından kullanılıyor, ama bazen zekâyı körelttiği de görülmüştür, onun için ben tütün kullanmaktan kaçınırım."

Nadan Molla böylece kendinden, oruçlarından, perhizlerinden, "nefsini ıslah" için yaptığı feragatlerden söz ederek konuşmayı sürdürdü. Öyle ki nihayet onun evinde vaktimi pek hoş geçiremeyeceğimi, hocanın biraz önce vaat ettiği zevkleri tatmanın nasip olamayacağını düşünmeye başladım. Ne var ki bu Molla'nın sağlıklı pembe yüzünü, tıknaz, besili vücudunu, sözde uyguladığı sıkı rejimle kıyaslayınca, onun şeriatı yorumlarken herhalde biraz gevşek davrandığını umarak kendi kendimi avuttum. Oturduğu evin nasıl dışı başka, içi başkaysa, kendi sözlerinin de dış dünyaya göre ayar edilmiş olmasına karşın içinin ken-

dine ve kendi zevklerine göre döşenmiş olabileceğini düşünüyordum.

53
Nadan Molla Para Kazanmak ve İnsanları Mutlu Etmek İçin Kurduğu Yeni Tasarıyı Anlatıyor

Kendi başımıza kaldığımız zaman (hoca az sonra dışarıya çıkmıştı) Nadan Molla müştehedin mektubunu koynundan çıkardı ve bu kadar iyi bir tavsiyeyle geldiğime göre beni hizmetine almaktan memnun olacağını söyledi. Sorduğu sorulara verdiğim yanıtlar da onu tatmin etti.

"Çoktandır senin gibi birisini arıyor, ama bulamıyordum," dedi. "Demin yanımızdan ayrılan adam birçok işimde bana yardım eder, ama pek entrikacı bir adam olduğu için amacıma uygun değil. Ben benim çıkarımı kendi çıkarı bilen, benimle birlikte yediği bir lokma ekmekle doyan ve payına düşenden çoğuna tamah etmeyen birini istiyorum."

Buna karşılık ben de Molla'ya dünyayı çok iyi tanıdığımı, bununla birlikte ona sadık bir hizmetkâr olup onun ilkelerini kabul edeceğimi, çünkü (müştehede de söylemiş olduğum gibi) yeni bir hayata başlamaya ve onun kanadı altında örnek bir Müslüman olmaya karar verdiğimi söyledim. Molla, "Öyleyse kendini Allah'ın en talihli kulu sayabilirsin, çünkü bana herkes bir Müslümanlık timsali gözüyle bakar," dedi. "Kısacası bana canlı bir Kuran dense yeridir. Kimse namazına, abdestine benden daha titiz değildir. Kimse benden daha sık hamama gitmez ve temiz sayılmayan şeylerden benim kadar çekinmez. Ne giydiğimde ipek ne de parmağımda altın bulabilirsin. Kimsenin yanında tütün ve şarap içmem. Şeriatın, kafayı dinsel dü-

şünceden ayırmakla suçladığı satranç, iskambil gibi oyunlar da oynamam. Şehrin en kusursuz oruç tutan insanı olarak tanınırım. Ramazanda dini kuralların katılığından kaçınmak için türlü bahanelerle bana ricaya gelen açlara metelik bile vermem. 'Hayır,' derim, 'yiyip, içip tütün kullanmaktansa öleyim daha iyi.' Benden örnek alsanıza! Bakın ben kutsal emirlerin bir harfine bile karşı gelmektense, dudaklarımı günah yemeğiyle körletmeden cumadan cumaya yaşamaya razı olurum."

Onun oruç konusundaki bu sıkılığını pek beğenmemiştim, ama bütün dediklerini onaylamaktan geri kalmadım. Hayranlık ve takdir nidalarını öyle yerinde sarf ediyordum ki Molla'nın beni de hemen hemen kendini beğendiği kadar beğenmeye başladığını fark ettim. Molla sözüne devamla, "Dinime olan bu bağlılığım sonucu olarak evlenmekten de eskiden beri kaçınmışımdır," dedi. "Bu bakımdan beni Peygamber Efendimizden bile üstün sayabilirsiniz. Çünkü onun Süleyman İbni Davud'dan bile daha çok karıları ve cariyeleri vardı. Ama kendim evlenmiyorsam da başkalarının evlenmesine yardım ediyorum. İşte seni görevlerimin asıl bu kısmında kullanmak istiyorum."

"Emredin efendim, çünkü benim bu konuda hiçbir bilgim yok."

"Öyleyse şunu bil ki dinin ve şeriatın bütün emirlerine karşın bir ara bu şehirde satılık kadınlarla iş yapmak öylesine almış yürümüştü ki nikâhlı zevcelere yararsız gözüyle bakılır olmuştu. Yuvalar yıkılıyor, peygamberlerin emirlerine karşı geliniyordu. Sofu bir soylu olan, ulemaya hürmet eden ve nikâh törenini kutsal sayan Şah Hazretleri, Mollabaşı'na başkentteki ahlak yozlaşmasından şikâyet etmişler ve gevşek davrandığı için onu kınayarak bu kötülüğün bir çaresine bakmasını söylemişler. Mollabaşı (laf aramızda) her bakımdan eşeğin biridir, Frengistan ile Frenk krallarını ne kadar tanırsa dini ve dinin görevlerini de o kadar bilir. Ama ben... Ben Nadan Molla'yım... Halkın yararı ve çıkarıyla şeriatın emirlerini iyice birleştiren öyle bir plan önerdim ki iki tarafa da zarar vermeden uygulanabilir. Bilirsin ki bizde, insanın işine geldiği gibi, kısa veya uzun, belirli bir süre için evlenmek yasaldır ve bu tür evlenmelerde kadına 'muti' denir. Mollabaşı'na, 'Öyleyse, kendilerine nereden arkadaş arayacaklarını bilmeyenler için bu gibi kadınlardan elimizde bir miktar bulundursak olmaz mı?' dedim. "Mesele gayet basit. Nadan Molla da tam bu iş için biçilmiş kaftandır."

Her hususta dangalakların hası olan Mollabaşı, iş çıkara gelince pek keskin görüşlüdür. Benim fikrime de dört elle sarıldı, çünkü bu işte kendisi için büyük bir kâr görüyordu. Böylece ucuza bir sürü küçük ev satın aldı ve bu evlere kadınlar yerleştirdi. Bu kadınlar onun aracılığıyla, o tür evlilik isteyen erkeklere birer 'muti' zevce sıfatıyla nikâhlanıyor. Bu tür nikâhlarda iki taraf da ona ücret verdiği için Mollabaşı gelirini epey artırdı. İnsanlar evlenmeye o kadar hevesli ki Mollabaşı, bu işte sırf nikâh kıymakla meşgul olan birçok hoca çalıştırıyor. Planı önce ben önerdiğim halde şimdi beni kârına ortak etmeye hiç niyeti yok, onun için ben de işe bizzat atılıp halkın durumunu büsbütün kolaylaştırmaya karar verdim. Ama gizli çalışmamız lazım. Mollabaşı bu tasarımı öğrenecek olursa yetkisini kullanıp işimi bozar, hatta belki beni şehirden bile kovar."

Molla planlarını açıklarken ben de onu tepeden tırnağa süzmeye ve kendi kendime, şeriatın temel direği sayılan, iyi yürekli müştehedin öylesine övgüyle söz ettiği adam sahiden bu olabilir mi diye sormaya başlamıştım. Ama din mesleğine atılalı henüz o kadar az oluyordu ki bu gibi işlerin doğruluğundan şüphe etmek bana düşmezdi. Onun için Nadan Molla'nın bütün dediklerini şakşaklamaya devam ettim. O da sözlerini şöyle sürdürdü:

"Şu sırada elimde hazır üç kadın var. Onları bu yakınlarda küçük bir eve yerleştirdim. Şimdi de seni onlara koca bulmak için kullanmak niyetindeyim. Kervansaraylara gidip tüccarlarla daha başka yabancıları inceleyecek ve bu gibilere, Mollabaşı'nın şartlarından daha hafif şartlarla evlilik teklif edeceksin. Damattan, zenginliğine göre bir ücret alacaksın. Sana maaş bağlamayacağım, çünkü benden öyle şeyler öğreneceksin ki zamanla kendin de bir molla olabilir ve dini bütün Müslümanlara yol gösterebilirsin. Evimde her türlü ihtiyacın karşılanacak. Arada sırada cebine dürüstlükle birkaç kuruş atma fırsatı da nasıl olsa eline geçer.

Arkadaşlarım geldiği ve yemeğe kaldığı zamanlarda uşağım olarak görüneceksin. Başka zamansa yanımda kâtip sıfatıyla oturabilirsin."

Molla konuşmasını bitirmiş, bakalım ben ne karşılık vereceğim diye bekliyordu. Ama ben gözümün önünde açılan bu geniş etkinlik alanı karşısında öyle afallamıştım ki birkaç dakika kendimi toplayamadım. Ben, bir tariki dünya yaşantısı sürüp bütün gün köşede oturarak Kuran okumaya, dualar mırıldanmaya, medrese ve camilerde vaaz dinlemeye özenen ben... Efendimin bu dünyanın nimetlerini reddederek öteki dünyaya hazırlanmaktan başka hiçbir kaygısı olmayacağını sanmış olan ben... Ansızın dünya işlerine eskisinden daha fazla karışmış olduğumu ve sadece itibar kazanıp para yapmak için yaşayan bir adamın peşinden yürüyeceğimi görüyordum. Kendi kendime, "Her neyse, bir deneriz," diye düşündüm. Durumum fazla tereddüde gelmeyecek kadar çaresizdi. Hem sonra başkentin en ünlü adamlarından birinin müridi olmak da beğenilmeyecek bir şey değildi. Böylece Molla'nın önerisini kabul ettim.

O zaman Molla yakında gene konuşacağımızı, şimdi Mollabaşı'nı ziyarete gitmesi gerektiği için daha fazla kalamayacağını söyledi. Ama gitmezden önce, dünyevi debdebeden kaçındığı için en gerekli olandan başka uşak bulundurmadığını anlattı. Evinde bir aşçı, bir de uşak, oda hizmetkârı ve seyis gibi üçüzlü görev gören bir hizmetkâr varmış. Ahırında ise şimdilik yalnızca tek bir eşek bulunuyormuş. Molla, "Epey aradıktan sonra beyaz bir eşek bulabildim," diyordu. "Beyaz eşeğe binenler, bilirsin, herkes tarafından saygı görür. İşlerim ve kazancım arttıkça bir katır almaya karar verdim."

Bu fırsatı hiç kaçırmayarak benim çok iyi bir katırım olduğunu bildirdim. Biraz görüşmeden sonra Molla'nın

katırı da eşekle birlikte saklamasına karar verildi. Mevkii dolayısıyla o katıra binecek, ben de eşekle dolaşacaktım.

54
Hacı Baba İzdivaç Tellalı Oluyor Tuttuğu Kayıtlara Dair

Görevimin gereklerini eksiksiz öğrenmeme bir hazırlık olarak Nadan Molla, bana kendimi mutilere tanıtmamı ve onlardan yeterli bilgi edinerek yaşlarını, görünüşlerini, güzelliklerini ve genelde eş olarak niteliklerini gösteren bir kayıt cetveli çıkarmamı söyledi. Bu cetveli karşıma çıkacak herhangi bir yabancıya hemen gösterebilmek için her zaman yanımda taşıyacaktım.

Önce çarşıya çıkıp bir hoca cüppesi, göğsü çapraz düğmeli bir ceket, sonra da sarık yapmak için uzun bir parça beyaz muslin aldım. Böylece yeni kimliğimin kıyafetine bürünmüş olarak kadınların evine gittim. Geleceğimden haberleri olduğu için beni hemen içeri aldılar.

Kadınların üçünü de sefil, yoksul bir odada tütün içer buldum. Örtülerini başlarına şöylece atıvermişlerdi. Ben içeriye girince bu örtüleri, bütün kadınlarımızın âdeti olduğu üzere, yüzlerine gererek yalnızca tek gözlerini meydanda bıraktılar.

"Merhaba hanımlar," dedim. "Nadan Molla tarafından emrinize amade olduğumu bildirmeye geldim. Ziyaretimin sebebini bildiğinize göre peçelerinizi açmaya herhalde itiraz etmezsiniz."

Kadınlar, "Hoş geldin, Molla," diye karşılık verdiler ve bir sürü övücü sözler söyleyerek gelişime memnun olduklarını ve ayağımın uğur getireceğini umduklarını bildirdiler.

İçlerinden ikisi peçelerini çabucak açtılar. Zambaklarla güllere çoktan veda etmiş olan, sürmenin, çene ve alın-

daki mavi yıldızların, yanaklardaki allığın yardımına karşın kırışıkları açık açık seçilen birer çehre ortaya çıktı. Üçüncü hanım peçesini örtülü tutuyordu.

İki dilber tebessümleriyle üzerime ateş açar açmaz ben de bir şaşkınlık ünlemi koparmaktan geri kalmadım.

"Maşallah! Maşallah!" diye bağırdım. "Ferhad'ın gözlerine göre bir manzara doğrusu! Kuzum ne olur, bana pek o kadar bakmayın, çünkü yanıp tutuşacağımdan korkuyorum. Ne gözler! Ne burunlar! Ne dudaklar! Merhamet edin de başınızı çevirin." Sonra peçesini açmamış olanı göstererek, "Ama bu hanım neden beni bu kadar heyecan ve merakta bırakıyor?" diye sordum. "Belki de beni cazibesini seyretmeye layık görmüyordur. Hakkı da var, çünkü ben basit Molla'nın biriyim. Oysa böyle bir şerefe, bütün şaşaasına karşın güneş bile layık değildir."

Arkadaşları, üçüncü kadına, "Neden böyle naz ediyorsun?" diye sordular. "Biliyorsun ki bizimle ilgili tafsilat vermesi gerek, yoksa bekârlık belasından kurtulamayacağız ve bütün kadınlarca yerilip küçümseneceğiz."

Üçüncü kadın, "Öyle olsun bakalım," dedi. "Kedi yorganın altından çıksın." Sonra edalı bir tavırla peçesini açtı. Ve ben büyük bir hayretle gözlerimin önünde Şah'ın hekiminin karısının bildik yüzünü gördüm.

"Vay canına! Allah'ın Peygamber'in adına, bu nasıl iş?" diye söylendim. "Cinlerle periler mi faaliyete geçip bu işi yaptılar?"

Kadın büyük bir serinkanlılıkla, "Evet Hacı, kader dediğin tuhaf şeydir," dedi. "Ama sen, kocamı öldüren sen, nasıl oluyor da hocalık yapıyorsun böyle?"

"Demek kocan öldü? Ama niçin böyle hesapsız konuşuyorsun? Kocanın ölümüyle benim ne ilgim var? Senin kocan bir zamanlar benim de efendimdi. Ölümü beni de üzdü. Ama benim rahmetli hekimi öldürdüğümü söylemen, Hazreti Hüseyin'i öldürdüğümü iddia etmekle birdir. Anlat bana, neler oldu, benim hiçbir şeyden haberim yok!"

Kadın her zamanki gibi haykırarak, "Neden bilmezlik taslıyorsun?" diye sordu. "Şah'ın, Zeynep'i senin yüzünden öldürdüğünü bilmiyor musun? Onun ölümü hekimin sakalının yolunmasına sebep oldu, sakalının yolunması rezil olmasına, rezil olması da ölümüne sebep oldu, bilmiyor musun? Yani demek oluyor ki bütün bu felaketlerin sebebi sensin."

Ben büyük bir şiddetle, "Benim omzuma ne günahlar yüklüyorsun a hanım?" diye karşılık verdim. "Benden yüz parasang uzakta olan bir adamın ölümüne sebep olduğumu iddia etmenin manası ne? Kocan mide fesadından ölseydi, pirinci eken rençberi mi onun ölümünden sorumlu tutacaktın?"

Böylece bir süre çekişip durduk. Nihayet kendi menfaatlerinin arada kaynayacağından korkan öteki kadınlar lafımızı kesip yapılacak işimiz olduğunu aklıma getirdiler. Güzelliklerinin daha fazla kısır kalmasını ve ihmal edilmesini istemiyorlardı. Hanım da zaten sırf laf olsun diye konuşuyordu. Benim bildiğim, kocasına karşı olağanın dışında bir nefret beslerdi. Bu yüzden şimdi eski mevkiini filan dikkate almadan işe koyulmamı istedi.

Ben, oynadığım saygı komedisini sürdürerek işe önce ondan başladım. Sabırsız bir damat adayına onu anlatırken çıkarını elimden geldiğince gözetebilmem için ona hayatı hakkında kimi sorular sordum. Hanım, şöyle konuştu:

"Sen de benim kadar biliyorsun ki bir zamanlar cennet gülü Şehinşahımızın gözdesi, hareminin en birinci dilberi, bütün rakibelerimin baş belasıydım. Ama kaderin dediğine kim karşı gelebilir? Saraya yeni bir kadın geldi. Elinde Şah'ın sevgisini kazanmak için benimkilerden daha etkili bir büyü vardı ve böylece bu kadın benim etkimi çökertti. Cazibemden öyle korkuyordu ki beni saraydan attırmadan içi rahat etmedi. Şah da beni hekimbaşısına armağan etti. Bahtsızlık işte! Ah, Şah'ın sarayının debdebe ve

zevklerinden alınıp da hekimin koynuna verildiğim zaman duyduğum ıstırabı dünyada unutamam! Zeynep'in başına gelenleri anlatmaya ise gerek yok. Hekimbaşı öldüğü zaman Şah Hazretleri'nin eski duygularını tekrar canlandırmaya çalıştım, ama onun kulağına giden yollar artık tıkanmıştı. Böylece bir yıkım öbürünü izledi ve bir zamanlar sadrazamı sakalından tutup yönetebilecek kudrette olan ben sokak sokak koca aramaya mecbur kaldım!"

Bunun üzerine kadıncağız ağlamaya ve zalim talihine yanmaya başladı. Ama ben uygun bir koca bulmak için elimden geleni yapacağıma söz vererek onu bir dereceye kadar yatıştırmayı başardım. Hanım, "Görüyorsun ki hâlâ alımlıyım, gençliğim henüz sona ermiş değildir," diye sözüne devam etti. "Gözlerime bak... Ferleri kaçmış mı? Şu kaşlarıma bak! Bu kadar birbiriyle birleşen kaş nerede görülmüştür? Sonra şu belime bak, iki elinle sarabilirsin?"

Böylece bütün üstünlüklerini inceden inceye sayıp dökmeye başladı. Onu, istediği gibi gözlerimi dört açarak seyrediyordum. Ama gençlik ve güzellik yerine ancak pörsük, şişman bir acuze görebiliyordum. Ve ondan, bahtsız Zeynep'e bir zamanlar yaptıklarının öcünü almak istiyordum.

Hekimin hanımından sonra öteki iki kadın da bana hayatlarını anlattılar. Bir tanesi bir kuyumcunun hanımıymış. Kuyumcu Şah için bir çift şamdan yapsın diye verilen altından çalmış ve öldürülmüş. Öteki hanım da kendi başının çaresine bakmak için muti olmuş, çünkü Şah'ın gazabından kaçan kocası onu terk ederek Ruslara iltica etmiş.

Onlar da beni genç ve güzel olduklarına ikna etmeye çalıştılar. Bu iddiaları ben de elimden geldiğince nezaketle onaylıyordum. Kayıt cetvelime gerekli notları geçirdikten sonra onların çıkarlarını korumak için elimden geleni yapacağıma söz verdim. Biri, "Unutma, ben ancak on sekiz yaşındayım," dedi.

Öteki, "Benim henüz çocuk sayılabileceğimi de aklında tut," diye ekledi.

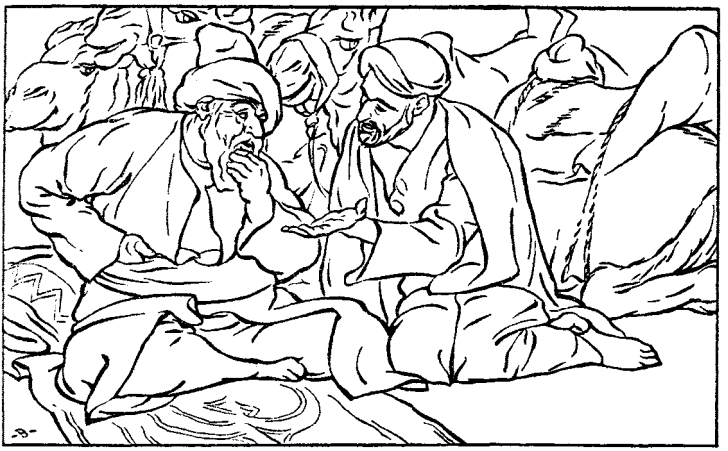
Hekimin dul karısı da, "Birleşen kaşlarımı hiç aklından çıkarma!" diye inledi.

"Siz hiç merak etmeyin!" diyerek onları odadan çıkardım. Sonra böyle üçüzlü bir gudubet manzarası seyretmek zorunda kalmanın acısını çıkarmak için kahkahalar atıp küfürler savurarak içimi boşalttım.

55

Hacı Baba'nın Ölü Sanarken Karşılaştığı Adama ve Vesile Olduğu Evliliğe Dair

İşimin bu kısmını becerdikten sonra, bakalım efendimin işine yarayacak bir şeylerle karşılaşır mıyım diye şehrin en işlek kervansaraylarından birine yollandım. Hana yaklaşırken bütün yolların yüklü deve ve katırlarla tıkalı olduğunu gördüm. Arada yolcular da vardı. Bunlardan kimileri Meşhed'deki İmam Rıza türbesini ziyaret etmiş hacıların işareti olan beyaz şeritleri takmışlardı. Bana kervanın Horasan'dan geldiğini söylediler. Durdum, kervanın birbirine girmiş dar sokaklardan sıyrılıp geçmesini seyrettim. Katır ve deve sürücülerinin arasındaki olağan çekişmeden sonra kervan hanın avlusuna yerleşti. Kendi kendime, "Belki talihim yar olur da karşıma Meşhed'den eski bir tanıdık çıkar," diye düşünerek her yolcuya dikkatle bakıyordum. Gerçi o unutulmaz falaka olayının üstünden seneler geçmişti ve bu kadar zaman insanın görünüşünde büyük değişimler meydana getirirdi. Ama gene de gördüğüm herhangi bir yüzü ezbere öğrenen ve tütünümü içenlerin ifadelerini inceden inceye tetkik eden ben, belleğimin beni yanıltmaması için dua ediyordum.

Tanıdık birine rastlamak ümidini kesmiş, çıkıp gitmek üzereydim ki bir burun, yuvarlak bir arka, çıkık bir göbek gözüme ilişti. Kendi kendime, "Bu şekiller bana bildik geliyor," dedim. "Eski anılarımla ilişkili, sıradan bir göz aşinasından daha yakın bir ahbaba ait oldukları kesin." Aklıma ilk efendim Osman Ağa geldi, sonra onu kafamdan tamamen sildim. Çünkü onun Türkmenlere esir düşmenin acılarına çoktan kurban olup gittiğinden yüzde beş yüz emindim. Gene de hâlâ bu adama bakıyor ve baktıkça bunun ya Osman Ağa ya Osman Ağa'nın kardeşi ya da hayaleti olduğuna inanıyordum. Onun belki sesini duyarım ümidiyle oturduğu yere yaklaştım, ama adamın uyuşuk bir hali vardı (şüphemi büsbütün güçlendiren bir nokta daha), bu yüzden bir süre beklemek zorunda kaldım. Derken onun, yanından geçen bir tüccara kulaklarımın çok iyi tanıdığı bir sesle, "Allah aşkına, İstanbul'da kuzu pöstekilerinin fiyatı ne kadardır acaba?" diye sorduğunu duydum.

İçimden "Eh artık bu kez yanılmış olamam!" dedim. "Senin Osman Ağa'dan başkası olmana imkân yok!"

Ben onun Osman Ağa olduğunu kestirmekte ne kadar güçlük çektiysem, onun da benim Hacı Baba olduğuma inanması o kadar uzun sürmüştü.

Karşılıklı şaşkınlık nidalarımız biraz yatıştıktan sonra birbirimizi süzmeye başladık. Ben onun sakalının kırlığını övdüm, o da benim sakalımın karalığını ve güzelliğini. Zamanın hızlı akışından ve dünyanın hiçliğinden büyük bir sükûnetle söz ediyordu. Bundan, onun başına gelen felaketlerin, alınyazısına olan inancını azaltacağına büsbütün artırmış olduğunu anladım. Zaten onun bu felaketlere bu kadar metanetle boyun eğmesi başka türlü açıklanamazdı. Osman Ağa her zamanki az ve öz konuşmasıyla son karşılaştığımız zamandan bu yana bütün başına gelenleri anlattı. Esir düşmenin verdiği ilk üzüntü yatıştıktan sonra zamanı umduğundan daha iyi geçmeye başlamış. Çünkü develerin başında oturmaktan başka hiçbir işi yokmuş. Develer de onun gibi sakin ve feylesof hayvanlar oldukları için onun asude ve kendi halinde huylarına çok uygun düşüyorlarmış. Yediği yemekler şöyle böyle olmakla birlikte suları mükemmel, tek eksiği de tütünmüş ki eski tiryaki olması dolayısıyla bu yoksunluk onu pek üzüyormuş. Yıllar bu minval üzere gelip geçmiş. Osman Ağa artık ömrünün sonuna kadar develerin arasında kalacağını düşünüyormuş ki kader bir başka yola sapmış ve eski efendime yeniden özgürlüğüne kavuşma ümidini bahşetmiş. Türkmenlerin arasında bir aralık peygamber olduğunu iddia eden bir adam belirmiş. Bu gibi adamların âdeti olduğu üzere sözüm ona birkaç mucize yaratarak büyük bir saygınlık kazanmış. Her şeye çabuk kanan saf Türkmenler adamın mucize yaratabildiğine iyice inanmışlar. Artık bu sözde peygamberin sözü kanun olmuş. En ünlü ve tecrübeli soyguncular ganimetlerini getirip onun ayakları dibine seriyor, onun önerdiği herhangi bir şeye canıgönülden razı oluyorlarmış. Osman Ağa da peygamberin huzuruna

çıkıp Sünni olduğunu, sonra bir "emir" payesine sahip bulunduğunu anlatmış ve en nihayet fidye ödemeksizin serbest bırakılması için onun aracılığını sağlamayı başarmış. Peygamber, Müslümanlığının şanına leke sürdürmemek için Osman Ağa'nın dilediğini yapmış. Serbest kalan Osman Ağa hiç vakit kaybetmeden Meşhed'e gitmiş. Orada büyük bir şans eseri olarak Bağdatlı tüccarlara rastlamış. Bunlardan biri Osman Ağa'nın nikâh yoluyla yakın akrabası olduğundan, alışveriş yapsın diye biraz ödünç para vermiş. Ağa Türk pazarlarında Buhara mallarının satış fiyatına dair ümit verici şeyler duyduğundan alışverişi yerinde yapmak için hemen Buhara'ya gitmiş. Türkmenlerin arasında uzun zaman kalmış olması dolayısıyla, onların âdetleri hakkında (özellikle alışveriş konusunda) birçok yararlı şey öğrenmiş bulunuyormuş. Bu sayede Buhara ile İran arasında çok kazançlı bir ticaret ağı kurmayı başarmış. Sonunda ülkesine yüklü dönmesini sağlayacak kadar para yapmış. Şimdi İstanbul'a gidiyormuş. Doğu İran, Buhara, Semerkant mallarıyla yüklü bir sürü katırı varmış. Bu malları elden çıkardıktan sonra da asıl memleketi olan Bağdat'a dönmek niyetindeymiş. Bununla birlikte eski efendim ilk bahar kervanı toplanıncaya kadar Tahran'da kalmaya karar verdiğini, bunca zaman vahşi Türkmenlerin arasında kaldıktan sonra biraz büyük bir başkentte zevki safa sürmek istediğini söylüyordu. Hatta benden vaktini en hoş tarzda nasıl geçirebileceğini sordu. Aklıma derhal bizim üç dilber geldi. Osman Ağa'nın eskiden nasıl daima evliliğin iyiliklerinden dem vurduğunu da hatırlayarak hiç vakit kaybetmeden ona bir kadın almasını önerdim.

Kendi kendime, doğrusu dünyada hiçbir şey alınyazısının var olduğunu gösteren şu örnek kadar kesinlikle ayan beyan olamaz diye düşünüyordum. Bak, efendilerimden birisi, gün doğusunun ardındaki diyarlardan dönerek bir başka efendimin karısıyla evleniyor. Bu ikinci efendi-

min tam zamanında ölmesi birleşmeyi mümkün kılıyor. Güney ellerinden gelmiş olan ben de araya giriyorum.

Hekimbaşının dul karısı üç kadının en şişmanıydı. Onun için onu Osman'a önermekte hiç tereddüt etmedim. Osman Ağa da önerimi derhal kabul etti. Ben, kadının huysuzluğunu, şiddetini yumuşatıp tek kaş gibi birleşen kaşlarını göklere çıkararak ve görünümünün Osmanlı zevklerine uyan genel bir tarifini yaparak damat beyde müstakbel hanımına ilişkin pek çekici bir izlenim uyanmasını sağladım.

Bundan sonra hemen gidip Nadan Molla'ya başarımı bildirdim ve bu çiftin maceralarını bütün ayrıntılarıyla anlattım. Nadan Molla bu hikâyeyi zevkle dinledi ve bana nikâh işinin nasıl yapılacağını anlattı. İzdivacı geçerli kılmak için kadınla erkeğin birer vekil göstermesi lazımmış. Kadının vekili önceden evliliğin şartlarına razı olduktan sonra erkeğin vekiline Arapça olarak şu soruyu sorarmış:

"Şu ve şu şartlarla bana canını vermeyi kabul ettin mi?" Buna öteki taraf, "Kabul ettim," diye yanıt verirmiş ve kadınla erkek resmen evlenmiş sayılırmış. Nadan Molla kadına vekâlet etmeye karar verdi. Ben de Osman'ın vekili olacaktım. Bu mutlu olayın şerefine kendimiz için koparabildiğimizce bir ücret koparmak da artık benim zekâma kalmış bir işti.

Oradan ayrılıp sevinç haberini hanıma vermeye gittim. Hanım hemen arkadaşlarının kıskançlığını kışkırtmaktan geri kalmadı. Çünkü başarısını hemen üstün güzelliğine ve değişmez övüncü olan, tek kaş gibi birleşmiş kaşlarına yordu. Okuyucunun herhalde tahmin edebileceği gibi hanım gene de güzelliği konusunda endişeler içindeydi. Kocası olacak Türk'ün zevkini okşayacak kadar tombul olmamaktan korkuyordu ve bol bol sürdüğü sürmeden anladığıma göre gözlerinin parlaklığından da pek emin değildi.

Onun yanından ayrılarak Osman Ağa'nın yanına döndüm. Zavallı adam, o da fetih için silahlanıyordu. Uzun zaman develerin arasında kaldığı için onların kokularını kapmış olduğundan korkuyor olacak ki misk ve ambere bulanması gerektiğini düşünüyordu. Böylece hamama gitti. Kır sakalını parlak siyaha boyattı, ellerini altın sarısı kınalattı ve her zaman aşağıya, ağzının içine doğru kıvrılan bıyıklarını, neredeyse gözlerine değecek kadar yukarı burdu.

Ondan sonra en iyi esvaplarını giydi ve birlikte Molla Nadan'ın evine gittik. Tuvaletindeki değişiklik sayesinde Osman Ağa aslından hiç olmazsa on yaş daha genç gösteriyordu.

Damat beyle gelin hanım ilk olarak karşılaştıkları zaman, bu işle ilişkisi olmayan bir yabancı onların haline herhalde gülerdi. Damat bey evlenmek üzere olduğu kadının nasıl bir şey olduğunu çıkartmaya çalışıyor, gelin hanım da peçesiyle, bu peçenin altında göksel güzellikler gizliymiş izlenimini uyandıracak şekilde, ustalıkla oynuyordu. Ama ben bu oyunla o kadar yakından ilgiliydim ki doğrusu gülecek durumda değildim. Sonra bir zamanlar Osman'a ait olduğu halde sonradan kendim için kullandığım şu elli altın durup durup aklıma geliyor ve belki onun da aklına geliyordur, diye beni korkutuyordu. Kendi kendime, "Osman Ağa bir kızarsa başıma gelecekleri Allah bilir!" diye düşünüyordum.

Her neyse, evlendiler. Eminim ki ben o müthiş, "Kabul ediyorum," sözlerini söyleyinceye kadar Osman Ağa müstakbel karısını bir kerecik olsun göremedi. Ama nikâh töreni sona erince sabırsızlığından kadının peçesinin bir köşesini çekip kısmen açtı. Hayranlık ve sevinçten düşüp bayıldığını söylemeye gerek yok sanırım!

Dildadesinin bir Züleyha olmadığını anlar anlamaz Osman Ağa beni yanına çağırdı ve, "Hacı, kadını hiç ol-

mazsa genç sanıyordum," dedi. "Ama develerden daha buruşuk. Bu nasıl iş?"

Ona kadının bir zamanlar Şah'ın hareminin gülü olduğunu söyleyerek ve evliliğin bir kader kısmet işi olduğunu hatırlatarak bu işin içinden, elimden geldiğince sıyrılmaya çalıştım. Osman Ağa, "Ah, şu kader kısmet her şeyin cevabıdır," dedi. "Ama ne olursa olsun, kader kısmet biri nasıl üç yapmayı başarmazsa, yaşlı bir kadını gençleştirebilmesi de o kadar imkânsızdır."

Aldığı malı geri verecek diye ödüm kopuyordu. Ama mutilerin çoğunlukla kadınlığın dökümtüsünden, Müslüman ülkelerinde kocasız kadınlara gösterilen küçümsemeye açık kalmaktansa herhangi bir kocaya razı olan yaşlı dullar ve terk edilmiş kadınlardan ibaret olduklarını, aralarında bundan iyisi bulunamayacağını anlayınca kadını almaya razı oldu. Çözülür çözülmez avının üstüne atılan aç bir atmaca gibi Osman Ağa'nın da maşukasını görür görmez sabırsızlıkla alıp götüreceğini sanmıştım. Yanılmışım. Eski efendim yeni karısına ne zaman canı isterse gelebileceğini söyleyerek kervansaraydaki odasına dönmek üzere yola çıktı.

56

Nadan Molla'nın, Hırs Yüzünden Hem Kendini Hem de Müritlerini Nasıl Mahva Sürüklediğini Anlatıyor

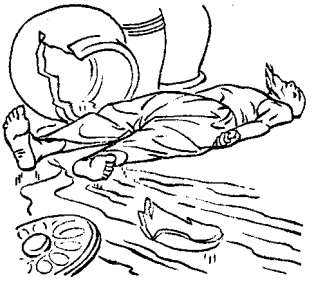
Efendim Nadan Molla'yı daha yakından tanıdıkça onun dünyanın en tamahkâr insanı olduğu kadar da en hırslı adamı olduğunu ve en büyük, en esas amaç olarak Tahran'a Mollabaşı olma emeli güttüğünü anladım. Aklı fikri bu meseledeydi ve ister sofu bir Müslüman olarak, ister Müslü-

manlık düşmanlarının düşmanı olarak göze batmasını sağlayabilecek hiçbir şeyi yapmaktan geri kalmıyordu. Şehrin en büyük camisinde namazı o kıldırıyor, sarayın medresesinde vaaz veriyor, fırsat buldukça davacıları, davalarını çözümlemek için kendine başvurmaya teşvik ediyordu. Her zaman, etrafındakilerden daha fazla göze çarpmak için elinden geleni yapıyordu. Özellikle Nevruz bayramında, bütün mollalar Şah'ın karşısına dizilip de sağlığı ve saadeti için dua ettikleri zaman yaptığı dalkavukluğun fazlalığı sayesinde ve çınlayan gür sesiyle diğerlerinin seslerini bastırarak herkesten daha çok dikkat çekmeyi başarıyordu.

Bu gibi yollarla halk arasında yabana atılmaz bir şöhret yapmıştı, ama kendisini yakından tanıyanlar ona pek değer vermezlerdi. Çok geçmeden meydana gelen bir olay bunu fazlasıyla kanıtladı ve biraz sonra anlatacağım gibi, benim işlerime de yepyeni bir yön verdi.

Kış gelip geçmiş, baharın da ortaları gelmişti. Başkente ülkenin güney yörelerinde, özellikle Lar ve Fas eyaletlerinde kuraklıktan ciddi açlık tehlikesi başgöstermiş olduğuna dair haberler gelmeye başladı. Aynı korku daha kuzeydeki eyaletlere de sirayet etti ve misli görülmemiş bir kuraklık korkunç kaygılara neden oldu. Şah, şehrin bütün camilerinde yağmur duasına çıkılsın diye emir verdi, mollabaşı da emrin yerine getirilmesini sağlamak için eyleme geç'i. Efendim Nadan'ın eline şimdi dindarlığını göstermek ve gayretkeşliğiyle gözü çekmek için mükemmel bir fırsat geçmişti. Bu fırsattan istifade etmese olmazdı. Nitekim hiç vakit kaybetmeden işe girişti. Halk üzerindeki nüfuzunu bildiği için aşağı tabakadan muazzam bir kalabalık toplayarak şehir dışındaki büyük, açıklık bir yere gitti ve yağmur duasına başladı.

Kuraklık hâlâ devam ettiği için Şah her tabakadan ahalinin onunla birlikte dua etmesini emir buyurdu. Nadan Molla bu emri o kadar büyük bir zafer saydı ki artık gayret-

keşliğine sınır yoktu. Müslümanlardan başka Hıristiyanlar ile Yahudilere de dua etmelerini buyurdu. Gelgelelim gökyüzü hâlâ aman demiyordu. Yağmur filan yağdığı yoktu. Ümitsizlik arttıkça Nadan da gayretkeşliğini katlayarak artırıyordu.

En nihayet bir sabah, hava her zamankinden daha sıcakken Nadan Molla, evinin önüne toplamış olduğu bir halk kitlesine şu sözlerle seslendi:

"Bu felaketi başımızdan uzaklaştırmak için elimizden gelen başka hiçbir şey yok mu, ey Tahranlılar? Gökyüzünün bize küstüğü besbelli. Bu şehirde oturan bazı kimselerin kötülükleri ve suçları Allah'ın gazabını üzerimize çekiyor. Bunlar da bizim şeriatımıza başkaldıran, Mübarek Peygamberimizin yasak ettiği şarabı açıkça içerek şehrimizin temizliğini bozan, sokaklarımızı kötülüklerine sahne yapan o sefil, alçak kâfirlerden, gavurlardan başka kim olabilir? Haydi, gidelim! Peşimden gelin, o uğursuz şarap içicilerinin oturduğu yere gidelim. Şarap küplerini kıralım da Allah'ın hoşnutsuzluğunun nedenlerinden hiç değilse bir tanesini ortadan kaldıralım!"

Bunun üzerine genel bir kaynaşma oldu, o zamana kadar mümkün olduğunu hiç tahmin etmediğim kör bir taassup öfkeli haykırışlarla patlak verdi. Bu haykırışlar biraz sonraki vahşet ve şiddetin ancak bir başlangıcıydı. Nadan, kalabalığın başına geçti ve bir yandan nutuklar çekerek ilerlemeye başladı. Ötekiler kadar korkunç ve kör bir yobaz olup çıkan ben de onun arkasından gidiyordum. Nadan bizi şehrin Ermeni mahallesine sürükledi.

Sakin Ermeniler bu öfkeden kudurmuş Müslümanlar güruhunun evlerine saldırdığını görünce ne yapacaklarını

şaşırdılar. Kimi kapısını sürmeliyor, kimi kaçıyor, kimi de put gibi duruyordu. Ama niyetimizin ne olduğu konusunda kararsız kalmaları uzun sürmedi. Çünkü önce bir taş yağmuruna, sonra da öylesine küfür ve lanetlere maruz kaldılar ki en az bir kıyıma uğrayacakları korkusuna kapıldılar.

Molla, peşinde güruhun en azılıları olduğu halde, belli başlı Ermenilerin evlerine girip şarap aramaya başlıyordu. Kadınların özel bölmelerini filan ayırt etmeksizin her kapıyı açıyordu. En sonunda şarap küplerini bulduğu zaman meydana gelen tahribatı gözünde canlandırmayı artık okuyucuya bırakıyorum. Küpler kırılıp bin parça ediliyor, şaraplar dört bir yana akıyordu. Zavallı ev sahipleri ise ellerini ovuşturarak buna seyirci kalmaktan başka bir şey yapamıyorlardı.

Bu tören bütün evlerde gerçekleştirilinceye kadar kalabalığın gazabı son kerteyi bulmuştu. Evleri bırakarak kiliseye gittiler, kapıyı zorlayıp açtırdılar ve içerideki her şeyi mahvettiler... Kitap, haç, süs, eşya, hiçbir şey dinlemiyorlardı. Ve bu gibi durumlarda ahlaksızlar da eksik olmadığından, bütün kıymetli şeylerin talan edilmiş olduğu çok geçmeden anlaşıldı.

Tahribat artık tamam olmuştu. Kalabalığın gazabının karşısında zavallı bahtsızlardan başka bir şey kalmamıştı. Belki de bu kez onlar saldırıya uğrayacaklardı. Neyse ki Şah'ın feraşlarından biri, yanında bir Ermeni büyüğü olduğu halde çıkageldi. Ve onların gelişiyle hemen sağduyu da geri döndü.

Nadan'ın peşinden gitmiş olanlar yaptıklarının sonucundan korktukları için çarçabuk sıvıştılar ve Şah'ın adamının karşısında o mübarek zatla bendenizi bıraktılar. Şehinşah'ın derhal bizi görmek istediğini duyduğumuz zamanki durumumuz pek öyle özenilecek bir şey değildi sanıyorum. Molla bana baktı, ben Molla'ya baktım. Sanırım

iki sakallı adamın yüzünde, bizim o anki ifadelerimizden daha dangalak bir ifade bulmak mümkün olamaz. Nadan zaman kazanmaya çalışarak feraştan eve gidip kırmızı çoraplarını giymek için izin istedi. Ama feraş kısaca, "Kırmızı çoraba hacet yok," dedi.

Bu yanıt Molla'nın bedeninde yaygın bir titremeye yol açtı. İtiraf ederim ki bu titreme, gayet nahoş bir biçimde bana da geçti. Nadan Molla, "Ama ben ne yaptım, Allah aşkına?" diye sızlanıyordu. "Dinimizin düşmanlarını ezmek lazım. Öyle değil mi?"

O kıt sözlü kötek memuru ise gene kısaca, "Görürüz," diye karşılık verdi.

Nihayet saraya vardık ve cellatbaşının dairesinde sadrazamla Mollabaşı'nın oturduğunu gördük. Sadrazam, Nadan Molla'ya, "Ali'nin adına, bu işittiklerimizin anlamı nedir?" diye sordu. "Senin aklın başından gitti mi? Tahran'da bir Şah olduğunu unutuyor musun?"

Mollabaşı da, "Ben dururken kâfirlere karşı ayaklanmaya kalkışacak sen kim oluyorsun?" diye haykırdı.

Cellatbaşı yerinden kalkıp değneğini eline alarak, "Haydi, bunları çabuk Şah'ın karşısına götürün!" diye bağırdı. "Evrenin Merkezini bekletmeyin!"

Sarayın yollarından, dirimizden çok ölümüz geçti. Küçük, alçak bir kapıdan içeri, dört tarafı kapalı bir bahçeye girdik. Bahçeye bakan yüksek bir odada Şah oturuyordu.

Yaklaştığımız zaman haşmetli hükümdarın bıyıklarını burmakta olduğunu gördüm ki bu, her zaman bir gazap belirtisidir. Nadan'a şöyle bir baktım ve buram buram ter döktüğünü gördüm. Pabuçlarımızı çıkarıp mermer havuzun kenarına kadar ilerledik. Kafilemiz, Mollabaşı, Cellatbaşı, Ermeni büyüğü, Nadan ve benden oluşuyordu.

Cellatbaşı, rütbesinin işareti olan asayı yere koydu ve secdeye kapanarak, Şah'a hitap ederken kullanılması âdet

olan bildik giriş sözlerinden sonra, "İşte Nadan Molla," dedi. Sonra beni göstererek, "Bu da uşağı," diye ekledi.

Şah Hazretleri son derece sakin bir sesle efendime seslenerek, "Söyle bana Molla, sen benim uyruklarımı ezme görevini ne zamandan beri üstüne almış bulunuyorsun?" diye sordu. "Sana bu yetkiyi kim verdi? Peygamber mi oldun? Yoksa Peygamberlikten vazgeçerek bir Şah olmaya mı tenezzül edeceksin? Söyle herif, bu yediğin nane nedir senin?"

Başka zaman her türlü durumda pek güzel ötmesini bilen suçlu şimdi dut yemiş bülbüllere dönmüştü. Kâfirlere, şaraba ve yağmursuzluğa dair bir iki kopuk cümle mırıldandı, sonra gene sustu. Şah Hazretleri Mollabaşı'na, "Ne diyor bu adam?" diye sordu. "Kimden izin aldığını öğrenemedim!"

"Haşmetmaabın yağmur bekleyen kullarının iyiliği için böyle davrandığını, gavurların Tahran'da şarap içmeye devam ettikleri sürece yağmur yağmadığını söylüyor efendimiz."

Şah, Nadan'a, "Demek halkımın bir kısmını hoşnut etmek için bir kısmını eziyorsun!" dedi. "Vay canına! Söyle, benim kendi başkentimde hiç mi hükmüm geçmiyor? Bir avuç zavallı kâfir burnumun dibinde mahvolacak da, acaba ben bunu istiyor muyum, istemiyor muyum diye bana sorulmayacak, öyle mi? Söyle, herif, sen rüya mı gördün? Aklın başından gitmiş senin!" Sonra sesini yükselterek. "Ne de olsa bizim kendi ülkemizde hükmümüz geçer!" dedi. "Kâfirler, kâfir de olsalar, bunu bileceklerdir! Buraya bakın, feraşlar, bu sefilin sarığını başından, cüppesini sırtından alın, sakalını yolun, ellerini arkasına bağlayıp bir eşeğin sırtına bindirin. Sonra sokaklarda gezdirin ve şehirden dışarı atın. Müridi de onunla birlikte gitsin!"

Ne mutlu ki zavallı Zeynep'in âşığı olduğumu kimse anlamamıştı. Hele efendimin durumu yanında benim du-

rumum harika sayılırdı. Çünkü Şah'ın dudaklarından çıkan hiçbir emir bu kadar harfi harfine yerine getirilmemiştir.

Feraşlar Nadan'ın sakalını, bir tavuğun tüylerini yolarcasına, kolaylıkla yoldular. Sonra acele etsin diye bol bol vurarak önlerine çıkan ilk eşeği alıp Molla'yı, bir zamanların o mağrur ve hırslı mollasını üstüne bindirerek şehrin sokaklarında yavaş yavaş dolaştırdılar. Ben de sarığım ve cüppem sırtımdan alınmış olarak meyus meyus arkadan geliyordum.

Şehrin kapılarından birine varınca Nadan'ı eşekten indirdiler ve sırtımızda birer kat paçavrayla bizi kırlara salıverdiler. Biz şehirden ayrılır ayrılmaz bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başladığını da sözlerime eklemek yerinde olur. Sanki gökyüzü İran'ın en büyük serserilerinden ikisinin rezil edilmesini beklemişti!

57

Hacı Baba'nın Hamamda Başına Bir Macera Geliyor ve Bu, Onu Mucize Kabilinden Ümitsizliğin Dehşetinden Kurtarıyor

Kendi başımıza kaldığımızda yol arkadaşıma, "Demek böyle," dedim. "Bu mutluluğu da sana borçluyum. Müştehedin tavsiyesinin böyle bir sonuç vereceği aklıma gelseydi sen Hacı Baba'yı bu durumda göremezdin. Yağmur yağmış, yağmamış; Ermeniler sarhoş olmuş ya da ayık durmuş sana ne? Işgüzarlığın sonu bu oldu, işte!"

Molla o kadar acınacak haldeydi ki daha fazla azarlamadım. Yan yana, sessizlik içinde yürüyorduk. Durumumuz son derece acıklıydı. Böylece bir köye vardık. Köye girmezden önce durduk ve ne yapacağımızı görüştük.

Bahtsız efendim şehirden kovulmuştu, onun için fırtına geçinceye kadar şehirde görünmesine olanak yoktu. Ama ikimiz de mal ve mülkümüzün (o, eviyle eşyalarının, ben ise giysilerimle paramın ve katırımın) ne olduğunu merak ettiğimize göre, sonunda benim geri dönerek durumu kolaçan etmeme karar verildi.

Tahran'a gece girdim ve mümkün mertebe tanınmamaya çalışarak gizlice Molla'nın evine gittim. Daha ilk bakışta mahvolduğumuzu anladım. Molla'nın evi, her ellerine geçeni yağma eden bir serseriler güruhunun işgaline uğramıştı. Gördüğüm ilk insanlardan biri, bizi huzura çağırmak üzere bizzat Şah'ın göndermiş olduğu feraştı. Feraş benim katırın üzerine binmişti, kucağında da büyük bir çıkın vardı ki bunun ya benim ya da efendimin giysilerini içerdiği hiç şüphe götürmezdi.

Bu manzarayı görünce o kadar perişan oldum ki ve beni görüp tanıyacaklar diye o kadar korkuyordum ki nereye gittiğimi bilmeden yürüdüm ve düşmanımız Mollabaşı'nın evinin yakınında bir hamama girdim.

İçeriye girip soyundum. Ortalık adamakıllı kararmış olduğu için tellaklar benim pek farkıma varmadılar. En sıcak bölmeye gidip kimseye görünmeden karanlık bir köşeye büzüldüm, başladım kara kara düşünmeye... Hayatımı kazanmak için şimdi ne yapacağımı düşünüyordum, çünkü şans beni temelli terk etmişe benziyordu. Sanki kader beni talihsizliklerin elinde oyuncak olayım diye mimlemişti.

"Âşık olayım derim, hemen Şah Hazretleri rakibim olur," diye düşünüyordum. "Maşukamı öldürür, beni de işimden kovar. Zenginliği kuşku götürmeyen bir adamın oğluyumdur. Babam beni resmen mirasçı ilan ettikten sonra ölür. Herkes artık zengin olmam gerektiğini söylediği halde göz göre göre dolandırılmak bahtsızlığına uğrarım ve eskisinden daha meteliksiz kalırım. İran'ın en dindar ve nüfuzlu fıkıh bilgini beni himaye eder ve bana iş bulur. Artık ölünceye kadar bu işte kalacağım sanıp sevinirim. Derken efendim kötü bir zamanda Tanrı'dan rahmet yağdırmasını diler, rahmet yerine varımızı yoğumuzu kaybetmemize neden olur..." Hiç kimse benim hamam köşesinde sayıp döktüğüm kadar derdi art arda sıralayamamıştır sanıyorum. Dünyayı sonsuza dek elden kaçırdığımı düşünüyor ve yalnızca büzülüp oturduğum köşecikte ölüp gitmeyi istiyordum.

Hamamda şimdi hemen hemen hiçbir müşteri kalmamıştı. Birden bir koşuşma oldu ve oldukça büyük bir törenle içeri bir adam girdi. İçeriye sızan en son ışık hüzmelerinin sayesinde bu adamın bizzat Mollabaşı olduğunu gördüm. Ne o ne de uşakları beni gördüler. Mollabaşı yalnız kalır kalmaz derhal hamamın hazne denilen sıcak su havuzuna girdi.

Bir süre onun havuzda var hevesiyle, nefes nefese suları şapırdatarak oynadığını duydum. Ağırbaşlılığı ve ciddiyetiyle tanınan bir adamın bu oyunbazlığı doğrusu biraz

tuhafıma gitti. Derken biraz sonra çok tuhaf bir çırpınma sesi ve bir gürültü kulağıma çarptı. Mollabaşı'nın suyun içinde görülmedik bir oyun yaptığını sandım. Merakıma yenilerek usulcacık köşemden kalktım ve mümkün mertebe ihtiyatla, parmaklarımın ucuna baba basa havuzun kenarına gidip içeri baktım.

Mollabaşı'nı, daha fazla çırpınmaya mecali kalmamış olarak son nefesini verirken görünce kapıldığım dehşeti tasavvur edin! Ani bir sancıya ya da krampa yakalanarak imdat isteyemeden boğulmuş olduğu belliydi.

Bu aksi ve yersiz olayın doğurabileceği bütün korkunç sonuçlar açıkça aklıma geldi. Kendi kendime, "Şimdi artık benim Mollabaşı'nın katili sanılmama ne engel olabilir?" diye düşündüm. "Efendim Nadan Molla'nın ona ne kadar düşman olduğunu herkes biliyor. Benim de efendimin intikamına alet olduğumu sanacaklar."

Ben havuza inen merdivenin başında durmuş böyle düşünürken Mollabaşı'nın uşağıyla bir tellak içeri girdiler. Ellerinde ıslatılmış temiz çamaşırlar vardı. Havuzdan çıkmakta olan bir adam görünce beni doğal olarak merhum sandılar. Uşak hiç sesini çıkarmadan beni kurulayıp giydirmeye başladı. Bu, bana düşünecek zaman bıraktı. Bu maceranın, beni kaderin attığı zor durumdan belki de sağ salim kurtarabileceğini düşünerek olayların kendi yönlerinde akmasına göz yumdum ve derhal Mollabaşı'ymışım gibi yapmaya karar verdim.

Ta yüksekten asılmış kör bir lamba, kubbeli, geniş giyinme odasında yanan tek ışıktı. Ben de tesadüfen merhumun kalıbında olduğum için, zaten hiçbir şeyden kuşkulanmayan uşakların beni efendileri sanmaları çok doğaldı. Nadan Molla'nın yanına girdiğimden beri Mollabaşı'nı çok görmüş, yakından tanımıştım. Onun için tavır ve âdetlerini, uşakların yanında kaldığım kısa sürede, yani eve gidinceye kadar taklit etmeyi becerebilecek derecede

iyi biliyordum. Sahtekârlığın en zor tarafı hareme girmek olacaktı, çünkü orayı hiç bilmiyordum ve merhumun enderunundaki kadınlarla ilişkileri konusunda tamamen bilgisizdim. Şu var ki bir zamanlar onun "cinsilatif"e karşı mutlak bir despot olduğunu duymuştum. Efendimin evinde çok dedikodu yapılırdı. Mollabaşı'nın, davranışlarının yarattığı bazı kıskançlıklar yüzünden karısıyla sürekli savaş halinde olduğunu söylediklerini de şimdi hatırlıyordum. Az konuşan bir adamdı, konuştuğu zaman meramını kısa, kesik cümlelerle ifade ederdi ve her zaman Arapça kökenli kelimeler kullandığından, saf Farisi kullananlara oranla daha genizden konuşurdu.

Giyindiğim sürece bir kez bile ağzımı açmadım. Yüzümü mümkün mertebe gölgeye getirmeye çalıştım ve nargilemi getirdikleri zaman da Mollabaşı'ndan görmüş olduğum şekilde içmeye başladım: Yani iki üç uzun nefes çekip sonra da hiç bitmeyecekmiş gibi görünen bir duman bulutu üfleyerek...

Hamamdan ayrılırken hamamcıya, "Hüda hafız!" dediğim zaman uşaklardan biri durumda bir tuhaflık sezer gibi oldu. Ama kapıda bekleyen ata binmeme yardım ederken ne kadar ağır bastığımı anlayınca bütün kuşkuları kayboldu.

Merhumun kapısı önünde attan indim. Gerçi evin içindeki kapıları birbirine karıştırdım, ama herhalde özel oda uşağı olan bir adamın peşinden giderek sonunda enderuna giden küçük kapıya vardım. Adam herhalde her zaman yaptığı gibi bu sefer de kapıyı açtı. İçeri girip bir iki adım ilerlediğim zaman da, "Işık getirin!" diye bağırıp sonra çekildi.

Bunun üzerine derhal terlik tıkırtıları ve kadın sesleri duyuldu. Ve iki genç cariye ellerinde mumlarla bana doğru koştu. Besbelli ikisi de bana öbüründen daha önce varmaya çalışıyorlardı.

Binanın en büyük odası aydınlıktı, içeride birkaç kadın görebiliyordum. Bunun herhalde haremin en önemli kişisinin, yani merhumun dul karısının odası olduğunu tahmin ettim ve cariyeler beni oraya götürecek diye ödüm koptu. Ama talihin yardımıyla uygun bir zamana, Mollabaşı'yla karısının kavgalı olduğu bir sıraya rastlamış olacaktım. Galiba bu durumdan cariyelerin de haberi vardı ki ışıklı bölmeye gitmeye pek hevesli olmadığımı görünce beni bir kapıdan geçirip avluya çıkardılar. Buraya açılan tenha bir yere doğru ilerlediler. Şimdi sorun kızları başımdan savmaktı. Şimdiye kadar önümden gitmiş oldukları için yüzümü görmelerine imkân yoktu. Ama benimle birlikte odaya girerlerse belki de tehlikeli bir keşifte bulunabilirlerdi. Onun için kızlardan birinin elindeki mumu aldım ve bir baş işaretiyle gidebileceklerini belirttim. Zeynep ile tanıştığım zamanlardaki gibi aklı gözünde bir delikanlı olsaydım herhalde bir tedbirsizlik yapar ve kendi kendimi ele verirdim. Ama şimdi bu iki genç cariyeyi korku, hatta dehşetle süzüyordum. Hayatımın en hoş anlarından biri herhalde onların arkalarını dönüp giderek beni düşüncelerimle baş başa bıraktıkları andır. Şu son bir saatte başımdan geçen değişiklik o kadar ani olmuştu ki bir ağacın yüksek dallarında yürüyor gibiydim. Sahtekârlığın en güç bölümünü sağ salim atlattıktan sonra, kendimi güvende hisseder hissetmez önce sevinip şükrettim, sonra da, ya bu şans beni terk ediverirse, diye korkudan içim ürperdi.

58
Tehlikeli Gibi Görünmekle Birlikte Sonu Şimdilik İyi Biten Maceraların Sonu

Yalnız kalır kalmaz kapıyı dikkatle içeriden kilitledim ve şamdanı, odanın en uzak bir köşesine koydum. Öyle ki herhangi bir kimse merak ederek pencerenin renkli ca-

mından içeriye baksa benim Mollabaşı olmadığımı anlayamazdı.

Bu işi yapınca aklıma geldi ki bu maceradan daha başka türlü de yararlanabilirdim. "Adamcağızın ceplerini bir karıştırayım, kuşağındaki kâğıtlara da bir bakayım," dedim. "Belki gelecekle ilgili planlarının tafsilatı buradadır."

Merhumun sağ cebinde iki mektup, bir tespih ve mühürleri vardı, sol cebinde de yazı takımı, küçük bir ayna ile tarak. Saati cüppesinin göğsündeydi ve hemen hemen koltuğunun altına rastlayan bir başka küçük cepte de kesesi duruyordu.

Önce keseyi denetimden geçirdim ve beş altınla iki gümüş buldum. Saat altından ve İngiliz yapımıydı. Çok güzel boyanmış olan yazı takımı da değerliydi ve içinde bir çakı, makas ve birkaç kalem vardı. Bütün bunları ve öteki eşyayı ben artık kendimin sayıyordum. (Çünkü oyunu tam olarak oynamaya karar vermiştim.) Onun için hepsini giysilerimin uygun yerlerine yerleştirdim. Bundan sonra merhumun sağ cebinde bulduğum mektuplara sıra geldi. Bunlardan biri mühürsüzdü ve şöyle diyordu:

"Sevgili dostum! Canım kardeşim! (Kendi kendime, ha, kendi ayarında birisinden, diye düşündüm!) Sana hitap eden bu dostunun, çağımızın yıldızı ve kutlu Peygamberimizin gölgesi olan yüksek kişiye karşı beslediği sevgiyi bilirsin. Kendisinin tek arzusu samimiyetlerinin gün be gün artıp güçlenmesidir. Kendisi çağımızın yıldızına her gün bulunmayan cinsten altı tane İsfahan kavunu gönderiyor ve dostundan şarap içebilmek için sınırsız izin istiyor. Çünkü doktorlar kendisine, bol bol şarap içmediği takdirde din düşmanlarının başına bela kesilmek için fazla vakti kalmayacağını ısrarla söylüyorlar."

Derhal, "Bu mektubun sahibi ancak cellatbaşı olabilir," dedim. "İran'da ondan başka kim kendi sözleriyle kendini bu kadar iyi tanımlayabilir, yani yaltak, ayyaş ve

övünmesini seven herifin biri olduğunu bir tek mektubuyla ortaya dökebilir? Bundan elbet bir istifade yoluna bakarız, ama önce öteki mektubu da okuyalım!

Diğer mektubu açıp okudum. Mektupta şöyle deniyordu:

"Efendim, dinimizin dayanağı, kâfirlerin düşmanı ve günahkârların sığınağı olan efendimize hitap etme cüretini gösteren bu hakir kul zatıalinize arz etmek ister ki binlerce güçlükle karşılaştıktan sonra nihayet zatıalilerinin köylerinden yüz altınla elli merkep yükü hububat almayı başarmıştır. İki kez falakaya çektiği halde hiçbir şey veremeyen veya vermek istemeyen Hüseyin Ali'nin iki ineğini almıştır. Bundan sonra da elinden geldiği kadar dayak atıp sözünü geçirmeye çalışmakta devam edecektir. Ve eğer şu günlerde bir adam gönderilirse elindeki parayı ona teslim etmeyi arzu etmektedir."

Mektup bundan sonra bir müstahdemin efendisine hitap ederken kullandığı olağan sözlerle bitiyordu. Altında küçük bir damga, damganın üzerinde Abdülkerim diye bir ad vardı.

"Talihim biraz daha yaver giderse Abdülkerim'in kim olduğunu ve bahsettiği köyün nerede olduğunu öğrenirim. O zaman da yüz altın benim olur." Sonra bu konuyu bir süre için bırakarak cellatbaşından ne şekilde yararlanabileceğimi düşündüm. Bir süre kafa yorduktan sonra şöyle bir yanıt yazdım:

"Sevgili dostum, eşsiz kardeşimin mektubu alındı ve yazdıkları anlaşıldı. Kutsal İslam dini, o aslanlar aslanını, o iki uçlu kılıcı, kudret anıtını kurtarmak pekâlâ mümkünken, kaybetmek tehlikesinde kalırsa, yapılacak işin ne olduğundan kim şüphe edebilir? İç dostum, şarap iç, hem de bol bol... Bırak bütün inanmışların düşmanları korkudan titresin. Kavunlar için Allah senden razı olsun. Ama sözünü ettiğin şereflere bir tane daha kat, dostuna ödünç bir at

yolla. Kendisinin yapılacak acele ve önemli bir işi var. Talih yıldızı ona gene evinin yolunu gösterdiği zaman dostun atı sağ salim sana iade edecektir."

Bu mektuba merhumun mührünü bastım ve ertesi sabah erkenden bizzat kendim göndermeye karar verdim.

Öteki mektuba da şu yanıtı yazdım:

"Kıymetli Abdülkerim'e, mektubunu aldık, dediklerini anladık. Bu mektubu sana çok güvendiğimiz Hacı Bey getirecek. Bize verilecek olan para varsa kendisine teslim edeceksin. Öteki hususlarda yakında gene yazacağız. Bu arada sen falakaya devam et, biz seni koruması için Allah'a her zaman duacıyız."

Bu işi de bitirdikten sonra her an ele geçme tehlikesine maruz bulunduğum bu yerden kaçmak için uygun zaman kollamaya başladım. Vakit gece yarısını geçmişti ve ben odamdan gizlice sıvışmaya hazırlanıyordum ki birisi içeri girmek istiyormuş gibi kapı usulca aralandı. Duyduğum korkuyu tarif etmekten, tasavvur etmek daha kolaydır. En az komiserle bütün memurların içeri dalıp beni yakalayacaklarını sanıyor ve dehşet içinde bekliyordum. Ansızın bir kadın sesi duydum. Bu ses, heyecanımdan anlayamadığım kelimeler fısıldıyordu. Bu ziyaretin amacı ne olursa olsun verecek bir tek yanıtım vardı, o da yüksek bir horultuydu ki bu da odadakinin rahatsız edilecek durumda olmadığını anlatmaya yeterli geldi.

Bir süre daha bekleyip evin içinde her şeyin sessizliğe gömüldüğüne inanç getirdim, sonra usulcacık sokak kapısına gittim. Kapıyı kolaylıkla açtım ve peşimden kovalayan varmış gibi oradan kaçtım. Sokaklardan polise ve nöbetçilere görünmeden geçmek için en uygun fırsatları kolluyordum. Nihayet gün yeterince ağardı. Çarşılar yavaş yavaş açıldı. Sırtımda Mollabaşı'nın esvapları olduğu için ilk işim giyimimde kuşku çekmeyecek değişiklikler yapmak oldu. Bunu da bir elden düşmecide pek az bir paraya yaptım. Bu

arada elime düşmüş olan kıymetli eşyanın hiçbirini kaybetmemeye de dikkat ediyordum.

Bu işi bitirdikten sonra cellatbaşının evine gittim. Kapıdaki uşak hiç tanımadığım birisiydi. Yazmış olduğum mektubu ona verdim ve Mollabaşı'nın önemli bir iş için şehirden ayrılmak üzere olduğunu, bu sebeple acele yanıt beklediğini söyledim.

Biraz sonra uşak, cellatbaşının enderunda olduğunu, hemen yanıt yazmak istemediğini, ama bu arada atlarından en güzelinin bana verilmesini emrettiğini bildirdi. Çok sevindim tabii.

Ahırdan çıkarılan ata nasıl bakıyordum, bilseniz! Atın eyerinin topuzları altın kaplaması kadifeydi; boynunda altın bir zincir vardı, gemi de mineliydi. Bütün bunların benim malım olacağını düşünmek bana âdeta dehşet veriyor ve böylesine bir şans çok sürmezmiş gibi geliyordu. Korkum o kadar şiddetliydi ki neredeyse daha az süslü bir at isteyecektim. Ama gecikirsem mahvolacağımı düşündüm ve fazla mırın kırın etmeden ata bindim. Az sonra şehrin kapısından dışarıya çıkmış ve bir hayli uzaklaşmış bulunuyordum.

Hiç durmadan ve bir kere bile arkama bakmadan, Saray Irmağı'nın geniş yatağının eğri büğrü arazisine varıncaya kadar atımı koşturdum ve ancak orada durdum. Mollabaşının köyünün Hamadan dolaylarında bir yere rastladığını duymuştum. Bunu anımsadım ve o tarafın yolunu tuttum. Ama doğrusunu söylemek gerekirse nefes almak için durduğum zaman talihimin aldığı bu umulmadık yön beni öyle bir telaşa düşürdü ki uçurum kenarında gözü kararıp da kendini atmak için bir tür istek duyan insanlar gibi, geriye dönüp adalete teslim olma düşüncesinden kendimi zor vazgeçirdim. "Bir hırsızdan başka hiçbir şey değilim," diye düşündüm. "Yakalanırsam sonum bir topun ağzına tıkılıp uçurulmak olacak. Ama beri yandan beni hırsız yapan ne-

dir? Doğrusu kader böylesine tuhaf cilveler yapıyorsa suç benim mi? Mollabaşı'nın ölümünü ben istemedim. Ama tutar da son nefesini benim kucağımda verirse, sonra da çevredekiler ister istemez beni o sanırlarsa, besbelli kader beni onun vekili yapmış demektir. Ve o kimlikte kaldığım sürece bütün yaptıklarım da yasal demektir... Öyleyse onun elbiseleri benim elbiselerim, onun altınları benim altınlarım sayılır ve onun adıyla yazdığım mektuplar da geçerlidir."

Vardığım bu sonuçlar bana biraz can verdi. Tekrar ata bindim ve Mollabaşı'nın köyü neresidir, yörede Abdülkerim diye biri var mıdır, diye sormak üzere en yakın köyün yolunu tuttum. Sanki zar benden yana dönmekte devam ediyordu. Yaklaşık bir parasang ötede olan bundan sonraki köyün aradığım köy olduğunu ve Abdülkerim'in de efendisinin vekilliğini yapıp vergilerini toplayan bir hoca olduğunu öğrendim. Kendi kendime, "Hocaymış demek!" diye düşündüm. "Öyleyse mektubun tonunu değiştirip ona göre hitap etmek gerekir."

Hemen yere oturdum, cebimden yazı takımını çıkarıp kuşağımdaki kâğıt tabakasının bir kısmını keserek mektubu yeniden yazdım, sonra gene yoluma devam ettim. Kararım, yüz altını elde edebilirsem hemen en yakın İran sınırına gitmekti.

59
Hacı Baba Pek Dürüst Davranıyor Nadan Molla'nın Hayatı ve Maceraları

Seydiabad (aradığım köyün ismi buydu) köyüne varır varmaz bindiğim ata yakışır ağır bir eda takındım ve içeriye öyle buyurgan bir tavırla girdim ki beni gören köylüler başlarını saygıyla eğmekten geri kalmadılar. Yere inip atı köylülerden birine vererek, "Abdülkerim nerede?" diye sordum.

Bir an içinde herkes onu bulmak için harekete geçti, çok geçmeden de Abdülkerim göründü. Malum selam faslından sonra, "Mollabaşı tarafından sizin yakından ilgilendiğiniz bir iş için geliyorum," dedim ve hemen mektubunu uzattım.

Abdülkerim'in keskin gözleri vardı. Bu da benim hiç işime gelmedi, hele gözünün ucuyla beni tepeden tırnağa süzüp durması hiç hoşuma gitmedi. Ama mektubu okur okumaz, "Vallahi para hazır, ama önce biraz istirahat buyurup bir şeyler yiyin. Allah aşkına içeri buyurun," deyince içim rahatladı.

O keskin gözlerin ateşi altında daha fazla eylenmek hiç istemediğimden çok acele işim olduğunu söyledim. Ama kuşku da uyandırmamak için biraz meyve ve lor yemeye razı oldum. Ben tam bir lokma kavun almak için ağzımı ardına kadar açmış durumdayken Abdülkerim, "Sizi Mollabaşı'nın evinde gördüğümü hiç hatırlamıyorum," dedi. "Oysa onun bütün adamlarını çok iyi bilirim."

Bu soruyu duyunca kavun boğazımda kaldı; boğulacak gibi olarak, "Hayır," dedim. "Hayır, ben onun adamı değilim. Ben cellatbaşının adamıyım. Anladığıma göre cellatbaşıyla Mollabaşı arasında bir para alışverişi varmış."

Bu yanıt ev sahibimin zihninde belirmeye başladığını sezdiğim bütün kuşkuları yatıştırmış gibi oldu. Böylece altımdaki atın, altın tokmaklı eyerin ve parlak gemin anlamı da aynı çırpıda açıklanıvermişti.

Yüz altını alınca güzelce koynuma yerleştirdim. Sonra sözüm ona şehre dönmek üzere yola çıktım. İçim şimdi gelişime oranla çok daha rahattı. Ama köyün gözünden uzaklaştığım zaman atımın başını ters tarafa döndürdüm ve mahmuzları böğrüne bastırarak, terler hayvanın sırtından aşağı akıncaya kadar hiç durmaksızın yol aldım.

Doğrusunu sorarsanız Kermanşah'a gidip orada atı da, eyeri de, gemi de satmaya ve sonra Bağdat'a gitmeye karar vermiştim. Bağdat'a gidince her türlü tehlikeden uzaklaşmış olacaktım.

Beş parasang kadar yol almıştım ki önüm sıra, avazı çıktığınca şarkı söyleyerek hızlı hızlı ilerleyen acayip bir insan gördüm. Bu adam hafif giyinmişti ve başında sadece bir takke vardı. Yüzüne bir bez sarmış, ayaklarına da bir çift terlik giymişti. Üzerinde hiç uzun yolculuğa çıkmış bir adam görünümü yoktu. Yaklaştığım zaman bu adamı önceden görmüşlüğüm varmış gibi geldi. Uzun boylu, biçimli bir adamdı, geniş omuzlu, ince belli. Şarkı söylemesi olmasa onu o saat Nadan Molla sanacaktım, ama öylesine mağrur bir mizaç ve tavır sahibi bir adamın böyle davranabileceğini hiç sanmıyordum. Gene de biraz sonra, o henüz beni görmemiş olduğu halde ben onu gayet iyi görebildim: Artık yanılmama imkân yoktu. Bu adam bizim Molla'nın ta kendisiydi.

Ona aşinalık edip etmeme konusunda bir karar vermek için durdum. Yanından geçip gitmek zalimliğin son perdesi olurdu, ama aşinalık ettiğim takdirde de yersiz bir yol arkadaşı yüklenmiş olacaktım. Beri yandan Molla benim kim olduğumu öğrenip de kendisini görmezlikten geldiğimi bir anlarsa ilk fırsatta hırsızlığımı ortaya vuraca-

ğı kesindi. Bu kez kaçsam bile bundan sonra hep onun düşmanlığının korkusu altında yaşayacaktım.

İkimiz de aynı köye doğru gidiyorduk. Geceyi orada geçirmek zorundaydık, onun için geri dönemezdim. Uzun yol gideceğimize göre atıma iyi bakmam gerekiyordu. Hayvanı daha fazla zorlamak da imkânsızdı.

Orta yolu yeğledim. Molla beni tanırsa aşinalık edecek, tanımazsa aldırış etmeyip geçecektim. Atımı sürdüm. Yaklaştığım zaman Molla dönüp beni tepeden tırnağa süzdü. Ama tanımamış gibiydi.

"Ağa, Allah aşkına bu zavallı adama merhamet et!" diye bağırdı. "Dünyada Allah'tan ve senden başka sığınacak kimsem yok!"

Onun böylece duygularıma seslenmesine doğrusu dayanamadım. Bakalım daha neler diyecek diye bir süre sesimi çıkarmadım, ama en sonunda bir kahkaha kopardım. Benim kahkaham da onun şarkı söylemesi kadar tuhaf kaçmıştı, çünkü adamcağız benim hakkımda ne düşüneceğini bilemiyordu. Konuştuğum zaman bütün şüpheleri kayboldu ve eski efendim adeta çılgın bir sevinç ve coşku içinde bana doğru atıldı. Dizimi öperek, "Ay Hacı, canım, ciğerim, gözümün nuru!" dedi. "Gökten mi düştün? Nedir bu şıklık, bu at, bu altın eyer, bu süsler? Cinler perilerle mi iş görüyorsun? Yoksa şans sana âşık oldu da mirasını mı bıraktı?"

Bu sözleri o kadar hoşuma gitmişti ki gülüp duruyordum. Molla, "Katırını nasıl oldu da bu kadarcık zamanda bu güzel ata dönüştürebildin?" diye sordu. "Ya benim mallarım, onlar ne oldu? Eşeğimi olsun kurtaramadın mı? Ya-ya yürüye yürüye canım çıktı. Haydi anlat, anlat, Peygamber aşkına hepsini anlat."

Çok geçmeden anladım ki maceralarımın tam tafsilatını vermeyecek olursam kendi mallarını iç ettiğimi ve hayran kaldığı bu süsleri onun parasıyla aldığımı sanacaktı. Bu yüzden, ona her şeyi olduğu gibi anlatacağıma söz verdim, aynı zamanda da imkânsız görünen şeylere inanmaya hazırlanmasını rica ettim. Çünkü anlatacağım şeyler öylesine olağanüstü acayipti ki Molla belki onu kandırmaya çalıştığımı sanabilirdi.

Bundan sonra köye gittik ve mihmanhaneye (misafirhane) yerleştik.

Benim gibi bir adamın göze batmamasına imkân yoktu. Nitekim bir süre sonra kethüda yanıma geldi ve bize iyi bir yemek hazırlattı. Yemek hazırlanırken ben de bir yandan başıma gelen maceraları arkadaşıma anlattım. Nadan Molla maceralarımın acayipliğinin tadına tam anlamıyla vardı. Benim şu zenginlik ve yakışıklılığımın, eski düşmanı Mollabaşı'nın ölümü pahasına elde edilmiş olduğunu öğrenince keyiften neredeyse ölüyordu. Böylece oturmuş birbirimize bütün samimiyetimizle içimizi döküp halleşirken (çünkü bahtsızlar kendi kendilerinden söz ettikçe ferahlarlar) eski efendimin gerçek kişiliğini şimdiye kadar hiç tam olarak anlamamış olduğumu fark ettim.

"Ben senin hizmetindeyken takınmış olduğun o büyüklenen tavırlar herhalde yapmacıkmış," dedim. "Öyle ya, sahiden mağrur olan birisi nasıl birdenbire bu kadar samimileşebilir?"

Molla, "Ah Hacı, kötü talih insanı çok değiştiriyor," diye içini çekti. "Benim hayatım eskiden beri sürekli bir iniş çıkıştan ibarettir. Çok zaman hayatımı, Nevruz'da pa-

zar yerlerine kurulan tahterevallilere benzetirim. Maalesef hiçbir zaman, 'Kilimini ıslak yere serme,' lafını kendine düstur edinmiş kimselerden olamadım!"

Bunun üzerine ben, "Haydi, bana hayatının hikâyesini anlat," dedim. "Vaktimizi geçirmek için bundan daha iyi bir çare bulamayız. Beni de her şeyini anlatmaktan çekinmeyecek kadar yakından tanıyorsun sanırım."

"Hayatımın hikâyesinde, bir gün prens, öbürsü gün ise dilenci olan birçok Iranlının serüvenlerinden farklı bir şey bulamayacaksın. Ama mademki istiyorsun, memnuniyetle anlatırım." Ve Nadan Molla böyle diyerek hayatını şöylece anlatmaya başladı:

"Aslen Hamadan'ın yerlisiyim. Babam o kadar büyük bir mollaydı ki Iran'ın müştehedi olma emelini güdüyordu. Ama dinimizin bazı noktaları konusundaki muhalif düşüncelere kapılarak maalesef o kadar ileri giderdi ki sonunda aleyhine bir cereyan başladı ve böylece o da istediği mevkiye erişemedi. Babamın en seçkin ve yüce niteliği, Osmanlılara ve genelde bütün Sünnilere karşı beslediği nefretti. Iran'da Sünnilere karşı duyulan nefretin eskisine oranla çok daha fazla artmasına bizim dedelerimizden birinin neden olduğu söylenir. Dedemiz bunu, Şii çocuklarının tahsiline basit bir yenilik katmak suretiyle yapmış. Böylece, İran çocuklarının ilk düşüncelerinin Ömer soyunun aleyhinde gelişmesini sağlamış. Sen de herhalde çok iyi hatırlarsın. Çocuklar ders sırasında bazen dışarıya çıkmak için izin istemek zorunda kaldıkları zaman, 'Lanet be Ömer' derler. İşte bu cümlenin bu anlamda kullanılmasını bizim soydan biri icat etmiş. Herhalde sen de benim gibi, bütün ömrünce Ömer adını bütün pis ve kirli şeylerle bir arada düşünmeyi ve mektepte öğrendiğin bu küfrü günde hiç değilse bir kez tekrarlamayı ihmal etmemişsindir."

Molla'nın sözlerini yürekten doğruladım. O da hikâyesini anlatmayı sürdürdü.

"Babamın Ömer soyuna karşı duyduğu nefret bütün kâfirleri kapsardı. Yahudiler, Hıristiyanlar, ateşe ve puta tapanlar, hepsi onun lanet alanına girerdi. İlk önceleri sırf hayatta yükselmek için vaaz ettiği ilkeler, sonunda mizacının en belli başlı, en egemen parçası olup çıktı. Bütün ailesini ve bu arada beni, kendi prensiplerine göre yetiştirdi, bütün şiddetli kinlerini bize aşıladı. Bu ortak nefretimize o kadar bağlıydık ki sanki ayrı bir tarikattık... Kâfirlere dehşet saçan ve Şii imanını en canla başla destekleyen bir tarikat.

Bunları öğrendikten sonra geçen gün Tahran'da Ermenilerin şarap fıçılarını parçalama alayında oynadığım rolü herhalde garipsemezsin. Ama bu aşırı ateşin başıma sardığı bela yalnız o değil. Çok eskiden, daha Hamadan'da okulda okurken müthiş bir ayaklanmaya karıştım ki bu olayı asıl kışkırtan da zaten bendim.

Bağdat Paşası'nın bir elçisi, maiyetiyle birlikte, Şah'ın sarayına gitmek üzere bizim şehirden geçiyordu. Birkaç gün mola vermeye karar verdi. Kimseye zararı yoktu. Ama ben babamdan öğrendiğim dersleri uygulamaya koymak için yanıp tutuşuyordum. Onun için kendim gibi kör yobaz gençlerden bir grup oluşturdum ve münasip sözlerle onları öylesine ateşledim ki hep birlikte, dinimizin akidelerine yaraşır, büyük bir kahramanlık yapmaya karar verdik. Türk misafirlerimize taarruz edecek, Ömer'e karşı duyduğumuz nefret ve laneti tekrarlayacak ve onları Şii olmaya zorlayacaktık. Elçilere, elçi sıfatıyla her zaman saygı göstermek gerektiğine aldırmıyorduk. O kadar gençtik ki belki bunu bilmiyorduk bile. Süleyman Efendi'yi yalnızca Şiilerin düşmanı bir Sünni olarak görüyorduk. Bir gün elçi, Hamadan valisini ziyaret etmek için evinden çıkarken hep birlikte karşısına çıktık ve 'Ömer'e lanet olsun!' diye bağırmaya başladık. Bunun üzerine elçinin uşakları öfkelendiler ve hakaretle, kötekle karşılık verme-

ye başladılar. Bizim güruhtan taş sağanakları boşandı ve bu da genel bir hercümerce sebep oldu. Kargaşalık sırasında Paşa'nın elçisinin başından kavuğunu devirdik, yüzüne tükürdük, sırtındakileri paramparça ettik.

Böyle bir rezalete göz yumulamazdı tabii. Elçi küplere binmişti. Şah'a bir haberci göndereceğini söylüyordu. Hatta Bağdat'a dönüp meseleyi Paşa'ya söylemeye bile karar vermişti. Ama onun öfkesini yatıştırmadığı takdirde doğabilecek sonuçlardan korkan bizim vali, elçiye öcünün alınacağını ve ayaklanmanın ele başlarının derhal yakalanıp kendisine teslim edileceğini vaat etti.

Babamın şehirdeki mevkiine güvendiğim ve yaptığımız işten dolayı gururdan koltuklarım da kabarmış olduğu için Türklerin intikam yeminlerini önce önemsemedim. Ama sadece bu olayın haberi Tahran'a ulaşırsa yerinden olacağını düşünen vali, Peygamber'in asıl halefi Hazreti Ali midir, Osman, Ömer ve Ebubekir sahtekâr mıdır değil midir, aldırış etmeksizin derhal benim iki arkadaşımla birlikte yakalanmamı buyurdu. Sonra da bizi öfkeden kudurmuş Osmanlıların eline teslim ettiler.

Nefretimin özneleriyle yüz yüze getirildiğim zaman duyduğum birbirine zıt duyguları asla unutamayacağım. Onların bana çekmeyi tasarladıkları güzel dayağın düşüncesi hiç de hoşuma gitmiyordu. Öte yandan en ufak bahaneyle taşmaya hazır olan küfürler selinin karnımda kalması gerektiğini bilmek de beni kahrediyordu.

Onlar ise bizim bütün nefretimizi faiziyle iade etmeye hazırdılar ve bu fırsatı hiç kaçırmadılar. Bizi salıvermek cömertliğini göstermek şöyle dursun, öyle ateşli bir imanla sopadan geçirdiler ki ben böylesi bir din ateşinin kendi bağrımdan başka hiçbir bağırda yanamayacağını sanırdım. Kısacası ayaklarımız pelteye döndü. Bu işlem sırasında tek tesellimiz de içimizdeki öfkeyi dışarı vurmak için fırsat bulmamızdı. Her neyse, Türk'ün öcü alındı, biz de serbest bırakıldık.

Bu macera epey bir süre için ateşimi söndürdü. Yirmi beş yaşlarına gelip de sakalım iyice sıklaştığı zaman İsfahan'a gittim. Niyetim oradaki ünlülerle vakit geçirerek hayatta ilerlemek, onların tartışmalarına katılarak kendimi tanıtmaktı. Zamanla bütün isteklerimi gerçekleştirdim ve epeyce büyük bir ün kazandım. Artık kendimi adamakıllı göstermek için fırsat bekliyordum. Şimdi anlatacağım olay çok geçmeden bana bu fırsatı verdi.

Ünlü Şah Seffi'nin hükümdarlığı sırasında Frenklerin İsfahan'da ticaret amacıyla kurulmuş epeyce işyerleri vardı ve Şah da onları çok tutar, desteklerdi. Zaten kendisi de yarı dinsizin biriydi. Frenklere istedikleri gibi ibadet izni vermiş, kilise kurup papaz getirtmelerine, hatta onları duaya çağıran çanların çalınmasına izin vermişti. Müslümanlık için ne yüz karası! Bu Frenklerin başlarında en büyükleri var, halife gibi bir şey, Papa diyorlar. Bu adamın görevlerinin bir bölümü mübarek Peygamber Efendimiz gibi, dinini bütün dünyaya yaymaya çalışmak. Çeşitli bahanelerle bu Papa'nın dervişleri kimi İsfahan'da kimi de Yulfa'da Ermenilerin arasında birçok manastır kurmuşlar. Bunların çoğu boş durur, binalar harap olmuştur. Ama amacı bilhassa Hıristiyanlık propagandası olan bir manastır vardı ki hâlâ açıktı. Ve işte benim ve en ateşlilerden daha başka bazı mollaların bütün emeli, hükümetin zıt tutumuna karşın, bu manastırı ortadan kaldırmaktı. Başımızdakiler, ticaret yoluyla ülkeye para getiriyorlar diye, Hıristiyanların İran'da yerleşmelerini eskiden beri pek isterler.

Bu manastırın başında iki keşiş vardı ki bir tanesi maazallah felaketti... Dünyayı anlamış, derin, içten pazarlıklı bir adam, öylesine zeki ve hazırcevap ki şeytan bile onun babası olmaya layık değildi. Uzun boylu, zayıf ve kuvvetli bir adamdı. Gözleri yanmış kor gibiydi ve sesi insanı keskin rüzgârlar gibi kamçılardı. Bizim en bilgin adamlarımızla din konusunda tartışmaya girişmek için hiçbir fırsatı

kaçırmaz ve açıkça mübarek Peygamber Efendimiz, insanların en yücesi, Allah'ın sözcüsü Muhammed Mustafa'nın bir dolandırıcı ve sahtekâr olduğunu söylermiş. Yani kısacası, Nuh gibi kaptanı varmışçasına tartışma denizine açılırdı. Hatta sözle bile yetinmeyerek bir de kitap yazmıştı. Bu kitapta sözüm ona çılgın iddialarını kanıtladığını söylüyordu. Sonra maalesef bizim din adamlarımızdan biri de bu kitaba karşılık vermeye kalkıştı. Söndürmemek için bol su bulunmadığı durumlarda ateşle oynamanın ne büyük budalalık olduğunu herhalde unutmuştu. Yazdığı kitapta her şeyi söylüyordu, söylemesi gereken şeyler dışında. Böylece İslam'ın ihtişam ve üstünlüğünü vurgulayacağı yerde tersine dinimizi gülünç düşürüyordu. İşte ben gittiğim sırada İsfahan bu konuyla çalkalanmaktaydı. Malum, kendimi göstermeye can attığım için Frenk dervişinin bir gün Yezid medresesine bizzat gelerek şehrin mollalarıyla karşılaşmasını önerdim. Bu karşılaşmada iki din de her yönden tartışılacaktı. Sonunda ya bizim hocalar Frengi dine döndürecekler yahut da onun iddiaları baskın çıkarsa kendileri Hıristiyan olacaklardı. Frenk gavuru buna derhal razı oldu. Ama biz önceden kendi aramızda kararımızı vermiştik: Ulemalarımızın keyfini kaçıran böyle muzır bir yaratığın artık İran'da daha fazla kalmasına müsaade edemezdik. Sonra dinimizin büyük gerçekliğinin kanıtlanmasını da boş sözlere ve yükseltilmiş seslere bırakamazdık. Dinimiz kendini, dindarların sayısının ve ateşinin çokluğunda göstermeliydi. Böylece bütün sarıklı ve sakallı başları, gizlice, tartışma için kararlaştırılan gün medreseye davet ettik. Hiçbir davete bu kadar tam olarak uyulmamıştır. İslam dininin çocukları karşı gelinmez güçlerini hiçbir zaman, o unutulmaz günde gösterdikleri kadar şaşaayla göstermemişlerdir herhalde!

Medrese ağzına kadar dolmuştu. Çünkü mollalardan başka dinimizin zaferine tanık olmak için can atan büyük

bir kalabalık da avluları istila etmişti. Duvardan duvara, köşeden köşeye, uzun ve sık sıralar halinde, sarıklı kafalar uzanıyordu. Derken Frenk dervişi, yapayalnız, arkadaşsız ve savunmasız çıkageldi. Çevresine kaygıyla bakındı; kalabalığımızdan ürkmüş gibiydi. Tartışmayı yönetecek olan en belli başlı birkaç molla en önde oturuyordu. Ben de yanlarındaydım. Keşişe sorulmak üzere sorular hazırlamıştık, biz de onun verdiği yanıtlara göre hareket edecektik. Frengin elinde dilinden başka silahı yok gibiydi. Karşımıza geçip oturdu. Bütün oradakilerin çehrelerinde okuduğu kin karşısında iyice ürkmüş olduğu gözle görülüyordu.

Ona düşünecek vakit bırakmadan hemen soru sormaya başladık. Birisi, 'Allah'ın insan kılığına girdiğine inanıyor musun?' diye sordu. Öbürü, 'Allah'ın üç kimseden ibaret olduğu halde gene de tek olduğunu mu kabul ediyorsun?' dedi. Bir üçüncüsü, 'Ruhul Kudüs dediğiniz şeyin gökten aşağıya bir güvercin biçiminde indiğine mi inanıyorsun?' dedi.

Bu sorular öyle hızlı ve art arda soruluyordu ki adamcağız ne yana döneceğini bilemiyordu. Nihayet sesinin olanca gücüyle bağırdı: 'Amacınız beni öldürmekse öyle olsun; ama bu sizin tezinizi kanıtlamaz ki! Yok eğer niyetiniz tartışmaksa bana böyle kalabalıkla ve şiddetle saldırıda bulunmak, sizin söze ancak dayakla cevap verebileceğinizi, yani benim sözlerime yenik düştüğünüzü kanıtlar.'

Durumun aleyhimize döndüğünü, adamın sözlerinin kendisi için olumlu bir etki yarattığını görüyordum. Derhal medresedeki kalabalığa ve mollalara dönerek: 'Ey Müslümanlar! Müslümanlar! Yardımımıza koşun! Dinimize saldırıyorlar! Bu gavur bizim dinimizi alt etmeye çalışıyor! İntikam! İntikam!' diye bağırdım.

Sözlerim ani bir etki yarattı ve yüzlerce ses gavurun aleyhine yükseldi. Kimisi 'Yakalayın!' Kimisi 'Gebertin!' diye bağırıyordu. Kalabalık heyecandan, denizin dalgaları gibi

bir ileri bir geri dalgalanıyordu. Tehlikede olduğunu gören derviş, mollalardan birinin yardımıyla kaçmaya teşebbüs etti. Molla kendi cüppesini kâfirin üstüne örttü ve derviş tam biz üstüne çullandığımız sırada aramızdan sıyrılıp kaçarak kendini sağ salim bir Ermeni evine atmayı başardı.

Avımızı elimizden kaçırdığımız için hayal kırıklığına uğrayan biz mollalar hep birden şehrin valisinin karşısına çıktık. Peşimizden de muazzam bir kalabalık geliyordu.

Vali, sofu ve mümin bir Müslümandı. Onun için kopardığımız yaygaraya onun da duraksamadan katılacağını sanıyorduk. Frenk dervişini, dinimizi yıkma amacı güden propaganda yapmakla suçladık!

'Bu herif bizim peygamberimize sahtekâr diyor, sözleri küfürdür. Kendisinin bize teslim edilmesini istiyoruz,' dedik.

Vali ne yapacağını şaşırmıştı, çünkü Avrupa'yla ilgili durumlara karışmanın ne kadar tehlikeli olduğunu biliyordu. Onun için bizim şiddet eğilimimizi desteklemeye hiç niyeti yoktu.

'Mademki ne dediğini dinlemeyeceksiniz adamı ne diye tartışmaya davet edersiniz?' diye sordu. 'Onun sözlerine cevap verecek sözünüz yoksa şiddet kullanmak sizin aleyhinize olur ve dinimize de yarardan çok zarar getirir. Öte yandan sizin sözleriniz onunkilerden iyiyse ve o size cevap veremezse gerçekten kâfir demektir ki kanunlarımıza göre ölüme layıktır.'

Gene önümüze set çekildiğini görünce, intikam almaya yemin ederek oradan ayrıldık. Dervişi o an ele geçirsek eminim bin parça ederdik. Kendisi de bunun pekâlâ farkındaydı ki az sonra şehirden ayrıldığını işittik. O yöndeki çabalarımız boşa gitmemiş oldu, çünkü kâfir uzun bir zaman aramızda görünmeyi göze alamadı.

Bu olayda kendimi öyle bir göstermiş, dindarlığımı her yönden öyle bir kanıtlamıştım ki artık seçkin bir kişi

olup çıkmıştım. Ama henüz bundan bir yararım olmamıştı. Sürekli ve kazançlı bir işe girmek için başkente gidip orada uğraşmam gerektiğini hissediyordum. Böylece aklımı bu kez de bu soruna verdim. Bu amaca ulaşmak için Kum'a gittim. Niyetim kendimi müştehede sevdirmekti. Çünkü onun tavsiyesinin bana on yıllık namaz ve oruçtan daha çok yararı dokunacağını biliyordum. İstediğime de tamamen eriştim. Kâfirlerin düşmanı diye adım çıkmış olduğu için müştehed beni hararetle karşıladı ve en ateşli müritlerinin arasına memnuniyetle kattı. Ben de onun Sufi düşmanlığını gönlünün dileyebileceği en büyük ateşle desteklemeye başladım. Tahran'daki ulemanın arasına katılabileyim diye aracılığını rica etmek için pek fazla beklemem gerekmedi. Müştehed benden ayrılacağına üzüldüğünü söylemekle birlikte ricamı kabul etti, ben de çok geçmeden başkentteki ulemanın arasına katıldım.

Gerçi ben de herkes gibi onur sahibiyimdir, ama sana itiraf edebilirim ki sarayda yükselmekte umduğumdan çok daha az başarılı olabildim. Benim gibi yükselme hevesinde olan rakiplerim sayısız denecek kadar çoktu ve hepsi de benden daha tecrübeliydi. Onlar gibi ben de işe mevki sahibi kimselere büyük bir saygı göstermekle başladım. Nihayet amirimin meclisinde oturma imtiyazını kazanınca yavaş yavaş sadrazamın, haznedarın, başvekilin, cellatbaşı vesairenin dikkatini çekmeye başladım. Toplantılarında, vaazlarında sık sık görülüyordum. Ama ne de olsa basit bir molladan başka bir şey değildim ve sürüden ayırt edilip sivrilmek için dört gözle bir fırsat kolluyordum. Önce sadrazamın dikkatini çektim. Bir keresinde Hazreti Hüseyin'in onuruna onun denetiminde yapılan bir ayinde vaaz vermiş ve öyle ilahiler okumuştum ki herkes gibi onun da beğenisini kazanmış, onu ağlatmıştım. İşte o zamandan sonra epeyce yol aldım. Hele halkın gözünde çok yüksek bir yere geldim ki bence halkın sevgisi haris bir adam için en vazgeçilmez şeydir.

Ama sen kendin de gördün, despot bir hükümdarın iradesiyle karşılaşınca halkın yardımına ne kadar az güven oluyor! Halk üzerindeki etkime pek fazla güvenerek kendimi unuttum. İşte şimdi de gördüğün gibi yersiz yurtsuz sefilin biriyim ve doğduğum şehre ilk ayrıldığım zamanki gibi beş parasız dönüyorum."

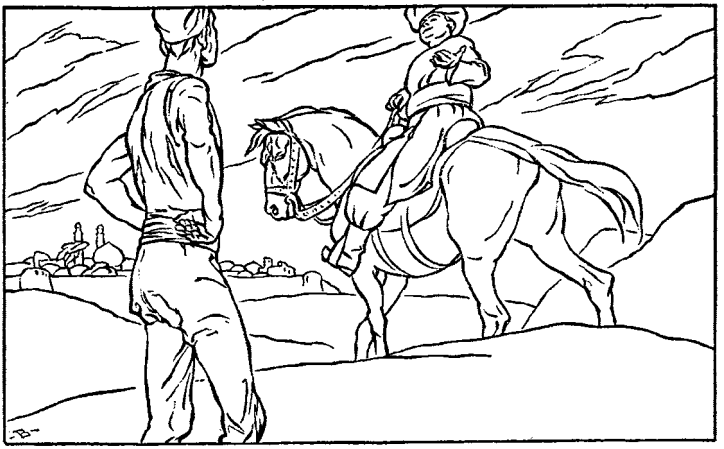
60

Hacı ile Molla, Hassas Durumlarına Uygun Planlar Kuruyorlar: Düzenbazlar Arasında Güven Olamayacağının Kanıtı

Nadan Molla hikâyesini bitirince ben, onu hayatta önce başarılı kılan, sonra da bahtsızlığa düşüren kaderin, hiç kuşkusuz, gene eski yüksek yerine iade edileceğini söyleyerek avutmaya çalıştım.

"İkimiz de İran'daki hayatı, bu hayatın aşırı kararsızlığını öğrenecek kadar yakından tanıdık," dedim. "Olaylar tek bir insanın arzusuna bağlı olursa, bu insan seni sakalını yoldurtup şehirden sürdürttüğü gibi sürgünden geri de çağırabilir. Bahtsızlıkta öyle bir tepki gücü vardır ki çok zaman kişinin bahtını iki kat artırır. Nasıl ki demirci ateşin üstüne su serptiği zaman ateş bir süre için söner, ama sonra körüğün en ufak bir nefesiyle alevler iki kat parlaklıkla tutuşur."

Arkadaşım, "Ben de zaten kendi kendimi böylece teselli ediyordum," diye karşılık verdi. "Yolda arkamdan yetiştiğin sırada şarkı söylememin nedeni de buydu. Şah herhalde Hıristiyan tacirlere yaranmak için bir adalet gösterisi yapmayı gerekli gördü. Ama bir gün gelecek, Müslümanlara yaranmak ihtiyacını duyacak. İşte o zaman cemaati tarafından çok sevilen benim gibi bir adamın dostluğu da onun çok işine yarayacak. İtiraf etmek lazım ki

mollalıktan ayrılıp işi ticarete dökmeyi düşünüyordum. Ama gene eski yoluma devam edeceğim. Şimdi nasıl olsa elimde kendimi haksızlığa uğramış bir din kurbanı olarak satma fırsatı var ki bu, dünyevi mülkümün, evimin, eşyamın, beyaz eşeğimin, hatta mutilerimin kaybından bile daha fazlasına değer."

Ben, "Ne yapmak niyetindesin?" diye sordum. "Benimle birlikte Bağdat'a mı geleceksin yoksa İran'da kalıp olayların seyrini mi izleyeceksin?"

Molla, "Kararım memleketim Hamadan'a dönmek," diye yanıtladı. "Halen hayatta olan babam oldukça nüfuz sahibidir. Onun aracılığıyla yeniden başkente kabul edilmem ve eski görevimin başına geçirilmem için başvuracağım. Ama sen... Sen hangi yolu izlemek niyetindesin? İnşallah eski yerime döndüğümde şu muti işini ilerletmek için senin yardımına ihtiyacım olacak. Sen de benimle Hamadan'da kalsan ve bana yoldaş olsan iyi olur."

"Ah dostum, şu sırada zengin görünmeme karşın ben aslında senden daha zavallıyım," dedim. "Olaylar bana hainlik etti. Şimdi de (Allah bilir hiç istemediğim halde) bir

hırsız konumuna düşmüş bulunuyorum. Alnıma yazılandan gayrısını yapamazdım. Kader bana Mollabaşı'nın esvaplarını giydirdi, cebime onun parasını koydu ve beni cellatbaşının muhteşem eyerli atına bindirdi. Aynı kader beni ülkemden firara zorluyor. Yakalanıp paramparça edilerek şehrin kapılarında asılmak tehlikesini göze alamadığım için burada da kalamam. Yok, yok, vakit kaybetmeksizin Türk sınırına erişmeyi umuyorum. Ancak oraya vardığım zaman kendimi güvende hissedeceğim."

Bunun üzerine elde etmiş olduğum ganimetlerden bir kısmını Nadan Molla'ya vermeyi önerdim. Böylelikle onun susmasını sağlamış olacaktım. İtiraz etmediğini görünce sevindim. Molla verdiğim on altını aldı (böylece benim elimde doksan beş altın kalıyordu), bunun şimdilik yeterli geleceğini söyledi ve durumu düzelir düzelmez ödeyeceğine de söz verdi. Parayı aldıktan sonra da onunla birlikte Hamadan'a gitmem için üsteledi. Ülkeden kaçmazdan önce, hatta kaçtıktan sonra bile, yakalanmak tehlikesine açık bulunduğumu gayet etkili bir dille belirtti.

"Öyle ya, Mollabaşı'nın ölüm haberi alınır alınmaz, cellatbaşı da atının kaçırıldığını öğrenir öğrenmez ülkenin dört bir köşesine adam gönderip seni aratmaktan elbette geri kalmayacak. Sen de şimdi iyice göze batan bir kişi olduğuna göre izini bulmak herhalde güç olmayacak. Benim yanıma sığınmak senin için çok daha iyidir. Ben olay kapanıncaya kadar, sorup sual edenleri başka tarafa gönderirim, ondan sonra da sen planlarını rahat rahat uygularsın. Babamın Hamadan dolaylarında bir köyü var. Orada kuşku çekmeden oturabilirsin. Atınla at eşyalarına gelince bunları, senin yakalanmana neden olmayacak biçimde elden çıkarırız. Hamadan uzak değildir. Buradan gece yarısı ayrılırsak sabah erken oraya varırız. Senin atın ikimizi de taşıyabileceği için bunu yapmamız pek kolay olur. Unutma ki Türk sınırı çok uzaktır. Yolda ata da bir şeyler olacak olursa ele geçtin demektir!"

Onun bu sözleri düşünceme yeni bir yön verdi ve Molla'nın mantıklı konuştuğunu fark ettim. İran'ın bu yöresini hiç tanımıyordum. Güvenliğim için yalnızca anayolları değil, yan yolları ve kestirmeleri de bilmem gerektiğine göre, firarın sandığım kadar kolay olmadığını anlamaya başladım. Eğer Molla'nın niyeti beni ele vermekse, bu işi, dediğine razı olmam durumunda yapabileceği kadar kaçtığım takdirde de yapabilirdi. Hatta iki şıktan birini seçmek gerekirse, ona karşı şüpheci davranmaktansa güvenmek daha emin bir tutum olurmuş gibi geliyordu bana. Böylece onunla gitmeye karar verdim.

Dinlenmek ve karnımızı doyurmak bize can vermişti. Gece yarısı yola çıktık ve güneş doğmadan epey yol aldık. Nihayet şehre nazır bir tepeye varınca şimdi ne yapacağımızı kararlaştırmak üzere mola verdik. Nadan eliyle bir parasang ötedeki bir köyü göstererek, "İşte, Mollabaşı'nın ölümünün heyecanı yatışıncaya kadar sen burada kalırsın," dedi. "Ama bu güzel atın üstünde, bu muhteşem kıyafetle gidersen şüphe uyandırmamana imkân yok. Şimdi bence kıyafetlerimizi değiştirelim, sen bu atı da bana ver. Böylelikle köyde babanın eline bakan yoksul bir adama daha çok benzersin, ben de babamın evine uygun biçimde dönerek onurumu korumuş olurum. Bu manevra ortak menfaatlerimiz kadar kişisel menfaatlerimizin de gereğidir. Sen şüpheden uzaklaşırsın, ben de şu beş parasız sefil halimden kurtulurum. Uğradığım hakaretin haberi herhalde yakında buraya ulaşır. Hatta belki ailemin herkesin gözünde alçalmasına neden olur. Ne var ki bu ülkede birçok şey dış görünüşe bağlıdır. Şehre altın eyerli bir at üstünde, belime bir Keşmir şalı sarılı olduğu halde döndüğüm öğrenilirse ailem de, ben de eski itibarımızı yeniden kazanırız.

Birkaç gün bu eşyadan yararlandıktan sonra uygun bir bahaneyle satmak hiç de zor olmaz. O zaman da bedelini olduğu gibi sana veririm."

Bu öneri beni biraz duralattı, çünkü doğrusu arkadaşım, bende bu kadar malı sözünden başka makbuz olmaksızın emanet edecek kadar güven uyandırmamıştı. Ama bütün söylediklerinin haklı olduğunu da hissediyordum. Bu kıyafetle, şahane bir atın sahibi olarak köyde on, on beş gün kuşku uyandırmadan yaşamanın yolu yoktu. Gerçi şimdi tamamen Molla'nın avcunun içindeydim, ama bu önerdiği durumda o da benim suçuma o denli iştirak etmiş oluyordu ki kendi başını derde sokmadan beni de ele vermesine imkân yoktu. Molla'ya, "Ya nasakçının biri atı görürse o zaman halimiz nice olur?" diye sordum. "Benimle birlikte sen de yakalanırsın."

Molla, "Allah büyüktür," diye yanıtladı. "Hiç kimse bizden daha süratli yol almış olamaz. Sarayın adamları Hamadan'a varmazdan önce ben babamın evine varıp istediğim heyecanı yaratmış olurum. Ondan sonra artık atı da, eşyasını da elden çıkarması kolay. Bütün sorumluluğu kendi üzerime alıyorum."

Bundan sonra bana söyleyecek bir şey kalmıyordu. Derhal soyunup kıyafetlerimizi değiş tokuş ettik. Molla benden merhum Molla'nın çamaşırlarını, ceketini, Keşmir şalından kuşağını ve koyu yeşil cüppesini aldı. Ben de buna karşılık onun Tahran'dan kovulduğu gün sırtında paralanan giysilerini aldım. Ben siyah kavuğumla sarığı ona verdim, o da bana takkesini verdi. Mollabaşı'nın cüzdanını, kalan parayı, saati ve mühürleri alıkoyarak yazı takımını, tespihi, cep eşyasını ve tarağı ona verdim. Nadan kâğıt tomarını boru yapıp kuşağına soktu ve iyice giyinip, kuşanıp ata bindiği zaman merhum Mollabaşı'na o kadar benzedi ki bayağı irkildim.

Sevgi gösterileriyle birbirimizden ayrıldık. Nadan bana hemen haber göndereceğini vaat ederek babasının köyüne ilişkin gerekli bütün bilgileri verdi. Varlığımı açıklayacak yutulur bir hikâye uydurmayı da artık benim zekâma bıraktı.

Sonra atını sürüp gitti. Doğrusu o an hayatımdan hiç de hoşnut değildim. Geleceğimin ne olacağını bilemiyor, şu durumumu bile yadırgıyordum.

Köye doğru elimden geldiğince hızla ilerlemeye başladım, ama kendimi köylülere kim olarak tanıtacağımı bilemiyordum. Sahiden de gökten düşmüş gibi bir halim vardı. Öyle ya, kibar ve dinç görünmesine karşın belinde kuşağı, sırtında cüppesi olmadan, başında takke ve ayağında terlikle gezen bir adama ne anlam verilebilirdi? Uzun tereddütlerden sonra kendime Kürtler tarafından soyulmuş bir tacir süsü vermeyi kararlaştırdım. Sonra da bir hastalık uydurarak Molla'dan haber çıkıncaya kadar köyde kalmanın yolunu yapacaktım. Molla herhalde bana, köyde ne kadar zaman kalmanın uygun olacağını belirlememe yarayacak bir haber salardı.

Bu kararlarımın uygulanmasında başarılı oldum. Allah bu köyün insanlarına, beni düşünerek yabana atılmayacak bir aptallık vermiş gibiydi. Anlattığım hikâyeye inanıp beni köye aldılar. Yegâne rahatsızlığım, köyün hekimi olup bana baksın diye çağrılan bir kocakarının ilaçlarını yutmak zorunda kalışım oldu.

61

Hacı Baba'yı Bekleyen Cezaya Nadan Çarpılıyor ve Hacı Baba Hep Yaya Gezmeye Karar Veriyor

Köyde uzun ve sıkıcı on gün geçirdiğim halde Nadan Molla'dan henüz en ufak bir haber bile alamamıştım. Molla'nın yıldızının hâlâ sönük olduğunu ve işlerin umduğu kadar iyi gitmediğini tahmin ediyordum. Şehirle köy arasında pek az bağlantı vardı. Yavaş yavaş atımın, muhteşem eyerimin ve giysilerimin artık izine bile rastlamaktan ümidi kesmeye başlamıştım ki bir akşam, Hamadan'a, tarlalarında çalıştırılacak amele aramaya gidip eli boş dönen bir köylü, endişemin karanlığını aydınlatan bir haber getirdi.

Köylünün dediğine göre şehre bir nasakçı gelip büyük bir heyecan yaratmış. Nasakçı, ağalarının (yani köy sahibinin) oğlunu (yani bizim Nadan'ı) yakalamış ve Mollabaşı'nı öldürmek suçundan zanlı olarak Tahran'a götürmüş.

Bu haberi işittiğim zamanki duygularımı tasavvur etmeyi değerli okuyucularıma bırakıyorum. Artık Molla'nın sessizliğinin nedeni anlaşılmıştı. Şimdiki halde kendimi tehlikeden uzak hissediyordum, ama daha ne kadar bu durumda kalabileceğimi de kestiremezdim. Onun için hemencecik, artık turp gibi iyileştiğimi söyleyerek konuksever köylülere alelacele veda ettim ve köylünün söylediklerinin doğru olup olmadığını anlamak üzere son hızla Hamadan yolunu tuttum.

Nadan'ın babası şehirde ünlüydü, bu yüzden nerede oturduğunu öğrenmekte güçlük çekmedim. Ama evine gidip arkadaşımın başına gelenler konusunda doğrudan soru sormaktan kaçınarak oralardaki bir berber dükkânına uğradım. Birincisi, başımı ve yüzümü adama benzetmek için berberin yardımına ihtiyacım vardı. Sonra, olayın aslını öğrenmek için bir berberden daha uygun insan bulunamayacağı kanısındaydım.

Berber sahiden de tam umduğum gibi konuşkan ve samimiydi. Günün haberlerini sorup da herkesi hayretler içinde bırakan olayı duymamış olduğumu ortaya vurunca iki adım geriledi ve, "Nereden geliyorsun ki Nadan Molla olacak o köpoğlunun yaptığı rezaletlerden haberin yok?" diye bağırdı. "Mollabaşı'nı öldürmekle yetinmemiş de adamcağızın elbiselerini bile giymiş; bu da yetmiyormuş gibi cellatbaşının iyi atlarından birini bütün eşyasıyla birlikte çalmış. Etmediği kepazelik kalmamış!"

Bu olaydan hiç haberim yokmuş gibi yaptım ve berberden hikâyeyi bütün tafsilatıyla anlatmasını rica ettim. O da bir saniye beklemeden anlatmaya başladı:

"On gün kadar önce Nadan olacak bu adam, babasının kapısına şahane bir ata binmiş olarak gelip dayandı. At, Allah'ın hizmetkârı olan basit bir Molla'dan çok bir hana, bir cengâvere layık bir şeydi. Nadan ise en pahalı şallara sarınmıştı ve cidden Mollabaşı'na benziyordu. Bu kılıkta, böyle bir at üzerinde çıkıp gelmesi şehirde görülmedik bir heyecan yarattı. Çünkü daha birkaç gün önce onun Şah'ın gazabına uğrayarak gayet rezil bir şekilde Tahran'dan kovulduğunu duymuştuk. Nadan attan inince türlü cakalar sattı. Tahran'dan sürülmesi olayı sorulunca bu meseleyi pek önemsemiyormuş gibi yaptı. Şah'ın kendisine, sürgününün geçici olduğuna ilişkin gizlice haber gönderdiğini, cezasını hafifletmek için de altındaki atı verdiğini söylüyordu.

Bu masala herkes inandı. Onu babasının evinde büyük bir şatafatla karşıladılar. Ne yazık ki ertesi gün, Nadan kendini göstermek amacıyla şehre inmek için atını kapının önüne getirtmişken Tahran'dan henüz gelmiş olan bir nasakçı hayvanı görmüş, durup ata dikkatle bakmış, atın topuzlu eyerini, gemini filan inceleyince, 'Allah! Allah!' diye bağırarak etraftakilerden atın kime ait olduğunu sormuş. 'Nadan Molla'nındır' demişler.

Nasakçı büyük bir öfkeyle, 'Nadan Molla mı, o da kim oluyor?" diye bağırmış. 'Bu at efendim cellatbaşının malıdır. Değildir diyen ise Molla da olsa yalan söylüyor demektir!'

Bu sırada bizzat suçlu çıkagelmiş ve olup biteni görünce nasakçıdan gizlenmeye çalışmış. Çünkü rastlantıya bakın ki adam, Nadan şehirden kovulduğu gün onu sokaklarda teşhir eden adamlardan biriymiş.

Sırtında merhum Mollabaşı'nın cüppesi, başında onun sarığı olduğu için Nadan durumun tehlikesini derhal kavramış. Hemen sıvışmaya kalkışacakmış ya, nasakçı onu görür görmez tanımış ve, 'Tutun, yakalayın caniyi! İşte aradığımız adam!' diye bağırmış. 'Ne iyi tesadüf oldu! İşte Mollabaşı'nı öldürüp efendimin de atını çalan sefil serseri budur!'

Nasakçı bir yandan bunları söylerken bir yandan da atından inmiş ve kendi yardımcısının ve çevredekilerin yardımıyla Molla'yı yakalamış. Molla kendini savunmak için hırsız ve cani olmadığına dair yemin üstüne yemin ediyor ve masum olduğunu kanıtlamak için Kuran'a el basmaya hazır olduğunu söylüyormuş."

Berber bana Nadan ile nasakçının arasında geçen konuşmayı bütün ayrıntılarıyla anlattı. Bu konuşmanın sonunda nasakçı, Nadan'ın babasıyla ahbaplarının bütün rüşvet önerilerine karşın Molla'yı alıp Tahran'a götürmüş.

Hiç kimse arkadaşımın akıbetini berberden dinlediğim zamanki gibi zıt duygular içinde bocalamamıştır sanıyorum. Hâlâ kaderin beni koruduğunu, Molla'ya ise zıt gittiğini düşünmekten kendimi alamıyordum. Yoksa kıyafetlerimizi değiş tokuş eder miydik ve benim hiç de hevesli olmadığım bir sırada o altımdaki atı alır mıydı? Gene de bütün bunlara karşın, benim cezamı Molla'nın çekmesi ihtimali son derece güçlü olduğu halde, İran'da kaldığım sürece kendimi güvenlikte sayamayacağımı hissediyordum. Bu yüzden ilk planımı uygulayıp hiç vakit geçirmeden memleketi terk etmeye karar verdim. Atla giysilerin kaybını elimde kalan doksan beş altınla avuttum. Bu kadar para şu sıradaki ihtiyaçlarımı karşılamaya yeterdi. Gelecekteki ihtiyaçlarıma ve kaderin hazırladığı bütün görünmez kazalara karşılık olarak da (daha birçok çaresiz gibi), Allah kerimdir, dedim.

62

Hacı Baba Hamamdaki Macerasının Garip Bir Sonuç Verdiğini Öğreniyor ve Suçluluğun Bütün Acısını Hissediyor

Hocalığı yüzüme gözüme bulaştırmış olduğum için o rolden ayrılmaya çoktan karar vermiştim. Onun için kendime

bir tüccar süsü verdim ve Kermanşah'a giden bir kervanın kervancısını arayıp bularak bir katır için pazarlık ettim. Tahran'dan beri yüksüz gelen boş bir katır varmış, kervancı bunu bana ucuza kiraladı. Benim de sırtımdakilerden başka yüküm olmadığı için katırla pek iyi anlaştık.

Kermanşah'a yedinci gün vardık. Burada yeni bir yolculuk yöntemi aramak zorunda kaldım. Bir aydan önce hiçbir şey bulamayacağımı söylediler. Sınırda Kürt haydutları olduğu için hiçbir kervan, adamakıllı kalabalık olmadıkça, yola çıkmaya cesaret edemiyormuş. Ama hacılarla naşlardan oluşma bir kervan daha bir gün önce Kerbela'ya gitmek üzere yola çıkmış. Biraz gayret edersem, tehlikeli bölgeye varmazdan önce onlara pekâlâ yetişebileceğimi söylediler.

Her an yakalanıp tutuklanma korkusu içinde olduğum için onların söyledikleri gibi yapmakta hiç duraksamadım ve derhal yaya olarak yola çıktım. Paramı kuşağımın içine saklamıştım. Elimde iyi bir sopadan başka hiçbir şey olmaksızın Kermanşah'tan ayrılıp yola koyuldum.

Üçüncü günün akşamı, yorgunluktan bitkin durumdayken, uzaktan meydan ateşleri ve dumanlar görerek sevindim. Yaklaşınca kervana yetişmiş olduğumu anladım. Eşyalar dört köşe bir çukura konmuştu. Kervancıyı burada bulacağımı bildiğimden o yana doğru ilerlerken biraz ötede ufak, beyaz bir çadır gördüm. Bu, kervanda önemli hacılar bulunduğuna işaretti. Aynı zamanda hacıların arasında kadın bulunduğu da belliydi, çünkü çadırın yanında bir tahtırevanla sütuf duruyordu.

Hacı olduğumu söyledim. Kervancı bana hemen bir katır ayırdı. İçinde bulunduğum tehlikeli durum yüzünden göze çarpmamak istiyordum. Öte yandan da kuşağımın içinde doksan beş tane altın bulunduğunu bilmenin verdiği kibirle vatandaşlarıma özgü olan övünme isteğini zor bastırabiliyordum.

Eşyaların arasında, biraz ötede, kalın keçelere sarılmış ve yere, deveden indirilmiş gibi ikişer ikişer sıralanmış birçok uzun, dar kasa vardı. Hiç böyle bir şey görmemiş olduğum için bunların ne olduğunu sordum ve Kerbela'ya götürülen cesetleri taşıdıklarını öğrendim. Bütün meslektaşları gibi geveze ve samimi olan kervancı, "Yabancı olduğunuz belli, yoksa haberiniz olurdu," dedi. "Kerbela'ya değerli yükler götürüyoruz!"

Ben, "Evet, buraların yabancısıyım," diye karşılık verdim. "Uzaklardan geldiğim için dağlardan inmiş gibiyim. Kerbela'ya götürdüğünüz bu cesetler nedir Allah aşkına?"

Adamcağız, "Ne, Tahran'daki Mollabaşı'nın tuhaf ölümünden haberiniz yok mu?" diye bağırdı. "Onun nasıl hamamda boğulduğunu, sonra hayaletinin at sırtında ve haremde görüldüğünü, ertesi sabah da cellatbaşının en iyi atlarından birini alıp kaçtığını bilmiyor musunuz?" Sonra ellerini sallayıp omuzlarını kısarak, "Bunca zamandır nerelerdeydiniz?" diye sordu.

Duyduğum sözler beni kaygılandırmıştı, ama hiçbir şey bilmiyormuş gibi yaptım ve kervancıdan merakımı gidermesini istedim. Kervancı, Mollabaşı'nın ölümünün hikâyesini öyle bir anlattı ki olaya bu denli yakından karışmış olmasam dinlemekten herhalde büyük bir zevk alırdım. Kervancı, "Size anlatacaklarımın hepsinin doğruluğundan emin olabilirsiniz," dedi. "Çünkü olay patlak verdiği sıralarda ben Tahran'daydım."

Mollabaşı gün inerken akşam namazından hemen sonra hamama gitmiş, sonra uşaklarıyla birlikte eve dönüp haremindeki halvete çekilmiş.

"Tabii bilirsiniz, genel hamamların çoğu sabahları kadınlara açıktır, öğleden sonra da erkeklere. Kocasının hamama gittiği akşamın sabahı Mollabaşı'nın hanımı, cariyeleri ve hizmetçileriyle birlikte erkenden hamama gider.

Hamamın ilk müşterileri onlarmış. Sıcak su haznesine önce hanım girmiş. Hamamın kubbelerinden henüz pek az ışık sızdığı için ortalık hemen hemen karanlıkmış. Daha iki adım gitmeden, önüne uzatmış olduğu eli suda yüzen büyük bir et kütlesine değince, hanımının duyduğu dehşeti artık varın siz tasavvur edin!

Hanımının ilk işi müthiş bir çığlık koparmak, sonra da arkasından kovalıyorlarmış gibi dışarı fırlayarak düşüp bayılmak olmuş.

Bu olayın kadınlar arasında meydana getirdiği heyecan ve karmaşa tasavvur olunabilir. Hepsi ellerinde fener, birer birer havuza bakıyor, bir çığlık koparıyor, sonra da koşup uzaklaşıyormuş. Kendilerine dehşet veren nesnenin ne olduğunu henüz hiçbirisi keşfetmiş değilmiş.

En nihayet ihtiyar dadı cesaretini toplayarak hazneye bakmış ve suyun içinde bir ceset görünce şaşırıp kalmış. Bu keşfi gene çığlık ve haykırışlar izlemiş. Yaygarayla ayılan hanım da kadınlarının arasına katılmış. Suda şişmiş olan ve kâh bir tarafını kâh öbür tarafını gösteren cesedin tanınmasına pek imkân yokmuş. Nihayet başla yüz ortaya çıkmış ve ihtiyar dadı fenerini tutup bakar bakmaz hepsi bir ağızdan, 'Aman Yarabbi! Mollabaşı! Mollabaşı!' diye bağırmışlar.

Hanım gene kendini kaybetmiş, cariyeler haykırıp bağırmaya koyulmuşlar, yani kısacası öyle bir yaygara koparmışlar ki insan İsrafil'in kıyamet borusunu duyduklarını sanırmış.

Artık hamamdaki bağırışı duyan bütün kadınlar oraya toplanıyormuş. Bütün bu feryat figanın arasında cariyelerden biri, 'Ama bunun bizim ağamız olmasına imkân yok!' diye bağırmış. 'Çünkü ben onun hamamdan döndüğünü gördüm, yatağını yaptım, yatıp mışıl mışıl uyuduğundan eminim. Aynı zamanda hem yatakta uykuda hem de hamamda, boğulmuş olmasına imkân yok. Bu gördüğümüz herhalde başkası olmalı.'

Bu laflar kadınları eskisinden daha büyük bir üzüntüye düşürmüş, hemencecik cariyenin dün akşam gördüğünün bir hortlak olduğu inancına kapılmışlar. Yeni baştan ayılan hanım cesedin yüzünü işaret ederek, 'Bakın,' demiş, 'bunun kocam olduğundan eminim. İşte, daha dün tırmaladığım yer duruyor.' Cariyelerinden birisi de, 'İşte sakalından bir tutam kıl kopardığınız yer de görünüyor,' diye eklemiş.

Bu sevecen anılar zavallı dulu gözyaşları içinde bırakmış. Bu gözyaşı selini ancak deminki cariye, Mollabaşı'nın hâlâ hayatta olduğunu iddia etmek yoluyla dindirebilmiş. Cariye, 'Hayatta değilse lambayı elimden nasıl aldı?' diyormuş. 'Kapıyı nasıl kapadı? Nasıl horlayabildi?' Söylediklerinin doğru olduğuna o kadar kaniymiş ki hemen giyinip efendisinin yatak odasına gitmeye karar vermiş. Onu yatağında uyur bulacağından eminmiş. Kadınlardan birisi cesedi göstererek, 'Peki efendi evdeyse bu ne?' diye sormuş. Bir başkası, 'Herhalde bu gördüğümüz şey hortlaktır,' diye fikir yürütmüş. 'Çünkü hiç kimsenin bir, asıl içinde yaşadığı, bir de değiştirmelik olan iki bedeni olduğu görülmemiştir.'

Konuşkan bir kadın, 'Hayır, öyle bir şey olsa yenilik yaratırdı. İnsan bu iki bedenini kışlık ve sayfiyelik ev gibi kullanabilirdi,' demiş.

Bütün bu süre zarfında hamama daha bir sürü müşteri dolmuş. Olayla ilgileri olmayanlar böylece gevezelik ederken Mollabaşı'nın kadınları yüksek ve canhıraş haykırışlar koparmakla meşgulmüşler. Hele cariye dönüp de evde Mollabaşı filan bulunmadığını, efendinin yatakta bedeninin izinden başka hiçbir iz bırakmamış olduğunu söyleyince feryatlar gökyüzünü yutmuş.

Haber artık çevreye yayıldığı için hamamın etrafını, içeri girmeye çalışan bir kalabalık sarmış. Ve kadınlar daha giyinmeye vakit bulmadan içerisi erkeklerle doluvermiş. O

zaman şimdiye kadar Tahran hamamlarında eşi görülmedik bir kargaşa meydana gelmiş. Mollabaşı'nın kadınlarının haykırışları ve ah vahları bir yandan, erkeklerin içeri girmesine itiraz edenlerin bağırış ve gürültüsü bir yandan derken yaygara dünyayı tutmuş.

En nihayet merhumun arkadaşı ve akrabaları, ölü yıkayıcıları getirtip cesedi derhal teneşire kaldırtmışlar. Orada ceset hemen tahnit edilmiş ve Kerbela yolculuğuna hazırlanmış, çünkü herkes Mollabaşı'nı gömmek için en uygun yerin orası olduğu kanısındaymış.

Dul kalan hanım da kocasıyla birlikte gitmek niyetinde olduğunu söylemiş. Benim katırlarımı kiraladılar. Kervancı beyaz çadırı işaret ederek, "İşte cariyeleriyle birlikte orada kalıyor," diye ekledi. Sonra da kasaları gösterdi: "Burada da kocasının naaşı var. Öteki ölüler de Tahran'da ve yol boyunca merhumun ölümü sırasında ölmüş olanların cesetleridir. Onlar da Mollabaşı'yla birlikte gömülmek üzere Kerbela'ya götürülüyor, Kıyamet Günü'nde Mollabaşı onlara şefaat edecekmiş."

Katırcı sustu. Sözlerinin özellikle son kısmının etkisi altında kalmış olan benim ise korkudan adeta dilim tutulmuştu. Tehlikeden kaçayım derken tehlikenin tam kucağına düşmüş olduğumu görüyordum. Mollabaşı'nın uşaklarından kimilerini yakından tanırdım. Beni bir kez tanıdılar mı ele geçtim demekti! Hamamın köşesinde bırakmış olduğum giysilerin dikkati çekip çekmediğini anlamak için, "Ya ceset hamamdan çıkarıldıktan sonra ne olmuş?" diye sordum.

Adam, "Vallahi, pek iyi hatırlayamıyorum!" dedi. "Yalnız ortada bir sürü söylenti dolaştığını ve herkesin başka şey söylediğini biliyorum. Kimi Mollabaşı'nın boğulduktan sonra enderununda ve yatağında görülmüş olduğunu söylüyordu. Kimi ertesi sabah onun cellatbaşının evine giderek en iyi atlarından birine binip gittiğini söylüyordu. Biz-

zat cellatbaşının elinde merhumun, cellatbaşına şarap içsin diye izin veren mühürlü bir mektubu var. Kısacası etrafta birbirine zıt o kadar çok söylenti dolaşıyor ki insan hangisine inanacağını bilemiyor. Mollabaşı'nın sağ olarak hamamdan çıktığına hamamcılarla uşakları şahit. Herkes onun sağsalim hamamdan çıktığı halde nasıl olup da gene havuzda kaldığına şaşıyordu. Tartışıldıkça meselenin anlaşılmaz yönleri büsbütün artar gibiydi. Derken bir şey bulundu, bu da meseleyi aydınlattı, ama çok acayip bir şekilde. Hamamın karanlık bir köşesinde birkaç parça giysi bulunmuştu. Yırtık pırtık, eski şeylerdi. Ama Hacı Baba adında birine ait oldukları hemen anlaşıldı. Hoca bozuntusu olan Hacı Baba, merhuma açıktan açığa düşmanlık gösteren şu ünlü dert açıcı, bela yaratıcısı Nadan Molla'nın da yamağıydı. Bu kez herkes, 'Katil Hacı Baba'dır! Herhalde mübarek Molla'yı o öldürdü! Aldığı canın bedelini ödemelidir!' demeye başladı ve bütün şehir Hacı Baba'yı aramak için seferber oldu. Çoğu asıl suçlunun Nadan Molla olduğunu söylüyordu. Kısacası ülkenin dört bir tarafına, ikisini de bulmak ve diri veya ölü, Tahran'a getirmek için adamlar salındı. Keşke talihim yar olsa da ikisinden biri elime düşse! Böyle bir şans eseri, koca bir Kerbela yolculuğunun kârına bedeldir."

Bu sözleri duyunca neler hissettiğimin tahminini sizlere bırakıyorum. Zaten tehlikeleri cesaretle karşılamak eskiden beri âdetim değildir, güvenliğe kavuşmak için tabanları yağlamayı başka herhangi bir çareye daima yeğlemişimdir. Ama bu kez kaçmak, ilerlemekten daha tehlikeliydi. Nasıl olsa kısa bir zaman sonra başka bir devletin toprağına girecektik. O zamana kadar kendi içime gömülmeye ve tehlikeyle sarılı olanların bütün ihtiyatını kullanarak yoluma devam etmeye karar verdim.

63
Hacı Baba Yakalanıyorsa da Talihi Sayesinde Gene Kurtuluyor

Kervan, ertesi sabah erkenden yola çıktı. Ben de dikkatli gözlerden kaçınmak için katırcılar ve işi gücü olmayan boşgezenler (her kervanda bir sürüsü bulunan) arasına karıştım. Mollabaşı'nın karısının tahtırevanı alayın en önünden gidiyordu. Tabut yüklü develer onların arkasındaydı. Daha çok yük katırlarından oluşan kervanın öbür bölümü ise eğri büğrü uzun bir çizgi halinde yol boyunca uzanmaktaydı.

Çehresi benimkinden daha kaba saba olup hayduda benzeyenlere, kılığı benimkinden daha döküntü olanlara gıpta ediyordum; yakışıklılığım yüzünden göze çarpacağım diye duyduğum korku öyle büyüktü ki! Hele dul kadının hizmetkârları yaklaştığı zaman ödüm kopuyordu.

Birinci gün olaysız geçti. Akşamleyin başımı eşyanın çıkıntılı bir köşesine yasladım ve sabaha kadar mışıl mışıl

uyudum. İkinci gün de talihim yaver gitti. Bu başarı içime öyle bir güven duygusu verdi ki katır sürücülerinden daha yüksek kimselerle sohbet etmeyi özlemeye başladım.

Ermeni piskoposu olduğunu öğrendiğim birisiyle lafa daldım. Tam ona dini bütün bir Müslüman'ın söyleşisiyle onurlandığı için ne kadar minnettar kalması gerektiğini anlatmakla meşguldüm ki beni korkutan muhafızlardan birisi yanımızdan geçip gitti. Bu adamın Nadan Molla ile ilk tanıştığımız zaman bana bir muti yutturmaya çalışmış olan adam olduğunu fark ettim. Onu görünce yüreğim ağzıma geldi. Mollabaşı'nın hortlağı görünse bu kadar korkmazdım! Başımı hemencecik çevirirdim.

Ertesi gün Kürt eşkıyalarının uğrağı olan geçitlerden geçecektik. Herkes kendi canının kaygısında olacağından kimse bana aldırış etmezdi herhalde. Orasını da bir geçtikten sonra İran arazisinden çıkmış olacaktık. Tanınıp yakalandığım takdirde Türklerin himayesine sığınabilirdim.

Serüven dolu hayatımın anıları arasında benzersiz bir yeri olan bu olaylı günün sabahı kervanımızın askersi bir görünüşü vardı. Herkes silaha benzer nesi varsa çıkarıp takmıştı. Bu manzara aklıma anılarımın ilk sayfalarında hikâye etmiş olduğum bir manzarayı, Osman Ağa ile birlikte Türkmenlerin saldırısına uğradığımız zamanı getirdi. Bu kez de her yanda aynı o zamanki korku belirtileri görünüyordu. İtiraf edeyim ki aradan geçen zaman ne beni ve sinirlerimi güçlendirmiş ne de bana "aslan yürekli" sanını takınmaya hak kazandırmıştı.

Bütün kervan son derece sıkışık bir halde ilerliyordu. Kervanı yöneten çavuşla Mollabaşı'nın uşakları kervanının esas kısmı için bir tür "pişdar" meydana getiriyorlardı. Bir değil, birkaç tehlikeye maruz bulunan bendeniz ise kalabalığın arasına karıştım. Sırtımda, kuşağımdaki paradan başka yük olmadığına seviniyordum.

Sessizlik içinde ilerliyorduk. Kervanın çıngıraklarından başka ses duyulmuyordu. Bir ara, Bağdat'a vardığımızda kuşağımdaki doksan beş altını ne şekilde harcayacağımı düşünüyordum ki başımı çevirince çavuşla iyi giyimli bir Acem'in bana doğru geldiklerini gördüm.

Çavuş eliyle beni işaret ederek yanındakine, "İşte ta kendisi!" dedi.

"Hazreti Ali'nin sakalı hakkına, talih bizden yüz çevirdi!" diye düşündüm.

Çavuşun yanındaki adama bakınca Seydibaba köyünde, rahmetli Mollabaşı'nın ağzından yazdığım bir mektup sayesinde yüz altın sızdırdığım Abdülkerim olduğunu derhal tanıdım. Tam artık mahvolduğuma kanaat getiriyordum ki çavuş, "Kervana son katılan adam sensin, belki haydut Kelp Ali Han'ın sınırın hangi yanında bulunduğunu duymuşluğun vardır, biliyorsan söyle," diyerek yüreğime biraz su serpti.

Heyecandan elim ayağım titreyerek karşılık verdim. Gözlerimi de Abdülkerim'den hiç ayırmıyordum. O da keskin gözleriyle bana bakmaya başlamıştı. Bu gözler içimi okuyordu sanki. O böyle şüpheyle bana bakmaya devam ededursun ben de oradan sıvışmaya baktım. Ama Abdülkerim tam o sırada bir şeyler hatırlamış gibi bir tavırla, "Tamam! Buldum! Ta kendisi!" diye bağırdı. "Benimle alay edip yüz altın dolandıran adam!" Sonra etrafındaki yolculara dönerek, "Hırsız görmek istiyorsanız işte görün!" dedi. "Peygamber aşkına yakalayın şunu!"

Bağırıp çağırmaya ve adamın suçlamasını inkâr etmeye başladım. Herhalde iftiraya uğradığıma çevremdekileri inandırabilecektim de. Ama tam o sırada izdivaç tellalının da çıkageldiğini görünce ümitlerim kırıldı. Tellal beni derhal tanıyıp bana adımla hitap etti. O zaman bütün geçmişim ortaya döküldü. Mollabaşı'nın katili olmakla suçlandım. Bu olay bütün kervanda öyle büyük bir heyecan yarattı ki bir süre haramilerin korkusu bile unutuldu ve bütün gözler benim üzerime çevrildi.

Beni yakalayıp ellerimi arkadan bağladılar. Tam mollabaşının dul karısının önüne götürülüyordum ki şans yıldızım gene göründü ve yükselmekte olduğumu belli etti. Ansızın uzakta büyük bir bağırış işitildi ve yan taraftaki tepeden aşağı doğru inen bir sürü atlı ortaya çıkarak beni sevinçlere boğdu. İşte, herkesin ödünü patlatan Kürtler geliyorlardı. Korku yaygındı. Bütün kervan birbirine girdi. Hem cesaret hem de sayı bakımından yoksul olduğumuza göre direnmenin bir yararı yoktu. Atlı olanlar atlarını sürüp kaçtılar. Hayvanlarını kurtarmayı düşünen katır sürücüleri hayvanların üzerindeki yüklerin iplerini kestiler. Yükler yere düştü ve soyguncuların emrine amade durumda ovaya yayıldı kaldı. Develerin de yükleri çözülmüştü. Dört bir taraf tabut içindeydi. Mollabaşı'nın tabutunun bir dereye düştüğünü gördüm, talih sanki onu suda boğmaktan usanmamıştı. Uzun lafın kısası, kargaşa yaygın ve mutlaktı.

Çok geçmeden tek başıma kaldım ve iplerimi çözmek çaresine baktım. Kürtler daha çok tahtırevanla ilgileniyorlardı. Orada önemli, itibar sahibi esirler bulacaklarını tahmin etmişlerdi. Daha birkaç dakika önce mahvımın, belki de ölümümün sebebi olarak gördüğüm kimselerin şimdi hemen hemen benim kurtulmuş olduğum durum kadar korkunç durumlara düşmüş olduklarını gördükçe seviniyordum.

Dul kadının etrafındakiler tehdit ve küfürler savuruyor, meydan okuyorlardı, ama boşuna. Vahşi ve zalim haydutları yumuşatmanın yolu yoktu. Haydutlar kervanın firar etmemiş kısımlarını son derece sistemli olarak yağma etmeye giriştiler. Talihimin yaver gittiğine bir kez daha şahit oldum. Çünkü şu anda, kendilerine saygın ve seçkin bir görünüş sağlayabilecek şık kıyafetlere sahip olanlar haramilerin dikkatini çekiyorlardı. Oysa ben ve katırım hiç kimsenin gözüne çarpmama mutluluğuna erişmiştik. Böylece rahat rahat yolumuza devam ettik. Hiçbir ceset sahibi değildim, ölmüş bir akrabam için bir haraç vermek zorunda da değildim... Rüzgârlar kadar özgürdüm. Dört bir yanımda belirmiş olan binlerce musibetten ansızın, adeta sihir marifetiyle kurtuluvermiş olduğumu görünce, "Allah senden razı olsun, güzel talihim!" diyerek yoluma devam ettim.

64

Hacı Baba, Bağdat'a Varıyor İlk Efendisiyle Karşılaşıyor ve Ticarete Başlıyor

Mollabaşı'nın dul karısını ve kölelerini Kürtlerin eline bırakarak son hızla yoluma devam ettim. Başıma gelenlerden sonra hiç kimseyle konuşmak istemediğim için mümkün mertebe göze batmamaya çalışıyordum.

Yolda Kürtlerden firar eden bir sürü insan vardı. Ama bunlar az çok kervanla bağlantılı oldukları için fazla uzağa gitmiyor, arkadaşlarına ve mallarına yeniden kavuşmak ümidiyle olay yerinin yakınlarında oyalanıyorlardı. Tamamen başına buyruk olan tek kişi ben gibiydim. Tehli-

keden iki, üç parasang kadar uzaklaştığım zaman yalnız kaldım. Başıma gelenleri kafamda döne döne evirdim, çevirdim ve şu sonuca vardım ki talihim beni şiddetle savunduğuna göre eski emellerimin çizdiği yola tekrar dönebilir ve yüksek mevkiye erişme konusundaki ümitlerimin kırılışını çarçabuk büyük bir servet sahibi olarak telafi edebilirdim. Kendi kendime, "Kuşağımda doksan beş altın ve önümde bütün bir dünya!" dedim. "Hiç de kötü bir durum değil. Nadan Molla bir topun ağzına takılıp patlatıldığı ve Mollabaşı'nın karısı da Kürtler tarafından mahvedildiği takdirde, İran'ın en yüksek beyleri gibi elimi kolumu sallayarak gezmeme kim engel olabilir?"

En nihayet Bağdat'ın duvarları ve hisarları uzaktan göründü. Şehre hiçbir köşesini bucağını bilmeden, tam bir yabancı olarak girdim. Her köşede bir kervansaray bulacağımı bildiğim ve şehrin her tarafı da benim için eşit olduğu için yol seçmeyi katırıma bıraktım. Her sokağın aşinası olan hayvan beni büyük bir kervansaraya götürdü. Besbelli eskiden beri burada kalmaya alışıktı. Kapıdan girince birçok memleketlimin avluda birikmiş olduğunu gördüm ve onların çoğunlukla burada toplandıklarını öğrenmiş oldum.

Nereye gidersem gideyim pek nazarı dikkati çekmeyeceğimi sanıyordum. Meğer aldanmışım. Katırdan iner inmez yüzlerce soruyla karşılaştım. Kervanın her dakika gelmesi bekleniyordu. Tacirler mallarını almak için sabırsızlanıyor, benden kervanla ilgili haber istiyorlardı. Duruma göre yanıtlar vermekle birlikte içimden bu meraklıların yanından bir an önce ayrılarak göze batmayacağım bir yere gitmeye karar verdim. Böylece, sahibinin nasıl olsa yakında geleceğini düşünerek orada katırımı bıraktım ve hemen şehrin başka bir mahallesine gittim.

Tanınmamak için ilk önlem olarak tozlu ve yıprak kalpağımı değiştirip yerine rengârenk bir ipekle başa bağ-

lanan, arkası kat kat, uzun, kırmızı bir külah edindim. Sonra çoğu Türklerin giydikleri cinsten, beniçe denilen elden düşme bir maşlah aldım. Bu beniçeyi sırtımdaki Acemistan giysilerinin üzerine geçirince üstüme bir Osmanlı havası geldi. Parlak kırmızı bir çift pabuç da kıyafetimi tamamladı.

Bu iş bitince ilk efendim Osman Ağa'nın ailesine kendimi tanıtmamın çok yararlı olabileceğini düşündüm. Çünkü onlar vasıtasıyla şehirde dostlar edinip ticaretle ilgili tasarılarımı gerçekleştirebilirdim.

Böylece yola çıktım ve sorup soruşturmak için pazarları, bedestenleri dolaşmaya başladım. Özellikle kuzu pöstekisi satılan yerlerde geziniyordum, çünkü Osman Ağa'nın bunlara meraklı olduğunu unutmamıştım. Sonra yolculuk sırasında efendimin keyifle anlattığı hikâyelerden aklımda kaldığına göre, Bağdat'ın birçok yerini tanıyordum. Hatta onun evinin yolunu bile kimseye sormadan bulabileceğimi düşünüyordum.

Her neyse, sorunum çabuk çözümlendi. Başımı en ünlü Buhara tüccarlarından birinin dükkânından içeri sokup da Osman Ağa'ya ilişkin bir şey bilip bilmediklerini sorduğum zaman bildik bir ses, "Kim istiyor beni?" diye sordu. "Osman Ağa benim!"

Ne kadar şaşırıp sevindiğimi varın tasavvur edin... Karşımda sahiden eski efendim duruyordu. Onu Bağdat'ta görünce bundan evvel Tahran'da gördüğüm zamanki kadar şaşırdım. Onun şaşkınlığı da benimkinden aşağı kalmıyordu. Başımdan geçenlerin, bilmesini uygun bulduğum kadarını anlattım. O da bana maceralarını anlattı.

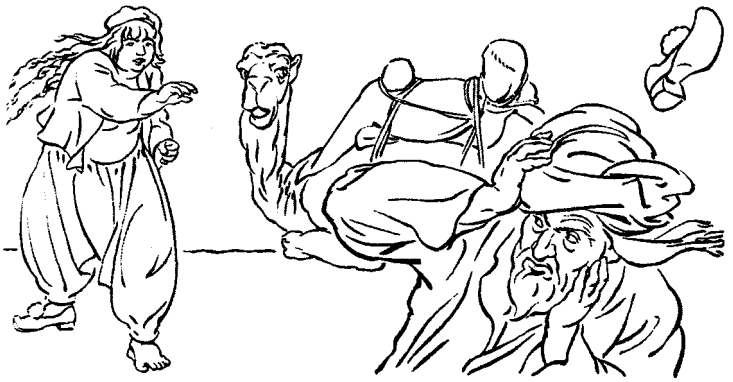
Tahran'dan mallarını satmak amacıyla İstanbul'a gitmek için ayrılmış. Fakat Erivan ile Erzurum arasındaki yollarda soyulma tehlikesi olduğunu duyunca Bağdat'ı ziyaret etmeyi daha uygun bulmuş. Ve böylece yıllar sonra memleketine kavuşmuş. Oğlu büyümüş, kocaman adam olmuş. Babasının geri dönmediğini gören delikanlı onun

öldüğüne kanaat getirerek aile babalığını üzerine almış ve babasının malını mülkünü şeriata göre annesi ve kız kardeşiyle paylaşmış. Ama babası geri döner dönmez hiç surat etmemiş, "Canı cehenneme!" dememiş. Tersine, mümin bir Müslüman'a yakışır biçimde, Kuran'ın ana babaya saygı gösterilmesi konusundaki buyruğunu yerine getirmiş. İhtiyar Osman Ağa karısının da hayatta ve kızının büyümüş olduğunu sözlerine ekledi.

Derken maceralarını böyle kısaca anlattıktan sonra birden sert bir ifade takındı ve, "Hacı dostum, Allah aşkına, Peygamber aşkına, Tahran'da sözüm ona zamanımı hoşça geçireyim diye beni o dişi iblisle birleştirmek nereden aklına geldi kuzum?" diye sordu. "Onunla geçirdiğim birkaç gün zarfında çektiğim çile Türkmenlerin arasında çektiğim bütün çilelere bedel oldu. İnsanın eski bir dostuna böyle yapması yakışır mı?"

Hemen onun mutluluğundan başka bir şey düşünmediğimi, bir zamanlar Acem Şahı'nın gözdesi olan bir kadının geçkin çağda bile, ömrünün en iyi yıllarını develer arasında geçirmiş olan bir adama yetip artacak kadar cazibe sahibi olduğunu tahmin ettiğimi yeminlerle belirttim. Osman, "Develer ha!" diye bağırdı. "Bu ifritin yanında develer melek gibi kalır. Keşke beni bir deveyle evlendirseydin! Hiç olmazsa zavallı hayvancağız sessiz sedasız olur, sakin ve ciddi düşünceye dalıp beni kendi halime bırakırdı. Oysa senin bulduğun o ejderha, o engerek yılanı bana hiç durmadan Şah'ı küçük parmağının ucunda oynatmış olan bir kadınla evlenmenin ne büyük bir şeref olduğunu söyleyip duruyordu. Her sözüne de ya bir tokmak ya da bir sille eşlik ediyordu." İhtiyar, eliyle yanağını ovuşturarak, "Aman, aman! Acısını hâlâ duyuyor gibiyim!" diye söylendi.

En nihayet onu mutlu görmekten başka bir amacım olmadığına kanaat getirdi ve Bağdat'ta kaldığım sürece on-

larla birlikte oturmamı önerdi. Bu öneriyi tabii hemen büyük bir sevinçle kabul ettim.

Bu konuşmamız Buhara tacirinin dükkânının arkasındaki odada geçmişti. Osman Ağa bana köşedeki kahveciden beş paralık kahve ısmarladı. Kahveler içilip bitince de oğlunun aynı pazarda, birkaç kapı yukarıdaki dükkânına gitmemizi önerdi. Oğlunun adı Süleyman'dı. Babasının uzun süren yokluğu sırasında kumaş ticaretine atılmış ve iyi kazanç sağlamıştı. Günün çoğu saatini (camiye gittiği zamanlar dışında) dükkânının önünde, raflara sıra sıra dizilmiş mallarının arasında oturarak geçiriyordu. Kısa boylu, şişman, tıknaz bir adamdı. Babasına pek benziyordu. Benim Hacı Baba olduğumu öğrenince hemen "Hoş Geldin" dedi ve piposunu bana verdi.

Bu dostluk belirtileri bana Bağdat'ta iyi ve kibar kimseler arasında, rahat, sakin bir hayat sürebileceğimi anlattı. Ama tamamen onların eline bakmayacağımı belirtmek için elimde doksan beş altınım olduğunu söyledim ve bu parayı kârlı bir işe yatırmak için onlara akıl danıştım. Maceraperest hayatımın sillelerinden usandığımı, istikbalde hayatımı çalışıp alınteriyle müstakil olarak kazanmak niyetinde olduğumu anlattım. Birçok kimsenin benimkinden daha

mütevazı bir başlangıçla zengin olduklarını söyledim. İkisi de hak verdi bana. İstikbalde temin edeceğim servet hakkında hayaller kurarken Osman Ağa seyahatleri esnasında öğrenmiş olduğu yegâne Acem mısrasını büyük bir ciddiyetle tekrar etti: "Kayadan su damla damla sızar, birikir, nihayet bir deniz olur."

Bunun üzerine Süleyman'ı dükkânında bırakarak Osman Ağa'nın evine gittik.

65
Hacı Baba Tütün Çubukları Alıyor ve Eski Efendisinin Kızının Kalbinde Ümitsiz Bir Aşk Uyandırıyor

Osman Ağa'nın evi büyük çarşılardan birine giden caddenin üzerindeki dar bir sokaktaydı. Kapının hemen berisinde bir süprüntü yığını vardı. Bu yığının üzerine yeni atılıvermiş kedi yavruları miyavlayıp duruyorlardı. Biraz ötedeki bir başka süprüntü yığınının üzerinde ise bir sürü köpek yavrusuyla bir de uyuz anneleri vardı. Bu hayvanların birbirine karışan sesleri tam bir curcuna meydana getiriyordu. Bu iki yığının arasında da Osman Ağa'nın bahçe kapısı vardı. Buradan içeri girdik. Ev birkaç eğri büğrü odadan oluşma, ufak bir binaydı ve içinde ne zenginliğe ne de temizliğe ilişkin bir belirti vardı. Küçük bir halıdan başka eşyam olmadığı için kervansaraydan buraya taşınmam kısa sürdü. Ev sahibimin en büyük odasının bir köşesine yerleştim. Zaten kendisi de geceleri yatağını bu odaya serip yatıyordu.

Osman Ağa gelişimi kutlamak için kuzu dolması yaptırdı. Buna ek olarak hurma, peynir ve soğan çıkardı. Yemekler harem bölümünde ağanın karısı, kızı ve tek hizmetkârları olan bir kadın köle tarafından hazırlanıyordu. Henüz bunlardan hiçbirini görmüş değildim, çünkü eve

alacakaranlıkta varmıştım ve terbiyesizlik etmemek için evdeki kadınlar konusunda, Osman'ın söylediklerinden başka bir şey sormamıştım.

İhtiyar, sofraya benimle oğlundan başka bir de Buhara'da dost olduğu bir başka pösteki tacirini davet etmişti. İkisi mütemadiyen ticaretten konuşuyorlardı. Ben bu konuda pek cahil olduğum için lafa pek karışmıyordum, ama kendim de ticaret hayatına atılmaya niyetli olduğuma göre kulağımı dört açmış dinliyordum.

Onlar ticaret konusuna adamakıllı dalmışlar, her eşyanın değer ve kâr oranlarını tartışıyorlardı. Bir dinleseniz dünyanın sonu yaklaştı sanırdınız, çünkü İstanbul'da kuzu pöstekilerinin fiyatı düşmüştü. Beni, sermayemi pöstekiye yatırmaktan vazgeçirerek tütün çubuğuna yatırmaya teşvik ettiler. İstanbul çarşılarında tütün çubuklarının her zaman revaçta olduğunu söylüyorlardı.

Ziyafet sona erip misafir gidince dinlemiş olduğum şeyleri uzun uzun düşündüm ve ondan sonra bütün aklımı fikrimi tütün çubuklarına verdim. Bütün gün bir köşede oturuyor ve elimdeki parayla ne kadar çubuk alabileceğimi, bunları İstanbul'da satınca ne kadar kâr edeceğimi hesaplıyordum. Elde edeceğim servetin ümitleri hayal gücümü kızıştırdıkça iyice geniş hayallere kapılıyordum.

"Tütün çubuklarından kazandığım parayla İzmir'den incir satın alırım," diye düşünüyordum. "İncirleri Avrupa'ya götürürüm ve orada büyük bir kâr yaptıktan sonra kazancımı takkelere yatırırım. Takkeleri Kahire'de satarım ve paramı torbalara koyup Habeşistan'a giderim. Habeşistan'da esir ticareti yaparım. Satın aldığım esirleri Mekke'ye götürüp satarım. Böylelikle bir Hac da yapmış olurum. Mekke'den kahve alıp İran'a götürürüm. Kahveyi orada muazzam kârla satar, İsfahan'a yerleşirim. Sonra sarayda yüksek bir mevki satın alır, zamanla belki de Şehinşah'ın sadrazamı bile olurum."

Geleceği böylece kendi işime geldiği gibi hallettikten sonra mal satın almak için faaliyete giriştim. Âdet olduğu üzere bir oduncuyla anlaştım. Oduncu, Lur ve Bahtiyari dağlarına çıkıp yabani kiraz ormanlarına giderek, istediğimiz boyda dallar seçecekti. Bu çubukları Bağdat'ta oyduraraq Türk çarşısı için paketler yapıp hazırlayacaktık.

Bütün bu tasarılarımızı gerçekleştirdik, ama oduncu dağdan dönsün diye beklerken başıma Bağdat'taki yerli ve yabancılardan pek azının kurtulabildiği bir bela geldi: Büyük bir sivilce halinde başlayan ve kuruduktan sonra ciltte muhakkak iz bırakan şu mahut çıban, sağ yanağımın orta yerinde, tam sakallarımın arasında çıkarak beni yasa boğdu. Sakalımın en sevdiğim kıllarından birçoğunun kökünü kuruttu ve bir zamanlar çimenlik bir yamaca benzetebileceğim yeri eğri büğrü bir yangın yerine çevirdi.

Bu felakete elimden geldiği kadar tevekkülle boyun eğdimse de ara sıra, başka bir yerde çıkması pekâlâ mümkün olan bir şey için bu kadar göz önünde bir yer seçti diye, kaderimle kavga etmekten kendimi alamıyordum. Sonra gene, "Olsun!" diye içimi çekiyordum. "Taşa ne olacaksın diye sorsalar herhalde elmas olurdu, diyen adam doğru söylemiş. Herkes çıbanın çıkacağı yeri kendisi seçseydi Bağdat'ta hiç çirkin yüz olmazdı!"

Aynı zamanda Osman Ağa'nın, çıbanı başka yerde çıkmış olduğu halde çirkinlik örneği bir çehreye sahip olduğunu düşünerek avunuyordum. O da benim içimi avutacağı yerde bu durumdan zevk alıyor gibiydi.

"Hayatta başına bundan daha büyük bir felaket gelmezse şükret, Hacı!" diyordu. "Gerçi yüzünün bir yanı bozuk, ama öbür yanı düzgün. Firuze taşının da bir yanı kusursuzdur, ama diğer yanı siyah ve pistir. Gene de firuzeliğinden bir şey kaybetmez. Ne de olsa değerli bir taştır."

Ben de kendi kendime, "Çirkin adam yakışıklı bir adamı görmeye tahammül edemiyor," diye düşünüyordum.

"Nasıl ki kötüler de iyilere katlanamazlar. Aynı şekilde, bütün sokak köpekleri av köpeğine uzaktan havlarlar, ama bir türlü yanına yaklaşmaya cesaret edemezler."

Ne var ki eski efendimin evinde oturmaya devam etikçe yanağımdaki kusura karşın evin kızı Dilaram'ın kalbinde hiç de yabana atılmayacak bir etki uyandırmış olduğumu fark ediyordum. Dilaram bin türlü ufak cilveyle bana hislerini belli etmekten geri kalmıyordu. Annesi de, o da Bağdat çıbanı tedavisinde tecrübeli oldukları için bana bakmayı üzerlerine almışlardı. Çıbanımla Dilaram'ın sevgisi aynı oranda büyüyor gibiydi. Aynı oranda ve yönde gelişiyorlardı. Çıbanım en had dönemine girdiği zaman kızın sevgisi de dayanılmaz bir hal aldı.

Yazık ki aşkı bana sirayet etmemişti, çünkü maşukam babasının tam bir kopyasıydı. Osman Ağa'nın yüzüyle ihtiyar bir devenin yüzü de bence aynı şeyi ifade ettiği için kızın yüzüne her bakışımda bu çirkin benzetmeyi düşünmekten kendimi alamıyordum. Bu yüzden seyahat mevsimi yaklaşıp da İstanbul kervanı toplanmaya başlayınca derin bir oh çektim. Çubuklarım hazırlanıp paket edilmiş, borçlarım ödenmiş ve giysilerim düzülmüştü. Kervanın ilk fırsatta yola çıkacağını öğrendiğim zaman sevinç içinde kaldım. Zavallı Dilaram'a gelince, meyus bakışlarla çıbanlı yanağımın etrafında pervane gibi dönüp duruyordu. Ve çıban küçüldükçe kızcağızla dünya ve dünya zevkleri arasındaki tek bağ da kopar gibi oluyordu.

66

Hacı Baba Bir Tacir Olup Bağdat'tan Ayrılıyor ve İstanbul'a Giden Bir Kervana Katılıyor

Kervan şehrin İstanbul yolu kapısından ayrıldığı zaman güzel bir bahar sabahıydı. Yüklerimden birinin üzerine yumuşak şilte olsun diye yatağımı bağlamış, üstüne çıkıp

oturmuştum. Diğer eşyalarım da etrafımdaydı. Çevremi keyif içinde seyrediyordum. Katırların çıngırakları kulağıma dünyanın en güzel müziği gibi geliyordu. Kendi gözümde ben doğrusu hiç de yabana atılacak bir tüccar değildim.

Osman Ağa hani şu ziyafete davetliydi dediğim adam ve daha bir iki tane Bağdatlı tüccarla beraberdim. Kervanda daha birçok vatandaşım da vardı. İran'ın birçok şehrinden gelmiş olan ve çoğunu az çok tanıdığım bu memleketlilerim de hep ticaret amacıyla İstanbul'a gidiyorlardı. Tahran'daki Mollabaşı olayı nispeten unutulmuştu. Zaten kılık kıyafetim ve yanağımdaki çıban izi de beni doğma büyüme Bağdatlılara öylesine benzetmişti ki üzerimde, aslında Acem olduğumu belli edecek pek az emare kalmıştı.

Yolculuk sırasında başımızdan geçenleri anlatarak okuyucularımın canını sıkacak değilim. Bu olaylar her zamanki eşkıya korkusundan, katırcılarla çekişmelerden ve kervansaraylardaki konaklamalardan ibaretti. Menzilimize sağ salim vardığımızı söylemem yeterlidir sanırım.

Ama İstanbul'u ilk olarak gördüğüm zamanki duygularımı belirtmeden geçemeyeceğim:

İranlı ve İsfahanlı olan ben, eskiden beri kendi doğduğum şehri dünyanın en güzel şehri sayardım. Başka bir şehrin güzellikte İsfahan'a zerre kadar rakip olabileceği doğrusu ömrümde aklımın ucundan bile geçmemişti. Türkiye başkentinin daha güzel olduğunu söyleyenlerin yüzüne karşı dudak bükerek gülerdim. Ama bu muhteşem şehri ilk olarak gördüğüm zaman hayretler içinde kaldım. İtiraf etmek gerek ki bozum da oldum. İsfahan'da, büyük meydanlıktaki Şah Camii'ni eskiden beri dünyanın en güzel binası sanırdım. Ama bu şehirde ondan daha güzel en aşağı yüz yapı daha vardı ve hepsi de bir öncekinden daha güzel, daha ihtişamlıydı. O zamana kadar doğduğum şehirden daha geniş bir yer tasavvur edemezdim. Ama şimdi gözlerim, üzerleri sık binalarla kaplı sayısız tepe ve vadi-

lerde dolaşmaktan yoruluyordu. Eğer İsfahan dünyanın yarısıysa İstanbul bütün dünya demekti. Sonra bütün dünya şehirlerinin incisi olan bu şehrin İsfahan'dan üstün olan bir yönü daha vardı: Çorak ve yalçın dağlarla çevrili olacağı yerde birbirine karışan güzel suların sahiline kurulmuştu. Yani genişliğiyle güzelliğine ek olarak, her an kendi kendini seyredecek bir aynası da vardı. Ama dikkatimi çeken sayısız cazibelerin hepsini saymaya kalkışacak olursam işin sonu neye varır? Her boyda, her biçimde binlerce kayık dört bir yönde kayıyordu. Ve girintili çıkıntılı, geniş limanı, direkleri ormanları andıran büyük gemiler doldurmuştu. Etrafımdakilere, "Vallahi burası cennet!" diye bağırdım. "İnşallah buradan hiç ayrılmam!"

Gümrükte malum formalite ve incelemelerden geçtikten sonra dostlarımla birlikte Üsküdar'dan vapura binip İstanbul'a geçtik ve orada Acem tacirlerinin uğrağı olan geniş bir kervansaraya yerleştik. Bu kervansaray şehrin en merkezi bir yerinde, çarşıların yakınındaydı. Büyük caddelerden durmadan akıp geçmekte olan muazzam halk kitlelerinin arasında kendimi pek aciz ve önemsiz buluyordum. Ve dükkânlardaki muhteşem malları, çoğunluğun sırtındaki şahane giysileri, olağanüstü güzel atlar üzerinde ardı arkası kesilmeksizin gelip geçen büyük bey ve ağaları gördükçe kendi kendime, "Şu İstanbul'un ihtişamı nerede, İran'ın sefaleti nerede?" demekten kendimi alamıyordum.

İhtiyar Osman ile birlikte handa bir oda tutmuş, mallarımızı oraya depo etmiştik. Gündüzleri çubuklarımı bir tahta kerevetin üzerine güzelce dizip sergiliyordum. Mallarım iyi olduğu için satışlarım çok geçmeden kızıştı ve epeyce kâr ettim. Keseme giden para çoğaldıkça, şimdiye kadar aklımda bile olmayan türlü lükslere dalıyordum. Kıyafetimi yeni baştan düzmüş, güzelleştirip zenginleştirmiştim. Kehribar saplı bir çubuk aldım, belime rengârenk bir

kuşak sardım. Tütün kesem artık ipekli, çarıklarım parlak sarıydı ve pırıl pırıl bir hançerim vardı. Dört bir tarafım insanı israfa kışkırtan, baştan çıkartıcı şeylerle doluydu ve artık hayatın yaşanmaya değer bir şey olduğunu düşünmeye başlamıştım. Kendimi gösterebileceğim yerler o kadar çoktu ki en kalabalık kahvehanelere devam etmekten ve yüksek bir kanepeye kurulup yumuşak yastıklara yaslanarak en yüksek beyler gibi kahve içmekten kendimi alamıyordum.

İran'da nahoş maceralara karışmış olduğum için kendi vatandaşlarıma güvenim yoktu. Onlardan mümkün mertebe uzak durarak Türklerle ahbaplık etmeye bakıyordum. Gelgelelim çok meraklı olan ve en ufak bir ilgisizliği hakaret sayan vatandaşlarım benim kimin ve neyin nesi olduğumu öğrenmişlerdi. Bu yüzden beni pek de beğenen gözlerle süzdüklerini iddia edemem. Gene de onlarla aramın açılmamasına çalışıyordum. Ticaret işlerinde rekabete girişmediğimiz sürece onlar da beni rahat bırakıyorlardı.

Umumi yerlerde kendimi Bağdatlı bir tacir olarak tanıtıyordum. Bir zamanlar büyük bir talihsizlik saydığım çıbanımın izi şimdi iddialarımı doğrulama konusunda çok işime yarıyordu. Dünyada hiçbir şeyin Türkleri dış görünüşlerle aldatmak kadar kolay olmadığını öğrenmiştim. Az konuşmaları, hal ve tavırlarındaki vakar ve ağırlık, yavaş yürüyüşleri o kadar kolaylıkla taklit edilen şeylerdi ve ben az zamanda bunları öyle benimsemiştim ki canım istediği zaman en ağır ve ciddi bir Türk'e dönüşmem işten bile değildi. Konuşulanları tam bir Türk edasıyla ses çıkarmadan dinleyip ara sıra, "Allah büyüksün," diye mırıldanmayı ve hiç aksatmadan tespih çekmeyi çok iyi öğrenmiştim. Onun için devam ettiğim kahvede büyük saygı görüyordum. Kahvemi bizzat kahvehanenin sahibi yapıp fincana kendi eliyle, fiyakalı bir şekilde boşaltıyor ve beni her seferinde,

"Paşam, Sultanım!" diye karşılamaktan hiç geri kalmıyordu.

Üzerimdeki ağırbaşlı hal sayesinde öyle bir nüfuz ve itibar kazanmıştım ki kahvehanede ister at, ister köpek, ister silah, ister tütün, her ne konuda olursa olsun (ki en fazla konuşulan konular bunlardı) herhangi bir anlaşmazlık çıksa hemen bana başvuruluyordu. Ve benim dudaklarımdan dökülen "belli" ya da "yok" diye bir mırıltı sorunu mutlaka çözümlüyordu.

67
Hacı Baba Bir Emirin Dul Karısının Gönlünü Fethediyor

Bir süre sonra, akşam karanlığında kahveden dönerken üç akşam üst üste karşı sokağın köşesinde bir ihtiyar kadının durduğunu fark ettim. Kadın bana konuşacak gibi dik dik bakıyor, ara sıra gözlerini önünde durduğu evin kafesli pencerelerine doğru kaldırıyor, ama hiç sesini çıkarmıyordu.

İlk seferinde ona dikkat bile etmedim. Sokak köşesinde duran ihtiyar bir kadın öyle dikkati çekecek bir şey sayılmazdı. Ama ikinci seferinde biraz şaşırdım, üçüncü seferinde ise bütün merakım uyandı ve dördüncü akşam gene karşılaştığımız takdirde kadının benden ne isteyebileceğini anlamaya karar verdim.

Onun için kıyafetime her günkünden daha itina gösterdim. Yakışıklılığımla güzel talihimin gene benden yana çalıştıklarından artık emindim. O akşam kahveden çıkınca ağır ve edalı adımlarla köşe başındaki esrarengiz kadına doğru ilerledim. Kahveyi gözden gizleyen köşeyi dönmüş, tam ona seslenmek üzereydim ki ansızın önünde durduğumuz evin kafeslerinden biri açıldı ve pencerede peçesiz

bir kadın göründü. Yüzü ve vücudu göz alacak kadar güzelmiş gibi geldi bana. Elinde bir çiçek vardı. Bu çiçeği önce bana gösterdi, sonra da kalbine götürüp aşağıya attı. Daha sonra da kafesi çarçabuk kapattı. Öyle ki hayal gördüğüme kani oldum. Ağzım açık, gözlerim pencerede, öylece kalakalmıştım. Nihayet ihtiyar kadın hafifçe kolumdan çekerek çiçeği yerden alıp bana uzattı. Ben, "Peygamber aşkına bu ne demek?" diye sordum. "Bu memlekette cinler, periler mi var?"

Acuze, "Bu çiçeğin ne demek olduğunu bilemeyecek kadar toy musun sen?" diye yanıtladı. "Sakalın maşallah yerinde, çocuk da değilsin. Kılığın kıyafetinden gün görmüş, memleket gezmiş bir adam olduğun belli. Ama bir hanımın sana fıstık çiçeği verdiği zaman ne demek istediğini bilmiyorsan boş yere gezmiş dolaşmışsın!"

"Yoo, fıstığın yastıkla kafiyeli olduğunu biliyorum. Sonra bir yastıkta iki başın çok zaman bir fıstığın içinde iki çekirdeğe benzetildiğini de duydum. Ama sakalım bu gibi işlerin tehlikeli olduğunu da bilecek kadar uzundur. Çekirdeklerin yutulabileceği gibi kelleler de uçabilir büyük hanım."

Kocakarı telaşla, "Sen hiç korkma," dedi. "Hazreti Muhammed'in üstüne yemin ederim ki biz temiz kimseleriz. Bizden uzaklaşırsan ayağına gelen nimeti tepmiş olursun. Aptal mısın ki kendi gölgenden korkuyorsun? Korkuların tamamen yersiz."

"Öyleyse söyle bakalım, demin gördüğüm hanım kimdir? Ne yapmam gerekiyor?"

Kadın, "Bu kadar aceleci olma," diye karşılık verdi. "Bu gece hiçbir şey yapılamaz. Zaman ve mekân uygun değil. Ama yarın öğle vakti Eyüp Mezarlığı'nda beni bul, her şeyi öğrenirsin. Sağ koldaki ilk emir mezarının başında oturacağım. Beni sol omzuma attığım kırmızı atkıdan tanırsın. Şimdi git, Allah'a emanet ol."

Bunun üzerine ayrıldık. Ben de kervansaraydaki odama dönerek bu olayı düşünmeye başladım. Beni güzel ve iyi bir kısmetin beklediğinden şüphem yoktu. Ama Türk kocalarının kıskançlıklarına dair çok korkunç şeyler duymuştum. Onun için aldatılmış bir kocanın gazabına kurban gitmek olasılığını düşünmekten kendimi alamıyordum. Zeynep ve korkunç kule, Meryem ile Yusuf, Dilaram ile yanağımdaki çıban... Bütün bu acı anılar, başlangıçta aşk için duyduğum hevesi söndürüyorlardı. Gene de kanım beni bu yolda ilerlemeye teşvik edecek kadar kaynıyordu. Geri dönmemeye, kendi irademe karşın karar verdim.

Ertesi gün öğle vakti randevuya icabet ettim. Sağ taraftaki ilk yeşil sarıklı mezar taşını ve sol omzuna atmış olduğu kırmızı atkısıyla ihtiyar kadını hemen buldum. Yol üzerinden çekilerek yüksek servilerin gölgesine, yere oturduk. İstanbul limanının muhteşem manzarası karşısında konuşmaya daldık.

Kocakarı önce buluşmaya tam saatinde geldiğim için beni kutladı. Sonra önerilerinin korkulacak şeyler olmadığına beni gene temin etti. Ekseri yaşıtları gibi geveze mi gevezeydi. Bir süre boşu boşuna çene çaldı. Bana hizmet etmek istediğinden, bana bağlılığından dem vurmaya başladı. Laf uzadıkça çarşıdaki işlerin aksadığını, kârımın azaldığını düşündüm ve kadının lafını kısa keserek penceredeki dilberin kim olduğunu sordum.

Kadın tekrarlarını ve dolambaçlı sözlerini bir yana bırakarak şöyle karşılık verdi:

"Gördüğünüz hanım, benim hanımım, zengin bir tüccar kızıdır. İki de erkek kardeşi vardır. Babaları bir süre önce öldü. Oğulları onun yerine geçerek zengin birer tüccar oldular. İkisi de İstanbul'da oturuyorlar. Adı Şekerleb olan hanımım çok küçükken ihtiyar, fakat zengin bir emirle evlendi. Bu emir bir taneden çok kadın almamak hususunda son derece titiz davranırdı, çünkü yasadan yararlanarak eşlerini çoğaltacak olursa rahat, dirlik yüzü göremeyeceğini bizzat tecrübe etmişti. Sakin ev hayatına bayılırdı. Onun için çok genç bir kadın alırsa onu kendi istediği kalıba koyabileceğini düşünmüştü. Bu hususta talihi de ona yardım etmişti. Çünkü hanımımdan daha yumuşakbaşlı, daha munis bir kadın dünyada bulunamaz. Karıkocanın anlaşamadıkları bir tek nokta vardı ki bu da emirin çok geçmeden ölmesinin nedenlerinden birini teşkil etti. Hanımım kaymaklı çörek severdi. Kocası ise peynirli çörekleri tercih ederdi. Tam beş yıl her sabah kahvaltıda bu yüzden kavga ettiler. Nihayet bundan altı ay kadar önce ihtiyar emir çok sevdiği peynirli çöreklerden pek fazla yedikten sonra mide fesadına uğradı ve öldü. Servetinin dörtte birini, gördüğünüz evi, eşyasını, kölelerini, yani kısacası şeriata göre ne bırakabilirse hepsini dilber Şekerleb'e bıraktı. Hanımım hem genç hem güzel hem de zengin olduğuna göre hayranlarının da eksik olmadığını tahmin edebilirsiniz. Ama kendisi yaşının ilerisinde bir zekâ ve basirete sahiptir. Yeni bir evlilik yapmaktan şimdiye kadar kaçındı. Gerçekten sevebileceği, menfaat ve hırs düşkünü olmayan bir adam buluncaya kadar beklemeye karar verdi. Şehrin en gözde kahvelerinden birinin karşısında oturduğu için oraya girip çıkanları eskiden beri inceler. Pohpohlamak gibi olmasın, ama sizin, kahvenin bütün müdavimlerinden daha yakışıklı olduğunuzu... daha doğrusu şimdiye kadar hiçbir erkekten sizden hoşlandığı kadar hoşlanmadığını çok geçmeden fark etti." İhtiyar kadın, "Kahve sahibi er-

kek kardeşimdir," diye sözüne devam etti. "Ona sizin kim olduğunuzu, nasıl bir insan olduğunuzu sorup soruşturmasını söyledim. Kardeşimin hakkınızda söyledikleri hanımımı ziyadesiyle memnun etti. Dikkatinizi çekmeye ve mümkünse sizinle tanışmaya karar verdik. Ondan sonrasını biliyorsunuz. Size büyük bir iyilik etmiş olup olmadığıma artık siz karar verin."

İhtiyar kadın konuşmaya başladığı zaman doğrusu böyle bir sonuca varacağımızı ummamıştım. Mahkûm olduktan sonra ansızın affedilen bir adam gibiydim. Türkiye'de çevrilen entrikaların doğal bir sonucu olan gizlilik, tebdili kıyafetler, duvarlardan, pencerelerden aşmalar, çekilmiş kılıçlar ve kanlı yaralar yerine karşımda yalnızca servet, rahat ve tasadan, dertten uzak bir gelecek görüyordum. Talihime şükrediyordum. Duyduğum şeyler beni sevinçten öylesine deliye çevirmişti ki birbirini tutmayan bir sürü şey söylüyor, Şekerleb'i ebediyen seveceğime ve kendisini de ziyadesiyle memnun edeceğime söz veriyordum. Acuze, "Şu var ki hanımım sizi yanına kabul etmezden önce bir noktayı tahkik etmemi söyledi," dedi. "Yani aileniz ve servetiniz. Şekerleb'in ağabeyleriyle akrabaları pek mağrurdurlar. Dengi olmayan bir evlilik yapacak olursa ona karşı çok haşin davranırlar. Kocasını da, ortadan kaldırmasalar bile, herhalde doğup doğmuşluğuna pişman ederler."

Gerçi böyle bir şey beklemiyordum. Ama karşıma çıkan kısmetin büyüklüğünü nasıl hemencecik kavrayıvermişsem gene hemencecik, hiç duraksamadan, "Aile mi dedin?" diye karşılık verdim. "Aile ha? Hacı Baba'yı tanımayan var mı acaba? Varsa Yemen sınırından Irak sınırına, Hint Denizi'nden Hazar Denizi'ne kadar... Her tarafa sorsun. Hacı Baba'nın adını herkes bilir."

Kocakarı, "Ama babanız kimdi?" diye sordu.

"Babam mı? Nüfuz ve kudret sahibi bir adamdı."

Böylece, kendim için ezbere bir aile tarihçesi uyduracak kadar zaman kazanmış oldum. Benim sözlerimi duyan acuzenin ağzının kulaklarına vardığını gördüğüm zaman da aynı minval üzere konuşmayı sürdürdüm.

"Hanımın asil kan istiyorsa bana baksın. Hiç merak etme, ne o ne de ağabeyleri, kim olurlarsa olsunlar, asalet bakımından beni geçemezler. Benim damarlarımda en saf Arap kanı akıyor. En eski ceddim, Necid eyaletinde oturan bir Mansuri'ymiş, İran Şahı İsmail onu bütün kabilesiyle birlikte Irak'ın en güzel yaylalarından birine yerleştirmiş. Ailemiz o zamandan beri o yaylada yaşaya yaşaya gelmiş. Bir başka ceddim olan Katır ben Hur, ben Asp ben Al Madyan da Kureyş kabilesinden olduğu için peygamberimizin soyundan gelmeymiş."

İhtiyar kadın, "Yeter, yeter!" diye bağırdı. "Aileniz bu kadar yüksek olduktan sonra hanımım başka bir şey istemez. Eğer servetiniz de soyunuzla aynı ayardaysa ne mutlu!"

"Servetime gelince... Fazla hazır param olduğunu söyleyemem. Ama hangi tacirin elinde fazla parası vardır? Tüccarların servetinin her zaman dünyanın değişik yerlerindeki mal ve mülke yatırılmış olduğunu herhalde bilirsiniz. Bu paralar bir süre sonra kârlarıyla birlikte dönerler. Benim Acem ipeklerimle kadifelerim şimdiki halde Horasan yollarındadır. Bunlara karşılık Buhara'dan kuzu pöstekisi gelecek. Temsilcilerim ellerindeki altınlar ve samur kürkleriyle Meşhed'de Keşmir şalları ve Hint mücevherleri alıyorlar. Astragan'a gönderdiğim bezlere karşılık kürkler, kumaş ve billuriye eşyası gelecek. Yani kısacası, servetimin ne kadar olduğunu tam olarak hesaplamak bir buğday tarlasındaki buğday başlarını hesaplamak kadar müşküldür. Ama hanımına, seçtiği adamın servetinin büyüklüğüyle, hem kendisini hem de ailesini hayretler içinde bırakabileceğini hiç çekinmeden söyleyebilirsin."

Aracı kadın, "Allah razı olsun, her şey umduğumuz gibi çıktı, her iş yoluna girdi," dedi. "Şimdi artık sizleri tanıştırmaktan başka bir şey kalmadı. Akşamleyin köşe başına gelmeyi sakın ihmal etme. Bütün ihtiyat önlemlerini aldıktan sonra seni dilber Şekerleb'in yanına götüreceğim. Şekerleb seni beğenirse evlenip mutlu olmanız için arada hiçbir engel kalmaz. Yalnızca sana bir tavsiyede bulunmak isterim. Kaymaklı çörekleri sevecek, peynirlilerden nefret edeceksin. Başka her hususta hanımım gayet hoşgörülüdür. Allah'a emanet ol oğlum."

Böyle diyerek acuze başörtüsünü ağzına örttü, eline tutuşturduğum iki altını hiç itirazsız kabul ederek uzaklaşıp beni gene düşüncelerimle baş başa bıraktı.

68
Hacı Baba Dilber Şekerleb ile Tanışıyor Ona İrat Bağlıyor ve Onun Kocası Oluyor

Ağacın altında fazla oyalanmadım. Buluşma vaktine kadar yapılacak çok işim olduğunu düşünüyordum. Kendime çok zengin bir adam havası vermek, keseyi doldurmak ve takındığım kişiliğe uygun bir kıyafet sağlamak lazımdı. Sonra hamama gidip gereken bütün kokuları sürünerek bedenimi mümkün mertebe çekici kılmak gerekiyordu. Yolda yürürken bir yandan da kendi kendime en yüksek iltifatlarda bulunuyordum.

"Ah Hacı, dostum Hacı, babanın ruhu için, işte aptalla akıllı arasındaki farkı bu sefer gösterdin. Aferin sana, ey Mansurilerin torunu! Aklınla bin yaşa, ey Kureyş kökünün tomurcuğu!"

Geleceğim hakkında derin derin düşünerekten kaldığım hana vardım. Odanın bir köşesinde oturmuş, kârını hesaplayan ihtiyar Osman'ı, diğer köşesinde de kendi çubuklarımı gördüm. Bu adi şeylerle şu anda kafamda biçim-

lenen büyük hayaller arasındaki zıtlığı öylesine şiddetle hissettim ki davranışlarım bile değişti ve üzerime o zamana kadar hiç bilmediğim buyurgan ve mağrur bir eda geldi. Osman bunun farkına vardı mı bilmiyorum. Ama bana derhal elli altın vermesini, buna karşılık rehin olarak kendisine çubuklarımı bırakacağımı söylediğim zaman biraz şaşaladı.

"Oğlum, bu ne demek?" diye sordu. "Bu kadar parayı, bu kadar acele ne yapacaksın? Delirdin mi yoksa kumara mı dadandın?"

"Allah taksiratımı affetsin, ne delirdim ne de kumara dadandım," diye yanıtladım. "Aklım, hamdolsun başımda. Talih yüzüme gülüyor. Ama sen önce bana parayı ver. Geri kalanını sonra öğrenirsin."

Osman isteğimi yerine getirme konusunda fazla tereddüt etmedi. Mallarımın değerini, böyle bir anlaşmanın tehlikesiz ve kârlı olduğunu çok iyi biliyordu. Onun için daha fazla itiraz etmeden parayı saydı, ben de oradan ayrıldım.

Derhal kıyafetimi tamamlamak için çok güzel birkaç giyim eşyası alıp hiç vakit geçirmeden hamama gittim.

Orada gereken bütün güzelleşme ve parlama işlemlerinden geçtikten sonra gayet zarif bir şekilde giyindim.

Bu arada buluşma saati de gelmişti. Kalbim çarparak kararlaştırılmış olan yere gittim.

İhtiyar kadın beni bekliyordu. Kimsenin görmediğinden emin olmak için iki yanına bakındıktan sonra beni köşedeki kapıdan içeri aldı.

Bütün eve egemen olan büyük refah ve rahatlık havasını görünce mest oldum. Çünkü artık kendi kendime, bütün bu gördüklerimin sahibi ve efendisi gözüyle bakıyordum. Doğrudan evin kutsal harem kısmına girmiştik. Emirin ölümünden beri, anısına hürmeten, evin esas kapısı pek az kullanılıyormuş. Eve girişim, adamcağız halen hayattaymışçasına esrarengiz ve ihtiyatlı bir biçimde olmuştu. Küçük sokak kapısından havuzlu bir avluya girdik. Tahta bir merdivenden çıkıp rengârenk bir kumaş perdenin önüne vardık. Perdeyi açarak bir tür sahanlığa geçtik. Bu küçük odada eşya adına yalnızca kadın terlikleri ve bir lamba vardı. Bu odaya dört tane kapı açılıyordu. İhtiyar kılavuzum hanımını benim gelişime hazırlamak için uzaklaştı, yalnız kaldım. Çevredeki kapalı kapıların arkasından kulağıma sesler geliyordu. Bu seslerin sahiplerinin sofada duran terliklerin sahipleri olduğunu tahmin ediyordum. Aynı zamanda bana bakan bir sürü göz varmış gibime geliyordu. Daha doğrusu tahta çatlaklarının arasından ve budak deliklerinden bakan gözler olduğunun farkındaydım. Nihayet en uzaktaki kapı açıldı ve ihtiyar kadın bana işaret etti.

Kalbim çarparak ilerledim ve saygımı belirtmek için maşlahıma iyice sarınarak içeri girdim. Tek bir lamba odanın içine yumuşak ve esrarlı bir ışık serpmekteydi.

Odanın çevresini muhteşem sırma püsküllü, açık mavi atlaslarla kaplı bir sedir çevirmişti ve bu sedirin pencereye yakın köşesinde bütün emellerimin hedefi olan kadın

oturmaktaydı. Tepeden tırnağa dikkatle örtünmüştü. Ancak bir çift çok parlak siyah göz seçebiliyordum. Bu gözler, içimde uyandırdıkları merak ve heyecanı yüzümden okumaktan büyük bir zevk alır gibiydiler.

Şekerleb eliyle oturmamı işaret etti. Ama ben saygı ve şükranımın derinliğini kanıtlamaya öylesine can atıyordum ki oturmayı şiddetle reddettim. Ama sonunda daha fazla direnmenin gereksiz olduğunu görerek terliklerimi çıkardım ve kalçamın kenarını sedirin kenarına şöyle bir iliştirerek oturdum. Kollarımı maşlahımın yeninin içine gizleyerek öyle saf ve çekingen bir tavır takındım ki şimdi aklıma geldikçe gülmekten kendimi alamıyorum.

Birkaç dakika karşılıklı oturduk ve olağan nezaket sözlerini değiş tokuş ettik. Sonra dilber, "mahbubem" ihtiyar Ayşe'ye (kılavuzumun adı buydu) odadan çıkmasını söyledi. Ayşe odadan çıkınca Şekerleb şiltesinin üstünde duran tavus tüyü yelpazesini almak ister gibi eğilerek peçesini açtı ve sabırsız gözlerime Allah'ın yaratmış olduğu çehrelerin en güzelini gösterdi.

Bu, bütün çekingenlikleri bir yana bırakmak için bana işaretti. Ben de hemen en sadık perestişkârların (tapınırcasına sevenlerin) bütün ateşiyle bu tanrıçanın ayaklarına kapandım ve öyle bir aşk ve hayranlık destanı okumaya başladım ki kalbimin sıcaklığı, zekâmın keskinliği ve zevkimin üstünlüğü konusunda Şekerleb'in hiçbir kuşkusu kalmadı. Yani kısacası emir efendinin dul karısı, yapmış olduğu seçimin sonucundan tam anlamıyla hoşnut kaldı. Ve derhal bütün sırlarını açarak bana tümüyle güvenmek niyetinde olduğunu kanıtladı:

"Zor durumdayım," dedi. "Herkesin bana kem gözle bakması hayatımı zindan etti. Rahmetli kocamın bıraktığı mirasla kendi çeyizim yüzünden bir an rahat yüzü görmedim. Beni adeta deliye çevirdiler. Sanki bir mülk parçasıymışım gibi bütün akrabalarım benim üzerimde hak iddia ediyorlar. Ağabeylerim benim için koca seçerken kendi

menfaatlerini düşünüyorlar, buna bir alışveriş gözüyle bakıyorlar. Rahmetli kocamın yeğenlerinden biri, bir şeriat adamı da benim üzerimde hak iddia ediyor. Çünkü eskiden bir adam ölünce akrabalarından hangisi dul kadına en önce sahip çıkarsa kadın onun olurmuş. Bir başka akraba ise şeriat uyarınca mirasın hepsinin benim olmadığını, beni mahkemeye vereceğini söylüyor. Uzun lafın kısası, bu durum karşısında ne yapacağımı öylesine şaşırdım, o kadar bunaldım ki sorunu çözümlemek için bir tek çare gördüm. O da yeniden evlenmekti. Talih sizi karşıma çıkardı. Artık her şey düzeldi sayılır."

Bundan sonra Şekerleb, benim karşı çıkmamam durumunda hemen birleşmemiz için atmış olduğu adımları anlattı ve bütün kâğıtların hazır, nikâhı kıyacak olan hoca efendinin de şu anda evde olduğunu bildirdi. Kendimi bu kadar aceleye doğrusu hazırlamış değildim. Yüreğimin bir an ağzıma geldiğini hissettimse de ölümsüz aşk ve sadakat yeminlerini tekrarlamaktan geri kalmadım ve sözlüme ancak yüreğini sevinçle dolduracak sözler söyledim.

Şekerleb işler bir an önce olup bitsin diye öyle sabırsızlanıyordu ki hemen ihtiyar Ayşe'yi çağırdı ve beni hoca efendinin yanına götürmesini söyledi. Hoca efendi evin öbür bölmesindeki küçük bir odada oturuyordu. Yanında ondan başka bir adam daha vardı. Hoca efendi bu adamın benim vekilliğimi yapacağını söyledi, sonra bana nikâh sözleşmesini gösterdi. Kâğıda sözlümün çeyizi yazılmıştı. Hoca efendi bana karımın üzerine ne kadar mal, mülk veya para bağlamak niyetinde olduğumu sordu.

Gene zekâma başvurmak zorunda kaldım ve sabahleyin Ayşe kadına söylemiş olduğum sözleri tekrarladım. Yani bir tacirin servetinin miktarının tam olarak bilinemeyeceğini, çünkü bu servetin her an dünyanın çeşitli yerlerine dağılmış durumda bulunduğunu, ama anlaşmanın karşılıklı olması koşuluyla bütün varımı yoğumu karımın üzerine yapmakta asla tereddüt etmeyeceğimi söyledim.

Kurnaz hoca, "Çok cömertsiniz lakin bize daha kesin, daha belirli bir şey lazım," dedi. "Mesela burada, İstanbul'da neyiniz var? Bu kadar uzaklara herhalde önemli bir iş için gelmiş olsanız gerektir. Şu anda elinizde olan serveti, ister para, ister mal, ister mülk şeklinde olsun, karınıza bağlayın, bize yeter."

Ben istifimi hiç bozmamaya çalışarak, "Pekâlâ," dedim. "Öyle olsun... Duruma bakalım." Sonra içimden karıma bağlayabileceğim iradı hesaplıyormuş gibi yaparak, "Yazın bakalım," diye ekledim. "Yirmi kese para, on kese de elbise bedeli veriyorum."

Bunun üzerine hoca efendiden emirin karısına haber gitti. Şekerleb'e benim önerim bildirildi, bu öneriye razı olup olmadığı soruldu. Biraz görüşmeden sonra sorun iki tarafı da memnun kılacak biçimde çözümlendi. Kâğıtlara mühürlerimiz basıldı, vekillerimiz gerekli yeminleri ettiler, nikâh kıyılmış oldu ve herkes beni kutlamaya başladı.

Hoca ve kâtip efendilere bahşiş vermeyi ve güzel zevcemin hane halkına da bol hediyeler dağıtmayı ihmal etmedim. Sonra da Osman Ağa'nın yanına ve tütün çubuklarından yapılmış yatağıma döneceğim yerde, en mağrur Türke layık bir vekar ve ciddiyetle, haremimin en kuytu köşesine çekildim.

69

Hacı Baba Çubuk Satıcısı İken Zengin Bir Ağa Olup Çıkıyor, Ama Sahte Kimlik Takınmanın Bütün Zorluklarını Yaşıyor

Rolümün pek çetin olduğunu çok geçmeden anladım. Bir Çin filozofuna atfedilen bir laf vardır. Bu filozof sözüm ona demiş ki eğer işlem salt ağızla damak arasında kalsa

yemek yemekten zevkli bir şey olmaz ve insan ebediyen yemek yiyebilir; ne var ki yenilen yemeğin yararlı ya da zararlı olduğunu saptayan yer ağız ve damak değil, mide, hazım organları, daha doğrusu vücudun bütün geri kalan kısımlarıdır. İşte evlilik de böyledir. Evlilik karı ile koca arasında olup bitenlerden ibaret kalsa gayet basit; ama eninde sonunda ortaya akrabalık bağlarıyla menfaatleri çıkar ve evlilerin mutlu ya da mutsuz olmalarını bunlar saptar.

Dilber eşim evlendikten sonra bana günler günü ailesine, aile bireylerinin kavga ve kapışmalarına, kıskançlık ve kinlerine, özellikle de ona karşı takındıkları çıkarcı tavra ilişkin öyle çok ve karmaşık hikâye anlattı ki yavaş yavaş bir akrep yuvasına düştüğümü düşünmeye başladım. Karım evlendiğimizi ağabeylerine haber vermek konusunda çok ihtiyatlı davranmamızı tavsiye ediyordu. Şimdiki halde nikâhlı karıkoca olmamıza karşın gelecekteki mutluluğumuzun onların bize karşı iyi niyet beslemelerine bağlı olduğunu (çünkü zengin adamlarmış ve şehirde müthiş nüfuzları varmış) ve bu yüzden onlarla iyi geçinmek için elimizden geleni yapmamız gerektiğini söylüyordu. Bir ihtiyat önlemi olarak çevreye Bağdat'ın en zengin ve ünlü tacirlerinden biriyle evleneceğine dair bir rivayet yaymıştı. Ve ağabeylerinden birisiyle konuşurken bu konu açılınca, doğrudan bir itirafta bulunmamakla birlikte inkâr yoluna da sapmamıştı. Şimdi artık evliliğimizi ilan etmemizi ve bu vesileyle bütün akrabalara bir şölen vermemizi istiyordu. Akrabaları onun bir serüvenciyle evlenerek kendine yazık etmediğini, bilakis onların ve kendinin şanına layık bir evlilik yapmış olduğunu anlasınlar diye de bu şöleni verirken hiçbir masraftan kaçınmamamızı istiyordu.

Onun isteğini olumlu karşıladım. Zenginliğimizi herkese göstermek için elimize bu kadar çabuk bir fırsat geç-

miş olduğuna doğrusu seviniyordum. İşe bir sürü uşak tutmakla başladım. Bu uşakların her birinin ayrı bir unvanı ve görevi vardı. Rahmetli emir efendinin tütün çubuklarını satarak yerlerine daha pahalı ve en son moda çubuklar aldım. Aynı zamanda yeni kahve fincanları da aldım. Bunların bazısı mineli, bazısı altın zarflı, kendim için özel aldıklarım da mücevher kakmalıydı. Emir efendinin yerine geçmiş olduğuma göre giysilerini de sırtıma geçirmeye karar verdim. Rahmetli giyimine herhalde düşkünmüş, çünkü esvapları ve kürkleri hep en pahalı cinsindendi. Şekerleb bunların ona babalarından ve dedelerinden kalmış olduğunu söylüyordu. Böylece emirin giysilerini hiç vicdan azabı çekmeden giydim. Şölen günü daha gelmezden önce evimizin içi en büyük ağalara layık bir görünüme kavuşmuştu. Ve eminim ki dünyaya bir berber olarak gelmiş olmama karşın görünüş, davranış ve tavır yönünden yeni kimliğime hiç kimse benden daha uygun davranamazdı!

Ama şunu da söylemeden geçmeyeyim ki şölenden önce yeni akrabalarımı, gelenek olan bütün tören ve tantanayla ziyaret etmekten de geri kalmamıştım. Gerçi bu karşılaşmanın sonucu ne olacak diye kaygı içindeydim. Ama emir efendinin yerlere kadar kadife haşelere bürünmüş şişman atlarından birinin sırtında, güzel giyimli bir uşaklar kafilesinin arasında sokakta ilerlerken duyduğum sevinç ve gurur şimdiye kadar duymuş olduğum bütün sevinç ve gururların ötesindeydi. Ben geçerken sokaktakilerin yol açıp hayran hayran bakmalarını ve ellerini saygıyla göğüslerine koymalarını seyrettim... Altımdaki atın, taşıdığı yükle gurur duyarcasına silkinip oynayışını hissetmek... Herkes yaya giderken yumuşak ve rahat bir yerde oturmanın tadını çıkarmak... Kısacası görünüşümün etrafta uyandırdığı saygınlık ve azamet havası karşısında zevkten sarhoş olmamaya imkân yoktu. Ben de tam anlamıyla ken-

dimden geçmiştim. Ama bu ilk fiyakamın keyfini asıl artıran şey sokakta, Bağdat kervanında ahbaplık etmiş olduğum yoksul vatandaşlarımdan kimilerine rastlamak oldu. Keçe külahları ve ince, eski bez esvaplarıyla bu Acemler, rengârenk, muhteşem giyinmiş Osmanlıların arasında pek partal bir manzara arz ediyordu. Sanki sırf başıma konmuş olan talih kuşunun büyüklüğünü tam anlamıyla idrak edebileyim diye karşıma çıkmışlardı. Beni tanıdılar mı tanımadılar mı bilmiyorum. Ama ben onların yanından geçerken başımı öte yana çevirdim ve yüzümü mümkün mertebe sakalımın, sarığımın ve cüppemin gölgesine saklamaya çalıştım.

Ziyaretlerim umduğumdan iyi sonuç verdi. Karımın ağabeyleri gerçek niyetleri ne olursa olsun, bana karşı inkâr edilmez bir saygı gösterdiler. Hatta iltifatlarıyla, kız kardeşlerinin yükünü omuzlarından aldığım için ailelerine bir şeref bahşetmiş olduğuma beni adeta inandırdılar. Tacir oldukları için daha çok ticaretten söz ediyorlardı. Ben de takındığım kimliğe uygun biçimde konuşmaya çalıştım ve işlerimin gayet geniş ve kârlı olduğuna onları inandırdım. Gene de foyam ortaya çıkmasın diye çok tedbirli davranmam gerekiyordu. Bana Bağdat ve Basra şehirlerindeki ticarete, bu şehirler ve genel olarak Arabistan ile Hint ve Çin arasındaki ticari bağlantılara ilişkin sormaya ve ortak iş yapalım diye önerilerde bulunmaya başladıkları zaman, hemen tek heceli sözcüklerle konuşmaya ve yuvarlak lafların arkasına sığınmaya başlıyordum.

Bu ziyaretler bitince geriye yapacak tek bir işim kalmıştı ki bu da dostum Osman'ı evlendiğimden haberdar edip vereceğimiz şölene çağırmaktı. Fakat itiraf edeyim mi? Sahtekârlığım meydana çıkıp aslında kim olduğum anlaşılacak diye o kadar korkuyordum ki sırrımı çok sıkı ağızlı olan eski efendime bile emanet etmeye cesaretim

yoktu. Şimdilik yeni konumuma iyice yerleşinceye kadar onunla ve kendi memleketlilerimle ilgimi tamamen kesmeye karar verdim.

70
Hacı Baba Nispet Yapacağım Derken Kendi Kuyusunu Kazıyor ve Karısıyla Kavga Ediyor

Yemek gayet iyi geçti; takındığım kimliğin gerçek sahibi olduğuma konuklarımı tamamen inandırdım. Onun için kendime olan güvenim arttı. Yeni konumumla yaşantımı iyice benimseyerek kendimi zevke, safaya, "ehlidil" kimselerle düşüp kalkmaya ve gayet şık giyinmeye verdim. Evimin mükellefliği dillerde geziyor, herkesin hasedini çekiyordu. Öte yandan şurası gerçek ki bütün bu nimetleri karıma borçlu olmanın kötülüğünü hemen hemen her gün hissediyordum. Çünkü ihtiyar Ayşe'nin sözlerine karşın karımla aramda çörek meselesinden başka konularda da anlaşmazlıklar çıkabileceğini çok geçmeden görmüştüm. Sık sık içimden, "Karısıyla bir tek konu üzerine münakaşa ettiğine göre rahmetli emir herhalde olağanüstü bir adammış!" diyordum. "Oysa herhangi bir mesele üzerine anlaşmamak mümkünse biz hemen bunu fırsat bilip didişmeye başlıyoruz."

Başıma konan bu devlet kuşunun en büyük zevklerinden birini tatmayı kendi kendime çoktan vaat etmiştim. Yani kendimi bütün haşmetimle kervansaraydaki vatandaşlarıma göstermek ve eski efendim Osman'ı şaşırtmanın keyfini yaşamak.

Şimdi artık durumumun tehlikeden tamamen uzak olduğuna kanaat getirdiğimden daha fazla dayanamadım. En iyi kılığımı giydim, ahırımdaki en şahane ata bindim, etrafıma bütün uşaklarımı topladım ve günün en kalabalık

saatinde, İstanbul'a ilk geldiğim zaman bir çubuk satıcısı olarak girmiş olduğum hana gittim. Kapıdan girdiğim zaman kimse beni tanımadı. Ama belki mallarına alıcıyımdır diye herkes son derece saygılı davranıyordu. Ben Osman Ağa'yı sorarken uşaklarımdan biri oturayım diye yere güzel bir Acem halısı seriyor, en pahalı kehribar ağızlı çubuklarımdan birini uzatıyordu. İhtiyar Osman gelip saygılı bir tavırla seccademin kenarına oturdu. Beni tanımamıştı. Bir süre kendimi tanıtmadan konuştum. Osman bana tuhaf tuhaf bakıyordu. Sonunda kendini daha fazla tutamayarak, "Allah Allah!" diye bağırdı. "Sen ya Hacı Baba'sın ya da Hacı Baba değilsen kimse değilsin!"

Onun bu sözlerine bütün kalbimle güldüm ve durumumu, bana ödünç vermiş olduğu elli altını nasıl kârlı bir işe yatırmış olduğumu hemencecik anlattım. Osman filozof tabiatlı bir adam olduğu için hayatımdaki bu değişikliğe umduğum kadar sevinmedi. Ama memleketlilerim Acemler o koca sarığın ve geniş cüppenin altında oturanın, bir zamanlar kendileri gibi ufak tefek şeyler satan Hacı Baba olduğunu, bütün bu atlı, uşaklı itibarın Hacı Baba'ya gösterildiğini öğrenir öğrenmez Acemlikleri depreşti. Haset ve hıyanetlerini gizleyemez oldular.

Ben ise böyle gösteriş yapmakla işlemiş olduğum hatayı çok geç fark etmiştim. Elimden gelse daha fazla caka satmaya filan bakmadan oradan uzaklaşıp gidecektim. Acemlerden biri, "Ne? Bu bizim İsfahanlı berberin oğlu Hacı Baba mı? Babasının mezarı nur görmesin! Anasının adı da beş paralık olsun!" diyordu.

Bir başkası, "İyi rol çevirmişsin, İran'ın öz oğlu olduğun belli!" diyordu. "Sen Türkleri nasıl dolandırmışsan başkaları da seni öyle dolandırsın inşallah!"

Bir üçüncüsü, "Şunun şu koca sarığına, bol şalvarına, uzun çubuğuna bakın Allah aşkına!" diye lafa katılıyordu. "Babası böyle şeyleri rüyasında bile göremezdi!"

Hasetlerinden çatlayan vatandaşlarım beni böylece iğneleyip duruyorlardı. Sonunda daha fazla dayanamadım. Bütün vakarımı toplayarak kalkıp atıma bindim ve Acemlerin küçümseyen, alaylı sözleri arasında oradan ayrıldım. Önce onlara içerliyor, sonra da kendi kendime kızıyordum. İçimden, "Layığımı buldum," diye söyleniyordum. "Berber Kerbelalı Hasan'ın ruhu şad olsun! Besili bir av köpeği aç kurtların arasına düşsün de paralanmasın olur mu? Hangi sersem şehirlinin vahşi çöl Arapları arasına düşüp de soyulmadan, dayak yemeden kurtulduğu görülmüş? Hacı Baba bir gün gelir belki akıllanır, ama o zamana kadar çok fırın ekmek yemesi gerek!" Sakalımı avuçlayarak, "Kafa boş olduktan sonra sakal kaç para eder?" diye hayıflandım. "Boş sepetin kulpuyla bir! Arkadaşının yükselmesinden kimse haz etmez, diyen bilge meğer ne kadar akıllı, ne kadar haklıymış!"

Bu minval üzere tiratlar okuyarak evime döndüm. Akşama kadar rahatsız edilmeden acı acı düşünebilmek için harem dairesine çekildim. Ama rahat kalacağımı umarken yanılmışım. Çünkü karım Şekerleb'in de cinleri tepesindeydi. Nikâh sözleşmesinde giysi bedeli olarak üzerine yaptığım parayı derhal vereyim diye tutturdu ve zamansız ısrarlarıyla o kadar sabrımı tüketti ki kendi vatandaşlarımın hırsını ondan aldım ve çok sert bir dille elimi kolumu çılgınca sallayarak içimi boşalttım. Bir vatandaşlarıma sövüyor, bir ona lanet okuyordum. Bir zamanların uysal ve sabırlı Hacı'sı olan ben şimdi Mazanderan aslanlarından bile öfkeliydim.

Karın ilk önce hayretler içinde kaldı. Sonra ihtiyar Ayşe kadınla birlikte köleleriyle hizmetçi kızlarının başına geçerek sabırsız bir sessizlik içinde, konuşmak için fırsat gözlemeye başladı. Nihayet dili çözüldüğü zaman dudaklarından dökülen o söz yığınının o küçük ağzına nasıl olup da sığdığına doğrusu şaştım. Onun bu hali Ayşe'nin de dilini açmıştı. Diğer kadınlar da Ayşe'den örnek aldılar.

Ve sonunda hepsi de bana yöneltilmiş öyle bir söz ve haykırış kasırgası koptu ki adeta neye uğradığımı şaşırdım.

Göğüs germek istedim, ama imkânını bulamadım. Kasırga öyle bir şiddetle hüküm sürüyordu ki içinde bulunduğumuz oda bize küçük geliyordu. Bir sığınak arayan ilk ben oldum. İçerideki yaratıkların ah ve vahları, lanetleri, ellerini birbirine vurmaları arasında hemen oradan sıvıştım. Başlarında karım olduğu halde kadınlar o anda cennetteki hurilerden çok tımarhanedeki delileri andırıyorlardı.

O gün başımdan geçenlerden sonra yorulmuş, üzülmüş, bezgin ve bitkin düşmüş durumda kendi odama girdim. Kapımı kilitledim. Etrafımda dünyanın her türlü ihtişamı vardı ve ben de bunların sahibiydim. Buna karşın dünyanın en sefil insanıymışım gibi geliyordu. Yaptığım sersemliklerden ötürü kendi kendimden nefret ediyor ve geleceğimi hiç de parlak görmüyordum. Şu anda yalan söylemenin kötülükleriyle karşı karşıyaydım. Şimdiki zor durumumdan da yalan söylemek yoluyla kurtulmaya kalkışacak olursam sonunda büsbütün bataklığa saplanacağım besbelliydi. Kendi kendime, "Keşke işin ilk başında samimi olup açık konuşsaymışım!" diyordum. "Şimdi kuş gibi serbest olurdum. Karım da kıyamete kadar küplere binse vız gelirdi. Ama damgalı, mühürlü belgelerle elimi kolumu bağladım. Artık âleme karşı hem ismen hem de fiilen yalancı çıkacağım!"

71

Sahtekârlığı Meydana Çıkan Hacı Baba Karısını Kaybediyor ve Gene Yollara Düşüyor

Geceyi rahatsız geçirdim, ancak minarelerde sabah ezanı okunurken uyuyabildim. Aradan daha bir saat bile geçmemişti ki evin içinde olağanüstü bir telaş ve gürültüyle uyandım. Sonra uşaklarımdan biri karımın ağabeylerinin,

yanlarında başkaları da olduğu halde gelmiş olduklarını bildirdi.

Bunu duyunca ister istemez titremeye başladım ve bir süre hiçbir şey yapamadım. Yalan söylemenin sonucu işte kendini göstermişti. Aklıma hepsi birbirinden ürkünç bir sürü ihtimal geliyordu. Tabanlarım da karıncalanır gibiydi. Meşhed'de öğrenmiş olduğum ders beni öylesine etkilemişti ki aradan bunca yıl geçtiği halde tadını unutmamıştım. Gene de kendi kendime, "Ne olsa Şekerleb nikâhlı karımdır!" diye düşünüyordum. "Eh, kendimi aslında olduğundan biraz daha zengin göstermişsem şimdiye kadar kimsenin yapmamış olduğu bir şey yapmış değilim ya!"

Sonra uşağıma döndüm ve "Buraya buyursunlar!" dedim. "Kahvelerle çubukları da hazırla!"

Yatak şiltemi dürdürüp dışarı kaldırttım. Ziyaretçilerim de birbiri ardına, sessizce içeri girerek divana oturdular. Kafile, karımın iki erkek kardeşi, amcası, amcasının oğlu ve o zamana kadar hiç görmemiş olduğum sert bakışlı bir adamdan ibaretti. Bunlar oturdular. Ama kendilerinden başka sayısız bir uşak güruhu da gelerek odanın bir tarafına dizilmişlerdi ki bunların arasında, en önde, ellerinde büyük, ağır sopalar tutan serseri kılıklı iki adam vardı. Bu iki adam beni özel bir hırsla süzüyorlarmış gibi geldi bana.

Mümkün mertebe masum ve tasasız görünmeye çalışarak konuklarımın gelişine pek sevinmişim gibi yaptım. Aklıma gelen bütün nezaket klişelerini sıraladım. Ama tek heceli kelimelerden başka yanıt alamadım. Sonra çubukların ve kahvelerin getirilmesini söyledim. Bu ziyaretteki amacı kahveler içilirken öğrenmeyi ümit ediyordum. Şekerleb'in büyük ağabeyine, "Hoş geldiniz, safalar getirdiniz!" dedim. "Sabahın bu erken saatinde benden istediğiniz bir şey mi var? Size bir hizmette bulunabileceksem emredin."

Adam uğursuz anlamlarla yüklü bir sessizlikten sonra, "Bana bak Hacı!" dedi. "Sen bizi akıldan, izandan yoksun hayvan mı sanıyorsun? Yoksa kendini dünyada eşi benzeri olmayan bir adam sanıp herkesle alay etmek için kendinde hak mı görüyorsun?"

"Neler diyorsunuz Allah aşkına?" diye sordum. "Ah, ağam, ben hiçbir şey değilim, hiçbir kimse değilim. Ayağınızın altındaki toz olamam ben sizin."

Öteki ağabey daha öfkeli bir sesle, "Yaa!" dedi. "Hiçbir şey değilsin, hiç kimse değilsin, öyle mi? Öyleyse bizi ne yerine koydun sen? Biz de hiç miyiz ki ta Bağdat'lardan gelip bizi maymunlar gibi oynattın?"

"Allah'ım sen bilirsin!" diye bağırdım. "Ne oluyoruz kuzum? Neden böyle konuşuyorsunuz? Ne yaptım ben size? Söyleyin, ama doğrusunu söyleyin!"

Karımın amcası başını sallayıp kır sakalını titreterek, "Ah, Hacı, Hacı!" dedi. "Öyle bir halt yedin ki! Senin gibi dünyayı görmüş bir adam bu haltı başkalarının da seninle birlikte afiyetle yiyip Allah'a şükredeceğini mi sanmıştı? Yook, oğlum, yok, biz senin küstahlığını hazmedemeyiz."

"Ama ne yapmışım, amcacığım?" diye sordum. "Canınızı seveyim söyleyin!"

Karımın amcazadesi, "Ne mi yapmışsın?" diye sordu. "Yalan söylemek bir şey değil mi? Hırsızlık yapmak önemli bir şey değil mi? Sahtekârlıkla kadın almak bir şey değil mi? Böyle işleri hiç umursamadığına göre sen herhalde utanmaz arlanmazların arasında bile eşi az bulunan bir yaratıksın!"

Büyük ağabey, "İsfahanlı bir berber oğlunun İstanbul'un en zengin ailelerinden birinin kızını almasını galiba o aile için büyük bir şeref sayıyorsun!" dedi.

Kardeşi, "Besbelli sefil bir seyyar satıcı senin gözünde büyük bir tacirle aynı şey," diye söylendi.

Amcaları dudak bükerek, "Ama maşallah, Hacı sahiden büyük bir tacirdir," diye lafa karıştı. "İpeklileriyle kadifelerine karşılık Buhara'dan kuzu pöstekileri gelecek. Keşmir'den vekillerinin satın aldığı şallar yola çıkmış bulunuyor. Gemileri de Çin ile Basra arasında denizin sathını kaplamakta."

Oğlu da aynı edayla, "Sülalesine gelince," diye söze devam etti. "Berber oğlu mu dedin? Allah saklasın! Yok, yok! Hacı Baba Kureyş ahfadındandır. Bir Mansuri Arabıdır."

Etrafımdaki fırtınanın gitgide şiddetlendiğini görüyor ve tekrar tekrar, "Ne oluyoruz Allah aşkına?" diye bağırıyordum. "Eğer beni öldürmek istiyorsanız öldürün. Ama Allah aşkına böyle işkence etmeyin!"

Geldiğinden beri lafa karışmamış olan sert çehreli adam nihayet, "Ne olduğumuzu ben sana söyleyeyim, ey imansız adam!" dedi. "Sen yaşamaya layık olmayan bir alçaksın. Eğer karını derhal boşayıp da bu evi terk etmezsen, şu adamları görüyor musun (daha önce de değinmiş olduğum vahşi kılıklı serserileri işaret etti)? Senin canını çıkarmak onlar için işten bile değildir. Ben söyleyeceğimi söyledim. Bundan sonra dilediğin gibi hareket etmekte serbestsin."

Bunun üzerine bütün oradakiler, onun sözlerinden heyecana gelmiş gibi hep birden ağızlarını açtılar ve sözlerini hiç sakınmadan bir sürü nahoş gerçeği kafama kaktılar.

Ağzımı açmadan dinmesini beklediğim bu fırtına bana düşünmek için vakit verdi ve biraz direnç göstermeyi de-

nemeye karar verdim. Sert çehreli adama, "Evime gelip bana kafa tutacak sen kim oluyorsun?" diye sordum. Sonra karımın akrabalarını işaret ederek, "Bunların başımla beraber yerleri var, ev onların sayılır," dedim. "Ama sen karımın ne babası ne kardeşi ne de amcasısın, ne işin var burada? Aldığım kadın senin ne kızın ne de kardeşin olduğuna göre sen benim kimim oluyorsun?"

Ben bunları söylerken adam öfkeden çatlayacak gibiydi. Eli sopalı iki adamı da onunla birlikte bıyıklarını burup duruyor ve beni yiyeceklermişçesine süzüyorlardı. Nihayet adam öfke dolu bir sesle, "Ben kim mi oluyorum?" diye haykırdı, "Öğrenmek istiyorsan beni buraya getirenlere sor. Ben ve adamlarım burada resmi bir sıfatla bulunuyoruz. Bize karşı gelecek olursan pişman olursun."

Ben bu adamların polisten olduğunu öğrenince hemen sesimi yumuşatarak, "Ama beni resmen nikâhlanmış olduğum karımdan ayırmak istiyorsunuz," dedim. "İzin verin de yasaları bilen bir adama danışayım. Kuran'ın buyurduğu yasalara göre kendini savunmak her Müslüman'ın hakkıdır. Siz de beni bu haktan mahrum edecek kadar gavurluk yapamazsınız ya? Hem sonra karımın sizin bu isteğinizi kabul ettiği ne malum? Önce o benim peşime düşmüştü... Ben onun değil. Bana malımın mülkümün hatırı için değil, sırf şahsımı beğendiği için talip oldu. Ben de kabul ettiğim zaman onu hiç tanımıyordum. Ne servetinden ne de ailesinin durumundan haberim vardı. Bütün bunlar kaderin bir işidir. Müslümansanız kadere hangi cesaretle karşı gelebilirsiniz?"

Büyük ağabey, "Şekerleb'in bu hususta isteğine gelince hiç merak etme," dedi. "Ayrılmanızı o bizden çok istiyor."

Birden, "Evet, evet, bırakın çıkıp gitsin, peygamber aşkına! Kurtulalım şu heriften, kuzum!" ve buna benzer

daha bir sürü feryat kulağıma çarptı. Kadınların bölümüne açılan kapıya doğru baktım ve başlarında karın olduğu halde bütün kadınların tepeden tırnağa kadar örtünmüş, eşikte durduklarını gördüm. Aleyhime tanıklık etmek için gelmişlerdi. Hepsinin de cinleri başlarına toplanmış gibiydi. Bağıra çağıra benden şikâyet ediyor ve bizzat şeytan veya ifritmişim gibi hemen kovulmam, evden atılmam için yalvarıyorlardı.

Artık işimin bittiğini görüyordum. Yad ellerde savunmasız bir yabancı olduğuma göre, karşı koyamayacağım bir güçle mücadele etmeye kalkışmam boşunaydı. Bu acı durumda elimden geldiğince onurumu korumaya karar verdim. Ve yerimden kalkarak, "Öyle olsun! Öyle olsun!" diye bağırdım. "Benim ne Şekerleb'de ne Şekerleb'in parasında ne Şekerleb'in ağabeyleriyle amcasında ne de onların mallarında gözüm var. Mademki onlar beni istemiyorlar, ben de onları istemiyorum. Ama şu kadarını söyleyeyim ki bana Müslümanlığa yakışmayacak bir tarzda davrandılar! Kâfirler arasına düşmüş bir köpek olsam bu kadar hor görülmezdim. Onların da eninde sonunda, peygamberimizi inkâr eden gavurların çarptırılacağı cezaya çarptırılacaklarından yüzde yüz eminim." Sonra Kuranıkerim'in şu suresinin aklımda kaldığı kadarını, gayet etkileyici bir sesle tekrar ettim: "Üzerlerine sımsıkı ateşten gömlekler geçirilecek, başlarından aşağı kaynar sular dökülecek, derileri ve etleri eriyecek. Bu durumda kızgın demirlerle dövülecek ve şimşeklerden yapılma, gök gürültüsü gibi sesler çıkaran kırbaçlarla kamçılanacaklar."

Vermiş olduğum bu demeç beni heyecana getirmiş, kanımı tepeme sıçratmıştı. Odanın orta yerinde durdum ve sırtımda karıma ait olan, onun parasıyla satın alınmış bulunan ne varsa birer birer çıkardım. Bunları murdarmış gibi silkip atarak kendime ait olan eski elbiselerimi giydim, karıma ve akrabalarına lanetler savurarak oradan ayrıldım.

72

Sokaktaki Bir Olay Hacı Baba'nın Gamını Dağıtıyor Hacı Baba Avunmak İçin İhtiyar Osman'a Başvuruyor

Sokağa çıktığım zaman bir süre nereye gittiğimi bilmeden hızlı hızlı yürüdüm. İçimde bir sürü duygu çarpışıyordu. Aklım o kadar başımdan gitmişti ki denizi görünce, acaba kendimi atıp kurtulmak akıllıca bir iş olmaz mı diye düşünmeye başladım.

Sonra büyük, açıklık bir arsadan geçerken bir şey oldu. Bu olay görünüşte çok küçük bir şey olmakla birlikte benim için çok önemliydi. Çünkü düşüncelerimin akışını bir başka yöne çevirerek beni yıkılmaktan kurtardı: Köpeğin biri bir başka mahalleye girmiş ve bir kemik çalmıştı. Bunun üzerine muazzam bir yaygara koptu. Bütün köpekler ayağa kalktılar ve var güçleriyle havlayarak yabancı kö-

peği kendi mahallesine sürdüler. Köpek burada arkadaşlarından birkaçına rastladı ve onları da yanına alarak saldırıya geçti. Böylece genel bir çarpışma başlamış oldu.

Bu manzaraya dalmış öylece dururken kafamda bir şimşek çaktı.

"Allahım, hey Allahım, senin işlerine akıl sır ermez!" diye düşündüm. "Dar kafalı, uzağı göremeyen birer mahluk olan insanların, senin emirlerin karşısında asla çaresizliğe kapılmamaları gerekir. Bak, bana bir ders verdin. Bu ders bana hangi yola sapacağımı öğretti; isteyenlerin, arayanların, muhtaç oldukları yardımı daima bulabileceklerini öğretti. Bu ders bana bir köpek tarafından verilmiş olsa bile umursamazlık etmemeliyim. Hayır, akılsız hayvanların akıllı insanlar gibi davrandıklarını gördükten sonra bu dünyada artık hiçbir şeye şaşmamak gerek. Artık üzülmek yeter. Gidip kendime bir dost bulayım ve onun nasihatlarında, tecrübelerinde teselli arayayım."

Bunun üzerine, adeta kendiliğinden, ayaklarım sadık dostum ve koruyucum Osman Ağa'nın bulunduğu hana yöneldi. İhtiyar Osman Türk ve Sünni olmasına karşın bana karşı her zaman aynı milletten ve mezheptenmişçesine dostluk göstermişti. Şimdi de beni her zamanki sakin tutumuyla kabul etti, başıma gelen felaketleri anlattığım zaman da ağzından hiç eksik etmediği çubuğundan bir duman savurarak derin bir iç çekişiyle, "Allah kerim!" dedi. Sonra, "Dostum, burada, kendini bütün o ihtişam ve debdebenle Acemlere gösterdiğin anda senin başına bir kötülük geleceğini anladım," diye ekledi. "Henüz gençsin, bu gibi kıyaslamaların ne kadar tatsız olduğunu herhalde bilmiyorsun. Senin seviyende olan ve Allah'ın her günü birkaç tütün çubuğu ya da bir kese Şiraz tütünü satmak için sürünen vatandaşlarının kendi ümitlerinin kat kat ötesinde olan bu ihtişam ve debdebe cakasına katlanabileceklerini mi sandın? Sırtında sadece onlarınkinden biraz

daha pahalı bir hırka, başında onlarınkinden az iyi bir külah olsaydı, onlar eşek sırtında gezerken sen şöyle böyle bir ata binmiş olsaydın belki sırf senin para kazanmakta, mal satmakta daha usta olduğunu söyleyip geçerlerdi. Ama o muhteşem kıyafetin, kehribar ağızlı çubukların, uşakların, kadife örtülü atın, hele takındığın o azametli, tepeden bakan tavırlar biraz aşırı kaçtı. Hemen sana düşman kesildiler ve seni mümkünse gene kendi seviyelerine indirmeye karar verdiler. Senin Bağdatlı bir tüccar değil de İsfahanlı bir berber oğlu, ufak bir seyyar satıcı olduğunu karının ağabeylerine besbelli onlar fısıldamışlar. Besbelli nikâh sözleşmesinde vaat ettiğin parayı veremeyecek durumda olduğunu söyleyenler de onlar. Ailenin asaletine, yaptığın ticaret işlerine, Buhara'daki alışverişlerine, Çin yolundaki gemilerine dair kıvırdığın kuyruklu yalanları da ortaya vurmakta tereddüt etmemiş olsalar gerek. Ah oğlum, sen ilk önce zengin Türk Ağası Hacı Baba olarak değil de İsfahanlı Hacı Baba olarak, sessiz sedasız beni ziyaret etmiş olsaydın, ben seni vatandaşlarına daha fazla gösteriş yapmayasın diye uyarırdım. Ama sen buraya gelir gelmez iş işten geçti. Şimdi sana verilecek yegâne nasihat, geçmişten ders alıp gelecekte ona göre davranmandır." Böyle dedikten sonra Osman gene çubuğunu aldı ve eskisinden daha hevesle tüttürmeye başladı.

"Belki hakkın var," dedim. "Olan oldu, mübarek olsun! Ama ne olsa Müslümanım. Adaleti aramak herkes kadar benim de hakkımdır. Anlamıyorum, sırf kaprisli bir kadın bir sabah beni seviyor, bir akşam da sevmiyor diye neden kukla gibi oynayayım? Neden beni canları isteyince eve alsınlar da canları istemeyince kovsunlar? Burada da her Müslüman ülkesinde olduğu gibi bir sürü kadı var, Molla var, müftü var. Ben onlara ne diye başvurmayayım? Şeriatın hükümlerini yerine getirmek için para alıyorlar. Benim uğradığım gibi haksızlıklar olup dururken onlar

vakitlerini bağdaş kurup tespih çekmekle mi geçirecekler?"

İhtiyar, "Sen deli mi oldun Hacı?" diyerek karşılık verdi. "İslam âleminin en güçlü emirlerinden birinin dul karısından tazminat istemeye kalkışmak için insanın aklını oynatmış olması gerekir. Hele kadının arkasında İstanbul'un en zengin tüccarlarından iki tane ağabeyi olursa! Sen bunca zamandır nerede yaşadın kuzum? Altın kimdeyse hak da ondadır, bunu bilmiyor musun? Senin gibi bir adam müftünün karşısına çıkarsa, velev ki Kuran'ın her kelimesi, her satırı, her suresi, her yaprağı senin lehine de olsa, karşında karının ağabeyi kadar zengin bir adam olduğu sürece kıyamete dek beklesen, aradığın adalete kavuşamazsın!"

Ben, "Hey güzel Allahım!" diye inledim. "Dünya sahiden bu kadar haksızlıklarla dolu bir yerse Hacı Baba sahiden kötü bir alışverişe girişmiş demektir. Keşke gene çubuklarımı elimde olsaydı! Ama her şeyden böyle kolay kolay vazgeçmeyeceğim. Gidip başıma gelenleri damlardan tüm dünyaya ilan ederim daha iyi!"

Böyle diyerek had bir ümitsizlik içinde ağlayıp inlemeye başladım. Hatta sakalımdan birkaç teli ta kökünden söküp çıkardım.

Osman Ağa beni avutabilmek için aklıma geçmişteki hayatımı ve Türkmenlerin elinde esirken yaşadığımız maceraları getirdi.

"Allah kudretli ve merhametlidir," dedi. "Başımıza gelecekler önceden alnımıza yazılmış olduğuna göre elimizden, kadere boyun eğmekten başka ne gelir?"

Ama benim aklıma yeni bir şey gelmişti.

"Ben Müslüman olduğum kadar da İranlıyım!" diye bağırdım. "Türklerin gadrine ne diye boyun eğeyim? Benim de bir milletim var, ülkem var. Gidip elçimizi bulacağım. Eğer elçi erkekse bana yapılan haksızlığın telafi edil-

mesi için ısrar eder. Evet, evet, elçi beni gene karıma kavuşturur. Ah, ne iyi ettim de bunu düşündüm! O zaman karımı kim elimden alabilirmiş, görürüz bakalım!"

Bu düşünce beni o kadar sevindirdi ki Osman'ın öğüdünü almak falan için beklemeden, yeni bir heves ve ateşle dopdolu olarak Şehinşahımızın temsilcisini aramaya gittim. İran Şahı'nın elçisi İstanbul'a yeni gelmiş bulunuyordu.

73

Hacı Baba Düşmanlarından Öç Almaya Uğraşırken Mirza Firuz'un Kişiliğinde Yabana Atılmaz Bir Dost Kazanıyor

Sorup soruşturduğum zaman elçinin Üsküdar'da bir konutu olduğunu öğrendim ve derhal yola çıktım. Kayık yolculuğunun bana kazandırdığı zamana seviniyordum. Çünkü elçiye ne şekilde şikâyette bulunacağımı iyice tasarlamak için düşünmeye ihtiyacım vardı.

İskeleye inince elçinin evini sorup buldum. Bahçe uşaklarla doluydu. Bunlar konuşkanlıkları ve hızlı nidalarıyla bana (bu ağırbaşlı ve suskun ülkeye hiç benzemeyen) kendi memleketimi hatırlattılar.

Sırtımdaki Türk kıyafetine karşın onlardan biri olduğumu çok geçmeden anladılar ve beni efendilerinin huzuruna çıkarmaya hemencecik söz verdiler. Ama ben bundan önce elçinin mizacıyla ilgili bir şeyler öğrenip konuşmamı ona göre ayarlamak istiyordum. Böylece onun uşaklarından biriyle lafa daldım. Uşak bilgi edinmek istediğim bütün konular hakkında benimle açık açık konuşmaktan hiç çekinmedi.

Soruşturmalarımın sonucu olarak şunları öğrendim: Adı Mirza Firuz olan elçi Şirazlıymış. Soylu olmamakla bir-

likte iyi bir aile çocuğuymuş. Annesi bundan önceki kudretli sadrazamın (Şah'ın tahta geçmesini sağlamış olan adam) kız kardeşiymiş. Mirza bu sadrazamın kızı olan kendi kuziniyle evliymiş. O zamana kadar değişik işlerde çalışıp birçok yer gezmiş olan Mirza Firuz bundan sonra hükümete katılmış. Şah'ın onu yabancı ülkelerdeki işlerini gördürmek için seçmesinin nedeni de çok gezmiş ve görmüş bir insan olmasıymış. Uşak onu, "İşlek ve keskin bir zekâ sahibidir," diye tanımlıyordu. "Öfkesi çabuk parlar, ama çabuk yatışır, yufka yüreklidir. Kafası kızdığı zaman müthiş şeyler yapmasına rağmen kin tutmaz. Olağanüstü bir konuşma yeteneği vardır. Bu dili onun başına birçok iş açar, ama gene dili sayesinde böyle müşkül durumlardan yakasını her zaman sıyırır. Uşaklarına ve maiyetine kâh ters kâh müşfiktir. Bir bakarsınız, ne isterlerse yapıp söylemelerine göz yumar, derken gayet soğuk ve resmi olup çıkar. Ne var ki genel olarak onunla anlaşmak kolaydır, huyları mülayimdir. Davranışları çekici, mizacı da şen ve candandır."

İşte, huzuruna çıktığım kişi böyle bir adamdı. İran'da âdet olduğu üzere köşeye kurulmuş olduğu için boyunu bosunu tam kestiremedim, ama görebildiğim kadarı çok çekiciydi. Omuzlarıyla boynu gayet rahat bir kavisle birleşiyordu, başı da boynuna iyi oturmuştu. Üzerindeki dar giysi göğsünün genişliğini göstermeye yarıyordu. Burnu düz ve çekme, gözleri iri ve parlak, ağzıyla dişleri kusursuz ve sakalı her göreni hasetten çatlatacak kadar gürdü. Kısacası temsil ettiği memleket erkeklerinin en güzel bir örneğini teşkil etmek için ondan daha iyi birisi bulunamazdı.

Müslüman olmak dolayısıyla birbirimizi selamladıktan sonra bana, "İranlı mısın?" diye sordu.

"Evet efendim," diye yanıtladım.

"Öyleyse kendini neden Osmanlılara benzetmişsin?" diye sordu. "Allah'a şükür bizim de övünebileceğimiz bir ülkemiz, bir Şahımız var."

Ben, "Öyle," diye yanıtladım. "Buyurduklarınız çok doğrudur. Ben de kendime Türk süsü vereli köpeklerden aşağılık bir konuma düştüm. Günlerim hüsran içinde geçti, ciğerim delindi. Sizden ve Allah'tan başka sığınacak kimsem yok."

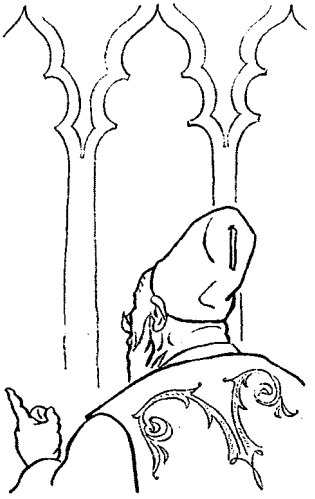
Mirza Firuz, "Nasıl, nasıl?" diye sordu. "Şivenden İsfahanlı olduğun anlaşılıyor. Senin gibi öz be öz bir İranlı bir Türkün mü gadrine uğradı? Çok şey, doğrusu!"

Bunun üzerine başıma gelenleri baştan sona anlattım. Elçi beni büyük bir merak ve ilgiyle dinliyordu. Hele evlenme bölümü pek hoşuna gitti ve karımın üzerine yaptığım paraları duyunca kahkahaları koyuverdi. Düğün yemeğinin tafsilatını, bana gösterilen saygıyı, sürdüğüm lüks ve tantanalı hayatı dinledikçe keyiften bayılıyordu. Ve sık sık, "Aferin, İsfahanlı... Ah seni, cebi delik!.. Allah için aşkolsun sana!... Senin yerinde ben olsam ancak bu kadarını yapabilirdim!" gibi ünlemlerle sözümü kesiyordu.

Ama hasetçi vatandaşlarımın bana ettiklerini, kendi evimdeki kapanış sahnesini, kadınlarımın bağrışlarını, karımın akrabalarının söylediklerini anlattığım ve kapıdan çıkarken kendi kullandığım söz, tavır ve tutumların tafsilatını verdiğim zaman umduğum gibi bana acıyıp derdime ortak olacağı yerde tersine neşesi o kadar arttı ki kendini yerlere attı; gülmekten alnındaki damarlar çatlayacak sandım.

"Ama lütfen benim şu andaki durumumu düşünün, Ağam," dedim. "Kuştüyü yataklarda yatarken şimdi başımı koyacak bir yastığım bile yok. Bindiğim kadife örtülü atlar şöyle dursun, bir eşeğim olsa kendimi mutlu sayacağım. İçinde yüzdüğüm lüksü, muhteşem esvaplarımı, şahane atlarımı, sürü sürü hizmetkârlarımı, mermer hamamlarımı, tütün çubuklarımı, kahve fincanlarımı, kısacası, ne di-

yeyim, bir insanın özenebileceği her şeyimi hatırlayıp bir de şimdi dilenciden farksız olduğumu düşününce aklıma ne acı şeyler geldiğini varın siz tahmin edin! Size nasıl gelirse gelsin, doğrusu bu düşünceler benim hiç güleceğimi getirmiyor!"

Mirza Firuz hâlâ bağıra bağıra gülmeyi sürdürüyordu. Biraz sonra kendini toparlayarak, "Ama ben ne yapabilirim?" diye sordu. "Senin baban, amcan falan değilim ki araya girip karının akrabalarıyla seni barıştırayım. Kadı ya da müftü değilim ki aranızdaki davayı çözümleyeyim."

Ben, "Hayır, ama siz benim buradaki sığınağım, Şehinşahın temsilcisisiniz," diye karşılık verdim. "Hakkın yerini bulmasını, zavallı, kimsesiz bir yabancının gadre uğramamasını sağlayabilirsiniz."

Elçi, "Ama karına kavuşmak için canını tehlikeye koymaya razı mısın?" diye sordu. "Ertesi günü yatağında ölü bulunduktan sonra servetin neye yaradı! Yok, yok, sen bana kulak ver de nasihatimi iyi dinle. Sırtındaki şu Türk kıyafetini atıp gene İranlı ol. O zaman senin için bir şeyler düşünür, sorunun bir kolayına bakarım. Anlattıkların beni sardı. Konuşman ve tavrın hoşuma gitti. İnan bana, bu dünyada kuştüyü döşekte yatıp besili atlarla gezmekten başka amaç gütmeksizin bütün gün çubuk tüttürmekten çok daha iyi işler var. Şimdilik burada kalabilirsin. Kendini benim maiyetimde say. Canım neşelenmek istediği zaman gelir serüvenlerini bana yeni baştan anlatırsın."

Bunun üzerine şükranlarımı belli etmek için gidip onun dizini öptüm ve çekildim. İşlerimin şu kararsız durumunda ne yapacağımı şaşırmıştım.

74
Hacı Baba'nın Elçiye Yardımı Dokunuyor ve Elçi Ona Bazı Sırlarını Açıyor

Şair, "İhtiyaç sivri mahmuzlu amansız bir süvaridir; en köhne beygire bile bazen en yaman küheylanın yapamayacağını yaptırır," demiş.

Düş kırıklığına uğramış, çökmüş, rezil olmuş durumdaydım. Sinirlerim son derece bozuktu. Rahat bir zevk ve sefa yaşamı sürme konusundaki ümitlerim kırılmıştı, açlıktan ölmemek için gene kendi zekâ ve kurnazlığıma güvenmek zorunda kalmıştım. Gene de, "Bir evden oldumsa bile bir dost buldum," diye kendi kendimi avuttum. "Onun yardım önerisini geri çevirmeyeyim. Beni hayatın şu dolambaçlı yollarında adım adım güden kader herhalde gene elimden tutacak ve belki de en nihayet güvenli ve huzurlu bir yere ulaşmamı sağlayacaktır."

Böylece elçinin dostluğundan elden geldiğince yararlanmaya karar verdim. Ve onun bana karşı ilk karşılaşmamızda duymuş olduğu sevginin yavaş, ama hissedilir biçimde arttığını görünce sevindim. Elçi bilgi edinmek istediği zamanlar beni kullanıyor, hükümet işleri ve kendi görevi konusunda benimle açıkça konuşuyordu.

Bütün ömrümü kendi başımı kurtarma amacına adamış olduğumdan kamu sorunlarıyla pek az ilgilenmiştim. Dünya milletleri arasında kendi milletimle Türkler dışında pek azını tanırdım. Çinliler, Hintliler, Afganlılar, Tatarlar ve Kürtler bana yalnızca ismen tanıdıktılar. Afrikalılar üs-

tüne biraz bilgim vardı, çünkü evlerimizde bunların birtakım örneklerini köle olarak görmüştüm. Frenklere gelince, İran'da bunlardan en çok Rusları (eğer Ruslara Frenk denebilirse tabii) tanırdık. Sonra İngiliz ve Fransızların da sözünü işitmiştim. İstanbul'a vardığım zaman yukarıda değindiğim üç milletten başka daha birçok Frenk milleti bulunduğunu öğrenince doğrusu pek şaşırdım. Ama hâlâ kendi işlerimle uğraştığım için onlar hakkında pek fazla bir bilgi edinemedim.

Gelgelelim elçiyle dost olduktan sonra düşüncelerimin akışı tümden değişti. Şimdiye kadar hiç bilmediğim konuları dinleye dinleye benim de merakım uyandı. Elçi kendi fikirleriyle ilgilenen birini bulduğuna sevinmiş gibiydi. Beni en sonunda bütün sırlarına ortak etti.

Bir sabah İran sarayından mektup alması üzerine beni yanına çağırdı ve özel konuşmak istediğini söyleyerek herkesi odadan savdı. Beni karşısına oturtup alçak sesle, "Seninle çoktandır konuşmak istiyordum Hacı," dedi. "Laf aramızda, maiyetimdekilerin hiçbiri bu işte gereken zekâya sahip değiller. Devlet meselelerine hiç akılları ermiyor. Verdiğim işleri yapacaklarına bozuyorlar. Ama Allah'a şükür, gördüğüme göre sen onlar gibi değilsin. Görmüş geçirmiş, tam bir hayat adamısın, tuttuğunu koparırsın. Sonra insanı, gözünün içine baka baka maymun gibi oynatan ve karda yürüyüp izini belli etmeyen cinstensin. Bana da böyle bir adam gerek. Kendini benim ve Şehinşahımızın işlerine adarsan, ikimizin de yüzü ak çıkar. Talihimiz yaver gittiği takdirde başlarımız göğe erer."

"Tamamen emrinize amadeyim efendim," diye karşılık verdim. "Kulunuz kölenizim. Emredin, yapayım."

Mirza Firuz, "Belki duymuşsundur," dedi. "Burada bulunuş nedenimizin Şah için kadın satın almak olduğu rivayet edilir. Sözüm ona bu kadınların raks, çalgı ve nakış öğrenmelerine nezaret edecek, sonra Şah'ın haremi için

pullu ipekliler filan gibi lüks mallar satın alacakmışım. Ama aslında bunlar herkesin gözünü boyamak için bahane tabii. Ben buraya böyle bir iş için elçi gönderilmedim. Hayır, benim işim çok daha ciddi. Görüşü şimşek kadar keskin olan Şahımız böyle önemli işlere seçtiği adamları ortada önemli bir neden olmadıkça seçmez. Bu işe de beni seçti. Bu kadarı yeter. Şimdi sen benim söylediklerimi dinle.

Bundan birkaç ay önce Tahran'a Avrupa'dan bir elçi geldi. Bu adam Fransız İmparatoru denilen Bonapart diye bir zat tarafından gönderilmiş olduğunu söylüyordu. Şahımıza mektuplar ve armağanlar getirmişti. Sözlerinin ve hareketlerinin, efendisinin sözleri ve hareketleri sayılabileceği konusunda tam yetkili olduğunu söylüyordu. Aynı zamanda bizimle bir anlaşma imzalamak için talimat almış olduğunu da ileri sürüyordu. İyice yüksekten atıyor, öteki Frenk uluslarına birer hiç gözüyle bakıyordu. Sözüm ona Rusların Gürcistan'da fethetmiş oldukları yerleri bize geri vermelerini sağlayacakmış. Eskiden İran'a ait olan Tiflis, Bakü ve Derbent gibi yerleri Şah'a geri verecekmiş. Bizim için Hindistan'ı fethedip İngilizleri oradan kovacakmış. Yani kısacası her istediğimizi yerine getirmeye sözler veriyordu.

Gerçi bu Fransızların adını önceden de duymuştuk. İyi kumaşlar, şahane sırmalar yaptıklarını biliyorduk. Ama bu elçinin vaat ettiği şeyleri yapabileceklerini hiç sanmıyorduk.

Onların Mısır'a saldırdıkları kulağımıza gelmişti, çünkü bunun sonucu olarak kahveyle kına pahalanmıştı. Sonra Seffi ailesinden gelme eski hanlarımızdan biri, Fransa Şahı Louis diye birinin elçisinin Şah Sultan Hüseyin'in sarayında görüldüğünü de hatırlıyordum. Ama bu Bonapart denilen herifin nasıl Şah olduğunu İran'da bilen bir tek adam bile yoktu. Yalnızca diyar diyar gezen Ermeni tacirleri böyle bir adamın sahiden var olduğunu ve herkesin başına

bela kesildiğini söylüyorlardı. Şah daha çok bu sözler üzerine onun elçisini kabul etmeye razı oldu. Ama adamın kimsenin okuyamadığı yazılarla yazılmış olan mektupları sahici miydi, değil miydi, söyledikleri samimi miydi, değil miydi, kim bilir? Vezirlerimiz bu konuda hiçbir şey bilmiyorlardı.

Yeryüzündeki her şeyi bilen kutlu Şahımızın da bu işe ilişkin hiçbir bildiği yoktu. Fransa'daki Marsilya diye bir kentte kırk gün hapis yatmış Koca Obed diye bir Ermeni ile o diyarlardan birindeki bir derviş manastırında okumuş olan Narses adında bir Ermeni papazı olmasa Şehinşah'ın başkentinde zihnimize biraz aydınlık serpecek kimse bulamayacaktık. Bu Bonapart ve temsilcisi sahtekâr mıdırlar, değil midirler, ağzımızdan lokmamızı almaya mı yoksa bizi ikbal kumaşlarıyla giydirip kuşatmaya mı gelmişler, bilemeyecektik.

Her neyse, şüphemiz uzun sürmedi. Hindistan ile İran arasında ticaret yapan ve kimileri bu şehirde oturan İngiliz gavurları bu elçinin geldiğini haber almışlar. Bu Fransız'ın kabulünü engellemek için hemen haberciler, mektuplar, bir de görevli gönderdiler. Elçi yapmak istediklerini başaramasın diye öyle büyük ve şaşılası çabalar harcadılar ki bizler iki rakip köpeğin arasına girmenin çok çıkarımıza olabileceğini az zamanda anladık. Şah, 'Bütün bunlara sebep yıldızımın parlamasıdır,' diyordu. 'Ben burada, tahtımda oturuyorum. Bu pis gavurlar ise sırf tahtımın eteğinde dövüşebilme hakkı için bana görkemli armağanlar getiriyorlar. Bırak gelsinler, peygamber aşkına!'

Ben oradan ayrıldığım zaman İngiliz elçisinin gelmesi bekleniyordu. Elime henüz geçen mektuplarda onun ka-

bulü için yapılan hazırlıklar ve görüşmeler anlatılıyor. Ama Şah benden haber almadan hiçbir şey yapacak durumda değil. İstanbul'da çeşitli Avrupa milletlerinden örnekler görmenin mümkün olduğunu, çünkü burada her ülkeden bir elçi bulunduğunu öğrenince beni buraya göndermeyi uygun gördü. Görevim bize çok gerekli olan bazı bilgiler edinmek, Fransızlarla İngilizler konusunda İran'da oluşan kuşkuları dağıtmak ve mümkünse bu gavurların kendi kendileri hakkında söyledikleri şeylerin doğru olup olmadığını öğrenmektir.

Şimdi, Hacıcığım, ben bir tek adamım. Oysa bu işin elli kişiyi uğraştırabilecek bir iş olduğunu gördüm. Frenkler bir sürü milletten oluşmaymış meğer. Birinin ardından öbürü ortaya çıkıyor. Önceden de söylediğim gibi maiyetimdekiler bu işin altından kalkacak adam değiller. Bu işe ben seni uygun gördüm. Senden çok ümidim var. Birkaç gavurla tanışman lazım. Türkçe biliyorsun. Öğrenmek istediğimiz şeyler konusunda bu talimatname sana rehber olur. Ama kimseye bir şey söylemezsin tabii. Sen şimdi hemen bir köşeye otur ve bu işte nasıl bir hareket hattı kullanmamız gerek diye düşünmeye başla."

Böyle diyerek bana izin verdi. Ben de hayatta ilerlemek konusunda yepyeni ümit ve tasavvurlarla dolu olarak oradan ayrıldım.

75
Hacı Baba'nın Siyaset Hayatına İlk Atılışı ve Efendisine Ettiği Hizmet

Elçi bana Şah'tan aldığı "vakayiname"nin bir kopyasını verir vermez bunu rahat rahat okuyabilmek için yakınlardaki bir mezarlığa gittim. Külahımın astarının içine yerleştirmiş olduğum kâğıdı çıkarıp okudum. Bu, benim siyaset haya-

tına attığım ilk adım olduğu için kâğıtta yazılanlar hiçbir zaman silinmemek üzere belleğime işlendi.

Elçi ilk olarak, Frengistan denilen ülkenin gerçekte ne kadar büyük olduğunu ve İran'da "Şah'ı Frenk" adıyla anılan Şah'ın var olup olmadığını, varsa başkentinin nerede bulunduğunu öğrenmekle görevlendiriliyordu.

İkinci olarak Frenklerin kaç tane aşireti bulunduğunu, ahalisinin İran'daki gibi şehirliler ve sahralılar diye ayrılıp ayrılmadığını, bu aşiretlerin hanlarının kimler olduğunu ve nasıl yönetildiklerini öğrenmesi emir buyuruluyordu.

Elçi üçüncü olarak Fransa'nın büyüklüğünü, burasının bir Frenk aşireti mi yoksa ayrı bir devlet mi sayıldığını ve bu devletin imparatoru olduğunu söyleyen Bonapart isimli kâfirin kim olduğunu anlamaya çalışacaktı.

Dördüncü olarak elçiye İran'da kumaşları, cep saatleri ve çakıları sayesinde eskiden beri tanınan İngilizlerle yakından ilgilenmesi tembih ediliyordu. Elçi bunların ne türlü bir kâfir milleti olduklarını, bütün yıl boyunca bir odada oturup oturmadıklarını, kışın göç edebilecekleri bir kışlıkları olup olmadığını, çoğunluğunun gemilerde yaşayıp salt balıkla beslendiklerinin ne dereceye kadar doğru olduğunu ve eğer sahiden bir adada oturuyorlarsa Hindistan'ı nasıl ele geçirebildiklerini öğrenecekti. Ve hepsinden önemlisi, İran'da uzun zamandan beri merak edilen bir sorunu, Londra ile İngiltere arasındaki ilişkinin içyüzünü aydınlatacak, yani İngiltere mi Londra'nın bir parçasıdır, yoksa Londra mı İngiltere'nin bir parçasıdır, bunu öğrenecekti.

Beşinci olarak elçiye, durmadan sözü geçen şu "kumpani" denen nesnenin kim ve ne olduğunu anlaması emrediliyordu. Bu "kumpani" denilen şey bazen rivayet edildiği gibi ihtiyar bir kadın mıydı, yoksa birçok ihtiyar kadından mı oluşmaydı, Tibet Laması gibi hiç ölmediği efsa-

nesi uydurma mıydı, değil miydi; bu konular öğrenilecekti. Elçi aynı zamanda İngiltere'nin nasıl yönetildiği hakkında kulağa çalınan bazı anlaşılması zor bilgileri aydınlatmakla da yükümlüydü.

Altıncı olarak Yeni Dünya'yla ilgili kesin bilgilere de şiddetle ihtiyaç olduğu için elçinin bu konuyla da ilgilenmesi isteniyordu.

Son olarak elçiye Frenklerin genel bir tarihçesini yazmak ve onları domuz eti ve şaraptan vazgeçirip İslam dinine döndürmek için en kolay yolun ne olacağını araştırmak görevi veriliyordu.

Bu kâğıdı dikkatle, tekrar tekrar okuduktan sonra sorulan sorulara o zamanki Reis Efendi'nin kâtiplerinden biri yoluyla yanıt almanın kolay olacağı sonucuna vardım. Yaşadığım kısa tantana ve ihtişam dönemi sırasında bu kâtip beyle çok samimi olmuştum. Hangi kahvehaneye devam ettiğini ve orada hangi saatlerde bulunduğunu biliyordum. Gerçi pek konuşkan bir adam değildi, gene de kahve içip çubuğunu tüttürürken dilinin çözüleceğini ve bana içini açacağını umuyordum.

Bu düşüncemi elçiye söylediğim zaman elçi o kadar memnun oldu ki hemen bana, bu işteki en büyük payı kendine çıkarmak şerefini bağışladı.

"Ben sana söylemedim mi?" diye bağırdı. "Gerçekten kıvrak bir zekâ sahibisin demedim mi ben sana? Benim de zekâ sahibi olduğumu, kimin yetenekli olduğunu derhal anlamak için keskin bir görüşe sahip bulunmak gerektiğini itiraf et bakayım! Eğer ben olmasaydım bu kâtibi asla bulamayacaktık. Benim sayemde ondan her şeyi öğrenecek ve Şahımızın emrini yerine getireceğiz."

Bundan sonra Mirza Firuz bana, kâtip beye gerektiğinde bir armağan vaat etme yetkisini verdi. Bu sayede, eğer onun bilmediği şeyler varsa asıl bilgi kaynağından, yani Reis Efendi'nin kendisinden öğrenmesini sağlamış olacaktık.

Kâtibin bulunduğu saatte kahvehaneye gittim ve dostumu orada buldum. Büyük dostluk ve candanlık gösterileriyle yanına yaklaştım ve kahveciyi çağırıp iki Yemen kahvesi ısmarladım. Karşılıklı oturduk. Biraz sonra da kahvelerimiz geldi. Konuşma sırasında dostum bir aralık saatini çıkardı. Bu fırsattan istifade ederek hemen lafı açtım.

"Bu saat Avrupa saati, değil mi?" diye sordum.

Kâtip, "Evet, tabii," diye yanıtladı. "Dünyada başka saat yok ki zaten!"

"Harika!" dedim. "Şu Frenkler herhalde olağandışı kimseler olsa gerek!"

"Evet, ama hepsi kâfir."

Çubuğumu ağzımdan çıkarıp onun ağzına koyarak, "Bana biraz onlardan bahset, Allah aşkına!" dedim. "Bu Frengistan büyük bir memleket midir? Sultanı nerede oturur?"

Kâtip bey, "Sen ne diyorsun dostum?" diye karşılık verdi. "Büyük bir memleket mi ha? Hem de nasıl büyük bir memleket! Başında da bir tane değil, bir sürü kral var."

"Oysa ben bu memleketin çeşitli aşiretlerden oluştuğunu, hepsinin ayrı ayrı adları ve başkanları bulunmakla birlikte bir tek millet olduklarını duymuştum."

"Bir bakıma onları aynı milletten sayabilirsin. Çünkü hepsi de sakallarını kazıyıp saçlarını uzatır, şapka giyer, hepsinin giysileri sımsıkıdır, hepsi şarap içer, domuz eti yer ve Mübarek Muhammed Aleyhisselama hiçbirisi inanmaz. Öte yandan aslında ayrı ayrı milletler oldukları da belli. Sultanımızın eteğine yüz sürmek için gelen elçilerin sayısına baksana! Ortalıkta o kadar çok gavur var ki artık işimiz Allah'a kaldı."

"Peygamber aşkına şunları anlat da yazayım," dedim. "Maşallah çok akıllı ve bilgili bir adamsın."

Ben kuşağımdan mürekkep hokkamı çıkarırken o da bıyıklarını burdu ve sakalını sıvazlayarak Avrupa'nın belli başlı uluslarını kafasında derleyip toplamaya başladı. Önce,

"Ama bu zahmete ne hacet?" diye bir giriş yaptı. "Hepsi de aynı soyun köpeği. Öteki dünyada hepsi de aynı ateşte yanacaklar. Ama dur. Önce komşularımız olan Nemse gavuru var, Avusturyalılar. Bunlar çubuk içer, sakin bir millettir! Bize kumaş, çelik ve billuriye gönderirler. Başlarında kâfirlerin en eski soyundan gelme bir kral vardır. Bu kral bize, giydirip besleyelim diye bir temsilci gönderir.

Sonra Moskof gavuru var. Bunlar son derece pis ve lanet bir kavimdirler. Memleketleri o kadar geniştir ki bir ucunun hiç kalkmayan karlar altında gömülü olduğunu, öbür ucunun da cehennem gibi kaynadığını söylerler. Moskoflar bize gerçekten temelden düşmandırlar. Onları öldürdüğümüz zaman Allah'a şükür diye bağırırız. Orada, kâh kadınlar kâh erkekler hüküm sürer. Mamafih hükümdarlarını sık sık öldürmek bakımından bize çok benzerler.

Bir de Prusya gavuru var. O da bize elçi gönderir. Neden gönderir, Allah bilir, çünkü bizim haşarata ihtiyacımız yok. Ama senin de bildiğin gibi kapımız Müslümanlara olduğu kadar gavurlara da açıktır, çünkü Allah'ın rahmeti herkesin üzerine aynı zamanda yağar.

Başka kimi sayayım, Allah aşkına? Dur bakalım. Dünyanın en ucunda oturan iki kuzeyli kâfir milleti var. Danimarkalılarla İsveçliler. Bunlar küçük milletlerdir. Ötekilerin arasında adlarını anmaya değmez. Gene de Danimarka kralının Frenk krallarının en despotu olduğunu ve sözüne karşı gelecek yeniçerileri bile bulunmadığını söylerler. İsveçlilerin de ünlü bir delileri vardır. Bir zaman Avrupa'da müthiş savaşlar çıkarmış. Dövüşmek için dövüşür, hangi ulusa savaş açtığına aldırış etmezmiş. Çılgın akınlarından biri sırasında bizim sınırlarımıza da dayanmış. Sonunda orada vahşi bir hayvan gibi kapana kısılıp esir alınmış. Bu olay sayesinde bu ulustan haberdar olduk. Yoksa var olduklarını bile bilmeyecektik.

Bir de Felemenkler var. Kaba, aptal, donuk kâfirler. Bizler arasında Ermeniler ne ise Frenkler arasında da Fe-

lemenkler odur. Tutumdan başka düşünceleri, servetten başka hırsları yoktur. Peynir, tereyağı ve sardalye balıklarının ithalini görüşmek için bize uyuşuk bir elçi gönderirlerdi. Ama Bonapart denilen adam meydana çıktı çıkalı hükümetleri dağıldı. Bu Bonapart, Allah hakkı için, doğrusu tam anlamıyla bir erkek! Onu İranlıların Şah Nadiri, hatta kendi Kanuni Süleymanımızla aynı ayarda tutabiliriz."

Bonapart adını duyar duymaz kâtibi susturdum ve, "Bonapart! Bonapart! Benim merak ettiğim insan da bu işte!" diye bağırdım. "Bana biraz ondan bahset kuzum. Duyduğuma göre müstesna, cesur bir kâfirmiş."

Arkadaşım, "Sana şu kadarını söyleyeyim ki bu Bonapart bir zamanlar bir hiç, alelade bir askermiş," diye karşılık verdi. "Şimdi ise muazzam bir ulusun sultanı, bütün Frenklere hükmediyor. Mısır'ı alıp bizi rahatsız etmek için de elinden geleni yaptı. Mısır'ı zapt etmek için sayısız ordular gönderdi. Ama yola çıkmazdan önce Müslüman kılıcının ucunu denemeyi unutmuş olduğundan gerilemek zorunda kaldı. Birkaç Memlüklü korkutup Bedevileri de çöllere kaçırmaktan başka bir işe yaramadı."

"Bir de İngiliz denilen kâfirler soyu yok mu?" diye sordum. "Dünyanın en acayip insanlarıymış. Bir adada oturup çakı yaparlarmış."

Kâtip, "Öyle," diye yanıtladı. "Yüzyıllardan beri bizim eteklerimize en fazla yüz süren ve büyük, muhteşem Sultanımızın katında en çok revaç bulan gavurlar, İngilizlerdir. Gemi konusunda güçlüdürler. Saatleriyle kumaşlarının da eşi benzeri yoktur."

Ben, "Ya bu İngilizlerin hükümetleri hakkında ne biliyorsun?" diye sordum. "Bir kraldan ibaret değilmiş. Daha başka şeyleri de varmış."

Kâtip, "Evet, doğru söylemişler," dedi. "Ama böyle delilerin aklını sen, ben nereden bileceğiz? Gerçi bir kralları

var, ama ona kral demek oyundan ibaret. Kralı besleyip giydiriyorlar, saraylarda oturtuyorlar, yıllık bir gelir veriyorlar. Çevresini tören ve tantanayla donatıyor, ona bizim sultanlarımıza yaptığımız gibi bir sürü büyük laf ve yüksek lakapla hitap ediyorlar. Ama sıradan bir yeniçeri ağasının ondan daha çok yetkisi vardır! İngiltere kralı kendi vezirlerinden birine, vezir ne kadar büyük suç işlemiş olursa olsun, bir sopa bile çekemez. Oysa bir ağa gerekirse şehrin yarısının kulaklarını kesebilir.

Sonra İngilizlerin bazı evleri vardır, delilerle doludur. Bu deliler senenin yarısı boyunca kavga etmek amacıyla toplanırlar. Biri beyaz derse öbürü siyah diye bağırır. Basit

bir meseleyi çözmek için bizim müftülerimize bir ömür boyunca yetecek kadar laf ederler. Yani kısacası, asi bir ağanın kafası kesilip malı mülkü gasp mı edilecek, yoksa buna benzer önemsiz bir iş mi yapılacak, bu insanlar kavga edip çatışmadıkça hiçbir şeye karar veremezler. Ne diyelim? Her şeyi herkesten iyi bilen Allah bazı milletlere akıl nasip etmiş, öbürlerine etmemiş! Zavallı İngiliz gavurlarının çektiklerini çekmediğimiz ve sakin Boğazımızın kı-

yılarında rahat rahat çubuklarımızı tüttürebildiğimiz için Allah'a ve Peygamberimize bin kere şükredelim!"

Biraz sessizlik oldu. Sonra, "Her şeyi anlattın mı yoksa saymadığın başka kâfirler kaldı mı?" diye sordum. "Gözünü seveyim anlat. Dünyanın böyle insanlarla dolu olduğunu kim tahmin ederdi?"

Kâtip bey, "Birkaç milleti saymayı unuttum," diye karşılık verdi. "Ama doğrusu bunlar dikkate değer şeyler değil. İspanyol, Portekiz ve İtalyan gavurları. Bunların domuz yiyişleri ve puta tapmaları da kendilerine göredir. Frenklerin arasında bile pek adları anılmaz. İspanyollar bizde peçete denilen paraları dolayısıyla ünlüdürler. Portekizliler bize Yahudileri, İtalyanlar da belirli bir cins derviş gönderirler. Bu tariki dünyalar kilise kurup çan çalabilmek yetkisi için saray hazinesine bir hayli para öderler. Sonra Frenklerin halifesi olan Papa'dan da söz etmek gerek. Papa İtalya'da oturur ve bütün dünyayı kendi dinine döndürmek için durmadan elinden geleni yapar. Ne var ki bu bakımdan biz, ondan üstünüz. Çünkü Müslüman olmazdan önce bir erkeğin çekmesi gereken can acısına karşın bizim dine dönenler daha çok."

"Sana bir tek sorum daha var, sonra artık sormayacağım," dedim. "Bana Yeni Dünya hakkında kesin bir şey söyleyebilir misin? Bu diyar hakkında o kadar zıt şeyler duydum ki kafam karıştı. Yeni Dünya'ya nereden gidiliyor? Yerin altından filan mı?"

Kâtip, "Orasıyla pek alışverişimiz olmadığı için fazla bilgimiz de yok," dedi. "Ama oraya gemiyle gidiliyor. Çünkü Yeni Dünya'ya ait gemiler burada görüldü." Sonra kâtip, "Hepsi de gavur, dostum, hepsi de gavur," diye içini çekti. "Allah'ın izniyle, eski dünyadakiler gibi bunların da hepsi aynı ateşte yanacak."

Bu konuda kâtibin pek bir şey bilmediğini gördüğüm için sorgudan vazgeçtim. Konuşmamız uzun sürmüş olduğundan gene kahve ısmarladım ve çubuklarımızın tütününü yeniledim. Sonra yeniden konuşmak vaatleriyle birbirimizden ayrıldık.

76
Hacı Baba, Avrupa'nın Tarihçesini Yazıyor ve Elçiyle Birlikte İran'a Dönüyor

Almış olduğum bilgilerin ve siyaset hayatına ilk atılışımda kazandığım başarının sevinciyle dopdolu olarak patronumun yanına döndüm. Elçi, kâtibin anlattıklarından almış olduğum notları pek beğendi ve İstanbul'da kaldığımız sürece beni her gün daha fazla bilgi bulmaya gönderdi. Şahların Şah'ı, elçi efendiye, dönüşünde Avrupa'nın genel bir tarihçesini yazmasını söylemişti. Sonunda ikimiz de bu tarihçeyi yazabilecek durumda olduğumuza kani olduk. Kendimi canla başla bu değerli tarihçeyi yazmaya adadım. Önce kabataslak bir müsvedde çıkarıp efendime sundum. O, bu müsveddeyi Şehinşah'ın hoşuna gidecek biçimde süsleyip püsledi. Pek akla yakın gelmeyen tarafları yumuşatıp yeter derecede kuvvetli bulmadığı bazı tarafları vurguladı. Sonra bir kâtibe verdi, o da güzel yazısıyla bizim tarihçeyi kaleme aldı ve böylece cidden güzel bir kitap ortaya çıktı. Bu kitap ciltlenip süslenerek ipekli ve muslinden yapılma bir torbaya da konunca elçi nihayet bizim Av-

rupa tarihçesinin Şahlara layık bir hale geldiğine inanç getirdi.

Mirza Firuz artık görevini yapmış olduğu için memlekete dönmeye hazırdı. Beni de yanına almak niyetinde olduğunu söylüyordu. Yalnız bu kadarla kalsa iyi. Tahran'a döndüğümüz zaman da beni hükümet işlerinde kullanmaya devam etmek niyetindeydi.

"Frenklerin çıkarlarıyla amaçlarına böylesine yakından aşina olan bir adam İran'daki gavur elçileriyle başa çıkma konusunda çok işimize yarar."

Benim de gönlüme bundan daha uygun düşen bir tasarı herhalde düşünülemezdi. Türklerden gördüğüm zalimliklerden sonra onlarla bütün ilişkiyi kesmek istiyordum. İstanbul bana zindan olmuştu, Şekerleb'i ne zaman düşünsem öfkeden kuduruyordum. Tahran'daki Mollabaşı macerasından beri çok zaman geçmişti. Nadan Molla'nın çoktan bir topun ağzına konup patlatıldığını ve Kürtlerin elinde bırakmış olduğum dul hanımın bir daha İran'a dönmediğini işitmiştim. Onun için kendimi ülkemde tehlikesizce gösterebileceğimi sanıyor ve kendi kendime şöyle bir mantık yürütüyordum: İran'da tanınsam bile mevki sahibi kimseler tarafından korunacağıma göre kim benimle uğraşmaya cesaret edebilir? Bahtsız Nadan öldürüldüğü zaman cellatbaşı atıyla eşyasına kavuşmuştu. Abdülkerim'in de Mollabaşı'nın karısının akıbetine uğramış olması çok mümkündü, çünkü kendisinden bir daha ses seda çıkmamıştı. Onun için kapıma dikilip yüz altını geri isteyeceğinden korkum yoktu. Öyleyse Tahran'a dönmekten ne diye korkuyordum? Şimdilik ülkeme dönmekte hiçbir sakınca göremiyordum. Hele Şah'ın adamı olduğum bir kez öğrenilirse, bin kat daha suçlu olsam bile külahımı yan yıkıp her yerde göğsümü gere gere dolaşabilirdim.

Bu düşüncelerden cesaret alarak elçiyle birlikte yola çıkmak için derhal hazırlıklara başladım. Ama yola çık-

mazdan önce kervansaraydaki vatandaşlarımı ziyaret etmeye karar verdim. Son seferinde çok kötü sonuçlar doğurmuş olan fiyakamı bu kez daha başarıyla satabileceğimi düşünüyordum. Elçiliğe mensup olduğumu dört bir yana iyice duyurmuş olduğumdan yurttaşlarımın beni hor görebileceklerinden artık korkum yoktu. Elçilik mensuplarının gördüğü itibar o derece yüksekti ki bu kez vatandaşlarımın saygıda kusur ettiklerinden yakınmama gerek kalmadı. Bana yöneltilen her cümle artık, "Lütfedersiniz", "Tenezzül ederseniz", "Eksik olmayın," diye başlıyordu. Onları duyan, benim daha iki ay önce gülüp alay ettikleri insan olduğuma asla inanmazdı. Tersine, durumu bilmeyen birisi benim, sözlerine ölüm dirim meseleleri bağlı, pek önemli bir şahsiyet olduğumu sanırdı.

Ama ihtiyar Osman Ağa'ya veda ettiğim zaman onu gene eskisi gibi buldum. Söylediği her söz, bana karşı takındığı müşfik tavrın yalnızca İsfahanlı berberin oğluna karşı duyduğu sevgiden kaynaklandığını belli ediyordu. Vedalaşırken, "Güle güle git oğlum," dedi. "Türkmenlerin elinde esir de olsan, derviş de olsan, çubuk satıcısı, Türk ağası ya da İranlı bir mirza da olsan ben senin selametin için Allah'a daima dua edeceğim. Allah'a emanet ol!"

İran elçisi resmi ziyaretlerini yapıp yüksek Türk makamlarıyla da vedalaştıktan sonra Üsküdar'dan ayrıldı. Vatandaşlarının oluşturduğu kalabalık bir kafile onu İran yolunda bir parasang kadar geçirdikten sonra geri döndü. Yolculuğumuz iyi geçti ve yola çıktığımız günden İran'a vardığımız güne kadar kayda değer bir olay olmadı. Erivan'da günün haberlerini duyduk, ama yarım yamalak. Abbas Mirza'nın başkenti olan Tebriz'de ülkeyi ve sarayı meşgul eden meseleleri daha ayrıntılı bir biçimde öğrendik. Günün en önemli olayı Fransız ve İngiliz elçilerinin arasındaki rekabetmiş. Şah tarafından kabul edilmiş olan

Fransız elçisi henüz saraya girmemiş olan İngiliz elçisinin kabul edilmesine engel olmak için elinden geleni yapıyormuş.

Elçilerin amaçlarını gerçekleştirmek için didinmeleri üstüne çeşitli hikâye ve fıkralar anlatılıyordu. Bu gavurların ta memleketlerinden kalkıp da bu kadar zahmet ve masrafa katlanarak buraya kadar gelmeleri ve kendilerini küçümseme ve alayla karşılayıp maymun gibi oynatacağı kesin olan bir Müslüman milletin gözü önünde kavga etmeleri bütün İran'ı hayretler içinde bırakmıştı.

Fransız, taleplerini kabul ettirmek için durmadan kendi hükümdarının kudretinden, büyüklüğünden ve tüm Avrupa'ya hükmedişinden dem vuruyor ve toplayabileceği orduların büyüklüğünü söyleye söyleye bitiremiyormuş. Kendisine yanıt olarak, "Bütün bu söylediklerin gayet doğru olabilir, ama bize ne?" deniliyormuş. "Aramızda koca imparatorluklar uzanıyor. Fransa ile İran arasında nasıl bir yakınlık olabilir?"

Fransız elçisi, "Ama biz Hindistan'ı İngilizlerin elinden almak niyetindeyiz, onun için sizin ülkenizden geçmek istiyoruz," diyormuş.

Şah gene, "Bize ne?" diye karşılık veriyormuş. "Siz Hindistan'ı isteyebilirsiniz, ama biz sizin ordularınıza yol vermeyi hiç istemiyoruz."

"Ama sizin için Gürcistan'ı zapt edip size Tiflis'i vereceğiz, sizi Rus korkusundan kurtaracağız."

"O zaman mesele başka. Hele bir yaptığınız işlerin sonucunu görelim ve Kafkasların bu tarafında hiç Rus kalmadığını duyalım, o zaman sizinle anlaşırız. O zamana kadar topraklarımızdan geçilmesine izin vermeyiz. Eski dostlarımız olan İngilizlerle de bozuşamayız!"

Beri yandan İngilizler, "Fransızların İran'a gelmekte bizi taciz etmekten başka amaçları olamaz; onları kovmanızı istiyoruz," diye direniyorlarmış.

Şah, "Nasıl olur?" diyormuş. "Böyle bir şeyi asla yapamayız. Konukseverliğin gereklerine aykırı olur. Sarayımızın kapısı herkese açıktır."

İngilizler, "Ama ya birini ya da öbürünü tutmanız, ikimiz arasında bir seçim yapmanız lazımdır," diyorlarmış. "Ya bizim dostumuz olup Fransızları kovun ya da bizi düşman olarak görmeye hazırlanın."

"Sizin keyfiniz olsun diye neden başkalarına düşman olalım? Biz bütün dünyayla dost geçinmek istiyoruz."

"Ama biz size yardım ve kuvvet göndereceğiz, size para vereceğiz."

Şah, "Ha, o başka mesele!" diyormuş. "Ne kadar vereceğinizi söyleyin, bir kolayına bakarız!"

Tebriz'den ayrıldığımız zaman durumlar aşağı yukarı bu merkezdeydi. Elçi, Tahran'dan dört gözle beklendiği için Şah'ın oğlunun yanında fazla kalmayarak son hızla yolumuza devam ettik.

Sultaniye'ye vardığımız zaman Tahran yolundan beri uzun bir sıra süvari gelmekte olduğunu gördük. Bu süvarilerin İranlı olmadıkları belliydi. Yaklaştıkları zaman bunların Frenk olduklarını seçtik. Yanlarında Şah tarafından verilmiş bir mihmandar vardı. Bu mihmandar bu süvari alayının, geri dönmekte olan Fransız Elçiliği mensupları olduğunu bildirdi. Meğer Fransız elçisinden, nezaketle, çıkıp gitmesi rica edilmiş. Onun yerine de çok geçmeden İngiliz elçisi gelecekmiş.

Bu olay saraydaki durumun ne merkezde olduğunu ve dostluğunu açık artırmaya koyan rakip alıcılar arasında Şehinşahımızın iyi bir seçim yaptığını bize derhal anlattı. Mirza Firuz kendisi gelmeden büyük bir kararın verilebilmiş olmasına biraz şaştı. Çünkü Avrupa milletlerine ilişkin son derece önemli bilgilerle yüklüydü. Ama bir kere para sesini yükseltti mi her şey kolaylaşır. Hele insan Şeyh Said'in dizelerini hatırlarsa:

Para çıkınca ortaya eğilir bütün başlar
Ne tarafta para çoksa o taraf ağır basar

Son zamanlarda haklarında bunca şey duymuş olduğumuz bir milletin fertlerini yakından incelemek fırsatını bulduğumuza seviniyorduk. Günü aynı yerde, hep bir arada geçirdiğimiz için efendim kendisini Fransız elçisine tanıtmakta hiç gecikmedi.

Şehinşah'ın huzurundan adeta kovulmuş olduklarına göre onları tabii ki çok üzgün ve keyifsiz bulacağımızı sanıyorduk. Ama hayret! Durumun tamamen tersi olduğunu gördük. İran herhalde o zamana kadar böyle bir deliler kafilesi görmemişti. Bütün gün çalıp söylediler ve oynadılar. Hepsi aynı zamanda birbirlerinden daha yüksek sesle konuşuyorlardı ve mevki farkına saygı gösterdikleri falan yoktu, çünkü hepsi de aynı düzeyde gibiydiler. Bizim o canım halılarımıza hiç değer vermeden hızlı adımlarla geziniyorlardı. Ama bizi en fazla dehşet içinde bırakan şey, onların halıların üzerine tükürmeleri oldu. Ben onlar hakkında bilgi edinmek için giriştiğim zahmetleri düşündükçe kendimi Frenklere bir dereceye kadar yakın sayıyordum. Onların lisanıyla bizim dilimiz arasında bir benzerlik olup olmadığını öğrenmeye çalıştım, ama söylediklerinin bir tek kelimesini bile anlayamıyordum. Gene de konuşmaları sırasında en sık geçen kelimeleri hatırımda tutup not etmekten geri kalmadım. Bu kelimelerden biri *sacre,* öbürü *Paris,* bir üçüncüsü de *l'empereur*'dü.

Onlardan genel olarak hoşlandık. Onlarla kendi aramızda birçok benzerlik bulduk. Ve şu kanıya vardık ki bu Frenkler yarın cehennemde yandıkları sırada bile bahtlarına yanıp ah vah edecekleri yerde Sultaniye'deki gibi gülüp cümbüş yapacaklardır.

Ertesi sabah birbirimizden ayrıldık. Onlar gülüp gevezelik ediyor, neşeyle naralar atıyorlardı. Biz ise, bakalım

Şehinşah efendimiz bizi ne türlü karşılayacak diye korku ve endişe içindeydik.

77
Sarayda Bir Frenk İmparatorunun Kabul Töreni Anlatılıyor

Efendim Mirza Firuz, Şah tarafından son derece lütufkâr biçimde kabul edildi. Avrupa milletleri üstüne sorduğu sayısız soruya elçisinin verdiği yanıtlar hükümdarı çok memnun etmişti. Mevkiini Firuz'dan daha iyi dolduran birisini bulamazdınız. Şah'ın sorduğu her soruyu hemen yanıtlıyordu. Cahillik onun dilini asla dolaştırmıyor, en zor sorular bile karşılıksız kalmıyordu. Bir Şah huzurunda söylenmesi ezelden beri günah sayılan "nemi danum", yani "bilmiyorum" sözlerinin onun ağzından çıktığı duyulmamıştı. Her konuda o kadar kesin bir tavırla konuşuyordu ki onu dinleyenler söylediklerinin doğru olması gerektiğine inanıyorlardı. Hele onun Avrupalılardan bahsetmesini duyacak olsaydınız herhalde Avrupalılar arasında doğup büyümüş olduğu kanısına varırdınız.

Onun beni Avrupa hakkında haber toplamak ve tarihçe yazmak işinde kullandığı bilindiği için ben de Avrupalılar konusunda bilgi sahibi olarak tanınmaya başlamıştım. Kendimden emin ve kesin tavrım efendiminkinin yanında gerçi hiç kalırdı. Ama ne olsa bana sorulan her soruyu hemen yanıtlamayı beceriyordum. Ne var ki bu arada efendimi yalancı çıkarmamak için çok ihtiyatlı davranmam gerekiyordu. Bu nedenle günlerim çifte korku içinde geçiyordu: Bilgisizliğimin ortaya çıkması korkusu ve pek fazla bilgiçlik tasladığım için kulaklarımın kesilmesi korkusu. Şu var ki vatandaşlarımız arasında bizi yalancı çıkaracak hiç kimse olmadığı için bize birer bilici gözüyle bakılıyor-

du ve şairin, "Dilsizler diyarında bir ses, eşek anırması bile olsa müzik sayılır," sözüne pek güzel bir misal oluşturuyorduk.

İngiliz elçisi Tahran'a bizden birkaç gün önce varmıştı. Kabul töreni, bir gavur köpeğinin Peygamberimizin yeryüzündeki vekilinden umabileceği kadar parlak olacaktı. Daha doğrusu gavura gösterilen itibar şehirdekileri şaşkınlık ve hoşnutsuzluk içinde bırakmıştı. Hatta çok mutaassıp olan hocalardan kimileri bir gavura bu kadar saygı göstermekle onun kâfirliğine bizim de bir dereceye kadar katıldığımızı ve kendi kendimizi lanetlediğimizi söylüyorlardı. Yol boyunca birçok durakta elçinin atının önünde öküzler, koyunlar kesilmiş ve şehre girdiği gün kendi alayındaki borazanların çalınmasına izin verilmişti ki bunlar kendi Şehzadelerimizden başka kimseye bahşedilmeyen birer şerefti.

Şehre girdikten sonra elçiye konukseverliğin gerektirdiği bütün hüsnükabul gösterilmişti. Bir hanın evi alınıp ona verilmiş ve elçi oraya yerleştirilmişti. Saray hazinedarına yabancıları kendi cebinden beslemesi emredilmiş ve bu gibi durumlarda giyilmesi gereken şeref kıyafetlerini temin etmek için saraylılardan giysi ve şallar toplanmıştı. Prenseslerle soylulara elçiye armağanlar göndermeleri söylenmişti. Elçi ile maiyetinin Şah'ın konukları oldukları ve Şah Hazretleri'nin öfkelenmesi istenmiyorsa kendilerinin sürekli hoş tutulması hakkında bir emirname çıkmıştı.

Bütün bu itibar ve özenin gavurları hayatlarından fazlasıyla memnun edeceklerini sanırsınız. Ama tam tersine, terbiye ve nezaket konusu ortaya atılınca meydana sonsuz güçlükler çıktı. İngiliz elçisi dünyanın en aksi insanıydı. Önce oturmak konusunda aksilik etti. Şah tarafından kabul edildiği gün yere oturmayı reddediyor, ille sandalye istiyordu. Sonra bu sandalye de tahttan uzak olmayacak, yakına konacaktı. İkinci sorun pabuçla ilgiliydi. Elçi ayak-

kabılarını çıkarıp yalınayak yürümeyi reddediyordu. Pabuçlarını çıkarıp da bizim kırmızı yün çoraplarımızdan giymeye bile razı değildi. Üçüncü güçlük şapka konusunda çıktı. Elçi Şah'ın önünde eğilirken şapkasını çıkarmakta ısrar ediyordu. Başı açmanın çok büyük saygısızlık olduğunu kendisine anlatmak için harcadığımız tüm çabalar boşa gitti. Sonra giyim konusunda da büyük ve şiddetli bir tartışma çıktı. İlk önce biz, şimdiki halde edep ve hayaya aykırı derecede açık olan bedenlerini biraz örtmek ve Şah'ın gözlerine görünecek duruma gelmelerini sağlamak için kendilerine uygun elbiseler göndermeyi ima yollu önerdik, reddedildi. Elçi, İran Şahı'nın karşısına kendi hükümdarının karşısına çıktığı kılıkta çıkacağına söylüyordu. Ee, bizden bir Frenk kralının sarayına gitmiş hiç kimse olmadığı için bu duruma uygun kılığın nasıl olduğunu bilen de yoktu. Elçi, Şah'ın huzuruna çıkmak için gecelik entarisi ile takkesini bile giyse bir şey söyleyecek halimiz yoktu. Bu, çözümü olanaksız gibi görünen bir güçlüktü. Ama benim aklıma, İsfahan'da Kırk Direkler Sarayı'ndaki tablolar arasında, ulu Şah Abbas döneminde İran'a gelen Avrupalıların da resimlerinin bulunduğu geldi. Hatta bizzat Şah Abbas ile bir arada resmi yapılmış olan bir Avrupalı olduğunu hatırlıyordum. Bu adamın kıyafeti herhalde bir hükümdarın karşısına çıkarken giymeye yaraşan ve uygun düşen şey olsa gerekti. Bu düşüncemi hemen efendime açtım, o da sadrazama söyledi. Sadrazam derhal bu tablonun İsfahan'daki en iyi ressam tarafından hiç vakit kaybedilmeksizin bir kopyasının çıkarılmasını ve Tahran'a gönderilmesini emir buyurdu.

Resim gelir gelmez törenle İngiliz elçisine sunuldu ve Şah'ın onu kendi hükümdarının karşısına çıktığı kıyafette kabul etmeye razı olduğu, kendisine bu kıyafetin bir modeli gönderildiği ve kendisiyle birlikte bütün maiyetinin bu modele uymalarının rica edildiği bildirildi.

Resmi görüp de bu mesajı işittikleri zaman gavurların kopardıkları kahkaha tarif edilemez. Bize kendilerini maymun mu sandığımızı sordular. Biz istiyoruz diye kendilerini maskara edemeyeceklerini söylediler ve kendi kıyafetlerini bozmamakta o kadar direndiler ki sonunda canları ne isterse öyle yapmalarına izin verildi.

Kabul böyle kaba ve yabani kimselerden hiç ummayacağımız kadar iyi geçti. Dünyanın gidişat, âdet ve göreneğine bu denli yabancı olan kimselerin bu nazik durumu yakışıksız ve kaba bir hareket yapmadan idare edebilmeleri hepimizi hayretler içinde bıraktı. Şah altın tahtının üzerine oturuyordu. Yabancıların gözlerini kamaştıran ve kendi adamlarının bile, "Cemşid? Dara? Nuşirvan? Bizim Şahımızın yanında onlar kim oluyor ki?" diye bağırmalarına neden olan muhteşem bir kıyafet giymişti.

Tahtın sağında ve solunda, babalarının üzerinde ışıldayan mücevherlerden daha güzel olan Şehzadeler duruyordu. Biraz ötede Şah'ın akıl hocaları olan üç vezir vaziyet almıştı. Ve duvarın önünde, her birinin elinde hükümdarlığın bir alameti bulunan kara gözlü saray gözdeleri sıralanmıştı. Bunları, yıldızlı göklerin gezegenlerini taşıyan meleklere benzetmek uygun olabilirdi. Bütün bunların orta yerinde de Frenkler göze çarpıyordu. Etraflarındaki bol ve şahane giyimli kimselerle kıyaslanınca bunlar entari altına gizlenmiş bacakları, daracık kesilmiş ceketleri, tıraşlı çeneleri ve bıyıksız dudaklarıyla, tüy değiştiren kuşlara, hasta maymunlara, yani kısacası insandan başka her şeye benziyorlardı. Gene de büyük Şah'ın şaşaası karşısında hiç sıkılmadan, gayet sakin duruyorlardı. Tavırlarına ve yüzlerindeki ifadeye bakınca neredeyse onların da bizler kadar güzel ve görkemli olduklarına inanacağımız geliyordu.

Elçinin söylediği sözler de temsil ettiği millete benziyordu: Yani bir deve sürücüsünün bir katır sürücüsüyle

konuşurken kullanacağı gibi, gerçeklerden ne daha çoğunu ne de daha azını ifade eden süssüz, cilasız bir demeç. Eğer arada tercümanın zekâsı olmasa Şahımıza her zamanki gibi Şehinşah ve Kâinatın Kıblesi gibi unvanlarla bile hitap edilmemiş olacaktı.

Bu insanlarla bizim duygu ve âdetlerimiz arasında keşfettiğimiz bütün farkları sayıp dökecek olsam sonu gelmez. Bizim bilginlerimizden bazıları bu farkı felsefi bakımdan açıklamaya çalıştılar ve İngilizlerin doğup büyüdükleri o karanlık, rutubetli, güneşsiz iklimlerin bu işte etken olduğunu söylediler.

"Zira," dediler, "etrafları suyla çevrili olarak, güneşin sıcaklığını hissetmeden yaşayan adamlar, bir günlerini bile güneşin ısısından uzakta geçirmeyen ve denizin ne demek olduğunu bile bilmeyen adamlara nasıl benzeyebilir?"

Gelgelelim din adamları sorunu daha doyurucu bir biçimde çözümlediler:

"Kâfir oldukları için bu hayatta bile lanetlenmeleri onların kaderidir," diye kestirip attılar. "Bu elçiyle maiyeti, hatta bütün İngiliz milleti Müslümanlığa razı olup da imana gelseler derhal bize benzerler. Kirleri temizlenir. Hatta öteki dünyada gerçek İslam evlatlarıyla birlikte cennetin aynı katında dolaşmaya bile hak kazanabilirler."

78
Sadrazamın Gözünü Çeken Hacı Onun En Büyük Hırsını Tatmin Etmesine Yardım Ediyor

Anlattığım bu siyasal ilişkiler en çok benim işime yaradı. Avrupa'ya ilişkin sözüm ona edinmiş olduğum bilgi sayesinde İran'daki Frenklere ait meselelerin hemen hepsinde artık beni kullanıyorlardı. Bu da benim sadrazamla ve da-

ha başka nüfuz ve mevki sahibi adamlarla tanışmama vesile olmuştu.

Mirza Firuz zengin değildi. Diplomat olması sıfatıyla aldığı ödenek de Tahran'a döner dönmez kesildiği için artık bana daha fazla bakmasına olanak yoktu. Benim kendi hayatımı kendim kazanacak durumda olduğumu görmek onu çok memnun etti. Her yerde, herkese benim erdemlerimi sayıp dökmekten geri kalmıyor, her fırsatta yeteneklerimi göklere çıkarıyordu. Ben de onun bu çabalarını desteklemiyor değildim. Çünkü ister gavur olsun ister Müslüman, herkesi, her şeyi hırsına alet ediyordu. Ve kader (zaten kaderin yardımı olmadan insanın bütün çabaları boşa gider) bana hayattan yediğim sillelerin artık sona erdiğini fısıldıyordu.

Sadrazam Hazretleri hiç kuşkusuz keskin zekâsı, basireti ve işlek kafası bakımından İran'da Şah'ın üzerinde en fazla tesiri olan adamdı. Şah'ın uzun süren hükümdarlığının başından beri bu yüksek mevkiini korumuştu ve sadece görevleriyle yetinmeyip özel ve genel o kadar çok işe karışmıştı ki görüşleriyle nasihatları ülkesi için güneşin doğuş ve batışı kadar gerekli olup çıkmıştı.

Onun himayesi altına girmeyi kendime yegâne amaç edindim. Her gün meclisine gidip önünde el pençe divan duruyordum. Şu sırada onu en çok Avrupa meseleleri ilgilendirdiği için beni gördüğü zaman bu konuda sorular sormadan geçmiyordu. Gel zaman git zaman benimle İngiliz elçisine haberler göndermeye başladı. Bu haberlerin yanıtını daima, onun büyük bir devlet adamı olmasını öven bazı şeyler katarak getirdim. Böylece iki taraf arasındaki iyi niyet ve dostluğu pekiştirdiğim için onların gözdesi olup çıktım.

Sadrazamın başlıca hırsı armağan alma sevdasıydı. Elçi ile bütün ilişkilerimde göz önünde tuttuğum en büyük hedef buydu. Zekâmı her an, ondan sadrazamın hoşuna

gidip benim de işime yarayacak bir şeyler koparma yönünde işletiyordum. Protokol gereği iki taraf arasında armağanlar alınıp verilmesi çok doğaldır. Onun için bunlardan kendime bir paye çıkarmama olanak yoktu. Ama bir iki kez terazinin bizim yanımızdaki kefesini ağır bastırmayı başardım, sadrazam da o zamandan sonra bana daha beğenen gözlerle bakmaya başladı.

İki ülke arasında bir anlaşma görüşmesi yapılacaktı, sadrazam da Şah tarafından olağanüstü temsilci olarak atanmıştı. Gerçi bu, benim kadar önemsiz birinin karışmayı ümit edemeyeceği bir meseleydi, ama kemik umarak şölen masasının etrafında dolaşan köpekler gibi ben de temsilcilerin çevresinde dönüp dolanmayı asla ihmal etmiyordum. Ve ara sıra olup bitenlerden, kendim için bir işler çevirecek kadar koku almayı başarıyordum.

En sonunda, geç saatlere kadar sürmüş olan bir görüşmeden sonra sadrazam beni enderununa çağırdı. Burası en eski ve en güvenilir hizmetkârlarından başka kimsenin girmediği bir yerdi. Sadrazamı yatakta buldum. Bir yığın yumuşak yastığa yaslanmış oturuyordu ve yapayalnızdı.

Samimi bir tavırla, "Hacı, yakına gel de şuracığa otur," dedi. "Sana söyleyecek önemli bir şeyim var."

Bu büyük şeref beni allak bullak etmişti. Ama onun emri kanun demekti, ben de yatağının yanına diz çökmekte hiç tereddüt etmedim.

Sadrazam, lafı hiç gevelemeden, çok zor bir durumda kaldığını söyledi. İngiliz elçisi yerine getirilmesi olanaksız olan bazı taleplerde bulunmuş ve bu konuda onayımızı alamazsa Tahran'dan ayrılacağını söylemiş. Sadrazam, "Öte yandan Şah Hazretleri de eğer elçinin İran'dan hoşnutsuz ayrılmasına meydan verirsem bunun cezasını kellemle ödeyeceğimi söylüyor," diye dert yandı. "Buna karşın diğer temsilci arkadaşımla ben, onun İngiliz taleplerini asla kabul etmeyeceğinden hemen hemen emin gibiyiz. Ne yapsak acaba?"

Ben sözlerime daha başka anlamlar da verebilecekmişim gibi gayet alçakgönüllü bir tavırla, "Elçiye rüşvet vermek mümkün değil mi?" diye sordum.

Sadrazam, "Ona mı rüşvet vermek?" diye başını salladı. "Bir kere rüşveti nereden bulacaksın? İkincisi, bu herifler o derece budala kimseler ki rüşvetin anlamını bile bilmiyorlar. Ama sen bana iyice kulak ver. Onlar ne olurlarsa olsunlar biz aptal değiliz. Elçi bu talebini kabul ettirmeyi çok istiyor. Sen de beni bilirsin, bir kere aklıma koydum mu benim elimden hiçbir şey kurtulamaz. Şimdi sen gidip elçiyle konuşacaksın. Onun arkadaşısın. Benim samimi dostum olduğunu söylemene izin veriyorum. Onun kulağına benim asla söyleyemeyeceğim birçok şey fısıldayabilirsin... Anlıyor musun?"

Bunun üzerine ben büyük bir minnet ve saygıyla onun elini öpüp alnıma koyarak, "Gözlerim hakkı için gideceğim ve inşallah yüzümün akıyla döneceğim," dedim.

Sonra sadrazam bana izin verdi ve ben pembe hülyalarla dopdolu olarak hemen elçinin evinin yolunu tuttum.

Onu sadrazamın şartlarına razı etmek için neler yapıp söylediğimi birer birer anlatacak değilim. Ama iki kelimeyle, işimi o kadar tam ve mükemmel olarak başardım ki elimde ağır bir kese çil gibi altınla döndüm. Bu, elçinin sonuçtan hoşnut kaldığı takdirde elimize geçecek olanların yalnızca bir öncüsüydü. Aynı zamanda gavurdan, anlaşma imzalandığı zaman devlet temsilcilerinin arasındaki ölümsüz dostluğun nişanesi olarak büyük bir elmas yüzüğün İngiltere'nin parmağından çıkarılıp İran'ın parmağına takılacağına ilişkin söz almayı da başardım.

Altın kesesini önüne koyduğum zaman sadrazam öylesine şaşkınlık içinde kaldı ki bir süre hiçbir şey söyleyemeden bir keseye bir de bana baktı. Sonra benim çalışkanlığım ve yeteneğim hakkında hayranlık ünlemleri koparmaya başladı.

"Hacı, sen artık benim malımsın," dedi. "İran'da hamt olsun adımız anılıyor. Seni de başı çıplak gezdirmem. Bir isteğin varsa söyle, yerine getirmeyi de bana bırak!"

Sadrazama ettiğim sadakat ve özveri yeminlerinin haddi hesabı yoktur. Onun huzuruna çıkabilmekten başka bir arzum olmadığını söyledim. O kadar alçakgönüllü bir halim, öyle hiç çıkarını düşünmeyen bir havam vardı ki eğer sadrazamın bir Acem'e inanması mümkün olsaydı mutlaka bana inanırdı dersem herhalde kendi kendimi övmüş sayılmam.

Ama o, bu tür demeçlerin değerini benden daha iyi anlıyordu.

"Sözlerini gelişigüzel harcama," dedi. "Ben de bir zamanlar senin gibi hayatımı nasıl kazanacağım diye beynimi fıldır fıldır döndürdüm. Onun için bana etmiş olduğun hizmetin değerini biliyorum. Önünde uzanan yolda ilerle. Frenkler tam senin dişine göredir. Onların üzerinde işlemene izin veriyorum. Ellerinde altınları bol, bize de ihtiyaçları var. Başka söze ne hacet? İranlılar toprak gibidirler. Rüşvete* ihtiyaçları vardır. Meyve vermeleri için çıkarlarını iyice tahrik etmek gerekir. Frenkler siyaset hayatında bizim hiç bilmediğimiz birtakım duygulardan söz ediyorlar. Sözüm ona ülkelerinin iyiliğinden başka hiçbir amaçları yokmuş. Bunlar bizim için anlamsız sözlerdir, çünkü ben öldüğüm zaman ya da Şah Hazretleri rahmeti rahmana kavuştukları zaman İran'ın iyiliği için yapmış olabileceğimiz ne varsa büyük bir ihtimalle hepsi yıkılacak. Yeni Şah tahtını güvence altına almak için halkı mahvettikten sonra da onarım ve ıslah işleri yeni baştan başlayacak. Bazı imtiyaz ve zevkler İran Şahlarının tarihi hakkıdır. Bırakalım, bu haklarına sahip olsunlar Allah aşkına! Vezir ve sadrazamların da kendilerine düşen payları var. Bunları ne diye geri çevirsinler? Herhalde ülkenin iyiliği için değil. Çünkü koca imparatorlukta bunun için çalışmak şöyle dursun bu iyiliğin ne demek olduğunu bilene bile rastlayamazsın!"

Onun bu sözleri doğrusu zihnimi bir hayli aydınlattı. Şimdiye kadar kavrayış gücümün önüne gerilmiş duran perde kalkınca yeni ihtimaller keşfetmeye başladım, gözlerimin önünde yeni ve daha çeşitli kâr alanları açıldı. "Frenkler tam senin dişine göredir," sözleri kulaklarımda

---

* Rüşvet aynı zamanda tarımda kullanılan gübre anlamına gelir.

çınlıyor, zekâm da hemencecik keşif girişimlerini başlatmış bulunuyordu.

79

Hacı Baba'nın Nüfuzunu Ne Türlü Kullandığı ve Gene Nasıl Sadrazamın Gözüne Girdiği Üstüne

Sadrazamın özel görevlisi olduğumu şehirde yaymaya gayret ettim. Gavurlarda da, benim aracılığım olmadıkça hiçbir şey yapamayacaklarmış gibi bir izlenim uyandırmak için elimden geleni yapıyordum. Bu çabalarımın meyvelerini çok geçmeden görmeye başladım. Hizmet ve aracılığım iki taraf için de hayli kârlı olan biçimlerde aranmaya, istenmeye başladı.

İngiliz konuklarımızın en dikkat çekici özelliklerinden biri de bizlere, istemediğimiz halde iyilik yapmak için gösterdikleri şiddetli arzuydu. Bu yüzden kendilerini sonsuz zahmetlere sokuyor, hatta amaçlarına erişmek için masraftan bile kaçınmıyorlardı. Bize, kendi kendimizden daha çok yakınlık gösteriyorlardı. Kendilerine cehennemlik, pis gavurlar diye sövmekten asla vazgeçemeyen bizlerde sevilecek ne buluyorlardı, bir türlü anlayamıyordum. Her ne halse, beni ilgilendiren şey onların zevkleri değildi, benim işim bu zevklerden istifade etmekti. Doğruyu söylemek gerekirse verimli bir alandı bu. Zahmetlerimin karşılığını fazlasıyla ödedi.

Hikâyemin ilk başlarında İran'a, diğer birçok tıbbi yenilik arasında çiçek hastalığına karşı yeni bir tedavi yöntemini de sokmaya çalışan bir gavur hekiminden bahsettiğimi okuyucularım belki hatırlarlar. Bu tedavi yöntemi artık tamamen kaldırılmıştı. Hekimlerimiz hastalığı dedelerimizin yöntemleriyle tedavi etmeyi sürdürüyorlardı ve eskiden ne kadar çocuk ölüyorsa şimdi de o kadar çocuk ölüyordu. Gelgelelim İngiliz elçisinin maiyetinde bir de

hekim vardı ve bu hekim bize iyilik etme hastalığına hepsinden fazla yakalanmıştı. İneklerden alınan ilacın yeniden kullanılmasını sağlamak uğruna harcadığı çabalar sonsuzdu. Ve çocuklarını ona götürsünler diye o kadar çok anneyi kandırıyordu ki bu şaşılası bir şeydi.

Kendi çıkarlarımın peşinde olan ben, Müslüman kadınlarının her ne pahasına olursa olsun bir gavur erkeğinin evine gitmelerinin hiç de doğru olmadığı konusunda hemen sesimi yükselttim. Ve sadrazamı da kandırarak hekimin kapısına, kadınların girmesini men etmek için bir nöbetçi koydurdum. Bunun üzerine hastaların arkası derhal kesildi ve doktor çaresizlik içinde kaldı. Ben, "Ama bunda üzülecek ne var?" diye sordum. "Nasıl olsa zahmetine karşılık hiçbir şey almıyorsun ki!"

Hekim, "Ah, ne söylediğini bilmiyorsun!" dedi. (Artık hepsi de dilimizi öğrenmişlerdi.) "Bu nimet bütün dünyaya yayılmalıdır. Hükümetiniz bunun buradan ileri gitmesine engel olursa kurtarılması mümkün olduğu halde ölen herkesin günahı onun omzuna yüklenir."

Ben, "Bundan bize ne?" diye omuz silktim. "Varsın ölsünler... Yaşamlarının bize ne yararı var?"

Hekim, "İstediğin yarar sağlamaksa sana istediğin parayı seve seve veririm," dedi. "Çünkü hastalarımın arkası kesilirse aşı malzemem de kurur, yok olur."

Bunun üzerine görüşmelere başladık. Ben sadrazamı öfkelendirmekten çok korkuyormuş gibi yapıp bir sürü zorluk çıkardım. Sonunda benim için sağlanacak birtakım çıkarlara karşılık hekimin kapısındaki adamların kaldırılmasına karar verdik. Bundan sonra onun kapısına üşüşen çocukların sayısını tahmin etmeyi artık beni tanıyanlara bırakıyorum. Muayenehanesi dolup taşıyordu, ama kadınların gavur hekimine gitmelerinin ayıp ve günah oluşu konusunda artık kimse sesini çıkarmıyordu.

Bu adamın saplantılarından biri de ölüleri kesip biçmekti. Kapısının önünden geçen her cenazenin arkasından

öylesine bir özlemle bakıyordu ki bu kirli ve günah eğilimleri yüzünden ahalinin ona saldırmayışına doğrusu şaşıyordum. Kendisine bir gün, "Ama ölü bir Müslüman'ı teşrih etmenin insanlığa ne gibi bir yararı dokunabilir?" diye sordum.

Hekim, "Teşrih etmememle nasıl bir yarar fırsatı kaçırdığımızı tahmin bile edemeyiz!" diye yanıtladı. "Hem zaten çalışıp deneyler yapmazsam elimin alışkanlığını kaybederim."

Sonra hekim kendiliğinden, ona sağlayabileceğim cesetlere karşılık bol para vermeyi önerdi ve cesedin cinsine aldırış etmediğini, hepsinden aynı derecede memnun kalacağını söyledi.

Bunu kafama yerleştirdim tabii. Kâfirlerin amaçlarına hizmet edip aynı zamanda kendi ceplerimi de doldurmak için elime o kadar çok fırsat geçiyordu ki yavaş yavaş zenginleşmeye başladığımı hissediyordum.

Elçi hazretleri de, kendi deyimiyle, bizim durumumuzu ileriye götürme isteğinden yoksun değildi. Bir keresinde onunla sadrazam arasında geçen bir olayı anlatmadan geçemeyeceğim. Elçi, Asya'nın çoğu bölgesinde bilinmemekle birlikte Avrupa'da çok yetişen bir toprak ürününü bizlere armağan etmek niyetinde olduğunu bildirmişti. Bu ürünün İran halkına son derece yararlı olduğunu söylüyor, yakında bundan bir miktar numunelik göndermek niyetinde olduğunu söyleyerek bu hususta sadrazamın yardımını diliyordu. Armağan kokusu alınca burnunu hemen havaya kaldıran sadrazam artık hemen her gün elçinin İranlılara sağlayacağı bu büyük yararın ne olabileceği hakkında benimle konuşuyor ve armağana bir an önce kavuşmak için müthiş heyecanlanıyordu. İngiliz temsilcisinin, yanında pek güzel bir kumaş stoku getirmiş olduğunu benim vasıtamla öğrenmiş olduğundan gözü o taraftaydı. Ahaliye yarar sağlayacak olan şeyin bir türlü gelmediğini görünce bu kamu çıkarını kişisel bir armağanla değiştir-

menin elçinin de işine geleceğini düşündü. Onun için bir sabah beni çağırdı ve, "Allah'ın inayeti sayesinde muhtaç olduğumuz her şeye sahibiz," dedi. "Ekmeğimiz, etimiz, tuzumuz, pirincimiz, mısırımız ve bu kâfirlerin rüyalarında bile görmedikleri gibi meyvelerimiz, yani kısacası, insanın hayal edebileceği her türlü yiyeceğimiz var. Öyleyse bu gavur elçisine hiç istemediğimiz şeyler yüzünden ne diye borçlu kalalım? Aklıma parlak bir fikir geldi. Bu sayede o da kazanacak. Girişmek istediği zahmetten kurtulacak. Önerdiği kamu çıkarının yerine kendim için biraz kumaş kabul etmeye razıyım. Bu, o kadar kolay bir iş ki maşallah zeki bir adam olduğun için sen hemencecik becerirsin. Haydi, git bunları elçiye söyle de hiç vakit kaybetmeden bana kumaşı getir."

Derhal elçinin huzuruna çıkarak efendimin önerisini bildirdim. Onun ve sakalsız maiyetinin bu sözlerimi duyunca ta Demadend'in tepesinden bile duyulabilecek bir kahkaha kopardıklarına inanır mısınız? İçlerinden birisi, "Kumaşla patatesin ne ilişkisi var?" diye sordu. Bir başkası, "Biz sizin halkınıza ucuz ve besleyici bir besin maddesi sağlamak istiyorduk," diye ekledi.

Bir üçüncüsü, "Ama galiba sadrazamınız armağanı milletin midesinden alıp kendi sırtına geçirmek istiyor," diye lafa karıştı.

İçlerinden en aklı başında gibi görünen elçi hazretleri ise hemen bana bir parça kumaş verilmesi için emir buyurdu ve kumaşı efendime kendisinin selam ve saygılarıyla vermemi tembih etti. Bu armağanın İran milletine karşı beslediği duygularda hiçbir değişiklik yapmadığını, İranlıların getirilecek olan patatesleri kendisinin yüksek beğeni ve sevgi hislerinin bir nişanesi olarak kabul edeceklerini umduğunu da söyledi.

Sadrazamın yanına, ziyaretimin başarıyla sonuçlanmasının verdiği sevinç içinde döndüm. Bu olay yeteneğimi

kanıtlayan bundan önceki ve sonraki olaylarla birleşerek onun kalbini öylesine kazandı ki çok geçmeden bütün rakiplerimi geride bıraktım ve sadrazamın baş gözdesi ve sır ortağı olup çıktım.

80

Talihsizlik Hacı Baba'nın Yakasını Bırakıyor Hacı Baba Doğduğu Şehre Ayrıldığı Zamankinden Daha Büyük Bir Adam Olarak Dönüyor

Gavurlarla yapılan görüşmeler sona ermek üzereydi. İki ülke arasındaki dostluk bağlarını güçlendirmek için İngiltere kralına Şehinşah tarafından bir elçi gönderilmesi kararlaştırılmıştı.

Her geçen günün olayları sadrazamın düşünceleri üzerindeki nüfuzumu bana biraz daha kanıtlıyordu. Biraz önce anlatmış olduğum olay, onun benim hizmet ve bağlılığıma ne derece güvendiğini büsbütün ortaya vurmuş oldu. İngiltere ile imzalanan antlaşmanın ertesi günü sadrazam beni özel dairesine çağırdı ve şöyle dedi:

"İyi mi oldu, kötü mü oldu, bilmem. Ama İngiliz elçisiyle işimiz en nihayet sona erdi. Şah Hazretleri onun İngiltere'ye bir İran elçisi götürme hususundaki isteklerine de rıza gösterdi. Sen Acemleri benim kadar bilirsin, memleketlerinden ayrılmaktan ne kadar nefret ederler! Kendini bu göreve hakkıyla verebilecek birisini bulmakta ne kadar güçlük çekeceğimi tahmin edersin. Aklımda birisi var. Herkesten çok onu İngiltere'ye göndermek istiyorum. Onun şimdiki halde İran'dan, hele Şah Hazretleri'nin gözünden uzaklaşması benim için son derece önemli olduğuna göre bu görevi kabul etmesini sağlamak için elinden geleni yapmanı istiyorum."

O saat sadrazamın bahsettiği kimsenin benden başkası olamayacağı kanısına vardım. Gerçi beni Şah'ın gözünden uzaklaştırmakta ne gibi bir amacı olduğunu bilemiyordum. Ama ansızın böyle şerefli bir mevkiye yükseltilivermek ihtimali karşısında öyle sevinmiştim ki hemen yanına koştum ve elini alıp hararetle öperek, "Kullarınızın en hakiri, köpeklerinizin en sadığı olduğunu ispat edecektir!" diye bağırdım. "Emredin, göreceksiniz ki siz emrettikten sonra ölüme bile hazırım!"

Sadrazam büyük bir serinkanlılıkla, "Güzel söyledin," dedi. "Şimdi beni dinle. Sözünü ettiğim kişi Mirza Firuz'dur." (Bunu duyunca suratım asıldı ve dudaklarımdan uzun, ağır bir 'belli' sözcüğü döküldü.) "Doğrusunu söylemek gerekirse son zamanlarda onun Şah Hazretleri üzerindeki etkisinin gitgide artmakta olduğunu görüyorum. Çenesi o kadar kuvvetli, lisanı o kadar akıcı ki, Şah'ı o kadar pohpohluyor ve o kadar büyük yalanlar kıvırıyor ki Şahımız sarayda en çok ondan hoşlanıyor, en çok onun sözlerine gülüyor. Bu adamın ne dereceye kadar yükselip ilerleyebileceğini kim kestirebilir? Sonra onun, dışarıdan en sadık kölelerimden biri gibi görünmesine karşı gizliden gizliye en büyük düşmanım olduğundan da eminim. Gerçi bugüne kadar hiç kimsenin kin ve entrikasından korkmadım. Ama bu kez ne olsa biraz korktuğumu itiraf etmekten kendimi alamıyorum. Onu Şah'ın temsilcisi olarak gavurların arasına göndermekle endişelerimin kökünü bir çırpıda kurutmuş olacağım. Hele o bir kez buradan uzaklaşsın, durumu öyle bir idare ederim ki görevinden (Allah göstermesin) başarıyla dönse bile Şah'ın üzerinde şimdi sağlamaya çalıştığı nüfuzu asla sağlayamaz."

Onun söylediklerine hiç tereddütsüz hak verdim. Bu meseleden kendim için nasıl bir yarar çıkarabileceğimi düşünmeye dalmıştım ki sadrazam sözlerini sürdürdü:

"Sana tasarımın daha ancak bir kısmını söyledim. İkinci isteğim senin İran elçisine baş mirza, yani birinci kâtip sıfatıyla refakat etmendir Hacı. Sen benim dostum ve sır ortağımsın. Benim bütün istediklerimi ve gavurlar geldiğinden beri bütün olup bitenleri biliyorsun. Onun için bu mevkiye en uygun adam sensin. Önerimi kabul etmekle bana en büyük hizmeti yapmış olacaksın."

Elçi olmak hayali bana büyük bir sevinç vermişti. Ama ikinci derecede bir görev teklifiyle karşılaşınca bambaşka duygulara kapıldım. Şimdiki konumumdan ayrılmanın, terfi ve yükselişin anayolunu bırakarak yan sokaklarından birine sapmak gibi olacağını düşünüyordum. Hem sonra milletimizin ortak nefreti, memleketten ayrılma düşüncesinin bütün Acemlerde uyandırdığı korku bende de fazlasıyla vardı. Hele denize açılmak fikri beni dehşet içinde bırakıyordu. Gönderileceğim ülkenin bilinmeyen bir diyar... Güneş beldelerinin dışında, ebedi karanlıklara gömülmüş, pis ve imansız insanlarla dolu bir yer olduğunu düşününce sadrazamın önerisi karşısında, ayaklarımın dibinde bir hüsran uçurumu açılmışçasına irkildim.

Verdiğim yanıt, gerçek duyguları ne olursa olsun her Acem'in dudaklarında daima hazır bekleyen bir dizi soğuk itaat sözcüğünden ibaretti.

"Gözlerim hakkı için ben sizin kölenizim. Hayatım sizin elinizdedir. Her emrinize itaat etmek boynumun borcudur," dedim, sonra adeta taş kesilerek sustum.

Sadrazam içimden geçenleri derhal okudu ve, "Önerim hoşuna gitmediyse kendi bileceğin iş," dedi. "Başka birini bulmak zor değil. Ama ben kendi menfaatim kadar senin iyiliğini de düşünüyorum. Bir kere önerimi kabul edersen hemen Şah'ın temsilcisi olarak İsfahan'a gideceksin. Şah'ın İngiltere kralına göndereceği armağanların büyük bölümü İsfahanlılardan alınacak. Tabii bu arada kendi cebini doldurmak için de..."

Sadrazamın daha fazla konuşmasına meydan vermedim. Doğduğum şehre böyle bir kimlikle, böyle bir ayrıcalık sahibi olarak dönme tasavvuru, karşı konamayacak derecede cazipti. Derhal bambaşka bir ifade ve büyük bir samimiyetle, "Gitmeye hazırım," diye bağırdım. "Başka söze gerek yok. Nereye emredersiniz gideceğim. Gerekirse bütün Frenklerin babası olan kimseyi cehennemin dibinden çıkarmaya bile gideceğim."

Sadrazam, "Pekâlâ öyleyse," dedi. "İlk önce derhal Mirza Firuz'a git. Onu pohpohla ve böyle bir elçilik için İran'da ondan daha uygun kimse olmadığına inandır. Bu görevden sağlayabileceği istifadeleri say, dök. Şeref, servet, Şah'ın dostluğu ve benim himayeme mazhar olacağını söyle. Dönüşünde de kim bilir nasıl önemli mevkilere yükselebileceğini anlat. Bu görev için başka birinin, ona rakip olan birisinin (bu birisini artık sen keşfedebilirsin) düşünülmekte olduğuna dair imalarda filan bulunursun. Firuz yemi çabucak yutar. Haydi, Allah'a emanet ol."

Yerde mi gökte mi gezdiğimi bilemez bir durumda onun yanından ayrıldım. Kendi kendime, "Demek bütün dünyevi mutlulukların doruğuna erişiyorum... eski emellerim gerçek oluyor... Demek doğduğum şehre şeref maşlahına bürünmüş, kudret kılıcıyla kuşanmış, ihtişam atına binmiş olarak döneceğim ha?" diye düşünüyordum. "Bir zamanlar berberin oğlu Hacı Baba'yı hor görenler kendilerini kollasınlar. Zira karşılarında Şah'ın temsilcisini bulacaklar. Bir zamanlar usturamla kazıdığım başlar önümde eğilsin, zira kelleleri uçurabilme yetkisine sahip biri geliyor. Beni hakkım olan mirastan yoksun bırakanlar titresinler zira hakkımı arama gücüne artık sahibim!"

Bu gibi duygularla dopdolu olduğum için sokakta herhalde her göreni şaşırtan bir çalım ve fiyakayla yürü-

düğümün farkındaydım. Gelecekteki şan ve şerefimden başka hiçbir şey düşünemiyordum. Kafam bir tek düşünceye çakılı kalmıştı ki o da kadife örtülü, altın zincirli, gümüş püsküllü bir atın üzerinde, yedek atlarım ve hizmetkârlarımla çevrili olarak, doğduğum şehrin kapısında vali tarafından karşılandığımı görmek düşüncesiydi.

Her neyse, Mirza Firuz'un evine gittim ve onu elçilik meselesine aklı yatmış durumda buldum. İngiliz elçisi ona bu konuda önerilerde bulunmuştu. Gerçi ben kendimi hemen hemen tamamen sadrazamın hizmetine adamıştım, ama geleceğin elçisine karşı beslediğim dostluk hisleri de yerli yerindeydi. Benim kendisine eşlik edeceğimi öğrenmek onu pek memnun etti. Gelecekle ilgili tasarılarımız ve geçmişteki maceralarımız hakkında uzun uzadıya konuştuk. Mirza Firuz kahkahadan kırılarak vefasız Şekerleb'e yeniden kavuşmak isteyip istemediğimi sorduğu zaman oradan uzaklaşmayı uygun buldum. Çünkü hayatımın o döneminin hatırlatılması pek hoşuma gitmiyordu.

Ertesi gün Şah genel kabul töreninde Mirza Firuz'u kendi temsilcisi olarak İngiltere'ye göndermek niyetinde

olduğunu açıkladı. Sadrazam da bana, elime verilecek fermanlar çıkarılır çıkarılmaz İsfahan'a gitmeye hazırlanmamı söyledi.

Bu yolculuk için yaptığım sayısız hazırlıkları uzun uzun anlatarak okuyucunun canını sıkmak istemem. Anlatacak olursam kendimi beğenmişliğim ve gururum karşısında okuyucu iğrenir, ben de utançtan kızarırım. İsfahan'a yüksek mevki sahibi bir kişinin bütün debdebe ve tantanasıyla seyahat ettiğimi ve doğduğum şehre, ancak hırs ve açgözlülük içinde zirvesi büyümüş bir İranlının anlayabileceği duygularla girdiğimi söylemem yeterlidir sanıyorum. Bence insan mutluluğunun doruğu olan noktaya erişmiştim. Talihsizlik yakamı bırakmış gibiydi ve her şey bana hayatımın kitabında yeni bir sayfanın açılmak üzere olduğunu söylüyordu. Berberin oğlu Hacı Baba doğduğu şehre Şah'ın temsilcisi Mirza Hacı Baba olarak dönüyordu. Başka bir şey söylememe gerek var mı?

